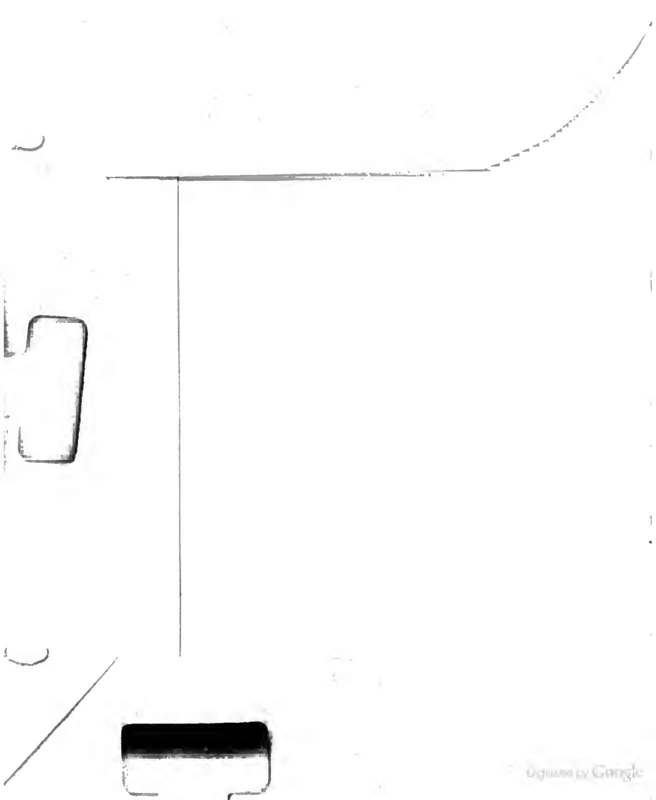

'0 . 5 . 29

ANTONII VAN DALE

DISSERTATIO

SUPER

ARISTEA

DE LXX. INTERPRETIBUS:

Cui ipsius prætensi Aristeæ textus subjungitur.

ADDITUR

HISTORIA BAPTISMORUM,

Cum Judaicorum, tum potissimum priorum Christianorum, tum denique & rituum nonnullorum, &c.

ACCEDIT ET

DISSERTATIO SUPER SANCHONIATHONE.

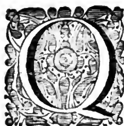

AMSTELÆDAMI,

Apud JOANNEM WOLTERS, 1705.

PRÆFATIO.

Uod post doctissimum Humfredum Hody (ne de Usserio, ne de Isaaco Vossio, ne de aliis eruditis loquar) de prætensis LXX. Interpretibus scribere aliquid instituerim, forsan multis mirum videbitur, aut non usque adeo acceptum futurum est. Ast materiam istam ab illo non plane exhaustam fuisse, videbunt illi, qui tam ipsius Dissertationem, quam meam perlegent, eamque cum mea conferent. Multa is atque egregia protulit: sed dolendum est, ipsum morte præventum illa non ulterius potuisse pertractare, quæ in Aristeam pertractare conceperat.

Ego itaque aliam fere viam ingressus, non pauca ipsi aliisve non observata (saltem in publicum

non emissa) neque usque adeo, uti existimo, contemnenda superaddo.

Quibus & ipsum Aristeæ textum, simul cum versione Latina Garbitii (quæ non majoris pretii est) subjungo: ut sic mea cum ipsius verbis eo melius conferantur: ac quod is scriptor non admodum vulgaris sit. Possem equidem hîc ipsam versionem LXX viralem laboriose cum Hebraico textu contulisse: verum id ex Eruditissimo Usserio, tum & ex Bibliis Polyglottis, aliisque, sat commode fieri potest; indeque satis perspici, quam male quandoque textus Hebraicus ex LXX virali corrigatur.

Quod porro attinet Aristeam nostrum, videbit hic lector non unicum, sed duos, ac quidem admodum discrepantes Aristeas; unum quidem Judaicum, quem, ut monui, totum hic exhibeo; alterum in ipsa Dissertatione, quatenus ex Epiphanio potissimum nobis restat, atque huc facere videtur: ac quidem Christianum, seu ab homine Christiano quopiam atque Hebraice non callente, sed pro versione LXX virali stante, compositum, sicut & inde priores Christiani inter se, hac in parte divisi fuerunt: uti ostendere me puto cap. VII. & VIII. Ex quo cap. VIII. etiam liquet, quam parum boni Chronologi quandoque fuerint Christiani. Nempe Ptolemæus Philadelphus, qui annis 283 ante Hero-

rodem vixit, imperiumque post Lagidem solus adeptus fuit, scripsit, teste Justino, ad hunc Herodem super LXX. Interpretibus. Verum plura in hujus, similiumque patrum scriptis, æque ac in Josepho reperiet Lector παραχρώματα (ne addam quoque pias fraudes, aut pejora) huc adducta: Josephi inprimis splendida mendacia. Qui Josephus, quum ita aperte veritati Biblicæ in historiis suis oppedere ausus fuerit, conjecturam inde unusquisque commode facere queat, quantum fidei ipsi tribuendum circa illas Historias, quas post Biblicas usque ad capta ac diruta per Titum Hierosolyma extendit, in iisque proprias suas laudes pleno ore buccinat.

Steterunt (ut ad nostros LXX. revertar) Judæi Alexandrini cæterique Græci pro sua Græca versione, plane uti jam antè Samaritani pro sua Samaritana, ac Templo suo in monte Gerizim. Hinc & Christiani Hebraicè non callentes; ut (quasi) ex Authentico textu Græco Judæos Hebraico textui adhærentes convincere possent, huic Græcæ versioni, narratiunculisque Judæorum Hellenistarum, quam maxime, quamvis non æque feliciter (ut ex solo Justino ostendi posset) patrocinati sunt. Sed alibi jam de hac re aliquid dixi; ac forsan aliquid ulterius dicturus sum.

Subjunxi hisce Historiam Baptismi cum Hebræorum, tum maxime Christianorum, qui posterior originem suam ex Judaico (Proselytorum sc.) traxit: quemque Salvator noster, æque ac Eucharistiam, in Christianismum (occasione Paschatis festi) transtulit, ac Sacramentum Christianorum ex sua Divina auctoritate reddidit. Circa quem Baptismum porrò ago de ipsius in æternum, seu perpetuum, inter Christianos duratione; contra illos qui illum tantum in primitiva Ecclesia, ac quidem solummodo circa proselytos Christianorum tum ex Judaismo, tum ex Ethnicismo, ad Christianismum transeuntes, observandum illum, exercendumve fuisse contendunt.

Inde III°. me converto ad Originem Pædobaptismi, quantique ponderis ille Baptismus inter priores Christianos fuerit.

Quarto demum de Anabaptismi tum Origine, tum & Duratione ago. Quibus V°. denique Catechumenorum historiam (adeoque & aliquid ista occasione de Gentilium Mysteriis) subjungo: sicut & hinc nonnullos alios, hac occasione, primorum Christianorum ritus à Tertulliano, in libro suo de Corona, memoratos: non quod talia omnia approbem; sed ut ostendam & discrepantias, & tolerantiam horum ac similiorum, inter priorum seculorum Christianos circa ritus, ac similia. Hæc

Hæc ſi placere poterunt, mihi gratum id erit: ſin minus, mihi ac Muſis cecinerim. Interim gaudebo, ſi hæc aliis occaſionem præbeant de hiſce ſimilibuſque ulterius meditandi ac ſcribendi; ac plenius conficiendi Hiſtoriam Eccleſiaſticam : non quatenus Hæreticos illorumve opiniones [quas non niſi ex adverſariorum ſcriptis haurimus] ſed munera, dignitates, ritus ac ceremonias ac conſuetudines, indicat. Quorum hiſtoriam, originemque, &c. tam ex Judæiſmo, quam ex Ethniciſmo, jam olim effectam habui: ut ſic faciem totius Veteris Eccleſiæ eatenus detegerem: ſed ſenectus nunc ad perficienda illa prohibet, ac de abitu hinc ad D. Opt. Max. cogitare cogit. Quare lampada hanc aliis trado.

Addere tamen poſtremo volui Diſſertatiunculam de Sanchoniathone, quem nonnulli inter Eruditos, ac quidem majoris monetæ, tam magni faciunt: Bochartus ſcilicet, Huëtius imprimis, tum & alii; ne Veteres (ex quibus hæc habent) memorem; quod id ex ipſa Diſſertatiuncula ſat clare patebit.

Hanc addidi ergo, ut inde Lectores perſpiciant, quam vano conatu multi viri Eruditi omnia non proficien tia, quin & documento potius S. Scripturæ, ejuſque auctoritati futura, corradant atque allegent : Gentiliaque quandoque etiam aut temere, aut malignè conficta pro iſta adducant, hanc-

hancque S. Scripturam (quæ nec tali auxilio, nec defensoribus istis eget) cum ejusmodi nugis, ut sic illa per talia illustretur, quin & confirmetur, conferant ac comparent.

Summaria Capitum

DISSERTATIONIS

SUPER

ARISTEA.

CAP. I. Pag. 1

Quis qualisve fuerit hic noster Aristeas. Judæum illum fuisse sub persona Ethnici, male hanc personam sustinentis; sicut cum ex vocabulo νόμȣ, tum Dei, *tum aliorum, ostenditur. Quando vixerit ac scripserit; fabulamque illam de LXX. Interpretibus sic ulterius adornaverit. Philone eum posteriorem ætate, Josepho priorem, videri. Qua occasione obiter aliquid de scriptis suppositititiis, seu confictis sub falsis sacrorum Scriptorum nominibus, additur: ut de Esdra Veteris Testamenti, quasi ex instinctu Spiritus Sancti, instauratore, &c. Plures sub eodem Aristeæ nomine hanc fabulam (quemque suo modo, aut propria fraudis, sic dicta pia, zelo) adornasse. Quod tamen ex ulterius sequenti contextu clarius elucescet.*

CAP. II. 8

A quonam Ptolemæo adornata fuerit Bibliotheca Alexandrina, an à Lagide, an à Philadelpho; quorumque ex æmulatione. Narrantur, seu describuntur, mores horum Ptolemæorum; ac quam pius ac religiosus fuerit Philadelphus, cum circa fratres, tum circa uxorem, &c. De luxu ipsius, de religione ejus circa Serapin, de incestu, &c. Qualia, contra, te-

testimonia asserantur à Philone, ab Epiphanio, ab Augustino, denique ab Aristea nostro; quantique ponderis illa sint.

De Demetrio Phalereo agitur; ejusque testimonium de Lege Judaeorum perpenditur; tum & ipsius pietas ac religiosus animus; seu potius perinsignis luxus, impietas, ac scelera. De ipsius fuga in Ægyptum ad Ptolemaeum Soterem. De quonam Cassandro loquatur Hermippus. In quali, quantave, gratia Demetrius apud Ptolomaeum Philadelphum fuerit; ac quali morte ibi perierit. Nullos Ethnicos illius ut Bibliothecarii meminisse.

Fueritne Alexandrina Bibliotheca prima tempore; an vero Pergamena ipsâ prior fuerit. Quod posterius satis adstrui posse videtur. Quapropter Strabonis verba expenduntur. Philetarus quando vixerit, Bibliothecamque adornare inceperit hincque Eumenes, cum primus, tum secundus: ac Reges Attalicos inde videri Ptolemaeis circa hac priores. De Aristotelis Bibliotheca, ejusque fortuna, &c.

CAP. V.

Reditur ad Demetrium & Bibliothecam Philadelphicam; ac de numero voluminum aliquid dicitur. De lingua ex qua Codices Judaeorum conversi sint; an nempe, ex Chaldaica, an ex alia, &c. De captivis, sive ante, sive post Codices transmissos liberatis, ac pecuniâ in illud impensa, &c. Cujus rei tamen neque Justinus, neque Clemens Alexandrinus, neque ipse Philo, meminerunt.

CAP.

hinc ad Ptolemai pietatem ac Zelum erga Legem Divinam. Philonis, denique, atque Irenai circa hac testimonia, &c.

ac mendaciis Josephi circa historiam Biblicam : quorum exempla proponuntur ; ac 1°. quidem de transitu Hebraeorum per mare rubrum (ut scilicet ita Graecis placerent ipsius fabulae) quo cum comparantur Plutarchus , Arrianus , & Strabo. De Miracula hic vera afflictis historia à Josepho. Quibus accedunt illa absurdissima simul ac mendacissima narrata à Jonathane Ben Uziel.

CAP. XI. 88

Affertur secundum, ex Josepho, exemplum, de Sampsonis nempe nativitate, splendidis quoque mendaciis adornatum; uti & tertium de Saule ac Davide : ubi lector ducenta praeputia in capita humana, numero quingenta, mirâ metamorphosi Judaicâ, mutata reperiet. Quartum est de Mosis in caelum adscensu : ubi & mendaciis suis testem ipsam Sacram Scripturam advocat. Quintum & ultimum (ne Lectorem talibus ac tantis nugis ulterius fatigem ; nam plura jam alibi adduxeram) est illa Regis Cyri, pro Judais jam reditum ex captivitate meditantibus Epistola comparata cum illa, quae (illius Cyri) bis in ipsa continetur Sacra Scriptura, ac quidem Canonica.

CAP. XII. 97

Quam admodum rara fuerint Libri Legis exemplaria, ante Captivitatem Babylonicam, ostenditur (quod & pererudite agnoscit Celeberrimus Campegius Vitringa ;) ac quam perpauca à captivis istis in Chaldaeam transvehi potuerint. Quod & ex praelectione Legis, post reditum illorum ex captivitate liquet, &c. Judaeos etiam post liberationem ex ista captivitate non, nisi urgente necessitate, se Gentibus permiscuisse, ipso testante Josepho.

CAP.

CAP.

CAP.

CAP.

Errata graviora corrigenda.

Pag.	linea	lege
5	5	negare non ausim
—	12	Prophetiis
7	29	quos.
11	11	describit Pausanias
13	16	constituit.
29	15	Libro XIII.
53	1	Cap. VII.
—	15	afferunt Eleezaro)
80	23 & 24	interjecta.
84	21	cap. illud, dele *illud*.
115	2	ac Divina quidem loquuntur. Neque....
117	14	jam dudum, ut dixi, ab aliis...
118	9	narrant.
135	18	Legis.
139	13	ea contigisse.
154	20	hic designat (.........) ac dies....
160	16	habent se autem
171	21	post Christum natum 530 & ulterius.
182	14	in Basiliensi.
183	16 & 17	eadem habet.
187	7	LXXviralis interpretatione dijudicare.
203	10	discendi gratia. dele)
204	5	Isaacus Vossius eruditissimus.
208	11	describit, fabellam fuisse confictam.
—	21	Quin & volunt, dele volunt.

Pag.	linea	lege
209	14	τύπον
219	2	nostro Aristea, & Josepho,
225	23	Quæ tamen *nimis* valde.
343	5	erat & Baptismus
348	22	natus sit ex aqua & ex spiritu.
349	10	vocantur; dicentes, Domini....
—	14	officium. Episcopatus æmulatio...
356	13	ex sola *traditione*...
—	30	ambitiose *illa* nunc....
357	31	qui ante jam Baptismo....
361	28	de quibus jam alii satis...
362	6	*Oppertebat*, & lin. seq. *committebant*;
469	21	& quod istud *aliquid* etiam.:...
470	—	tum veteres, Origenes, Clem. Alexandr. Augustinus, dele *Hieronymus*]....
471	1	Corn. à Lapide
474	16	interpretes, privati erant.
478	7	vocat *Eusebius*, sic..
492	21	Cabiris
498	9	יהוד
501	19	in fine lineæ dele illud *jam*

Cætera, ut spero, Lector paulò benignior ipse corriget.

DISSERTATIO

SUPER

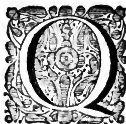
HISTORIA PRÆTENSI

ARISTEÆ

De LXX. Interpretibus.

CAP. I.

Quis qualisve fuerit hic noster Aristeas; Judæum illum fuisse sub persona Ethnici, male hanc personam sustinentis: sicut tum ex vocabulo *νόμε*, tum *Dei*, tum aliorum ostenditur. Quando vixerit ac scripserit; fabulamque illam de LXX. Interpretibus sic ulterius adornaverit. Philone eum posteriorem ætate, Josepho priorem videri. Qua occasione obiter aliquid de scriptis suppositititiis, seu confictis sub falsis sacrorum Scriptorum nominibus, additur: ut de Esdra Veteris Instrumenti, quasi ex instinctu Spiritûs Sancti, instauratore, &c. Plures sub eodem Aristeæ nomine hanc fabulam (quemque suo modo aut propriæ fraudis zelo) adornâsse. Quod tamen ex sequenti contextu clarius elucescet.

Uis fuerit ille *Aristeas*, qui se ista magnifica legatione, ob vertenda Biblia Hebraica in Linguam Græcam, perfunctum perhibet, suamque familiaritatem cum rege *Ptolomæo Philadelpho*, suaque merita erga, & auctoritatem apud ipsum, tam *μάλα σπμνως* deprædicat, plane incertum, seu potius omnino incognitum est. Certius est, illum fuisse Ju-

Judæum aliquem Alexandrinum; & quidem ex numero iſtorum Helleniſtarum, qui nobis Apocrypha illa *Tobiæ*, *Judithæ*, *Appendicum ad Danielem & Heſteram; Tertii Eſdræ Libri* [nam *quartum* à Chriſtiano quopiam, non optimæ notæ tamen, confictum fuiſſe latius infra oſtendetur] *fabulas*, ſimiliaque, impudenter non minus quam imprudenter, procudere auſi ſunt: ac, ſub falſis Prophetarum nominibus, ſuppoſititios ſuos fœtus mundo obtrudentes, imprudentioribus Judæis Græcis, ſeu mavis Helleniſtis, non ſolis; verùm & perplurimis Chriſtianis imponere valuerunt.

Ipſe quidem ſe gentilem dicit; ac poſt eum (ex ipſo tamen) idem teſtatur Flavius Joſephus, his verbis: Ἴσθι μέντοιγε, ὦ βασιλεῦ, ὡς οὔτε γένει προσήκων, οὔτε ὁμόφυλος ὢν ταῦτα περὶ αὐτῶν ἀξιῶ. πάντων δὲ ἀνθρώπων δημιούργημα ὄντων τοῦ θεοῦ, καὶ γιγνώσκων αὐτὸν ἡδόμενον τοῖς εὐποιοῦσιν, &c. *Nec eſt quod ſuſpiceris, ô Rex, me vel genere, vel tribu eis propinquum has preces offerre in ipſorum gratiam atque commodum. Sed cum omnium hominum idem Deus ſit opifex, & ſciam illi placere beneficentiam, &c.*

Et tamen ita malè hanc perſonam ſuſtinet, ut nullibi, neque in ipſo, neque in Demetrio Phalereo, neque in Soſibio, neque in Andrea, nec denique in Menedemo, pluribuſve aliis, quos hic ut Ethnicos in medium producit, aliquid quod *Deorum pluralitatem*, aut Serapin, aut Iſidem, aut *Anubin*, aut *Apin*, aut ulla alia, *Qualia demens Ægyptus portenta colit*, ſapiat, reperias. Ita namque is, & ex propria ſua perſona, & ex iſtorum nomine, loquitur, quaſi unicus tantum, iſque ſimul verus, Deus (ac quidem Judæorum) ipſis notus fuiſſet.

Sic quoque utitur voce νόμος, ſive *Lex*, pro *ſyſtemate*, ſeu *ſyntagmate legum*, vel *libro*, *libriſve*, qui plurimas ſimul leges complectuntur: quod Græcis ac Latinis plane inſolitum,

litum; nisi istis, qui aut Judaicam, aut Christianam religionem jam amplexati fuerant.

Ac quidem loquitur de *Lege Judaica*; quasi illa sic satis nota tunc inter Ethnicos fuisset, ac pro *Divina* ipsis habita. Ita namque ex propria persona loquitur hic noster Aristeas: Πρὸς τὴν ἑρμήνειαν τοῦ θείου νόμου, *ad interpretationem LEGIS DIVINÆ*: tum & alibi ad ipsum Ptolomæum: Καθευθύνοντές σου τὴν βασιλείαν τοῦ τεθεικότος αὐτοῖς θεοῦ τὸν νόμον, καθὼς περιείργασμαι. τὸν γὰρ πάντων ἐπόπτην καὶ κτίστην θεὸν οὗτοι σέβονται, ὃν καὶ πάντες, ἡμεῖς δὲ μάλιστα, προσονομάζοντες ἑτέρως Ζῆνα, & *præsertim, cum idem Deus, qui ipsis LEGEM dedit, te tuumque regnum feliciter gubernet; quemadmodum hoc ego diligenter perpendi. Nam illi DEUM OMNIUM INSPECTOREM colunt: quem etiam alii omnes homines & nos imprimis: sed nominantes aliter, vocamus* Ζῆνα. Quin & ipse Rex Ptolomæus ad Eleazarum: Προῃρήμεθα τὸν Νόμον ὑμῶν μεθερμηνευθῆναι γράμμασιν Ἑλληνικοῖς, ἐκ τῶν παρ' ὑμῶν λεγομένων Ἑβραϊκῶν γραμμάτων. *Constituimus LEGEM vestram ex Hebraica lingua ita apud vos appellatâ, in Græcam interpretatione convertere.* Denique Demetrius ad Regem: Τοῦ νόμου τῶν Ἰουδαίων βιβλία σὺν ἑτέροις ὀλίγοις τισὶν ἀπολείπει. *LEGIS Judæorum libri cum paucis aliis, desunt.*

Quam autem plane Judaicè hi homines loquantur patet inde quod ita quoque Aristeas noster: καὶ ἡμῶν κατὰ ψυχὴν πρὸς τὸν θεὸν εὐχομένων, τὴν διάνοιαν κατασκευάσαι πρὸς τὸ τοὺς ἅπαντας ἀπολυθῆναι. κτίσμα γὰρ ὂν θεοῦ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ μεταλλοιοῦται καὶ τρέπεται πάλιν ὑπ' αὐτοῦ. διὸ πολλαῖς καὶ ποικίλαις ἐπεκαλούμην τὸν κυριεύοντα κατὰ καρδίαν, ἵνα συναναγκασθῇ, καθὼς ἠξίουν, ἐπιτελέσαι μεγάλην γὰρ εἶχον. ἐλπίδα περὶ σωτηρίας ἀνθρώπων, προτιθέμενος λόγον, εἰς τὴν ἐπιτέλειαν ὁ θεὸς ποιήσει τῶν ἀξιουμένων. ὁ γὰρ πρὸς δικαιοσύνην καὶ καλῶν ἔργων ἐπιμέλειαν ἐν ὁσιότητι νομίζουσιν ἄνθρωποι, κατευθύνει τὰς πράξεις καὶ τὰς ἐπιβολὰς πάντων θεός. *Cum nos etiam in animo ad DEUM preces funderemus, ut men-*

mentem ipsius [Regis] *prepararet ad liberandos universos illos. Cum enim genus humanum sit Dei creatura, nimirum id pro voluntate ipsius & transformatur & flectitur. Itaque multis & variis precibus in corde meo invocabam DEUM omnia administrantem, ut permoveretur Rex ad perficiendum illa quæ petieram, ac conceperam DE SALUTE ILLORUM HOMINUM magnam spem, ex hac ratione persuasionis meæ de voluntate DEI ad perficienda vota mea, quia quæ homines constituant in sanctitate animi facere ac justitiæ & BONORUM OPERUM industriam & procurationem, ad eas Deus omnia gubernans, actiones & conatus ipsorum feliciter dirigat atque promoveat.*

Interim hîc *Deorum*, sive *Ægyptiorum* (quod hic præcipuè locum habere debuerat) sive aliorum *Gentilium*, nulla mentio: sed quasi nullos præter *verum Deum* agnovissent; hoc solum discrimine, quod illi eum Ζῆνα, seu *Jovem*, appellarent. Quin & præter hos modos loquendi, ipse stylus hujus libelli, à capite ad calcem, merum Judæum Hellenistam sapit. Quod eminet tamen in insulsa ista *Demetrio Phalereo* affictâ epistola: quæ barbarismis scatet [ut jam alii ante me, sicut & plura alia notarunt] quum fuerit contra ille elegantissimum Atticæ eloquentiæ atque idiotismi exemplar.

Quando vero vixerit, aut scripserit, hic noster personatus Aristeas, incertum est. Ante Flavium Josephum eum scripsisse certissimum videtur: quod iste vir omnia sua, de hac versione plane verbotenus hauserit: nisi quod stylum hinc inde aliquantulum correxerit, ac in melius mutarit, (quum & aliquoties textum ipsius corruperit augendo &c.) circa illa quæ ex ipso adduxit. An vero hic *Aristeas* scripserit ante *Philonem Judæum*, ut ut incertum, ita mihi minime improbabile fit: putemque omnino hunc *Aristeam Philone* esse posteriorem. Philo namque illius nullibi meminit: neque usque adeo ipsi cum illo convenit; sed plu-

plurimùm *Aristeas* ab ipso discrepat. Ita ut plane credam nostrum Aristeam (quem merito *PSEUDARISTEAM* appellaveris) sua quidem à Philone desumpsisse, illaque ulterius bellis suis inventis adornasse.

Quamquam negare ausim hanc fabulam jam ante Philonis tempora (forsan & diu) atque occasione à Ptolomæo Bibliothecæ, ex æmulatione Pergamenorum regum, à Judæis Alexandrinis (qualis ipse quoque fuit Philo; ac, quamvis optime scribat Græcè, tamen Hebraicæ linguæ, *quam Chaldaicam vocat*, imperitus) confictam fuisse; &, ut semper in talibus solet, ulterius aliis aliisque ornamentis, seu potius figmentis adauctam, tandem non unicam formam, sed diversas sibi acquisivisse: sicut infra ex collatione hujus Aristeæ, cum Aristea Epiphanii, & Augustini, &c. tum & Judæorum Talmudicorum traditiunculis satis clarè patebit.

Philo igitur primus videtur historiam hanc de LXX. Interpretibus publicæ memoriæ tradidisse: hicque *Pseudaristeas* eam ulterius adornasse; aliterque, prout libuit, concinnasse: hancque Pseudaristeæ historiolam, à Josepho (Judæo Græcæ, at non Hebraicæ linguæ, perito) ac postea quoque ab Eusebio, ut solet, ultrò avide acceptam (seu mavis arreptam) fuisse: aliamque verò, (sive alias) sub eodem nomine longè aliter confictam (uti infra videbimus) suos quoque sequaces habuisse.

Aristeam autem nostrum Judæum fuisse, ac longe recentiorem quam vulgò eruditi opinantur, mecum sentit (nec solus ille) eruditissimus Ludovicus Vives: qui ad Augustini, *de Civitate Dei, lib. XVIII.* cap. 42. ita loquitur: *Circumfertur libellus ejus nomine de LXX. Interpretibus confictus, ut puto, ab aliquo recentiore.*

At falsorum ejusmodi titulorum, ac commentorum confictores inter Judæos nunquam (præcipuè tamen serioribus

Reipublicæ Judaicæ temporibus) defuisse, ostendunt cum alii, præter supra memoratos, quamplurimi libri supposititii, tum & *quartus* ille *Esdræ liber*. Nisi malimus eum à Christiani nominis homine quopiam, forsan ex Judaismo, ad Christianismum transgresso, jam post Salvatorem nostrum J. Christum natum fuisse (ac quidem Latinè) conscriptum: quod mihi saltem certissimum est. Talia enim ostendunt ista, quæ cap. VII. v. 28. quasi ex nomine Dei, impie ementito, auctor ita profert: *Revelabitur enim Filius meus Jesus*, &c. item: *Erit autem his annis exactis ut moriatur Filius meus Christus*, &c. quæ tum porrò ridiculis phetiis involvit.

Namque ex istis clarè satis constare videtur, aliquem non Judæum, sed hominem ex primi Christianismi hæreticis, ut opinionem suam, sectamve suam, sic] firmaret;] pia fraude, hunc librum composuisse: cumque fuisse præterea ex numero istorum Christianorum, qui mundi finem atque interitum jam brevi post Christi nostri mortem exspectabant, &, inter alias preces Deo oblatas, *orabant pro mora finis;* ut loquitur Tertullianus, qui in eadem cum istis opinione erat.

Id etenim indicant hujus personati Esdræ verba, capite 15. *Quoniam seculo periit juventus sua, & tempora prope est ut senescant. Nam in duodecim partes divisum est seculum; cujus transierunt decem & dimidium partis undecimæ: supersunt autem ei quæ subsequuntur medium partis undecimæ*. &c.

Ac forsan hic malè confictus Esdras aut solus, aut inter alios verba nostri Salvatoris Apostolorumque, malè intelligentes, auctor (saltem inter auctores) fuit istius opinionis, *mundi finem, extremumque judicium jam brevi instare:* sicut & circa hæc *libros Legis illius, omnes in devastatione Judeæ & Hierosolymæ combustos fuisse*; atque ab Esdra (quem ipsum se esse perhibet) ex Divino instinctu ac revelatione resti-

restitutos. Quam opinionem non solus Tertullianus, verùm & Irenæus tum & alii, amplexati fuere.

Certe ita loquitur Irenæus Lib. III cap. 25. post narratam, suo modo, Historiam Versionis LXX Interpretum : *Et non esse mirabile, Deum hoc in eis operatum, quando in ea captivitate populi, quæ facta est à Nabuchodonosor, corruptis Scripturis, & post septuaginta annos Judæis descendentibus in regionem suam, & post deinde temporibus Artaxerxis Persarum Regis, inspiravit Hesdræ è sacerdotibus Levi, Prophetarum omnes rememorare sermones, & restituere populo eam Legem, quæ data esset per Moysen.* Hieronymus autem libro I. adversus Helvidium (quamvis id vult J. Pamelius) tale quid minimè indicat, dum *Esdram instauratorem Pentateuchi* vocat.

Huic certe prætensi Esdræ libro quarto adjungendi sunt isti libri, quos Papa Gelasius (qui unicum tantum Esdræ librum agnoscit) in Canone de iis facto, enumerat inter plurimos alios suppofititios, seu potius malâ fraude confictos; adeoque plus quam Apocryphos : qualesque sunt hi inter cæteros, nempe *Liber de filiabus Adæ Geneseos ; Liber Proverbiorum, qui ab hæreticis conscriptus & Sancti Syrti nomine prænotatus est ; Liber Ogiæ nomine Gigantis, qui cum dracone post diluvium pugnasse perhibetur* [vide hîc alium quendam Apollinem, tum & Pythonem] ; *Liber qui appellatur Testamentum Job ; Liber qui appellatur Pænitentia Jannæ* [lege *Jamnes*] *& Mambræ, Scriptura quæ appellatur Contradictio Salomonis*; *Phylacteria omnia quæ non Angelorum, ut illi* [hæretici] *confingunt, sed dæmonum magis arte, conscripta sunt* ; Pluresque alii; quod huc adducere nimis superfluum foret; quique ab hoc Gelasio (in Concilio ob hæc & alia congregato) tum & ab aliis Scriptoribus Ecclesiasticis, & Synodis notati ac damnati fuerunt.

Sed, ut denuo redeamus ad nostrum Aristeam, à quo

per

per talia digressus sum, Historia illa de LXX *Interpretibus* sub ipsius nomine, à duobus, imo tribus, si non & pluribus Scriptoribus, ac quidem diversis modis, edita videtur: atque, ut credo, diversis temporibus.

Quod sane minus mirabuntur illi, qui norunt, Apocryphi Tobiæ libri duas tresve (quin & quatuor) diversas admodum editiones extare, versionesque, Latinam ac Græcam, immane quantum inter se (ut alibi ostendi) discrepare: tum quoque isti, qui seriò considerant, quam maximè illi Scriptores, qui *hunc ipsum*, ac *solum Aristeam* auctorem laudant, ad illum provocant, cumque unicè sequi velle videntur, à se invicem in plane diversa abeant; ita ut quidem ab una fere parte stent Justinus Martyr, Epiphanius, Augustinus, aliique; ab altera verò Josephus & Eusebius (verbis tamen & sensu quoque, ab illa, quam sequuntur editione, dissonantes) cæterique Christiani (indiscriminatim nimis) hanc illamve editionem secuti. Inter quos Cedrenus nunc hos, nunc illos sequitur: quum interim, nec cum hisce, nec cum illis, sat bene ipsi conveniat. Verum statim post nonnulla interjecta, id clarius perspiciemus: sicut & quomodo hic etiam Judæi Talmudici inter se discrepent.

CAPUT II.

A quonam Ptolemæo adornata fuerit Bibliotheca Alexandrina, an à Lagi filio, an à Philadelpho; quorumque ex æmulatione. Narrantur mores Ptolemæorum; ac quam pius ac religiosus fuerit Philadelphus, cum circa fratres, tum circa uxorem, &c. De luxu ipsius, de religione ipsius erga Serapin, de incestu &c. Qualia, contra, testimonia afferantur à Philone, ab Epiphanio, ab Augustino, tum & ab Aristea nostro, quantique ponderis illa sint.

QUamvis verò primus hic nobis occurrat Demetrius Phalereus, ut qui etiam in hac fabula primariam fere

fere perſonam ſuſtinet; tamen loquar prius de Ptolemæo Bibliothecam Alexandrinam adornante.

Pervulgata ſane ab antiquis temporibus aſſertio illa eſt, Ptolemæum Philadelphum magno ſtudio, ac ſumptibus immenſis eximiam illam, de qua nobis ſermo eſt, Bibliothecam collegiſſe: quod hic negare nolim quamvis non defuerint, qui id Ptolemæo Soteri, ſeu Lagidæ, adſcriberent; ſicut & illam verſionem, de qua nunc nobis quæſtio eſt. Hinc enim Irenæus Lib. III. cap. 25. *Prius enim quam Romani poſſiderent regnum ſuum, adhuc Macedonibus Aſiam tenentibus, Ptolemæus Lagi filius cupiens eam Bibliothecam, quæ à ſe fabricata eſſet in Alexandria omnium hominum dignis conſcriptionibus compleri, petiit ab Hieroſolymis in Græcum ſermonem interpretatas habere Scripturas eorum. Illi vero, &c.*

Sic quoque, licet ſubdubitans, Clemens Alexandrinus: Ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Λάγου· ἢ ὥς τινες ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου·
Item Auguſtinus: huic, [Lagi filio] *aut ſuccedens alius Ptolemæus*, qui eſt appellatus Philadelphus, &c.

Cæteri tamen omnes, Philo Judæus, Joſephus, Tertullianus, Euſebius, alii, hoc Philadelpho attribuunt: quibus etiam adſtipulatur Vitruvius; qui initio, ſeu præfatione, Libri 7. ita loquitur: *Reges Attalici, magnis Philologiæ dulcedinibus inducti cum egregiam Bibliothecam Pergami, ad communem delectationem inſtituiſſent, tunc item Ptolemæus infinito Zelo cupiditatiſque incitatus ſtudio, non minoribus induſtriis ad eundem modum contenderat Alexandriæ comparare. Cum autem ſummâ diligentia perfeciſſet, non putavit id ſatis eſſe, niſi propagationibus in ſeminando curaret augendam. Itaque Muſis & Apollini ludos dedicavit, & quemadmodum Athletarum, ſic communium ſcriptorum victoribus præmia & honores conſtituit. His ita inſtitutis, cum ludi adeſſent, judices literarum, qui ea probarent erant legendi. Rex cum jam ex*

 civi-

civitate ſex lectos habuiſſet, nec tam citò ſeptimum idoneum inveniret, retulit ad eos, qui ſupra Bibliothecam fuerant: & quæſiit, ſi quem noviſſent ad id expeditum. Tunc ei dixerunt eſſe quendam Ariſtophanem, qui ſummo ſtudio ſummaque diligentiâ quotidie omnes libros ex ordine perlegeret. Itaque in conventu ludorum cum ſecreta ſedes judicibus eſſent diſtributæ, cum cæteris Ariſtophanes citatus, quemadmodum fuerat locus ei deſignatus, ſedit. Primo Poëtarum ordine ad certationem inducto, cum recitarentur ſcripta, populus cunctus ſignificando monebat judices quod probarent. Itaque cum ab ſingulis ſententiæ ſunt rogatæ, ſex unà dixerunt. Et quem maximè animadverterunt multitudini placuiſſe, ei primum præmium, inſequenti ſecundum tribuerunt. Ariſtophanes verò, cum ab eo ſententia rogaretur, eum primum pronunciari juſſit, qui minimè populo placuiſſet. Cum autem rex & univerſi vehementer indignarentur, ſurrexit & rogando impetravit, ut paterentur ſe dicere.

Itaque ſilentio facto docuit unum ex his eum eſſe Poëtam, cæteros aliena recitaviſſe. Oportere autem judicantes non furta, ſed ſcripta probare. Admirante populo, & rege dubitante, fretus memoria è certis armariis [Bibliothecæ] *infinita volumina eduxit, & ea cum recitatis conferendo, coëgit ipſos furatos de ſe confiteri. Itaque rex juſſit cum his agi furti, condemnatoſque cum ignominia dimiſit. Ariſtophanem vero Ampliſſimis muneribus ornavit, & ſupra Bibliothecam conſtituit.*

Tertullianus vero Apologetici c. 18. ait : *Ptolemæorum eruditiſſimus ...... cum ſtudio Bibliothecæ Piſiſtratum æmularetur, &c.*

At cum Vitruvio facere videtur noſter Galenus Pergamenus ; qui, *in Hippocratem de Natura humana*, hoc modo loquitur (ex Zeuxidis cujuſdam veteris in Hippocratem commentario) *Nam quo tempore Attalici & Ptolemaici Reges in-*

invicem in comparandis libris de Munificentia contendebant, malitia initium habuit circa ipsorum cum inscriptiones tum apparatus; in iis nimirum, qui ad reges, ut argentum acciperent, libros illustrium virorum afferrent.

Laudabile certe hoc fuit Ptolemæi institutum: cum aliàs & hic ipse Rex & Pater ejus Lagides, non admodum, excepta ipsorum magnificentia, & luxu (si tamen & talia laudanda sunt) laude digni fuerint.

Mores namque ipsorum, ac religio, tales fuere, ut quis valde difficulter, imò nequidem ullo modo, inde ipsis laudem impertiri queat. Sic enim illos describit, in Pausanias: Εἰ δὲ ὁ Πτολεμαῖος οὗτος ἀληθεῖ λόγῳ Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου παῖς ἦν, ἴστω τὸ ἐπιμανὲς ἐς τὰς γυναῖκας κατὰ τὸν πατέρα κεκτημένος: Ὃς Εὐρυδίκῃ τῇ Ἀντιπάτρου συνοικῶν, ὄντων οἱ παίδων, Βερενίκης εἰς ἔρωτα ἦλθεν, ἣν Ἀντίπατρος Εὐρυδίκῃ συνέπεμψεν εἰς Αἴγυπτον· ταύτης τῆς γυναικὸς ἐρασθεὶς, παῖδας ἐξ αὐτῆς ἐποιήσατο. καὶ ὡς ἦν οἱ πλησίον ἡ τελευτή, Πτολεμαῖον ἀπέλιπεν Αἰγύπτου βασιλεύειν, (ἀφ' οὗ καὶ Ἀθηναίοις ἐστὶν ἡ Φυλὴ) γεγονότα ἐκ Βερενίκης, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς Ἀντιπάτρου θυγατρός. Οὗτος ὁ Πτολεμαῖος Ἀρσινόης ἀδελφῆς ἀμφοτέρωθεν, ἐρασθεὶς, ἔγημεν αὐτήν, Μακεδόσιν οὐδαμῶς ποιῶν νομιζόμενα, Αἰγυπτίοις μέντοι, ὧν ἦρχε. Δεύτερον δὲ ἀδελφὸν ἀπέκτεινεν Ἀργαῖον, ἐπιβουλεύοντα ὡς λέγεται· Καὶ τὸν Ἀλεξάνδρου νεκρὸν οὗτος κατάγων ἦν ἐκ Μέμφιδος· Ἀπέκτεινε δὲ καὶ ἄλλον ἀδελφὸν γεγονότα ἐξ Εὐρυδίκης, Κυπρίους ἀφιστάντα αἰσθόμενος, &c.

Quid si Ptolemæus revera Philippo Amyntæ filio genitus est, intemperantem usque ad insaniam in mulieres amorem, à Patre nimirum ei quasi hæreditarium fuisse facile credi potest. Cum enim Eurydicen Antipatri filiam uxorem duxisset, ex eaque liberos etiam suscepisset; Berenices nihilominus (quam Eurydicæ comitem, in Ægyptum Antipater miserat) amore captus, filios ex ea quoque genuit. Ex iis Ptolemæum jam prope moriens sibi

regni successorem declaravit, à quo Atheniensibus Tribus una est. At hic etiam Ptolemaus, ARSINOES GERMANÆ SORORIS AMORE VICTUS, eam sibi matrimonio adjunxit: atque id non sane ex Macedonum, sed Ægyptiorum, quibus imperabat, lege fecit. MINOREM autem fratrem Argæum, insidias sibi comparantem (ut fama est) interfecit. (Idem etiam Alexandri cadaver è Memphi deportandum curavit) alterum quoque fratrem, cum ab eo Cyprios ad defectionem solicitari persensisset, de medio sustulit.

Et hæc quidem postquam, jam adhuc vivente Patre Lagida, Ptolemæus Ceraunus, cum Pater huic juniori filio Philadelpho (ex uxore Berenice procreato) regnum tradere decrevisset, metu profugus sese ex Ægypto ad regem Seleucum receperat.

Ex hisce sane videmus quam vere hic Philadelphus fuerit!

De luxu vero ipsius (ac primum quidem de amoribus ita loquitur Athenæus lib. 13. Καὶ ὁ δεύτερος δὲ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς Φιλάδελφος δ' ἐπίκλην, ὡς ἱστορεῖ ὁ Εὐεργέτης Πτολεμαῖος ἐν τῷ τρίτῳ τῶν ὑπομνημάτων, πλείστας ἔσχεν ἐρωμένας, Διδύμην μὲν μίαν τῶν ἐπιχωρίων γυναικῶν μάλ' εὐπρεπεστάτην τὴν ὄψιν, καὶ Βιλιστίχην· ἔτι δὲ Ἀγαθόκλειαν καὶ Στρατονίκην, ἧς τὸ μέγα μνημεῖον ὑπῆρχεν ἐπὶ τῇ πρὸς Ἐλευσῖνι θαλάσσῃ· καὶ Μύρτιον καὶ ἄλλας δὲ πλείστας, ἐπιρρεπέστερος ὢν πρὸς Ἀφροδίσια. Πολύβιος δ' ἐν τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῶν ἱστοριῶν Κλεινοῦς φησὶ τῆς οἰνοχοούσης αὐτῷ εἰκόνας πολλὰς ἀνακεῖσθαι κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, μονοχίτωνας καὶ ῥυτὸν ἐχούσας ἐν ταῖς χερσίν. αἱ δὲ κάλλισται τῶν οἰκιῶν φησὶν οὐ Μυρτίου καὶ Μνησίδος καὶ Ποθεινῆς προσαγορεύονται; καίτοι Μνῆσις μὲν ἦν αὐλητρὶς καὶ Ποθεινή, Μύρτιον δὲ μία τῶν ἀποδεδειγμένων καὶ κοινῶν δεικτηριάδων.

Secundus Ægypti rex cognomine Philadelphus, ut refert Ptolemaus Euergetes libro tertio commentariorum, amicas multas habuit, Didymam quandam mulierem indigenam, elegantissima

ma facie, alteramque Bilistichen, & Agathocleam; præterea Stratonicen: cujus monumentum ingens fuit ad mare Eleusines propinquum: tum etiam Myrtium & alias perquam multas; quoniam propensior esset ad Venerem. Polybius decimo quarto historiarum scribit, Cleinus, quæ ipsi à poculis fuit, statuas Alexandriæ multas erectas, indutas simplici tunica, quæ tenerent in manibus Rhyton: domosque ornatissimas & splendidissimas Myrtii, Mnesidis & Potheines, appellatione inclytas fuisse, quamvis essent tibicinæ Mnesis & Potheine, Myrtium vero una ex publicis & vulgatis deicteriadibus (seu prostibulis)

De luxu, porrò, ipsius in *Bacchi* (qui idem cum Osiride, & Serapi, & Plutone est) *pompa*, legat lector ipsum Athenæum, lib. 5. Ubi certe nihil quod non maximè idololatriam sapiat reperiet. Quæ pompa quoque ipsi bis mille ducentis triginta novem, minus quinquaginta, talentis stetit.

Ac si ulterius jam ipsius perpendamus religionem, is summus Serapidis cultor fuit: ut à quo, si non à Patre ipsius, (ut Tacitus ac Plutarchus volunt) simulacrum à Sinopensibus, Alexandriam advectum fuit; illique ibi templum pro magnitudine urbis exstructum, loco illo cui nomen erat Rhacotis.

Verum concedamus hanc Lagidis sive religionem, sive superstitionem Idololatricam fuisse. At Philadelphus noster, qui sororem suam Germanam Arsinoën, antea Lysimacho, ac post Ptolemæo Cerauno nuptam, uxorem duxerat, illam post ipsius mortem, Deorum cultu honorari cupiit.

De hac re namque Plinius, lib. XXXIV. c. 14. *Eodem lapide [magnete] Dinocrates Architectus Alexandriæ Arsinoës templum concamerare inchoaverat, ut in eo simulacrum ejus PENDERE in aëre videretur. Intercessit mors & IPSIUS & Ptolemæi; qui id sorori suæ jusserat fieri.*

Quo alludit quoque, quasi ad jam perfectum opus, Ausonius, Idyllio III. his versibus:

Jussus ab incesti qui quondam fædus amoris
Arsinoën Pharii suspendit in aëre templi.

Quibus adde & hanc inscriptionem; Βασιλεὺς μέγας Πτολεμαῖος, υἱὸς βασιλέως Πτολεμαίου, καὶ βασιλίσσης Ἀρσινόης θεῶν ἀδελφῶν, τῶν βασιλέων Πτολεμαίου καὶ βασιλίσσης Βερενίκης, θεῶν Σωτήρων ἀπόγονος. *Rex Magnus Ptolemæus filius Regis Ptolemæi, & Reginæ Arsinoës, Deorum, fratris sororisque; Regum Ptolemæi & Reginæ Berenices, Deorum Servatorum nepos.*

At nunc, post talia gentilium testimonia, audiamus quid Philo Judæus, quidque alii (ac quidem Christiani) de ipsius pietate ac religionis zelo, deque ejus affectu, quin & fide, erga Legem Divinam, per Mosen Israëlitis à Deo, traditam testentur; seu potius confingant. Ita enim Philo, de Vita Mosis: Δεινὸν γὰρ ἡγησάμενοί τινες, εἰ οἱ νόμοι παρὰ τῷ ἡμίσει τμήματι τοῦ ἀνθρώπων γένους ἐξεταθήσονται μόνῳ τῷ βαρβαρικῷ, τὸ δὲ Ἑλληνικὸν εἰς ἅπαν ἀμοιρήσει, πρὸς ἑρμηνείαν τὴν τούτων ἐτράποντο. Τὸ δὲ ἔργον ἐπεὶ καὶ μέγα ἦν καὶ κοινωφελὲς, οὐκ ἰδιώταις, οὐδ' ἄρχουσιν, ὧν οὐ πολὺς ἀριθμὸς, ἀλλὰ βασιλεῦσι, καὶ βασιλέων ἀνετέθη τῷ δοκιμωτάτῳ. Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος ἐπικληθεὶς, τρίτος μὲν ἦν τῶν ἀπ' Ἀλεξάνδρου τὴν Αἴγυπτον παραλαβόντων. ἀρεταῖς δὲ ταῖς ἐν ἡγεμονίᾳ πάντων, οὐχὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν πάλαι πώποτε γεγενημένων ἄριστος, οὗ καὶ μέχρι νῦν τοσαύταις ὕστερον γενεαῖς ᾄδεται τὸ κλέος, πολλὰ δείγματα καὶ μνημεῖα τῆς μεγαλοφροσύνης κατὰ πόλεις καὶ χώρας ἀπολιπόντος, ὡς ἤδη καὶ ἐν παροιμίας εἴδει τὰς ὑπερόγκους φιλοτιμίας καὶ μεγάλας κατασκευὰς Φιλαδελφείους ἀπ' ἐκείνου καλεῖσθαι. συνόλως μὲν οὖν ἡ τῶν Πτολεμαίων οἰκία διαφερόντως παρὰ τὰς ἄλλας βασιλείας ἤκμασεν· ἐν δὲ τοῖς Πτολεμαίοις ὁ Φιλάδελφος. ὅσα γὰρ εἷς ἔδρασεν οὗτος ἐπαινετὰ, μόλις ἐκεῖνοι πάντες ἀθρόοι διεπράξαντο,

πράξαντα, γενόμενος καθάπερ ἐν ζώῳ τὸ ἡγεμονικὸν, κεφαλὴ τρόπον τινὰ τῶν βασιλέων. Ὃ δὴ τοιοῦτος ζῆλον καὶ πόθον λαβὼν τῆς νομοθεσίας ἡμῶν, εἰς Ἑλλάδα γλῶτταν τὴν Χαλδαϊκὴν μεθαρμόζεσθαι διενοεῖτο· καὶ πρεσβεῖς εὐθὺς ἐξέπεμπε πρὸς τὸν τῆς Ἰουδαίας ἀρχιερέα καὶ βασιλέα ὁ γὰρ αὐτὸς ἦν, &c.

Quidam (igitur) ægrè ferentes, quod leges [Judæorum] solùm APUD DIMIDIAM PARTEM GENERIS HUMANI, ac quidem solos barbaros examinarentur, ac Græci plane iis orbati manerent ad interpretationem se converterunt. Ast quia id opus magni laboris erat, & etiam omnibus magnæ utilitatis, non tantùm aut idiotis aut magnatibus, quorum non magnus numerus; verum & regibus, & regum probatissimo, reponebatur. Ptolemæus enim cognominatus Philadelphus, tertius eorum erat post Alexandrum qui Ægyptum possidebant. Virtutibus enim, ratione regiminis, superabat non solùm (reges) ipsius ætatis, sed & omnes qui ante ipsum unquam fuerunt; cujusque & adhuc, tot post generationes, gloria decantatus: ut qui...... Nam quæ ille solus laudabilia perpetravit, vix illi simul perpetraverunt; dum ille veluti caput in animali dominatur, ipse veluti caput quoddam, (cæterorum) regum esset. Ille igitur, cum talis esset, CUPIDINE AC ZELO ACCENSUS LEGIS nostræ, eam ex Chaldaica lingua in Græcam transferre studuit, &c.

Nec minorem pietatem ipsi attribuit Epiphanius, in hujus Ptolemæi (apud ipsum) prætensa Epistola ad Eleazarum, hoc modo: Ἀκούσας δὲ ὡς παρ' ὑμῖν ἐμφέρονται βίβλοι προφητῶν περὶ θεοῦ καὶ κοσμοποιΐας δηλοῦσαι, καὶ ταύτας ταῖς ἄλλαις ἀφιερῶσαι ἐπιθυμῶν, γέγραφα ὅπως ταύτας ἡμῖν ἀποστείλητε. Οὐ γὰρ τιμῆς ἕνεκεν, καὶ οὐ πλεονεξίας χάριν, οὔτε κακονοίας τῆς τοιαύτης αἰτίας, εἰμὶ ἐπιθυμητής, ἀλλὰ πίστεως ἕνεκα, καὶ τῆς περὶ ὑμᾶς φιλίας τὴν τούτων αἴτησιν ποιοῦμαι, &c. Ac paucis interjectis (de Donariis, &c.)

Τούτων

Τούτων πείνω τὴν διήγησιν ἐπιποιήμην, ὅπως γνῶτε ὅτι ὑπὲρ εὐχῆς καὶ εὐσεβείας τὰς βίβλους αἰτῶ.

Audiens verò quod apud vos habeantur libri Prophetarum [quasi vero ipse rex Judæus, aut saltem proselytus fuisset, atque inde Prophetas ita cognovisset] *de Deo ac CREATIONE loquentes; etiam illas cæteris consecrare cupiens, scripsi. Quod enim pretii ipsorum gratiâ, & non ex curiositate, neque ex malignitate, aut simili causâ, ipsorum cupidus sim; sed FIDEI gratia, &c.* Ac paulò post: *Quorum enarrationem feci, ut cognoscatis quod propter preces ac pietatem istos libros petam,*

Scilicet ille, post incestas nuptias, ac fratres indigne peremptos, ac post tot alia scelera, tanta *pietate* ac *fide* erga legem Judaicam (adhucdum ut prætenditur Arsinoë vivente) afficiebatur. Et tamen post Legem illam acceptam, ab ipso adoratam, tantoque cum studio, ut converteretur in linguam Græcorum, curatam, Arsinoën illam inter Deos poni (ac quidem singulari modo) voluit: nec tamen eo minus pius, probus ac religiosus fuit.

Neque Aurelius Augustinus (Lib. XVIII. cap 42. de Civitate Dei) minora de hujus Ptolemæi, hac tanta pietate jactat. Ita enim ille: *Petivitque ab Eleazaro, tunc Pontifice, dari sibi Scripturas, quas profectò audierat, fama prædicante, DIVINAS, & IDEO concupiverat habere in Bibliotheca, quam nobilissimam fecerat. Has cum idem Pontifex misisset Hebræos; post etiam ille interpretes postulavit*, &c.

Nunc vero Regis hujus pietatem, ac ferventem Zelum & Legem Judaicam videamus ex ipso Aristea, oculato, ut ipse perhibet, teste. Ita igitur, ne cuncta producamus, Rex in Epistola ad Eleazarum: *In quo persuasum habentes, nos pie agere, & offerre munus grati animi Deo Maximo, qui nobis REGNUM CONSERVAVIT IN PACE*, &c.

Hæc quidem is in Epistola. At cum jam ipsi advenissent Interpretes; *Ille diu subsistens, cum ADORATIONE FERE SEPTIES, est locutus. Gratias ago vobis viri: sed majores ei, qui vos misit, maximas verò Deo, cujus hæc sunt Oracula. HÆC UNANIMITER APPROBANTIBUS, voceque unà cum illis qui advenerant, & qui cum rege erant dicentibus, Bene Rex facis: ille repletus gaudio, lachrymas effundere cœpit: quia animi vehemens intentio ob aliquam rem magnam & gloriosam, quæ exoptata contigit, solet elicere lachrymas. Hinc jussit illos in ordinem offerre & seponere volumina Legis. Hocque facto salutans excepit illos, & dixit: Rectum erat, viri pietate insignes, me primum exhibere honorem illis ob quæ vos accersivi huc; deinde vobis præbere dextram: ideo illud prius feci. Hic autem dies in singulos annos per totam vitam meam erit mihi solennis & magnus, quo vos ad me venistis.*

Quanta hîc cum veneratione atque adoratione Rex libros Legis accepit! Neque id solum, verum & lachrymas effudit; quin & festum anniversarium ob Interpretum adventum instituit. I nunc, mi Lector, ac talia confer cum illis, quæ Ethnici scriptores, de ipsius luxu, impudicitia, idololatria, aliisque testantur! At neque hæc sola considera, verum istud, *non solos illos qui cum Interpretibus advenerant* (partim Judæos, & partim Ethnicos;) *Sed & istos qui cum rege erant, exclamasse: Bene Rex facis!*

Scilicet non solus Rex ita pius ac religiosus erga verum Deum, ipsiusque Legem solis Judæis datam, erat: sed & aulam tunc habuit æque piam, ac vere religiosam: idque melius sciverunt Judæi scilicet, & Christiani, Hebraicè non callentes (quique inde cœco affectu erga istam versionem, quæ septuagintaviralis nomine venit, in transversum acti fuerunt; quique multis seculis post Ptolemæum vixerunt) quam Ethnici qui longe propiores ab ipsius ætate abfuerunt.

Interim (ut fingitur) non soli Judæi, aut proselyti : verum & ipsi Philosophi gentiles, sive illi ex Græcis, sive ex Ægyptiis essent, Menedemus nempe, & alii quoque Philosophi (ut infra latius videbimus) eadem pietate erga *Legem* & Interpretes affecti fuerunt : ac quidem erga *Legem*, quam nondum legerant, nec legere poterant; quamque ipsi, simul cum ipsis Judæis semper odio, contemptui ac ludibrio habuerant.

Quin imo rex ipse non contentus tali veneratione, diem, festumque anniversarium (ac quidem ob solum Interpretum adventum) instituit. Veruntamen nondum noverat *Legis* hujus dignitatem, præterquam ex auditu relationeque aliorum, Aristeæ scilicet ac Demetrii. Oportebat sane, postquam illa jam versa esset, eos longe majora decrevisse; cum præterea & viros istos jam ex colloquiis, ipsorumque in illis sapientia, propius cognovisset. At Lege nunc ipsi prælecta, longe frigidius agit : nec decorum personarum, in hac fabella rite servat noster Aristeas : nisi delassatus fingendo tandem circa finem defecerit. Verum de hisce forsan latius infra.

CAPUT III.

De Demetrio Phalereo agitur; ejusque testimonium de Lege Judæorum perpenditur; tum & ipsius pietas ac religiosus animus; seu potius perinsignis luxus, impietas, ac scelera. Ipsius fuga in Ægyptum ad Ptolemæum Soterem. De quonam Cassandro loquatur Hermippus. In quali gratia Demetrius apud Ptolemæum fuerit; ac quali morte ibi perierit. Nullos Ethnicos scriptores ipsius ut Bibliothecarii meminisse.

NUnc verò, mi Lector, accedamus ad Demetrium illum Phalereum : de cujus quoque pietate in Deum, atque animo religioso, Zeloque erga *Legem Divinam*, noster loquitur Aristeas.

Osten-

Oſtenditur nempe id ex Epiſtola illius ſcripta ad Regem Ptolemæum; in qua Demetrium, inter alia, ita ſcribentem inducit: Διὰ τὸ καὶ φιλοσοφωτέραν εἶναι, καὶ ἀκέραιον τὴν νομοθεσίαν ταύτην, ὡς ἂν οὖσαν θείαν. διὸ πόῤῥω γεγόνασιν οἵ τε συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ, καὶ τὸ τῶν ἱστορικῶν πλῆθος, τῆς ἐπιμνήσεως τῶν προειρημένων βιβλίων, καὶ τῶν κατ' αὐτὰ πεπολιτευμένων καὶ πολιτευομένων ἀνδρῶν, διὰ τὸ ἁγνήν τινα καὶ σεμνὴν εἶναι τὴν ἐν τούτοις θεωρίαν, ὥς φησιν Ἑκαταῖος ὁ Ἀβδηρείτης.

Quia hæ leges & ſapientiores & ſanctiores ſunt aliis: ut quæ Divinæ ſunt. Hinc enim cum alii ſcriptores ac poetæ, tum hiſtorici omnes abſtinuerunt à MENTIONE librorum, & virorum illorum, qui ſecundum leges has adminiſtrarunt & adminiſtrant rempublicam: quia, ut Hecatæus Abderitus aſſerit, plane ſanctam quandam & venerandam contineant in ſe ſententiam & contemplationem.

Si vero omnes ſcriptores, etiam hiſtorici ac quidem tali ex cauſa [nam ſic procul dubio ipſi Judæi, circa hanc rem, hiſtoricis Ethnicis longe magis anxii fuiſſent, ne *Lex* ſic inter gentes profanaretur] ſi dico, omnes ſcriptores de hac lege, hacque gente tacuerunt, unde nam huic Demetrio imò & ipſi Hecatæo, (de quo tamen infra latius) tanta hujus Gentis Judaicæ notitia (nec ſolum tanta, ut hic perhibet, veneratio) ut ſciret, duodecim Tribus tunc adhuc in Palæſtina locum obtinuiſſe; tum & inter illas omnes ac ſingulas Tribus tot, imo plures, tam Legis quam utriuſque linguæ, Hebraicæ nempe ac Græcæ (quum alias Syriaca loquerentur) reperiri: legemque nullibi (ſaltem non in Ægypto) bene & accurate deſcriptam haberi.

At idem ille noſter Ariſteas ſibimet ipſi plane contradicit, dum narrat, *Omnes Judæos hanc verſionem jam peractam, accuratiſſimam judicaſſe, atque in omnibus illam cum*

textu Hebraico convenire. Circa quæ quoque notandum venit, illos, licet Hebraicè non callerent, de iſta re hujuſmodi judicium tuliſſe : quaſi non tantum Hebraicæ linguæ periti fuiſſent, ſed etiam accuratiſſima exemplaria, ex quibus tale judicium ferendum erat, poſſediſſent.

Attamen, quum prius de Judæorum Libris Hebraicis locutus fuiſſet, quaſi nulla exemplaria Hebraico idiomate conſcripta in Ægypto eſſent ; poſt aliter longe loquitur, dum regi ſcribit : Τυγχάνει γὰρ Ἑβραϊκοῖς γράμμασι καὶ φωνῇ λεγόμενα· ἀμελέστερον δὲ, καὶ οὐχ ὡς ὑπάρχει, σεσήμανται, καθὼς ὑπὸ τῶν εἰδότων προσαναφέρεται· προνοίας γὰρ βασιλικῆς οὐ τέτυχε. δέον δέ ἐστι, καὶ ταῦτα ὑπάρχειν διηκριβωμένα. Quæ verba à Joſepho, qui ipſum Ariſteam verbotenus ſe exhibere prætendit, ita concinnantur : Χαρακτῆρσι γὰρ Ἑβραϊκοῖς γεγραμμένα, καὶ φωνῇ τῇ ἐθνικῇ, ἐστιν ἡμῖν ἀσαφῆ. συμβέβηκε δ' αὐτὰ, καὶ ἀμελέστερον ἢ ἔχει σεσημάνθαι, διὰ τὸ βασιλικῆς οὔπω τετυχηκέναι προνοίας· ἔστι δ' ἀναγκαῖον εἶναι καὶ ταῦτα παρά σοι διηκριβωμένα. *Hebraicis enim characteribus & ipſorum lingua ſcripti cum ſint, intelligi à nobis non poſſunt. Sunt etiam negligentius, quam par eſt, habiti, eo quod nondum eis regia providentia contigit. Neceſſe eſt autem, ut & hos habeas diligenter accuratos.*

Ex iſtis itaque ſic male habitis Codicibus de accuratiori verſione judicabant. Sed de hac re latius infra. Interim conſiderandum eſt quoque, inter illos Judæos Alexandrinos, etiam illos qui Græcæ linguæ ac quidem purioris erant doctiſſimi, tamen Hebraicæ linguæ plane fuiſſe ignaros : ut Philonis Judæi exemplum nos abunde docet.

Tum & hoc addendum, quod Canon Judaicus non ante Antiochum Epiphanem confectus fuerit : uti clare patet ex Pſalmo LXXIV. Ibi namque clare ſatis (atteſtantibus etiam præſtantibus doctrinâ viris Franc. Junio, aliiſque) de Vaſtatione Templi ac Synagogarum ſub Antiocho loquitur is,

qui

qui Psalmum hunc Ecclesiæ composuit. Quod eum in finem adduco, ut videant illi homines, qui omnes XXII. Sacræ Scripturæ libros, sub Philadelpho conversos ab istis prætensis LXX Interpretibus volunt, illos vertere non potuisse quod nondum conscriptum erat, aut in publico Ecclesiæ Judaicæ usu : ut id alibi de cæteris, præter Pentateuchum, libris ostendo.

At nunc, mi Lector, ulterius de Demetrii pietate aliquid dicendum est : quam ex Ethnicis scriptoribus (ut videamus, quam religiosus animus erga verum Deum, qui Judæorum erat, ipsi fuerit) proponam. Hic ergo cum laude, ut perhibetur, in regenda Republica Atheniensium diu versatus fuit : sed tamen ipsius vita minime propriis ejus præceptis ac Legibus respondebat. Ita enim de ipso, (ut eum primum producamus) loquitur Athenæus lib. 12. Deipnosophistarum Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς, ὥς φησι Δοῦρις, ἐν τῇ ἑκκαιδεκάτῃ τῶν ἱστοριῶν, χιλίων καὶ διακοσίων ταλάντων κατ' ἐνιαυτὸν κύριος γενόμενος, καὶ ἀπὸ τούτων βραχέα δαπανῶν εἰς τοὺς στρατιώτας, καὶ τὴν τῆς πόλεως διοίκησιν, τὰ λοίπα πάντα διὰ τὴν ἔμφυτον ἀκρασίαν ἠφάνιζε· θοίνας δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν λαμπρὰς ἐπιτελῶν, καὶ πλῆθός τι συνδείπνων ἔχων, καὶ ταῖς μὲν δαπάναις ταῖς εἰς τὰ δεῖπνα τοὺς Μακεδόνας ὑπερέβαλε, τῇ δὲ καθαρότητι Κυπρίους καὶ Φοίνικας, ῥάσματά τε μύρων ἔπιπτεν ἐπὶ τὴν γῆν· ἀνθινά τε πολλὰ τῶν ἐδαφῶν ἐν τοῖς ἀνδρῶσι κατεσκευάζετο διαπεποικιλμένα ὑπὸ δημιουργῶν· ἦσαν δὲ καὶ πρὸς γυναῖκας ὁμιλίαι σιωπώμεναι, καὶ νεανίσκων ἔρωτες νυκτερινοί. καὶ ὁ τοῖς ἄλλοις τιθέμενος θεσμοὺς Δημήτριος, καὶ τοὺς βίους τάττων, ἀνομοθέτητον ἑαυτῷ τὸν βίον κατεσκεύαζεν· ἐπεμελεῖτο δὲ καὶ τῆς ὄψεως, καὶ τήν τε τρίχα τὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ξανθιζόμενος, καὶ παιδέρωτι τὸ πρόσωπον ὑπαλειφόμενος, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀλείμασιν ἐγχρίων ἑαυτόν· ἠβούλετο γὰρ τὴν ὄψιν ἱλαρὸς καὶ τοῖς ἀπαντῶσιν ἡδὺς φαίνεσθαι· ἐν δὲ τῇ πομπῇ τῶν Διονυσίων, ἣν ἔπεμπεν ἄρχων γενόμενος, ᾖδεν χορὸς εἰς

αὐτὸν ποιήματα Κασοριῶνος τοῦ Σολέως, ἐν οἷς ἡλιόμορφος προσηγορεύετο, ἐξόχως δὲ εὐγενέτας ἱππόμοιρος ζαθέοις ἄρχων σε τιμαῖς γεραίρει· Καρύστιος δὲ ὁ Περγαμηνὸς ἐν τρίτῳ ὑπομνημάτων, Δημήτριος φησὶν, ὁ Φαληρεὺς Ἱμεραίου τοῦ ἀδελφοῦ ἀναιρεθέντος ὑπ' Ἀντιπάτρου, αὐτὸς μετὰ Νικάνορος διέτριβεν αἰτίαν ἔχων ὡς τὰ Ἐπιφάνεια τοῦ ἀδελφοῦ θύων· Κασάνδρῳ δὲ γενόμενος φίλος μέγα ἴσχυσε, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦν αὐτοῦ τὸ ἄριστον ὀξύβαφα παντοδαπὰς ἐλαίας ἔχοντα, καὶ τυρὸν νησιωτικόν· ὡς δὲ ἐπλούτησε, Μοσχίωνα τὸν ἄριστον τῶν τότε μαγείρων καὶ δειπνοποιῶν ἐωνήσατο· Καὶ τοσαῦτα ἦν τὰ παρασκευαζόμενα, ὥστε χαρισαμένου τῷ Μοσχίωνι τὰ λείψανα, Μοσχίων ἐν ἔτεσι δύο τρεῖς συνοικίας ἐωνήσατο. παῖδας τ' ἐλευθέρους ὕβριζεν, καὶ γυναῖκας τὰς τῶν ἐπιφανεστάτων· ἐζηλοτύπουν δὲ πάντες οἱ παῖδες τὸν ἐρώμενον αὐτοῦ Θεόγνιν, καὶ τοσοῦτον ἦν τῷ Δημητρίῳ προσελθεῖν, ὥστε μετ' ἄριστον αὐτοῦ περιπατήσαντος περὶ τοὺς τρίποδας συνῆλθον εἰς τὸν τόπον παῖδες κάλλιστοι ταῖς ἑξῆς ἡμέραις, ἵν' ὀφθεῖεν αὐτῷ.

Demetrius Phalereus, ut inquit Duris, libro ſexto Hiſtoriarum, cum annua mille ducentaque talenta numerarentur, atque ex illis parum in militum ſtipendia civitatiſque adminiſtrationem impenderet, ut intemperans naturâ fuit, reliquum omne prodigebat, paratis quotidie ſplendidis epulis, convenientibus ad cœnam multis, ſumptu ad eam rem profuſior Macedonibus, munditiis ſuperior & Cypriis & Phœnicibus. Unguentis nam ſolum is conſpergebat. In virorum cœnaculis pavimentum floribus projectis, artificioſe multis in locis variegatum erat, & tanquam picturatum. Cum mulieribus clanculum tacitus is congrediebatur; adoleſcentum nocturnis fruebatur amoribus: & leges praſcribebat aliis Demetrius, CÆTERORUMQUE VITÆ DUM MODERABATUR, contra legum ſcita inſolentiſſimam vitam ſibi delegerat, formæ curioſus; ut qui crinem capitis flavo colore tingeret; & faciem oblineret acantho, unguentiſque aliis fucaret, ut aſpectu hilaris ac venuſtus videretur obviis. In Diony-

Dionysiorum pompa, quam Præsul ac Prætor ducebat, in ipsum chorus versus cantavit Castertonis Solensis; in quibus nuncupabatur soli facie similis, illustri admodum genere procreatus, ingenium mite sortitus, qui Prætor (sive Archon) divinis honoribus Bacchum veneraretur. Carystius Pergamenus, libro tertio Commentariorum, scribit, Demetrium Phalereum, Himeræo fratre, ab Antipatre occiso, cum Nicanore degisse, eo prætextu, quod occiso fratre se parentalia sacrificare diceret: cum autem se in Cassandri amicitiam insinuasset, plurimum apud eum potuisse: & initio quidem pro prandio illi fuisse omnifariis olivis & insulari caseo plena acetabula: ut vero ditatus est, Moschionem coquorum ejus temporis optimum & parandæ cœnæ peritissimum emisse: tantamque fuisse in quotidiano victu cibariorum copiam; ut cum Moschioni reliquias largitus fuisset, biennio Moschion villas tres emerit. Ingenuis quidem pueris ille vitium obtulit, matronas illustrissimas stupravit. Catamito ejus Theogenidi invidebant, omnes tanquam amoris ejus rivales. Tanti porro fuit ad eum accedere, ut cum pransus circa tripodas, spatiaretur [in via sic dicta] *postea quam Magistratum iniit, formosissimi pueri sequentibus diebus eo convenirent, & spectaculo se obtruderent.*

Fueritne autem Demetrius hic magis minusve pius vel impius, magis minusve religiosus ac devotus vero Deo & veræ religioni. deditusve contrà luxui Gentili, ac cultibus idololatricis; id hîc minime Aristeam nostrum juvare poterit: cum, sive bonus sive malus fuit, ille minime vixerit isto tempore, quo Ptolemæus istam versionem aut jussisse aut postulasse dicitur.

Hoc certe clare satis patebit, si vitam ipsius, (quantum illa nobis innotescere potest) postquam Athenis elapsus, ac servatus favore Demetrii Poliorcetæ, primum quidem Thebas, postmodum vero ad Ptolemæum Lagiden hujus Philadelphi patrem, secessit, consideremus.

Deme-

Demetrium, igitur, hunc per decem annos Athenas Atticas pro Caſſandro rexiſſe, atque inde expulſum civium invidia, in exilium Thebas abiiſſe ex tota antiquitate ſatis conſtat. Verum an hic ſtatim ad Ptolemæum Lagiden ſeceſſerit, illiusque filii Philadelphi gratia florens, auctor, ſeu ſuaſor ipſi fuerit, ut Biblia Hebræa in Græcam linguam converterentur, quæſtio reſtat.

Quæ Diogenes Laërtius de ipſo narrat, ſunt hæc: Φησὶ δ' αὐτὸν Ἕρμιππος μετὰ τὸν Κασάνδρου θάνατον, παρὰ Πτολεμαῖον ἐλθεῖν τὸν σωτῆρα· κἀκεῖ χρόνον ἱκανὸν διατρίβοντα συμβουλεύειν τῷ Πτολεμαίῳ πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τὴν βασιλείαν τοῖς ἐξ Εὐρυδίκης περιθεῖναι παισί. τοῦ δὲ οὐ πεισθέντος, ἀλλὰ παραδόντος τὸ διάδημα τῷ ἐκ Βερενίκης, μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἀξιωθῆναι πρὸς τούτου παραφυλάττεσθαι ἐν τῇ χώρᾳ μέχρι τι δόξει περὶ αὐτοῦ· ἐνταῦθα ἀθυμότερον διῆγε· καὶ πως ὑπνώττων, ὑπ' ἀσπίδος τὴν χεῖρα δηχθεὶς, τὸν βίον μετήλλαξε· *Enim vero Hermippus eum tradit, poſt Caſſandri necem Antigoni metu ſe ad Ptolemæum Soterem contuliſſe, multumque illic temporis moratum, inter cætera conſuluiſſe Regi, ut filiis quos ex Euridice ſuſceperat, impartiretur regnum. Illo vero non obtemperante, ſed ei quem ex Berenice genuerat, diadema tradente, ab hoc ipſo poſt patris mortem fuiſſe aſſervatum in provincia, quoad aliquid de ipſo ſtatuiſſet. Hic ille mæſtior vixit: ac veluti dormitans ab aſpide manum morſus ex vita migravit.*

Suidas, vero, ſive hunc, ſive ipſum Hermippum, ſive alium quendam (ut vir erat perplurimæ lectionis) ſecutus plane eadem habet; Καὶ ἐξελαθεὶς ὑπὸ Ἀθηναίων εἰς Αἴγυπτον ἦλθεν. Καὶ παρὰ τῷ Σωτῆρι Πτολεμαίῳ διατρίβων δηχθεὶς ὑπ' ἀσπίδος ἀπέθανε· *Tum ab Athenienſibus expulſus in Ægyptum venit: atque ibi degens apud Ptolemæum Soterem ab aſpide morſus periit.*

At Hermippi auctoritatem elevare conatur Celeb. Iſaacus Voſſius: qui narrat, Demetrium poſt Caſſandri mortem, metu

metu Antigoni ad Ptolemæum Lagi filium confugiſſe; cum Caſſander Antigono triennium ſupervixerit. Quod quidem verum eſt de Antigono Demetrii Poliorcetæ patre; ſed minime de Antigono Caſſandri filio. Is enim qui Antipatris quoque nomine veniebat, à Dioxippo, ſicut & ab Euſebio, in Chronico, *Antigonus* appellatur: ſicut optime quoque obſervavit in Annalibus ſuis Eruditiſſimus J. Uſſerius.

Quando autem noſter Phalereus, ſive Thebis, quò primum conceſſerat, ſive aliunde, ad Ptolemæum Lagum ſeceſſerit, id plane incertum eſt: quamvis illud dictus Voſſius, ex Diodoro Siculo (ſed fruſtra plane) aſſerere conetur. Diodorus namque ſolum ait: Καὶ τὰ κατὰ τὰς Ἀθήνας ἀπογινώσκων ἔφυγεν εἰς τὰς Θήβας· ὕστερον δὲ πρὸς Πτολεμαῖον εἰς Αἴγυπτον· *Et, deſperatis ipſi rebus, aufugit Thebas; ſed poſtea ad Ptolemæum in Ægyptum.*

Poſtea, ſeu *Poſteris temporibus* ait: verum quodnam quantumve temporis ſpatium hic intercurrerit plane incertum eſt; neque id uſque adeo refert, interim modus loquendi indicat non parvum, ſed ſatis magnum inſterſtitium. Thebas igitur ille primum fuga petiit: ſeu potius, ut Plutarchus in Demetrio Poliorceta aſſerit, hic Demetrius *dignitatis ejus & virtutis veneratione Thebas eum, ut petebat, addito præſidio, deduci juſſit.* Quæ Thebæ tunc ſub Caſſandro ac Macedonibus erant.

Hinc autem ipſum metu Antigoni Caſſandri ſucceſſoris aufugiſſe in Ægyptum ſumme probabile eſt (niſi & inde prius aliorſum fugerit, antequam ad Ptolemæum perveniret:) quod Antigonus ille ipſum non amplius toleraret; ſeu quod fratri hujus Antigoni Alexandro, poſt mortem utrorumque fratris Philippi, tabido morbo conſumpti, magis faviſſet: ſeu, quod alia ex cauſa (quæ in principum aulis ſponte, ut Zizania in arvis, creberrime atque uber-

rime nascuntur) huic Antigono exosus fuerit; atque ita ad Ptolemæum Soterem, (seu Lagidem) secesserit.

Apud quem Ptolemæum ipsum in gratia fuisse ex Æliano (lib. 3. c. 17. var. hist.) patet, ut qui narrat eum, postquam Athenis ejectus fuerat, in Ægypto apud Ptolemæum regem rogandis ferendisque legibus, imprimis præfuisse. De qua gratia atque auctoritate satis quoque constare videtur vel exinde, quod huic regi suadere ausus fuerit, ut, non Philadelphum; verum ex liberis ejus simul & Euridices, aliquem hæredem sibi constitueret.

Quis autem jam dubitet tale consilium ipsi acerbum odium ac vindictæ studium in Philadelpho concitasse; atque illum inde, si non adhuc vivente patre, quod is ipsum, quandiu viveret, aliquatenus protegeret, saltem post mortem illius, aula fuisse expulsum, &c.

Ad tale ipsius exilium respexisse Ciceronem (lib. V. de finibus) ex ipsius his verbis, non obscurum est: *Nos autem non solum beatæ vitæ, istam oblectationem videmus, sed & levamentum miseriarum. Itaque multi cum in potestate essent hostium, aut tyrannorum, multi in custodia, multi in exilio, dolorem suum Doctrinæ studiis levaverunt. Princeps hujus civitatis [Athenarum] Phalereus Demetrius, cum Patria pulsus esset injuria, ad Ptolemæum se regem Alexandriam contulit, qui cum in hac ipsa Philosophia, ad quam te hortamur, excelleret, Theophrastique esset auditor; multa præclara in illo CALAMITOSO OTIO scripsit, non ad usum aliquem suum, QUO ERAT ORBATUS: sed animi cultus ille, erat ei quasi quidam humanitatis cibus.*

Tædium quippe illud, quod ex gratia regis si non ipsius Lagidis, certe Philadelphi, exciderat, primum studiis humanioribus si non devorare, saltem delinire conatus fuit: cumque id minime ei succederet, tandem aspidis morsu semetipsum peremit.

Huic

Hinc enim idem Cicero (Orat. pro Rabirio) ait : *Virum unum totius Græciæ facile doctissimum Platonem, iniquitate Dionysii, Siciliæ tyranni, cui se ille commiserat, in maximis periculis, insidiisque esse versatum accepimus. Callisthenem, doctum hominem, comitem Magni Alexandri, ab Alexandro necatum : Demetrium & ex republica Atheniensi, quam optime digesserat, & ex doctrina nobilem, & clarum, qui Phalereus vocitatus est, in eodem ipso Ægypti regno aspide ad corpus admotâ vita esse privatum.*

Quis talibus perpensis non credat, mi Lector, cum jam Ptolemæus Ceraunus, primus natu ex Euridicis filiis, se fuga subducere, atque ad Seleucum se salutis, ac regni à fratre acquirendi causa conferre necesse habuerit, idque adhuc patre Lagide vivente; quis credat, dico, hunc Demetrium, qui patri suasor fuerat, ut ipsum Philadelpho anteponeret, adeoque & illum sperata, licet minus juste, regni hæreditate spoliare conatus fuerat, in gratia ulla aut auctoritate apud hunc Philadelphum (etiam ante ipsius imperium) mansisse; eumque Bibliothecæ à Philadelpho fuisse præpositum, Legisque Judaicæ vertendæ curam in se suscepisse; si vel maxime id intra ipsum illud versionis negotium biennium contigerit, quo Philadelphus simul cum patre imperabat; cum jam ante istud biennium necessario exosus fuerit huic Philadelpho; atque ex tali quidem causa, qualem nunc modò proposui? Videmus quoque ex hisce Hermippi auctoritatem ac testimonium, frustra hic à Vossio rejici.

Accedit, nullos ex Ethnicis scriptoribus, qui hujus Demetrii Phalerei meminerunt, directe aut indirecte indicare, ipsum præfuisse Bibliothecæ Philadelphi, aut (si jam ante Philadelphi imperium congregari cœpta fuerat) Lagidæ unquam præfuisse. De Aristophane Grammatico quidem asserit id Vitruvius : at nullos alios nominatim memorat;

ſicut id ex nullis aliis patet quam ex Ariſteæ exſcriptoribus, aut ejuſmodi credulos ſecutis. Nam Philo Judæus, qui, ſicut ſupra notavi, hoc Ariſtea, omni procul dubio, ætate prior eſt, hujus Demetrii non meminit; nec Juſtinus Martyr, nec Irenæus, nec Græca Chronicorum Canonum collectio, à Scaligero edita: quamvis diverſis in locis (imo quatuor) de hac Legis interpretatione loquatur.

Nec, qui ſciunt illum, præter Ceraunum jam fuga elapſum, duos reliquos fratres Argæum quaſi inſidias ſibi ſtruentem, alterum vero quaſi Cyprios ad defectionem ſolicitantem, interemptos, facile credent Demetrium Phalereum, apud ipſum in gratia permanere potuiſſe, ſummiſque muneribus defungi.

CAPUT IV.

Fueritne Alexandrina Bibliotheca prima tempore; an vero Pergamena ipſa prior fuerit: quod poſterius ſatis adſtrui poſſe videtur. Quapropter Strabonis verba expenduntur. Philetærus quando vixerit, Bibliothecamque adornare inceperit: hincque Eumenes, cum primus, tum ſecundus: ac Reges Attalicos inde videri Ptolemæis circa hæc priores. De Ariſtotelis Bibliotheca, ejuſque fortuna, &c.

AT operæ pretium mihi videtur hic aliquid quoque inſerere, ſic data occaſione, de Bibliothecis Veterum; quod & id ad hanc rem nobis propoſitam ſpectet.

Quæ celeberrimus eruditione Lipſius in Syntagmate de Bibliothecis habet, illa ſane, ut omnia ipſius ſcripta, pereruditæ ſunt. Non tamen ita me temperare poſſum, quin aliquid notem ad illa, quæ de antiquitate Alexandrinæ Bibliothecæ, præ iſta quæ Pergamenorum regum erat, affert.

Alexandrinam nempe Pergamena non ſolum priorem ponit;

nit; verum & ex Strabonis verbis adſtruere nititur, *Eumenem*, eo nomine Secundum, primum iſtius Bibliothecæ paratorem fuiſſe; quod ille & donariis & Bibliothecis urbem exornarit. Hinc namque, prima fronte, ſatis clare apparere videtur, hunc *Eumenem*, qui XXIX. annis poſt *Philadelphi* imperium ac mortem regnare cœpit, ac poſt Attalum, qui jam per XXXXIV. annos Pergami regnaverat, primum fuiſſe, qui Bibliothecam Pergamenam comparaverit.

Nec ſolus Lipſius id ponit, verum & Eruditiſſimus Humfredus Hody id ulterius adſtruere nititur, in erudito admodum libro de LXX. Interpretibus, contra Ariſteam.

Conſideremus igitur ipſius Strabonis verba, reſectis tantum iſtis, quæ ad rem minus facere videntur: Illa autem Lib. habentur, hoc modo: Ἔχει δέ τινα ἡγεμονίαν πρὸς τόπους τούτους, τὸ Πέργαμον ἐπιφανὴς πόλις, καὶ πολὺν συνευτυχήσασα χρόνον τοῖς Ἀτταλικοῖς βασιλεῦσι. καὶ δὴ καὶ ἔνθεν ἀρκτέον τῆς ἑξῆς περιοδείας· καὶ πρῶτον περὶ τῶν βασιλέων ὁπόθεν ὡρμήθησαν, καὶ εἰς ἃ κατέστρεψαν, ἐν βραχέσι δηλωτέον. Ἦν μὲν δὴ τὸ Πέργαμον Λυσιμάχου γαζοφυλάκιον τοῦ Ἀγαθοκλέους ἑνὸς τῶν Ἀλεξάνδρου διαδόχων, αὐτὴν τὴν ἄκραν τοῦ ὄρους συνῳκημένην ἔχον· ἔστι δὲ στροβυλοειδὲς τὸ ὄρος εἰς ὀξεῖαν κορυφὴν ἀπολῆγον· ἐπεπίστευτο δὲ τὴν φυλακὴν τοῦ ἐρύματος τούτου καὶ τῶν χρημάτων (ἦν δὲ τάλαντα ἐννεακισχίλια) Φιλέταιρος ἀνὴρ Τιανὸς θλιβίας ἐκ παιδός· συνέβη γὰρ ἔν τινι ταφῇ θέας οὔσης, καὶ πολλῶν παρόντων, ἀποληφθεῖσαν ἐν τῷ ὄχλῳ τὴν κομίζουσαν τροφὸν τὸν Φιλέταιρον ἔτι νήπιον, συνθλιβῆναι μέχρι τοσοῦδε, ὥς τε πηρωθῆναι τὸν παῖδα. ἦν μὲν δὴ εὐνοῦχος, τραφεὶς δὲ καλῶς, ἐφάνη τῆς πίστεως ταύτης ἄξιος· τέως μὲν οὖν εὔνους διέμενεν τῷ Λυσιμάχῳ· διενεχθεὶς δὲ πρὸς Ἀρσινόην τὴν γυναῖκα αὐτοῦ διαβάλλουσαν αὐτὸν, ἀπέστησε τὸ χωρίον, καὶ πρὸς τοὺς καιροὺς ἐπολιτεύετο, ὁρῶν ἐπιτηδείους πρὸς νεωτερισμόν· Ὅ, τε γὰρ

Λυσίμαχος κακοῖς οἰκείοις περιπεσὼν, ἠναγκάσθη τὸν υἱὸν ἀνελεῖν Ἀγαθοκλέα. Σέλευκός τε ἐπελθὼν ὁ Νικάτωρ, ἐκεῖνόν τε κατέλυσε, καὶ αὐτὸς κατελύθη δολοφονηθεὶς ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Κεραυνοῦ. Τοιούτων δὲ θορύβων ὄντων, διεγένετο μένων ἐπὶ τοῦ ἐρύματος ὁ εὐνοῦχος, καὶ πολιτευόμενος δι' ὑποσχέσεων καὶ τῆς ἄλλης θεραπείας ἀεὶ, πρὸς τὸν ἰσχύοντα, καὶ ἐγγὺς παρόντα. διετέλεσε γοῦν ἔτη εἴκοσι Κύριος ὢν τοῦ Φρουρίου, καὶ τῶν χρημάτων. Ἦσαν δὲ αὐτῷ δύο ἀδελφοὶ, πρεσβύτερος μὲν Εὐμένης, Νεώτερος δὲ Ἄτταλος· ἐκ μὲν οὖν τοῦ Εὐμένους ἐγένετο τῷ πατρὶ ὁμώνυμος Εὐμένης, ὅσπερ καὶ διεδέξατο τὸ Πέργαμον, καὶ ἦν ἤδη δυνάστης τῶν κύκλῳ χωρίων· ὥς τε καὶ περὶ Σάρδεις ἐνίκησε μάχῃ συμβαλὼν Ἀντίοχον τὸν Σελεύκου· δύο δὲ καὶ εἴκοσιν ἄρξας ἔτη, τελευτᾷ τὸν βίον. Ἐκ δὲ Ἀττάλου καὶ Ἀντιοχίδος τῆς Ἀχαιοῦ γεγονὼς Ἄτταλος διεδέξατο τὴν ἀρχὴν, καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς οὗτος πρῶτος, νικήσας Γαλάτας μάχῃ μεγάλῃ. Οὗτος δὲ καὶ Ῥωμαίοις κατέστη Φίλος, καὶ συνεπολέμησε πρὸς Φίλιππον μετὰ τοῦ Ῥοδίων ναυτικοῦ γηραιὸς δὲ ἐτελεύτα βασιλεύσας ἔτη τρία καὶ τεσσαράκοντα, υἱοὺς ἐξ Ἀπολλωνίδος Κυζικηνῆς γυναικὸς, Εὐμένη, Ἄτταλον, Φιλέταιρον, Ἀθήναιον· Οἱ μὲν οὖν νεώτεροι διετέλεσαν ἰδιῶται. τῶν δὲ ἄλλων ὁ πρεσβύτερος Εὐμένης ἐβασίλευσε· συνεπολέμησε δὲ καὶ οὗτος Ῥωμαίοις πρὸς τε Ἀντίοχον τὸν μέγαν, καὶ πρὸς Περσέα. Καὶ ἔλαβεν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἅπασαν τὴν ὑπ' Ἀντιόχου τῆς ἐντὸς τοῦ Ταύρου. Πρότερον δὲ ἦν τὰ περὶ Πέργαμον οὐ πολλὰ χωρία μέχρι τῆς θαλάττης τῆς κατὰ τὸν Ἐλαΐτην κόλπον, καὶ τὸν Ἀδραμυττηνόν. Κατεσκεύασε δ' οὗτος τὴν πόλιν, καὶ τὸ Νικηφόριον ἄλσει κατεφύτευσε, καὶ ἀναθήματα, καὶ βιβλιοθήκας, καὶ τὴν ἐπὶ τοσόνδε κατοικίαν τοῦ Περγάμου τὴν νῦν οὖσαν ἐκεῖνος προσεφιλοκάλησε, &c.

In his locis principatum tenuit Pergamum, urbs illustris, & quæ multo tempore rebus secundis floruit, sub Attalicis regibus...... Pergami gazam suam adservabat unus de Alexandri Magni

Magni successoribus Lysimahus Agathoclis filius: erat autem istud gazophylacium conditum in ipso montis vertice: qui mons coni forma in acutum acumen desinit. Hujus munitionis & thesauri custodia commissa fuit Philetaro Tiano ..... Ac fuit is Philetarus aliquandiu fidelis Lysimacho: sed odio Arsinoës correptus, qui eum falsis criminibus detulerat; castellum à fide Lysimachi abduxit, & pro temporum opportunitate rem gessit, quæque rebus novandis sciebat idonea. Etenim Lysimachus domesticas in calamitates illapsus, coactus erat filium Agathoclem necare. Superveniens autem Seleucus Nicator eum everterat, atque ipse etiam per dolum à Ptolemao Cerauno necatus perierat. In his turbis Philetarus suo in castello mansit, semper potiorem ac sibi propiorem pollicendo demerendoque lactans: atque ita per annos XX. dominus mansit castelli ac pecuniæ. Duo ei fratres fuerunt: de his natu major Eumenes filium Eumenem genuit, qui hæreditario Pergamum accepit, jamque in orbem circumsita loca in sua potestate habuit: adeo, ut etiam apud Sardes prælio congressus Antiochum Seleuci filium fuderit. ac mortuus est, cum Imperium per annos XXII. tenuisset: Ei successit Attalus, ex Attalo (qui minor natu frater Philetari fuit) & Antiochide Achæi filia natus; ac rex primus hic salutatus fuit, cum magna pugna Galatas vicisset: Hic & socius Romanorum fuit, eosque in bello contra Philippum juvit, Rhodiæ coniunctus classi: regnavit verò annos XLIII., & senex è vita decessit; relictis ex Apollonide Cyzicena muliere filiis quatuor, Eumene, Attalo, Philetaro, Athenao. De his tres natu minores privati vixerunt: Eumenes natu maximus regnavit. Hic quoque Romanorum socius fuit in bellis adversus Antiochum Magnum, & Perseum: accepitque à Romanis quicquid Asiæ intra Taurum Antiochus possederat: cum ante sub Pergami ditione fuissent pauca loca usque ad mare, juxta sinum Elaiticum & Adramyttenum. Hic urbem adornavit Pergamum, & lu-

cum

cum Nicephorium consevit; urbemque ita ut nunc est, auctam donariis ac Bibliothecis exornavit.

Quæ ad hæc Strabonis verba notari possunt, sunt, Philetærum, qui Imperii Philadelphici tertio anno à Lysimacho defecerat, per viginti annos Pergamum sat quietè possedisse; illumque Eumeni fratris filio, Ptolemæi anno vigesimo-tertio, Pergami regimen tradidisse. Ita ut id contigerit annis 16 ante mortem Philadelphi: qui postremis tantum annis imperii ac quidem decimo circiter aut duodecimo, post imperium ab Eumene Pergami acceptum, Bibliothecam cum studio comparare cœpit. Quod patet ex Georgio Syncello; qui ita loquitur: Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκην καθίστησιν ρλβʹ Ὀλυμπιάδι, ἧς πληρουμένης τελευτᾷ, δέκα μυριάδες βιβλίων ἦσαν, ὥς τινες φασίν. *Ptolemæus Philadelphus Bibliothecam in Alexandria instituit Olympiade CXXXII. qua exeunte decessit pariter ex vita. Decem vero Myriades librorum erant, prout quidam narrant.*

Quod tamen ex alio, apud Eusebium (in Chronico) loco, melius apparet: eo quod Philadelphus non exeunte istâ Olympiade, verum secundo anno subsequentis mortuus sit.

Summe mihi videtur, itaque, verisimile, *Philetarum* dum ibi sic in otio viveret, atque inimicis & hostibus suis intentus, simul opibus suis ita partis incubaret, ita incepisse aggregare Bibliothecam, quam ulterius adornarit Eumenes, ipsius successor (nisi is primus inceptor fuerit;) cæterosque semper subsequentes reges, illam majorem ut redderent operam dedisse, inter quos tamen Eumenes, eo nomine secundus, eam *forulis novis ac pluribus* adornavit, & adauxit; vel *etiam, in urbe alias, comparavit.* Quod posterius tamen minus verisimile cum vox βιβλιοθήκα pro forulis commode sumatur: illaque ita ad veterem illam Bibliothecam referenda sint: quæ quod ab Eumene prior-

sit

ſit Pergami adornata, ex hiſce Plinii locis patere quoque videtur. Primus locus eſt Lib. 13. cap. 11. ubi is ita loquitur: *Æmulatione circa Bibliothecas regum Ptolemai & Eumenis, ſupprimente chartas Ptolemao, membranas Pergami, ut Varro auctor eſt, repertas.* Secundus Lib. 35. c. 2. (ubi de imaginibus ac Bibliothecis loquitur) ita: *An priores cœperint Alexandriæ, & Pergami reges, qui Bibliothecas magno certamine inſtituêre, non facile dixerim.*

Vitruvius vero, præfatione in librum ſeptimum de Architectura, ita affirmat: *Reges Attalici* [Philetærum atque Eumenem, ut puto, intelligit] *magnis Philologiæ dulcedinibus inducti cum egregiam Bibliothecam Pergami, ad communem delectationem, inſtituiſſent, tunc item Ptolemaus* [Philadelphum intelligo] *infinito Zelo, cupiditatiſque incitatus ſtudio, non minoribus induſtriis ad eundem modum contenderat Alexandriæ comparare.*

Ab initio itaque regni Pergameni Bibliothecam illam inſtitutam ſucceſſu temporum ulterius increviſſe mihi non, ſane, obſcure aſtipulatur magnus ille Iſ. Caſaubonus: qui in Commentario ad Strabonem, ita habet: *Nemini nota non eſt Pergamena Bibliotheca quæ [NB] non ab uno rege accumulata fuit, ſed omnibus fere regibus Pergamenis; ut ex Plinio & aliis apparet.*

Neque ipſe Strabo his abludit, dum ſic Lib. XIII., de Scepſi loquitur: Ἐκ δὲ τῆς Σκήψεως οἵ τε Σωκρατικοὶ γεγόνασιν, Ἔραστος καὶ Κορίσκος, καὶ ὁ τοῦ Κορίσκου υἱὸς Νηλεὺς ἀνὴρ Ἀριστοτέλους ἠκροαμένος καὶ Θεοφράστου, διαδεδεγμένος δὲ τὴν βιβλιοθήκην τὴν Θεοφράστου, ἐν ᾗ ἦν καὶ ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους· ὁ γὰρ Ἀριστοτέλης τὴν ἑαυτοῦ Θεοφράστῳ παρέδωκεν· ᾧπερ καὶ τὴν σχολὴν ἀπέλιπε, πρῶτος ὧν ἴσμεν συναγαγὼν βιβλία, καὶ διδάξας τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ βασιλέας βιβλιοθήκης σύνταξιν· Θεόφραστος δὲ Νηλεῖ παρέδωκεν· ὁ δ᾽ εἰς Σκῆψιν κομίσας τοῖς μετ᾽ αὐτὸν παρέδωκεν ἰδιώταις ἀνθρώποις, οἳ

κατάκλειστα ἔχειν τὰ βιβλία, οὐδ' ἐπιμελῶς κείμενα. ἐπειδὴ δὲ ᾔσθοντο τὴν σπουδὴν τῶν Ἀτταλικῶν βασιλέων, ὑφ' οἷς ἦν ἡ πόλις, ζητούντων βιβλία εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ἐν Περγάμῳ βιβλιοθήκης, κατὰ γῆς ἔκρυψαν ἐν διώρυγί τινι. ὑπὲρ δὲ νοτίας καὶ σητῶν κακωθέντα, ὀψέ ποτε ἀπέδοντο οἱ ἀπὸ τοῦ γένους Ἀπελλικῶντι τῷ Τηΐῳ πολλῶν ἀργυρίων, τά τε Ἀριστοτέλους καὶ τὰς Θεοφράστου βιβλία. ἦν δὲ ὁ Ἀπελλικῶν φιλόβιβλος μᾶλλον ἢ φιλόσοφος. διὸ καὶ ζητῶν ἐπανόρθωσιν τῶν διαβρωμάτων, εἰς ἀντίγραφα καινὰ μετήνεγκε τὴν γραφὴν ἀναπληρῶν οὐκ εὖ, καὶ ἐξέδωκεν ἁμαρτάδων πλήρη τὰ βιβλία.

Protulit Scepsis Socraticos Erastum & Coriscum, & Neleum Corisci filium, qui auditor fuit Aristotelis & Theophrasti, & hujus etiam Bibliothecam nactus est, in qua Aristotelis etiam fuit Bibliotheca. Nam Aristoteles suam Theophrasto tradidit; cui & scholam reliquit. Primus omnium, qui nobis sunt noti, Aristoteles Bibliothecam libris conductis composuit, idque Ægypti Reges facere docuit. Theophrastus Bibliothecam Neleo tradidit; hic libros Scepsin translatos posteris suis reliquit, ineruditis hominibus, qui incuriè positos sub clavibus retinuerunt. Cumque Attalorum regum studium intellexissent, (quibus Scepsis parebat) conquirentium libros ad instruendam Pergami Bibliothecam: sub terra suos in fossa quadam occultaverunt. Ibi ab humore & blattis vitiatos tandem qui ex ea erant stirpe Aristotelis Theophrastique libros Apelliconi Tejo magna pecunia vendiderunt. Tenebatur is Apellico librorum amore, quam Philosophiæ studio, majore: itaque erosarum particularum quærens instaurationem, in nova libros transtulit exempla, lacunas non rectè implens; ediditque libros mendorum plenos; &c.

Quod igitur Athenæus, initio libri primi, de Nileo narrat, id de Nelei posteris intelligendum esse, ex hoc nostro Strabone (qui circa omnia satis accuratus est) interpretandum.

Quamvis autem à Strabone Aristoteles dicatur primus qui Bibliothecam collegerit; id ipsi tamen non concesserit Agel.

Agellius: qui Lib. VI. c. 17. ita loquitur: *Libros Athenis disciplinarum liberalium publice ad legendum præbendos, primus posuisse dicitur Pisistratus tyrannus.*

Fateor hæc non usque adeo hîc ad rem facere. Interim videmus, tam ex hisce, quam ex præcedentibus, Pergamenorum Bibliothecam, Alexandrina non posteriorem, verum revera priorem fuisse; Vitruviumque à Lipsio, ac Hody, frustra erroris coargui. Quod certe firmat magnus ille Scaliger in Animadversionibus ad Eusebii Chronicon: *Cæterum Eusebius ex conjectura hoc gestum confert in Ptolemæi initium; cum sane verisimile non sit eum regni sui initiis* [addere posset, cum adhuc pene puer esset] *ad Bibliothecam potius instituendam, quam ad res ipsius regni animum applicasse. Itaque in priore parte Africanus conjicit hoc in Olympiadem CXXXII, hoc est, annum Philadelphi XXXIII. quod rectum minime dubitamus. Solenne verò Eusebio, & Hieronymo, ut gestum de cujus tempore non constat ex auctoribus, id initio eorum regum ponere, quibus id attributum est. Constat ex auctoribus Bibliothecam à Philadelpho institutam. De tempore nihil ab illis designatum est. Certum est æmulatione Eumenis regis Pergameni Ptolemæum Bibliothecam suam instituisse. Vitruvius proœmio Lib VII. Reges Attalici, &c. Eumenes inivit regnum Pergami anno XXIII. Philadelphi. Itaque Bibliothecam non prius comparavit Ptolemæus, quam Eumenes cœpit regnare, neque Eumenes suam statim initio regni sui. Sed & illud apud eundem Vitruvium notandum, Aristophanem grammaticum nobilissimum Præfectum fuisse Bibliothecæ, & ab eo instructum fuisse, non à Demetrio Phalereo, qui annis XXII. obierat, antequam Eumenes regnum iniret. Itaque verum est quod scripserat Africanus, anno XXXIII., aut circiter imperii Philadelphici Sacra Biblia conversa fuisse. Suidas ait Zenodotum Præfectum fuisse* βιβλιοθηκῶν τ̃ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. *Sed Aristophanes istius auditor fuit.*

CAPUT V.

Reditur ad Demetrium ac Bibliothecam Philadelphicam; ac de numero Voluminum aliquid dicitur. De lingua ex qua Codices Judæorum conversi sint; an nempe ex Chaldaica, &c. De captivis, sive ante, sive post Codices transmissos liberatis, ac pecunia in illud impensa, &c. cujus rei tamen neque Justinus, neque Clemens Alexandrinus, neque ipse Philo, meminerunt.

VErum ut nunc ad ipsam Bibliothecam Philadelphi, & Interpretes, revertamur; ab ipso interrogatus Demetrius, quot libros jam simul collectos haberet, respondet ille, *adesse ultra viginti Myriades, ac sperare se brevi habiturum ad 50 Myriades*; sicut & jam supra diximus. At Agellius ponit numerum ad *millia ferme voluminum septingenta*, additque: *sed illa omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea civitas, non sponte, neque opera consulta, sed à Militibus forte auxiliariis incensa sunt.*

Hæc tamen conciliari inter se possent, si statuamus, (sicut id quoque ex præcedentibus satis apparet; atque ab Agellio quoque non obscure indicatur) sensim & per sequentes Ptolemæos (uti & inter Pergamenos) numerum ipsorum fuisse adauctum: quæ & Casauboni opinio est; imò & ipsius Lipsii.

Seneca tamen horum combustorum numerum longe minorem facit dum lib. de Tranquillitate animi, ita loquitur: *Quadringenta millia librorum Alexandriæ arserunt, pulcherrimum Regiæ opulentiæ monumentum.* Quibus postremis verbis satis indicari videtur, ipsum velle omnes libros in illa contentos fuisse combustos.

Isidorus autem aliter atque hoc modo: *Septuaginta millia librorum Alexandriæ Philadelphi temporibus inventa sunt.*

Quem quidem numerum Lipsius in *Septingenta* mutatum vult

vult; uti & iſtum, quem Seneca exhibet: Verum Epiphanius (qui in ſua, de hac re, hiſtoria, quoque ad Ariſteam provocat) numerum adhuc longe minorem facit. (& adhuc multo minorem Gorionides; qui tamen mihi οὐδ᾽ ἐν λόγῳ οὐδ᾽ ἐν ἀριθμῷ) namque apud ipſum Demetrius regi interroganti reſpondet, *jam collectos libros eſſe 54800, aut circiter, Verum enimvero (addit) audimus magnum adhuc numerum exiſtere in mundo apud Æthiopas & Indos & Perſas & Elamitas & Babylonios & Aſſyrios & Chaldæos, apud Romanos quoque & Phœnicios & Syros*, & *in Græcia, & qui nondum Romani tunc vocabantur ſed Latini, verum etiam apud Hieroſolymam & in Judæa*: quæ certe non digna ut ulterius examinentur.

Notandum quoque hunc Demetrium de lingua, qua libri ſacri conſcripti ſunt primò, loqui, ut aliquis, qui nunquam ſciverat, qualiſnam illa fuerit. Ita namque ille, de Judæis: ὑπολαμβάνονται Συριακῇ χρῆσθαι· τὸ δὲ οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ἕτερος τρόπος, *Putantur illi Syriaca lingua uti, quod ita non eſt; verum alium loquendi modum habent.* Quam tamen ille non exprimit. Attamen poſtea ait: τυγχάνει γὰρ ἑβραϊκοῖς γράμμασι, καὶ φωνῇ λεγόμενα. Quod quidem ipſe Philo Judæus non fecerat: ut qui ſemper, ubi de hac verſione loquitur, Chaldaicam linguam nominat: ut

Τὸ παλαιὸν ἐγράφησαν οἱ νόμοι γλώσσῃ Χαλδαϊκῇ, καὶ μέχρι πολλοῦ διέμειναν ἐν ὁμοίῳ, &c. *Ab antiquis temporibus Leges conſcribebantur lingua Chaldaica, ac diu admodum ita permanebant.* Sic & poſtea: Εἰς Ἑλλάδα γλῶτταν τὴν Χαλδαϊκὴν μεθαρμόζεσθαι διενοεῖτο. *Eam ex Chaldaica lingua in Græcam transferre ſtuduit.* Item: συνενεχθῆναι δι᾽ εἰς κύρια κυρίοις ὀνόμασι. τὰ Ἑλληνικὰ τοῖς Χαλδαϊκοῖς, ἐναρμοσθέντα εὖ μάλα τοῖς δηλουμένοις πράγμασι, &c. Denique paucis verbis intermiſſis: ἐάν τε Χαλδαῖοι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶτταν, ἐάν τε Ἕλληνες τὴν Χαλδαίων ἀναδιδαχθῶσι, &c.

Quæ ſane, non ſtudio ullo, verum ex mera ignorantia linguæ Hebrææ, ita locutus eſt: cum Hebraicè (ut dictum jam)

jam) minime calleret; nec magis quam noster personatus Aristeas sciverit, quanam lingua libri isti primitus conscripti fuerant.

At Philo Chaldaicam nominat, deceptus forsan Chaldaicis paraphrasibus, vel paraphrasi (de quibus, aut quâ, quidem audiverat, licet tamen & ipsas non intelligeret) quæque lingua omnibus Judæis, Palæstinam colentibus, longe notior ac familiarior erat quam lingua Hebraica, cujus jam nullus præterquam in Sacris literis (nullibi vero in loquela vulgari) locus esset: cum contra Chaldaica lingua, non tamen jam pura, ipsis admodum nota esset: tum quod Scripturæ in eam per targumim verterentur: tum quod ipsorum Syriaca, nunc vernacula, Chaldaicæ admodum vicina, hæcque Chaldaica Syriacæ, post ipsorum ex Chaldæa reditum, permixta esset. Quæ tamen Judæi Alexandrini Hebraice non callentes distinguere minime valuerunt.

Sic porro, occurrit nobis primùm numerus captivorum, quos jam liberaverat: ut eo facilius, vel cum majori gratia, obtineret apographa Legis Hebraicæ; de quo numero tamen captivorum non multum laborabimus. Sed notandum (quamvis hæc fabella certe tanti non sit) Regem apud Epiphanium ita scribere, quasi captivos istos, seu servitia *jam dudum antea liberasset*; idque illis satis notum esse deberet. Ita enim ille: Μέμνεσθε πȣ ὡς αἰχμαλώτων πολλῶν ἐκ τῆς ὑμετέρας πατρίδος ληφθέντων, καὶ εἰς Αἴγυπτον τὴν ἡμέτεραν πατρίδα ἀχθέντων ἀνῆκα, καὶ μετ' ἐφοδίων πολλῶν καὶ θεραπείας ȣ̓ τῆς τυχȣ́σης, ἐπιμελησάμενος αὐτῶν ἐλευθέρους ἀπέπεμψα. *Recordamini enim quomodo multos captivos* [numerum, circa quem nec ipse Irenæus sibi constat, non exprimit] *ex vestra patria avectos, & in patriam nostram Ægyptum translatos dimiserim* [nec loquitur quoque de ullis impensis propterea factis) *cum magnis viaticis & cura minime vulgari: curam gerens, ut liberos eos dimitterem. quin & vulneratos prius sanatos dimisi, nudos vestimentis donavi*, &c. At

At Aristeas noster de pecunia pro singulis hominibus, tam pueris atque infantibus quam adultis, loquitur; de 20 scilicet drachmis pro unoquoque istorum, plurium quam ducenties millium. Quod λύτρον seu redemptionis prĕtium, ne minus magnificum seu tenue, pro ejusmodi regis munificentia ac liberalitate esset, Josephus centum drachmis pro singulis corporibus auxit. Namque in decreto, quod quoque (æque ac literæ tum Ptolemæi tum Eleazari, quantumvis illa pro veris Apographis venditet) ad gustum Josephi, adornatur, si non in totum alia veste, aliis tamen laciniis additis; in isto, dico, decreto, pro 20 drachmis, Aristeæ ille 120 reponit: tantum scilicet, præter impensas ob munera Hierosolymam mittenda, ac præter impensas circa legationes; sicut & victum Interpretum ac dona ipsis data, impendere voluit hic Ptolemæus, ut libros Legis Hebraicè, & accurate scriptos, nancisceretur; quasi ab ista versione, tali modo facta, tota salus imperii ipsius suspensa fuisset. At redeat Lector interim ad illa, quæ de textu jam supra dixi.

Verum enim vero nec Justinus Martyr ejusmodi redemptionis servitiorum, &c. meminit, nec Clemens Alexandrinus, nec alii plures. Et, quod caput est, nec ipse Philo Judæus; qui tantâ cum pompa atque ambitu hanc interpretationem describit; atque omnibus prior hanc historiolam, seu potius fabellam, nobis narrat, ne dicam primus confinxit, vel saltem adornavit ulterius.

Decretum autem illud quo sic Judæis captivis, &c. libertas redditur, permultum differt & verbis & sensibus ab isto, quod Aristeas, ex diariis regiis exscriptum pertendit: cum & ipse Josephus affirmet se ipsum ἀντίγραφον τοῦ προστάγματος afferre. Quæ tamen ut multum inter se discrepant; sic non minimam discrepantiam creant hæ à parte Aristeæ 20, & istæ, à Josepho affirmatæ, 120 drachmæ pro singulis captivis redditæ: quum pretium sic in immensam sum-

summam excrescat. Si autem quispiam hîc exemplaria vitiata, adeoque varias lectiones accusare queat : certe illius rationes lubenter exspectabo.

C A P. VI.

Quam male conveniant inter se Aristeas, ac Josephus; qui sua, ut perhibet, verbotenus ex Aristea transtulit; Epistolæque ab ipsis traditæ, tum illæ quas, Epiphanius, uti jactat, etiam ex ipso Aristea producit, conferuntur : Atque ille Epiphanii Aristeas sub examen vocatur. De Bruchio & Serapeo, in quo Bibliotheca ista Philadelphi fuit adornata ac servata; ut & de numero Librorum, seu Voluminum in ista contentorum; ac quam male Scriptores super illo inter se conveniant : atque an tota, an vero pars solummodo ipsius conflagratit.

Nec melius conveniunt inter sese Epistolæ Demetrii ad regem tum hujus Aristeæ tum Josephi : (sicut neque etiam hæ jam subsequentes Epistolæ Ptolemæi & Eleazari) in qua quoque Epistola apud Aristeam nihil reperimus quod ullo modo discipulum Theophrasti, ipsiusve mellitam dulcedinem ac puritatem, sapiat : quam tamen Cicero ipsius Demetrii scriptis tribuit : sed Hellenistæ Alexandrini cujusdam stylum impurum ac vere Hellenisticum. Quam propterea Josephus aliter concinnat; quamvis ad verbum illam se exscripsisse affirmet, his verbis : τῆς μέν τοιγε εισδόσεως τὸ ἀντίγραφον, ὑπῆρχε τοιοῦτον. Suggestionis verò exemplar fuit tale.

Licet quidem sane sensum reddere alicujus scriptoris, immutatis in alia verbis contextus; modo eodem redeant: verum alia dare, simulque & demere ac superaddere, quæ & ipsum sensum mutent, certe id minime homini competit, qui *ipsum exemplar* sive αὐτόγραφον scripti se dare affirmat.

At majus operæ pretium est, subjicere simul oculis, atque sic conferre has ambas, ut ita Lector inde commodius judicium ferat.

Epi-

Ptolemæi Epistola ex Aristea.

Βασιλεὺς Πτολεμαῖος Ἐλεαζάρῳ ἀρχιερεῖ χαίρειν καὶ ἐρρῶσθαι.

Ἐπεὶ συμβαίνει, πλείονας τῶν Ἰουδαίων εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν κατῳκίσθαι, γενηθέντας ἀνασπάστους ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ Περσῶν καθ᾽ ὃν ἐπεκράτουν χρόνον. ἔτι δὲ καὶ συνεληλυθέναι τῷ πατρὶ ἡμῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον αἰχμαλώτους, ἀφ᾽ ὧν πλείονας εἰς τὸ στρατιωτικὸν σύνταγμα κατεχώρισεν, ἐπὶ μείζοσι μισθοφορίαις· ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς προόντας κρίνας πιστοὺς, φρούρια κτίσας ἀπέδωκεν αὐτοῖς, ὅπως τὸ τῶν Αἰγυπτίων ἔθνος φόβον μὴ ἔχῃ διὰ τούτων· καὶ ἡμεῖς δὲ παραλαβόντες τὴν βασιλείαν, φιλανθρωπότερον ἀπαντώμενοι τοῖς πᾶσι, πολὺ δὲ μᾶλλον τοῖς σοῖς πολίταις· ὑπὲρ δέκα μυριάδας αἰχμαλώτων ἠλευθερώκαμεν, ἀποδόντες τοῖς κρατοῦσι τὴν κατ᾽ ἀξίαν ἀργυρικὴν τιμὴν, διορθούμενοι, καὶ εἴ τι κακῶς ἐπράχθη διὰ τὰς τῶν ὄχλων ὁρμάς· διειληφότες εὐσεβῶς οὕτω πρᾶξαι, καὶ τῷ μεγίστῳ θεῷ χαριστικὸν ἀναθέντες, ὃς ἡμῖν τὴν βασιλείαν ἐν εἰρήνῃ καὶ δόξῃ κρατίστῃ παρ᾽ ὅλην τὴν οἰκουμένην διατετήρηκεν· εἴς τε τὸ στράτευμα τοὺς ἀκμαιοτάτους τῇ ἡλικίᾳ τετάχαμεν· τοὺς δὲ δυναμένους καὶ περὶ ἡμᾶς εἶναι, τῆς περὶ τὴν αὐλὴν πίστεως ἀξίους ἐπιχειρῶν κατεστήκαμεν. βουλομένων δὲ ἡμῶν καὶ τού-

τοις

Eadem ex Josepho.

Βασιλεὺς Πτολεμαῖος Ἐλεαζάρῳ τῷ ἀρχιερεῖ χαίρειν·

Πολλῶν ἐν τῇ ἐμῇ βασιλείᾳ κατῳκισμένων Ἰουδαίων, οὓς αἰχμαλωτισθέντας ὑπὸ Περσῶν ὅτ᾽ ἐκράτουν, ὁ ἐμὸς πατὴρ ἐτίμησε· καὶ τοὺς μὲν εἰς τὰ στρατιωτικὰ κατέταξεν ἐπὶ μείζοσι μισθοφορίαις, τοῖς δὲ γενομένοις ἐν Αἰγύπτῳ σὺν αὐτῷ, τὰ φρούρια καὶ τὴν τούτων φυλακὴν παρέθετο, ἵνα τοῖς Αἰγυπτίοις ὦσι φοβεροί. τὴν ἀρχὴν ἐγὼ παραλαβὼν πᾶσι μὲν φιλανθρώπως ἐχρησάμην, μάλιστα δὲ τοῖς σοῖς πολίταις· ὧν δέκα μὲν μυριάδας αἰχμαλώτων δουλευόντων, ἀπέλυσα, τοῖς δεσπόταις αὐτῶν ἐκ τῶν ἐμῶν λύτρα καταβαλών· τοὺς δὲ ἀκμάζοντας ταῖς ἡλικίαις εἰς τὸν στρατικὸν (forte στρατιωτικὸν) κατάλογον κατέταξα. τινὰς δὲ τῶν περὶ ἡμᾶς, καὶ τῆς ἐμῆς αὐλῆς πιστῶν εἶναι δυναμένων, ταύτης ἠξίωκα. νομίζων ἡδὺ τῷ θεῷ τῆς ὑπὲρ ἐμοῦ προνοίας ἀνάθημα τοῦτο καὶ μέγιστον ἀναθήσειν· βουλόμενος δὲ καὶ τούτοις χαρίζεσθαι, καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἰουδαίοις, τὸν νόμον ὑμῶν ἔγνων μεθερμηνευθῆναι· καὶ γράμμασιν Ἑλληνικοῖς ἐκ τῶν Ἑβραϊκῶν μεταγραφέντα, κεῖσθαι ἐν τῇ ἐμῇ βιβλιοθήκῃ. Καλῶς οὖν ποιήσεις ἐπιλεξάμενος ἄνδρας ἀγαθοὺς ἐξ ἀφ᾽

ἑκά-

τοῖς χαρίζεσθαι, καὶ πᾶσι τοῖς κατ' οἰκουμένην Ἰουδαίοις καὶ τοῖς μετέπειτα, προῃρήμεθα τὸν νόμον ὑμῶν μεθερμηνευθῆναι γράμμασιν Ἑλληνικοῖς, ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων Ἑβραϊκῶν γραμμάτων, ἵνα ὑπάρχῃ ταῦτα παρ' ἡμῖν ἐν βιβλιοθήκῃ σὺν τοῖς ἄλλοις βασιλικοῖς βιβλίοις. Καλῶς οὖν ποιήσεις καὶ τῆς ἡμετέρας σπουδῆς ἀξίως, ἐπιλεξάμενος ἄνδρας καλῶς βεβιωκότας πρεσβυτέρους, ἐμπειρίαν ἔχοντας τοῦ νόμου, καὶ δυνατοὺς ἑρμηνεῦσαι, ἀφ' ἑκάστης φυλῆς ἕξ, ὅπως ἐκ τῶν πλειόνων τὸ σύμφωνον εὑρεθῇ, διὰ τὸ περὶ μειζόνων εἶναι τὴν σκέψιν· οἰόμεθα γὰρ, ἐπιτελεσθέντος τούτου, μεγάλην ἀποίσεσθαι δόξαν· ἀπεστάλκαμεν δὲ περὶ τούτου Ἀνδρέαν, τὸν ἀρχισωματοφύλακα, καὶ Ἀριστέαν, τιμωμένους παρ' ἡμῖν, διαλεξομένους σοι, καὶ κομίσοντας ἀπαρχὰς εἰς τὸ ἱερὸν ἀναθημάτων, καὶ εἰς θυσίας, καὶ τὰ ἄλλα, ἀργυρίου τάλαντα ἑκατόν· γράφων δὲ καὶ σὺ πρὸς ἡμᾶς περὶ ὧν ἂν βούλῃ, καὶ χαρισμένος ἔσῃ, καὶ φιλίας ἄξιόν τι πράξεις· ὡς ἐπιτελεσθησομένων τάχιστα, περὶ ὧν ἂν αἱρῇ. Ἔρρωσο.

ἑκάστης φυλῆς ἤδη πρεσβυτέρους, πέμψας οἳ καὶ διὰ τὸν χρόνον ἐμπείρως ἔχουσι τῶν νόμων, καὶ δυνήσονται τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν ἀκριβῆ ποιήσασθαι· νομίζω γὰρ τούτων ἐπιτελεσθέντων, μεγίστην δόξαν ἡμῖν περιγενήσεσθαι. ἀπέσταλκα δέ σοι περὶ τούτων διαλεξομένους Ἀνδρέαν τὸν ἀρχισωματοφύλακα καὶ Ἀρισταῖον, ἐμοὶ τιμιωτάτους· δι' ὧν καὶ ἀπαρχὰς ἀναθημάτων εἰς τὸ ἱερὸν καὶ θυσιῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπέσταλκα, τάλαντα ἀργυρίου ρ'. Καὶ σὺ δ' ἡμῖν ἐπιστέλλων, περὶ ὧν ἂν ἐθέλῃς, ποιήσεις κεχαρισμένα.

Rex Ptolemæus Eleazaro summo Sacerdotum gaudium & salutem precatur.

QUoniam evenit ut multi ex Judæis incolerent regionem nostram, quorum alii

Hie

Rex Ptolemæus Eleazaro Pontifici salutem.

MUltis Judæis in regno meo degentibus, quos Persæ, dum rerum potirentur,

capti-

Hierosolymis abducti sunt à Persis tum temporis, cum illi potirentur rerum: alii cum Patre nostro capti in regionem nostram pervenerunt, ex quibus ille MULTOS *selectos in exercitum & ad militiæ usum stipendiis amplioribus recepit: & quia illos priores judicabat* PLURIMOS *esse, his loca ad præsidia munita commisit,* NE ÆGYPTI POPULUS SIBI AB ILLIS TIMERET. *Nos vero consecuti regni administrationem, cum aliis omnibus exhibemus nos humaniores, tum vero præcipue civibus tuis, quorum captivos ultra 10 myriades liberavimus, persoluto singulis dominis pecuniæ pretio digno: & simul etiam corrigimus, si quæ ex impetu multitudinis sunt acta. In quo persuasum habemus nos piè agere, & offerre munus animi grati Deo Maximo, qui nobis regnum conservavit in pace & gloria, quæ præstet in toto terrarum orbe. Præterea ætate & viribus valentiores in exercitum recepimus: qui vero idonei essent ut circa nos versarentur, illos dignos judicavimus, quibus negotia aulæ committeremus.* SED CUM NON SO- *captivos eò pertraxerant, pater meus eos in pretio habuit, aliorum opera in militia usus amplis stipendiis conductorum, aliis etiam castellorum custodia per Ægyptum designata,* UT ESSENT TERRORI INDIGENIS. *Ego vero postquam principatum adeptus sum, cum in cæteros benignitate sum usus, tum maximè in tuos cives, quorum supra centum millia in libertatem vindicavi, restitutis de meo pretiis eorum possessoribus. Ex his per ætatem idoneos allegi in militiam: nonnullos, quorum fides id mereri videbatur, inter aulicos meos accensui,* RATUS NULLUM GRATIUS ME DEO POSSE OFFERRE DONARIUM *pro ea providentia, qua me dignatus est rebus præficere. Ergo ut & his & reliquis per totum orbem Judæis rem gratam faciam, visum est mihi Legem vestram in Græcam linguam vertere, & ita versam in Bibliothecam meam reponere. Bene igitur facies, si idoneorum delectu per tribus habito, ex unaquaque sex viros bonos jam seniores ad nos miseris,*

SOLUM HIS CUPIAMUS GRATIFICARI, SED ET OMNIBUS JUDÆIS IN ORBE TERRARUM, ILLIS ETIAM QUI SUNT IN POSTERUM FUTURI, constituimus legem vestram ex Ebraica lingua interpretatione traducere in Græcam, ut hæ leges vestræ in nostra Bibliotheca exstent, cum aliis regiis libris. Plæclare ergo & pro dignitate instituti nostri feceris, si ad nos miseris electos ex quaque tribu sex viros seniores: qui & honeste vitam peregerunt suam, & in legum peritia sunt exercitati, & interpretandi facultate pollent, ut in studio & tractatione rei magnæ germana & consentiens ejus veritas à pluribus eruta deprehendatur. Nam nos quidem ex hoc negotio peracto, arbitramur nobis magnam accessuram gloriam. Ablegavimus autem ad vos Andræam præcipuum corporis nostri custodem, & Aristeam; Viros apud nos magno in honore constitutos, qui tecum hac de re agant, & afferant tibi secum, & in templum primitias nostræ dedicationis, & ad sacra, aliosque usus, pecuniæ talenta centum. Si autem & tu ad nos scripseris de quibus

ris, qui per ætatem legum periti, possint præstare bonos interpretes. Spero enim si hoc ex sententia processerit, maximam gloriam nos inde acquisituros. Mitto autem qui tecum de hac re agant, Andræam Præfectum satellitum, & Aristeam, mihi charissimos: per quos etiam primitias donariorum templi & victimarum misimus, talenta argenti centum. Rescribes autem quidquid volueris, facturus nobis rem gratissimam.

quibus placuerit, rem & nobis gratam, & amicitiâ tua erga nos dignam facies. Nam nos statim effecta curabimus, de quibus nos voluntatem tuam cognoverimus. Vale.

Hanc quidem discrepantiam inter Aristeam ac Josephum observamus. Et tamen quasi ex eodem autographo descripta sunt. At longe majorem inter hos & Epiphanium, videmus qui quamvis quoque ad Aristeam provocet, duas Epistolas Ptolemæi, pro unica ab istis tradita, producit. Ac quidem hic quoque Epiphanius ipsius regis verba se afferre asserit. Ita enim loquitur; dum simul provocat ad Aristeam, his verbis ὡς ἐξέδωκεν ὁ Ἀριστέας ἐν τῷ συγγράμματι, *sicut in eodem libro testatur Aristeus.* Ὁ γὰρ μετὰ τὸν Πτολεμαῖον δεύτερος βασιλεύσας Ἀλεξανδρείας Πτολεμαῖος, ὁ ἐπικληθεὶς Φιλάδελφος, ὡς προείρηται, φιλόκαλός τις ἀνὴρ καὶ φιλόλογος γεγένηται· ὅστις βιβλιοθήκην κατασκευάσας ἐπὶ τῆς αὐτῆς Ἀλεξάνδρου πόλεως, ἐν τῷ Βρουχίῳ καλουμένῳ κλίμα, καὶ ἐπὶ τοῦ τῆς αὐτῆς πόλεως ἔρημον τότε ὑπάρχον, ἐνεχείρησε Δημητρίῳ τινὶ τῷ Φαλαρήνῳ τὴν αὐτὴν βιβλιοθήκην, προστάξας συναγαγεῖν τὰς πανταχοῦ γῆς βίβλους, γράψας ἐπιστολὰς, καὶ προσλιπαρήσας ἕκαστον τῶν ἐπὶ γῆς βασιλέων τε καὶ ἀρχόντων, μὴ κατοκνῆσαι ἀποστεῖλαι ποιητῶν τε λέγω καὶ λογογράφων, ῥητόρων τε καὶ σοφιστῶν, καὶ ἰατρῶν, καὶ ἰατροσοφιστῶν, καὶ ἱστοριογράφων, καὶ λοιπῶν βίβλους. τοῦ δὲ ἔργου προκειμένου, καὶ τῶν βιβλίων πανταχόθεν συναγομένων, ἠρώτησεν ὁ βασιλεὺς τὸν τὴν βιβλιοθήκην πεπιστευμένον ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ὅτι πόσαι δὴ ἂν εἶεν βίβλοι εἰς τὴν βιβλιοθήκην συναχθεῖσαι· ὁ δὲ ἀπεκρίθη τῷ βασιλεῖ, λέγων ὅτι ἤδη εἰσὶ μυριάδες πέντε βιβλίων καὶ τετρακισχίλιαι ὀκτακόσιαι, πλεῖον ἢ ἔλασσον. ἀκούομεν δὲ ὅτι πολὺ πλῆθος ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχειν παρά τε Αἰθίοψι καὶ Ἰνδοῖς, Πέρσαις τε καὶ Ἐλαμίταις, καὶ Βαβυλωνίοις, Ἀσσυρίοις τε καὶ Χαλδαίοις, παρὰ Ῥωμαίοις τε καὶ Φοίνιξι, Σύροις τε καὶ τοῖς ἐν τῇ Ἑλλάδι, οὔπω Ῥωμαίοις καλουμένοις ἀκμὴν, ἀλλὰ Λατίνοις. ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Ἱεροσολύμοις

καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὑπάρχουσι βιβλιοθῆκαι τῶν προφητῶν διηγούμενοι περὶ θεοῦ καὶ τῆς κοσμοποιΐας, καὶ τῆς ἄλλης πάσης κοινωφελοῦς· εἰ οὖν δοκεῖ τῷ κράτει σου, βασιλεῦ, καὶ αὐτὰς μεταστείλασθαι, γράψον τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις διδασκάλοις, καὶ ἀποστέλλουσι σοὶ, ὅπως καὶ τὰς αὐτὰς βίβλους καταθῶ ἐν τῇ αὐτῇ τῆς σῆς εὐσεβείας βιβλιοθήκῃ· τότε τοίνυν γράφει ὁ βασιλεὺς ἐπιστολὴν ἔχουσαν τάδε. Βασιλεὺς Πτολεμαῖος τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις τῶν Ἰουδαίων, πλεῖστα χαίρειν· Βιβλιοθήκην κατασκευάσας, καὶ πλῆθος συναγαγὼν βιβλίων ἐξ ἑκάστου ἔθνους, ἐν αὐτῇ ἀποθέμενος· ἀκούσας ἡ ὡς παρ' ὑμῖν ἐμφέρονται βίβλοι προφητῶν περὶ θεοῦ καὶ κοσμοποιΐας δηλοῦσαι, καὶ ταύτας ταῖς ἄλλαις ἀφιερῶσαι ἐπιθυμῶν, γέγραφα ὅπως ταύτας ἡμῖν ἀποστείλητε· οὐ γὰρ τιμῆς ἕνεκεν, καὶ οὐ περιεργίας χάριν, οὔτε κακονοίας τῆς τοιαύτης αἰτίας, εἰμὶ ἐπιθυμητὴς, ἀλλὰ ΠΙΣΤΕΩΣ ἕνεκα, καὶ τῆς περὶ ὑμᾶς φιλίας, τὴν τούτων αἴτησιν ποιοῦμαι, ἐκ τῆς ὑφ' ἡμῶν περὶ ὑμᾶς γενομένης εὐνοίας, ἀναμνησθέντες ἔσεσθε· μέμνησθε που ὡς αἰχμαλώτων πολλῶν ἐκ τῆς ὑμετέρας πατρίδος ληφθέντων, καὶ εἰς Αἴγυπτον τὴν ἡμετέραν πατρίδα ἀχθέντων ἀνῆκα, καὶ μετ' ἐφοδίων πολλῶν, καὶ θεραπείας οὐ τῆς τυχούσης, ἐπιμελησάμενος αὐτῶν ἐλευθέρους ἀπέπεμψα. ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς πεπληγμένους ἰασάμενος ἀνῆκα, καὶ τοὺς γυμνοὺς ἐνέδυσα, καὶ νῦν δὲ τράπεζαν χρυσῆν μετὰ πολυτελεστάτης λιθίας κεκοσμένην, ἐξ ὁλκῆς ταλάντων φ' ἀντὶ τῆς τραπέζης ληφθείσης ἀπὸ τοῦ ΑΓΙΟΥ ΤΟΠΟΥ Ἱεροσολύμων ἀπέστειλα, μετὰ καὶ δώρων καὶ κειμηλίων τῷ ἱερῷ τόπῳ. τούτων τοίνυν τὴν διήγησιν ἐποιησάμην, ὅπως γνῶτε ὅτι ὑπὲρ εὐχῆς καὶ εὐσεβείας τὰς βίβλους αἰτῶ· Καὶ ἡ μὲν ἐπιστολὴ ἀπεστάλη, καὶ τὰ ἀπεσταλμένα δῶρα. αὐτοὶ δὲ δεξάμενοι καὶ τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὰ δῶρα ἀσμένως, διὰ χαρᾶς ἔσχον σφόδρα. Καὶ ἀμελητὶ χρυσοῖς γράμμασιν Ἑβραϊκοῖς τὰς βίβλους μεταγραψάμενοι τὰς ἤδη μοι προτεταγμένας, ἀπέστειλαν κβ' μὲν τὰς ἐνδιαθέτους, ἑβδομήκοντα δύο δὲ τὰς ἀποκρύφους· ὁ δὲ βασιλεὺς κομισάμενος καὶ ἐντυχὼν, καὶ μὴ δυνάμενος ἀναγ-

ἀναγνῶναι τῶν στοιχείων Ἑβραϊκῶν ὑπαρχόντων καὶ διαλέκτῳ Ἑβραϊκῇ γεγραμμένων, δευτέραν ἐπιστολὴν ἀναγκάζεται αὐτοῖς γράψαι, καὶ αἰτῆσαι ἑρμηνευτὰς τοὺς δυναμένους αὐτῷ φράσαι τὰς βίβλους εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον διὰ τῆς Ἑβραΐδος· περιεῖχε δὲ ἡ ἐπιστολὴ τάδε.

Ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος τοῖς τῆς εὐσεβείας διδασκάλοις τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις, πλεῖστα χαίρειν· θησαυροῦ κεκρυμμένου, καὶ πηγῆς ἐσφραγισμένης, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις; οὕτω καὶ ἡ παρ' ὑμῶν ἀπεσταλμένη ἡμῖν τῶν βιβλίων ὑπόθεσις, ἡμῶν γὰρ μὴ δυναμένων ἀναγνῶναι τὰ γράμματα τούτων, εἰς οὐδὲν ὄφελος ἡμῖν γενήσεται· ἀλλὰ καταξιώσατε ἑρμηνευτὰς ἡμῖν ἀποστεῖλαι τοὺς ἀκριβῶς ἐκπεπαιδευμένους, τήν τε τῶν Ἑβραίων καὶ τῶν Ἑλλήνων γλῶτταν· τότε τοὺς ἑβδομήκοντα ἑρμηνευτὰς ἐκλεξάμενοι, οἱ τῶν Ἑβραίων διδάσκαλοι ἀποστέλλουσι, κατὰ τὸν τόπον ὃν πότε ἐποίησε Μωϋσῆς, ἡνίκα ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος διὰ προστάγματος Κυρίου, ἀκούσας ὅτι παρέλαβε μετ' αὐτοῦ ἄνδρας ἑβδομήκοντα, καὶ ἀνάβηθι εἰς τὸ ὄρος· αὐτὸς δὲ διὰ τὴν πρὸς τὰς φυλὰς εἰρήνην, ἵνα μὴ ἐξ ἐνίων λάβῃ πέντε ἄνδρας, ἐξ ἄλλων ἕξ, καὶ ποιήσῃ στάσιν ἐν ταῖς φυλαῖς, διενοήθη μᾶλλον ἑβδομήκοντα δύο παραλαβεῖν, καὶ τῷ ἀριθμῷ προστεθῆναι· τῷ αὐτῷ δὲ τρόπῳ, ὡς ἔφην, καὶ τούτους ἀπέστειλαν. οἵτινες ἑρμήνευσαν τὰς βίβλους ἐν τῇ Φαρίᾳ καλουμένῃ νήσῳ, καθάπερ ἄνω προείπομεν· καὶ οὕτως αἱ βίβλοι εἰς Ἑλληνίδα ἐκτεθεῖσαι, ἀπετέθησαν ἐν τῇ πρώτῃ βιβλιοθήκῃ τῇ ἐν τῷ Βρουχίῳ οἰκοδομηθείσῃ· ἔτι δὲ ὕστερον ἑτέρα ἐγένετο βιβλιοθήκη ἐν τῷ Σεραπίῳ μικροτέρα τῆς πρώτης, ἥ τις καὶ θυγάτηρ ὠνομάσθη αὐτῆς, ἐν ᾗ ἀπετέθησαν αἱ τοῦ Ἀκύλα καὶ Συμμάχου, καὶ τοῦ Θεοδοτίωνος, καὶ τῶν λοιπῶν ἑρμηνεῖαι, μετὰ διακοσιοστὸν καὶ πεντηκοστὸν ἔτος, &c.

Ille enim, qui post Ptolemæum secundus Rex erat Alexandriæ Ptolemæus cognominatus Philadelphus, vir elegantiarum eruditarum studiosus & Philologus fuit (seu qui de libenter talibus dissereret.) Qui adornans Bibliothecam in urbe Alexandriâ, in loco qui Bruchium vocabatur, loco urbis qui nunc desertus est; tra-

tradidit cui jam Demetrio Phalereo istam Bibliothecam, mandans ipsi, ut congereret in eam undecunque terrarum libros; scripsitque Epistolas, atque obsecratus [sive mavis *obtestatus*] *omnes orbis nostri Reges ac respublicas, ne morarentur transmittere, quorumcunque, sive Poëtarum, sive Orationum scriptorum, sive Rhetorum, sive Sophistarum, sive Medicorum, sive Medico-Sophistarum, sive Historicorum, cæterorumve (scriptorum) libros. Quumque jam negotium istud sat feliciter procederet, librique jam undecunque congregati essent, rogavit Rex illum, cui Bibliothecæ istius cura demandata erat, quodam die, quotnam libri jam simul essent collecti: Ille autem respondebat, jam quinque Myriades & ter mille atque octingentos, aut circiter libros collectos esse. Sed addebat, audimus, adhuc magnam multitudinem in terrarum orbe restare; apud Æthiopas (nempe) & Indos, & Persas, & Elamitas, & Babylonios, & Assyrios, & Chaldæos, & Romanos, & Phœnicios, & Syros; tum & apud illos IN GRÆCIA, QUI NONDUM EXSERTE ROMANI AUDIUNT, SED LATINI. Quin & apud Hierosolymitanos, & in Judæa, sunt libri Divini prophetarum, narrantes de CREATIONE MUNDI, ET DE OMNI ALIA in commune utili, DOCTRINA. Si itaque placet potestati tuæ, ô Rex, etiam istos huc arcessere, scribe ad Magistros Hierosolymæ degentes; & mittent eos tibi, ut sic illos quoque reponam in pietatis tuæ Bibliothecam.*

Scripsit igitur Rex Epistolam ita habentem:

Rex Ptolemæus, Judæis qui Hierosolymæ sunt multum salvere.

Quum Bibliothecam adornarem, ac jam multitudinem librorum coacervarem, ex omnibus gentibus (libros) in eam reposui. Audiens vero quod apud vos habeantur libri DE DEO AC CREATIONE MUNDI loquentes; & etiam illos cæteris consecrare cupiens, scripsi ut eos ad me mittatis. Quod enim pretii gratiâ & non ex curiositate, aut maligno animo, similive causa,

causa, illos desiderem, sed FIDEI gratia, & ob AMICITIAM ERGA VOS, talem petitionem à vobis petam, EX NOSTRA ERGA VOS benevolentia vobis recordaturi estis. Recordamini enim, quomodo multos captivos è Patria vestra avectos, & in patriam nostram Ægyptum translatos dimiserim, ac cum magnis viaticis, & cura minime vulgari eos liberos abire siverim. Quin & vulneratos, prius sanatos, dimisi; & nudis vestimenta dedi: & nunc mitto auream mensam pretiosissimis lapidibus ornatam, pondere talentorum quingentorum, pro mensa ista, quæ LOCO SANCTO HIEROSOLYMIS ABLATA fuit; cum donariis simul, ac supellectile pretiosa, in SACRI LOCI usum. Quorum enarrationem feci, ut cognoscatis, me PROPTER PRECES AC PIETATEM istos petere libros. Et hæc quidem Epistola mittebatur, simul cum missis donariis. Ipsi autem lubenti animo accipientes & literas & donaria valde gavisi sunt, & cum cura aureis literis istos transscribentes, quos jam memini, mittebant quidem 22 CANONICOS; verum & 72 Apocryphos. Quibus acceptis, cum Rex illos inspiciens legere non valeret, quod literæ essent Hebraicæ, atque Hebræa lingua libri conscripti, secundam ad IPSOS cogitur scribere Epistolam; ac poscere Interpretes, qui valeant ipsi transferre libros istos in Græcam dialectum ex Hebræa. Continebat autem illa Epistola hæc sequentia:

Rex Ptolemæus istis qui Hierosolymis habitant Magistris, multum gaudere.

Thesauri occultati, ac fontis obturati, quis amborum usus? Ita & apud nos valent libri à vobis ad nos transmissi. Cum enim eorum literas legere nequeamus, ILLI NOBIS NULLI USUI ERUNT. Sed dignemini mittere ad nos Interpretes, qui accuratè sunt eruditi, in utraque, tam Hebræa quam Græca lingua.

Tunc igitur 70 illos Interpretes, mittebant Hebræorum Magistri,

gistri, secundum typum, quem olim fecerat [in 70 suis senioribus] Moses, ut accederet ad Montem, ex Domini mandato; quum audiret (hæc) sume tecum septuaginta viros, & adscende in Montem. Ille vero, ob conservandam inter tribus pacem, ne (scilicet) ex aliquibus sumeret tantum quinque, ex aliis contrà sex, sicque factiones & rixas inter Tribus excitaret, voluit potius 72 assumere; & [duos] indicato numero superaddere. Eodem igitur modo, ut dixi, etiam illos transmiserunt, qui verterunt libros istos in insula vocata Pharia, sicut supra indicavimus. Et ita libri, in Græcam linguam translati, depositi sunt in PRIORI ILLA Bibliotheca IN BRUCHIO ædificata. Postea autem & alia adornata fuit Bibliotheca, IN SERAPIO, minor illâ priori: quæ etiam filia ISTIUS PRIORIS nominata fuit, In qua locatæ fuerunt versiones istæ AQUILÆ, & SYMMACHI, & THEODOTIONIS, & RELIQUORUM interpretationes; post ducentesimum & quinquagesimum annum.

Circa hæc Epiphanii verba nonnulla notanda veniunt: ac super Bruchio illo; in quo nemo veterum Bibliothecam (ac quidem à Philadelpho adornatam) fuisse testatur; excepto hoc nostro Epiphanio.

Ammianus enim ita quidem de Bruchio loquitur: *Ad ultimum multis post annis Aureliano imperium agente, civilibus jurgiis ad certamina interneciva prolapsis, dirutisque mænibus, amisit regionis maximam partem, quæ Bruchium appellabatur, diuturnum præstantium hominum domicilium.*

Nulla tamen alicujus Bibliothecæ, in hoc Bruchio, facta mentione: quum contra de Serapeo in hunc modum loquatur: *Inter quæ eminet Serapeum: quod licet minuatur exilitate verborum, atriis tamen columnariis amplissimis, & spirantibus signorum figmentis, & reliqua operum multitudine ita est exornatum, ut post Capitolium, quo se venerabilis Roma in æternum attollit, nihil orbis terrarum ambitiosius cernat.*

In

In quo Bibliothecæ fuerunt inæstimabiles : & loquitur monumentorum veterum concinens fides, septingenta voluminum millia Ptolemæis Regibus vigiliis intentis composita, bello Alexandrino, dum diripitur civitas sub Dictatore Cæsare, conflagrasse.

Ad quam eandem in Serapeo, Bibliothecam & Seneca & Gellius respiciunt. Quorum posterior lib. VI. cap. 17. ita loquitur : *Ingens postea numerus librorum in Ægypto à Ptolemæis regibus vel conquisitus, vel confectus est, ad millia ferme voluminum septingenta. Sed ea omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea civitas, non sponte, neque opera consultâ, sed à militibus forte auxiliariis, incensa fuit.* Prior vero, libro de Tranquillitate animi, cap. 9. *Quadringenta millia librorum Alexandriæ arserunt, pulcherrimum regiæ opulentiæ monumentum. Alius laudaverit, sicut Livius, qui ELEGANTIÆ REGUM CURÆQUE EGREGIUM ID OPUS ait fuisse. Non fuit elegantia illud, aut cura, sed studiosa luxuria.*

Quum autem hæc quadringenta millia voluminum ita extollat, num de *Bruchio* aliquid somniasse potuit; ac quidem ut matre illius in *Serapeo* Bibliothecæ? Quod autem hic Seneca tantummodo quadringenta, non septingenta, volumina memoret, dubitationem injicere queat, non totam illam Bibliothecam, in isto incendio exustam fuisse. Magis tamen apparere videtur Senecam de tota Bibliotheca fuisse locutum : atque exinde veteres circa numerum horum sive librorum, sive voluminum, discrepasse. Quod ut melius appareat, inspiciat Lector hic quoque Orosium.

Porro Versionem illam in Serapeo servatam fuisse, hisce asserit Tertullianus, in Apologetico (cap. 18.) *Hodie apud Serapeum Ptolemæi Bibliotheca cum ipsis Hebraicis literis servatur.*

Quæ Tertulliani verba indicare videntur, non solam il-

lam prætensam septuaginta-viralem] versionem, verum & illud eo transmissum Hebraicum exemplar ibi, in Serapeo, fuisse servatum. An autem id ex isto, sub Cæsare Dictatore, incendio superfuerit, an vero post instauratam Bibliothecam, aliud quoddam ibi repositum fuerit, Lectori judicandum relinquo.

De isto tamen veteri exemplari Tertullianus clarè satis loqui videtur. Interim extitisse in illa posteriori Bibliotheca, aliquod exemplar Hebraicum (simul & cum Græco) negare nolim. Quod tamen non conficit illud fuisse eo Hierosolymis, ex petitione tali, ut volunt, Philadelphi, ac quidem per 70 Interpretes (aut in antecessum) transportatum. Præcipue, si statuamus, ipsorum singulos sibi singula exemplaria vertenda habuisse: unde & 70 (aut si mavis 72) exemplaria transvexerint: vel saltem (si Epiphanio de 36 cellulis loquenti fidem tribuimus) triginta sex: nisi ibi in Ægypto, antequam ad versionem sese accingerent, singuli suum sibi proprium exemplar (ac quidem accuratissimè) transscripserint: quod tamen nullus ex Aristæistis (ut ipsos ita appellem) tradidit.

Verum enim vero, secundum nostrum Epiphanium, *Ptolemæus obtestatus* (sive, si id mavis *obsecratus*) *est omnes orbis nostri Reges & respublicas*, &c. Et tamen omittit noster *Æthiopes*, & *Indos*, & *Persas*, & *Elamitas*, & *Babylonios*, & *Romanos*, & *Phœnicios*, & *Græcos qui nondum exsertè Romani audiunt*, *sed Latini* [super quibus Græcis Eruditissimus Hody legendus est, ut qui illa optime refutat] & apud *Hierosolymitanos*, & in *Judæa* quasi hæc non eatenus eadem essent.

At istæ gentes, ante admonitiones Demetrii, vel incognitæ plane, vel οὐδ' ἐν λόγῳ οὐδ' ἐν ἀριθμῷ huic Philadelpho, secundum Epiphanium, fuisse videntur. Ac ne quidem post istam commemorationem; quod ad solos *Hierosolymitanos* se convertat. Verum

Verum alia causa forsan suberat; quod nempe illi *Libros* possiderent, qui de *Deo* ac *Creatione Mundi* loquerentur. Si autem nullos alios requisivit, non comprehendo unde tantam multitudinem collegerit: aut si quoque alios (uti de Oratoribus, de Poëtis, &c. ipse Epiphanius loquitur) non video cur solos Judæos Hierosolymitanos, neglectis cæteris adierit, nisi forsan quod tanta pietate Zelo, ac fide, illos Demetrius commendaverit, ut & ipse (sicut postea Agrippa fere Christianus) pene Judæus factus fuerit: hincque cæteros omiserit: cum tamen tantus Serapidis cultor esset.

Quanta autem aliàs in existimatione apud Macedones Judæi essent, alibi ex Tacito ostendo. Attamen ille se ad *Hierosolymitanos Magistros* (præterito sic, quem omnes hîc afferunt, (Eleazaro) convertit: ob libros illos de Deo ac Creatione mundi loquentes: quasi neque Ocellus Lucanus vetustissimus scriptor [quem tamen nunc solummodo suppostitium, sicut Hermem Trismegistum aliosque, habemus] nec Plato, neque alii antiquiores, ut Thales, Pythagoras, Empedocles, Anexagoras, Aneximander, multique alii jam aut diu admodum aut brevi ante Philadelphi ætatem de istis rebus scripsissent; sicut tamen id clare, cum ex Plutarcho *de Placitis Philosophorum*, tum ex Laërtio, tum denique ex aliis perspici potest.

At quod Divinos istos libros agnosceret; inde non ob curiositatem, sed ob *fidem* & ob *pietatem*, & ob *preces* scilicet, eos tam maxime desideravit, tantoque cum honore ac reverentia accepit: quod crederet, nimirum, Deo isti, de quo libri illi scribebant.

Quis autem cogitasset tantam *Fidem* repertam fuisse, in homine tanto Serapis cultore, talibusque moribus vitaque contaminato; sicut ipsum ex antiquis scriptoribus alibi depingo?

Quin & de *ἁγίῳ τόπῳ*, pro templo, loquitur. Qui loquendi modus mere Christianus est: nisi quod inter Hellenistas Judæos (posteriores sc.) etiam obtinere potuerit. Interim nullibi, quod sciam ista phraseologia nobis occurrit, nisi apud Evangelistas, cum in ipsis Euangeliis, tum in Actis Apostolorum; ut ex. gr. apud Matth. c. XXIV. v. 15. Ὅταν οὖν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ Δανιὴλ τοῦ προφήτου ἑστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ & Act. VI. v. 13. Κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου τούτου, καὶ τοῦ νόμου. Uti & Act. XXI. v. 28. Καὶ κεκοίνωκε τὸν ἅγιον τόπον τοῦτον. Sicque utitur voce *Fides* non eo sensu quo apud Ethnicos scriptores venit, sed quo scriptores Euangelici, & Apostoli, cæterique hinc Christiani eo pro persuasione, ac fide in Deum utuntur.

Videmus itaque satis clare, ut puto, scriptorem hunc, seu Pseudaristeam Epiphanianum, fuisse Christiani nominis aliquem; ex istorum, videlicet, numero, qui nobis bella ista Apocrypha (de quibus cum ex Gelasio, tum & ex aliis, alibi loquor) procuderunt, ut sectæ suæ, ac doctrinæ per hujusmodi pias fraudes, (splendida potius mendacia) patrocinium quærerent.

Præterea, pro una aliorum, hic duas habemus Epistolas diverso tempore, diversaque ex causa conscriptas; ac nullatenus cum ista nostri Aristeæ concordantes. Prior namque desiderat simpliciter libros; minime vero Interpretes. Altera post libros aureis literis conscriptos, eo transmissos atque acceptos, postulat Interpretes; quod Rex illos talibus literis conscriptos legere non valeret. Nempe inter tot numero Judæos in Ægypto degentes, nulli reperiri poterant, qui Hebraice callerent: quum tamen post Versionis lectionem omnes ibi Alexandriæ degentes Judæi testarentur, versionem illam accuratè peractam fuisse.

Hinc enim ab Hierosolymitanis, ac quidem ex unaquaque Tribu sex Interpretes transmittendi erant: quod quidem

dem ita curabant isti Magistri, ne inter Tribus (quasi illæ decem quæ à Salmanassare avectæ, & nunquam reversæ sunt, adhuc integræ ibi restitissent) rixæ ac dissidia oriren-tur: quod & aliud bellum commentum est.

Interim totus ille summus sacerdos Eleazarus, qui aliàs à cæteris omnibus nominatur: ut ad quem, non ad Magistros, (sive mavis Synedrium) scripserat Ptolemæus, hic omittitur: quasi nullus Pontifex, tum fuisset in Israële. An autem tunc Pontifex eo nomine appellatus Hierosolymis sederit, alii non injuria dubitant. Verum hoc jam non agimus.

Denique plura possent circa hæc Epiphanii verba notari; ut unde iste Ptolemæus resciverit de mensa Hierosolymis avecta, quam restituere sic volebat: & tamen nihil de Arca fœderis, quæ longe majoris Sanctitatis fuerat, ac longe majoris famæ esse necessario debuit; & quæ æque avecta neque unquam reversa fuerat.

At Christianus ille, seu mavis *Verpulus* esuriens, ex posterioribus istis Alexandrinis Pseudaristeæ æmulis, magis de pane anxius fuisse videtur, quam de Arca fœderis, cum Cherubim ipsi incumbentibus. Sicut & noster Aristeas: qui mensam istam maximis sumptibus, auro, lapillis, &c. exornat.

Miserunt autem hi Magistri Hierosolymitani (quod nullus tamen alius prodidit) simul cum 22 illis Canonicis libris, etiam 72 Apocryphos; qui numerus 72 verpis maxime placuisse videtur. Nam 72 duo Interpretes spatio 72 dierum libros Biblicos verterunt; tum & 72 duos Apocryphos (ne plura de hoc numero congeram) cum Canonicis apportarant.

Ast unde prodierunt, quæso, isti 72 libri Apocryphi, ac quidem Hebraicè conscripti? qualesque ipsi fuerunt? Illinc etiam majora quam de Deo ac Creatione lo-

cuti

cuti sunt; aut de Angelis Gregoris, similibusque, de quibus ac qualibus liber iste Enochi, cujus fragmentum adhuc exstat: ita ut &, iste illis annumerandus sit? Nescio interim an hi libri etiam vertendi erant, eo quod Rex nec illos legere valeret. Quum alioquin libri Apocryphi, quos nunc habemus, non Hebræa, sed Græca lingua conscripti sint; excepto IV. Esdræ libro: qui æque de 70 Apocryphis per Esdram restitutis nugatur Ait enim ille: *Sic per QUADRAGINTA DIES SCRIPTI FUERUNT libri ducenti quatuor, Fuit autem completis quadraginta diebus, ut loqueretur Altissimus, dicens: Quæ priora scripsisti propone palam, ut legant digni & indigni* [hi itaque fuerint Canonici 134 numero, loco 22 quos nunc habemus] *Posteriores vero 70 conserva, ut tradas eos sapientibus in populo tuo. In his enim est vena intellectus, & sapientiæ fons, & scientiæ flumen.*

Ad quæ notat doctissimus Theologus Franciscus Junius: *Nempe* 136 [dicere debuerat, sed forsan vitium typographicum est 134] *libri documentorum; quos ego quidem minime desideraverim; & 70 Libri Mysteriorum: quibus forte Elixir ostendebatur Chymisticis, & quintæ essentiæ pervestigandæ ratio.*

Addit namque scriptor, (ut vidimus) *in his est vena intellectûs*, &c.

Nec dubitandum est, quin inter illos fuerint libri Adami, quem quidam ciniflones primum Chymicum ponunt, ac Chymiæ Magistrum: sicut Georgius Hornius primum Philosophiæ; atque alius Germanus, in tractatu de Academiis Antediluvianis, primum Theologiæ professorem: Academias namque ille erexit. *Credimus? an qui ita amant*, &c. Alii autem non eò ascendentes ad Tubalcainum ipsius Chymiæ inventionem referunt, ut qui primus Metalla; adeoque & sine dubio ipsorum transmutationem, tractaverit. *Magister*

gister enim *erat æris & ferri.* Genes. IV. v. 22. Alii autem Chymicarum destillationum initia à Patriarchis deducunt: ac quidem bello argumento; nec dubito quin omnibus cordatis satis ridiculo.

Hermes certe Trismegistus, qui & ipsum Noachum, sed post Diluvium, audivit (ac forsan de Chymia differentem) maximus fere omnibus Chymicorum patronus audit: ac *Tabula* ista *Smaragdina* dicta, quæ in Valle Hebron post Diluvium fuit inventa, apud omnes Chymicos, metallorum transmutatores, summæ auctoritatis est.

Sequitur *Moses in omni Ægyptiorum doctrina eruditus.* Ægyptios autem summos Chymicos fuisse vel ex eo discamus, quod Diocletianus ipsorum libros Chymicos, quoniam inde ita ditescebant, ut semper contra Romanos rebellarent, comburi jusserit. Hic Moses itaque Chymicus fuit, ac quidem summus: sicut id inde patet, quod ex *Vitulo aureo fecerit Aurum potabile*, idque filiis Israëlis bibendum tradiderit. Quod sane sine arte Chymica, ac quidem summa, fieri nequit.

Quibus tandem accedat Mirjam illa soror Mosis. Illius enim Liber de *Practica Mariæ Prophetissæ sororis Mosis*, ostentatur. Ac tandem postremo (ne ulterius hujusmodi nugis Lectorem detineam) *Salomon Rex.* Ne enim alia argumenta adducam, in ipsius *Cantico Canticorum* summa Chymiæ Arcana latent. Sponsus namque ibi est *Aurum*, sponsa *Argentum*: ac quando dicitur: *Nigra sum sed formosa*, tum *caput corvi* intelligendum putant Chymici; quod id foris nigrum sit, intus vero divitiis plenum: per *Turturis collum* varietatem colorum, & *Pavonis caudam* explicant: per *hyemem* tempus putrefactionis; per *imbrem* imbibitionem; per *flores* & *rosas albas & rubras*, colorem album & rubrum in Lapide: per *Amissionem* verò *dilecti*, auri occultationem intelligi opinantur. Quorum plurima fateor me debere Do-

ctiſſimo noſtro Medico Danieli Sennerto; ex Cap. III. *de Inventione & cultoribus Chymiæ* : licet aliàs & ipſe circa illa nonnulla obſervaverim.

Quis ergo, mi Lector, ex tot (prætenſis) ſcriptoribus, ac quidem ſacris, non extundat 70 Apocryphos libros, ſolis Sapientibus, i.e. *illuminatis*, *filiis lucis*, aut *adeptis* quoque [talibus namque appellationibus dignantur hi ciniflones, metallorumve tranſmutatores, ſuos coryphæos] tradendos?

Sed rurſus paulo propius accedamus ad noſtros Interpretes; ac cauſam cur hos acciverit Ptolemæus, tantis in id factis ſumptibus, ac tanto cum ambitu, uti ſtatim ex donariis videbimus. Erat nempe illa ſecundum noſtrum Ariſteam, *quod Judæis ubicunque habitantibus; etiam poſt futuris* (quod poſterius tamen Fl. Joſephus omittit) *gratificari vellet.* Ubi, interim, Euſebius, dum hanc Ptolemæi Epiſtolam affert, præter alia nimis audacter immutata, loco horum verborum, βουλομένων δὲ ἡμῶν καὶ τούτοις χαρίζεσθαι, *cum nos illis gratificari vellemus*, (nimirum Judæis) habet, σοὶ χαρίζεσθαι, Eleazaro ſcilicet. Verum hæc in tranſitu. Iſte igitur Philadelphus, *ut Judæis* (aut ſi mavis Eleazaro) *gratificaretur* tantas impenſas fecit.

Juſtinus Martyr vero aliam cauſam reddit; quod, nempe, *audiviſſet ANTIQUAS HISTORIAS Hebraicis literis conſcriptas apud Judæos conſervari; eaſque ille cognoſcere vellet, ſeptuaginta Interpretibus mandaſſe, &c.* Non itaque ob Leges Divinas, (librorumve Divinitatem) quas tanto verborum ornatu Demetrius Regi commendaverat; ac quidem teſte ſimul Epiphanii Ariſtea.

Verba Juſtini, in Cohortatione ad Græcos ſunt: Εἰ δέ τις φάσκοι τὴν τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν τοῖς τῶν Ἑλλήνων γεγράφθαι γράμμασι, γνώτω ταῖς ἔξωθεν ἐντυχὼν ἱστορίαις, ὅτι Πτολεμαῖος ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς, βιβλιοθήκην ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ κατασκευάσας, καὶ πανταχόθεν συναγαγὼν βιβλία, καὶ πληρώσας αὐτὴν,

ἔπειτα

ἔπειτα μαθὼν ὅτι ἀρχαίας ἱστορίας τοῖς τῶν Ἑβραίων γράμμασι γεγραμμένας σώζεσθαι ἀκριβῶς συμβαίνει, γνῶναι τὰ γεγραμμένα βουλόμενος, σοφοὺς ἄνδρας ἑβδομήκοντα, τοὺς καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἑβραίων διάλεκτον εἰδότας, ἑρμηνεῦσαι αὐτοῖς τὰς βίβλους προσέταξεν, ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ μεταστειλάμενος· καὶ ἵνα πάσης ὀχλήσεως ἐκτὸς ὄντες θᾶττον ἑρμηνεύσωσι, προσέταξεν αὐτοῖς μὴ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, ἀλλὰ ἀπὸ ἑπτὰ σταδίων, ἔνθα τὴν Φάρον ᾠκοδομῆσθαι συμβαίνει, ἰσαρίθμους τῶν ἑρμηνευόντων οἰκίσκους γενέσθαι μικροὺς, ἐπὶ τῷ ἑκάστῳ ἰδίᾳ καθ' ἑαυτὸν ἑρμηνείαν πληρῶσαι· προστάξας τοῖς ἐφεστῶσιν ὑπηρέταις, πάσης μὲν αὐτοὺς θεραπείας τυγχάνειν, εἴργεσθαι δὲ τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας, ἵνα τὸ τῆς ἑρμηνείας ἀκριβὲς, καὶ διὰ τῆς τούτων συμφωνίας γνωσθῆναι δυνηθῇ· ἐπεὶ δὲ ἔγνω τοὺς ἑβδομήκοντα ἄνδρας μὴ μόνον τῇ αὐτῇ διανοίᾳ, ἀλλὰ καὶ ταῖς αὐταῖς λέξεσι χρησαμένους, καὶ μηδὲ ἄχρι μιᾶς λέξεως τῆς πρὸς ἀλλήλους συμφωνίας διημαρτηκότας, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν γεγραφότας, ἐκπλαγεὶς, καὶ θείᾳ δυνάμει τὴν ἑρμηνείαν γεγράφθαι πιστεύσας, πάσης μὲν τιμῆς ἀξίους αὐτοὺς, ὡς θεοφιλεῖς ἄνδρας διέγνω· μετὰ πολλῶν δὲ δώρων αὐτοὺς εἰς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα ἐπανελθεῖν προσέταξε· τὰς δὲ βίβλους θαυμάσας, ὡς εἰκὸς, καὶ ἐκθειάσας, ἐκεῖσε ἀνέθηκε. ταῦτα οὐ μῦθος ὑμῖν, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, οὐδὲ πεπλασμένας ἱστορίας ἀπαγγέλλομεν· ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ γενόμενοι, καὶ τὰ ἴχνη τῶν οἰκίσκων ἐν τῇ Φάρῳ ἑωρακότες ἔτι σωζόμενα, καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖ, ὡς τὰ πάτρια παρειληφότων ἀκηκοότες, ταῦτα ἀπαγγέλλομεν· ἃ δὲ καὶ παρ' ἑτέρων ἔξεστιν ὑμῖν μανθάνειν, καὶ μάλιστα παρ' αὐτῶν τῶν περὶ τούτων ἱστορησάντων σοφῶν καὶ δοκίμων ἀνδρῶν, Φίλωνός τε Ἰωσήπου, καὶ ἑτέρων πλειόνων.

Quod si quis asseveret, Mosis quoque & aliorum Prophetarum scripta Græcis edita esse literis: ex historiarum externarum lectione id discet, Ægypti Regem Ptolemæum Bibliothecam Alexandriæ instituisse, & undecunque libris comportatis

compleviſſe : eundemque, ubi cognoviſſet, libros antiquas hiſtorias complectentes & Hebræorum conſcriptos literis, diligenter aſſervari, cognoſcere ea ſcripta volentem, ſeptuaginta ſapientibus viris Græcæ ſimul & Hebraicæ linguæ peritis, vertendorum interpretatione eorum librorum laborem demandaſſe, ab ipſis Hieroſolymis accitis. Atque ut illi extra omnem turbam conſtituti, primo quoque tempore interpretationem abſolverent, non in urbe ipſa, ſed ſeptem ab ea ſtadiis, ubi Pharos exſtructa eſt, pari cum interpretibus numero domunculas exſtrui præcepiſſe, ut ſigillatim pro ſe quiſque interpretationem perficeret : Illa quoque cura, qui operam eis dare juſſi fuerunt mandata, ut omnibus quidem modis ipſis inſervirent, à congreſſu autem illos mutuo prohiberent : quo exquiſita interpretationis veritas ex ipſorum etiam conſenſu cognoſci poſſet. Et cognito, ſeptuaginta iſtos viros non ſolum eadem ſententia, verum etiam iiſdem eſſe verbis in tranſlatione uſos, ac ne una quidem dictione alium ab alio diſſenſiſſe (uſque adeo eadem de iiſdem, omnia conſcripſerant) admiratione attonitum, cum divina virtute interpretationem abſolutam eſſe credentem; tum quovis honore dignos illos, ut Dei amantes, & viciſſim Deo caros judicantem, cum muneribus multis in patriam ſuam redire, juſſiſſe : ac libros, ita ut par erat, exoſculatum eſſe, & DEO conſecratos in Bibliotheca ibi repoſuiſſe. Hæc vobis, viri Græci, non ut fabulam, neque ut confictam hiſtoriam renunciamus : Sed qui ipſi Alexandriæ fuerimus, & veſtigia domuncularum apud Pharum adhuc reliqua viderimus : ab incolis qui res patrias à majoribus per manus ſibi traditas acceperunt, audierimus, commemoramus : quæ ex aliis quoque intelligere poteſtis, & potiſſimum ex eis, qui iſta ſcriptis ſuis inſeruerunt, ſapientibus & ſpectatis viris, Philone & Joſepho, & pluribus aliis.

At certe longe aliter loquitur in ſecunda ſua, pro Chriſtianis, Apologia; nempe hoc modo : ὅτι δὲ Πτολεμαῖος ὁ

Αἰγυ-

Αἰγυπτίων βασιλεὺς βιβλιοθήκην κατεσκεύασε, καὶ τὰ πάντων ἀνθρώπων συγγράμματα συνάγειν ἐπειράθη, πυθόμενος καὶ περὶ τῶν προφητειῶν τούτων, προσέπεμψε τῷ τῶν Ἰουδαίων τότε βασιλεύοντι, ἀξιῶν διαπεμφθῆναι αὐτῷ τὰς βίβλους τῶν προφητειῶν· καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς Ἡρώδης τῇ προειρημένῃ Ἑβραΐδι αὐτῶν φωνῇ γεγραμμένας διεπέμψατο. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἦν γνώριμα τὰ ἐν αὐτοῖς γεγραμμένα τοῖς Αἰγυπτίοις, πάλιν αὐτὸν ἠξίωσε πέμψας τοὺς μεταβαλοῦντας αὐτὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν ἀνθρώπους ἀποστεῖλαι, καὶ τούτου γενομένου, ἔμειναν αἱ βίβλοι καὶ παρ' Αἰγυπτίοις μέχρι τὸ δεῦρο, καὶ πανταχοῦ παρὰ πᾶσιν εἰσὶ Ἰουδαίοις. *Cum autem Ptolemaus Ægyptiorum Rex Bibliothecam institueret, & hominum omnium scripta comportare conaretur, de Prophetiis hisce quoque certior factus, ad HERODEM JUDÆORUM TUM REGEM misit, copiam sibi PROPHETARUM LIBRORUM fieri petens: ac Rex quidem Herodes illos, qua diximus Hebraica lingua conscriptos, ad eum transmisit. Verum cum Ægyptiis incognita essent qua scripta erant, denuo legatione missa illum rogavit, ut ad se qui libros eos in Gracum transferrent sermonem, homines mitteret. Atque hoc sic facto, libri apud Ægyptios permansere ad hodiernum usque diem. Et sunt etiam apud omnes ubique Judaos.*

CAPUT VIII.

Ulterius super Justini relationibus, cum ex Cohortatione ad Græcos tum ex Apologia secunda, disseritur. Ptolemæum libros illos Deo (at cuinam, aut quali?) consecrasse, &c. Quam male hîc Justinus & secum, & cum aliis, (Philone aliisque) consentiat, tam circa regem Herodem, quam circa alia. Reditur hinc ad Ptolemæi Pietatem ac Zelum erga Legem Divinam. Philonis, Tertulliani atque Irenæi circa hæc testimonia, &c.

COnsideremus jam obiter, atque inter se comparemus, hæc Justini verba. In *Cohortatione* ad Gentes, is solummodo libros *Historias antiquas* continentes memorat. In *Apologia* vero tantum *libros Propheticos*. Qui ta-

tamen (nisi hîc solum Pentateuchum quis intelligat) nondum, (ut jam alibi ostendi,) ante Antiochum Epiphanem publice legebantur: ac nullis, præterquam Sacerdotibus (nec tamen, ut puto, omnibus) adhuc noti erant. Secundò Ptolemeum, cum vellet cognoscere illa scripta, illud onus ista vertendi 70 viris, quos Hierosolymis acciverat, mandasse.

Interim hîc non exprimitur, an illi libros istos secum apportaverint, an vero eos jam præmissos ibi in linguam Græcam converterint. Ast in *Apologia secunda* primùm *rogavit Herodem*, ut mitteret libros Hebræos: tum postea, quum illos ita legere, & intelligere, non valeret (quasi nulli plane in Ægypto fuissent Judæi qui Hebraicè calluissent, quibusve fidere ausus fuisset) ab eodem *Herode* interpretes Hierosolymis mittendos rogavit: quos quoque is ipsi miserit. Si autem id factum fuit ob libros Historicos, ut Historicos, certe nimis laboriose, istam quæsivit, tali modo, versionem: si vero, quod tanta pietate ac Zelo affectus esset erga libros Propheticos ac Divinos, (ut qui tales, etiam ante lecturam, & ex sola fama, aut commendatione Demetrii, qui nec ipse melius edoctus de illis erat, ab ipso agnoscebantur) reperimus hîc sane Regem proselytum Judaicum. Ac mirum videri queat posteros ipsi Ptolemæos, qui jam, ex versione ista, Scripturas illas adhuc melius noscere, atque inde agnoscere, debuerant, eas tam male neglexisse, atque in Judaica religione (saltem affectu erga illam) non permansisse; sed è contrario Idololatras: nisi quod minori pietate fuerint, quam ille fratricida atque incestus (ne nunc plura addam) Philadelphus.

Verum etiam ille hos libros *consecravit Deo*. At cui Deo, quæso? cum illas in Templum *Serapidis* sui (quem tanto cum ambitu ac pompa in Alexandrinam urbem invexerat) saltem in porticum istius Templi (quod tanto cum Zelo Christiani sub Theodosio subruerunt) reposuerit. Itane igitur tantus

tantus Dei *Serapidis* cultor, qualis alibi deſcribitur, tam pius erga verum Deum, & Deum quidem Judæorum, (qui teſte Tacito, ſub Macedonibus *peſſima pars ſervientium* audiebant) fuit, ut *cum Divina virtute interpretationem illam abſolutam eſſe crederet?*

Denique, quando, de 70 domunculis locutus, provocat ad Philonem ac Joſephum [Ariſteam autem noſtrum nunquam conſpexiſſe, nedum inſpexiſſe, videtur] non animadvertit illos nullo modo de 70 ſive cellulis, ſive domunculis, talive ab invicem ſeparatione ſomniaſſe.

Porro, in Apologia illa ſecunda, traditionem illam, ex qua Epiphanii Ariſteas confictus fuit, pro magna ſaltem parte, ſecutus eſt. Nam clare exprimit Ptolemæum prima vice ſolos libros expetiiſſe: ſecundâ vero, ut vidimus, petiit Interpretes. Non tamen in illa poſcit 70 numero interpretes, ſed ut homines ad ſe Herodes mitteret, qui libros iſtos in Græcam linguam transferrent: domuncularum iſtarum *mendacio* (uti bene Hieronymus) *exſtructarum*, ſeparationiſve ab invicem, &c. nulla jam factâ mentione.

Hæc ſane multum inter ſe diſcrepant: & neque Philo, neque Joſephus, neque ipſe noſter Ariſteas; neque, poſt illos omnes, Hieronymus (qui etiam iſtum Epiphanii Ariſteam ignoraſſe, aut nulla commemoratione dignum cenſuiſſe videtur: quamvis Auguſtinus eum agnoſcat) aliud præter unam Baſilicam, in quo ſimul convenerint, ſimulque conferendo libros iſtos in linguam Græcam verterint, agnoſcunt.

Præterea noſtro Juſtino nec cum ipſo Epiphanii Ariſtea convenit: dum is Ptolemæum ad *Judæorum Magiſtros* [intelligamus hîc Synedrium magnum] Juſtinus vero ad Herodem Judæorum regem: Auguſtinus denique ad Eleazarum; tunc, uti prætenditur Pontificem (nam adhuc ſub judice

Judice lis est) scripsisse, (ne de Gorionide, quod is infra locum reperturus sit, loquar) perhibet. Ita enim Augustinus Lib. XVIII. cap. De Civitate Dei : *Petivitque ab Eleazaro tunc Pontifice, dari sibi scripturas, quas profecto, FAMA PRÆDICANTE DIVINAS, concupiverat habere in Bibliotheca, quam nobilissimam fecerat. Has ei cum idem Pontifex misisset Hebraeas, POST ETIAM ille Interpretes postulavit, & dati sunt ei 72, de singulis 12 Tribubus seni, homines linguae utriusque doctissimi, Hebraeae scilicet atque Graecae.*

At Philo hîc & Pontificem & Regem simul reperit; ut rem ita in majus exaggeret. Quamvis contra numerum interpretum non exprimat; aut aliquid de 12 Tribubus addat. Ille igitur post immensas laudes, ac quae vix homini competunt, Ptolemaeo tributas, ita loquitur : Ὁ δὴ τοιοῦτος ζῆλον καὶ πόθον λαβὼν τῆς νομοθεσίας ἡμῶν, εἰς Ἑλλάδα γλῶτταν τὴν Χαλδαϊκὴν μεθαρμόζεσθαι διενοεῖτο. καὶ πρέσβεις εὐθὺς ἐξέπεμπε πρὸς τὸν τῆς Ἰουδαίας ἀρχιερέα καὶ βασιλέα· ὁ γὰρ αὐτὸς ἦν· τό τε βούλημα δηλῶν, καὶ προτρέπων ἀριστίνδην ἑλέσθαι τοὺς τὸν νόμον διερμηνεύσοντας· ὁ δὲ οἷα εἰκὸς, ἡσθεὶς καὶ νομίσας οὐκ ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης περὶ τὸ τοιοῦτον ἔργον ἐσπουδακέναι τὸν βασιλέα, σκεψάμενος τοὺς παρ' αὐτῷ δοκιμωτάτους Ἑβραίων, οἳ πρὸς τῇ πατρίῳ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπεπαιδεύοντο παιδείαν, ἄσμενος ἀποστέλλει· ὡς δ' ἧκον, ἐπὶ ξενίαν κληθέντες λόγοις ἀστείοις καὶ σπουδαίοις τὸν ἑστιάτορα εὐώχουν ἀνθεστιῶντες. *Ille cum talis esset, CUPIDINE ac ZELO accensus Legis nostrae, eam ex CHALDAICA lingua in Graecam transferre studuit: & quidem statim legatos misit ad Pontificem & REGEM JUDÆORUM (namque is unus idemque erat) atque aperiens voluntatem suam, & exhortans ut ex optimis aptissimisque eligeret, qui Legem ita interpretarentur. Ille vero, ut oportebat sane, laetatus, atque existimans tale negotium non sine voluntate ac directione divina ita studiose peragi; circumspiciens atque eligens illos*

illos qui apud ipsum probatissimi [doctrina] *Judaorum essent, quique prater patriam etiam Gracam edocti essent eruditionem; lubenti animo illos misit. Ut autem eo pervenerant, &c.*

Mirum, sane permirum, hunc Philonem qui tanta cum pompa hos Interpretes adornat ac transmittit (sicut & infra ulterius videbimus) nihil in tota hâc sua Historia de 70 vel 72, ac quidem ex singulis Tribubus eligendis memorasse. Quare existimem plane hanc traditiunculam, seu potius fabellam, Philone posteriorem esse.

De tali autem pietate ac Zelo, & veneratione Philadelphi, circa libros istos (quos alii præterea aureis literis descriptos confingunt) nihil plane Tertullianus commemorat: sed sicuti Justinus, in *Cohortatione ad Gentes*, de antiquis Historiis Hebraicis literis conscriptis solummodo loquitur; ita ille, hanc fere causam statuit, his verbis: *Cum* [Ptolemæus] *studio Bibliothecarum Pisistratum (ut opinor) amularetur, inter catera memoriarum* [quas pro historiis capio] *quibus aut VETUSTAS, aut CURIOSITAS aliqua ad famam patrocinabatur, ex suggestu Demetrii Phalerei grammaticorum tunc probatissimi, cui prafecturam mandaverat, libros à Judais quoque postulavit, proprias scilicet & vernaculas literas, quas soli habebant* [ergo omnes in Ægypto Judæi Hebraicis exemplaribus carebant: cum tamen post peractam, ac prælectam versionem exclamarent unanimiter, accuratissime illam esse perfectam] *Ex ipsis enim, & ad ipsos semper Propheta peroraverant. .... Sed ne notitiâ vacaret, hoc quoque Ptolemao à Judais subscriptum est septuaginta duobus Interpretibus INDULTIS: quos Mendemus quoque Philosophus, providentia vindex, de sententia communione suspexit. Affirmavit hac vobis etiam Aristaas, ita* [forsan legendum est *Qui*] *in Gracum stilum ex aperto monumenta reliquit. Hodie* [forsan *hodieque*] *apud Serapaum Ptolemai Bibliotheca cum ipsis Hebraicis literis exhibentur.* Non sola scilicet versio; sed

sed & ipsum Hebraicum exemplar.

Interim neque ille, neque Irenæus, de Tribubus 12 (sicut nec Justinus in Cohortatione ad Græcos) aliquid addunt. Circa quas tamen tam anxius fuit (ut jam vidimus) Epiphanius. Neque aliter Clemens Alexandrinus, qui cum Irenæo pene per omnia concordat. Namque & Ptolemæo Lago, æque atque Irenæus, hanc curam attribuit (quamvis aliquomodo dubitabundus) hincque ita loquitur: Ἑρμηνευθῆναι δὲ τὰς γραφὰς, τάς τε τοῦ νόμου, καὶ τὰς προφητικὰς ἐκ τῆς τῶν Ἑβραίων διαλέκτου εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν φασὶν ἐπὶ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Λάγου· ἢ ὥς τινες, ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου ἐπικληθέντος· τὴν μεγίστην φιλοτιμίαν εἰς τοῦτο προσενεγκαμένου Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, καὶ τὰ περὶ τὴν ἑρμηνείαν ἀκριβῶς πραγματευσαμένου· ἔτι γὰρ Μακεδόνων τὴν Ἀσίαν κατεχόντων, φιλοτιμούμενος ὁ βασιλεὺς τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρὸς αὐτὸν γενομένην βιβλιοθήκην πάσαις κατακοσμῆσαι γραφαῖς, ἠξίωσε καὶ τοὺς Ἱεροσολυμίτας τὰς παρ' αὐτοῖς προφητείας εἰς τὴν Ἑλλάδα διάλεκτον ἑρμηνεῦσαι· οἱ δὲ, ἅτε ἔτι ὑπακούοντες Μακεδόσι, τῶν παρὰ σφίσιν εὐδοκιμωτάτων περὶ τὰς γραφὰς ἐμπείρους, καὶ τῆς Ἑλληνικῆς εἰδήμονας ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους ἐκλεξάμενοι, ἀπέστειλαν αὐτῷ μετὰ καὶ τῶν θείων βίβλων. Ita ille primo στρωμάτων libro. Quæ in linguam versa Latinam ita habent: *Versas fuisse (sacras) Scripturas cum Legis tum & Prophetarum ex lingua Hebraica in linguam Græcam dicunt sub Ptolemæo Lagi; vel, ut nonnulli volunt, sub illo qui Philadelphus cognominatus fuit: quando & maximum studium ad id applicaverit Demetrius Phalereus, & quæ ad interpretationem faciebant accurate elaboraret. Etenim tunc adhuc Macedonibus Asiæ imperium tenentibus, Rex cum studio conatus ut Bibliothecam, quæ erat Alexandriæ & jam sub ejus potestatem venerat, cunctis Scriptorum libris adornaret; voluit ut & Judæi Prophetias illas quæ apud ipsos erant in Græcam linguam verterent. Illi vero (ut qui suberant Macedo-*

num

num imperio) eligentes 70 viros, ex illis qui apud ipsos optimæ famæ erant ac circa Scripturas versatissimi, mittebant ipsos simul cum Divinis libris.

Interim verba illa, τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρὸς αὐτὸν γινομένην indicare videntur, hanc Bibliothecam jam non ab ipso primo institutam fuisse: sed ab alio ad eum illam, sive hæreditario jure, sive aliter, devenisse. Neque hinc multum abludit ista phrasiologia apud Cebetem, in Tabula, πρὸς ἰατρὸν γινεσθ.

Verum hæc non magni ponderis sunt circa hanc quæstionem. Irenæus autem ita loquitur: *Ptolemæus LAGI FILIUS cupiens eam Bibliothecam, quæ à se fabricata esset in Alexandria, omnium hominum dignis conscriptionibus compleri, petiit à Hierosolymis in Græcum sermonem* [ob quam caussam non exprimit] *interpretatas habere scripturas eorum. Illi vero, qui obaudiebant tunc adhuc Macedonibus, eos quos habebant perfectiores scripturarum intellectores & utriusque loquelæ, septuaginta seniores miserunt Ptolemæo, hoc quod ipse voluisset.*

Quæ postrema verba quidem sic ut hîc posita sunt, videntur indicare, illos Interpretes ex postulatione Ptolemæi ita missos fuisse: Verum hîc pudendus error latet veteris interpretis Irenæi: ut qui *quod ipse voluisset* reddit, quasi is *ipse* Ptolemæus fuisset; quum Græca verba sint, ποιήσαντος τοῦ Θεοῦ ὅπερ ἐβούλετο, *perficiente Deo id quod volebat, seu, suam voluntatem:* quasi id ita dirigente Divina voluntate accidisset.

Cogitemus interim, mi Lector, (ut eo denuo redeamus) quanta *Fide* ac pietate Ptolemæus erga verum Deum, veramque religionem affectus fuerit, quantaque cupidine ac Zelo accensus: quod propter *pietatem*, ac *preces*, proculdubio ipsi ex istis peragendas, *istos peteret libros*: cum etiam ita de Templo Hierosolymitano, ut τόπῳ ἁγίῳ, *loco sancto* loquatur,

ac quis nunc amplius dubitet illum aut vere Judæum, aut ſaltem proſelytum, vel ex iſtis piis gentibus fuiſſe qui Hieroſolyma adorandi ſeu precandi gratia adirent? illum, dico, qui tam maxime fratricida atque incœſtuoſus erat; qui tantâ luxuriâ in fœminas erat propenſus, aliâſque in Venerem ardebat, tantusque idololatra erat, non tantummodo circa Serapis cultum, verum & circa Bacchi pompas (ut ex Athenæo conſtat) tum & circa *ſororis inceſtæ conſecrationem*: quique adeo per totum ipſius XXVIII. annorum imperium, nihil pene quod non ſummum luxum, aut luxuriam, aut proximorum cædes, aut Idololatriam ſentiret, perpetraverit: niſi quod ſimul eſſet ambitioſè magnificus, ac literatorum librorumque eximius amator.

Cogitemus igitur potius quam parum veriſimile ſit, talem hominem, ex verè pio animi motu atque erga verum Deum affectu, ac fide, hæc Judæorum volumina converſa voluiſſe. *Nam ſanguine duorum fratrum, exilioque veri hæredis* (quod nec illum interficere valuiſſet) *ex Euridice natorum, ad imperium graſſatus eſt*: *& nefandis nuptiis ſororis ſuæ Arſinoës torum polluit; meretricum, etiam vilium amoribus, atque adulteriis ſe fædavit*; pluraque alia commiſit, quæ non niſi impietatem ſummam ſpirarent: ſimulque, & inde cogitemus quam bene *Philadelphi* nomen meritus ſit.

C A-

CAPUT IX.

De Donis à Ptolemæo missis ut agatur, in antecessum differitur de Zelo ac liberalitate ipsius circa libros novos antiquosque, ac maxime circa rariores, ex Galeno Pergameno; quantoque pretio redemerit autographa Æschyli, Sophoclis atque Euripidis: unde forsan occasio nata confingendæ liberalitatis ipsius circa libros Hebræos; quos tamen solummodò ex *fama* dignos esse versione acceperat. Quanto in honore fuerint horum trium Tragicorum scripta, seu Tragœdiæ, apud Athenienses. De commissionibus ac Ludis aliquid additur; ac de numero Tragœdiarum horum trium Poëtarum, &c. Quam raiò in una eademque Bibliotheca omnia simul horum aliorumque scripta simul reperirentur.

VErumenimvero jam tempus est, ut & de Donariis ab hoc Ptolemæo Hierosolymam missis loquamur. Magnificus certe (ut modo indicavi) & liberalis erat hic rex: immensamque illum pecuniæ summam in libros acquirendos impendisse, vel solus testis hîc sufficiat noster Galenus Pergamenus; qui in librum secundum Hippocratis de *morbis vulgaribus*, ait, *tanto fuisse Regem Ægypti Ptolemæum erga libros studio, ut omnium ad se appellentium libros ad se deferri juberet: quos relatos in novas chartas dominis descriptos daret, à quibus in portum invectis, ad se allati libri essent: allatos vero in Bibliothecas reponeret. Atque inscriptiones erant: EX NAVIBUS ACCEPTORUM.*

Inquirebat nempe quos quisque eo appellentium; apportasset; an novi & incogniti adhuc essent; an vero veteres quidem, quos tamen nondum nactus esset; an magis vetusti, illis quos jam possidebat; an denique digni essent qui describerentur: quum descriptos, de novo, redderet, vetera exemplaria, atque autographa vel digniora apographa sibi retineret.

Neque ullo modo cogitandum est (cum jam Pleias Poëtarum sub ipso vigeret, illeque (ex testimonio Vitruvii) tam accuratè Poëtarum recitantium examinari carmina vellet; absque ullo examine quæcunque demum scripta, sive verè hujus illiusve prætensi autoris essent, sive supposititia, admisisse.

 Nam-

Namque ut Neroni Musica, ac cytharæ lusus, similiaque (ne fœdiora attingam, ac viliora) in deliciis erant: ita & huic Philadelpho studium atque ambitio erant, non solummodo multos, verum optimos libros congregandi. *Nam tanti studii* (ut rursus Galeno teste utar) *ad Veterum libros comparandos Ptolemai illius magnum argumentum referunt, rationem quam habebat cum Atheniensibus : qui XV pigneratis talentis, Sophoclis ab eis accepit, & Euripidis, & Æschyli libros, ut eos TANTUM DESCRIBERET, & mox sartos tectos restitueret : magnificè cum apparavisset eos in pulcherrimis membranis, quos ab Atheniensibus acceperat retinuit; illisque misit quos ipse paraverat; orans ut XV talenta tenerent, acciperentque novos pro veteribus, quos ipsi dederant libros. Quod si Atheniensibus ne novos quidem remisisset libros, sed veteres retinuisset, non erat quod ægrè ferrent, qui argentum hac lege acceperant, ut hoc ipsi servarent sibi, si malè retineret libros. Itaque illi simul & novos libros & argento sunt potiti.*

Ex hoc fonte manavit, atque inter argumenta, ut puto, est patronis prætensæ septuagintaviralis versionis, tot ac tanta donaria qualia quidem (at pro cujus scriptoris de Ptolemæi liberalitate, ab istius fabulæ patronis perhibentur fuisse transmissa : talesque sumptus atque impensas circa legationem in Palæstinam tum Eleazaro, tum & in Templo dedicanda, missam; & circa senes istos, tum quando jam in Ægypto degerent, tum quando jam inde revertterentur fuisse factos : ne jam rursus de 660 talentis loquar, quæ (& longe plura, si aliorum, præter Aristæam, calculo assensum demus) redimendis captivis seu servitiis impensa fuerant: ut sic ad libros istos acquirendos sibi aditum melius pararet.

Horum igitur omnium rationibus subductis illam Judaicorum librorum versionem ipsi (jam supposita paulisper hujus

jus Historiolæ veritate) impensis ultra mille Talenta constitisse quis credat. *At Credat Judæus Apella!*

Sed quænam comparatio inter libros, de quibus tantum ex *fama* acceperat, ibi esse in Palæstina, suggerente Demetrio Phalereo, qui nec ipse illos viderat: quum & præterea libri Prophetici adhuc inter ipsos Judæos non publice cogniti essent? Interim de ipsis audiverat, eos *Historicos* esse; sive, ut hoc addatur, scriptos *de Creatione mundi*, ac *de Deo*; ac quidem Deo, qui Ægyptiis Idololatris ignotus, adeoque invisus sive exosus esset: quænam, dico, comparatio inter ejusmodi libros & istos Æschyli, Sophoclis, & Euripidis, apud hominem tam maxime in Poëtas propensum? tum & inter XV illa talenta Atheniensibus pro iis data, & illa plusquam mille in Judæos impensa (ut prætenditur) ut talem versionem obtineret?

Magno in honore atque existimatione erant apud Athenienses, quin & per totam Græciam, Tragœdiæ; quæ propterea, non minus ac Comœdiæ in festis Dionysiacis, non solum publice agebantur, verum ita quoque, ut plures poëtæ simul, inter se, Tragœdiis, super uno eodemque, similive subjecto, sive historia, aut fabula compositis certarent. Hæ ipsorum *διδασκαλίαι* erant, quas Latini *Commissiones* appellabant; quod per ipsas Poëtæ inter se committerentur. His Agonibus quoque præerant Agonothetæ, ac *Κριταὶ Διονυσιακοί*. Unde &, quod illi Athenis quinque numero essent, proverbium natum fuit, *ἐν πέντε κριτῶν γόνασι* (scilicet *Κριταὶ*) atque ab horum exemplo forsan Ptolemæus (sicuti cap. 2. ostendi) *septem judices* constituit, ad ludos Musicos, quos Musis atque Apollini dicarat. Quin etiam apud Latinos (Augusti saltem ævo) Judices quinque dramaticæ poësi constituti fuerunt; qui non tam de jam actis Tragœdiis ac Comœdiis judicarent, quam an recitatæ in æde Apollinis ac Musarum, dignæ essent ut in Scenam producerentur.

Tanti

Tanti autem faciebant Athenienses (ut ad illos revertar) horum trium Tragicorum *Æschyli*, *Sophoclis*, atque *Euripidis* Tragœdias, ut non solummodo, dum adhuc viverent illi, ipsarum διδασκαλίαι, ac cum aliis ipsarum certamina, instituerentur (quod aliàs etiam longè minoris gloriæ Poëtæ cum ipsis commune habebant) sed ut etiam *Commissiones* post horum poëtarum mortem fierent : atque ita eorum Tragœdiæ etiam de aliis Victoriam reportarent.

Interim plurimas numero Tragœdias hi tres Tragici composuerant. Nam de *Æschylo* veteres tradunt, illum *docuisse*, i. e. *egisse* Tragœdias 70, *Satyrica* vero *Dramata* [de quibus qualia fuerint, consule tum magnum If. Casaubonum, *de Satyrica Græcorum poësi*, tum & perillustrem Ezech. Spanhemium non inferiora secutum, in Præfatione Gallica ad Juliani Cæsares] *quinque*; ex quibus Tragœdiis triginta victorias reportaverat : imò & non paucas post obitum. *Sophoclis* autem numerantur ab antiquis 123 (quem numerum tamen alii multo majorem faciunt) ipsumque per illas reportasse 24 victorias.

Euripidis Tragœdiæ, secundum nonnullos, fuere 75, secundum alios 92. inter quas etiam 8 dramata Satyrica: vicitque is victorias quindecim.

Verum enim vero fuerint longe pauciores numero; vides tamen, mi Lector, quantus Tragœdiarum numerus ex trium horum conjunctis Tragœdiis exsurgat. Qui tamen longe major evadit, si consideremus Collectanea ista eruditissimi Joan. Meursii; qui ex antiquis scriptoribus Æschylo 105. Sophocli 152, & Euripidi 101 adscribit. Ex quibus scriptoribus forte longe plures expiscari quis posset, si non permagna ipsorum multitudo interiisset; licet iisdem gaudentes nominibus alii poëtæ hîc interturbassent. Interim notat ille quoque, licet non plures numero *Æschylos*, tamen plures numero *Sophocles*, pluresque *Euripides* [nimirum 3] vixisse, qui omnes poëtæ tragici fuerunt.

Quanti

Quanti porrò horum trium Poëtarum tragœdias fecerint Athenienses, patet ex Plutarcho; qui, in vita X Rhetorum, de Lycurgo Oratore, Athenarumque, cum aliis Rectore, ita loquitur: Εἰσήνεγκε δὲ καὶ νόμους, τὸν περὶ τῶν κωμῳδῶν ἀγῶνα τοῖς χύτροις ἐπιτελεῖν ἐφάμιλλεν ἐν τῷ θεάτρῳ, καὶ τὸν νικήσαντα εἰς ἄστυ καταλέγεσθαι, πρότερον οὐκ ἐξὸν, ἀναλαμβάνων τὸν ἀγῶνα ἐκλελοιπτα· τὸν δὲ ὡς χαλκᾶς εἰκόνας ἀναθεῖναι τῶν ποιητῶν, Αἰσχύλου, Σοφοκλέους, Εὐριπίδου, καὶ τὰς τραγῳδίας αὐτῶν ἐν κοινῷ γραψαμένους φυλάττειν, καὶ τὸν τῆς πόλεως γραμματία παραγινώσκειν τοῖς ὑποκρινομένοις, οὐκ ἐξεῖναι γὰρ αὐτὰς ὑποκρίνεσθαι.

Tulit vero leges, unam ut, in Chytrorum festo, de Comœdiis certamen controversum continuo in Theatro celebraretur: in quo, qui esset victor, in civitatem adscriberetur: cum ante adscribi jus non esset, certamenque relictum restituit. tum illam, ut Æschyli, Sophoclis, & Euripidis Poetarum statuæ ex ære conflatæ erigerentur: utque eorum [NB] *publicis mandatæ tabulis servarentur*, &c.

Quæ Plutarchi dicta satis illa Galeni illustrare videntur. Namque quum ibi ita ex auctoritate publica conservarentur, idque animadvertisset Ptolemæus, ille, proculdubio, tali sub cóndítione, qualem Galenus tradit, ad se ipsos deferri voluit: tum ut si non ipsa autographa, apographa saltem authentica possideret: tum ut omnes ita simul nancisceretur.

Ex defectu enim artis typographicæ inter antiquos, raro contingebat, ut quis inter Eruditos vel omnes Dialogos Platonis, vel omnes unà Comœdias sive Aristophanis, sive Menandri, sive alius cujuspiam Comici, vel cujuscumque demum scriptoris, qui multa ac diversa conscripserat, possideret. Quod & ita primis Christianismi seculis circa libros Euangelicos atque Apostolicos locum habuit, ut testetur Chrysostomus (præfatione in *Acta*) multis adhuc sua

K ætate

ipſorum inaudiiſſe videatur. Nec mirum, cum teſte Tacito, *dum Aſſyrios penes, Medoſque & Perſas Oriens fuit, deſpectiſſima pars ſervientium*, eſſent; ut jam alia occaſione attuli.

At ſub Alexandro Macedone magis noti eſſe cœperunt; ita ut & nonnulli ipſorum ſub hoc Alexandro militaverint; illeque ipſe non ſolum in Palæſtina; verum etiam (ſi Joſepho, qui toties mendax in hiſtoria eſt, hic fides ſit habenda) Hieroſolyma intraverit, atque in Templo immolaverit.

Quæ ſive narrat, ſive fabulatur, de iſta re, Lib. Antiquitatum, hæc ſequentia ſunt: *Alexandrum* [NB] *expugnata Gaza, poſt Tyrum Judæam invaſiſſe, & Syriam, quæ Palæſtina vocatur in ſuam poteſtatem redegiſſe, dum urbes imperii jugum adhuc recuſantes ipſe obiret. Cum vero Hieroſolymam, ſicut comminatus fuerat, peteret, Jaddum Pontificem, timentem ejus iram ad Deum pro ſalute publica ſupplicationibus ſacrificiiſque confugiſſe. Ipſum autem à Deo PER SOMNIUM monitum fuiſſe, ut coronata urbe, portas aperiret, atque ipſe cum ſacerdotibus, ſumpto ſolenni ſui ordinis ornatu, populo ipſos candidis veſtibus ornato concomitante, Alexandro procederet obviam. Quod porro Alexander id agmen è longinquo conſpicatus, ad Pontificem acceſſerit ſolus; & adorato Deo, CUJUS NOMEN aureæ tiaræ laminæ cernebatur inſcriptum, prior ipſum ſalutaverit; ejuſque rei cauſam A PARMENIONE rogatus reſponderit: in Macedonia adhuc cogitanti ſibi de Aſiæ imperio, tali ſpecie & habitu, IN SOMNIS ſibi VISUM fuiſſe virum, qualem hic jam cerneret: EUMQUE IPSI AUCTOREM FUISSE, hujus expeditionis ſuſcipiendæ, & ſpem ſucceſſuum feciſſe. Quod inde, ſacerdotibus deducentibus, ingreſſus ſit in urbem, &, adſcendens in Templum, immolaverit Deo ex Sacerdotis præſcripto: OSTENSOQUE* [NB] *SIBI DANIELIS LIBRO, in quo Græcum quendam Perſas debellaturum ſignificat, hunc ipſum ſe eſſe interpretatus, lætus dimiſerit multitudinem.*

Cui historiolæ nobis paulisper immorandum videtur. Ac si ipsius Josephi verba perpendamus; ait ille inter alia: Μηνῶν δὲ ἑπτὰ τῇ Τύρου πολιορκίᾳ διεληλυθότων, καὶ δύο τῇ Γάζῃ, ὁ μὲν Σαναβαλλέτης ἀπέθανε· ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐξελὼν τὴν Γάζαν, ἐπὶ τὴν τῶν Ἱεροσολυμιτῶν πόλιν ἀναβαίνειν ἐσπουδάκει.

Septem autem mensibus in Tyri oppugnatione, & Gazæ duobus absumptis, Sannabaletes fato functus est. Alexander vero expugnata Gaza, Hierosolyma properepetiit. Ac postea: Ὁ μὲν οὖν Ἀλέξανδρος ταῦτα διοικησάμενος ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἐξεστράτευσεν ἐπὶ τὰς ἐχομένας πόλεις· πάντων δ' αὐτὸν πρὸς οὓς ἀφίκετο φιλοφρόνως ἐνδεχομένων.

Atque his apud Hierosolyma actis, movit inde in alias propinquas urbes exercitum. Cumque ab omnibus amice susciperetur, &c. tum, post pauca, de Samaritanis interjecta, moraque ipsius apud illos: Τοὺς δὲ τοῦ Σαναβαλλέτου στρατιώτας ἐκέλευσεν ἕπεσθαι εἰς Αἴγυπτον· ἐκεῖ γὰρ αὐτοῖς δώσειν κλήρους γῆς· ὃ καὶ μετ' ὀλίγον ἐποίησεν ἐν τῇ Θηβαΐδι, φρουρεῖν τὴν χώραν αὐτοῖς προστάξας.
Sannabaletis autem milites, jussit ut se in Ægyptum sequantur; ibi enim se agros eis divisurum: id quod etiam paulo post fecit in Thebaide; jussis ei regioni esse præsidio.

Quæ omnia sane tempore indigebant, ac satis longo. Verum longe aliter, & Curtius, & Arrianus, & Diodorus Siculus loquuntur: ut qui disertis verbis asserunt illum septimo die, postquam à Gaza copias moverat in Ægyptum *pervenisse*: nihilque adeo de *Hierosolymis* loquuntur. Curtius enim ita: *Atque ille septimo die, posteaquam à Gaza copias moverat, in regionem Ægypti, quam nunc castra Alexandri vocant, pervenit.* Arrianus vero: Ἀλέξανδρος δὲ ἐπ' Αἰγύπτου, ἵναπερ τὸ πρῶτον ὡρμῆτο, ἐστέλλετο. καὶ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ τῆς Γάζης ἐλαύνων ἧκεν εἰς Πηλούσιον τῆς Αἰγύπτου. *Alexander inde in Ægyptum, quo primum iter instituerat, contendit; septimoque postquam Gaza movit, die Pelusium Ægypti urbem pervenit.*

Ipsum

Ipſum autem jam ante Gazæ obſidionem feſtinaſſe in Ægyptum, modo allatus quoque Curtius, hoc modo ante dixerat. Ille autem, *quanquam unam urbem ſibi, quo minus ſecurus Ægyptum intraret, obſtare ægre ferebat, &c.* Denique Diodorus Siculus: Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς τὰ περὶ τὴν Γάζαν διοικήσας, Ἀμύνταν μὲν μετὰ δέκα νεῶν εἰς Μακεδονίαν ἐξέπεμψε, προστάξας τῶν νέων τοὺς εὐθέτους ἐπιλέξαι πρὸς στρατείαν· αὐτὸς δὲ μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως παρῆλθεν εἰς Αἴγυπτον. *At Alexander rebus circa Gazam ordinatis, Amyntam, cum decem Navibus in Macedoniam miſit; mandans ut naves quæ idoneæ eſſent converherentur ad militiam. Ipſe vero cum toto exercitu tranſibat in Ægyptum.* Ubi altum quoque ſilentium de *Hieroſolymis.*

Contra autem & hi, & alii teſtantur, ipſum ex Ægypto ad *Ammonis Oraculum* fuiſſe profectum, ut & de genere, ſeu patre, & ſuper expeditione, Oraculum conſuleret, indeque in Ægyptum rediiſſe.

Perpende nunc, mi Lector, an talia ac tanta quæ Joſephus perhibet, ita intra ſeptem dierum ſpatium cum Judæis ac Samaritanis peragere potuerit, ac ſimul intra iſtud ſpatium in Ægyptum pervenire.

Conſuluit quoque *Ammonem*, [pro quo Joſephus callide Deum Hieroſolymis cultum à Judæis ſubſtituit] & quidem ſuper expeditione ſua, quando jam verum Deum precibus ac ſacrificiis ad Hieroſolyma, & in Templo, ut talem, coluiſſet (ut noſter Joſephus perhibet) ac confeſſus eſſet, ſe jam ante in Macedonia Divino ſomnio, ac monitu, atque ex apparitione hujus Pontificis Jaddi, per ſucceſſuum promiſſa, ad ſuas expeditiones incitatum fuiſſe.

Unde verò is quoque inſcriptionem iſtam in lamina Tiaræ legere, atque ita intelligere potuerit quod illa veri Dei nomen eſſet, ut inde talis adoratio ipſius, ante alloquium Pontificis ſecuta ſit, non comprehendo. Tum quod is

 Jaddus.

Jaddus ipsi *Danielis librum* ostenderit mera Judaica fabula est.

Quod porro Alexandri hujus somnia attinet. Videtur is habuisse & *somnia*, seu *Visiones Propheticas* ac vere *Divinas*, jam ante istam expeditionem: in ipsa vero expeditione *Dæmoniacas*. De quibus (ne rursus Arrianum & Curtium adducam) ita Plutarchus, in ipsius vita, loquitur: Τύρον δὲ πολιορκῶν ἑπτὰ μῆνας, χώμασι καὶ μηχαναῖς, καὶ τριήρεσι διακοσίαις ἐκ θαλάττης, ὄναρ εἶδε τὸν Ἡρακλέα δεξιούμενον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ καλοῦντα. Τῶν δὲ Τυρίων πολλοῖς κατὰ τοὺς ὕπνους ἔδοξεν ὁ Ἀπόλλων λέγειν ὡς ἄπεισι πρὸς Ἀλέξανδρον· οὐ γὰρ ἀρέσκειν αὐτῷ τὰ πρασσόμενα κατὰ τὴν πόλιν.......... ἑτέραν δ᾽ ὄψιν Ἀλέξανδρος εἶδεν κατὰ τοὺς ὕπνους· σάτυρος αὐτῷ φανεὶς ἐδόκει προσπαίζειν πόρρωθεν· εἶτα βουλομένου λαβεῖν, ὑπεξέφυγεν· τέλος δὲ πολλὰ λιπαρήσαντος καὶ περιδραμόντος, ἦλθεν εἰς χεῖρας· οἱ δὲ μάντεις τοὔνομα διαιροῦντες, οὐκ ἀπιθάνως ἔφασαν αὐτῷ· Σὴ γενήσεται Τύρος· καὶ κρήνην δή τινα δεικνύουσι πρὸς ἣν κατὰ τοὺς ὕπνους ἰδεῖν ἔδοξεν τὸν σάτυρον.

Eam urbem dum per menses septem aggeribus, machinis, atque mari triremibus ducentis, oppugnat, PER QUIETEM *Herculem vidit ex muro sibi manus tendentem invitantemque. Tyriorum multis visus in somniis Apollo visus est dicere, ad Alexandrum se transire, &c. Alia* SPECIES EST NOCTU *Alexandro* OBVERSATA. *Saturus ei oblatus est: & visus est hic ipsi procul alludere. Quem cum corripere conaretur, subducere se; tandem post preces multas suas, & circumcursationes, venire in manus suas. Ei vates, dissecto nomine, non absurde responderunt,* TUA *erit Tyrus* [quod σὰ Græce *tuus* significet.] *Et ostendunt fontem apud quem illum videre secundum quietum visus est.* Qui certe pari passu cum ruinis 70 cellularum Justini ambulare debet.

Hæc ante Tyrum Gazamque captas accidisse volunt scriptores.

ptores. Post quæ, ita fingente Josepho [ut suæ genti inde decus conciliaret] Hierosolyma tendit, suaque in Macedonia *somniorum monita* (adorato simul vero Deo) pro Divinis agnoscit. Hinc tamen statim per Ægyptum ad Jovem Ammonem pertendit, ab eoque super eadem expeditione Persica consulit, ac responsa accepta pro Divinis agnoscit. Hæc autem *Quam bene conveniunt & in una sede morantur!*

Orosius interim (qui alias plus nimium credulus est) de hac profectione Hierosolymitana nihil plane aut scivisse, aut credidisse videtur. Ita enim is, libro tertio: *Tyrum urbem antiquissimam & florentissimam, fiducia Carthaginensium cognatorum sibi obsistentem, oppressit & cepit. Exin in Ciliciam, Rhodum atque Ægyptum pertinaci furore pervadit. Inde ad Templum Jovis Ammonis pergit, ut mendacio ad tempus composito ignominiam sibi, &c.*

Quæ fides autem Josepho, etiam ubi Historiam Biblicam tractat (eamque impudenter immutat) habenda sit, jam ante ostendi per satis clara exempla, cap. VII Differt. de *Origine Idololatriæ.* Quibus hæc mihi sequentia superaddenda videntur: ac quidem hoc primum, quod jam de Alexandro locutus sim. Ita enim ille sub finem libri 2. Antiquit. Jud. Ὡς οὖν ὁ τῶν Αἰγυπτίων στρατὸς ἅπας ἐντὸς ἦν, ἐπιχεῖται πάλιν ἡ θάλασσα, καὶ περικαταλαμβάνει ῥοώδης ὑπὸ πνευμάτων καλῦσα τοὺς Αἰγυπτίους, ὄμβροι τε ἀπ' οὐρανοῦ κατέβαινον καὶ βρονταὶ σκληραὶ προσεξαπτομένης ἀστραπῆς, καὶ κεραυνοὶ κατηνέχθησαν, ὅλως δ' οὐδὲν ἦν τῶν ἐπ' ἀπωλείᾳ κατὰ μῆνιν θεοῦ συμπιπτόντων ἀνθρώποις ὃ μὴ τότε συνῆλθεν· καὶ γὰρ νὺξ αὐτοὺς ζοφώδης καὶ σκοτεινὴ κατέλαβεν. καὶ οἱ μὲν οὕτως ἀπώλοντο πάντες ὡς μηδ' ἄγγελον τῆς συμφορᾶς τοῖς ὑπολελειμμένοις ὑποστρέψαι· τοὺς δὲ Ἑβραίους οὐδὲ κατασχεῖν ἦν ἐπὶ τῇ χαρᾷ τῆς παραδόξου σωτηρίας καὶ τῇ τῶν πολεμίων ἀπωλείᾳ, βεβαίως νομίζοντας, ἠλευθερῶσθαι τῶν ἀναγκαζόντων δουλεύειν διεφθαρμένων, καὶ τὸν θεὸν οὕτως ἐναρ-

ἐναρ-

ἐναργῶς ἔχοντας βοηθοῦντα· καὶ οἱ μὲν αὐτοί τι τὸν κίνδυνον οὕτως ἐκφυγέντες, καὶ προσέτι τοὺς ἐχθροὺς ἰδόντες κεκολασμένους, ὡς οὐκ ἄλλον τινὲς μνημονεύονται τῶν πρόσθεν ἀνθρώπων, ἐν ὕμνοις ἦσαν καὶ παιδείαις ὅλην τὴν νύκτα. καὶ Μωϋσῆς ᾠδὴν εἰς τὸν θεὸν ἐγκώμιόν τε καὶ τῆς εὐμενείας εὐχαριστίαν περιέχουσαν, ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ συντίθησιν· ἐγὼ μὲν οὖν ὡς εὗρον ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, οὕτως ἕκαστον τούτων παρέδωκα. Θαυμάσῃ δὲ μηδεὶς τοῦ λόγου τὸ παράδοξον, εἰ ἀρχαίοις ἀνθρώποις καὶ πονηρίας ἀπείροις εὑρέθη σωτηρίας ὁδὸς καὶ διὰ τῆς θαλάσσης, εἴτε κατὰ βούλησιν θεοῦ, εἴτε κατ' αὐτόματον, ὁπότε καὶ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας χθὲς καὶ πρώην γεγονόσιν ὑπεχώρησεν τὸ Παμφύλιον πέλαγος, καὶ ὁδὸν ἄλλην οὐκ ἔχουσιν παρέσχεν τὴν δι' αὐτοῦ καταλῦσαι τὴν Περσῶν ἡγεμονίαν, τοῦ θεοῦ θελήσαντος· καὶ τοῦτο πάντες ὁμολογοῦσιν οἱ τὰς Ἀλεξάνδρου πράξεις συγγραψάμενοι. Περὶ μὲν οὖν τούτων ὡς ἕκαστος δοκεῖ διαλαμβανέτω.

Ergo cum jam exercitus Ægyptiorum introgressus esset, refunditur iterum mare, & Ægyptios fluctibus involvit; ventis etiam eodem impellentibus. Accesserunt & imbres de cælo, & aspera tonitrua fulguribus simul intermicantibus, fulmina quoque deferebantur, & nihil omnino deerat eorum, quæ ab irato Deo hominibus ad perniciem immitti solent. Nam & nox eos caliginosa nimis & tenebrosa comprehendit : atque ita totus ille exercitus est deletus, ut ne nuncius quidem cladis domum reverteretur. Post quæ sic tragice exaggerata, nonnullaque alia intercta, ita pergit : *Hæc ego UT IN SACRIS CODICIBUS INVENI, ITA SIGILLATIM conscripsi. Nemo autem* [NB] *mirari debet tanquam incredibilia, si priscis hominibus etiam ad malitiam etiam tum rudibus, de salute periclitantibus, via per mare patuit, sive Dei voluntate, sive SUA SPONTE : quandoquidem heri & nudius tertius Alexandri ductu Macedonibus Pamphilium MARE CESSIT, & aliam viam non habentibus illac*

illac iter, aperuit: cum Deus opera ejus ad destruendum Persarum imperium decrevisset: ID QUOD OMNES TESTANTUR, qui res gestas illius Regis scripto prodiderunt. Sed [NB] *de his UT CUIQUE LIBET sentiat.*

Notanda hîc I°. illa verba, *sive Dei voluntate, sive sponte*: quæ non de Alexandri ævo, sed veterum ipsorum Israëlitarum dicuntur. 2°. Secundum adducit miraculum de *Mari cedente*, cum Deus *Alexandri Operâ Persarum Imperium destruere* vellet. Quibus tamen utrisque subjungit: *Sed de his, ut cuique libet sentiat.* Quibus certe utrumque miraculum ipse aut destruit, aut saltem suspectum reddit: auctoritatemque & fidem Sacræ Scripturæ apud Gentiles, & propter illos, maligne infringit: quum jam antea dixisset, *se hæc ita conscripsisse, ut in sacris codicibus scriptum invenerat.*

Quod addit de *Mari cedente* copiis Alexandri, idque *omnes testari, qui res gestas illius regis scripto prodiderunt.* Hic paucis examinandum.

Primus itaque prodeat Plutarchus; qui in Alexandri vita, de hac profectione ita loquitur: Τούτοις ἐπαρθεὶς ἐπείγετο τὴν παραλίαν ἀνακαθήρασθαι, μέχρι τῆς Φοινίκης καὶ Κιλικίας. ἡ δὲ τῆς Παμφυλίας παραδρομὴ, πολλοῖς γέγονε τῶν ἱστορικῶν ὑπόθεσις γραφικὴ πρὸς ἔκπληξιν καὶ ὄγκον, ὡς θείᾳ τινὶ τύχῃ παραχωρήσασαν Ἀλεξάνδρῳ τὴν θάλασσαν, ἄλλως ἀεὶ τραχεῖαν ἐκ πελάγους προσφερομένην, σπανίως δὲ λεπτοὺς καὶ προσεχεῖς ὑπὸ τὰ κρημνώδη καὶ παρερρωγότα τῆς ὀρεινῆς πάγους διακαλύπτουσαν· δηλοῖ δὲ καὶ Μένανδρος, ἐν κωμῳδίᾳ παίζων πρὸς τὸ παράδοξον· Ὡς Ἀλεξανδρῶδες ἤδη τοῦτο κἂν ζητῶ τινα, Αὐτόματος οὗτος παρέσται. κἂν διελθεῖν δηλαδὴ Διὰ θαλάσσης δέῃ τόπον τιν' οὗτος ἔσται μοι βατός. αὐτὸς δὲ Ἀλέξανδρος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, οὐδὲν τοιοῦτο τερατευσάμενος, ὁδοποιῆσαι φησὶν τὴν λεγομένην Κλίμακα, καὶ διελθεῖν, ὁρμήσας ἐκ Φασήλιδος.

His erectus, ad oram maritimam pacandam, usque ad Phœniciam & Ciliciam perrexit. Pamphiliæ percursus compluribus suppeditavit Historicis elegans ad miraculum excitandum & ad pompam argumentum : QUASI DIVINA QUADAM SORTE cederet Alexandro mare; quod sævum alias ex alto littus verberaret, raro autem tenuia & resonantia sub abruptis ac confragosis rupibus aperiret saxa: id quod Menander quoque indicat in Comœdia ad rei novitatem alludens: Quantum Alexandrina jam ista. Quæro quod si forte quem ultra currens aderit hic coram : Sin meandum per maris fluctum Profundi permeabilis mihi mox sit. Sed Alexander ipse, in epistolis suis, [NB] *nihil portenti ejusmodi jactans, iter narrat fecisse se per Climaca appellatam, atque ex Phaselide progressum ipsam peragrasse.*

Ridet itaque, neque immerito talia Ethnicus scriptor Plutarchus; ridet Comicus Menander : Atque ipse Alexander suarum expeditionum aliàs buccinator, nihil tale jactat; sed longè alia narrat. Neque mirum, quum talis Maris à littore recessio aliquando, quamvis rarò, accideret; neque præter naturam : sicut id etiam aliquando in littoribus nostris Batavicis videmus.

Arrianus autem ita loquitur : Ἀλέξανδρος δὲ ἄρας ἐκ Φασήλιδος, μέρος μέν τι τῆς στρατιᾶς διὰ τῶν ὀρῶν πέμπει ἐπὶ Πέργης, ᾗ ὡδοπεποιήκεσαν αὐτῷ οἱ Θρᾷκες, χαλεπὴν ἄλλως καὶ μακρὰν οὖσαν τὴν πάροδον· αὐτὸς δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν διὰ τοῦ αἰγιαλοῦ ἦγε τοὺς ἀμφ' αὐτόν· ἔστι δὲ ταύτῃ ἡ ὁδὸς οὐκ ἄλλως, ὅτι μὴ τῶν ἀπ' ἄρκτου ἀνέμων πνεόντων. εἰ δὲ νότοι κατέχοιεν, ἀπόρως ἔχει διὰ τοῦ αἰγιαλοῦ ὁδοιπορεῖν. τότε ἐκ νότων σκληρῶν [NB], βορέαι ἐπιπνεύσαντες, οὐκ ἄνευ τοῦ θείου (ὡς αὐτός τε καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν ἐξηγοῦντο) εὐμαρῆ καὶ ταχεῖαν τὴν πάροδον παρέσχον.

Alexander ex Phaselide movens, aliquam exercitûs partem per montana Pergas mittit, qua Thraces iter monstrarunt, arduum

duum quidem, sed compendiosum. Ipse SECUS MARE, PER LITTUS suos duxit. Via autem hac aliter confici non potest, nisi VENTIBUS à Septentrione flantibus. Austro autem invalescente, ægre per littus iter fit. Tum vero pro vehementibus Austris, Boreales venti oborti, non absque Divino quodam numine (ut ipse Alexander & qui cum eo erant, INTERPRETABANTUR) facilem ac celerem transitum præbuerunt.

Audiamus nunc quæso Strabonem, qui ita loquitur: lib. XIV. Περὶ Φασηλίδα δ' ἐστὶ τὰ κατὰ θάλατταν στενά, δι' ὧν Ἀλέξανδρος παρήγαγε τὴν στρατείαν· ἔστι δ' ὄρος Κλίμαξ καλούμενον· ἐπίκειται δὲ τῷ Παμφυλίῳ πελάγει, στενὴν ἀπολείπων πάροδον ἐπὶ τῷ αἰγιαλῷ, ταῖς μὲν νηνεμίαις γυμνουμένην, ὥστε εἶναι βάσιμον τοῖς ὁδεύουσι· πλημμύροντος δὲ τοῦ πελάγους, ὑπὸ τῶν κυμάτων καλυπτομένην ἐπὶ πολύ· ἡ μὲν οὖν διὰ τοῦ ὄρους ὑπέρβασις, περίοδον ἔχει καὶ προσάντης ἐστί, τῷ δ' αἰγιαλῷ χρῶνται κατὰ τὰς εὐδίας· Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος εἰς χειμέριον ἐμπεσὼν καιρὸν, καὶ τὸ πλέον ἐπιτρέπων τῇ τύχῃ, πρὶν ἀνεῖναι τὸ κῦμα ὥρμησε, καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν ἐν ὕδασι γενέσθαι τὴν πορείαν συνέβη, μέχρι ὀμφαλοῦ βαπτιζομένων.

Apud Phaselidem sunt ad Mare angustiæ, per quas exercitum traduxit Alexander. Est enim ibi mons Climax Pamphilio incumbens mari, & propter littus ARCTUM RELINQUENS TRANSITUM: qui tranquillo mari nudatur, & à viatoribus perambulari potest: Mari exundante fluctibus admodum obtegitur. Alexander autem in hibernam incidit tempestatem: cumque fortunæ maximam eventus partem crederet, antequam defluerentur undæ profectus est. Itaque contigit ut totum diem milites per aquam iter facerent, usque ad umbilicum in aquam demersi.

Hic Strabo, qui ubique cordatior est, cæteros scriptores (quos tamen Josephus, quin & omnes, quo numero ipse Strabo quoque comprehenditur, secum facere falsò testatur) illustrat.

Ni-

Nihil igitur de Mari cedente exercitui Alexandri, *miraculum* quoddam *Divinum*, tantum saltem, quantum, ipse Josephus vult, Israëlitis factum fuit.

At probus ille piusque Judæus Josephus, dum de miraculo Israëlitis facto loquitur, admetitur interim multa, quæ in ipsa Sacra Scriptura minime reperiuntur: namque ait: *Accesserunt & imbres de cœlo, & aspera tonitrua, & fulguribus simul intermicantibus fulmina quoque deferebantur: & nihil omnino deerat eorum* [NB] *quæ ab irato Deo hominibus ad perniciem immitti solent*, &c. Quibus tum statim simili plane mendacio subjungit: *Hæc ego ut in Sacris Codicibus inveni; ita sigillatim scripsi.*

Falsum namque id plane apparet ex collatione S. Scripturæ, cum hujus Josephi verbis: nisi & inter Sacras Scripturas numerarit ejusmodi fabellas, quales in Paraphrasi Jonathanis Ben Uzielis ad Exodi cap. XIV. reperimus; (modo is jam sua conscripserat, aut aliis; fisus fuerit ex quibus hæc hausit; si non ipse talia confinxit:) à quo tamen plurimum dissentit noster Josephus. Sed audiamus & hunc Ben Uzielem ita deblaterantem, per totum illud Exodi Caput illud XIV. quod huic commentariolo infarctum aliis forsan tædiosum erit, aliis verò non injucundum; quod inde, qualia stercora pro saccharo suis venderent Judæi, perficiant videamus. Itaque illud totum quantum est, Latine conversum, ita habet: *Et locutus est Dominus cum Mose, dicendo: Loquere cum filiis Israel, ut revertantur retrorsum, & castrametentur ante fauces Chiratha jacentium, qui creati sunt ad similitudinem filiorum hominum, maris & fœminæ, quibus oculi sunt aperti: locus est* T A N E O S; *qui est inter Migdol, & inter Mare ante idolum Tsephon, quod relictum est ex omnibus idolis Ægyptiorum: propterea dicent Ægyptii; Præstantior est Bahal-Tsephon omnibus idolis, quod relictum est & non percussum,*

cussum: itaque venient ad incurvandum illi, invenientque vos castrametatatos è regione ejus ad littus maris. Et dicet Pharao Dathan & Abiram filiis Israel, qui relicti sunt in Ægypto; perplexi sunt domus Israel in terra: conclusit eos idolum Tsephon è regione deserti. Et indurabo figmentum cordis Pharaonis, ut persequatur eos: & glorificabor in Pharaone, & in omni ejus exercitu, ut sciant Ægyptii quod ego sum Dominus: & fecerunt sic. Et nuntiarunt Octuriones, qui profecti sunt cum Israele, quod fugeret populus: & conversum est cor Pharaonis, & servorum ejus in malum contra populum, & dixerunt; Quid hoc facimus, quoniam dimittimus Israelem à servitute nostra? Et junxit ipsemet currum suum, & populum suum duxit secum verbis mollibus. Accepit quoque sexcentos currus electos, & omnes currus Ægyptiorum servorum ipsius, qui timuerunt à verbo Domini ne morerentur peste neque grandine: & mulam tertiam; ad trahendum & persequendum celeriter, addidit quoque singulis curribus. Et induravit Dominus figmentum cordis Pharaonis Regis Ægypti, & persecutus est filios Israel: filii autem Israel exibant manu excelsâ, superiores facti Ægyptiis. Et persecuti sunt Ægyptii eos, & assecuti sunt eos, dum castrametarentur ad mare, colligentes margaritas & lapides pretiosos, quos attulerat Phison ex horto Eden in medium Gihon, Gihon autem detulerat eos in mare juncosum: mare autem juncosum ejecerat eos in littus suum. Omnes verò equi curruum Pharaonis & equites ejus, & exercitus ejus erant ante os Chiratha, quod erat ante Idolum Tsephon. Pharao autem vidit Idolum Tsephon liberatum, & obtulit coram eo oblationes: & elevarunt filii Israel oculos suos, & ecce Ægyptii proficiscebantur post eos, & timuerunt valde; & orarunt filii Israel coram Domino. Et dixerunt improbi ætatis illius Mosi; an propterea quod non erant nobis sepulchra in Ægypto, adduxisti nos ad moriendum in desertum. Cur hoc fecisti nobis, ut deduceres nos ex Ægypto? Annon hic est sermo quem dicebamus tecum in Ægypto; manifestet

ſe Dominus contra vos & judicet, dicendo : Ceſſa à nobis & ſerviemus Ægyptiis : quoniam melius eſt nobis ut ſerviamus Ægyptiis, quam ut moriamur in deſerto?

Quatuor ſectæ facti ſunt filii Iſraël ad littus maris juncoſi: una dicebat, Deſcendamus ad mare; altera dicebat; Revertamur in Ægyptum; tertia dicebat, Inſtruamus aciem belli contra eos; quarta denique dicebat, Clamorem tollamus ex adverſo eorum, & confundamus eos. Sectæ quæ dicebat; Deſcendamus ad mare, dixit Moſes: Ne timueritis, ſtate & videte liberationem Domini, quam facturus eſt vobis hodie. Sectæ quæ dicebat; Revertamur in Ægyptum, dicebat Moſes: Ne revertamini, quoniam quemadmodum vidiſtis Ægyptios hodie, non iterum videbitis eos uſque in ſæculum. Sectæ quæ dicebat; Inſtruamus adverſus eos aciem belli, dixit Moſes: Ne pugnetis, nam à conſpectu Domini obtinget vobis victoria prælii veſtri. Sectæ quæ dicebat; Clamorem tollamus ex adverſo eorum dixit Moſes: Tacete, & date gloriam, & laudem & exaltationem Deo veſtro. Et dixit Dominus Moſi: Cur tu ſtas & oras coram me? Ecce preces populi mei ante tuas : loquere cum filiis Iſraël, ut proficiſcantur; tu autem leva virgam tuam, & inclina manum tuam cum ea ſuper mare & diſſeca ipſum : & ingrediantur filii Iſraël in medium maris per aridam. Ego autem, ecce, ego induro figmentum cordis Ægyptiorum, ut ingrediantur poſt eos : & glorificabor in Pharaone, & in univerſo exercitu ejus, in curribus ejus & in equitibus ejus. Ut cognoſcant Ægyptii quod ego ſum Dominus, cum ego glorificatus fuero in Pharaone, in curribus ejus & equitibus ejus. Et profectus eſt Angelus Domini, qui præcedebat caſtra Iſraël, & venit poſt eos : & profecta eſt columna nubis à facie illorum, & reſedit poſt eos, propter Ægyptios qui jaculabantur ſagittas & lapides in Iſraël; & nubes excipiebat illa. Et venit inter caſtra Iſraëlitarum & inter caſtra Ægyptiorum, & fuit nubes mediâ

parte lux, & media parte tenebræ; ab uno latere obtenebrabat Ægyptios, ab altero verò latere illuminabat Israël tota nocte: nec accessit turma è regione turmæ ad instruendum aciem belli universâ nocte. Et inclinavit Moses manum suam super mare cum virga magna & pretiosa, quæ creata est à principio, in qua insculptum & expressum erat nomen magnum & pretiosum, & decem signa quibus percusserat Ægyptios, & tres patres mundi & sex matres, & 12 tribus Jacob: Et statim abstulit Dominus mare vento Orientali totâ nocte, & posuit mare siccum: & divisæ sunt aquæ in duodecim sectiones è regione duodecim tribuum Jacob. Et ingressi sunt filii Israël in ipsum mare per siccum: & aquæ coagulatæ sunt veluti muri trecentis milliaribus à dextra & sinistra eorum. Et persecuti sunt Ægyptii, & ingressi sunt post eos totus equitatus Pharaonis, currus ejus, & equites ejus, in medium mare. Factumque est in custodia matutina, tempore quo veniunt exercitus excelsi ad laudandum, & prospexit Dominus in ira exercitum Ægyptiorum in columna ignis, AD PROJICIENDUM IN EOS CARBONES IGNITOS, ET IN COLUMNA NUBIS, AD PROJICIENDUM SUPER EOS GRANDINES; ET CONTURBAVIT EXERCITUS ÆGYPTIORUM. Et secuit rotas curruum Pharaonis, & erant ducentes eos cum duritia, ita ut irent & manerent post eos: itaque dixerunt Ægyptii hi ad illos; Fugiamus à populo domus Israël, quoniam sermo Domini est qui agit prælia pro ipsis in Ægyptios. Et dixit Dominus Mosi: Inclina manum tuam super mare, ut revertantur aquæ super Ægyptios, super currus eorum et equites eorum. Et inclinavit Moses manum suam, &c.

Hæc itaque est ipsius Paraphrasis. At Josephus post sua tam tragice exaggerata; quæque tam in majus extulerat; tandem ista plane attenuat, per illud *sua sponte*; quasi hic nullum miraculum obtinuisset; ac per istud exemplum *Ale-*

Alexandri Magni. Ac tandem post provocationem ad omnes illos qui Alexandri hujus vitam conscripserunt, quo omnem hujus Sacræ Historiæ fidem elevet, ipsiusque auctoritati oppedere videtur addit: *Sed de his ut cuique libet sentiat.*

CAPUT XI.

Affertur secundum, ex Josepho, exemplum de Sampsonis nativitate, splendidis quoque mendaciis adornatum; ubi & tertium de Saulo ac Davide: ubi Lector ducenta præputia, in capita humana, at numero quingenta, reperiet, mira Metamorphosi Judaica, mutata. Quartum est de Mosis in cœlum adscensu; ubi & mendaciis suis testem ipsam Sacram Scripturam advocat. Quintum & ultimum (ne Lectorem talibus ac tantis nugis ulterius fatigem) est illa Regis Cyri, pro Judæis jam reditum ex captivitate meditantibus Epistola comparata cum illa quæ (illius) bis in ipsa continetur Sacra Scriptura, ac quidem Canonica.

VErum enim vero secundum ex hoc Josepho, exemplum sit de Samsonis nativitate, &c quam ita narrat: Ἦν δὲ καὶ μανιώδης ὑπ' ἔρωτος ἐπὶ τῇ γυναικὶ, καὶ διὰ τοῦτο ζηλότυπος ἀκρατῶς· μονωθείσῃ δὲ τῇ γυναικὶ, φάντασμα γίνεται ἄγγελος τοῦ θεοῦ νεανίᾳ καλῷ παραπλήσιος καὶ μεγάλῳ, καὶ εὐαγγελιζόμενος αὐτῇ παιδὸς γονὴν κατὰ θεοῦ πρόνοιαν, καλοῦ τε καὶ ῥώμῃ ἐπιφανοῦς, ὑφ' οὗ πονήσειν Παλαιστίνους ἀνδρωθέντος· παρῄνει τε τὰς κόμας αὐτοῦ μὴ ἀποκείρειν· ἔσεσθαι δ' αὐτῷ πρὸς ἄλλο μὲν πᾶν ποτὸν ἀποστροφὴ, τοῦ θεοῦ τοῦτο προστάττοντος, πρὸς ὕδωρ δὲ μόνον οἰκειότης· καὶ ὁ μὲν ταῦτ' εἰπὼν ᾤχετο, κατὰ βούλησιν ἐλθὼν τοῦ θεοῦ. ἡ δὲ τἀνδρὶ παραγενομένῳ τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου ἐξεδιηγήσατο, ἐκθαυμάζουσα τοῦ τε νεανίσκου τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος, ὡς ἐκεῖνον ἐκ τῶν ἐπαίνων εἰς ἔκπληξιν κατὰ ζηλοτυπίαν παρελθεῖν καὶ ὑπόνοιαν τὴν ἐκ τοιούτου πάθους κινουμένην· ἡ δὲ βουλομένη τὴν ἄλογον τἀνδρὸς λύπην σταλῆναι, τὸν θεὸν ἱκέτευε πάλιν πέμψαι τὸν ἄγγελον, ὡς ἂν καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ὀφθείη.

θείη· καὶ παραγίνεται πάλιν κατὰ χάριν τοῦ θεοῦ ὁ ἄγγελος ὄντων αὐτῶν ἐν τῷ προαστείῳ. καὶ τῇ γυναικὶ φαίνεται τοῦ ἀνδρὸς μεμονωμένῃ. ἡ δ' ἐπιμένειν δεηθεῖσα ὡς ἂν ἀγάγοι τὸν ἄνδρα, συγχωρήσαντος μέτεισι τὸν Μανώχην· ὁ δὲ θαυμάσας, οὐδὲ οὕτως ἐπαύετο τῆς ὑπονοίας· ἠξίωσε τι καὶ αὐτῷ δηλοῦν, ὅσα τῇ γυναικὶ μηνύσειεν· ἀρκέσειν δὲ φράσαντος ταύτην μόνην εἰδέναι, τίς εἴη λέγειν ἐκέλευεν ἵνα τοῦ παιδὸς γενομένου χάριν αὐτῷ καὶ δωρεὰν παράσχωσι· τοῦ δὲ, μηδὲ τινῶν αὐτῷ δεῖσθαι φήσαντος· οὐδὲ γὰρ κατὰ χρείαν ταῦτα εὐαγγελίσασθαι περὶ τῆς τοῦ παιδὸς γονῆς· τοῦ δὲ μεῖναι παρακαλοῦντος καὶ ξενίων μεταχεῖν, οὐκ ἐπένευσε· πεισθεὶς δ' ὅμως λιπαροῦντος ἐπιμεῖναι, ὡς ἂν ξένιον αὐτῷ τι κομίσῃ, καὶ θύσαντος ἔριφον τοῦ Μανώχου, καὶ τοῦτον ὀπτᾶν τῇ γυναικὶ κελεύσαντος, ἐπεὶ πάντ' ἦν εὐτρεπῆ, προσέταξεν ἐπὶ τῆς πέτρας ἀποθέσθαι τούς τε ἄρτους καὶ τὰ κρέα χωρὶς τῶν ἀγγείων· καὶ ποιησάντων, ἅπτεται τῇ ῥάβδῳ ἣν εἶχε τῶν κρεῶν· τὰ δὲ λάμψαντος πυρὸς, ἅμα τοῖς ἄρτοις ἐκαίετο. καὶ ὁ ἄγγελος διὰ τοῦ καπνοῦ ὥσπερ ὀχήματος ἀνιὼν εἰς οὐρανὸν αὐτοῖς φανερὸς ἦν· Μανώχην δὲ φοβούμενον μή τι σφαλερὸν αὐτοῖς ἐκ τῆς ὄψεως τοῦ θεοῦ γένοιτο, θαρσεῖν ἡ γυνὴ παρεκελεύετο. ἐπὶ γὰρ συμφέροντι τῷ αὐτῶν τὸν θεὸν αὐτοῖς ὡραθῆναι· καὶ κύει τε ἐκείνη, καὶ φυλακὴν εἶχε τῶν ἐντολῶν, &c.

Insaniebat autem in uxorem ex amore [*Manaoch*], *eratque vehementer Zelotypus. Cumque aliquando sola ageret mulier, SPECTRUM se illius oculis obtulit Angelus Dei, specie juvenis pulchri & magni, latum nuncium afferens fore, ut favore Dei nascatur eis filius: qui ubi ad virilem ætatem pervenerit, compescendam ab eo esse Palæstinorum insolentiam. Jussitque ne capillitium ei detonderetur, utque Deo sic volente, ab omni alio potu abstineret, sola aqua contentus. Postremo addens à Deo se missum abiit. Illa marito reverso Angeli verba indicat, mire prædicans Juvenis staturam & pulchritudinem, ita ut vir tali laudatione motus ad Zelotypiam, nonnihil de uxoris pudicitia suspicari inciperet. Quæ volens hunc marito stultum mærorem*

adimi, supplex Deum rogavit, ut iterum Angelum mittere dignaretur, quo ille à conjuge etiam posset conspici: & impetrata hac gratia, rursum in suburbano versantibus, apparuit Angelus soli mulieri. Illa rogat ut paulisper maneat, dum virum adducat: quo permittente, cum Manoche mox ad eum revertitur. Quo viso ne tum quidem suspicari desiit: rogavitque ut sibi quoque eadem indicaret. Illo respondente satis esse quod mulier sciat, jubet quisnam esset dicere; ut nato filio referre ei gratiam & munus aliquod donare possint. Negavit ille sibi opus muneribus; nec enim horum causa de filio lætum se attulisse nuntium. Cumque iterum rogaretur, ut saltem hospitalem tractationem admitteret, non annuit. Tandem exoratus ut parumper maneret, dum aliquid afferatur, quum mactasset hædum Manoches, coquendumque uxori dedisset, paratis omnibus deponi jussit in petra & panes & carnes absque vasculis. Quo facto virga, quam gestabat, carnes attigit; confestimque flamma emicante cum panibus absumptæ sunt, & Angelus fumo tanquam vehiculo in cœlum ascendere ab eis visus est. Manoche autem solicito, ne quid periculi immineret, ex aspectu Numinis, uxor bono jubet esse animo, affirmans, magno suo bono, Deum se vidisse: cumque concepisset diligenter mandata retinuit.

Tertium exemplum sit, Saulum Aulicis suis hoc modo locutum, circa nuptias Davidis cum filia sua. Βούλεσθαι δή μοι παρ' αὐτοῦ λαβεῖν, ἀντὶ τοῦ γάμου τῆς θυγατρὸς, οὐ χρυσὸν, οὐδ' ἄργυρον, οὐδ' ὅπως ταῦτ' ἐκ τοῦ πατρὸς οἰκιῶν κομίσῃ, παλαιστινῶν δὲ τιμωρίαν καὶ κεφαλὰς αὐτῶν ἑξακοσίους· αὐτῷ τε γὰρ ἐμοὶ τούτων οὐδὲν ἂν οὔτε ποθεινότερον οὔτε λαμπρότερον δῶρον γένοιτο. τῇ τε παιδί μου πολὺ τῶν νενομισμένων ἑδνῶν ζηλοτότερον, τὸ συνοικεῖν ἀνδρὶ τοιούτῳ καὶ μαρτυρουμένῳ, τὴν πολεμίων ἧτταν· κομισθέντων δὲ τούτων πρὸς τὸν Δαβίδην τῶν λόγων, ἡσθεὶς, τὸν Σαοῦλον ἐσπουδακέναι νομίζων αὐτοῦ περὶ τὴν συγγένειαν, οὐδὲ βουλεύσασθαι περιμείνας, οὐδὲ εἰ δυνατὸν ἢ δύσκολον ἐστι τὸ προκείμενον ἔργον τῷ λογισμῷ

λογισμῷ περινοήσας, ὁρμήσειν εὐθὺς μετὰ τῆς ἑταιρείας ἐπὶ τοὺς πολεμίους, καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ γάμου κατηγγελμένην πρᾶξιν· καὶ ὁ θεὸς γὰρ ἦν ὁ πάντα ποιῶν εὐμαρῆ καὶ δυνατὰ, δίδοται τῷ Δαβίδῃ· κτείνας γὰρ πολλοὺς, κεφαλὰς ἑξακοσίων ἀποτιμὼν ἧκε πρὸς τὸν βασιλέα, διὰ τῆς τούτων ἐπιδείξεως, τὸν ἀντὶ τούτων γάμον ἀπαιτῶν.

Poſcere autem pro nuptiis filiæ non aurum aut argentum, quod è paternis ædibus afferat, ſed CLADEM PALÆSTINORUM, & SEXCENTA EJUS GENTIS VIRORUM CAPITA. Nam mihi nullum aliud tali munere optabilius: & filiæ fuerit honorificum non vulgaria dona iſta accipere, ſed in matrimonium viri ſpectatæ ac teſtatæ fortitudinis convenire. Quibus auditis David putans ſincere à rege affinitatem ſuam expeti, nihil cunctatus, neque expendens negotii difficultatem, ſuo cum ſodalitio ad imperata exſequenda properat: & hic quoque ut in cæteris propitium Numen expertus, rem ex ſententia conficit. Cæſis enim plurimis hoſtium, SEXCENTA CAPITA ABSCISSA ſignum Victoriæ ad regem retulit, promiſſi eum admonens.

Nimirum metuit Joſephus, ſi hic locutus fuiſſet de centum, ac ducentis, præputiis Philiſtæorum, id nimis ridiculum Græcis viſum fuiſſet: namque *id ſibi negotii credidit ſolum dari, Populo ut placerent quas feciſſet fabulas.*

Nec ſane mirum, hîc ita loqui Joſephum; quum & de Moſis primo adſcenſu in Montem Sinai inter alia ita loquitur: Τοῦ τρίτου δὲ πρὶν ἢ τὸν ἥλιον ἀνασχεῖν νεφέλη τε ὑπερείζανε τοῦ παντὸς στρατοπέδου τῶν Ἑβραίων, οὐ πρότερον τοῦτο ἰδόντων γενόμενον, καὶ τὸ χωρίον οὗ τὰς σκηνὰς ἦσαν πεποιημένοι περιέγραφεν· καὶ τοῦ λοιποῦ παντὸς ἐν αἰθρίᾳ τυγχάνοντος, ἄνεμοί τε σφοδροὶ λάβρον κινοῦντες ὑετὸν κατῄγιζον, ἀστραπαί τε ἦσαν φοβεραὶ τοῖς ὁρῶσιν· καὶ κεραυνοὶ κατενεχθέντες ἐδήλουν τὴν παρουσίαν τοῦ θεοῦ οἷς Μωυσῆς ἤθελεν παρατυχόντος· καὶ περὶ μὲν τούτων [NB] ὡς βούλεται φρονείτω ἕκαστος τῶν ἐντευξομένων. ἐμοὶ δ᾽ ἀνάγκη ταῦτα ἱστορεῖν καθάπερ ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἀναγέγραπται· Ἀπ-

petente jam tertia (die) nubes primum præter solitum supra tota castra Hebræorum sublimis pependit, tentoria, quam late patebant, contegens, reliquum cœlum circumquaque clara serenitate obtinente. Procellæ deinde cum imbre vehementi ruebant, & fulgura simul crebro micantia terrebant, fulminaque elisa significabant Mosen ex sententia cum Deo propitio convenisse. Hæc lecturi, ut cuique placuerit ACCIPIANT : mihi certe fas non fuit discedere ab illis, quæ in Sacra Historia conscripta habentur.

Verùm comparet Lector tum hæc, tum totam hujus adscensus Historiam (Libro 3. cap. 4.) descriptam, cum ipsa Sacra Scriptura : quærantque apud Josephum nostrum, vitulum illum aureum ac quæ circa ipsum acciderunt; prout ipsa habet Sacra Scriptura. Videbit enim inde quam *non fas* sibi duxerit *discedere ab illis quæ in Sacra Historia conscripta habentur.*

Addat hisce Lector tum quæ de Caino, Setho, aliisque, confingit, tum quæ de Peste pro Leonibus falsò substituta Lib. habet : pluraque alia, quæ sat bene notarunt tam Celeb. Vitringa, quam alii : ut sic malignarum fraudum, ac mendaciorum circa Sacram Historiam hunc Josephum clare convinci ostenderent : ac judicet (Lector) ex talibus, quid de posterioribus ipsius libris (in quibus ex ipsa S. Scriptura convinci nequit; quod illa non eousque pertingat) credendum sit.

Tandem hoc unico adhuc addito exemplo revertemur ad nostrum Aristeam : quo Epistolæ nunc inserendæ nos paulatim ducunt. Namque hæc illustrando servient iis, quæ de Daniele ab Alexandro lecto, atque explicato narrat; indeque ulterius conjectando in quantum huic Josepho etiam circa illa quæ ut Aristeæ patrocinetur affert credendum sit.

Sacra igitur Scriptura jam initio libri Esdræ ita loquitur: *Sic ait Cyrus Rex Persidis, omnia regna terræ tradidit mihi Je-*

JEHOVA Deus Cœli: & ipse commisit mihi ut ædificem sibi domum Hierosolymis in Judæa. Quis inter vos de populo ejus est? Sit Deus cum eo, & ascendito Hierosolyma quæ sunt in Judæa: & ædificato domum Jehovæ Dei Israelis, illius Dei qui habitat Hierosolymis. Et quisquis residuus fuerit ex omnibus locis ubi peregrinatur; sublevanto eum homines loci ipsius argento & auro & facultatibus, atque jumentis, cum voluntaria oblatione in domum Dei qui habitat Hierosolymis importanda.

Hæc S. Scripturæ verba sic, pro lubitu, Josephus noster transmutat ac concinnat, quasi S. Scripturam, addendo, mutando, falsare ipsi ludus ac jocus esset; modo inde gentem suam melius Gentilibus Idololatris commendet Unde libro XIX. cap. Γ, ὅτι Κῦρος ὁ βασιλεὺς λέγει· ἐπεί με ὁ θεὸς ὁ μέγιστος τῆς οἰκουμένης ἀπέδειξε βασιλέα, πείθομαι τοῦτον εἶναι ὃν τὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἔθνος προσκυνεῖ· καὶ γὰρ τὸ ἐμὸν προεῖπεν ὄνομα διὰ τῶν προφητῶν· καὶ ὅτι τὸν ναὸν αὐτοῦ οἰκοδομήσω ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ χώρᾳ. Quibus subjungit Josephus, ταῦτα δὲ ἔγνω Κῦρος, ἀναγινώσκων τὸ βιβλίον, ὃ τῆς αὐτοῦ προφητείας ὁ Ἡσαΐας κατέλιπε, πρὸ ἐτῶν σι΄. οὗτος γὰρ ἐν ἀπορρήτῳ εἶπεν ταῦτα λέγειν τὸν θεόν, ὅτι βούλομαι Κῦρον ἐγώ, ὃν πολλῶν ἐθνῶν καὶ μεγάλων ἀπέδειξα βασιλέα, πέμψαι μου τὸν λαὸν εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν, καὶ οἰκοδομῆσαι μου τὸν ναόν. Ταῦτα Ἡσαΐας ἐπροφήτευσεν ἔμπροσθεν ἢ κατασκαφῆναι τὸν ναὸν ἔτεσιν ρμ΄. ταῦτ' οὖν ἀναγνόντα τὸν Κῦρον, καὶ θαυμάσαντα τὸ θεῖον, ὁρμή τις ἔλαβε καὶ φιλοτιμία ποιῆσαι τὰ γεγραμμένα. καλέσας τε τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν ἐν Βαβυλῶνι Ἰουδαίων, συγχωρεῖν αὐτοῖς ἔφη βαδίζειν εἰς τὴν αὐτῶν πατρίδα. καὶ ἀναστῆσαι τε τὴν πόλιν Ἱεροσόλυμα, καὶ τὸν τοῦ θεοῦ ναόν· Ἐπεσθαι γὰρ αὐτοῖς καὶ τοῦτον σύμμαχον· αὐτὸν τε γράψειν τοῖς γειτονεύουσιν ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ τῶν Ἰουδαίων ἡγεμόνων καὶ σατραπῶν, ἵνα συμβάλωνται χρυσὸν αὐτοῖς, καὶ ἄργυρον εἰς τὴν οἰκοδομίαν τοῦ ναοῦ, καὶ πρὸς τούτοις θρέμματα πρὸς τὰς θυσίας· ταῦτα Κύρου καταγγείλαντος τοῖς Ἰσραηλί-

ταις, ἐξώρμησαν οἱ τῶν δύο φυλῶν ἄρχοντες τῆς Ἰούδα καὶ τῆς Βενιαμίτιδος, οἵ τε Λευῖται καὶ ἱερεῖς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. πολλοὶ γὰρ κατέμειναν ἐν τῇ Βαβυλῶνι, τὰ κτήματα καταλιπεῖν οὐκ ἐθέλοντες· καὶ παραγενομένοις αὐτοῖς οἱ τοῦ βασιλέως φίλοι πάντες ἐβοήθουν καὶ συνεισέφερον εἰς τοῦ ναοῦ κατασκευήν, οἱ μὲν χρυσόν, οἱ δὲ ἄργυρον· οἱ δὲ βοσκημάτων πλῆθος σὺν ἵπποις· καὶ τὰς τε εὐχὰς ἀπεδίδοσαν τῷ θεῷ· καὶ τὰς νομιζομένας κατὰ τὸ παλαιὸν θυσίας ἐπετέλουν, ὥσπερ ἀνακτιζομένης αὐτοῖς τῆς πόλεως, καὶ ἀναβιούσης τῆς ἀρχαίας περὶ τὴν θρησκείαν συνηθείας· ἀπέπεμψε δὲ αὐτοῖς Κῦρος καὶ τὰ σκεύη τοῦ θεοῦ, ἃ συλήσας τὸν ναὸν βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορος εἰς τὴν Βαβυλῶνα ἐκόμισε. παρέδωκε δὲ ταῦτα φέρειν Μιθριδάτῃ τῷ γαζοφύλακι αὐτοῦ, προστάξας δοῦναι αὐτὰ Ἀβασσάρῳ, ὅπως φυλάττῃ μέχρι τῆς οἰκοδομίας τοῦ ναοῦ· πληρωθέντος δὲ αὐτοῦ, παραδῷ τοῖς ἱερεῦσι καὶ ἄρχουσι τοῦ πλήθους, εἰς τὸν ναὸν ἀποτεθησόμενα· πέμπει δὲ καὶ ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐν Συρίᾳ σατράπας Κῦρος, τάδε λέγουσαν· Βασιλεὺς Ὁ Κῦρος Σισίνῃ καὶ Σαραβασάνῃ χαίρειν· Ἰουδαίων τῶν ἐν τῇ ἐμῇ χώρᾳ κατοικούντων ἐπίτρεψα τοῖς βουλομένοις εἰς τὴν ἰδίαν ἀπελθοῦσι πατρίδα, τήν τε πόλιν ἀνακτίζειν καὶ τὸν ναὸν οἰκοδομῆσαι τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις τοῦ θεοῦ, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου ἐφ᾽ οὗ καὶ πρότερον· καὶ ἔπεμψα δὲ μου καὶ τὸν γαζοφύλακα Μιθριδάτην, καὶ Ζοροβάβηλον τὸν ἄρχοντα τῶν Ἰουδαίων, ἵνα θεμελίους βάλωνται τοῦ ναοῦ καὶ οἰκοδομήσωσιν αὐτόν, ὕψους μὲν πήχεις ξ΄. τὸ δ᾽ αὐτὸν καὶ τὸ εὖρος, λίθου μὲν ξεστοῦ τρεῖς ποιησάμενοι δόμους, καὶ ἕνα ξύλινον ἐγχώριον· ὁμοίως δὲ καὶ θυσιαστήριον ἐφ᾽ οὗ θύσωσι τῷ θεῷ. Τὴν δὲ εἰς ταῦτα δαπάνην, ἐκ τῶν ἐμαυτοῦ γενέσθαι βούλομαι· καὶ τὰ σκεύη δὲ ἃ ἐσύλησεν ἐκ τοῦ ναοῦ Ναβουχοδονόσορος ὁ βασιλεύς, ἔπεμψα παραδοὺς Μιθριδάτῃ τῷ γαζοφύλακι, καὶ Ζοροβαβήλῳ τῷ ἄρχοντι τῶν Ἰουδαίων, ἵνα διακομίσωσι εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἀποκαταστήσωσιν εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ· ὁ δὲ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐστι τοσοῦτος· ψυκτῆρες χρύσεοι ν΄· ἀργύρεοι υ΄· θηρίκλεια χρύσεα ν΄. ἀργύρεα υ΄· κάδδοι χρύσεοι ν΄· ἀργύρεοι φ΄. σπονδεῖα χρύσεα λ΄. ἀργύρεα τ΄. φιάλαι χρύ-

σι-

σιναι λ΄. ἀργύρεαι βυ΄. σκεύη τε ἄλλα μεγάλα χίλια. συγχωρῶ δὲ αὐτοῖς καὶ τὴν ἐκ προγόνων εἰθισμένην τιμὴν, κτηνῶν καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου, δραχμὰς εἴκοσι μυριάδας πεντακισχιλίας καὶ πεντακοσίας· καὶ εἰς σεμίδαλιν πυρῶν ἀρτάβας βφ΄. κελεύω δὲ τὴν τούτων χορηγίαν ἐκ τῶν τῆς Σαμαρείας γίνεσθαι φόρων· ἐπίτουσι δὲ τὰ ἱερὰ ταῦτα κατὰ τοὺς Μωσέως νόμους οἱ ἱερεῖς ἐν Ἱεροσολύμοις· καὶ προσφέροντες εὔξονται τῷ θεῷ περὶ σωτηρίας τε τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ γένους αὐτοῦ, ὅπως ἡ Περσῶν βασιλεία διαμένη. τοὺς δὲ παρακούσαντας τούτων καὶ ἀκυρώσαντας, ἀνασταυρωθῆναι βούλομαι, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν εἶναι βασιλικάς· καὶ ἡ μὲν ἐπιστολὴ ταῦτ᾽ ἐδήλου. τῶν δὲ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας συνελθόντων εἰς Ἱεροσόλυμα, μυριάδες ἦσαν δ΄. καὶ δισχίλιοι υξβ΄.

Hæc dicit Cyrus Rex : Quoniam me DEUS ORBIS regem constituit, HUNC ILLUM ESSE CREDO, quem populus Israëlitarum adorat. Is enim meum nomen, PER SUOS PROPHETAS PRÆDIXIT; & quod templum ei ædificaturus sum Hierosolymis in terra Judæa. Quibus tum addit : Hoc autem Cyrus cognovit ex lectione libri qui Esaiæ prophetias continet 210 *annis ante ipsius ætatem conscriptas........ quibus lectis Rex, admiratus vatis divinitatem correptus est cupidine exsequendi quæ scripta legerat : convocatisque clarioribus apud Babylonem Judæis, ait se illis permittere, ut proficiscantur in patriam, urbemque Hierosolymam, & Dei templum ædificent denuo. Nam & IPSUM DEUM futurum ipsis auxilio, & se scripturum vicinis Judææ ducibus, ut conferant eis aurum & argentum ad templi fabricam, & victimas ad sacrificia.* Post quæ, nonnullis interjectis, ita pergit : *Quin & Epistolam ad Syriæ Satrapas in hac verba scripsit : Rex Cyrus Sisinæ & Sarabasanæ S. Judæis, qui regionem meam habitant, permisi, ut quæcunque vellent in patriam propriam reversi urbem denuo conderent, & TEMPLUM DEI Hierosolymis ædificarent, eodem, quo prius, loco. Misi autem ærarii mei Præfectum MITHRIDATEM*

TEM, & Zorobabelem Principem Judæorum, ut fundamentis jactis TEMPLUM SUPERSTRUANT altitudine cubitorum sexaginta, & totidem latitudine: fiantque tres ordines ex lapide polito, & unum ligneum ex materia quam fert ista regio: similiter & altare super quo sacrificent DEO. quos sumptus omnes de meo fieri volo. Vasa quoque quæ Nabuchodonosorus Rex de Templo prædatus est, mitto per MITHRIDATEM ærarii Præfectum, & Zorobabelem Judæorum Principem; ut ea perferant Hierosolyma, & in Templum Dei restituant: quorum numerus est hic; Psycteres aurei 50, argentea 400; situlæ aureæ 50, argenteæ 500; libatoria aurea 30, argentea 300: Phialæ aureæ 30, argenteæ 2400. Præterea vasa alia magna 1000. Concedo autem eis eosdem reditus, quos Majores eorum soliti sunt accipere, in pretium pecudum, & vini, & olei ducenta drachmas millia quingentas: & in similam duo millia artabas quingentas: & hæc è SAMARIÆ TRIBUTIS præberi volo. Immolabuntque Sacerdotes has victimas JUXTA MOSIS LEGEM HIEROSOLYMIS, & inter sacra precabuntur Deum pro salute Regis ejusque generis, ut regnum Persarum incolume maneat. Qui vero per inobedientiam hæc mandata irrita habuerint, eos in crucem agi volo, & facultates ipsorum Fisco nostro attribui. Atque hoc fuit Epistolæ argumentum.

Quæ postmodum de Nehemia narrat, illa eodem pene modo concinnat.

Verum ut etiam de priori, tum & de hac posteriori Epistola aliquid dicam; Josephus noster hîc plane eodem modo agit, ut circa Historiam 70 Interpretum Epiphanius: qui pro unica Epistola binas confingit, circumstantiasque æque veras addit: nisi quod vero fundamento (Epistolæ scilicet quæ initio libri Esdræ reperitur, tum & versu sexto ac sequentibus ejusdem primi Capitis) falsa superstrinxerit: quod aliter se habet in Epiphanio.

Inte-

Interim aperte hic Josephus præter, ac contra, S. Scripturam loquitur: uti ex comparatione Epistolarum clare liquet. Ipsa namque S. Scriptura nihil, de Prophetis à Cyro lectis (multo minus de Esaia) loquitur; nec de mensura Templi, nec de pluribus aliis, quæ ille ex propria auctoritate addit: neque Vasorum aliorumque instrumentorum aut qualitas aut numerus conveniunt. Quod autem de Esaia à Cyro lecto addit satis bene cum ipso figmento de Prophetia Danielis ab Alexandro Magno lecta concordat.

CAPUT XII.

Quam admodùm rara fuerint Libri Legis, ante Captivitatem Babylonicam, exemplaria, ostenditur (quod & pereruditè agnoscit Celeberr. Camp. Vitringa) ac quam perpauca à captivis istis in Chaldæam transvehi potuerint. Quod & ex prælectione Legis, post reversionem ex ista captivitate liquet, &c. Judæos, etiam post liberationem ex illa captivitate, non, nisi urgente necessitate, se Gentibus commiscuisse, ipso testante Josepho.

QUam rara autem Libri Legis, seu Pentateuchi, exemplaria fuerint inter Judæos, in captivitate Babylonica, ostendit satis superque illa non tantum Israëlitarum Samaritanorum, verum etiam Judæorum illorum, qui Templum Hierosolymitanum possidebant, historia: inter quos nunquam à Salomonis usque tempore, Idololatria extincta fuit; licet per (rara tamen) intervalla aliquis Rex veræ religioni deditus regnaret.

Instituerat Deus per Mosen, ut Lex quoquo Septennio publice prælegeretur populo. De quali tamen prælectione à Josuæ tempore usque ad imperium Josaphati; inter quos spatium 531 intercurrit, à quo tempore rursus de nulla prælectione Legis legimus, usque ad 12 annum Regis Josiæ; quod interstitium tempus 282 annorum conficit. Cujus sub imperio quoque Lex tam parum cognita (quin potius plane incognita) erat, ut cum occasione reparationis Templi Li-

ber Legis, in Templo repertus esset, Rex (qui alias tenebatur sibi descriptum habere exemplar, quod quotidie legeret) auditis Legis verbis, cum illa à Saphane Scriba ipsi prælegeretur, laceraret vestimenta sua; quod talia audiret.

Verba ipsius Sacræ Scripturæ, 2 Reg. lib. cap. 22. versu 8. & sequentibus, hæc sunt: *Tum dixit Hilkia Sacerdos summus Saphani scribæ; Librum Legis inveni in domo Domini: tradiditque Hilkia librum istum Saphani, qui illum legit.* [*v.* 10.] *Indicavit Saphan scriba Regi, dicendo, librum tradidit mihi Hilkia sacerdos, legitque eum Saphan coram rege.* [11.] *fuit autem cum audiret Rex verba libri Legis, ut laceraret vestimenta sua*: [12.] *& præciperet Rex Hilkiæ sacerdoti & Achicamo filio Saphanis, & Hakbori filio Atikajæ, & Saphani scribæ, ac Hasajæ servo Regis, dicendo*: [13.] *Ite, consulite Jehovam pro me & pro populo, nempe pro toto Juda, super verbis libri hujus qui inventus est. Nam magna est excandescentia iræ Jehovæ, quæ accensa est in nos; eo quod non auscultarunt patres nostri verbis Legis hujus.* [14.] *Itaque abiit Hilkia sacerdos, & Achikam, & Hakbor, & Saphan, & Hasaia ad Huldam Prophetissam, &c.* [15.] *Quibus* (illa) *dixit, sic ait Jehova Deus Israelis; dicite viro qui misit vos ad me, sic ait Jehova: ecce inducturus sum malum contra locum hunc, & contra habitatores ejus* (secundum) *omnia verba istius libri quem legit Rex Judæ.* Adde his cap. 23. v. 2. *Ascendit Rex in Domum Domini, omnesque habitatores Hierosolymorum cum eo, cum sacerdotes, tum Prophetæ, ac totus populus à minimo usque ad maximum: & legit ipsis audientibus omnia verba libri fœderis, qui inventus fuerat in Domo Domini.*

Ad quam historiam Celeberrimus Campegius Vitringa (lib. I. part. 2. cap. 9.) hæc sequentia notat: *Historia in rem nostram digna est omni attentione. Ex ea enim quid concludas aliud, quam LIBRI LEGIS rarum, quin rarissimum eo tempore inter Judæos, imo inter ipsos sacerdotes, fuisse usum? Cetero-*

teroquin quare repertum Librum Legis miratur Sacerdos summus? Quare illius lectionem & sensa stupet Rex Josias? Quare consulitur extra ordinem Deus ad verba Legis suæ exponenda? Quare etiam congregantur seniores & Judæi universi ad Legis audiendam prælectionem, fœdusque super conditionibus, in eâ perscriptis, cum Deo renovandum?

Verum enim vero jam Josaphati Regis tempore, 282 annis ante hanc (ut notavimus) prælectionem Josiæ regis, tam maxime rara erant *Legis* exemplaria, ut Rex Josaphat, cum Ben-hail, & Abadiam & alios cum proceres, tum Sacerdotes ac Levitas, mitteret ad docendum veram religionem populum Judaicum, per omnes civitates, illi Librum Legis secum haberent. Quod minime necesse fuisset, si exemplarium hujus Libri copia inter Judæos fuisset.

Ex modo dictis Lector considerare potest, quam perpauci (si modò plus quam unicum) Codices in Babyloniam, quò ex bello captivi avehebantur, deportati sint.

Atque sane videmus, Deum toties misisse suos Prophetas, qui populum, quin & ipsos Reges ac Sacerdotes, docerent, monerent, &c. non ex Libro Legis, sed ex ore Dei, seu inspiratione Divina; etiam in ipsa illa captivitate Babylonica. Qui Prophetæ etiam defecerunt, nec amplius missi sunt, postquam Lex (post reditum ex captivitate) omnibus Judæis notior facta fuit per prælectiones: ac potissimum, quando jam Synagogæ institutæ essent.

Hoc præterea quoque videmus exinde, quod quum jam Lex per Esdram, aliosque cum eo, prælegeretur populo, illi Legem interpretarentur. Namque ex Codicum Legis defectu, eo facilius linguæ Hebrææ notitiam in captivitate perdiderant ita, ut jam reversi, quando jam contextus Hebraicus ipsis prælegebatur, eum intelligere non valuerint: sicut & inde post in Synagogis legenti semper interpres adstabat: quod lingua Hebræa plane in desuetudinem venis-

ſet apud populum : Sacerdoteſque ac Levitæ illam ex Bibliis Sacris, addiſcerent, ac memoria retinerent.

Notabilia admodum hic ſunt verba Nehemiæ, cap. VIII. *Congregatus autem eſt univerſus populus ad unum uſque in platea quæ erat ante portam aquarum, & dixerunt ad Eſdram Scribam, ut afferret Librum Legis Moſis, quam præceperat Dominus Iſraëli. Attulit igitur Sacerdos Eſdra Legem* [Prophetarum, quod notandum, hic nulla mentio] *coram multitudine virorum ac mulierum, & quicunque (* ratione ætatis) *intelligentes erant ut audirent, in prima menſis ſeptimi .... Et legerunt in Libro Legis Dei, luculenter, explicantes ſenſum, & erudientes inter legendum.* Ac rurſus v. 14. *Poſtero die rurſus capita Patrum totius populi* [ſeu *familiarum,*] *Sacerdotes, & Levitæ ad Eſdram Scribam, ut erudiret eos in verbis Legis. Inveneruntque ſcriptum, in Lege quam Dominus præceperat per manum Moſis, ut filii Iſraëlis ſedeant in tentoriis .... Legit præterea* [Eſdras] *in Libro Legis ſingulis diebus, &c.*

Si autem hi *Capita Patrum, Sacerdotes*, ac *Levitæ* (exceptis illis paucis qui cum Eſdra Legem prælegebant, atque interpretabantur) ipſi Codices habuiſſent : nulla neceſſitas urgebat cur ad Eſdram accederent, ut ille ipſis Legem prælegeret, ac doceret.

Hiſce jam modo dictis perpenſis, conſiderandum Lectori relinquo, quomodo Rex Cyrus, qui nec Hebraice callebat, neque, procul omni dubio, illud unicum (ut puto) exemplar forte viderat ; quum & præterea Prophetarum ſcripta ita deliteſcerent adhuc, ut per Nehemiam aut Eſdram nulla ipſorum mentio facta ſit, ſed ſolius Libri Legis, quo modo, dico, is Eſaiam legere potuerit : quod, hîc altum tacente S. Scriptura, Joſephus tam audacter affirmat; quin & in illa prima Cyri Epiſtola, ipſum ita loquentem inducit : *Is enim meum nomen PER PROPHETAS ſuos prædixit.* Quæ nullo modo in Epiſtola, quæ ex Eſdræ libro ſupra allata fuit, comparent.

Præ-

Præterea admodum credibile exinde eſt, quod vel tantum unicum exemplar (forſan illud Joſiæ tempore repertum) vel ſaltem pauciſſimi numero (quod tamen minus credo, ob rationes alibi latius deducendas) reſtarent, natam fuiſſe iſtam fabulam, *Eſdram*, nempe, *Scripturam* hanc *ex inſpiratione*, atque inſtinctu Divino, quum jam tota deperdita eſſet, de novo quaſi prophetaſſe, atque in lucem denuo produxiſſe. Eſt igitur eadem fabula pene Joſephi, nunc Cyro regi, nunc Alexandro Macedoni applicata.

Adde denique & hæc, Judæos ſc. ſeſe olim cum aliis gentibus non commiſcuiſſe, imprimis circa religionem, quando jam ad veram religionem converſi, Legem ipſiusque præcepta obſervare cœperant. Quod eo magis locum obtinere debuit in Eſdra aliiſque pauciſſimis piis, qui in vero pietatis cultu perſtiterant. Joſephus ille noſter de ipſis teſtatur: *Judæos neminem ex aliis gentibus recipere diverſa de Numine ſentientem: neque communicare iis qui aliam ſequuntur vitæ rationem præter Judaicam.* Quibus adde jam hæc quæ is contra Apionem libro I. ita affert: *Nos igitur neque regionem maritimam habitamus, neque mercimoniis gaudemus, neque per hoc alterutris peregrinationibus fatigamur. Sed noſtræ civitates procul à mari ſitæ ſunt: regionemque uberrimam poſſidentes in ea aſſidue laboramus, præcipue circa liberorum nutrimenta ſtudentes, legumque cuſtodiam: & traditionem pietatis, totius opus vitæ neceſſarium judicamus. Cumque accedat his quæ prædicta ſunt, etiam vivendi ratio propria, nihil fuit antiquis temporibus, quod faceret nobis commercium Græcorum, &c.*

Ipſa verba Græca Joſephi ita habent. Ἡμεῖς τοίνυν οὔτε χώραν οἰκοῦμεν παράλιον, οὔτ᾽ ἐμπορίαις χαίρομεν, οὐδὲ ταῖς πρὸς ἄλλους διὰ τούτων ἐπιμιξίαις· ἀλλ᾽ εἰσὶν μὲν ἡμῶν αἱ πόλεις μακρὰν ἀπὸ θαλάσσης ἀνῳκισμέναι, χώραν δὲ ἀγαθὴν νεμόμενοι, ταύτην ἐκπονοῦμεν. μάλιστα δὲ πάντων περὶ παιδοτροφίαν φιλοκαλοῦντες, καὶ τὸ φυλάττειν

τοὺς νόμους, καὶ τὴν κατὰ τούτους παραδεδεγμένην εὐσέβειαν ἔργον ἀναγκαιότατον τοῦ βίου ποιούμενοι. προσούσης τοίνυν τοῖς εἰρημένοις καὶ τῆς περὶ τὸν βίον ἰδιότητος, οὐδὲν ἦν ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις τὸ ποιοῦν πρὸς Ἕλληνας ἡμῖν ἐπιμιξίαν, &c.

Denique & ipsorum Apostolorum tempore [Act. 10, v. 28.] Petrus ad Cornelium cæterosque ibi præsentes: Ὑμεῖς ἐπίστασθε ὡς ἀθέμιτόν ἐστιν ἀνδρὶ Ἰουδαίῳ κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι ἀλλοφύλῳ. Licet hæc aliquis paulò aliter interpretari queat: nempe ratione communis convictus, ac familiaritatis. Ratione religionis (circa ista tempora saltem) aliud indicare videntur verba Christi apud Lucam cap. 23. v. 15. ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν, καὶ τὴν ξηρὰν, ποιῆσαι ἕνα προσήλυτον.

Ut autem antiquis temporibus ab omni Gentilium, aliorumque Idololatrarum, commercio ita abstinerent (ac quidem ex Legis Mosaicæ præscripto) ut etiam nostri Salvatoris tempore ingressum ad ἀλλοφύλους abominarentur; Rabbinique seu scribæ, atque omnes quidem Pharisæi, sibi ab ipso Judæorum vulgo ita caverent, ut ne quidem attingi sese ab illo paterentur [ut alibi latius ostendo,] Cum, dico, hæc omnia sese ita haberent, consideremus, an tempore Ptolemæi Philadelphi tot homines, ac quidem *Seniores*, *Sacerdotes*, atque alias ex præcipuis populi; quin ex unaquaque duodecim tribuum (supposito jam paulisper, illas ibi adhuc, sicut ante Captivitatem Babylonicam superfuisse) tot viri utriusque linguæ, Græcæ scilicet æque atque Hebraicæ summe periti eligi potuerint (namque inter Græcos illos vixisse oportuerat;) illique præterea tam familiari convictu uti voluerint: tum & unde is Ptolemæus (aut si mavis Demetrius, noverit has duodecim Tribus: tum denique quomodo illos Eleazarus eligere, ac quidem 6 ex unaquaque Tribu, mittere ad Ptolemæum valuerit.

Nam si quid certum in Historia Judaica, circa quam ipsi Sacræ

Sacræ Scripturæ magis quam Fl. Josepho credendum est : certissimum est istas 10 Tribus à Salmanassare devectas, nunquam in patriam rediisse.

Illas autem in universum avectas fuisse ; atque sic quidem, ut, si ulli, certe pene nulli [qua & Benjamin comprehenditur] ibi remanserint, quoque certum est. Ita enim de ipsis S. Scriptura 2 Reg. cap. 17. v. 18. loquitur : *Iratusque est Dominus Israeli, & abstulit eos à conspectu suo, & non remansit nisi Tribus Juda tantummodo.* Ac v. 24. *Præterea adduxit Rex Assyriorum viros de Babylone, & de Cutha, & de Ahajath, & de Emath, & de Sepharvaim, & collocavit eos in civitatibus Samariæ pro filiis Israel : qui possederunt Samariam, & habitaverunt in urbibus ejus.*

Verum audiamus hîc & ipsum Josephum, Antiquitatum libro undecimo ita loquentem : Πολλοὶ δ' αὐτῶν καὶ τὰς κτήσεις ἀναλαβόντες, ἦλθον εἰς Βαβυλῶνα, ποθοῦντες τὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα κάθοδον· ὁ δὲ πᾶς λαὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ χώραν ἔμεινε διὰ τοῦτο δύο φυλὰς εἶναι συμβέβηκεν ἐπί τε τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, Ῥωμαίοις ὑπακούσας· αἱ δὲ δέκα φυλαὶ, πέραν εἰσὶν Εὐφράτου, ἕως δεῦρο μυριάδες ἄπειροι, καὶ ἀριθμῷ γνωσθῆναι μὴ δυνάμεναι· πρὸς δὲ Ἔσδραν ἀφικνοῦνται ἱερέων καὶ λευιτῶν, καὶ θυρωρῶν, καὶ ἱεροψαλτῶν, καὶ ἱεροδούλων, πολλοὶ τὸν ἀριθμόν. *MULTI vero ex iis, assumptis suis facultatibus, Babylonem venerunt, cupientes reverti Hierosolyma. Reliqua ISRAELITARUM turba assuetum jam domicilium noluit relinquere. QUAPROPTER DUÆ TANTUM TRIBUS PER ASIAM ET EUROPAM SUB ROMANO DEGUNT IMPERIO. decem autem Tribus nunc quoque ultra Euphratem sunt, infinita hominum millia, quæ vix est numerare. Cæterum ad Esdram magna multitudo convenit tam Sacerdotum & Levitarum, quam Janitorum sacrorumque cantorum, & ministrorum.*

Vide hîc, mi Lector, ipsum Josephum testem. Cui si fidem habemus, *multi*, non vero omnes Judæi (concedamus

mus tamen plurimam partem) in patriam redierunt; imprimis autem Sacerdotes, Levitæ, cæterique Sacrorum ministri. Israëlitas interim, ibi inter Medos, &c ita remansisse, ut nemo ipsorum Judæos Hierosolymam concomitaverit.

CAPUT XIII.

De X Tribubus transvectis; & an aliqua multitudo ipsarum remanserit; ac quidem ita, ut Ptolemæi tempore unaquæque tot viros perdoctos exhibere potuerit, quot perhibentur postulati ac missi. De quibus tum X tum XII Tribubus ulterius disseritur. Notabilia admodum Jos. Scaligeri verba. Cur Eleazarus VI ex unaquaque Tribu miserit. Judæos tamen nonnullos de solis quinque senioribus eo transmissis loqui: contra aliquos ex Christianis asserere, ipsum Eleazarum Summum Pontificem Judæorum cum cæteris LXX. Interpretibus in Ægyptum concessisse.

Unde autem postea, decem illas Tribus ex earumque unaquaque 6 viros Hebraicæ, & Græcæ linguæ summè peritos, ibi in Palæstina produxerit, omnibus nunc eruditis dijudicandum relinquo.

Nam si ibi aliqui Israëlitæ remanserunt; certe non tot, qui aliqualem Tribuum umbram præbere potuissent, ibi reliqui manserunt: neque dubitandum est illos à Cuthæis cæterisque eò demigrantibus gentibus absorbtas fuisse: quamvis statuamus, (quod tamen credibile non est) solos pios ibi superstites mansisse. Neque si id verum fuisset, necesse erat è Babylone arcescere quendam Sacerdotem (procul omni dubio è Judæorum numero) qui illos Legem Dei Israëlis, seu veri Dei, doceret: quum piæ istæ Israëlitarum reliquiæ id præstare potuissent, impiæ vero id facere minime valuissent; nec, si valuissent, id voluissent.

Quin ipse Josephus nobis adstipulatur (dum tamen alias persæpe à S. Scriptura dissentit) cum sub finem lib. IX. c. 14. ait. Καὶ τὴν Ἰσραηλιτῶν ἡγημονίαν ἄρδην ἠφάνισε, καὶ πάντα τὸν λαὸν με-

μετῴκησεν εἰς τὴν Μηδίαν καὶ Περσίδα. Extinctoque FUNDITUS Israelitarum imperio, populum traduxit in Mediam & Persidem.

Quibus addi possent illa, quæ in Epistolis ad Celeb. Stephanum Morinum super hac re disserui.

Petiit tamen ex suggestu Demetrii Phalerei ἀφ' ἑκάστης φυλῆς sex Interpretes, καλῶς βεβιωκότας πρεσβυτέρους, ἐμπειρίαν ἔχοντας τοῦ νόμου, καὶ δυνατοὺς ἑρμηνεῦσαι, &c.

At ipse Demetrius alibi, nempe in Epistola illa ad Ptolemæum conficta: Διὸ πόῤῥω γεγόνασιν οἵ τε συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ, καὶ τὸ τῶν ἱστορικῶν πλῆθος, τῆς ἐπιμνήσεως τῶν προειρημένων βιβλίων, καὶ τῶν κατ' αὐτὰ πεπολιτευμένων, καὶ πολιτευομένων ἀνδρῶν, διὰ τὸ ἁγνήν τινα καὶ σεμνὴν εἶναι τὴν ἐν τούτοις θεωρίαν, ὥς φησιν Ἑκαταῖος ὁ Ἀβδηρίτης.

Hinc enim, ait ille, cum alii scriptores ac Poëtæ, tum HISTORICI OMNES [ergo & ipse Hecatæus, nisi eum exceptum velimus] *abstinuerunt à mentione librorum istorum, & virorum illorum, qui secundum Leges has administrarunt, & administrant Rempublicam,* &c.

Quantumvis igitur Scriptura Novi Testamenti etiam duodecim Tribuum meminerit, non tamen illa in Palæstina reperit. Sic enim Apostolus Jacobus: Ἰάκωβος Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ δοῦλος, ταῖς δώδεκα φυλαῖς, ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ, χαίρειν.

Quod *duodecim* quoque indicat, ne quidem omnes (sicut ex Josepho liquet) Judæos ac Benjamitas fuisse reversos Hierosolyma; sed in Babylonia, aliisque in locis circumvicinis remansisse. Sicut & Petrus Epistolam primam scribit, ἐκλεκτοῖς παρεπιδήμοις διασπορᾶς Πόντου, Γαλατίας, Καππαδοκίας, Ἀσίας, καὶ Βιθυνίας, illisque postea (cap. 5. v. 13) salutem impertit, nomine Babyloniorum, unde, proculdubio, è

Babylonia, tractu temporis ulterius dispersi fuerant; cum ait: Ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἐν Βαβυλῶνι συνεκλεκτή. Quæ frustra plane nonnulli eruditi, de Roma intelligi pertendunt. Illos eò è Babylone transmigrasse, ac quonam auctore, testatur dictus Josephus, allata Epistola ipsius Antiochi in qua hæc, inter alia, habemus: *Quia quosdam in Phrygia & Lydia res novas moliri audio, videtur hoc negotium curam meam deposcere. Quapropter consultis de hac re amicis, placuit mihi ex his Judæis, qui Babyloniam & Mesopotamiam incolunt, duo millia familiarum cum tota supellectile eò traducere, & locis opportunis per præsidia disponere, &c.* Græca verba habent: Πυνθανόμενος τοὺς ἐν Λυδίᾳ καὶ Φρυγίᾳ νεωτερίζοντας, μεγάλης ἐπιστροφῆς ἡγησάμην τοῦτο μοὶ δεῖσθαι. καὶ βουλευσαμένῳ μοὶ μετὰ τῶν φίλων, τὶ δεῖ ποιεῖν, ἔδοξεν εἰς τὰ Φρούρια, καὶ τοὺς ἀναγκαιοτάτους τόπους τῶν ἀπὸ τῆς Μεσοποταμίας καὶ Βαβυλωνίας Ἰουδαίων οἴκους δισχιλίους σὺν ἀποσκευῇ μεταγαγεῖν.

Non ingrata fore Lectori existimo verba Jos. Scaligeri, ex notis in Chronologiam Eusebii huc translata; quæ ita habent: *Quid ni rem tam alienam* [de Demetrio sc. Phalereo hanc Versionem ut prætenditur procurante] *à vero potuit memoriæ prodere, qui non veritus est dicere, senos interpretes ex omnibus* 12 *Tribubus missos fuisse? Quasi tunc duodecim omnes Tribus extarent, quarum decem tempore Ezechiæ in Mediam deportatæ fuerunt. An aliæ Tribus in Judæa eo tempore præter Judam & Benjamin? Memini equidem in Euangelio secundum Lucam fuisse vetulam Prophetida Annam Phanuëlis filiam ex Tribu Aser. Memini & inscriptionis Epistolæ Jaçobi Catholicæ:* ταῖς ἐν διασπορᾷ δώδεκα φυλαῖς. *Sed nihil ad rem. Nam tametsi eo tempore tantum duæ Tribus essent, tamen quadam vetere loquendi consuetudine Judæi tunc nomine* 12 *Tribuum comprehendebantur. Ut patet Actorum* XXVI, 7. τὸ δω-

δωδεκάφυλον ἡμῶν. Quum tamen δίφυλον, non *δωδεκάφυλον verius dixisset. Sed consuetudinis magna vis est, adversus quam nullæ regulæ post opponi possunt. Sic* 1 Cor. XV. 5. *ὤφθη Κεφᾷ, εἶτα τοῖς δώδεκα. EXHIBUIT SE CEPHÆ, POSTEA IPSIS DUODECIM, Atqui undecim tantum erant. Nondum enim Matthias in locum proditoris substitutus erat. Hoc consuetudo extorsit, ut quia primum dicti erant οἱ δώδεκα, tamen ita etiam vocati fuerint, cum essent tantum ἕνδεκα, quod retinuit Marcus quum de eadem re loqueretur. XVI, 14. ὕστερον ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς ἕνδεκα ἐφανερώθη. Ita Paulo & Marco in eadem historia videtur non convenire in numero, quum tamen nulla discordia sit, Paulo secundum consuetudinem præteriti temporis, Marco secundum præsens tempus loquenti. Concedamus inter Judæos omnium Tribuum tribules aliquos fuisse, quod tamen falsissimum est, quomodo summus Pontifex Eleazarus eos ad manum & in numerato habere poterat, ut petenti regi statim suppeditaret, quandoquidem, si ita esset, (quod certe non fuit) nulli Tribui certus locus assignatus esse potuit, sed* 10 *Tribus oportuit quasi inquilinas in duabus reliquis habitare?*

Attamen non obstantibus hisce, Eleazarus ille Aristeæ mittit sex senes ex singulis Tribubus: quem sequentes & Josephus & Augustinus & Epiphanius & alii volunt: inter quos Justinus Martyr illos ab Herode missos somniat. quin &, quod plus est, Epiphanius rationem reddit, cur accuratè hunc numerum ex unaquaque miserit Eleazarus: ne nempe, si non ex quaque Tribu sex electi fuissent, hinc rixæ, & contentiones, imo seditiones ob honoris prærogativam huic Tribui datam, illi vero denegatam, suborirentur; atque inde periculum, saltem metus, belli intestini exortus fuisset. Ita enim Epiphanius loquitur: ut jam ante audivimus) Ἀπεστάλησαν κατὰ τὸν τύπον ὃν ποτὲ ἐποίησε Μωϋσῆς, ἡνίκα ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος διὰ προστάγματος Κυρίου, ἀκούσας ὅτι παράλαβε μετὰ σαυτοῦ ἄνδρας ἑβδο-

ἑβδομήκοντα, καὶ ἀνάβηθι εἰς τὸ ὄρος· αὐτὸς δὲ, διὰ τὴν πρὸς τὰς Φυλὰς εἰρήνην, ἵνα μὴ ἐξ ἐνίων λάβῃ πέντε ἄνδρας, ἐξ ἄλλων δὲ ἓξ καὶ ποιήσῃ στάσιν ἐν ταῖς Φυλαῖς, διενοήθη μᾶλλον ἑβδομήκοντα δύο προσλαβεῖν, καὶ τῷ ἀριθμῷ προσθῆναι, τῷ αὐτῷ δὲ τρόπῳ, ὡς ἔφην, καὶ τούτους ἀπέστειλεν. *Mittunt autem secundum typum* [*seu præfiguratam formam*] *quem olim Moses fecerat, quando à monte* [Sinai] *rediisset ex mandato Domini, audivissetque* [illa] *tecum sume septuaginta Viros, & ascende in montem. Ipse itaque ob pacem inter Tribus conservandam; neque ex aliquibus (earum) assumeret quinque Viros, ex aliis vero sex; atque ita seditio inter Tribus exoriretur, excogitavit, potius septuaginta duos sibi assumendos esse, & numero adaugere : sic enim, uti dixi, etiam illos* (in Ægyptum) *mittebat.*

Videmus itaque quanta cum cura atque anxietate hic egerit Eleazarus, seu *potius Senatus Populusque Judæus :* cum is Eleazarus, circa hanc rem, ne quidem semel ab Epiphanio nominetur. Judæorum vero illi, qui & huic versioni aliquatenus patrocinantur (nam & hos tam ante quam post natum Salvatorem nostrum Jesum Christum, in factiones fuisse divisos infra ostendam) discrepant quoque inter se super numero horum Interpretum. Namque Massecher Sopherim non numerum 70 vel 72 reperimus verum quinque Seniorum verba sunt : מעשה בחמשה זקנים שכתבו לטלמי המלך את התורה יונית והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל :

Opus quinque Seniorum, qui scripserunt Ptolemæo Regi Legem Græcè : & fuit dies ille gravis Israeli sicut dies quo factus fuit vitulus.

De his tamen 12 Tribubus, quamvis & de 70 Senioribus missis, plane tacent Irenæus & Clemens : ac de 70-virali numero ipse Philo Judæus ut jam ante dictum fuit.

Ac

Ac certe quid opus erat tanto molimine tot arcessere Interpretes Hierosolymis, ubi tantus Judæorum numerus, ac quidem eò ex Judæa transvectus, in ipsa Ægypto degeret: interque illos certe nonnulli essent, qui Legis libros Hebraicè scriptos (forsan etiam Chaldaicè; sed de hac re infra videbimus) possiderent?

Quin & ipse Aristeas, hic contra se testari videtur (ac satis imprudenter;) quod inferius dicat, post Versionem jam perfectam, ac prælectam, judicasse populum Judaicum ibi congregatum, atque exclamasse, Versionem illam sincerè atque accuratissimè factam esse. Quod minime dijudicare poterant, si non ipsi accurata exemplaria ad manum habuissent; verum hac de re quoque infra latius

Accedat interim quod Judæi semper & ubique usque ad superstitionem anxii fuerint & soliciti circa textus ac Scripturæ Legis puritatem: unde & procul omni dubio, si quæ Legis exemplaria Hebraica in Ægypto habuerunt, isto tempore; eos quoque illa accurata ac sincera possedisse.

Et tamen confingitur Ptolemæum hic tam anxium fuisse, ne ex vitioso apographo Leges verterentur, ut non contentus accuratum exemplar (vel exemplaria) ex Judæa petivisse, etiam 72 Seniores voluerit ac quidem 6 ex unaquaque Tribu. Neque minus hic accuratus Eleazarus, *elegit optimos & eruditione præstantes viros, utpote PRÆCLARIS ORTOS PARENTIBUS:* [& hos ex unaquaque Tribu ex aliis electos] *qui non solum exercitati erant in literis Judæorum, sed etiam in studia & mores GRÆCORUM non segnem operam navarant:* ac porrò tales quales noster Aristeas ipsos quasi Divinos viros describere pergit.

Ast eo non contentus Hilarius (in Psalm. 8.) nec qui hic illum quoque sequitur Baronius, statuunt *ipsum Eleazarum, cum toto Judæorum Synedrio hujus rei causa concessisse in Ægy-*

ptum, (ex traditiuncula forſan, aliquem Eleazarum caput ipſorum extitiſſe; uti alibi affero.) quod ut aliarum rerum ſacrarum ita & hujus rei cura ad illud pertineret. Alii quoque *Ezechielem*, qui membrum erat Synagogæ Magnæ, quæ tempore Eſdræ, ſaltem Nehemiæ obtinuit; alii *Eleazarum illum ſenem qui ſub Antiocho* Martyrii coronam tulit, & *Ieſum Syrach*, & *Simeonem*; alii illum qui Salvatorem noſtrum ulnis ſuis complexus, horum 70 numero immiſcent. Verum hæc nulla refutatione digna.

CAPUT XIV.

Quanta veneratione, ob pietatem Ptolemæi Eleazarus, erga ipſum, quin & Sororem (qua cum iſte in inceſtu vivebat) affectus fuerit; tum & ipſe populus Judaicus. Multæ aliæ nugæ ſilentio fere prætereuntur. Notantur tamen nonnullæ: ut de Jordane fluvio, de muſtela, animali, &c. Qua occaſione Iſaaci Voſſii, maximi hujus Ariſteæ (pòſt) patroni, afferuntur verba, quibus ipſum Pſeud-Ariſteam appellat: de aureis literis, &c.

SUper Epiſtola Eleazari non eſt quod multum moremur. Nec continet ea aliquid obſervatione dignum; niſi hoc in tranſitu, quod valde illa deprædicet Philadelphi pietatem, his verbis: ἣν ἔχεις πρὸς τὸν θεὸν ἡμῶν εὐσέβειαν.

Quod 2 ipſe quoque ſuam ſuorumque pietatem atque affectum erga regem multum exaggeret dicendo: εὐθέως οὖν προσηγάγομεν ὑπὲρ σοῦ θυσίας, καὶ τῆς ἀδελφῆς, καὶ τῶν τέκνων. Ut pro quibus ſacrificaſſent, &c. Qualia ſacrificia pro ἀλλοφύλοις ſeu Gentilibus an licita fuerint Deo fidelibus Judæis?

Ac notanda hic SOROR nempe illa, cum qua inceſtuoſo conjugio vivebat; quamque poſtea inter Divas retulit, ſeu conſecravit. Quæ quam pia apud Judæos haberi potuerint, ſive ut melius loquar, quam impia atque horrenda, haberi debuerint, Lex ipſa clariſſimè docet; ubi de gradibus conſanguinitatis, & ratione matrimoniorum, loquitur.

Po-

Postremum est quod narret, se *præsente Populo* [ita intelligenda namque hæc verba παρόντων δὲ πάντων, *in præsentia omnium*: Quia antea dixerat, quod *congregata omni multitudine*] hanc Epistolam Regiam prælegisse; ac postea, quod universa multitudo cuncta felicia regi, &c. vovisset; qua igitur multitudine præsente electionem hanc fecerat.

De nominibus horum Interpretum nullam movebo quæstionem. Sic quoque frustra exspectabit Lector me aliquid dictum super sermonibus Eleazari cum Aristea atque Andrea, superque descriptione donariorum; ac denique super egregia ista, ne (ridicula dicam) descriptione terræ Judaicæ, Hierosolymorum, & Templi, &c. quod donariorum considerationem aurifabris similibusque committam; ac descriptiones ejus tum terræ Judaicæ, &c. tum vestimentorum Sacerdotalium, Geographis atque Historicis Sacris quoque committam.

Notari tamen possunt illa, atque ex istis judicium ferri quæ de Jordane narrat: nempe *quod ille perinde, ut Nilus, circa tempus messis exundans, multum terræ irriget, & circa regionem Ptolemæorum in alium fluvium illabatur, qui deinde in Mare ingrediatur*. Quod plane contra veritatem est.

Tum etiam illud quod de Mustela Eleazarus asserit, dum de Legibus, itemque de mundis atque immundis animalibus loquitur: *Mustelæ naturam esse peculiarem, quia hoc animal hoc proprium habet, ut auribus fœtum suum concipiat, ore vero pariat*. Qualia etiam in Epistola sua Barnabas nobis tradit dum ait: Ἀλλὰ καὶ τὸν δασύποδα μὴ φάγῃ, ὁ φησίν· πρὸς τί; οὐ μὴ γίνῃ παιδοφθόρος, οὐδὲ ὁμοιωθήσῃ τοῖς τοιούτοις· ὅτι ὁ λαγωὸς κατ' ἐνιαυτὸν πλεονεκτεῖ τὴν ἀφόδευσιν, ὅσα γὰρ ἔτη ζῇ τοσαύτας ἔχει τρύπας· ἀλλὰ οὐδὲ τὴν ὕαιναν φάγῃ οὐ μὴ, φησὶ, γένῃ μοιχὸς, οὐδὲ φθορεὺς, οὐδὲ ὁμοιωθήσῃ τοῖς τοιούτοις· πρὸς τί; τοῦτο γὰρ τὸ ζῶον παρ' ἐνιαυτὸν ἀλλάσσει τὴν φύσιν, καὶ ποτὲ μὲν ἄρρεν, ποτὲ δὲ θῆλυ γίνεται. ἀλλὰ

καὶ:

καὶ τὴν γαλῆν ἐμίσησε καλῶς· οὐ μὴ γὰρ, φησὶν, ὁμοιωθήσῃ τοῖς τοιούτοις, οἵους ἀκούομεν ἀνομίαν ποιοῦντας τῷ σώματι, διὰ ἀκαθαρσίαν οὐδὲ κολληθήσῃ ταῖς ἀκαθάρτοις ταῖς τὴν ἀνομίαν ποιούσαις τῷ σώματι. τὸ γὰρ ζῶον τοῦτο τῷ σώματι κύει: Quæ postrema verba, judice Isaaco Vossio, (ac rectè quidem, ita sunt corrigenda: Τὸ γὰρ ζῶον τοῦτο δι᾽ ὤτων συλλαμβάνει, καὶ τῷ σώματι κύει. Cui emendationi tum porro addit: *Mustelam auribus concipere, & ore deinceps parere notissima inter tonsores fabella. Illam tamen non videtur audivisse nuperus editor: qui occasione ex hoc loco sumptâ, verba Isidori conatus est corrumpere. Ita enim apud illum legendum erat: Falso autem opinantur, qui dicunt Mustelam aure concipere, ore effundere. Hoc præceptum eodem modo narrat PSEUDO-ARISTEAS.*

Quæ Vossii verba eo libentius affero, quod videamus ex illis, eum, antequam turbine Zeli pro 70 Interpretibus in transversum actus fuerat; ob *ætatem mundi* (quam longe aliter conceperat) defendendam, hinc melius stabiliendam, hunc Aristeam (cui postea tam vehementer patrocinatus est) pro Scriptore personato; adeoque, ut ipse loquitur, pro *Pseudaristea* habuisse.

Quod attinet verò Libros ad Ptolemæum ab his Interpretibus perlatos, fuerunt illi aureis literis conscripti secundum nostrum Aristeam: quem alii quoque hic securè sequuntur; ut Josephus, & ex suo Aristea Epiphanius.

Hoc sane Judaicæ, circa hanc rem, vanitati satis bene quadrat, vel potius Hellenistarum; quorum causam hîc agit Josephus: ut scripta sua sic magis placere possent Græcis; quibus suam gentem ubique magnificè jactat.

Nec sane male conveniebat, ut post tot ac tanta aurea dona accepta à Ptolemæo, illi saltem aureas literas transmitterent. Verum lege de hac re cap. XIX. Sect. 4 & 5 eruditissimi Hodii: qui & plura alia notatu ac lectu dignissima, circa

circa hujus vani scriptoris figmenta, affert.

Talibus cum libris quando jam venirent ad regem Ptolemæum, ille ipsos admodum *benignè*, ac cum magna *admiratione* & *stupore* excepit, sicut Aristeas noster habet; cunctaque alia negotia, & propter horum adventum, & imprimis propter libros allatos neglexit; imò, propter libros, etiam ipsos illos senes: donec Sacra ista volumina adorasset. *Adoravit* igitur istos Libros; ac quidem σχεδὸν ἑπτάκις προσεκύνησε, *fere septies adoravit*. Quod *fere septies* totamque illam *adorationem* omittit, hîc paulo sapientior Josephus, Aristeæque suo relinquit: quod, credo, illud σχεδὸν ἑπτάκις æque difficulter, quam nos, intellexerit; vel ut ridiculum, sicut est, rejecerit.

Narrat itaque rem multo simplicius, ac quidem hoc modo: neque enim raro suum deserit Aristeam, ac tum linguam, tum historiam, seu fabulam paulo melius accommodat. Ipsius namque verba, hîc cum illis Aristeæ comparanda sunt: Τότε τοίνυν ἀπολύσας ἐκείνους, τοὺς πεμφθέντας ὑπὸ Ἐλεαζάρου περιέμενεν· ὡς δὲ παρῆλθον μετὰ καὶ τῶν δώρων οἱ γέροντες, ἃ τῷ βασιλεῖ κομίσαι ὁ ἀρχιερεὺς αὐτοῖς ἔδωκε, καὶ τῶν διφθερῶν αἷς ἐγγεγραμμένους εἶχον τοὺς νόμους χρυσοῖς γράμμασιν, ἐπηρώτησεν αὐτοὺς περὶ τῶν βιβλίων· ὡς δὲ ἀποκαλύψαντες τῶν ἐνειλημάτων ἀπέδειξαν αὐτῷ, θαυμάσας ὁ βασιλεὺς τῆς ἰσχνότητος τοὺς ὑμένας, καὶ τῆς συμβολῆς τὸ ἀνεπίγνωστον (οὕτω γὰρ ἥρμοστο) καὶ τοῦτο ποιήσας χρόνῳ πλείονι, χάριν εἶπεν ἔχειν αὐτοῖς τι ἐλθοῦσι, καὶ μείζονα τῷ πέμψαντι, πρὸ δὲ πάντων τῷ θεῷ, οὗ τοὺς νόμους εἶναι συμβέβηκεν· ἐκβοησάντων δὲ ὑφ' ἓν τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν συμπαρόντων γίνεσθαι τὰ ἀγαθὰ τῷ βασιλεῖ, δι' ὑπερβολὴν ἡδονῆς εἰς δάκρυα προὔπεσε, φύσει τῆς μεγάλης χαρᾶς παρεχούσης καὶ τὰ τῶν λυπηρῶν σύμβολα. κελεύσας δὲ τὰ βιβλία δοῦναι τοῖς ἐπὶ τῆς τάξεως, τότε τοὺς ἄνδρας ἠσπάσατο.

P *Tum*

Tum vero illis dimissis [quicunque (ut supra dixerat) privatorum negotiorum causa expetebant ipsius colloquium] *ab Eleazaro missos exspectabat: ut vero senes illi venerunt cum muneribus à Pontifice missis, & cum membranis, quæ Legem* AUREIS LITERIS *inscriptam continebant, primum de Libris eos rogavit, ut vero ex involucris depromptos obtulerunt, multum diuque miratus membranæ subtilitatem, & commissuras, quæ ita latebant, ut visu discerni non possent, gratias se illis habere dixit, qui venerint, & majores etiam ei, qui miserit, sed longe maximas Deo, cujus Leges attulerint. Cumque Seniores eorumque comites uno ore omnia fausta regi acclamassent, præ nimia lætitia lacrymas non continuit, quæ quidem mœroris insignia etiam magnum gaudium consequi natura voluit. Jussitque Libros accipere, quorum hoc erat officium, tum demum viros salutavit, &c.*

Attamen, secundum Aristeam nostrum *fere septies adoravit* Ptolemæus: forsan quod inter adorandum, ulterius adorare ipsum puduerit (cum esset Idololatra) vel tæduerit, illeque inde septimam adorationem imperfectam reliquerit.

Quid autem adoratio fuerit, sive illa esset religiosa, sive civilis, jam alii docuerunt. De Religiosa adoratione loquitur Minutius Felix, his verbis: *Cæcilius simulacro Serapidis denotato, ut vulgus superstitiosum solet, manum ori admovens, osculum labris impressit.* Sicut etiam hisce (in Apologia) Apulejus: *Nulli Deo ad hoc ævi supplicavit: nullum Templum frequentavit: si fanum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratia manum labris admovere.*

Hinc quoque illud basia jactare: verum ista Eruditis satis cognita sunt.

Hæc autem Ptolemæi *Adoratio* inter religiosas fuerit; quod Libri illi essent plane Divini. Namque ita & Aristeas, & Deme-

Demetrius, & ipse quoque Ptolemæus, de istis, seu de Lege Judæorum ac Divina, loquuntur Neque hoc suffecerit. Omnes enim qui ibi *aderant*, ac *superveniebant*, unanimiter illa approbabant, ac quidem cum exclamatione: ita namque noster Aristeas: *ὁμαθυμαδὸν δὲ πάντων ὑπὸ μίαν φωνὴν, τῶν τε παραγεγονότων, καὶ τῶν παρόντων, εὖ βασιλεῦ.* Rex præ gaudio à lacrymis se temperare nequivit.

Josephus solummodo loquitur de *Senioribus* ipsorumque comitibus, ita ferè exclamantibus. Aristeas vero noster id & cunctis ibi præsentibus, atque omnibus, qui dum hæc ita fierent, eò adventantibus, attribuit. Quod itaque non de solis Judæis, verum & de Ethnicis intelligendum fuerit. Nam removerant quidem à se illos, qui negotii causa ad ipsum accedere conabantur. Ast cogitari non potest, ipsum nullis Aulicis, nullisque satellitibus stipatum Seniores istos exspectasse. Hi igitur Ethnici atque Idololatræ, tali quoque exclamatione, ob libros istos utebantur.

Hæc certe, si qua alia, Judæorum Hellenistarum (quos semper ab illis, qui Hebraïcis codicibus patrocinabantur, distinguo: quamvis nec ipsis circa omnia fides adhibenda) commenta sunt. Quod à primis istis temporibus, quibus Israëlitæ in Ægyptum veniebant, ibique degebant, usque ad ultimam Urbis ac Templi destructionem Judæi Ægyptiis invisi, contempti atque exosi fuerint. Quod de Alexandrinis Josephus ita testatur: *κατὰ δὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀεὶ μὲν ἦν στάσις πρὸς τὸ Ἰουδαϊκὸν τοῖς ἐπιχωρίοις ἀφ' οὗ χρησάμενος προθυμοτάτοις κατὰ τῶν Αἰγυπτίων Ἰουδαίοις Ἀλέξανδρος, γέρας τῆς συμμαχίας ἔδωκε τὸ μετοικεῖν κατὰ τὴν πόλιν ἐξ ἰσοτιμίας πρὸς Ἕλληνας.* *In Alexandria autem semper erat incolis adversum Judæos seditio, iam ab illo tempore, ex quo strenuis Alexander, contra Ægyptios usus Judæis, præmium societatis tradidit eis, & habitandi apud Alexandriam facultatem, & jus civitatis æquale cum gentibus.*

Quæ

Quæ ut ulterius eo capite (Libri 2 Belli Judaici) persequitur: ita illa perinsigni strage Judæorum (quippe ultra 50000) Neronis tempore ibi facta, confirmat. Quibus addenda hæc, contra Apionem (lib. 1.) φαίνονται μάλιστα πρὸς ἡμᾶς δυσμενῶς διατεθέντες κοινῇ μὲν ἅπαντες Αἰγύπτιοι. *Videntur maxime contra nos male affecti, ac quidem unanimi consensu, omnes Ægyptii.* Tum & illa quæ Philo, contra Flaccum [Agrippa jam in gratiam à Cæsare recepto] perorans ait: *Ægyptii rumpebantur invidia; & propter INVETERATAM & PENE HEREDITARIAM cum Judæis simultatem, agrè ferebant extitisse Judæorum quempiam Regem; haud aliter quam si ipsi avito regno exturbarentur singuli.*

Hinc de applausu cæterorum Ægyptiorum rite judicare valemus: quum & jam Mosis tempore, & ante Mosem, Judæi Ægyptiis abominationi fuissent: nec videmus id temporis tractu imminutum: quum illi & Apin & Isin, & Osyrin, & Anubin, & nescio quosnam alios Deos summa cum veneratione colerent. Unde Juvenalis Sat. XV.

Quis nescit Volusi Bithynice, qualia demens
Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat
Pars hac, illa pavet saturam serpentibus Ibin.
Effigies sacri nitet aurea cercopitheci,
Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ,
Atque vetus Thebe centum jacet obruta portis.
Illic cæruleos, hic piscem fluminis, illic
Oppida tota canem venerantur, nulla Dianam.
Porrum & cepe nefas violare, ac frangere morsu.
O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis
Numina! &c.

Attamen hic Ptolemæus, tantus Idololatra, tantus Serapidis cultor, talisque luxu atque impudicitia, fratrumque occisor (ne nunc cætera addam) tam religiose, tantaque cum pie-

pietatis demonſtratione hos interpretes veneratus eſt, ut σχεδὸν ἑπτάκις, ſi non ipſos interpretes, ſaltem libros adoratus ſit: ſic enim noſter: Ὡς εἶδεν ὁ βασιλεὺς τοὺς ἄνδρας ἐπηρώτα περὶ τῶν βιβλίων ὡς δὲ ἀπεκάλυψαν τὰ τῶν ἀνειλημμάτων, καὶ ὑμένας ἀνείλιξαν, πολὺν ἐπιστὰς χρόνον, καὶ προσκυνήσας σχεδὸν ἑπτάκις, εἶπεν· εὐχαριστῶ μὲν, ἄνδρες ὑμῖν· τῷ δ' ἀποστείλαντι, μᾶλλον. μέγιστον δὲ, τῷ θεῷ, οὗ τινός ἐστι τὰ λόγια ταῦτα· *Rex vero ut vidit viros iſtos de Libris, interrogavit: quum autem jam illos detexiſſent, atque aperuiſſent membranas, ille longo temporis ſpatio ſubſiſtens, & ADORANS FERE SEPTIES, dixit: Gratias ago vobis viri; ſed majores ei qui vos miſit., maximas vero Deo illi, cujus hæc ſunt Oracula.*

Quid adoratio fuerit apud Gentiles ſive illa religioſa eſſet, ſive politica, jam dudum ab aliis explicatum fuit. Hanc autem fuiſſe religioſam, ut jam ſupra innuere cœpi (vel pro tali venditatam,) ex rerum circumſtantia ſat liquere videtur.

Quod interim omiſeram (quamvis res tanti non ſit, ut anxie memoretur) eſt, quod tanta cum cura, ac tam belle deſcribat & Regionem Judaicam, & Jordanem, & urbem Hieroſolyma, & Templum, & Leges, & Sacerdotes; tum & ipſa veſtimenta, & munera ſacerdotalia; quin & Summi Pontificis λογεῖον, & munus, ſicut & alia: quaſi ipſe fuiſſet non ſolummodo Judæus, verum & in ipſa adyta admiſſus. Quum tamen ſe non Judæum, ſed Gentilem venditet iſtaque ita præſtet, ut ſe merito deridiculo propinet. Quare, certe, talia hîc refutari, Lectori tædio foret.

Verum & conſideranda hac occaſione veniunt hæc verba (Lucæ, Act, c. XXI. v. 28.) Judæorum: *Atque adeo Græcos introduxit in Templum, & polluit ſanctum locum iſtum; (viderant enim antea Trophimum Epheſium in urbe cum eo,*

quem à Paulo existimabant introductum fuisse in Templum.) Commota est igitur tota Civitas, &c. ibi ulterius legenda.

I nunc, mi Lector, ac crede hos Gentiles ita à Summo Sacerdote Eleazaro, in Templum ejusque fere interiora; atque ad conspiciendos solis Judæis sacros ritus, ac sacrificia, &c. fuisse admissos.

CAPUT XV.

De die festo atque anniversario ob hanc versionem celebrato: ubi Philonis verba cum illis', quæ Aristeas ac Josephus narrat, conferuntur. Sicut & de Victoria Ptolemæi contra Antigonum; atque an jam tempore Philadelphi alia quædam versio Græca exiterit.

AT Rex Ptolemæus non contentus ejusmodi cum Librorum, tum & Virorum veneratione, ait: Μεγάλην δὲ τίθειμαι τὴν ἡμέραν ταύτην, ἐν ᾗ παραγεγένατε. καὶ κατ' ἐμαυτὸν ἐπίσημος ἔσαι πάντα τ̃ ζωῆς ἡμῶν χρόνον. συνέτυχε δὲ καὶ κατὰ τὴν νίκην ἡμῖν συμπεπλωκέναι [sive mavis προσαπεπλωκέναι, quod si memoria non fallit me, jam ab alio quopiam, observatum fuit] τῆς πρὸς Ἀντίγονον ναυμαχίας. Διὸ δειπνῆσαι σήμερον μεθ' ὑμῶν βουλήσομαι.

Quæ hoc modo, in tertia persona Ptolemæum loquentem inducens Josephus concinnat: Τὴν μὲν τοιγε ἡμέραν καθ' ἣν ἦλθον πρὸς αὐτὸν, ἐπιφανῆ ποιήσειν, καὶ κατὰ πᾶν ἔτος, ἐπίσημον εἰς ὅλον τὸν τ̃ ζωῆς χρόνον, ἐπηγγέλλετο. ἔτυχε γὰρ αὐτὴν εἶναι τῆς παρουσίας αὐτῆς, καὶ τῆς νίκης ἣν Ἀντίγονον ναυμαχῶν ἐνίκησε. συνεστιαθῆναι δὲ αὐτῷ αὐτοὺς ἐκέλευσε, &c.

Quæ ita redduntur à Sigismundo Gelenio: *Diem quidem adventus eorum tam gratum sibi confessus est, ut quoad viveret, per singulos annos redeuntem ejus memoriam colere se velle promitte-*

mitteret. Forte enim eadem erat, qua Antigonum navali prælio vicerat: voluitque ut convivæ sibi essent.

Sed Philo, nulla hujus victoriæ, aut diei festi atque anniversarii, ob horum adventum facta mentione, longè alium diem festum atque anniversarium usque ad sua tempora (non quousque superviveret hic Ptolemæus) institutum fuisse, ac quidem ob tam bene peractam versionem, asserit.

Ita enim ille, (in Vitæ Mosis libro secundo) post maxima hujus Interpretationis encomia, ut à Prophetis atque Hierophantis (tali namque istos Interpretes dignatur honore) adornata, loquitur: Διὸ καὶ μέχρι νῦν ἀνὰ πᾶν ἔτος ἑορτὴ καὶ πανήγυρις ἄγεται κατὰ τὴν Φάρον νῆσον, εἰς ἣν οὐκ Ἰουδαῖοι μόνον ἀλλὰ καὶ παμπληθεῖς ἕτεροι διαπλέουσι, τό, τε χωρίον σεμνύνοντες, ἐν ᾧ πρῶτον τὸ τῆς ἑρμηνείας ἐξέλαμψε, καὶ παλαιᾶς ἕνεκα εὐεργεσίας ἀεὶ νεαζούσης εὐχαριστήσαντες τῷ θεῷ. μετὰ δὲ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς εὐχαριστίας οἱ μὲν πηξάμενοι σκηνὰς ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ, οἱ δὲ ἐπὶ τῆς αἰγιαλίτιδος ψάμμου κατακλίναντες ἐν ὑπαίθρῳ, μετ᾽ οἰκείων καὶ φίλων ἑστιῶνται, πολυτελεστέραν τῆς ἐν βασιλείοις κατασκευῆς τότε τὴν ἀκτὴν νομίζοντες. οὕτω μὲν οἱ νόμοι ζηλωτοὶ καὶ περιμάχητοι πᾶσιν ἰδιώταις τε καὶ ἡγεμόσιν ἐπιδείκνυνται, καὶ ταῦτ᾽ ἐκ πολλῶν χρόνων τοῦ ἔθνους οὐκ εὐτυχοῦντος. τὰ δὲ τῶν μὴ ἐν ἀκμαῖς πέφυκε πως ἐπισκιάζεσθαι. εἰ δὲ γένοιτό τις ἀφορμὴ πρὸς τὸ λαμπρότερον, πόσην εἰκὸς ἐπίδοσιν γενήσεσθαι. καταλιπόντας ἂν οἶμαι τὰ ἴδια, καὶ πολλὰ χαίρειν φράσαντας τοῖς πατρίοις ἑκάστους, μεταβαλεῖν ἐπὶ τὴν τούτων μόνων τιμήν· εὐτυχίᾳ γὰρ τοῦ ἔθνους οἱ νόμοι συναναλάμψαντες, ἀμαυρώσουσι τοὺς ἄλλους, καθάπερ ἀνατείλας ἥλιος τοὺς ἀστέρας. &c.

Quapropter usque ad hoc temporis quotannis Festum & publicus sacer conventus in Insula Pharo celebratur, ad quem non solummodo Judæi, sed & [NB] *quamplurimi alii, transnavigant;*

gant; locum illum venerantes in quo primùm interpretatio resplenduit, & ob vetus (illud) beneficium, ac semper innovatum Deo gratias agentes: atque post gratias peractas, gratamque beneficii recordationem, hi quidem tentoria in ipso littore, alii quidem in littorali arena, ac quidem sub dio, ponentes, cum familia sua, aliisque cum amicis, convivia celebrant; eo tempore littus illud pretiosius æstimantes Regio in Basilicis apparatu. Atque ita LEGES æmulationi factas, atque in potestatem [legendi examinandique sc.] *venisse, tam populi, quam Ducum* [Sacerdotùm Scribarumque, si rem bene capio] *patet. Et hæc quidem acciderunt, quando jam ex multo tempore gens minime feliciter ageret: ita ut illa aliquo modo, dum non vigeret, umbrâ fuerit obtecta. Verum si quando melior occasio illucescendi, (populo) resurgat, quantum credimus (eum) resumpturum incrementum! Namque existimo, si nobis occasio amplioris splendidiorisque exoriatur fortuna, quantam (nobis) illam oportet exoriri? Crediderim enim, singulos sua relinquentes, patriisque suis possessionibus longum vale dicentes, se translaturos ad istum solum cultum (seu festivitatem.) Namque ex felicitate gentis (nostræ) Leges denuò resplendentes, obscurabunt alias Leges, sicuti sol exoriens cætera obscurat sydera.*]

Quam plane autem hæc diversa ab Aristeæ ac Josephi verbis! Ac quidem (quod notandum) non soli Judæi hoc festum, eamque ob causam celebrabant. Verum & præter illos, ac cum ipsis, perquamplurimi alii. Quod sane de Gentilibus intelligi debet: quum Christiani isto tempore nondum alio quam Judæorum nomine cogniti essent, usque ad tertium Claudii annum; aliásque illi inter Judæos οὐδ᾽ ἐν λόγῳ, οὐδ᾽ ἐν ἀριθμῷ essent, sive ex Hebræorum, sive ex Gentilium numero ad Christianismum conversi fuissent: quod Judæi nondum conversi ipsos summo odio atque acerbitate persequerentur: sicuti tum ex Apostoli Pauli, tum

tum ex aliorum exemplis in Actis Apostolicis patet.

Nunc itaque considera, mi Lector, quam bene, seu potius malè ', hîc Judæi Alexandrini (ad quos nondum nomen Christianum pervenerat) cum Ethnicis Alexandrinis, ac circa tale festum concordarint. Unicuique quippe notum est, quali, ac quam vehementi odio Gentiles Alexandrini, cæterique Ægyptii in gentem Judaicam incensi fuerint, qualibus ac quantis cladibus eos affecerint. Ita ut hîc talia Philonis, Judæi Alexandrini, nullaque Hebraica literatura tincti (unde maxime cogebatur patrocinari codicibus Græcis) meritò videantur *Annales Volusi.* Vellem, sane, talia tali ac tanto aliàs viro non excidisse. Verum conferat cum hisce festum illud Canobiticum, quod à Strabone Libro *describitur*, atque à me alibi adducitur.

Quod autem attinet victoriam illam navalem contra Antigonum, de ista ita loquitur, ac satis confidenter, Clarissimus Isaacus Vossius: *Quærant Scaliger & alii, quænam ista sit Victoria. Sed profecto ut de ea dubitemus, id non patitur Diodorus Siculus; qui libro XX. ad annum tertium Olymp. CXIIX. fuisse hanc pugnam describit.*

Atqui tunc temporis puer adhuc erat hic Philadelphus; cum, asserente nostro hoc Vossio, Ptolemæus Lagi huic victoriæ XXII. annos supervixerit, Philadelphusque solo hujus Lagi ultimo biennio unà cum patre (exclusis Euridices liberis) regnare cœperit. Et is tamen, secundum hunc eundem Vossium, de sua Victoria contra Antigonum parta loquitur. Quæ sane æque difficulter, quam magnus ille Scaliger comprehendere valeo.

Pro festo verò hoc anniversario videamus nunc quoque If. Vossii argumentum his verbis conceptum: *Ptolemæus* [*Lagi F.*] *tam memorabili victoria lætus, præsentissimoque liberatus periculo, anniversarium Sacrum*, [NB] *& anniversaria instituit convivia. Et hujus quoque festi* [intelligo *annui*]

Q *discer-*

disertim meminit Diodorus. Jam verò festum hoc observatum fuisse quamdiu vixerit Ptolemæus Lagides liquet ex verbis Aristeæ [& tamen Aristeas non de Lagide, sed de Philadelpho loquitur] *Sic quippe ille alloquentem LXX Interpretes adducit Ptolemæum:* Μεγάλην δὲ τίθειμαι τὴν ἡμέραν ταύτην ἐν ᾗ παραγεγόνατε, καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἐπίσημος πάντα τὸν ζωῆς ἡμῶν χρόνον. *Causam dein addit: quia nempe eo die profligarit Antigonum; ideoque velle se cum Interpretibus in commune convivari.*

Ut ergo Festum istud anniversarium adstruat, provocat, uti videmus, ad Diodorum Siculum: cujus tamen propria verba non affert. Quapropter operæ pretium videtur, ut illa huc adducam. Sunt autem hæc sequentia:

Πτολεμαῖος δὲ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν πολεμίων περιχαρὴς γενόμενος, καὶ θύσας τοῖς θεοῖς χαριστήρια, τοὺς φίλους εἱστία. *Ptolemæus vero, post liberationem ab hostibus, in summa lætitia versans, ac Dîs sacrificia gratitudinis ergo sacrificans, amicos suos convivio excipiebat.*

Consideret nunc Lector quo modo ex istis verbis extundatur Festum anniversarium, ac quidem per totam Ptolemæi Lagidis vitam. Attamen hoc posterius ulterius quoque ex Aristeæ verbis adstruere conatur; nempe ex his ab ipso adductis: Μεγάλην δὲ τίθειμαι, &c. Quæ Aristeæ verba sic, non simul versa, (consultò uti credo) affert, ut ita, prout ego judicare valeo, Lectoribus Græcè non callentibus callidè imponeret.

Causam porro addit idem Vossius hujus Festi; at Latinè, quæ nec verbis Aristeæ vel Græcis, vel ex eo versis, respondet. Quod ex illis Aristeæ supra allatis (ubi & Josephi verba subjungo) clarè liquet.

Optime igitur Scaliger aliique quærunt de quanam victoria hîc loquatur Aristeas: quamquam minime necessarium sit investigare veritatem in historia fabulosa.

Nec

Nec tamen præfractè denegare velim, etiam tempore Philadelphi (quamvis id minus verum puto) à Græcissantibus Judæis aliquam Versionem (alioualem saltem) Pentateuchi, ac quidem solius Pentateuchi, modo id verum sit, fuisse factam. Attamen nullo modo id constat, versionisque talis adornatio meris, nec probabilibus, nititur conjecturis; non solidis saltem, ne nimis in contrarium tendere velle videar.

Contrarium tamen ex omnibus hujus confictæ historiæ circumstantiis patere videtur; potiusque concludendum, paucos ibi in Ægypto Hebraicos codices tum temporis extitisse, aliquosque Hebraicè peritos, ex illis cæteros docuisse; donec tandem in Templi ibi ædificati ab Onia usum versio Græca fuit adornata, populoque ipsius lectio, tum & ulterior notitia, communicata: atque adeo ante illud tempus (quod 96 annis serius post hunc Philadelphum fuit) constat textum Hebraicum quidem in Synagogis (quod notandum) fuisse in Sabbatis prælectum; verum per Interpretem populo fuisse Græcè versum, atque explicatum; eodem fere modo, sicut in ipsa Palæstina, post Captivitatem, sive citius, sive serius, Hebraicè quidem Lex prælecta, verum Chaldaice, per Targumim reddita; atque ita, ut verba Legis, ac sensum, inde capere valerent, fuit versa atque exposita.

CAPUT XVI.

De Libris, ſeu codicibus ad Ptolemæum allatis, deque ipſorum numero, tam Canonicorum, quam Apocryphorum. De Convivio quo Rex Interpretes excepiſſe perhibetur, ejuſque apparatu, ac precibus ibi peractis; tum & quinam iſtas peregerint. De quæſtiunculis quas Rex hiſce Judæis propoſuiſſe dicitur. De Menedemo, & an ille huic convivio interfuerit; deque ipſius ætate, &c. Cedreni teſtimoniis quantum ſit tribuendum, quantumque fidei & ipſi Ariſteæ.

VErum enimvero priuſquam videamus hos Interpretes cum Ptolemæo Rege accumbentes, dicamus adhuc aliquid de Libris eò allatis.

Ariſteas noſter de pluribus libris ſeu voluminibus loquitur, quos τεύχη vocat, tum circa horum LXX, ſenum ad Ptolemæum adventum, tum quoque alibi. Quod meo judicio, de ſingulis libris Moſaicis (qui Pentateuchum conſtituunt) intelligendum non eſt, ſi plura apportarunt exemplaria; quod inde apparere videtur, quod in ipſo ad Ptolemæum horum LXX adventu is, eo modo exemplaria poſtulaverit, ut commode id non aliter intelligere queamus. Namque ita Ariſteas: κελεύσας δὲ εἰς τάξιν ἀποδοῦναι τὰ τεύχη. *Præcipiens ordine reddere Codices*, ſeu Volumina ſicut & alibi. Unde credendum videtur (ſi tamen hîc aliquid credendum) hos Interpretes, ex mente, ſive mavis ex fictione, Ariſteæ, ſingulos ſibi exemplar Hieroſolymis apportaſſe: quum ſic ab invicem ſeparati, intra LXX (aut circiter) dies Verſionem hanc prætenſam abſolverint.

At quæſtio hîc magni momenti (ubi ſic multa mira de lente tractantur) moveri queat; an nempe omnia iſta exemplaria, ſeu Codices, vel volumina, aureis literis conſcripta fuerint; an vero unicum tantum, idque in orbem circumiverit, ac redierit. Tum quoque, an quum ſinguli ſuum Codicem verterent, iſti ſinguli quoque ſuam Verſionem au-

reis

reis literis conscripserint : ac tertiò, ubi tandem, quum unicum solummodo exemplar in Bibliothecam illam publicam repositum fuit, ubi, dico, cætera LXIX (sive mavis LXXI) exempla remanserint : quandoquidem omnia æque accurate versa fuerant : an denique unicum ex istis omnibus denuo adornatum, seu descriptum fuerit. Quod tamen rursus accuratissimo omnium Interpretum examine indigebat. De qua re tamen nullibi ulla mentio fit.

Verum enim vero Epiphanius, dum asserit, *singulo pari unicum librum datum fuisse ad vertendum, &c. ita ut unusquisque liber Biblicus sic triginta ac sexies verteretur ; & ita quoque simul verterentur Apocryphorum libri ;* hunc Epiphanium rogatum velim, an, cum ille statuat, prius Libros Sacros ad Ptolemæum fuisse transmissos, quam Senum postea ab ipso postulatus fuit adventus ; an, dico, plures initio transmissi fuerint, an vero hi senes cæteros (nempe istos Apocryphos, qui tantam in se continerent occultam sapientiam) demum apportaverint. Siquidem non solummodo XXII Canonicos verum & præterea (Credat Judæus Apella) LXXII Apocryphos, ac quidem etiam intra istos ipsos dies LXXII converterunt. Verum de hisce latius infra.

Transeamus igitur ad regium istud Convivium ; cujus apparatus, festivitasque continuata fuerunt secundum Aristeam per VII. secundum Josephum per XII dies. At evincit noster Aristeas, qui perbelle recitat atque enumerat, quot quæstiunculæ unoquoque die à Rege Ptolemæo his Interpretibus propositæ, ac quam persapienter istæ ab iis solutæ fuerint. Quas tamen ut Philo sic in genere, (ut ita loquar) politicas vocat, ita quoque Josephus eas non nimis imprudenter silentio transit.

Apparatus autem iste factus fuit per Dorotheum : nec tantummodo Rex cum Judæis accumbere voluit ; sed & præter quæstiunculas illas (quarum me ὕστερον πρώτερον meminisse

minisse sentio, quasque Aristeas *μάλα Ἰουδαϊκῶς* describit) etiam ut Judæis hisce gratificaretur, *preces more Judaorum, ac quidem per Judæum peragi voluit.* Quem Judæum sicut Aristeas Eleazarum, ita illum Josephus Elizæum appellat.

Et hæc quidem fiebant repudiatis ac remotis Ægyptiorum *Hierocerycibus* ac *sacrificatoribus.* Ita enim noster Aristeas. Διὸ τοὺς ἱεροκήρυκας, καὶ θύτας, καὶ τοὺς ἄλλους, οἷς ἔθος ἦν τὰς κατευχὰς ποιεῖσθαι, παρῃτήσατο.

Quæ tamen bonus ille interpres Garbitius (sicut & plura alia non melius) transtulit: Is ergo Sacros Præcones, & Sacrificatores Ægyptios accersivit. Quum interim istud verbum παραιτεῖσθαι, quod hîc *removere*, *abstinere*, similiaque, ipsisve æquivalentia, denotat, non intelligeret, aut sane non observaret. Quod tamen discere debuerat ex Josepho: qui hîc sicut & alibi magis τὸ πρέπον, seu decorum, servans, ita loquitur: Ἐπεὶ δὲ οὕτω κατεκλίθησαν, ἐκέλευσε τὸν Δωρόθεον ὡς ἔθεσι χρώμενοι διαπλέουσι πάντες οἱ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας πρὸς αὐτὸν ἀφιγμένοι, κατὰ ταῦτα ὑπηρετεῖν· διὸ τοὺς ἱεροκήρυκας καὶ θύτας, καὶ τοὺς ἄλλους οἱ τὰς κατευχὰς ἐπιλέγουσι, παρῃτήσατο. τῶν δὲ παραγεγομένων ἕνα Ἐλισσαῖον ὄντα ἱερέα παρεκάλεσεν ὁ βασιλεὺς ποιήσασθαι κατευχάς· ὁ δὲ στὰς εἰς μέσον, εὔχετο τῷ βασιλεῖ τὰ ἀγαθά, καὶ τοῖς ἀρχομένοις ὑπ' αὐτοῦ. εἶτα κρότος ἐξ ἁπάντων μετὰ χαρᾶς καὶ βοῆς ἤρθη. *Postquam autem discubitum est jussit* [*Rex*] *Dorotheum illis ministrare* [NB] *sicut solet hospitibus ad se à Judæa venientibus. Quapropter sacris præconibus ac sacrificulis, aliisque id genus, quorum est à suis precatiunculis* [*hæc quoque μάλα Ἰουδαϊκῶς*] *auspicari convivium, locus hîc non fuit. Sed unum ex convivarum numero Sacerdotem Elisæum nomine precatione consecrare ipse Rex jussit. Qui stans in medio precatus est omnia fausta Regi, simul atque subditis:* [Vide rursus quam plane Judaicè, non vero Ethnicè!] *applausumque & acclamatum est ab omnibus libenti & hilari animo.*

Et

Et hoc quidem accidit, ut Iſ. Voſſius prætendit, anniverſario illo] ac feſto die, quo ob victoriam contra Antigonum Dîs ſuis [ac forſan potiſſimum Serapidi ſuo, niſi illi tunc nondum ab ipſo traductus eſſet] χαριστήρια celebrabat.

Attamen cogitandum eſt, etiam ex Voſſii noſtri hac opinione adfuiſſe ſaltem Pontificem, vel Pontifices Ægyptiorum. Qui Pontifices in tam magna dignitate atque honore apud Ægyptios erant, ut ex ipſis quandoque Reges crearentur. Et hi quidem neceſſario adeſſe debebant, ob ſacrificia Ethnica ibi celebranda, ſi Rex ſic χαριστήρια Dîs ſuis celebrare vellet. Quod ſi verum (ſicuti id procul omni dubio eſt) Judæi, ob enormem ibi idololatriam, adeſſe nequibant: modò religionem propriam conſervare tam pii viri, & non aliis Judæis ſcandalo, Ægyptiiſque ipſis ludibrio eſſe, vellent. Præſertim cum & Philoſophi Ethnici, ut perhibetur, his conviviis intereſſent: quod de Menedemo Erethrienſi, Philoſopho Cynico, noſter Ariſteas, & Joſephus, & ipſe Tertullianus, ex talium traditione affirmant. Niſi velimus & hos Philoſophos quoque, vel tunc ſubito vel jam antea ad Judaiſmum, ſimul & convivas jam proſelytos fuiſſe factos: atque hinc remotos fuiſſe Sacerdotes Gentiles.

Interim Rex (ſi talibus credendum) etiam per illos ſive ſeptem, ſive duodecim, dies propoſuit quæſtiones his convivatoribus Judæis; quas Joſephus (qui tamen nullas affert) ait fuiſſe Phyſicas: cum tamen omnes quæ apud noſtrum comparent Ariſteam ſint vel Politicæ, vel Morales. Philo autem illas ſimpliciter vocat urbanos ac ſerios ſermones, & quæſtiones novas atque inſolitas. Ita enim ille de hoc convivio (ſeu conviviis) loquitur: ὡς δὲ ἧκον ἐπὶ ξενίαν κληθέντες λόγοις ἀστείοις καὶ σπουδαίοις τὸν ἑστιάτορα εὐώχουν ἀνθυπεστιῶντες· ὁ μὲν γὰρ ἀπεπειρᾶτο τῆς ἑκάστου σοφίας, καινὰς, ἀλλ' οὐ τὰς ἐν ἔθει ζητήσεις

τήσεις προτείνων· οἱ δὲ εὐστόχως καὶ εὐθυβόλως, οὐκ ἐπιτρέποντος μακρηγορεῖν τοῦ καιροῦ, καθάπερ ἀποφθεγγόμενοι, τὰ προτεθέντα διελύοντο. δοκιμασθέντες δὲ, &c.

Ut vero adveniebant, vocati ad hoſpitium ſermonibus urbanis & ſeriis, quaſi ex ſua parte convivio excipiebant Regem, qui ipſos convivas habebat. Is namque experiebatur uniuscujuſque eorum ſapientiam, NOVAS *atque* INSOLITAS *ipſis proponens quæſtiones. Illi vero perapte atque accurate (cum non permitteret tempus longis uti ſermonibus, ut per apophtegmata, propoſita ſolvebant. Igitur probati,* &c.

An vero hæ quæſtiones, quas narrat Ariſteas ipſis propoſitas fuiſſe, ac recitat, tam *novæ* ſint atque *inſolitæ*, Lectores, quibus iſtas curatius examinandi lubido inceſſit, expendant.

Verum enimvero Menedemus ille Erethryenſis nobis minime prætereundus eſt. Is enim, teſte Tertulliano, ut *Providentiæ Vindex, illos* (ſenes) *de ſententiæ communione ſuſpexit: neque ſolus Menedemus* (teſte noſtro Ariſtea,) *ſed & alii omnes & præcipue quidem Philoſophi : Nam cum Rex ad Philoſophos,* QUI NON PAUCI ADERANT, *dixiſſet: ego arbitror iſtos homines excellere virtute, & præ aliis eſſe intelligentes, qui ex tempore ad hujuſmodi quæſtiones ita aptè reſpondent, omnes à Deo ſermonis ſui initium capientes : tum Menedemus Philoſophus Erethryenſis : Rectè ſane, inquit Rex,* &c.

Si quis vero dubitet, an iſte Menedemus huic convivio interfuerit audiat ita loquentem Voſſium : *Sed & Menedemum Philoſophum, qui eidem cum LXX Interpretibus convivio interfuit, & ante, & hoc quoque tempore floruiſſe, multorum teſtimoniis confici poteſt. Legationem ſuſcepiſſe ad Ptolemæum conſtat ex* HERMIPPO *apud Diogenem.*

Quis ſane, mi Lector, contra talia teſtimonia vel hiſcere aude-

deret? Attamen nunc illi nobis testes examinandi veniunt: ac primò quidem, quem hîc tam diserte nominat, Laërtius: qui ita in ipsius vita: Τὰ μὲν πρῶτα καταφρονεῖτο, κύων καὶ λῆρος ὑπὸ τῶν Ἐρετριέων ἀκούων. ὕστερον δ᾽ ἐθαυμάσθη, ὥστε καὶ τὴν πόλιν ἐγχειρίσασθαι· ἐπρέσβευσε δὲ καὶ πρὸς Πτολεμαῖον, καὶ Λυσίμαχον, τιμώμενος πανταχοῦ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς Δημήτριον.

Primo igitur contemptui haberi cœpit, canisque ab Eretriensibus, ac delirus appellari. Postea vero in summa admiratione omnium fuit, adeo ut civitatis quoque gubernacula ipsi traderentur: legationibusque crebris ad Ptolemaum & Lysimachum, praterea ad Demetrium [Poliorcetem sc] *functus, ubique honoratus est.*

Hæc certe hactenus perbellè pro Vossii sententia procedunt. At idem Laërtius narrat, illum patriâ desertâ, *ad Antigonum secessisse, ibique vitam mœrore terminasse*: idque ex *Hermippo* refert. Atque ex Heraclide, illum, *quum ad Antigonum profectus esset ut patriam è servitute eriperet, illumque eò inducere non posset, septem dies totos cibo abstinuisse, atque ex animi dolore vitâ excessisse.* Quibus similia (teste Laërtio) Antigonus Carystius refert: Mortuusque est, ut idem Laërtius, ex Heraclide, tradit *septuagesimum tertium agens ætatis annum.*

Quibus tamen addendum, ex eodem Laërtio, illum Platonis discipulum fuisse; ita enim iste: Πεμφθεὶς δὲ φρουρὸς ὁ Μενέδημος ὑπὸ τῶν Ἐρετριέων εἰς Μέγαρα, ἀνῆλθεν εἰς Ἀκαδημίαν πρὸς Πλάτωνα, καὶ θηραθεὶς κατέλιπε τὴν στρατείαν.

Missus autem ab Eretriensibus in Megarum præsidio futurus, contendit ad Platonem in Academiam, inque illius retia non invitus incidit, deseruitque militiam: ac jam ante, eodem testante, *Reipublicæ regimini* se immiscuerat.

Nunc quæso, semel rationem subducamns. Plato, cujus

ille discipulus fuit, mortuus est anno ante Christum natum 346. Philadelphus autem regnare cœpit anno, (ante Christum) 282, intercurrit itaque inter istius mortem hujusque imperium spatium 64 annorum. Nec fuit sane minor 24 vel 25 annis natu cum jam Platonis discipulus fieret. Quod si jam statuamus (ut quantum possibile est hic concedamus) cum postremo Platonis anno ipsius factum discipulum; patet illum usque ad tertium annum CXXV Olympiadis, i. e. post Gallos ab Antigono devictos, adeoque ad XCIV ætatis annum vixisse, & anno septimo post Ptolemæi Lagi mortem obiisse.

At cum jam ostensum sit (ubi de Bibliotheca Philadelphi loquebar) ultimis tantum imperii temporibus ad Bibliothecam coacervandam eum operam impendisse; ac quidem sex aut septem ante obitum annis : quis quæso cogitare queat, hunc Menedemum interpretationi, seu Versioni septuaginta Interpretum, (quæ prætenditur) interfuisse. Quum præterea nullo modo ostendi possit, neque ullo modo verisimile sit (ut quam optime jam Eruditissimus Hody ostendit) illum unquam regnante Philadelpho, Ægyptum adiisse, ibive fuisse versatum. Et tamen non solus Aristeas, verum & admodum diu post, Cedrenus tradit, *Regem proceribus præsentibus, unàque Menedemo philosopho, & Demetrio Phalereo, quæsivisse, &c.*

Verum hic Cedrenus non minus credulus ac nugator, & mendax est, quam ullus Judæus Paraphrastes, aut Talmudicus : quorum testimonia quoque, post pauca interjecta, adducam.

Interim, cum hic Pseud aristeas, tam nugax sit, ac mendax, tamen summam prætendit sinceritatem, veritatisque amorem; illaque quæ scripsit se, hausisse ex ipsis Scribis Regiis, &c. Ita enim loquitur : Ψεύσασθαι μὲν οὐ καθῆκον ἐστι περὶ τῶν ἀναγραφομένων. εἰ δὲ καὶ τι παραβαίνω, οὐχ ὅσιον ἐν τούτοις· ἀλλὰ ὡς γέγονεν,

γονεν, οὕτω διασαφοῦμεν, ἀφοσιώμενοι πᾶν ἁμάρτημα. διόπερ ἐπειράθην, ἀποδεξάμενος αὐτῶν τὴν τοῦ λόγου δύναμιν παρὰ τῶν ἀναγραφομένων ἕκαστα τῶν γινομένων, ἔν τε τοῖς χρηματισμοῖς τοῦ βασιλέως, καὶ ταῖς συμποσίοις, μεταλαβεῖν.

Sed profecto non licet aliquid falsi narrare, de illis, quæ excepta & annotata sunt; & nefas judicem etiam præterire aliquid in hujusmodi rebus: sed ut hæc sunt acta, ita ea exposui, ut vitarem omnem errorem. LICET IPSE HÆC PERCEPISSEM, tamen studiose istam expositionem meam accepi ab illis, qui singula quæ fiunt ac dicuntur in regiis negotiis, ac conviviis, excipere solent, &c.

Si autem hoc verum est, omnes alii scriptores, qui de hoc negotio scripsere, aut non legerunt hunc Aristeam, aut mendaces sunt, aut aliorum mendaciis decepti.

Interim videmus, quam anxius fuerit hic Pseudaristeas, ne fidem apud alios non inveniret: sicut & illud indicat his sequentibus: *Existimo autem fore, ut & aliis omnibus qui hæc sunt lecturi, videantur ea supra fidem esse.* Nec sane immerito, cordatos homines ipsi fidem denegaturos veretur.

CAPUT XVII.

De Interpretum ad Versionem accessu, cum ex Aristea, tum ex Philone, &c. separati ne an simul juncti sederint. Josephi Ben Gorion, tum & aliorum Judæorum testimonia afferuntur, uti & Samaritarum ex Chronico Samaritano.

TAndem vero post bene ita curatam cuticulam, ac convivium per tot dies continuatum, & post donata singulis tria talenta, puerumque ipsa offerentem, jam sese ad interpretandi laborem accingunt.

Ita enim Aristeas: *Post tres autem dies quam illa quæ exposuimus sunt acta, Demetrius ad se adsumpsit illos viros, & in*

in insulam per aggerem maris septem stadiorum est progressus, &c.

Sed Philo rem hoc modo concinnat: Δοκιμασθέντες δ᾽, εὐθὺς ἤρχοντο τὰ τῆς καλῆς πρεσβείας ἐπιτελεῖν, καὶ λογισάμενοι παρ᾽ αὐτοῖς ὅσον εἴη τὸ πρᾶγμα θεσπισθέντας νόμους χρησμοῖς διερμηνεύειν, μήτ᾽ ἀφελεῖν τι, μήτε προσθεῖναι, μήτε μεταθεῖναι δυναμένους, ἀλλὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἰδέαν καὶ τὸν τύπον αὐτῶν διαφυλάττοντας· ἐσκόπουν τὸ καθαρώτατον τῶν περὶ τὸν τόπον χωρίων, ἔξω πόλεως· τὰ γὰρ ἐντὸς τείχους, ἅτε παντοδαπῶν πληρωθέντα ζώων, διὰ νόσους, καὶ τελευτὰς, καὶ τὰς ὑγιαινόντων οὐκ εὐαγεῖς πράξεις, ἦν ὕποπτα. νῆσος ἡ Φάρος πρόκειται τῆς Ἀλεξανδρείας, ἧς αὐχὴν ὑποταίνιος τέταται πρὸς τὴν πόλιν, περικλυζόμενος οὐκ ἀγχιβαθεῖ, τὰ δὲ πολλὰ τεναγώδει θαλάττῃ, ὡς καὶ τῆς τῶν κυμάτων φορᾶς τὸν πολὺν ἦχον καὶ πάταγον ἐκ πάνυ μακροῦ διαστήματος προεκλύεσθαι. τοῦτον ἐξ ἁπάντων τῶν ἐν κύκλῳ κρίναντες ἐπιτηδειότατον εἶναι τὸν τόπον ἐνησυχάσαι καὶ ἐνηρεμῆσαι, καὶ μόνῃ τῇ ψυχῇ πρὸς μόνους ὁμιλῆσαι τοὺς νόμους, ἐνθάδε κατέμειναν, καὶ τὰς ἱερὰς βίβλους λαβόντες, ἀνατείνουσιν ἅμ᾽ αὐταῖς καὶ τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν, αἰτούμενοι τὸν θεὸν μὴ διαμαρτεῖν τῆς προθέσεως.

Igitur probati statim cœperunt munere suo, ad quod delegati essent, perfungi. Atque sic apud se perpendentes quanti negotii esset ac difficultatis Leges Divinitus datas PER ORACULA *(in aliam linguam) transferre; ita ut neque demerent, neque superadderent, neque immutarent quid; sed ita (verterent) ut primitivam ideam ac typum conservarent; circumspiciebant purissimum istius regionis locum* [ergo erat ex propria ipsorum electione, non ex anxietate Ptolemæi] *ac quidem extra urbem. Nam locus ac spatium intra mœnia, tum quod propter morbos ac mortes, & ipsorum sanorum actiones nefarias ipsis suspecta erant.* [Tanti quippe laboris ac molestiæ erat scribere ex instinctu Divino, adeoque prophetare.] *Insula autem*

Pharus

Pharus Alexandriæ ab anteriori parte adjacet; cujus collum quasi loro, ad urbem extenditur undis circumcincta alludentibus, non mari profundo, ſed pro plurima parte limoſo & uliginoſo: ita ut fluctuum impetus ac ſonitus inde exortus per longum ſpatium amoveatur. Hunc locum ex omnibus circumvicinis, quum judicarent aptiſſimum, ut ibi in quiete ac ſolitudine, ac ſola mente circa leges verſarentur, ibi remanebant, & accipientes Sacros Libros, ſimul cum ipſis extendebant manus ad cœlum precantes Deum, ne à ſcopo ſuo aberrarent.

Quum autem Philo non magis quam Ariſteas, aut Joſephus, affirmet, illos ſeparatim ab invicem ſediſſe, ad vertendum: tamen Juſtinus Martyr primus (quanam ex traditione, alia quam Jucaica, neſcio) eos in 72 cellulis ab invicem diviſos, convertiſſe Sacros Libros tradit. Ita enim ille, in Cohortatione ad Græcos: [quæ tamen jam ſuprà, inter alia, quin & ipſa Græca verba adduxi] de hoc ſeceſſu loquitur.

Atque uti illi extra omnem turbam conſtituti primo quoque tempore interpretationem abſolverent, non in urbe ipſa ſed ſeptem ab ea ſtadiis, ubi Pharos exſtructa eſt, pari cum interpretibus numero domunculas exſtrui præcepiſſe [Ptolemæum;] *ut ſigillatim pro ſe quiſque interpretationem perficeret: illa quoque cura, qui operam eis dare juſſi fuerant, mandata, ut omnibus quidem modis ipſis inſervirent, à congreſſu autem illos mutuo prohiberent; quo exquiſitæ interpretationis veritas ex ipſorum conſenſu cognoſci poſſet.*

Hunc Juſtinum ſecuti ſunt, in hac re (aliàs enim ab illo diſcrepant) Clemens Alexandrinus & Irenæus, ex quibus Clemens: ἑκάϛου δὲ ἐν μέρει καθ' ἰδίαν ἑκάϛην ἑρμηνεύσαντος προφητείαν, &c. *Unoquoque ſua vice (ſeu pro ſua parte) ac ſeparatim ſuam explicante prophetiam.*

Irenæus vero (ut ipſius Græca verba quoque huc afferam:) ὁ γὰρ πεῖραν αὐτῶν λαβεῖν θελήσας, δἰλαβηθεὶς τι μὴ πάρα-

συνθέμενοι ἀποκρύψωσι τὴν ἐν ταῖς γραφαῖς διὰ τῆς ἑρμηνείας ἀλήθειαν, χωρίσας αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ἐκέλευσε τοὺς πάντας τὴν αὐτὴν ἑρμηνείαν γράφειν. &c. *Ille autem experimentum eorum ſumere volens, & metuens ne forte conſentientes eam veritatem, quæ eſſet in ſcripturis, abſconderent per interpretationem, ſeparans eos ab invicem, juſſit omnes eandem interpretari Scripturam; & hoc in omnibus libris fecit.*

Auguſtinus quidem ait : *ut cum ad hoc opus ſeparatim ſinguli ſederint (ita enim eorum fidem Ptolemæo Regi placuit explorare, in nullo verbo, &c.* Majorem tamen pietatem, ut videmus, Regi tribuit Irenæus.

Quid autem Judæi (illi nempe qui inter Talmudicos huic factioni addicti ſunt, ſuper iſtius Verſionis negotio nugentur, nunc, ut in parentheſi audire, mihi non uſque adeo fruſtraneum ſeu ſuperfluum videtur.

In *Sopherim* nempe ita loquuntur : *Ptolemæus Rex convocavit* [non dicunt unde] *LXXII ſenes, collocavitque in totidem ædiculis : cumque nondum aperuiſſet, quamobrem convocati eſſent, ingreſſus ad ſingulos ait : SCRIBITE MIHI LEGEM DEI VESTRI. Porro Deus ita mentes ipſorum dirigebat, ut cum ſcriberent ſinguli, unam & eandem undiquaque Legem omnes ſcriberent, unoque conſenſu in XIII locis ab Hebræo diſcederent.*

De quibus XII locis, ita Patres Hieroſolymitani in titulo Megilla : *Tredecim autem loca immutaverunt in Lege Interpretes Ptolemaici.* Scripſerunt enim Geneſ. I, v. 1, *Deus in principio fecit.* Geneſ. I. v. 26. *Faciam hominem in ſimilitudine & imagine.* Geneſ. I. v. 29. *Maſculum & fœminam creavit eos.* Gen. II. v. 2. *Et conſummavit die ſexta, atque requievit die ſeptima.* Gen. XI. v. 7. *Venite confundam linguam eorum.* Gen. XVIII. v. 12. *Riſit Sara apud proximos ſuos.* Gen. VLIX. v. 6. *In furore ſuo interfecerunt taurum, & in impetu ſuo*

suo effoderunt murum. Exod. IX. v. 20. *Moses sumptis uxore & filiis ipsos jumentis imposuit.* Exodi XII. v. 40. *Habitatio autem filiorum Israel, quatenus habitaverunt in terra Ægypti & in terra Canaan, fuit per annos quadringentos & triginta.* Exodi XXIV. v. 5 *Miserunt autem* [illegible], *& præstantiores de filiis Israël*; pariter ac versu II. *Inque electis filiorum Israël nullus defuit.* Numeri XVI. v. 15. *Nullius cujusquam desiderabile ego accepi.* Deuteron. XVII. v. 3 *Quæ vos colere ego neutiquam volui.* Deuteron. XIV. v. 7. & Levitici XI. v. 6. *Loco λαγωῦ vocem δασύποδα reponere maluerunt septuaginta illi senes, ne forte Lagidem offenderent.*

Eadem illa & in Talmude Babylonico habentur. Ubi & sub eodem titulo cap. 1. §. 8. habent : *De Rege enim Ptolemæo ista fertur historia : senes ipsum LXXII sibi accitos tot conclavibus conclusisse, IGNAROS PLANE CUR CONVENERANT : tum vero singulos jussisse, ut sibi Legem Mosis doctoris sui Græcè describerent. Deus autem tam miro opere unumquemque illorum animo adjuvit, ut in versione Leges omnes omnino consentirent.*

Quæ autem de XIII illis locis dicunt forsan alibi latius considerabo : neque tamen ista tanti sunt, ut de iis multum laboremus ; præcipue quod jam aliquid de ipsis dictum sit.

At Josephus ille Ben Gorion, prout Seb. Munsterus eum Hebraice edidit, ita loquitur : *Proinde Ptolemæus Macedo, qui super Ægyptum constitutus fuit Rex, vir erat misericors, sapiens, prudens, & qui libenter legebat in libris [hic præcepit duobus principibus suis, quorum nomina erant Aristeas & Andreas, ut congregarent libros multos. Collectis autem plurimis voluminibus scriptis Medorum atque aliorum populorum linguis, dixit Rex ad eos, quot habetis libros? Responderunt ei NONGENTOS ET NONAGINTA QUINQUE. Et subridens Rex ait ad eos, Agite apponamus adhuc quinque, ut ascendant*

ad

ad millenarium numerum. Ad quem dixit Aristeas, Obsecro, Domine, ne attendas quod frustra laboravimus pro libris istis, in quibus nulla est utilitas. Quare si regi bonum videtur, scribat ad Pontificem Hierosolymitanum ut ille ad te mittat sapientes, qui in illa sunt urbe, callentes linguam Græcam, qui tibi explicent LEGEM suam. Illa enim scripta habet res sanctas, & omnes alii libri non habent nisi nisi vanitatem. Fecit itaque Rex secundum illum modum, mittens Scribas & munera ad Pontificem, qui erat in diebus illis, qui conferrent cum eo, & consultarent super hac re. Tunc misit Pontifex ad eum SEPTUAGINTA SACERDOTES, inter quos præcipuus erat Eleazarus vir gravis [qui postea Antiochi temporibus probatus est & interfectus pro Domino Deo suo.] Cumque venisset Eleazarus cum septuaginta Sacerdotibus & Interpretibus in Ægyptum, constituit eis Rex singulas domos, separans unum ab alio, & assignans unicuique scribas expeditos. Sacerdotes autem illi explicuerunt totam Legem, & reliquos Biblicos Libros, viginti scilicet quatuor, quos transtulerunt in linguam Græcam, & obtulit Eleazarus scriptum eorum Regi. Tunc LEGIT REX uniuscujusque scriptum, ut illi transtulerant, & ecce omnium Interpretum una erat & concors expositio, idemque sensus: de qua re lætatus est plurimum, &c.

At in Bibliis Polyglottis Anglicanis, ubi is Ben Gorion Arabicè, pro secundo quodam Machabæorum libro editur; quum tamen ipsius ibi historia ultra Cæsarem: ac Triumviratum extendatur; ita habetur: *Erat vir Macedo, Tolomæus nuncupatus, scientia atque intelligentia præditus, qui cum habitaret in Ægypto, CONSTITUERUNT EUM ÆGYPTII REGEM super regionem Ægypti, Quare inquirendarum scientiarum amore auctus, omnes sapientum libros undique collegit. Cupiens autem viginti quatuor Libros sibi acquirere, scripsit Sacerdoti magno in Jerusalem, ut sibi mitteret ex peritioribus*

in

iſtis libris, ſeptuaginta ſenes, miſitque Epiſtolam cum munere ad Sacerdotem. Perveniente itaque epiſtola Regis ad Sacerdotem, ſelegit ſeptuaginta peritos viros, eoſque miſit cum Viro, qui dicebatur Eleazarus, præſtans religione, ſcientiâ atque diſciplina; qui profectus eſt in Ægyptum. Cum autem innotuiſſet eorum adventus Regi, ſeptuaginta domicilia parari, eoſque ibi excipi juſſit. Præcepit præterea ſingulis deſtinari Scribam, qui exciperet horum librorum interpretationem characteribus Græcis & Græca lingua. Interdixit inſuper, NE CONSPIRARENT IN CUJUSQUAM ISTORUM LIBRORUM IMMUTATIONEM. Exceperunt itaque Scribæ ex ſingulis eorum, Viginti quatuor Librorum tranſlationem. Et cum abſolutæ eſſent tranſlationes, illas obtulit Regi Eleazarus; eaſque inter ſe (ipſo præſente) contulit. Quibus collatis concordare compertæ ſunt: unde valde lætatus eſt Rex, præcepitque pecuniam plurimam dividi inter gentem, &c.

Neque autem captivos poſt hanc verſionem liberatos tradit; non ante, ut Ariſteas. Verum hæc ſimiliaque, circa quæ inter ſe ulterius aut concordantes, aut, diſcrepantes nugantur, non operæ pretium eſt curatius examinare. Quam belle autem in modo allatis inter ſe conſonent hi verpæ, tribus tantum verbulis conſideremus.

In editione Hebraica reperimus duos Principes Ariſteam atque Andream; apud noſtrum Græcum, Ariſteam Hyperaſpiſten, & Andream unum ex ἀρχισωματοφυλάκασι: quorum nomina tamen in editione Arabica non comparent. Sic in Munſteri editione mittuntur 70 Sacerdotes, in Arabica tantum 70 viri periti. Cætera ipſe Lector inter ſe conferat. Niſi quod & hoc notandum, apud Hebræum, Regem ipſum Exemplaria verſa legiſſe & examinaſſe, apud Arabem vero Eleazarum.

Tum porrò & ex *Sopherim*, & ex *Megilla* obſervet quam *ignari fuerint cur eò convenerant*, dum Rex ad illos: *Scribite*

S *mihi*

mihi Legem, &c. istaque cum ipso Aristea & aliis conferat.

Addantur hisce & hæc sequentia quæ æque ac tria loca modo hîc allata auctori editionis Oxoniensis debeo] ex Chronico inedito Georgii Homædidæ : *Cum Ptolemæus, cognomento Galeb Lanz & Philadelphus, ut erat scientia, ac præcipue historiarum studiosissimus rimator intellexerat, in scriptis Mosis ac PROPHETARUM HEBRÆORUM curiosa plurima reperiri, abs Hierosolymis LXXII Seniores & sapientia insignes viros accersivit. DUO TAMEN ISTIUS COLLEGII IN ITINERE PERIERUNT; reliqui vero Legem &* [NB] *Prophetas in Græcum transferebant ex Hebræo, jussu principis conclavibus sigillatim inclusi. Placuit autem Ptolemæo ista versio; adeo ut sigillo addito, IN ÆDE DEI SUI illam reponeret, & senes ipsos muneribus largis dimitteret; additis etiam contribulibus, quos captos bello Ægyptus tenuerat. Fuit autem justus ille Simeon è numero LXXII virorum Interpretum.*

Quin & hæc *Samaritanorum* testimonia audiamus, ex Chronico Samaritano Abulphetachi : *Anno ante Christum 275 mundi 4150, annoque DECIMO Ptolemæi Philadelphi egregii literatorum fautoris, accitis Alexandriam Aarone, & lectissimis Samaritarum, nec non doctoribus Judæorum sub Eleazaro suo, Legem Mosaicam in Græcorum dialectum ut transferrent ex Hebraico; cum de monte locoque electo Templi, & in Deut. XXXII. v. 35. de die retributionis in GRÆCO & Samaritico, pro ἐμοὶ ἐκδίκησις PAULI APOSTOLI & Masoretharum, aliisque in versibus, Versiones ista variarent, Rex approbavit magis Samaritarum interpretationem, eosque splendidis muneribus donavit : imò vero Judæos ille monte benedicto Gerazim rescripto omnino arcuit. Referunt autem triduanas tenebras passum fuisse mundum, cum Judæi in Græcum Mosis Libros verterent.*

Pene

Pene applicarem certe his Samaritarum verbis, modo ſint vere Samaritarum, ob Apoſtolum Paulum, ipſiuſque verba ibi memorata; [verſionem vero hanc ex Appendice editionis Ariſteæ impreſſæ excerpſi] illa Virgilii, ex Eccloga quarta, parumper tamen inverſa :

Alter erat tum Tiphus, & altera quæ vehat Argo
Delectos Heroas : erant etiam altera bella
Atque alter ad Trojam magnus mittebatur Achilles.

Ubi verſum claudicantem mihi condonabunt, ſpero, poëtæ.

Quod autem attinet illa quæ de monte Gerazim Samaritani dicunt, plane contrarium notant Judæi, ac ſub Ptolemæo Philometore ex contigiſſe : nempe Rabbi David Ganz, ex Meor, Enajim; & Joſephi lib. 13. cap. 6. ubi & videre licet, aliter iſtam rixam (in qua Victores ſeſe Judæi jactant) accidiſſe, ac quidem ſub Alexandro Macedone : non tamen ob verſionem Græcam.

Verum hæc ſimiliaque inter recutitos diſputata fere ubique vacillant, ſeſe que mutuò quandoque deſtruunt. Nec ipſi Judæi ſibi inter ſe bene conſtant : nedum ut cum Samaritanis conveniant.

De XIII locis, interim, & hoc cæteris addendum; quod ſcilicet dicatur, illa hos interpretes certo conſilio, certaſque ob rationes immutaſſe : quum tamen Judæi Alexandrini, quibus coram hæc verſio jam peracta, ac publice, prælegebatur, ita etiam publice teſtarentur, illos recte atque accurate vertiſſe : atque jam ante Rex Ptolemæus interdixiſſet, *ne conſpirarent in cujuſquam iſtorum librorum immutationem.*

Certe opportet ut iſta XIII loca ſic ex inſpiratione Divina immutaverint; quandoquidem ſic ſeparatim ſive ſinguli, ſive bini ſimul, à reliquis ſeparati, huic verſioni incumberent.

At notandum quoque eſt, ex Chronico iſto Samaritano 1°. Regem Samaritarum Verſionem approbaſſe, eoſque muneribus honoraſſe: Judæis vero, ac quidem ob malam verſionem [ſuper qua nimirum Samaritarum conſedere Duces] monte Gerizim interdixiſſe, ac præterea *tenebras*, & quidem triduanas totum orbem, ob [NB] Judæorum verſionem obtexiſſe. Quum tamen ipſi Judæi longè aliam cauſam, rationemve harum tenebrarum triduanarum reddant: ob Legem ſcilicet ſic Gentibus expoſitam, adeoque, quaſi, profanatam. Tertiò autem notandum eſt, hoc Chronicum mentionem facere [prout ex Verſionis Ariſteæ appendice, editioni hujus Scriptoris Oxonienſi ſubjuncto, reperio] Apoſtoli Pauli, verborumque ipſius: quod indicat hunc Chronologum Samaritanum fuiſſe Chriſtianum; ipſiuſve hoc Chronicum à Chriſtiani nominis homine quopiam fuiſſe interpolatum.

CAPUT XVIII.

Ubi, atque an ſinguli ſeparatim, an bini ſimul juncti, an vero omnes ſimul in unico conclavi, conſederint, Verſioni illi incumbentes, perpenditur ex Epiphanio, ex Cyrillo, ex Novellis Juſtinianeis, ex Philone, ex Joſepho, ex Hieronymo; denique & ex Ariſtea. Unde, ac quam incaute, Juſtinus Martyr ſua hauſerit. Hinc Fabella de LXXII Grammaticis qui à Piſiſtrato ſuper Homeri poëmatibus congregati fuerant, ac ſeorſim ſepoſiti, cum noſtra Interpretum fabella comparatur.

UT autem rurſus ad Scriptores Chriſtianos me convertam, Epiphanius certe illos non ſingulos, ſed binos numero conſediſſe narrat, licet non minori cum anxietate illos ibi collocet. Ita enim loquitur: ἑβδομήκοντα δύο γὰρ ὄντες τὸν ἀριθμὸν καὶ ἐν τῇ Φαρίᾳ νήσῳ, καλουμένῃ τῇ ἄνω γῇ, ἀντικρὺ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐν λʹ καὶ ἓξ οἰκίσκοις, ζυγὴ ζυγὴ κατὰ οἰκίσκον, ἀφ᾽ ἕωθεν ἕως ἑσπέρας συγκλειόμενοι, καὶ τῆς ἑσπέρας ἐν τρια-

τριάκοντα ἓξ σκαφιδίοις περαιούμενοι, εἰς τὸ τοῦ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου παλάτιον, καὶ μετ' αὐτοῦ ἑστιώμενοι, καὶ κατὰ ζυγὴν ἐν κοιτῶσι τριάκοντα ἓξ καθεύδοντες, εἰς τὸ μὴ συνδιάσαι μετ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἀνοθεύτως ἑρμηνεῦσαι, οὕτως διετίλων· τοὺς γὰρ προειρημένους τριάκοντα ἓξ οἰκίσκους, ὁ ῥηθεὶς Πτολεμαῖος κατασκευάσας ἐν τῷ πέραν εἰς τὴν νῆσον, διπλοῦς τε αὐτοὺς ποιήσας, δύο δύο ἐνέκλεισεν, ὡς ἔφην, καὶ παῖδας δύο ὑπηρετῶν αὐτοῖς ἅμα ἐνέκλειεν, ὀψοποιΐας ἕνεκεν καὶ ὑπηρεσίας, μετὰ καὶ ταχυγράφων· ἀλλ' οὔτε θυρίδας τοῖς οἰκίσκοις ἐκείνοις ἐκ τῶν τοίχων ἐποίησεν, ἀλλ' ἄνωθεν ἐκ τῶν δωμάτων τὰς καλουμένας ἀναφωτίδας ἀνέῳξεν· οἱ δὲ οὕτως διάγοντες ἀπὸ πρωΐθεν ἕως ἑσπέρας, ὑπὸ κλεῖδα συγκεκλεισμένοι οὕτως ἑρμήνευσαν· Ἑκάστῃ δὲ ζυγῇ βίβλος μία ἐπεδίδετο, ὡς εἰπεῖν ὁ βίβλος τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως μιᾷ ζυγῇ, ἡ ἔξοδος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ τῇ ἄλλῃ ζυγῇ, &c.

Nam cum essent 72 numero, & in Pharia insula (quæ superior terra nominata est) è regione Alexandriæ urbis, in 36 cellulis, duo (numero) simul à mane ad vesperam conclusi essent; ac tempore vespertino in 36 naviculis, transvecti ad Ptolemæi Philadelphi palatium, etiam cum ipso convivarentur: Sic & in 36 lectulis dormiebant, ut ita non simul inter se conversarentur: Verum sic sincere [sine mutua communicatione] *intepretarentur, degebant. Ptolemæus enim jam nominatas 36 cellulas in ulteriori ripa insulæ iis paraverat; ipsosque sic per paria dividens, duos numero simul conclusit, ut dixi, & duos famulos cum ipsis unà inclusit (ut cibum pararent, aliaque munera obirent) simul cum amanuensibus tachygraphis. Ac ne quidem fenestras muris inseruit: verum ex superiori tecto ut lumen admitteretur curavit. Illi vero ita, sub clave conclusi à mane ad vesperam, interpretabantur. Singulo pari etiam singulus liber dabatur, ut, ex. gr. Liber Creationis Mundi* (huic illive) *uni pari; liber Exodi filiorum Israëlis alii pari, &c.*

Contra autem Cyrillus Hierosolymitanus illos plane separat;

parat; dum in Catechesi sua ita loquitur: Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος, φιλολογώτατος γενόμενος βασιλεὺς, τὰς κατὰ πανταχοῦ βίβλους συναθροίζων, παρὰ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως τοῦ τῆς βιβλιοθήκης προνοητοῦ, περὶ τῶν νομικῶν καὶ προφητικῶν θείων γραφῶν ἐπακούσας, καὶ πολὺ κάλλιον κρίνας, οὐ παρὰ ἀκόντων ἀναγκαστῶς τὰ βιβλία κτήσασθαι, ἀλλ' ἐξιλεώσασθαι δώροις μᾶλλον καὶ φιλίᾳ τοὺς ἔχοντας. καὶ γινώσκων ὅτι τὸ μὲν ἀναγκαστὸν δολοῦται, πολλάκις ἀπροαιρέτως διδόμενον· τὸ δὲ προαιρέσεως διδόμενον, σὺν ἀληθείᾳ τοῖς πᾶσι δωρεῖται, Ἐλεαζάρῳ τῷ τότε ἀρχιερεῖ, πλεῖστα δῶρα πέμψας εἰς τὸν ἐνταῦθα τῶν Ἱεροσολύμων ναὸν, ἓξ κατὰ φυλὴν τῶν δώδεκα τοῦ Ἰσραὴλ φυλῶν πρὸς ἑαυτὸν εἰς ἑρμηνείαν ἐποίησεν ἀποστεῖλαι. εἶτα καὶ τοῦ θείας, εἰ μὴ τὰς βίβλους εἶναι λαμβάνων ἀπόπειραν. καὶ τὸ μὴ συνδυάσαι πρὸς ἀλλήλους τοὺς ἀποσταλέντας ὑποπτεύσας, ἐν τῇ λεγομένῃ Φάρῳ τῇ πρὸς Ἀλεξάνδρειαν κειμένῃ, τῶν παραγινομένων ἑρμηνευτῶν, ἑκάστῳ ἴδιον οἶκον ἀπονείμας, ἑκάστῳ πάσας τὰς γραφὰς ἐπέτρεψεν ἑρμηνεῦσαι. τούτων δὲ ἐν ἑβδομήκοντα καὶ δύο ἡμέραις πληρωσάντων, τὰς ὁμοῦ πάντων ἑρμηνείας κατὰ διαφόρους οἴκους ἀλλήλοις μὴ προσιέντες, ἐποίησεν τὸ συνάγωγον ἐπὶ τὸ αὐτό. καὶ οὐ μόνον ἐν νοήμασι, ἀλλὰ καὶ ἐν λέξεσιν εὗρεν συμφωνοῦντας· οὐ γὰρ εὑρεσιλογία καὶ κατασκευὴ σοφισμάτων ἀνθρωπίνων ἦν τὸ γινόμενον, ἀλλ' ἐκ πνεύματος ἁγίου ἡ τῷ ἁγίῳ πνεύματι λαληθεισῶν θείων γραφῶν ἑρμηνεία συνετελεῖτο. *Ptolemaus Philadelphus humanarum literarum amantissimus Rex, dum undecunque libros congregat, à Demetrio Phalereo, qui Bibliotheca (ipsius) praerat, inaudiens de Sacris Legis ac Prophetarum libris, ac multo melius putans non ab invitis illos extorquere; sed potius donis atque amicis postulationibus demereri possidentes; simulque gnarus, quod id quod vi ac necessitate fit, dolo ac fraudi subjectum sit; quum sine delectione id tradatur; contrà quod ex libera voluntate traditur, cum sincero animo donetur: misit ad Eleazarum pluri-*

plurima dona pro Templo ibi Hierosolymitano; ac curavit ut sex ex unaquaque duodecim Tribuum Israelis ad interpretationem [librorum] mitterentur. Post quæ & tentare voluit, an revera essent Sacra Scripturæ: Ac si per paria [hi interpretes] *simul jungerentur iis, qui missi fuerant, id suspectum esse credens; in Pharo, ita dicta, singulis Interpretibus singulas domus* (seu *cellulas*) *attribuit; atque ita unicuique illorum omnes (in universum) scripturas vertendas commisit. Illis autem intra septuaginta duo perficientibus totam omnium interpretationem, dum per diversas cellulas sic separati, inter se non coirent, perfecerunt quod collatum unum idemque esset; atque non tantum illos sensu, verum & ipsis verbis consentientes reperiebat. Neque enim erat quæsita quædam inventio per humana sophismata paratum (in fraudem) hoc opus: sed ex Spiritus Sancti instinctu illarum quæ per Spiritum Sanctum loquebantur Scripturarum interpretatio absolvebatur.*

Imperator tamen Justinianus, in Novellis, Epiphanium sequitur. Ita enim ille Nov. 146, de hac versione secutus hic Epiphanium, loquitur: Τῇ τῶν ἑβδομήκοντα χρήσονται παραδόσει, πάντων ἀκριβεστέρᾳ, καὶ παρὰ τὰς ἄλλας ἐγκεκριμένῃ· διὰ τὸ μάλιστα περὶ τὴν ἑρμηνείαν συμβεβηκὸς, οἳ κατὰ δύο διαιρεθέντες, καὶ κατὰ διαφόρους ἑρμηνεύσαντες τόπους, ὅμως μίαν ἅπαντες ἐκδεδώκασι συνθέσιν.

Quæ cæteris accuratior; & melior istis, judicatur, ob id quod circa Versionem contigit: quod scilicet BINI NUMERO JUNCTI, sicque ab invicem & locis quoque, discreti tamen omnes eandem interpretationem reddiderint.

Nec immerito Justinianus consensum dat Epiphanio, qui ipsis culinæ aliarumque necessitatum ministros (ne sc. fame, aut aliter inopia laborarent) adjungit; neque unicum solum sed plures, ut videtur, unicuique amanuenses: ne nimio labore fatiscentes succumberent oneri: sicut & hac cautione contrà usus est, ne ullo modo inter se colloqueren-

tur,

tur, ut domunculas ſine feneſtris fabricaret : ut, ſi abſque clamore, aut voce ſonora, per nutus, aut aliter, ſibi aliquid inter ſe communicare voluiſſent, id ipſis quoque impoſſibile eſſet. Nec minus caute egit dum ipſos per 36 numero ſcaphas, binos binos (ut ſic loquendo Epiphanium ſequar) numero tranſvectos ad Regem, ac revectos vult.

Nec dubito, quin tanto ſpatio ſcaphas ſeparatas voluerit, ut nullos ſermones, illi qui transvehebantur ſeſe inter ſe conſerere, nedum, ſimul inter ſe conferre poſſent, voluerit.

Ego, ſane, ſi præſens adfuiſſem, etiam hanc cautionem adhibuiſſem, ne ſcilicet, ad menſam, niſi juſtis interſtitiis accubuiſſent, etiam aliis convivis interpoſitis ; ut ne ſic ibi aliquid alter alteri inſuſurrare valuiſſet : neque minus quam Juſtinus, ejuſque ſequaces ſingulos ſingulis domunculis incluſiſſem ; nec ſimul unquam ullibi eos convenire paſſus fuiſſem, antequam verſio hæc jam ab omnibus ac ſingulis facta atque abſoluta fuiſſet. Quæ tamen neque Philo, neque Ariſteas, nec Joſephus excogitare valuerunt : niſi forte metuerint venturum quendam poſteris temporibus Hieronymum, qui quaſi unico Spiritus hauſtu, domunculas iſtas, cæteramque hujuſmodi cautelam, miſerandum in modum difflaret. Interim *Tantæ molis erat ſacros hos vertere libros* niſi legere mavis Lector : *has tantas condere nugas:* nempe fabulas circa hanc verſionem.

Philo quidem illis omnem proſpectum foras ademerat; attamen ſimul junctos, atque ita concluſos, voluit. Hoc enim iſta verba ſatis clare indicant : Καθίσαντες δ᾽ ἐν ἀποκρύφῳ, καὶ μηδενὸς παρόντος ὅτι μὴ τῶν τῆς φύσεως μερῶν, γῆς, ὕδατος, ἀέρος, οὐρανοῦ, περὶ ὧν πρῶτον τῆς γενέσεως ἔμελλον ἱεροφαντήσειν, &c. *Sedentes in occulto, neque ulla perſona aut re præſente, præter partes ipſius naturæ, terram, aquam, aërem & cælum, de quibus primam generationem prophetare debebant, (Creatio Mundi*

enim

enim est initium Legis) sicut & Divino motu prophetabant, &c. quæ porrò magna verborum pompâ exaggerat.

Sed liberiores eos voluit Aristeas; qui tantum ipsos simul seorsim concessisse, ac consedisse tradit; tum & versiones suas inter se contulisse. Sic namque loquitur: Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας, ὁ Δημήτριος παραλαβὼν αὐτοὺς, καὶ διελθὼν τὸ τῶν ἑπτὰ σταδίων ἀνάχωμα τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν νῆσον, καὶ διαβὰς τὴν γέφυραν, καὶ προσελθὼν ὡς ἐπὶ τὰ βόρεια μέρη, συνέδριον ποιησάμενος εἰς κατασκευασμένον οἶκον παρὰ τὴν ἠϊόνα, διαπρεπῶς ἔχοντα, καὶ πολλῆς ἡσυχίας ἔφεδρον, παρεκάλει τοὺς ἄνδρας τὰ τῆς ἑρμηνείας ἐπιτελεῖν. παρόντων ὅσα πρὸς τὴν χρείαν ἔδει, καλῶς. οἱ δὲ ἐπετέλουν ἕκαστα σύμφωνα ποιοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς ταῖς ἀντιβολαῖς· τὸ δὲ ἐκ τῆς συμφωνίας γινόμενον πρεπόντως, ἀναγραφῆς οὕτως ἐτύγχανε παρὰ τοῦ Δημητρίου. *Post tres autem dies, quam illa quæ exposuimus, sunt acta, Demetrius assumpsit ad se illos viros, & in insulam per aggerem maris septem stadiorum est progressus, ac trajecto ponte partes versus septentrionem occupavit: ibi congregatis illis viris in domo splendidè exstructa juxta littus, & ab omni tumultu & strepitu remota; cum ibi etiam adessent omnia quibus opus foret, hortabatur eos ad interpretationem Legis perficiendam. Illi autem, rem aggressi, singuli EX COLLATIONIBUS AD CONSONANTIAM ELABORABANT; & quod ita consonum & elaboratum erat, utdignum esset descriptione, per Demetrium scripto excipiebatur.*

Tum & aliis locis idem indicat, cum ipsorum consessum συνέδριον & συνεδρείαν appellat; sicut & per hæc: συναγόμενοι τὰ προκείμενα ἐπετέλουν; ac per ista: ἐτρέποντο πρὸς ἀνάγνωσιν, καὶ τὴν ἑκάστου διασάφειαν.

Unde certe non immerito Hieronymus, in Prologo ad Pentateuchum, ita: *Nescio quis primus auctor 70 cellulas exstruxerit, quibus divisi eadem scriptitarint: cum Aristeas ejusdem* [Ptolemæi] ὑπερασπιστὴς, *& multo post tempore Josephus,* nihil

nihil tale retulerint : sed in una basilica congregatos, contulisse scribant, non prophetasse. Aliud enim est vatem agere, aliud est esse interpretem : ibi Spiritus futura prædicit, hic eruditio & verborum copia ea quæ intelligit transfert.

Justinus tamen προσέχων (ut Apostoli Paulus ac Petrus loquuntur) Ἰουδαϊκοῖς μύθοις, καὶ γραώδεσι, atque Hieronymo longe magis credulus, sibi persuadet, & aliis persuadere conatur, se ipsum cellularum istarum ruinas ibi in insula Pharo propriis oculis contemplasse : sicut & stat pro ipsorum Divino instinctu. Hæc autem illum ex Judæis, sive Alexandrinis, (ut puto) sive aliis didicisse, sibique persuadere passum, ostendunt satis illa, quæ jam ex Sopherim, & Gorionide, & ex Georgii Homedidæ Chronico attuli. Unde autem & sibi persuaderi passus sit, *Misisse Ptolemæum ad Regem Judæorum Herodem*, fateor me plane ignorare. Hæc interim ostendunt, quæ fides circa talia Justino tribuenda sit.

Quæ inter Celeberr. Meursii *addenda, ad Pisistratum*, ex Diomede Scholastico, seu Commentario ipsius, in Dionysii Thracis librum de arte Grammatica, nondum in hunc diem edito, affert Celeberrimus Jacobus Gronovius, operæ pretium duco ut huc afferantur : ut inde perspiciatur, quomodo fabulæ ex fabulis originem trahant. Extant autem illa verba, in Præfatione Voluminis quinti Thesauri Græcarum Antiquitatum, hoc modo : Ἀναγκαῖον δὲ, μετὰ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς ῥαψῳδίας μνησθῆναι κἀκείνου, ὅτι ἔν τινι χρόνῳ τὰ Ὁμήρου ποιήματα παρεφθάρησαν, ἢ ὑπὸ πυρὸς, ἢ ὑπὸ σεισμοῦ. Καὶ ἀλληνάλλως τῶν βιβλίων διασκεδασθέντων, καὶ φθαρέντων, ὕστερον εὑρέθη ὁ μὲν, ἔχων ἑκατὸν στίχους τυχὸν Ὁμηρικούς. ὁ δὲ χιλίους. ἄλλος, διακοσίους. ἄλλος, ὅσους ἂν ἔτυχε. καὶ ἔμελλε λήθῃ παραδεδόσθαι ἡ τοιαύτη ποίησις. Ἀλλὰ Πισίστρατος, Ἀθηναίων στρατηγὸς, θέλων ἑαυτῷ δόξαν περιποιήσασθαι, καὶ τὰ τοῦ Ὁμήρου ἀνανεῶσαι, τοιοῦτό τι ἐβουλεύσατο. Ἐκήρυξεν ἐν πάσῃ τῇ Ἑλλάδι, τὸν ἔχοντα Ὁμηρικοὺς στίχους ἀγαγεῖν πρὸς αὐτὸν,

αὐτὸν, ἐπὶ μισθῷ ὡρισμένῳ καθ' ἕκαστον στίχον. Πάντες οὖν οἱ ἔχοντες ἀπέφερον, καὶ ἐλάμβανον ἀδιαστρόφως τὸν ὁρισθέντα μισθόν. οὐκ ἀπεδίωκε δὲ τὸν φέροντα, οὓς ἤδη παρειλήφει στίχους παρ' ἑτέρου, ἀλλὰ κἀκείνῳ τὸν αὐτὸν ἀπεδίδου μισθόν. ἐνίοτε γὰρ αὐτοῖς ἕνα ἢ δύο στίχους εὕρισκε περιττοὺς, ἐνίοτε δὲ πλείους. ὅθεν τὶς ἐσθ' ὅτε καὶ ἰδίους παρεισέφερε, τοὺς νῦν ὀβελιζομένους. Καὶ, μετὰ τὸ πάντας συναγαγεῖν, παρεκάλεσεν ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑ ΔΥΟ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΣ, συνθεῖναι τὰ τοῦ Ὁμήρου, ΕΚΑΣΤΟΝ ΚΑΤ ΙΔΙΑΝ, ὅπως ἂν δόξῃ τῷ συντιθέντι καλῶς ἔχειν, ἐπὶ μισθῷ πρέποντι λογικοῖς ἀνδράσι, καὶ κριταῖς ποιημάτων, ἑκάστῳ δεδωκὼς πάντας τοὺς στίχους κατ' ἰδίαν, ὅσους ἦν συναγαγών. καὶ, μετὰ τὸ ἕκαστον συνθεῖναι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, εἰς ἓν συνήγαγε πάντας τοὺς λεχθέντας γραμματικοὺς, ὀφείλοντας ἐπιδεῖξαι αὐτῷ ἕκαστον τὴν ἰδίαν σύνθεσιν, παρόντων ὁμοῦ πάντων. Οὗτοι οὖν, ἀκροασάμενοι, οὐ πρὸς ἔριν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀληθὲς, καὶ πᾶν τὸ τῇ τέχνῃ ἁρμόζον, ἔκριναν πάντες κοινῇ, καὶ ὁμοφρόνως, ἐπικρατῆσαι τὴν σύνθεσιν, καὶ διόρθωσιν, Ἀριστάρχου, καὶ Ζηνοδότου. καὶ πάλιν ἔκριναν, τῶν δύο συνθέσεων τε καὶ διορθώσεων, βελτίονα τὴν Ἀριστάρχου. ἐπειδὴ δέ τινες τῶν συναγαγόντων τοὺς Ὁμηρικοὺς στίχους πρὸς τὸν Πεισίστρατον, διὰ τὸ πλείονα μισθὸν λαβεῖν, καὶ τοὺς ἰδίους στίχους, ὡς καὶ εἴρηται, σκεψάμενοι προσέθηκαν, καὶ ἤδη ἐν συνηθείᾳ ἐγένοντο τοῖς ἀναγινώσκουσιν, οὐκ ἔλαβε τοῦτο τοὺς κριτὰς, ἀλλὰ, διὰ μὲν τὴν συνήθειαν, καὶ πρόληψιν, ἀφῆκαν αὐτοὺς κεῖσθαι. ὀβελίσκους δὲ ἑκάστῳ τῶν ἀδοκίμων, καὶ ἀλλοτρίων, καὶ ἀναξίων τοῦ ποιητοῦ, στίχων παρατιθέμενοι, τοῦτο αὐτὸ ἀπεδείξαντο, ὡς ἀνάξιοί εἰσι τοῦ Ὁμήρου.

Necesse vero, post originem rhabsodiæ meminisse etiam ejus, quod corrupta aliquando Homeri poëmata fuerint, sive igne, sive etiam terræ motu. Libris vero, quocunque tandem modo, dissipatis, & corruptis, postea inventus quispiam est, qui Homericos versus forte centum haberet; quidam etiam, qui mille: quidam rursus, qui ducentos: alius, quocunque numero. Ac futurum sane erat, ut poësis ista omnis oblivioni traderetur. Sed Pisistra-

sistratus, Atheniensium imperator, gloriam sibi parere cupiens, & poëmata Homeri instaurare, tale quiddam excogitavit. Denuntiavit per totam Græciam, si Homericorum versuum quispiam haberet quicquam, uti id ad se afferret, pro singulis mercedem certam accepturus. Itaque quicunque habebant, afferebant; & mercedem præstitutam integram accipiebant: neque expellebat eum, qui vel illos quoque versus, quos jam ante accepisset, afferebat. Nam quandoque inter istos versum unum, alterumve, supervacuum inveniebat, & interdum plures numero: siquidem essent aliquando, qui adferrent à se factos, nunc expunctos. Cumque omnes contulissent, SEPTUAGINTA DUOS GRAMMATICOS ADVOCAVIT, & SEORSIM COLLOCATOS, componere quæ Homeri forent, cuncta jussit; mercede etiam præstitutâ viris doctis, ac poëmatum judicibus, conveniente: deditque in manus unicuique quotquot collegisset versus. Ac, cum quisque ea, prout visum sibi, composuisset, Grammaticos, quos dixi, omnes convenire in unum jussit: uti in præsentia omnium singuli composita à se ostenderent. Qui cum ea recitata audiissent, non contentione ullâ, sed pro veritate rei, & ut arti conveniret, collatis in commune sententiis, uno ore pronuntiarunt, compositionem ac correctionem, Aristarchi, & Zenodoti, cæteris præstare: deinde rursum, ex utraque eam, quæ Aristarchi esset, prævalere judicarunt. Quia vero quidam illorum, qui Homericos versus ad Pisistratum attulerant, ut mercedis plus acciperent, suos quoque, uti dictum est, data opera apposuerant, ac jam ii legi quoque consuevissent, non id tamen judices cepit; verum propter consuetudinem, ac receptum ante usum, eos ita reliquerunt: verum, obelisco apposito, quotquot improbos, alienos, & poëta indignos esse existimarent, indicarunt.

Conjiciat nunc Lector, an hæc historia de LXXII Grammaticis, *seorsim collocatis, ut illa quæ vere Homeri essent discernerent*, &c. ex fabula Judæorum de LXXII *cellulis in Pharo*,

Pharo, &c. fuerit hausta, an contra illa de cellulis in Pharo, & interpretibus iis separatim inclusis, ex ista quam jam modo ex Diomede Scholastico produxi: ac consideret an non ambæ æque pro fabellis (quamvis una ex altera ducta fuit) habendæ sint; unaque ex altera hausta. Certe melius de ista re nobis constare posset, si nobis de illius Diomedis ætate certe constaret.

CAPUT XIX.

De Inspiratione Divina circa hanc Versionem ex Irenæo, Clemente Alexandrino, & Tertulliano, De Libro Esdræ quarto, nugisque quæ in isto continentur; adeoque de Apocryphis (ac quidem LXX) conversis. Quinam Libri olim Canonici fuerint secundum Isaacum Vossium; &c.

UT autem aliquid nunc addam de *inspiratione Divina*, quam tamen in illis Interpretibus, neque Hieronymus, neque ipse prætensus Aristeas aut Josephus, agnoscunt: jam vidimus pro ea stare Philonem. Sed non minus id faciunt Clemens Alexandrinus, Irenæus, Epiphanius, & Augustinus, Chrysostomus ac Cirillus, omnes Hebrææ linguæ ignari; atque inde eo magis Græcæ versioni patrocinantes.

Irenæus namque ita Lib. III. c. 25. *Convenientibus autem ipsis in unum* [post versionem nempe separatim factam] *apud Ptolemæum, & comparantibus suas interpretationes, Deus glorificatus est, & scripturæ vere Divinæ creditæ sunt; omnibus eandem, & iisdem verbis, & iisdem nominibus recitantibus ab initio usque ad finem, ut GENTES* [NB] *COGNOSCERENT per inspirationem Dei interpretatas esse Scripturas.*

Et tamen hæ gentes inde minime ad religionem Judaicam conversæ fuerunt. Ac ne de ullo quopiam ex gentibus id ullo modo patet: quum tamen omnes istam versionem (etiam ipse Ptolemæus) ut perhibetur ut Divino afflatu factam haberent. Verum

Verum audiamus hîc quoque Clementem Alexandrinum; qui ita fatur : Ἑκάστου δὲ ἐν μέρει καὶ ἰδίαν ἑκάστην ἑρμηνεύσαντος προφητείαν, συνῴδησαν αἱ ἑρμηνεῖαι σύναντι βληθεῖσαι, καὶ τὰς διανοίας, καὶ τὰς λέξεις. Θεοῦ γὰρ ἦν βούλημα μεμελετημένον εἰς Ἑλληνικὰς ἀκοάς· οὐ δὴ ξένον ἐπιπνοίᾳ Θεοῦ, τοῦ τὴν προφητείαν δεδωκότος, καὶ τὴν ἑρμηνείαν, οἱονεὶ Ἑλληνικὴν προφητείαν, ἐνεργεῖσθαι. ἐπεὶ καὶ ἐν τῇ Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωσίᾳ διαφθαρεισῶν τῶν γραφῶν κατὰ τοὺς Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως χρόνους, ἐπίπνους Ἔσδρας ὁ Λευίτης, ὁ ἱερεὺς γενόμενος, πάσας τὰς παλαιὰς αὖθις ἀνανεούμενος προεφήτευσε γραφάς.

Quum autem unusquisque SUAM interpretatus esset PROPHETIAM, omnes simul interpretationes sententiis & dictis consenserunt. DEI enim consilium singulare erat, QUI GRÆCORUM AURIBUS ILLA PARAVERAT. Neque vero absque inspiratione alienum : ut qui prophetiam dederat, interpretationem quoque tanquam Græcam prophetiam daret cum & in captivitate pèr Nebucadnezar deperditis Sacris Scripturis, tempore Artaxerxis Regis Persarum, Esdras, qui Levita erat, inspiratus (divinitus) *Veteres Scripturas per prophetiam renovavit.*

Cui succinit ita modò adductus Irenæus : *Et non esse mirabile, Deum hoc in eis operatum; quandoquidem in ea captivitate populi, quæ facta est à Nebuchodonosor, corruptis Scripturis, & post 70 annos Judæis descendentibus, temporibus Artaxerxis Persarum Regis, inspiravit Hesdræ Sacerdoti Tribûs Levi, prophetarum omnes rememorare Sermones, & restituere populo eam Legem, quæ data esset per Moysen.*

Tum & Tertullianus; qui occasione *Scripturæ Enoch*, (cui magis strenue quam feliciter se patronum exhibet,) libro de *Habitu mulierum*, cap. 3. ita loquitur : *Quemadmodum & Hierosolymis Babyloniæ expugnatione deletis, omne instrumentum Judaicæ literaturæ per Esdram CONSTAT restauratum.*

Quo-

Quonam vero auctore id constet videri potest ex Esdræ (seu potius Pseudo-Esdræ) Libro quarto. Ita enim ille cap. XIV. v. 21. *Quoniam Lex tua exusta est : quamobrem nemo scit quæ à te facta sunt, vel quæ incipient fieri opera. Si ergo inveni apud te gratiam, immitte in me Spiritum Sanctum, ut scribam quicquid fuit factum in seculo ab initio, quæ fuerunt scripta in Lege tua, ut possint homines invenire semitam tuam ; & qui voluerint vivere, ultimis temporibus vivant. Respondens itaque mihi dixit : Abi, congrega populum, & indicite eis, ut non quærant te diebus quadraginta. Tu autem tibi præpara libros multos ; & accipiens tecum Serajam, Debarjam, Schelemiam, Echamum, & Chatzielem, hos quinque viros paratissimos ad scribendum velociter, advenito huc.* Et post nimis absurda ac ridicula, quam ut hic referantur, quæque ipse Lector ibi videre potest, pergit ita, versu 41. *Quapropter ubi apertum os meum non fuit clausum amplius. Sed ut altissimus dederat intellectum quinque illis viris, scripserunt ea quæ dicebantur excessu mentis, & quæ non intelligebant. Ac nocte quidem sumebant cibum ; ego vero per diem loquebar, & per noctem NON TACEBAM. Sic fuerunt scripti per quadraginta dies libri ducenti quatuor. Fuit autem completis quadraginta diebus, ut loqueretur Altissimus, dicens : Quæ priora scripsisti palam, ut legant digni & indigni ; posteriores vero septuaginta conserva, ut tradas eos sapientibus è populo tuo : in his enim est vena intellectus, & sapientiæ fons, & scientiæ flumen. Atque ita feci.* Ast alias ipsius nugas jam puto me alibi attigisse.

Vide nunc, mi Lector, quali teste & Apocryphorum patrono, qualique testimonio nitantur hi patres ac Scriptores Ecclesiastici ; teste scilicet aliquo Christiano Judaizante, qui tali piâ fraude suæ sectæ (ut semper hæretici primitivæ, ac sequentis, Ecclesiæ Christianæ solebant) patrocinari conabantur.

Quem

Quem scriptorem sane, si jam non aliam rem agerem, vivis suis coloribus depingerem. Nunc solummodo perpendat Lector, 1. Legem totam exustam fuisse, tempore captivitatis Babylonicæ; adeoque nullum istis, qui ex illa captivitate reduces erant, exemplar superfuisse. 2. Hanc totam Legem, vel si mavis Pentateuchum, sic ut illum nunc habemus, tum & prætera istos multos libros, de quibus tam ridicule nugatur, ex revelatione Divina, mediantibus, seu subservientibus potius, istis quinque viris, quadraginta diebus (non 72) fuisse restitutos, ac conscriptos, ac quidem ad numerum ducentos ac quatuor; quorum 134 videntur fuisse Canonici, reliqui vero 70 Apocryphi, de quibus Epiphanius male somniat.

O! Medici mediam tali pertundite venam.

Interim is Epiphanius non nisi 22 Libros Canonicos numerat: sub quo numero non sola Lex, ut scimus, verum & cæteri Historici ac Prophetici comprehenduntur. Et tamen hi 70 Apocryphi (nisi qui restant ex illorum numero fuerint, quod tamen falsum aliunde liquet) post Epiphanium penitus perierunt: neque alius quispiam vel ante, vel post ipsum, eorum ullibi meminit: nisi fuerint isti, quibus magnus ille Isaacus Vossius, tam strenue patrocinatur; *Libri*, videlicet, *Sibyllini*, *Theognis*, *Phocylidis* similisque commatis nugæ, per 70 virorum patronos, in ipsum Canonem intrusi.

Sed Vossius vult hujusmodi libros in Canonem à Judæis acceptos fuisse, eosque tamdiu locum inter cæteros Canonicos locum possedisse, donec à Judæis ac ceteris Hebraïzantibus, tandem (ac quidem Hieronymo adjuvante) ex Canone malignè extrusi fuerint. *Credimus? an qui amant ipsi sibi somnia fingunt?*

At certe, qualescunque hi prætensi libri fuerint, non tamen inter Esdræ, aut Epiphanii Apocrypha numerari potuerunt;

tuerunt; quum Græcè conſcripti ſint : multo minus inter illos 134 Eſdræ Canonicos. Verum ſtultum videri queat tam ſtultas refutare nugas : quare hoc tantum addam; Hieronymum, virum ſolum fere (niſi quod & Origenes excipiendus ſit) Hebraicè doctum, ſolumque fere aptum huic liti dijudicandæ, (quod præterea cordatus eſſet, ac permagno judicio præditus, quicquid contra clamet Iſ. Voſſius) merito contra hujuſmodi, pro prætenſis LXX Interpretibus, inſurrexiſſe teſtimonia. Quamvis parvam inierit gratiam, apud ſui temporis ſemidoctos (quali nomine is Voſſius *Hieronymi* ſectatores condecorat) atque ob illorum ignorantiam & invidiam, tam multa paſſus fuerit : neque ipſius Auguſtini, (alias Magni Viri, ſed hîc, ex imperitia linguæ Hebraicæ minus æqui & apti judicis) reprehenſiones effugere potuerit. Quo eodem fato, ſimilia ipſius æmulator ſtrenuus, *nec inferiora ſecutus*; quique non minori labore ac prudentia in Critica Sacra verſatus fuit, *Deſiderius Eraſmus* Monachorum ſimiliumque, bonarum artium, omniumque humaniorum ſtudiorum, ex craſſa ignorantia, oſorum pati debuit : dum Herculeo quodam labore Augeæ ſtabulum repurgaret vertendo, corrigendo, repurgando, ac vera ſcripta à falſis ac ſuppoſititiis diſcriminando, cum Verſiones Novi Teſtamenti, tum Scriptores Eccleſiaſticos antiquos; interque illos, non minimo labore, modo nominatos *Hieronymum* atque *Auguſtinum*.

CAPUT XX.

De Interpretum ad Regem Ptolemæum quotidiano accessu : de convivio ad Regis mensam : ac quam bene, aut male potius, huc Hebræi cum Ægyptiis convenire, ac convivari, potuerint; quum ne omnes quidem Judæi inter se communicarent, simulve convivarentur; vulgusque Judæorum illis qui Chachamim, seu Sapientum nomine veniebant, fere abominationi esset. Reditur hinc ad Interpretes, illorumque in vertendo consensum : tractaturque de XIII locis per ipsos immutatis; de Jobi uxoris verbis, cap. II. v. 9. de Origenis in Epistola ad Africanum super prætensa LXX virali versione testimonio. Tandemque cur Græci ita pro LXX virali versione steterint.

VErum enim vero ad nostrum redeamus Aristeam, qui translationis historiam ita persequitur : *Ac quidem quotidie ad nonam usque horam, in tali studio congregati erant : deinde discedebant ad curandum corpus; quibus omnia large suppeditabantur quæ cupiebant, & PRÆTER HÆC quotidie de illis quæ Regi apparabantur : & his Dorotheus ex mandato Regio subministrabat.*

Hoc erat igitur sub tempus vespertinum & inclinante saltem jam die; quod tempus Aristeas hic (quod omnes eruditi sciunt) dies Veterum Judæorum, Græcorum ac Romanorum more dividit; & porro addit : *Atque etiam quotidie BENE MANE veniebant in aulam, & salutato Rege redibant in locum suum.*

Bene quidem hoc, quod quotidiano penso jam absoluto, ad curandum corpus discederent. At quamprimum dies illucesceret ipsis, si non adhuc ante lucem, regia, & ipse Rex, solutandi gratia, iis adeundus erat.

Sed contra, si Epiphanio fides adhibenda, *illi à mane ad vesperam conclusi erant, ac TEMPORE VESPERTINO, in 36 naviculis transvecti ad Ptolemæi palatium, cum ipso convivabantur; ac in 36 lectulis* [ibi sine omni dubio in aula] *dormiebant, ne simul conversarentur.* Si

Si autem, secundum Aristeam, matutino tempore Regem adierunt salutandi eum gratia, oportet ut & ipse Rex admodum matutinus surgeret, seque ad illos admittendos pararet : nisi vellet ipsos, sero ac post tertiam diei horam revertentes, rursus ad interpretandi laborem sese accingere. Nec certe credendum est Regem tam primo mane ob hos salutatores surrexisse; adeoque necesse fuit illis plus temporis insumere in hoc opere quam 70 dies.

Epiphanii Aristeas certe hæc melius confinxit: ille enim quod sciret *Auroram* (ut loquuntur) *Musis amicam*, eos à primo mane opus ursisse vult; ac *tempore vespertino in aulam seu palatium venisse asserit*.; *ac cum Rege simul epulis, post diurnum pensum, operam dedisse*; eosque ibi sic noctem transegisse; ut summo mane ad interpretandi munus reverterentur

Verum ut de his epulis quoque aliquid addam : Secundum Aristeam Dorotheus quidem, præter illa quibus ex consuetudine ac pro lubitu quotidie vescebantur, ipsis sic quoque quotidie de *illis quæ Regi apparabantur subministrabat*: vel, si mavis, *illi cum ipso Rege convivabantur.*

Quod autem tam securè de Regis mensa vescerentur, satis bene conciliare nequeo cum diæta ac victu Judæorum ab ipso Deo, per Mosen, illis præscripta ac mandata;

Nam si Christiani fuissent, ac quidem è Græcis, post Apostoli Petri revelationem super ista re, [Act. cap. X. v. 28.] ac Pauli præcepta ad Corinthios [Epist. I, cap.] conversis; facilius in animum inducere possem, *illos propter conscientiam nihil interrogasse.*

At ipse Sanctus Petrus, post istam revelationem sibi factam, de ista licentia, ita ad Cornelium, illosque qui apud ipsum congregati erant, loquitur : Ὑμεῖς ἐπίστασθε ὡς ἀθέμιτόν ἐστι ἀνδρὶ Ἰουδαίῳ κολλᾶσθαι καὶ προσέρχεσθαι ἀλλοφύλῳ. *Vos scitis nefas esse Viro Judæo propius adjungere se, aut accedere, ad alienigenam.*

Si vero ad prima Judaiſmi initia adſcendamus, atque inde rurſus deſcendamus ad ſeriora tempora, reperiemus hæc Geneſeos cap. 43. v. 32. *Non enim poterant Ægyptii ſumere cum Hebræis cibum; quia abominationi id erat in Ægypto.*

Quin & ipſe Joſephus, ne ſcilicet Ægyptios offenderet, ſeorſim à fratribus cibum capiebat. Namque *appoſuerunt ei ſeorſim, & illis ſeorſim: Ægyptiis vero comedentibus APUD EUM ſeorſim*: ut in eodem verſu, ante verba modo allata, habemus.

Quin & Flavius Joſephus, contra Apionem: (ſicuti iſta verba jam ſupra attuli) *Præterea quum nobis ſit propria vivendi ratio, nihil fuit antiquis temporibus quod nobis converſationem faceret cum Græcis.*

Si quoque ad ipſorum Gentilium teſtimonia nos convertamus, reperiemus Herodotum ita loquentem, Lib.

Οὔτ' ἀνὴρ Αἰγύπτιος οὔτε γυνὴ ἄνδρα Ἕλληνα φιλήσειεν ἂν τῷ στόματι, οὐδὲ μαχαίρῃ ἀνδρὸς Ἕλληνος χρήσεται, οὐδὲ ὀβελοῖσι, οὐδὲ λέβητι, οὐδὲ κρέως καθαροῦ βοὸς διατετμημένου Ἑλληνικῇ μαχαίρῃ γεύσεται. *Nemo Ægyptius, Ægyptiave viri Græci aut os ſuaviatur, aut cultro, aut veru, aut ollâ illius utitur; aut puræ bovis carne cultro Græco inciſâ veſcitur.* Et hoc quidem ille de ipſis Græcis.

Idem Joſephus de Judæis, adverſus Apionem, ait Judæos *neminem ex aliis gentibus recipere diverſa de numine ſentientem; neque communicare cum iis, qui aliam ſequuntur vitæ rationem*: ut jam quoque ſupra adduxi.

Interim (fingente ita noſtro Ariſtea) Eleazarus Ægyptios ita familiariter excipiebat legatos, ut in interiora Templi Hieroſolymitani illos duxiſſe, cunctaque ibi maxime notatu digna oſtendiſſe videatur; ſacerdotes, altaria, ſacrificia: quin & ipſum ſummum Pontificem, in veſtimentis Pontificalibus, cum ipſis *duodecim* lapidibus, &c.

Attamen nec ipſi Judæi inter ſeſe indiſcriminatim vive-
bant

bant (ne de Templo nunc loquar, ad cujus interiora, commune Judæorum vulgus non admittebatur:) quum ſapientes ipſorum, ſeu *Chachamim*, *Rabbinive* (qui ſectæ Phariſaicæ erant) ſe plane abſtinerent ab עם הארץ, *populo terræ*, ſeu communi Judæorum vulgo : atque ita quidem, ut nunquam convivarentur cum illis : quod, præterea, illum ſic pro impuro ac polluto haberent, ut ne attingi quidem ab illo ſe paterentur; ne ſic ipſi impuri, ſeu polluti, redderentur; hincque apud Joan. Cap. VII. v. 49. legamus: Ἀλλὰ ὁ ὄχλος οὗτος, ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον ἐπικατάρατοί εἰσι. Quanto minus ergo veriſimile nobis videri debet, hos *Chachamim*, ſeu *Sapientes*, tam familiariter convixiſſe Ptolemæo, atque aulicis ipſius; niſi id ex Joſepho ſolvere valemus, ubi de Dorotheo convivium dirigente loquitur.

Verum enim vero ad Verſionis iſtius laborem revertamur: ubi videmus, Epiphanium unanimi illo conſenſu, de quo ſupra locutus ſum, non contentum, *addere, hos Interpretes ex motu proprio voces ſubinde aliquas vel addidiſſe, vel ſubtraxiſſe* : attamen per miraculum; ne quis exiſtimet illos id feciſſe pro lubitu. Ita enim ille : Ἐκ πνεύματος τοῦ ἁγίου ὑπὸ μίαν συμφωνίαν, τὴν πᾶσαν ἑρμηνείαν ἐκδεδώκασι, καὶ ὅπου προσθήκης γέγονε χρεία, σαφηνείας ἕνεκα τοῦ λόγου προσθεῖσι, καὶ συμφώνως ἀλλήλοις συμπεφωνήσασι, καὶ ἐκδοῦσι. καὶ ταῦτα ἀγνοοῦσι, τί ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν ἑρμηνεύει. ὅπου δὲ πάλιν ἐκβολῆς λέγων τινῶν χρεία, ἐπίσης ἐκβαλοῦσι, καὶ συναδόντως ἑρμηνεύσωσιν, ὡσπερεὶ ἐν τῷ ἅμα πάντες ἐκαθῆντο, καὶ συμβουλευτικῶς ἀλλήλοις ἡρμήνευον. ἄδηλον, ὅτι ἐν τοῖς ἑβδομήκοντα δύο εὑρεθήσεται ἡ ἀλήθεια [credo plane hic legendum, εὔδηλον, vel εὔδηλον ὂν] ὥστε γνωστὸν τοῦτο τοῖς φιλαλήθως ἐξετάζειν βουλομένοις, ὅτι οὐ μόνον ἑρμηνευταὶ ἐκεῖνοι γεγόνασιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μέρους προφῆται. ὧν γὰρ οὐκ ἦν χρεία εἰς ἑρμηνείαν παρῆκαν, &c.

Ex inſtinctu vero Spiritus Sancti, unanimi verborum conſenſu,

 totam

totam illam versionem ediderunt; atque ubi aliquid addi debuit illustrationis gratia, sic iisdem verbis concordabant inter sese, atque ita (illud) edebant: & hoc quidem faciebant singuli, (seu singula paria) sive interpretabantur, interim nescientes, quid aut qualia alii singuli, sic quoque separatim positi interpretarentur. Ubi autem rursus aliquid (ut superfluum) ejici, seu rejici opportebat, similiter omnes ac singuli id rejicientes, iisdem verbis (textum) vertebant: quasi omnes simul in unum congregati consedissent, ac communi ita consilio, ac mutuò conferentes vertissent. Hincque clare in istis septuaginta duo ipsa veritas reperietur. Unde & illud notum fiet, illis, qui studio veritatis ducti, ista examinare volunt, eos (Interpretes) non solummodo Interpretes fuisse, sed quadantenus (seu pro parte) Prophetas.

Quin & jam ante dixerat : .... οὐχ εὑρέθη διαφωνία, ἀλλὰ θεοῦ θαυμάσιον ἔργον, εἰς τὸ γνωσθῆναι ὅτι πνεύματος ἁγίου ἔχοντες δωρεὰν ἐκεῖνοι οἱ ἄνδρες, ὡμοφώνησαν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ὅπου προσετίθετο λόγος, ὑπὸ μὲν πάντων εὑρέθη προστεθειμένος. ὅπου δὲ ἀφείλοντο, πάντες ἐπίσης εὑρέθησαν ἀφελόμενοι. καὶ ὧν μὲν ἀφείλοντο οὐκ ἔστι χρεία. εἰς δὲ τὸ γενέσθαι σοι σαφὲς τὸ εἰρημένον, ὅτι θαυμαστῶς κατὰ θεοῦ οἰκονομίαν, καὶ ἐκ συμφωνίας πνεύματος ἁγίου συμφώνως ἡρμήνευσαν, καὶ πρὸς ἀλλήλους οὐ διηνέχθησαν, &c. *Non reperiebatur discrepantia, verum Dei mirabile opus, sed ad cognoscendum, quod isti homines haberent donum Spiritûs Sancti, sic concordabant in eremo: & quando lectio aliqua, vel verbum aliquod, addita fuerant, patebat (illa) ab omnibus esse apposita: ubi vero aliquid detractum erat, patebat id ab omnibus ac singulis sublatum. Et eorum, quæ abstulerunt nulla est utilitas. Ut autem hæc dicta tibi manifesta sint, & ex communi sensu* [tam rei, quam verborum sc] *mirabiliter secundum Dei œconomiam, ac Spiritus Dei directione, uno consensu (seu vocibus inter se convenientibus) interpretati sint, neque inter sese discrepaverint*, &c.

De

De immutatione tali quoque Talmudici (ut jam suprà vidimus) loquuntur : de 13 scilicet istis locis; in quibus certo consilio : ne nempe, Regi ægre facerent, aut scandalum Gentilibus : aut, denique, ne mysteria Judaicæ religionis nimis temere his Gentilibus revelarent. Hæc enim omnia prætenduntur. An autem talia hîc prætendi possent judicet Lector inspectis istis 13 locis, quos jam supra adduxi.

At neque iste locus in Jobi cap. II. v. 9. qui in Hebraico contextu habet : Χρόνου δὲ πολλοῦ προβεβηκότος, εἶπεν αὐτῷ ἡ γυνὴ αὐτοῦ. Μέχρι τίνος καρτερήσεις λέγων, ἰδοὺ ἀναμένω χρόνον ἔτι μικρὸν προσδεχόμενος τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μου; ἰδοὺ γὰρ ἠφάνισαι σου τὸ μνημόσυνον ἀπὸ τῆς γῆς, υἱοὶ καὶ θυγατέρες ἐμῆς κοιλίας ὠδῖνες, καὶ πόνοι, οὓς εἰς τὸ κενὸν ἐκοπίασα μετὰ μόχθων. σύ τε αὐτὸς ἐν σαπρίᾳ σκωλήκων κάθησαι, διανυκτηρεύων αἴθριος. Κἀγὼ πλανῆτις, καὶ λάτρις, τόπον ἐκ τόπου περιερχομένη, καὶ οἰκίαν ἐξ οἰκίας. προσδεχομένη τὸν ἥλιον πότε δύσεται, ἵνα ἀναπαύσωμαι τῶν μόχθων μου, καὶ τῶν ὀδυνῶν αἵ με νῦν συνέχουσιν. ἀλλὰ εἰπόν τι ῥῆμα πρὸς Κύριον, καὶ τελεύτα. Ὁ δὲ ἐμβλέψας, εἶπεν αὐτῇ, &c. *Tempore autem multo transacto dixit ei uxor* [quam Targumistæ *Dinam* appellatam volunt] *quousque sustinebis dicens : Ecce permaneo tempus adhuc parvum exspectans spem salutis meæ? Ecce enim deletum est memoriale tuum de terra; filii & filiæ meæ uteri dolores & labores, quos in vacuum laboravi cum ærumnis ; ipse vero in putredine vermium sedes, pernoctans sub dio; & ego errans & ancilla, locum ex loco, & domum ex domo circumiens exspecto solem quando occidet, ut requiescam ab ærumnis quæ me premunt. Sed dicito aliquod verbum in Dominum, & morere. Ille vero* [eam] *aspiciens dixit, &c.*

Hæc, præterquam quod in aliis compareant Codicibus, etiam reperiuntur in Exemplari isto Alexandrino, apud Angli-

glicanos tanti habito. Videant nunc patroni Græcæ verſionis (ii nempe qui omnes Canonicos libros à prætenſis iſtis LXX ſenibus converſos volunt) an illa etiam ad iſta XIII loca, ſimiliave unanimi conſenſu, immutata, omiſſa, aut ſuperaddita, pertineant.

Ad Polyglottorum Anglicanorum textum Græcum, hæc Flaminius Nobilius (ratione variarum Lectionum) notat: *Longa hæc mulieris oratio in Complutenſi reſecta eſt, ut reſpondeat vulgari, ſed eſt in omnibus exemplaribus, & à Chryſoſthomo, homiliâ 28 in primam ad Corinthios, & Olympiodoro, exponitur.* Et certe talia exhibet *Catena Græcorum Patrum* in Jobum : ubi & *Didymus*, & *Olympiodorus*, & *Chryſoſthomus*, & *Baſilius* illa verba agnoſcunt, commentarioque ſuo adornant.

Aſt operæ pretium eſt, huc afferre Origenis Adamantii verba ex Epiſtola ejus ad Africanum : ac quidem eo magis quod illa nondum (niſi in calce modo nominatæ Catenæ) edita ſint. Habent autem iſta hoc modo: Καὶ πρὸς καὶ ἐν ἄλλοις δὲ πολλοῖς ἁγίοις βιβλίοις εὕρομεν πῆ μὲν πλείονα παρ' ἡμῖν κείμενα ἢ παρ' Ἑβραίοις, πῆ δὲ λείποντα. παραδείγματος δὲ ἕνεκεν, ἐπεὶ μὴ πάντα οἷόν τέ ἐστι παραλαβεῖν, ὀλίγα ἐκθησόμεθα. οἷον ἐκ τῆς Ἐσθὴρ οὔτε ἡ τοῦ Μαρδοχαίου εὐχὴ, οὔτε ἡ τῆς Ἐσθὴρ, οἰκοδομῆσαι δυνάμεναι τὸν ἐντυγχάνοντα, παρ' Ἑβραίοις φέρονται· ἀλλ' οὐδὲ αἱ ἐπιστολαὶ, οὐδὲ ἡ τῷ Ἀμὰν, ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τοῦ τῶν Ἰουδαίων ἔθνους γεγραμμένη, οὐδὲ ἡ τοῦ Μαρδοχαίου ἐξ ὀνόματος Ἀρταξέρξου, ἀπολύουσα τοῦ θανάτου τὸ ἔθνος. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰὼβ τὰ ἀπὸ, τοῦ, γέγραπται δὲ αὐτὸν πάλιν ἀναστήσεσθαι, μεθ' ὧν ὁ Κύριος ἀνίστησιν, μέχρι τέλους οὐ κεῖται παρὰ τοῖς Ἑβραίοις. διόπερ οὐδὲ παρὰ τῷ Ἀκύλᾳ, παρὰ δὲ τοῖς Ἑβδομήκοντα καὶ Θεοδοτίωνι, ὁτὲ ἰσοδυναμοῦντα ἀλλήλοις. καὶ ἄλλα μυρία εὕρομεν ἐν τῷ Ἰὼβ, καὶ κατ' ὀλίγον, καὶ κατὰ πλεῖον ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀντιγράφοις, ἢ ἐν τοῖς παρὰ Ἰουδαίοις. κατ' ὀλίγον μὲν, ὅτε, ἀνιστάμενος τρισῶι, προσφέρει περὶ αὐ-

τῶν

τῶν θυσίας κατὰ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, τὸ, μόσχον ἕνα περὶ ἁμαρτίας περὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν καὶ ὅτι, ἦλθον οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ παραστῆναι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ διάβολος ἦλθε μετ᾽ αὐτῶν, τὸ, περιελθὼν τὴν γῆν, καὶ ἐμπεριπατήσας ἐν αὐτῇ. ἔτι δὲ οὐκ ἦν παρὰ Ἑβραίοις μετὰ, τὸ, ὁ Κύριος ἔδωκε, καὶ ὁ Κύριος ἀφείλετο, ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο. Πλεῖστα δὲ ἐν τοῖς ἡμετέροις παρὰ τὰ Ἑβραϊκὰ, ὅτι, εἶπε τῷ Ἰὼβ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ, μέχρι τίνος καρτερήσεις λέγων, ἰδοὺ, ἀναμένω χρόνον ἔτι μικρὸν, προσδεχόμενος τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μου, ἕως τοῦ, ἵνα ἀναπαύσωμαι τῶν μόχθων μου καὶ τῶν ὀδυνῶν αἵ με νῦν συνέχουσι. μόνον γὰρ τὰ ῥητὰ τῆς γυναικὸς ἀναγέγραπται, τὸ, ἀλλ᾽ εἶπόν τι ῥῆμα πρὸς Κύριον καὶ τελεύτα. πάλιν τε πλεῖστά τε ἐστι διὰ μέσου ὅλου τοῦ Ἰὼβ παρ᾽ Ἑβραίοις μὲν κεῖται, παρ᾽ ἡμῖν δὲ οὐχὶ, καὶ πολλάκις μὲν ἔπη τέσσαρα ἢ τρία, ἔσθ᾽ ὅτε δὲ δεκατέσσαρα, δεκαὲξ, καὶ δεκαεννέα. καὶ τί με δεῖ καταλέγειν ἃ μετὰ πολλοῦ καμάτου ἀνελεξάμεθα, ὑπὲρ τοῦ μὴ διαλανθάνειν ἡμᾶς τὴν διαφορὰν τῶν παρὰ Ἰουδαίοις καὶ ἡμῖν ἀντιγράφων; καὶ τὰ ἑξῆς. *Præterea & in aliis Sacris libris reperimus, nunc quidem plura posita quam apud Hebræos, nunc vero deficientia. Et ex. gr. pauca quædam afferemus; quoniam impossibile est afferre omnia: ut ex Libro Hester, ubi neque Mardochæi precatio, neque illa, (quæ tamen ædificare pium Lectorem, qui in illas incidat, valent) apud Hebræos habentur: Sicut neque Epistolæ, illa Hamanis in exitium Hebræorum populi scripta, neque ista Mardochæi nomine Artaxerxi, qua populus à mortis pœna liberatur. Verum & in Libro Job illa, quæ ab hisce verbis incipit: At scriptum est illum rursus resurrecturum, cum illis quos Dominus resurgere facit; quæ usque ad finem, non reperiuntur apud Hebræos. Quare & non apud Aquilam habentur: contra tamen apud Septuaginta, & Theodotionem; quæ inter se ibi consonant. Ac quidem alia decies millena reperimus in Jobo, quæ aut minus aut magis discrepant, vel in nostris Apographis,*

 vel

vel in Codicibus Hebræorum. At parum quidem distant hæc: Exsurgens mane obtulit pro illis sacrificia, secundum numerum ipsorum, VITULUM UNUM PRO ANIMA IPSORUM; ut &, ac quando Angeli Dei veniebant, ut se coram Deo sisterent, & Diabolus veniebat cum ipsis, illud; POSTQUAM TERRAM AMBIVISSET, ATQUE IN ILLA AMBULASSET. Sicuti neque apud Hebræos erat illud; DOMINUS DEDIT, DOMINUS ABSTULIT: UTI DEO VISUM FUIT, ITA FACTUM FUIT. Plura (simul) verò in nostris, quam apud Hebræos sunt; quando, nempe, Jobo uxor dixit: QUAMDIU PERSEVERABIS, dicens, ecce parum temporis adhuc permaneo, exspectans spem salutis meæ; usque ad illud, ut requiescam à laboribus meis, & doloribus qui me angunt. Solummodo namque verba fœminæ describuntur (hæc:) sed loquere verbum aliquod contra Deum, & morere. Rursusque plurima in Hebræo textu habentur, quæ apud nos (Græcos) non comparent: ac sæpius verba quatuor, aut tria; quin & quandoque quatuordecim, sedecim, imo & novendecim. At quid opportet me enarrare illa (omnia) quæ cum magno labore collegimus, ne nos lateret discrepantia ista, quæ inter Apographa (seu Codices) Judæorum, ac nostra est?

Epistolæ vero istæ, quarum hîc meminit Origenes, in Appendicibus Græcis, (inter nostra Apocrypha) exstant. Quas quam bellè Fl. Josephus immutet, ac pro lubitu adornet, Lector, cui id non nimis tædiosum fuerit, examinet. Non enim ea res tanti est, ut hîc ipsum per talia (quorum exempla jam circa Epistolas Cyri, atque alia, dedimus) nimis detineamus.

Videmus, mi Lector, ex hisce quanta discrepantia ab Origene notetur inter Hebræos codices & Græcam illam prætensam LXX Interpretum Versionem.

Græcos autem illos Patres, qui Hebraicè minimè callebant,

bant, ſtetiſſe pro verſione iſta, eamque facile pro Divinitus inſpirata amplexos fuiſſe, plane non mirum eſt: quum ex Hebræo contextu contra Judæos argumentari non valerent [unde & illa effugia Epiphanii, aliorumque de quibus ſtatim loquemur.] Quod tamen aliter obtinuit in Origene, Hieronymo, ac ſi qui plures Hebraicæ linguæ non ignari fuerunt.

Unde autem iſti Appendices, cæteraque Apocrypha ſcripta, quæ Græce tantum, neque aliter unquam, reperta fuere, prodierint, jam puto me alibi oſtendiſſe.

CAPUT XXI.

De Miraculo intercurrente circa hanc LXX Verſionem, ex Auguſtino; uti ex Judæis, circa Paraphraſin, aut Targum, Jonathanis. De Prælectione Libri Legis, atque Interpretatione primum Orali, poſtea vero ſcriptis adornata: ac quidem 1. de Chaldaica, ſeu Targum; hinc & de Græca, ejuſque Origine atque occaſione. Unde auctoritas quæſita huic prætenſæ ſeptuaginta-virali verſioni, ipſique tandem creata ac firmata, fuerit.

INterim miraculum intercurriſſe vult Epiphanius, ſicut ex ipſius verbis perſpicere licet. Nec fere aliter Aurelius Auguſtinus; ut qui Cap. 43. de Civitate Dei, hoc modo loquitur: *Ex hac ſeptuaginta interpretatione etiam in Latinam linguam interpretatum eſt, quod Eccleſiæ Latinæ tenent. Quamvis non defuerit temporibus noſtris Presbyter Hieronymus, homo doctiſſimus & omnium trium linguarum peritus, qui non ex Græco, ſed ex Hebræo, in Latinum eloquium eaſdem ſcripturas converterit. Sed ejus tantum literarum laborem, quamvis Judæi fateantur eſſe veracem, LXX vero interpretes in multis erraſſe contendant: tamen Eccleſia Chriſti tot hominum auctoritati ab Eleazaro tunc Pontifice ad hoc tantum opus electorum, neminem judicant præferendum. Quia, etſi non in eis unus apparuiſſet Spiritus, SINE DUBITATIONE divinus, ſed inter*

ter se verba interpretationis suæ LXX docti more hominum contulissent, ut quod placuisset omnibus, hoc maneret, nullus eu unus interpres, debet anteponi. Cum vero tantum in eis signum divinitatis apparuit, profecto quisquis alius illarum scripturarum ex Hebræa in quamlibet aliam linguam interpres est verax, aut congruit illis LXX interpretibus, aut si congruere non videtur, altitudo ibi prophetica credenda est. Spiritus enim qui in Prophetis erat, quando illa dixerunt; idem ipse etiam erat in Septuaginta viris, quando illa interpretati sunt. Qui profecto autoritate divina ET ALIUD DICERE POTUIT, tanquam Propheta ille utrumque dixisset (quia utrumque idem Spiritus diceret, & hoc ipsum aliter, ut si non eadem verba, idem tamen sensus BENE INTELLIGENTIBUS dilucesceret) & aliquid prætermittere, & aliquid addere; etiam ut hinc ostenderetur non humanam fuisse in illo opere servitutem, quam verbis debebat interpres, sed divinam potius potestatem, quæ mentem replebat & regebat interpretis...... Si igitur (ut oportet) nihil aliud intueamur in scripturis illis, nisi quid per homines dixerit Dei Spiritus, quicquid est in Hebræis codicibus, & non est apud interpretes LXX, noluit hoc per istos, sed per illos idem Spiritus dicere, sic ostendens utrosque fuisse Prophetas. Quicquid porro apud utrosque invenitur, per utrosque dicere voluit unus atque idem Spiritus: sed ita ut illi præcederent prophetando, isti sequerentur prophetice illos interpretando.

Ecce, mi Lector, hic Interpretes istos ab Augustino *Prophetas*, nec minores quam priores illos vere Hebræos, & antiquos esse factos; atque ita Gordium nodum hunc, non minus cordate, quam alter ille olim ab Alexandro fuerat, solutum!

Sed ostendisse vellem hunc Augustinum, 1. Interpretes illos LXX, in rerum natura unquam extitisse, tum 2. tales ac tantos Prophetas fuisse.

Ne

Ne autem nimium miracula circa hanc versionem, cum ab Hellenistis Judæis, tum ab ipsorum sequacibus conficta, per alios verò credita fuisse, miremur, faciunt illa quæ Judæi Talmudici (ejusdem farinæ homines) Jonathani paraphrastæ, dum libros Sacros in linguam Chaldaicam verteret, contigisse narrant: *Ipso*, nempe, *Legem ita traducente, omnes aves super ipsum volantes decidisse mortuos. Quinimo si forte musca, aut quodcunque demum volatile eâ hora, qua huic interpretationi vacabat, ipsi vel chartæ ejus insedisset, ista ilico, absque ulla ipsius vel chartæ læsione cœlitus exusta fuisse: quodque Angeli e cœlis advolarint, auscultandi causa quando is studiis vacabat. Quinimo quod illo interpretante tota Palæstina terræ motu concussa fuerit, & vox cœlitus audita: Quis est iste, qui filiis hominum arcana mea revelat? hincque Jonathanem in pedes exsurgentem respondisse; ipsum se illum fuisse, qui hoc fecerat; at non honoris proprii studio, vel patrum suorum, sed propter nomen Divinum; ne multiplicarentur divisiones in Israel. Unde quoque, quumjam Hagiographa vertere incepisset, vocem de cœlo rursus fuisse auditam, sufficit tibi. Quamobrem vero illum respondisse, atque illis verbis hæc fuisse reposita; Quia revelatur in iis* [in Daniele scilicet] *finis Messiæ, &c.*

Ac plura quidem hisce similia commenta afferri possent ex Judæis; imo & ex ipso hoc Jonathane; quem tantopere extollunt: qualia sunt, de *bove unoquoque die mille montes depascente* [Psalmo 50. v. 10.] *de efficacia Nominis Tetragrammati, qua 310 Mundi fuerint conditi* [Psal. 147. v. 4.] *de duplici Messia filio Josephi vel Ephraim, & filio Davidis* [Cant. 5. v. 5.] *De volutatione mortuorum fidelium per cavernam terræ in regionem Canaan, ut ibi resurgant; de colloquio Dei cum Lege ante Creationem mundi;* nam *qualiacunque volunt Judæi somnia fingunt.*

X 3 At

At Judæus quoque, ac quidem eâdem superstitiosa levitate, fuit noster Aristeas: talisque fuit noster Josephus, cujus fabellas ac commenta, præterquam in hoc commentariolo, jam alibi adduxi. Quibus plura addi possent, si hanc rem nunc ageremus: sed (ne vager nimis procul extra campum nostrum, ac limites mihi propositos) pergamus in adornando nostro Aristea.

Illa tamen, meo judicio, non malè, illustrandæ materiæ, quam nunc tractamus, interponam; divisionem scilicet ac factiones, inter Judæos occasione hujus versionis ortas: tum & 2. Ex quanam lingua hi Interpretes hos Libros apud Ptolemæum (ut prætenditur) verterint. Quod tamen paulò post tractabo.

Judæi quum ex Babylonica illa captivitate reverterentur, jam Hebrææ linguæ obliti, non loquebantur, neque aliter intelligebant (exceptis paucis inter illos Scribis Legemve edoctis, quæ ex Sacerdotum, ac Levitarum, ut puto, numero erant) quam Chaldaicè: uti tum ex Nehemiæ Libro, tum & aliunde, eruditis satis notum est; atque alibi à me per occasionem ostensum. Et hæc lingua, tractu temporis magis magisque, Syriacâ ei permixtâ, in Syro-Chaldaicam degeneravit, ac mutata est. Hinc, quum jam Synagogæ, post Esdram fuissent institutæ [de quibus lege Eruditissimum Camp. Vitringam: tum & quæ ego jam ante annos 28 Belgicè, atque Historicè, edideram, de *munere concionandi*] Lex quidem Hebraicè prælegebatur, à Sacerdotibus ac Levitis, ceu Scribis: sub quorum custodia ac cura erant & Lex, & Prophetæ: quorum Lectiones quoque, post liberationem ab Antiocho Epiphane, publice legebantur atque exponebantur.

Prælegebatur itaque *Lex* (ac post Epiphanem etiam *Haphtaroth*, seu Lectiones, vel excerpta ex Prophetis) Hebraicè quidem, sicuti conscripta erat; verum adstabat interpres, qui

qui post unumquemque versiculum Hebraicè prælectum, illum Chaldaicè interpretabatur. Atque ita quidem fiebat in Palæstina; nec dubium quin & in ipsa Chaldæa, ac Syria: Quæ Chaldaica lingua, ut notavi, in Syria ac Palæstina Syriacæ permixta erat. Nisi quis perpendere velit, ubi mere Syriacè loquebantur Judæi, ibi Interpretem textum Hebraicum, in Syriacam linguam, in Synagogicis hisce prælectionibus vertisse. In regionibus namque aliis, extra Palæstinam ac Chaldæam, Judæi hunc textum in illam vertebant linguam quæ ipsis vernacula erat.

At cum Græca lingua ita cum imperio Macedonum, seu Græcorum, jam per totum quasi orbem disseminata esset: atque imprimis illa in Ægypto excoleretur; Judæique ibi (excepta Babylonia, Assyria ac Palæstina) longe plurimi cæteris numero habitarent; istique Græce, ut dictum, loquerentur: etiam illi, & qui quibuscunque in regionibus, Græce loquebantur ac legebant Hellenistarum nomine veniebant. Hisce autem, quandoquidem Hebraicè nescirent necesse quoque erat ut, cum vulgus, tum ipsi Scribæ ipsorum, Doctores atque Archi-Synagogi, qui æque ac cæteri Hebraicæ linguæ ignari erant, Codices Sacros in Græcam linguam conversos possiderent.

Prior autem occasio (ut jam supra obiter attigi) hos Libros (Legem nempe) in istud idioma convertendi, fuisse videtur Templum illud, quod permissu Ptolemæi Philometoris in agro Heliopolitano, ac quasi ex Prophetia Esaiæ (ita namque, saltem postea, prætendebatur) ædificatum fuit: quod accidit tempore Judæ Macchabæi, ac circiter 160 annis ante Natum Salvatorem nostrum.

Antea namque ibi, in Ægypto, tantum Hebraicè Lex in Synagogis (modo ista jam illic in consuetudine essent) prælegebatur: cumque ad id pauciores Scribæ, seu Doctores necessarii essent, paucique inter ipsos Hebraice callerent: pauci-

paucique Legis libri ad istas prælectiones sufficerent; versio aliqua conscripta non usque adeo necessaria videbatur.

Sed quum jam Templum sibi haberent ab Onia Oniæ filio in regione Ægypti Heliopolitana exstructum, atque ad illius ministeria, tum Sacerdotes plures numero, tum Levitæ, tum & alii ministri necessarii essent; tum denique ritus ac ceremoniæ, ac quidem per modo nominatos rite peragendæ; istique ministri, paucis admodum exceptis, non callentes essent Hebraicæ linguæ; necessarium quoque erat, ut illis subministraretur Liber Legis tali lingua conscriptus, seu versus, qualem (Græca scilicet) intelligebant: ut utique inde ritus ac ceremonias, tum & Leges ac præcepta moralia, &c. ipsi commode discerent, atque alios quoque docerent.

Ne autem isti Versioni Græcæ aliquid auctoritatis deesse videretur contra Judæos Hebraizantes, qui illam contemnebant ac damnabant; fabulosæ narratiunculæ accedere debebant, ac conficta Miracula; quin & Ptolemæus Philadelphus, & versionis sub ipso factæ (ut prætenditur) historia: qualem Philo, Aristeas, aliique ipsam narrant confectam. Quæ fabula ac conficta, per pias fraudes, miracula magnitudine ac numero sic sensim increverunt, tractu temporum; & quo magis procul illa à prima Pentateuchi versione jam distarent.

Ac quidem Philadelphus huic fabulæ confingendæ maxime opportunus erat; quod iste Bibliothecam tantam, tantisque cum impensis factis, sibi comparasset. Hinc quoque accessere Demetrius Phalereus, & Hecatæus, & Menedemus, & alii: sicut porro & alia figmenta: ut 72 viri, 72 cellulæ, atque insuper 72 dies, intra quos hæc versio confecta fuerit: quibus & Epiphanii Aristeas, ut per bellum εὕρημα, superaddit 72 libros Apocryphos: tum denique fere omnes alii dona Spiritus Sancti ac Prophetiæ, in hisce Interpretibus.

Quæ

Quæ compara, quæso, mi Lector, cum illis, quæ de Jonathane ipsiusque interpretatione jam supra adduxi: ac consideres inde, num minus apti fuerint fabulis ejusmodi confingendis Alexandrini Judæi, quam, quos ibi memoravi, Babylonii.

Interim tota caterva scriptorum cum Judæorum, tum Christianorum, huic versioni patrocinantur, talibusque nimis creduli eam Philadelpho auctore, ac per 70 Senes factam asseverant. Verum si consideremus cunctos illos nimis securè, ne addam nimis temerè, Philonem & Aristeam (nisi qui, circa hæc, Philone priores fuerint, ut non dissimile vero est) fuisse secutos, facile videbimus ipsorum testimonia esse invalida; eaque cum bona ratione rejiciemus: præsertim si cætera argumenta in contrarium talibus superaddantur.

CAPUT XXII.

De factionibus ac Schismatibus ob hanc Versionem exortis inter ipsos Judæos, Hellenistas nimirum atque Hebræos, paulò fusius agitur. Ex quanam lingua Seniores illi (sive LXX, sive LXXII, sive tantummodo V, numero fuerint) versionem illam exornarint: an scilicet ex Syriaca, an ex Chaldaica, an vero ex ipsa lingua Hebraica, an denique ex Samaritana.

Ast quoque (quod notandum) ex hac versione Græca, Philometoris tempore, & occasione Templi ibi in Ægypto ædificati, factiones ac Schismata inter Judæos exorta sunt (præter illas divisiones, sive hæreses, per quas in diversas sectas, inter se, ex aliis occasionibus, divisi sunt:) quum Judæi Hebraizantes, seu qui ex Chaldæa in Palæstinam reversi fuerant, ac textui Hebræo firmiter adhærebant, sicut & illi, qui in Chaldæa remanserant (quamvis minime omnes Hebraicè callentes) eum pro solo atque unico (sicut & revera erat) contextu authentico haberent.

Interim Hellenistæ, ficuti Legem in captivitate ista Babylonica plane deperditam fuisse confingebant, eamque ex Divino instinctu, adeoque miraculo, post captivitatem instauratam rursus fuisse: ita quoque non minora de hac Versione Græca jactare voluerunt. Unusquisque igitur horum suum contextum præferebat: ac merito quidem Hebraizantes; quod ipsum textum Authenticum (quippe Hebræa lingua primitus conscriptum) possiderent. Hellenistæ vero, ipsosque hic sequentes Christiani, quod non magis quam Hellenistæ Hebraicè intelligerent Græcam versionem defensabant; tum prædicto sub miraculorum prætextu, tum quod quam maxime in ipsorum rem id esset, quod etiam Sacræ Scripturæ Codices Divinâ auctoritate subnixos possiderent; atque ubique ita contra Hebraizantes suas opiniones defendere possent: Hellenistæ nempe contra Hebraizantes ac Christianos; Christiani vice versa contra utrosque Judæos.

Hoc non obscurè patet ex illis, quæ in Actis Apostolorum de Hellenistis narrantur. Ac quidem Capite 6. v. 1. legimus, quod γογγυσμὸς, seu murmuratio, exorta fuerit, inter Hellenistas ad Christum conversos (qui suos quoque cœtus, seu Synagogas Hierosolymis habebant; saltem illas simul cum nondum conversis frequentabant) cæterosque Judæos, conversos quoque qui in suis Synagogis Codicibus Hebraicis utebantur: quod nempe hi Græcissantes viderent (ex contemptu, proculdubio, atque odio contra hos inveterato] in quotidianis ministeriis ac subsidiis, viduas suas auxilio eleëmosynarum, &c. frustratas. Quibus itaque, ut melius subveniretur, Diaconi electi sunt; ac quidem omnes ex Græcissantibus, seu Hellenistis (sicut ex ipsorum nominibus clarè apparet) interque illos etiam Proselytus quidam Antiochensis, nempe Nicolaus.

Idem liquet, meo Judicio, ex Cap. 9. v. 28. ubi S. Lucæ verba sunt: Ἐλάλει δὲ καὶ συνεζήτει πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς· οἱ δὲ ἐπεχείρουν αὐτὸν ἀνελεῖν.

Non

Non solummodo, nempe, loquebatur Hierosolymæ ad Hebraizantes (Hebraicè doctus, atque ad pedes Gamalielis institutus) Judæos; verum & in Synagogis Hellenistarum, ac cum illis disputabat.

Tertio id quoque apparere videtur, ex Cap. XI. v. 20. ubi habemus : Ἦσαν δέ τινες ἐξ αὐτῶν ἄνδρες Κύπριοι καὶ Κυρηναῖοι, οἵτινες εἰσελθόντες εἰς Ἀντιόχειαν, ἐλάλουν πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς. *Erant autem quidam ex eis viri Cyprii & Cyrenæi; qui cum introiissent Antiochiam, loquebantur & ad Hellenistas.* De quibus verbis consulendus est Jos. Scaliger. Sicut & super istis, ex cap. 9. Celeb. Theod. Beza; tum & magnus ille Grotius.

Certe Cyprii ac Cyrenenses Judæi non Chaldaicè aut Syriacè, nedum Hebraicè (quum nemo jam ista lingua ut vernacula uteretur;) sed Græcè loquebantur : ac Cyrenenses quidem maximè linguam Græcam Alexandrinam.

Alteratio autem illa (ac Schisma) super lectione Legis in Synagogis; an scilicet illa Hebraicè, an vero Græcè populo prælegenda esset, perduravit inter Judæos, usque ad Imperium Justiniani, i. e. ad annum post Christum natum ..... & ulterius.

Elucet hoc clarè ex verbis ipsius Justiniani, in Novellis 146. quæ ita habent : Δι' αὐτῶν γὰρ τῶν προσηνεγκημένων ἡμῖν προσελεύσεων ἐμάθομεν ὡς οἱ μὲν μόνης ἔχονται τῆς Ἑβραΐδος φωνῆς, καὶ αὐτῇ κεχρῆσθαι περὶ τὴν τῶν ἱερῶν βιβλίων ἀνάγνωσιν βούλονται, οἱ δὲ καὶ τὴν Ἑλληνίδα προσλαμβάνειν ἀξιοῦσι. καὶ πολὺν ἤδη χρόνον ὑπὲρ τούτου πρὸς σφᾶς αὐτοὺς στασιάζουσιν. &c.

Namque per ipsorum sollicitationes & alloquia intelleximus, illos, qui soli Hebraica lingua patrocinantur, istâ quoque (versione) in Lectionibus (publicis) Sacrorum Bibliorum uti velle: illos vero [Græcissantes scilicet] etiam ut assumant linguam (seu versionem) Græcam, rectum putare; ipsosque [Judæos] jam à multo

multo tempore, super ista re inter se rixari. Quapropter, &c.

Quin & inter ipsos Hebraizantes tandem aliquos repertos fuisse, qui circa hanc rem moderatius agerent, ostendunt hæc sequentia : *Rabbi Levi ivit Cæsaream, & audiens ipsos, Lectionem : AUDI ISRAEL ex Deuter. 6. legentes, voluit impedire ipsos* [*Sota* cap. 7. in Talmud. Hierosf.] *Rabbi Jose id animadvertens irascebatur, dicens : Qui non potest legere Hebraicè, num omnino non leget? imo legat quacunque linguâ quam intelligit; & sic officio suo satisfecerit.*

Quin ut jam supra vidimus, non desunt, ex ipsis Hebraizantibus, qui Versionem Græcam sub Philadelpho confectam volunt. Sicut tractu temporis Judæi inter se melius convenire cœperunt (ac præcipue quidem post Mahumedismum exortum; Ægyptoque jam, & aliis regionibus per Zarazenos occupatis) ut sic contra Christianos, tum & contra Mahumedanos, melius se invicem tutarentur &c. Unde & aliquomodo hanc quoque opinionem vel amplexi sunt, vel minus ipsi contradixerunt: quamquam minime inter illos defuerint, qui, licet Philo diem Anniversarium ac festum (uti infra videbimus) propterea in insula Pharo celebratum fuisse asserat; affirment (& olim, & etiam hodie) *factum istud tantopere exsecrentur, ut memoriam ejus quotannis dolore atque jejunio mensis Thebet die 8 refricare soleant.* Unde & hæc sequentia habent : מעשה בחמשה זקנים שכתבו לטלמי המלך את התורה יונית והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל :

Opus quinque Seniorum, qui scripserunt Ptolemæo Regi Legem Græcè : & fuit dies iste gravis Israëli sicut dies quo factus fuit vitulus.

Ratio cur dies ille tam gravis Israëli fuerit, inde petenda est, quod ob hanc versionem *tenebræ* (uti confingunt) *per tres dies universo terrarum orbi incubuerint.* Hincque Augustinus lib. XV. c. de Civit. Dei. *Invident nobis Ju-*

dæi quod Lex & Prophetæ interpretando ad nos transirent.

Cum igitur jam & Judæi Hebraizantes ex rationibus modo allatis etiam huic versioni favere cœpissent, etiam miracula hic confinxerunt, aliaque nugamenta, ab aliorum traditionibus valde discrepantes: ex. gr. in Masscchet Sopherim cap. 1. Halacha 8. hæc habent: שוב מעשה בתלמי המלך שכנס שבעים ושנים זקנים והושיבם בשבעים ושנים בתים ולא גלה להם על מה כנסם וכנס לכל אחד ואחד מהם אמר להם. כתבו לי תורת משה רבכם. נתן המקום עצה בלב כל אחד ואחד והסכימו דעתן לדעת אחת וכתבו לו תורה כפני עצמם:

Alia historia de Ptolemai Rege, qui congregavit LXXII. Senes, & collocavit eos in 72 domibus, nec revelavit eis, cur convocarit illos; sed separavit unumquemque eorum, & dixit: Scribite mihi Legem Mosis Magistri vestri. Tunc suggessit Deus consilium in corda singulorum, ut congruerent sententiæ eorum in sententiam unam. Exaraverunt ergo ipsi Legem quilibet seorsim.

Si jam consideremus ex quanam lingua hi prætensi LXX Interpretes Legem transtulerint; id certe jam olim dubium fuit ipsis Judæis. Nam R. Gedalia, in Schalschelet Kabbalaita loquitur: ודע כי יש אמרים שהזקנים העתיקו התורה שהיתה אצלם נעוה בלשון ארמית אל יונית וי"א מלשון הקדש שהיה אצלנו היום:

Scito autem esse qui dicunt, quod (Septuaginta) Senes transtulerint Legem ex Syriaco, inter ipsos usitato, exemplari in linguam Græcam: alios vero velle ex lingua Sancta quæ penes nos est.

At Philo Judæus, qui (si non ante hunc prætensum Aristeam, quod tamen minus credo) certè, ante Josephum scripsit, constanter asserit ex *Lingua Chaldaica*, Legem in Græcum idioma fuisse conversam.

 Sunt

Sunt quidem nonnulli inter eruditos, qui hæc Philonis verba ita explicant, quasi ille dum Chaldaicam linguam nominabat, Hebraicam tamen per istam intellexerit: at is non solus ex Judæis est qui ita loquitur. Sic enim R. Azarias in *Meor enarjim* 2. part. *Ederet Ze-Kanim* ubi rationem reddere nititur, unde tanta discrepantia nata fuerit inter textum Hebraicum ac Versionem Græcam: *Credibile est, Senes illos consensu Sacerdotis magni, qui misit ipsos, constituisse & decrevisse adducere & transferre Regi exemplar ARAMÆUM vel CHALDÆUM, quod tum vulgo in usu erat, & in quo sine dubio plurimæ discrepantiæ fuerunt, cum ob latiorem quorundam locorum explicationem, tum ob nonnullas corruptelas & depravationes, quæ in illud irrepserunt post Esdram, sicut scripsimus. Quod vero transferebant, accuratè conveniebat, & rectum erat; ita ut universa & maxima illa multitudo, quæ erat tunc in Alexandria Ægypti, illud approbarint & collaudarint. Atque in hoc imitati sunt Esdram & Collegium ipsius, ut verba Sancta permanerent apud populum Sanctum. Quin & censuerunt se hoc ipso facturos rem gratissimam Ptolemæo, quando videlicet is auditurus sit ex universis populis terræ, maximè Judæorum plebe, quod omnes res verbaque omnia ex æquo ubique inter se conveniant; longe scilicet melius, quam si interpretatio ipsorum aliud indicasset, quam à reliquis populis intellecturus esset. Arguere tale quid etiam videtur, quod attulerint ipsi Librum Legis scriptum LITERIS AUREIS, & in CORTINAS SIVE MEMBRANAS GLUTINE CONJUNCTAS, quod non est consuetum in libris nostris. Unde pronum est conjicere, Librum illum CHALDAICUM quem ad ipsum detulerunt, fuisse apud illos inventum de primis illis exemplaribus, quorum meminimus. Et fortassis fuit ad hanc rem COLLATUS EX LIBERALITATE CUJUSDAM GENTILIS, sicut de Helena Regina legimus in Massechet Joma, quod fecerit candelabrum: Et in Tractatu Sopherim, sive de*

de Scribis, legimus: NON SCRIBUNT Librum Legis auro: Hinc cum Alexander Librum Legis haberet, cujus nomina Divina aureis literis essent exarata, & res ad Sapientum arbitrium deferretur, dixerunt: Abscondatur. Et constat quid Sapientes nostri scripserint, qua ratione TERRA COMMOTA FUERIT, cum Lex in LINGUAM CHALDÆAM esset translata, &c.

Sic & postea idem R. Azarias: *Possumus etiam conjectare quod à tempore Esræ usque ad tempus translationis ipsius, QUOD ULTRA CENTUM ANNOS extenditur, exemplar illud CHALDAICUM INFECTUM FUERIT VARIIS ADDITIONIBUS ET ERRORIBUS; ut ex. gr. in numero annorum ab Adamo usque ad diluvium, & similibus. Nihilominus tamen quod tunc receptum, & bonum vulgò haberetur, EX ILLO IPSO SUAM TRANSLATIONEM FECERUNT. Hinc non mirandum, si ista ipsorum interpretatio, quæ transfusa fuit ex vasis variantibus, in vasa ista, suum saporem non retinuit, & odorem suum gratum amisit. Et PHILO atque JOSEPHUS, Judæus uterque, sive sciverint exemplar Legis verum, sive illud nesciverint, cum ad Græcos scripserunt, non recesserunt ab eo, quod in Libro ipsorum erat scriptum. Quin & quod Sapientes nostri scribunt, de mutatis 13 locis à 70 Interpretibus, ita huc accommodari & applicari potest, quatenus consultum judicaverunt, illa immutare licet ab initio omnia, aut pleraque, recte scripta essent. Non enim dicunt exclusive, quod nulla alia, quam ista, mutata fuerint, &c,*

Addit tandem: *Propterea ecce, quando audis Aristeam, Philonem & Clementem Alexandrinum, aliosque testantes; omnes eos qui tunc viderunt explicationem 70 eam laudasse, & hoc elogio ornasse, quod sensum & verba observarint juxta tenorem illius exemplaris, ex quo transtulerunt; scito quod optimo jure id dixerint: Sic enim erat accuratè, sine ullâ differentia. Nec sine causa quoque duo illi doctissimi viri, Augustinus & Hiero-*

Hieronymus mirati sunt illas varietates, quæ deprehenduntur inter Versionem LXX & Textum SACRUM HEBRÆUM. Quod si vero ipsis in mentem venisset, illos non ex HEBRÆO transtulisse, sed ex CHALDÆO exemplari, tum inter vulgus usitato, sine dubio exemptum ipsis fuisset hoc dubium, & de veritate exultantes, siluissent.

Ut autem hic nolo defendere hanc Judæorum opinionem; sic neque illam ullo modo, quod ex codice Samaritano (ut Postellus vult, ac Seldenus non ita improbabile putat) hæc Versio Græca fuerit confecta. Sufficiat ostendisse, non magnæ auctoritatis illam esse (ac fuisse) apud istos Judæos, qui sese Græcissantibus in hac re accommodarunt.

CAPUT XXIII.

Disquiritur quales, ac quot numero, Libros hi Interpretes verterint; an tantummodo Pentateuchum, an vero & cæteros Libros Canonicos; sicuti an omnes XXIV Libros verterint. Ridiculum affertur circa hæc figmentum Cedreni: tum & Isaaci Vossii singularis admodum opinio; eaque paulo liberius expenditur.

Nunc denique (ne nimis diu istis inhæreamus) ulterius perpendendum est *quales* ac *quot, numero*, Libros hi Interpretes verterint.

Aristeas de nullis aliis quam de Legis libris loquitur: ut ex hisce sequentibus (ne plura adducam) patet: *Ut autem perlecta sunt ista volumina Legis.* Id enim, solos scilicet Legis libros translatos fuisse, indicatur per voculam τεῦχη; unde & nomen Pentateuchi ortum fuit. Quod Hieronymus quoque, ita, ac quidem rectè, intellexit; cum,' in caput quintum Ezechielis, dicat: *Quanquam & Aristeas & Josephus* [qui, ut vidimus, sua ex Aristea hausit] *& tota Hebræorum Schola quinque tantum libros*

Moysi

Moysi à LXX translatos asserant, atque in Micheæ cap 2. *Interpretatio septuaginta, si tamen LXX est, (Josephus enim scribit, & Hebræi tradunt* [Hellenistæ scilicet] *quinque tantum libros Legis Mosis ab eis translatos, & Ptolemæo Regi contraditos) tantum discordat in præsenti loco ab Hebraica veritate; ut ne capita possimus ex æquo ponere, nec eorum simul sententias explicare.* Quæ certe non nimis quoque hujus versionis auctoritatem commendant.

Nec Philo quoque aliter loquitur. Ita enim ille, Libro 2. de Vita Moysis, constanter asserit; ac quidem quater aut quinquies. Ne autem & circa Josephi testimonia Hieronymo soli hic fidem habeamus, ille ipse ita in procemio Antiquitatum suarum: Οὐδὲ γὰρ πᾶσαν ἐκεῖνος ἔφθη λαβεῖν τὴν ἀναγραφὴν, ἀλλ᾽ αὐτὰ μόνα τὰ τοῦ νόμου παρέδοσαν οἱ πεμφθέντες ἐπὶ τὴν ἐξήγησιν πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. *Neque enim totam Scripturam accipere illi contigit; sed Legem solam ei tradiderunt Interpretes, qui ob hoc Alexandriam missi fuerant.*

Atque ita quidem hi, à quibus, si veritas asserenda esset, cæteri sua haurire debebant.

Reliqui tamen omnes (Christiani videlicet) exceptis Epiphanio ac Cedreno (de quibus jam supra, & quoque statim) viginti-quinque Canonicos libros ab hisce prætensis 70 Interpretibus conversos fuisse statuunt: exceptis, dico, Epiphanio ac Cedreno: quorum primus ita loquitur: Ἑκάστῃ δὲ ζυγῇ βίβλος μία ἐπεδίδοτο, &c.

Singulo pari vero unicus liber [ad vertendum] dabatur, &c. ita, ut unusquisque liber Biblicus sic verteretur, ut fama est, ac simul [NB] *verterentur Apocryphorum libri*: quos ille 72 fuisse affirmat: ut jam supra diximus.

At nec hisce contentus Cedrenus, longe majora, si non vere puerilia, de ipsis narrat, hoc modo: Ὅς [Πτολεμαῖος Φιλάδελφος] καὶ κατὰ τὴν μεταβολὴν τῶν θείων γραφῶν, καὶ λοιπῶν Ἑλ-

λωνικῶν, Χαλδαϊκῶν, Αἰγυπτίων, καὶ Ῥωμαϊκῶν εἰς δέκα μυριάδας ἀριθμουμένων βιβλίων, πασῶν τε ἀλλογλώσσων οὐσῶν, εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν μετεποίησε· διὰ τῶν ο´ σοφωτάτων Ἑβραίων· ἃς καὶ ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν βιβλιοθήκαις αὐτοῦ ἐναπέθετο. Γέγονε δὲ ἡ μεταβολὴ πᾶσα τῶν Ἑβραϊκῶν βιβλίων, ἐν ὅλαις ἡμέραις οβ´.

Hic [Ptolemæus] *Sacras literas, quin & reliquos Chaldaicos, Ægyptiacos, Romanos, aliisque linguis scriptos, OPERA LXX DOCTISSIMORUM HEBRÆORUM, in Græcum sermonem conscripsit; Libros sc. numero* CCCIↃↃↃ : *eosque in suam Alexandrinam Bibliothecam reposuit. Hebraicorum librorum translatio diebus omnino LXXII absoluta est.*

Ne vero cæteris immoremur, videtur hic Monachus fuisse anxius, ne ob quinque solos libros Rex tantas impensas (quæ omnibus supputatis ad 2000 talentorum excurrere debuerunt) facere voluerit: quapropter non contentus Lege ac cæteris *Canonicis libris*, imo nec LXX Epiphanii *Apocryphis*, centum millia librorum ab ipsis versa vult: ac quidem inter illos etiam, qui *Ægyptiaca lingua conscripti fuerant.* Quasi nulli homines inter Ægyptios fuissent (cum Rex tot eruditis circumseptus esset, interque illos, tot Sacerdotibus &c. Ægyptiacis) qui aliquid ex lingua Ægyptiaca in Græcam transferre valuissent; aut à Judæis Hierosolymitanis Hieroglyphicorum aliorumque interpretatio petenda fuisset. Verum hæc somnia Monachalia minime digna sunt, ut illis tantillo temporis immoremur.

Quamobrem potius J. Vossii opinionem, ac quidem breviter, ventilemus; quod is nobis meritò majoris, quam Epiphanius aut Cedrenus, auctoritatis sit.

Ille autem, cap. VII. de septuaginta Interpretibus, ita loquitur: *Non itaque verisimile est, sed verum est, nisi fallor, eosdem Interpretes, qui Pentateuchum verterunt, illos ipsos, tum æquitate rei, tum liberalitate Ptolemai pellectos, cæteros quoque Sacra*

Sacræ Scripturæ libros Græcè vertisse ; maxime cum unanimi OMNIUM PATRUM consensu universam Sacram Scripturam verterint Interpretes illi : Sed tamen recte Josephus solos Mosis libros à LXX Interpretibus versos fuisse scribit : cætera quippe Sacra volumina, quamvis ab iisdem Interpretibus translata fuere, quia tamen non AB OMNIBUS SIMUL, sed seorsim à singulis aut paucis simul conscripta sunt, non recte 70 Interpretum esse dicuntur. Quanta igitur differentia est inter sententiam ab uno, aut duobus pronuntiatam, aut aliam ab universo latam senatu, tantum discrepat Pentateuchi versio à toto Interpretum scripta collegio, à versione reliquorum S. Scripturæ librorum, quos sigillatim unus aut pauci transtulere Interpretes. Cum itaque dispar Pentateuchi à cæteris Sacris libris sit ratio, nequaquam mirum debet videri, si in posterioribus, Psalmis, dico, Prophetis, aliisque Hagiographis, longe liberius grassati sint Judæi, ac in Mosis scriptis, &c.

Sic Vossius igitur nobis sua narrat figmenta.

Undenam autem habet, illos, sive *æquitate rei*, sive *liberalitate Regis pellectos*, reliquos quoque Libros vertisse? Itane tantum unus alterve æquitate rei permovebatur, ad reliqua vertenda; aut unus tantum alterve, vel aliquot pauciores numero simul, ita Regis liberalitate pelliciebantur; neque omnes simul, dum ibi adhuc præsentes essent, vel Rex ipse, de ista re cogitarunt? Verum monuit Rex illos, ut crebro ipsum inviserent : nec tamen, ut denuo interpretando, etiam *reliquos libros* converterent, invitavit. Et tamen ibi adhuc præsentes id longe commodius (præsertim si unicus solus, aut pauciores numero simul, unus hunc, alter alterive illum librum vertendum sibi sumpsissent) perficere potuerant : atque imprimis, si non usque adeo accurate, verum perfunctorie satis id, sicut Vossius vult, peregerunt.

At cum ante & apti essent singuli vertendæ Sacræ Scri-

pturæ (namque miraculum hîc nullum ſupponit noſter Voſſius) ac ſumma cum fide priora vertiſſent: itane illi poſt tantam Ptolemæi liberalitatem à fidelitate ſua ac ſinceritate exciderunt? ut quod antea ſimul juncti [nam Voſſius non aſſerit, illos ſeparatim ſediſſe, atque ita vertiſſe] ſumma cum fidelitate fecerant, id præſtare pauciores numero juncti, vel ſinguli, nec voluerint, nec ſi voluiſſent, potuerint? *Longe libertius igitur GRASSATI ſunt circa Pſalmos, & Prophetas alioſque libros Hagiographos.* Quaſi iſti libri tali cura ac fide minus digni fuiſſent. Quod, ſi quis de *Hagiographis* fateatur, (quod minus puto) id certe *de Pſalmis ac Prophetis* non concedet.

Fuerit ſane etiam immanis ingratitudo horum Interpretum in Regem erga ipſos tam liberalem ac beneficum. Viderunt fortaſſe (ut hîc Voſſium parumper adjuvare videar) Ptolemæum poſt tot ac tantas largitiones, tandem loculos ſuos clauſiſſe; nec ipſis, ut antea, nova Talentorum aliquot donaria eſſe exſpectanda: Ac plura alia in Voſſii gratiam confingi poſſent: quæ tamen omnia ſic revera eſſent *pergula pictoris, veri nihil, omnia ficta.*

Conciliare tamen ſic voluit diſcrepantes ſuper hac re ſententias Veterum: ſed æque infeliciter hoc præſtat, quam cætera omnia, quæ pro ſuis LXX Interpretibus affert. Attamen opporteret ut ille, qui ſic perpetuo Judaicas fabulas, ac Rabbiniſtas, textus Hebraici patronos, Chriſtianoſque ipſos in hac cauſa ſecutos, exagitat & ex ſibilat, nobis non talia cerebri figmenta, ne dicam ridicula nugamenta, procuderet.

Ac noſſe potuit optime eruditiſſimus ille vir, atque optime novit, ipſum ſtylum ſcribendi, ſeu linguam, reliquorum librorum Pentateuchi ſtylo longe impuriorem eſſe; neque adeo ratione ſtyli aut linguæ eos inter ſe concordare. Nam ſi quis Voſſii patronus dixerit, id inde eveniſſe, *quod libe-*

liberius circa posteriorum librorum Versionem grassati fuerint; itane inde, quæso, tanta in lingua ac stylo diversitas? *cras credo, hodie nihil.* Namque talia nugamenta saltem aliqua Historiæ umbra adumbranda erat. Quis vero Veterum id, ex qualicunque demum traditione, affirmare ausit? cum omnes, aut solum *Pentateuchum*, à 70 Interpretibus esse versum, aut omnes simul XXII *Libros Canonicos*, ab omnibus, sive simul congregatis, sive à singulis seorsim sedentibus translatos statuant. Est itaque istud bellum *ἔργημα* solius Vossii, ipsique soli ista gloria remanet.

CAPUT XXIV.

De Prælectione Legis jam modò ab his Interpretibus translatæ, tam ex Aristea nostro, quam ex Epiphanio; ac per quos, quemve, illa versio prælecta fuerit: tum & intra quot numero dies ea perfecta fuerit: Ubi & Briani Waltonis audax assertio producitur, ac redarguitur. De approbatione hujus Versionis; ac per quos, qualesve, illa approbatio facta fuerit.

TAndem vero absoluta jam (post 72 dies, ut multi volunt) translatione, quid factum fuerit videamus. Noster Aristeas igitur ita loquitur: Τελείωσιν δὲ ὅτι ἔλαβε, συναγαγὼν ὁ Δημήτριος τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων εἰς τὸν τόπον, οὗ καὶ τὰ τῆς ἑρμηνείας ἐπλέσθη, παρενέγνω πᾶσι, παρόντων καὶ τῶν διερμηνευτῶν.

Absoluta interpretatione, Demetrius illam JUDÆIS OMNIBUS CONGREGATIS IN LOCUM ILLUM, UBI PERFECTA ERAT, prælegit, præsentibus quoque Interpretibus.

Igitur omnibus Judæis, saltem Alexandrinis, interpretationem, non hi Interpretes, verum ipse Demetrius, qui Amanuensis fuerat, nunc vero Lector, prælegit.

Irenæus vero, illos Interpretes ad Ptolemæum convenisse vult; ibique Versiones suas omnes ac singulos inter se

ſe comparaſſe; atque ita Divinum illum conſenſum apparuiſſe. Ita enim ille: *Convenientibus autem ipſis [Interpretibus in unum apud Ptolemaum, & comparantibus ſuas interpretationes Deus glorificatus eſt, & Scriptura verè Divina credita ſunt, omnibus eandem & iiſdem verbis, ac iiſdem nominibus, recitantibus, ab initio uſque ad finem*, &c.

Sed *μάλα σεμνῶς* [ne hic de Gorionide loquar, qui mihi οὐδ' ἐν λόγῳ οὐδ' ἐν ἀριθμῷ] ac majori cum majeſtate, pompa atque apparatu, Epiphanius, hoc modo: ὅτι δὲ ἐπληρώθησαν, ἐκαθέσθη ὁ βασιλεὺς ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ, καὶ τριάκοντα ἓξ ἀναγνῶσαι ἔχοντες ἑκάστης βίβλου τὰ τριάκοντα ἓξ ἰσότυπα, ἑνὸς μὲν ἔχοντος τὸ βίβλου τῆς Ἑβραϊκῆς ἀντίγραφον, ἑνὸς δὲ ἀναγινώσκοντος ἀναγνώστου, καὶ τῶν ἄλλων ἐπεχόντων [forſan ſupplendum τὸν νοῦν] οὐχ εὑρέθη διαφωνία. Ita namque hæc verba, Baſilienſi editione, (cæteras namque non vidi, emendanda ſunt, ac vertenda: Quando jam omnes libri erant abſoluti, ſedebat Rex in ſublimi throno, & triginta ſex Anagnoſtæ (ſeu Lectores) unoquoque illorum habente apographum uniuſcujuſque libri Biblici, (quæ ſimul erant triginta ſex) iiſdem verbis conſcriptum; atque uno quidem Anagnoſta id legente, cæteris vero tacentibus [aut ſi mavis,] quæ legebantur mentem attendentibus, nulla reperiebatur diſſonantia. Vide hîc iterum non unicum exemplar librorum tranſlatorum, ut noſter indicat Ariſteas, ſed plura, non quidem 72, verum 36, numero.

De hac re certe noſter Ariſteas (vel, ut olim ipſum nominaverat Iſ. Voſſius, *Pſeudariſteas*) ſane non cogitaverat. Nam ſi & hoc confinxiſſet, aliquid melius dicere potuiſſet: nunc ſolummodò ait: Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν Δημήτριον ἀποδεξάμενοι, παρεκάλεσαν δοῦναι τοῖς ἡγουμένοις αὐτῶν μεταγράψαντα τὸν πάντα νόμον.

Simi-

Similiter & Demetrium prosecuti sunt suâ laude, rogaruntque ut istam Legem DESCRIPTAM suis etiam principibus dare vellet.

Ut, nempe, hi Judæorum proceres sic unusquisque exemplari quodam gauderet, descripto fideliter, sicut & verso, ab uno istorum Interpretum.

Quæ hîc pene imprudenter omiseram est, hos Interpretes intra 72 dierum spatium interpretationem perfecisse. Sic namque noster Aristeas: Συνέτυχε δὲ οὕτως, ὥστε ἐν ἡμέραις ἑβδομήκοντα δυσὶ τελειωθῆναι τὰ τῆς μεταγραφῆς· οἱονεὶ κατὰ πρόθεσίν τινα τοῦ πράγματος γεγενημένου.

Ac quidem ita cecidit, ut illa interpretatio eorum absolveretur diebus septuaginta duobus, perinde ac si data operâ hoc ab illis factum fuisset.

Hunc Josephus secutus, qui potius exscriptor ejus (nisi quatenus textum Aristeæ meliori stilo Græco adornat) eahabet; sicut itidem rursus exscriptor ipsius Josephi, Eusebius.

Interim Eruditus ille Scriptor Apparatus in Biblia Polyglotta, Brianus Walton non veretur ita loqui, Sect. 10. de Versione Græca 70 Interpret. &c. *Versionem hanc LXXII dierum spatio confectam fuisse tradunt Aristeas & Josephus, omnesque Scriptores Veteres Judæi ac Christiani, qui [NB] unanimiter in hoc concordant: nec ante avorum memoriam quisquam aliter scripsit. Dubitarunt quidem aliqui an solus Pentateuchus, an vero omnes libri Veter. Test. ab ipsis traducti sint: Nemo autem dubitavit, quin hoc temporis spatio, tota versio, quorumcunque Librorum fuerit, confecta sit.* Quasi vero omnes Scriptores Veteres sive Judæi illi essent, sive Christiani, hoc unanimiter testati fuissent.

At nec Philo, qui meo judicio primus de istâ re scripsit, (ut supra docui; nisi quod id forte fuerit ex traditione aliorum) nec Justinus Martyr, nec Irenæus, nec Tertullianus,

nec

nec ipso prior Clemens Alexandrinus, nec Epiphanius, nec Augustinus, nec (ne plures alios Scriptores enumerem) Hieronymus, ejus rei, vel si mavis, miraculi meminere. Ruffinus tamen 70 dierum spatio hanc Versionem confectam fuisse, ex Josepho tradit, vel potius 72 vertit. I, nunc, mi Lector, ac fidem adhibe hujusmodi Scriptoribus. Sed plurima talia in hoc, aliisque Scriptoribus refutanda essent, si ista aut res tanti, aut hujus loci id esset, ac mihi tantum otii, ac voluntatis, ut omnium errores, ex nimia facilitate ac præjudicio natos, redarguere vellem.

Consideret interim Lector, quam frustra, ac sine necessitate, hic Miracula confingantur, multiplicentur, atque adaugeantur: imprimis, si non solus Pentateuchus verum & omnes Libri Canonici (ut tam multi volunt, non noster Walton solus) translati fuere, Ne de Epiphanio, multo minus de Cedreno, aliquid dicam.

Post prælectionem igitur (ut ad eam denuò revertamur) *Voluminum Legis*; seu τεύχων quibus Pentateuchus constat, quid contigerit noster ita narrat: Καθὼς δὲ ἀνεγνώσθη τὰ τεύχη στάντες οἱ ἱερεῖς, καὶ τῶν ἑρμηνέων οἱ πρεσβύτεροι, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ πολιτεύματος, οἵ τε ἡγούμενοι τοῦ πλήθους, εἶπον· ἐπεὶ καλῶς καὶ ὁσίως διηρμήνευται, καὶ κατὰ πᾶν ἠκριβωμένως, καλῶς ἔχον ἐστὶν, ἵνα διαμένῃ ταῦτα οὕτως ἔχοντα, καὶ μὴ γένηται μηδεμία διασκευή. πάντων δὲ ἐπιφωνησάντων τοῖς εἰρημένοις, ἐκέλευσε διαράσασθαι, καθὼς ἔθος, αὐτοῖς ἐστιν. εἴ τις διασκευάσῃ προστιθεὶς, ἢ μεταφέρων, &c. *Ut autem perlecta sunt ista volumina Legis, adstantes & SACERDOTES, & Interpretes seniores, gubernatoresque CIVITATIS, & IPSI PRINCIPES MULTITUDINIS, ita dixerunt: Quoniam rectè, sanctè & PER OMNIA ACCURATE perfecta est ista interpretatio, par est ut omnia permaneant, in suo habitu, nec ulla fiat immutatio. Omnibus ad hæc cum approbatione* ac-

acclamantibus; jussit Demetrius, ut haberent in more imprecari dira illi, si quis immutaturus esset vel addendo, vel transferendo, vel auferendo.

Hi certe, *adstantes Sacerdotes Senioresque Interpretum*, & *Gubernatores civitatis* & ipsi *Principes multitudinis* è numero Judæorum fuerunt: tales nempe qui inter Judæos ibi pari jure cum reliquis Ægyptiis degentes, ipsorum quoque erant magistratus, Sacerdotes ac Magistri Synagogarum, sive Archisynagogi, Archipherekitæ, &c. qualia nomina posterioribus hoc seculis innotuerunt. Nam de Ethnicis hæc minime intelligi possunt: quod inter ipsos nulli Hebraicè callentes essent, sicut neque omnes Judæi (unde & Versio inserviendis Synagogis, ac Templo Oniæ, adornata fuit) ullamve S. Scripturarum notitiam haberent; quin contrà eam omnino abhorrerent.

At posito hoc, quod tradit Aristeas noster de Judæis, hic iterum insuperabilis oboritur difficultas: quo modo scilicet isti Judæi (exceptis illis Interpretibus, qui ipsi Legem verterant) potuerint, judicare Legis libros accurate, atque uti oportebat versos fuisse.

Etenim opus erat illis. Si hoc bene dijudicare vellent, ut, præter accuratam linguæ Hebraicæ notitiam, haberent etiam accurata valde Legis Hebraicè conscripta exemplaria, eaque manibus versantes accuratè inspicerent, dum Lex in Græcam linguam conversa prælegebatur; quin & pensiculatius atque accuratissime perpenderent, an verba verbis, ac sensa sensibus, ita accurate, ut perhibetur, responderent. Quod certe ut rite fieret, aliquot dierum opus ac labor erat. Vel necesse erat, ut omnes illi, qui ita testabantur, totam Legem, seu Pentateuchum imò totam Sacram Scripturam [si istis obsequamur, qui omnes libros Canonicos ab hisce Interpretibus conversos volunt] accuratissime memorià tenerent: sicut multi de Esdra fabulantur ratione

Apocryphorum; aliique ex Veteribus Christianis, nimis credule atque absurde, post illos, affirmant. Namque ex vitiosis codicibus, si & illa præ manibus habuissent, justum judicium super hoc negotio ferre minime poterant. Et tamen nulla accurata exemplaria Hebraica, in Ægypto erant ante exemplaris istius aureis literis conscripti, cum hisce Interpretibus in hanc Ægyptum adventum. Ita enim Aristeas, atque ex ipso Josephus, testantur: ex quibus Aristeas, Demetrium ita loquentem inducit: *Constant enim hi [Libri] lingua & literis Hebraicis: sed negligentius, neque ita ut re ipsa se habent (quemadmodum id perhibetur ab illis, qui (eos intelligunt) sunt descripti: quia nondum contigit illis regii animi cura & munificentia. Rectum autem fuerit & hos libros accurate elaboratos extare inter tuos.* Cum itaque Judæorum Ægyptiorum (sive illi ex plebe essent, sive Sacerdotes ac Magistri, aliove in Magistratu inter suos positi) exemplaria essent mendosa ac vitiata, & corrupta, non poterant ex illis, licet & ea memoriter edidicissent, de libris Græcè versis, an sincere & accurate versi essent, judicare.

At quis, contrà, credat plane nullos accurate descriptos Legis codices Hebraicos potuisse reperiri in Ægypto; ubi tot Myriades, non servitiorum modo, verum & liberorum hominum Judæorum; quique jam olim, ab Alexandro Magno civitate donati, æqualique cum cæteris civibus jure, ibi habitarent, aut posteris temporibus eò sponte sua secessserant: neque essent, ut sub Nebucadnesare, post vastatam patriam, violenter eò in captivitatem abducti. Quo in exilio illi tamen (ac post tam perpetuam fere Idololatriam) Sacerdotes ac Levitæ accurata Legis exemplaria conservare potuerunt; illaque iterum in patriam, post tot annos captivitatis, reportare.

CA-

CAPUT XXV.

De Judæis Alexandrinis, ac qualibus isti gauderent ibi privilegiis, ex Josepho, ac prætenso Hecatæo: tum unde exemplaria Hebraica ibi magis minusve accurata, esse debuerint. Additur Demetrii testimonium de Hebræorum Legibus: tum quam rite, aut bene, Ethnici de Hebræis, illorumque Libris, dijudicare valuerint. An versio ulla Græca ante Ptolemæum extiterit; atque an ex tali, si fuerit, de hujus LXX viralis dijudicare illi Alexandrini potuerint. De Aristeæ porrò fide, ac de Ægyptiorum erga verum Deum pietate: ulteriusque aliquid de Legis prælectione ipsiusque approbatione additur; tum & de Diris imprecationibus ob versionem, ne sc: immutaretur ista ab ullo, factis. Qua occasione & alia pauca de hujusmodi ἐφορκίσμοις, sive imprecationibus, sive obtestationibus (ut sic loquar) afferuntur.

JUdæos autem eo jure Alexandriæ fuisse gavisos, nobis narrat sic Josephus lib. 2. contra Apionem, his verbis: Εἰς κατοίκησιν γὰρ αὐτοῖς ἔδωκε τόπον Ἀλέξανδρος, καὶ ἴσης παρὰ τοῖς Μακεδόσι τιμῆς ἐπέτυχον.

Verum Alexander eis locum ad incolendum dedit, & parem cum ipsis Macedonibus honorem consecuti sunt.

Quibus addamus hæc sequentia ex primo ejus libro (Hecatæi verbis:) Καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων πυνθανόμενοι τὴν ἠπιότητα καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Πτολεμαίου, συνεπαίρειν εἰς Αἴγυπτον αὐτῷ, καὶ κοινωνεῖν τῶν πραγμάτων ἠβουλήθησαν. ὧν εἷς ἦν, φησὶν, Ἐζεκίας ὁ ἀρχιερεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἄνθρωπος τὴν μὲν ἡλικίαν ὡς ἑξήκοντα ἓξ ἐτῶν, τῷ δ᾽ ἀξιώματι τῷ παρὰ τοῖς ὁμοέθνοις μέγας, καὶ τὴν ψυχὴν οὐκ ἀνόητος, ἔτι γὰρ καὶ λέγειν δυνατὸς, καὶ τοῖς περὶ τῶν πραγμάτων εἴπερ τις ἄλλος ἔμπειρος.......... οὗτος, φησιν, ὁ ἄνθρωπος τετυχὼς τῆς τιμῆς ταύτης, καὶ συνήθης ἡμῖν γενόμενος παραλαβών τινας τῶν μεθ᾽ αὐτοῦ, τήν τε διαφορὰν ἀνέγνω πᾶσαν αὐτοῖς, εἶχε γὰρ τὴν κατοίκησιν αὐτῶν καὶ τὴν πολιτείαν γεγραμμένην, &c.

Et multi hominum cognoscentes mansuetudinem & clementiam Ptolemæi, cum eo proficisci ad Ægyptum, & rebus communi-

municare voluerunt. Quorum unus, inquit, erat Ezechias Pontifex Judæorum: homo ætate quasi sexaginta & sex annorum, dignitate vero apud contribules maximus, & animo sapientissimus, potentissimus ad dicendum, & circa causas, sicut nullus alter expertus. Dicit etiam omnes Sacerdotes Judæorum, qui decimas accipiunt, & universa in communi gubernant, circā mille & quingentos existere. Rursus autem prædicti viri faciens mentionem: hic inquit homo hunc honorem gerens, & assuetus esse nobiscum assumens aliquos suorum, differentiam cunctam exposuit: & habitationem suam & conversationem, quam scriptam habebat, pariter indicavit. Deinde palam facit Hecatæus, quales circa leges existimus: & quod omnia sustinere, ne transcendamus eas, eligimus: & hoc esse optimum judicamus, &c.

Interim hic obiter notandum (de qua re statim latius) Demetrium tamen testari, *neminem (Gentilium) mentionem fecisse Virorum illorum, qui secundum leges Judaicas Rempublicam administrarunt, & administrant.*

Verum tertium locum, non minoris ponderis addamus ex lib. 12. c. 1. Antiquit. Judaicar. ita habentem: ὁ δὲ Πτολεμαῖος πολλοὺς αἰχμαλώτους λαβὼν, ἀπό τε τῆς ὀρεινῆς Ἰουδαίας, καὶ τῶν περὶ τὰ Ἱεροσόλυμα τόπων, καὶ τῆς Σαμαρείτιδος, καὶ τῶν ἐν Γάριζιν, κατῴκισεν ἅπαντας εἰς Αἴγυπτον ἀγαγὼν, ἐγνωκὼς δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν Ἱεροσολύμων περί τε τὴν τῶν ὅρκων φυλακὴν, καὶ τὰς πίστεις βεβαιοτάτους ὑπάρχοντας, ἐξ ὧν ἀπεκρίναντο Ἀλεξάνδρῳ πρεσβευσαμένῳ παρ᾽ αὐτοὺς, μετὰ τὸ κρατῆσαι Δαρείου τῇ μάχῃ, πολλοὺς αὐτῶν εἰς Φρούρια καταλοχίσας, καὶ τοῖς Μακεδόσιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ποιήσας ἰσοπολίτας, ὅρκους ἔλαβε παρ᾽ αὐτῶν, ὅπως τοῖς ἐκγόνοις τοῦ παραθεμένου τὴν πίστιν διαφυλάξωσιν. οὐκ ὀλίγοι δ᾽ οὐδὲ τῶν ἄλλων Ἰουδαίων εἰς τὴν Αἴγυπτον παρεγίνοντο, τῆς τε ἀρετῆς τῶν τόπων αὐτοὺς, καὶ τῆς τοῦ Πτολεμαίου Φιλοτιμίας, προκαλουμένης.

Cate-

Cæterum Ptolemæus multos captivos ex Montano Judææ tractu, & Hierosolymorum vicinia, SAMARIAQUE & GARIZIN MONTE in Ægyptum traductos jussit ibi figere sedes: & cum Hierosolymitas pertinacissime jurisjurandi fidem servare compertum haberet ex responso, quod Alexandri Legatis post Darii cladem dederant, multa ex eis præsidia disposuit per arces: & cum eis APUD ALEXANDRIAM JUS CIVITATIS, pari CUM MACEDONIBUS CONDITIONE DEDISSET, sacramento omnes devinxit, servaturos fidem posteris ejus, qui tam multa ipsis crediderat. NON PAUCI PRÆTEREA reliquorum Judæorum sponte in Ægyptum migraverunt, partim ubertate terræ allecti, partim Ptolemæi erga suam gentem liberalitate. Seditiones tamen continuæ fuerunt inter eorum posteros & Samaritas, instituta patria pervicaciter retinentes, &c.

Quæ postrema sane (seditiones scilicet ac rixæ cum Samaritanis) occasionem, si non quoque necessitatem, ipsis imponebant Codices suos incorruptos plane, ac sine vitiis, conservandi: inde enim, si id neglexissent, statim ab Antagonistis Samaritanis coargui ac convinci poterant. A contextus enim integritate, aut corruptione ab illis contra adversarios desumebantur argumenta.

Si autem jam illo tempore accurata satis possiderent Legis, seu Pentateuchi, exemplaria, cur rex Ptolemæus, ut accuratum nancisceretur, mittebat Hierosolymam? At fecit hoc, ita instructus à Demetrio Phalereo. Et tamen ille de ista re minime judicium ferre potuit, quod Linguam Hebraicam, aut plane non, aut certe longe minus quam ut inde rem dijudicare posset, callebat: præterquam quod Ethnicus esset, nullamque Legis Judaicæ notitiam haberet, quam illam, quam confuse admodum [si jam paulisper supponamus eum adhuc in vivis fuisse, atque aliqua gratia apud Ptolemæum Philadelphum floruisse: cujus tamen, in præceden-

cedentibus, plane contrarium docui] illamque ex relatione Judæorum hausisse.

Verum enimvero dixerat ille, de Legibus istis, Ptolemæo: *Quia hæ Leges & sapientiores & sanctiores sunt aliis; ut quæ sunt divinæ. Hinc enim, cum alii Scriptores & Poetæ, tum Historici omnes abstinuerunt, à mentione & LIBRORUM istorum, & virorum [NB] illorum, qui secundum Leges has administrarunt & administrant Rempublicam. Quia, ut Hecatæus Abderites asserit, plane sanctam quandam & venerandam contineant in se sententiam & contemplationem.* Unde igitur (interrogari hîc commode posset) Abderites ille hanc hausit notitiam; aut quomodo ex isto, aut ipsis Hebræorum scriptis noster Demetrius?

De illo namque (nec de illo solo) ita Josephus, libro primo contra Apionem, loquitur: ὁ μὲν τοι Φαληρεὺς Δημήτριος, καὶ Φίλων ὁ πρεσβύτερος, καὶ Εὐπόλεμος, οὐ πολὺ τῆς ἀληθείας διήμαρτον· οἷς συγγινώσκειν ἄξιον. οὐ γὰρ ἐνῆν αὐτοῖς μετὰ πάσης ἀκριβείας τοῖς ἡμετέροις γράμμασι παρακολουθεῖν.

Phalereus sane Demetrius & Senior Philon, & Eupolemus, non multum veritate frustrati sunt. Quibus dari veniam dignum est. Non enim inerat eis, ut nostras literas possent, omni scrupulositate assequi. Id est, si bene rem capio, Hebraicè non callebant.

Neque, si jam (ut nonnulli volunt; ac quod tamen nullibi, nec apud Aristeam, nec apud alios liquet) extiterat, ulla Græca versio anterior hac prætensa LXX. virali sub Ptolemæo, ut vulgo volunt, facta; quamque volunt minus accuratam fuisse, atque ideo sic, & tanto molimine, novam fuisse adornatam: certe exinde noster Demetrius, neque ulli alii, quamvis Judæi, dijudicare valebant, an hi septuaginta senes, bene & accurate, an vero secus, vertissent. Sed & Aristeas noster (ne de aliis nunc loquar) nul.

nullam aliam Græcam verſionem, ante hanc prætenſam LXX. viralem factam, agnoſcit.

Quis nunc, mi Lector, ex hiſce allatis non videt, hæc cuncta ab omni parte claudicare; ſibique inter ſe nullo moſto conſtare? Et tamen illi, qui noſtro Pſeudariſteæ favent, tam bono ſtomacho ſunt, ut hæc ſimul digerere queant: dum contenti iſtâ piâ atque religioſa Regis Ptolemæi anxietate, ac cupidine habendi hos libros Græcè converſos, cætera omnia ſecurè prætervident. Nec perpendunt hunc Pſeudariſteam mentiendo omnia ſusque deque habere, [quod idem de Flavio Joſepho innumeris pene exemplis oſtendi poſſet] modo per illa apud Ethnicos genti ſuæ Judaicæ gloriolam aliquam aucupetur. Ut dum Eleazarum Hieroſolymis cum Ariſtea, cæteriſque Ptolemæi, ob hos libros, legatis, ita loquentem inducit. *Deum unum & potentem colimus ſupra univerſam creaturam; quapropter Ægyptiorum Primates Sacerdotes, POSTQUAM MULTA EX DISCIPLINA NOSTRA PERPENDERANT INTENTIUS, & inde aſſumpſerant, nos DEI HOMINES appellant: quod nemini ex aliis contingere poteſt, niſi verum Deum colant.*

At unde habuerunt illa Sacerdotes Ægyptii? ex Judæis ibi habitantibus nimirum, qui ipſis tamen ſummo odio atque abominationi erant: quod hic multis demonſtrare nullo modo opus eſt, & alibi oſtenditur.

Cautius paulò hanc fabulam de prælectione Legis tranſlatæ adornat Fl. Joſephus, dum ita narrat (& tamen quaſi ex Ariſtea): Τὸ δὲ πλῆθος ἀπεδέξατο μὲν καὶ τοὺς διασαφήσαντας πρεσβυτέρους τὸν νόμον. ἐπῄνεσαν δὲ καὶ τὸν Δημήτριον τῆς ἐπινοίας, ὡς μεγάλων ἀγαθῶν αὐτοῖς εὑρέτην γεγενημένον. παρεκάλησάν τε δοῦναι καὶ τοῖς ἡγουμένοις αὐτῶν ἀναγνῶναι τὸν νόμον. ἠξίωσάν τε πάντες, ὅτε ἱερεὺς καὶ τῶν ἑρμηνέων οἱ πρεσβύτεροι. καὶ τοῦ πολιτεύματος οἱ προεστηκότες, ἐπεὶ καλῶς τὰ τῆς ἑρμηνείας ἀπήρτισται, καὶ διαμεῖναι ταῦτα ὡς ἔχει,

καὶ

καὶ μὴ μετακινεῖν αὐτὰ ἁπάντων δ' αὐτῶν ἐπαινησάντων τὴν γνώμην, ἐκέλευσαν, εἴ τις ἢ περισσὸν ἢ προσγεγραμμένον ἴδοι τῷ νόμῳ, ἢ λεῖπον, πάλιν ἐπισκοποῦντα τοῦτο, καὶ ποιοῦντα φανερὸν διορθοῦν. σωφρόνως τοῦτο πράττοντες, ἵνα τὸ κριθὲν ἅπαξ ἔχειν καλῶς, εἰς ἀεὶ διαμένῃ.

Concio vero & Seniorum interpretationem approbavit & Demetrium ipsum collaudavit, cujus suggestionis occasione maxima bona percepissent : rogaveruntque, ut etiam optimatibus eorum copia legendi fieret. Deinde & SACERDOS [*forsan fuerit iste ille Ezechias, de quo Hecateum modo audivimus loquentem ; ut sic & nos fabulatoribus istis nugacibus paulisper adjumento simus*] *& Seniores Interpretum, & Magistratus populi* [intelligo *Judaici*] *postulaverunt ; quando quidem feliciter absoluta esset hæc interpretatio, ut rata permaneat, nihilque ex illa mutare liceat. Quæ sententia cum omnibus placuisset, jusserunt, ut prius, si quis aliquid deprehenderet vel superabundare Legi vel deesse, diligentius inspectum, & indicatum, corrigeret, &c.*

Hîc namque nullibi dicitur, *Legem recte, sancte, & per omnia accurate translatam esse.* Verum hæc Josephi verba δὶς διὰ πασῶν, ut in proverbio est, à nostri Pseudaristeæ verbis distant ; uti & ab Irenæo, à Philone, ab Epiphanio, ab Augustino & ab aliis : qui nihil tale, circa hanc historiolam, memorant.

At quisnam apud hunc Josephum ille unicus Sacerdos, cum plures Sacerdotes noster Aristeas exprimat? nec verisimile, si unicus tantum affuerit Sacerdos, illum tam nude, sine nomine appellativo, nominatum fuisse. Nam *Summus Sacerdos Judæorum is* esse non potuit; Quamvis hunc ibi adfuisse una cum toto Judæorum Magno (seu LXX virali) Synedrio, ipsosque hanc perfecisse Versionem, perabsurde Illustriss. Cardinalis Baronius somniet.

Neque tunc Alexandrini cæterique in Ægypto habitantes Judæi, suum *Summum* habuere *Sacerdotem.* Quod ille ibi,

ibi, ante Templum illud Heliopolitanum, permissu Ptolemæi Philometoris factum (i. e. 115 circiter annis post hanc, uti volunt, factam versionem) locum, aut appellationem talem, habere non potuerit.

Nominantur hîc quoque, quod notandum, soli *Seniores Interpretum*, non omnes in universum; quasi omnes LXXII Interpretes ibi non affuissent.

Populus interim universus, vel ipsius saltem nomine Magistratus, seu Rectores populi [quos hîc pro Rectoribus Judæorum, non vero pro Magistratu Ægyptiorum politico sumit] jusserunt, ut *denuo fieret examen;* ac, si opus foret, *correctio:* quod factum fuisse tacite innuit, dum non addit, illud vel non fuisse factum, vel factu non fuisse necessarium; vel saltem ita visum illis quibus id mandabatur, non fuisse. At quam bene hæc conveniant cum isto miraculoso consensu, de quo tam magnifice loquuntur, videant illi, qui tam audenter huic Aristeæ narratiunculis patrocinantur. Et certe si, supposito hoc consensu, mandatum fuerit novum examen, cuncti illi Interpretes, non tantum singuli, verum & omnes simul, hic à mente ac scopo Sacrorum Scriptorum aberrare potuerunt; caditque ita totum istud miraculum, de quo tam magnifice cum Judæi Hellenistæ, tum Christiani Hebraicè non callentes loquuntur. At non prætermittenda illa sunt, quæ Aristeas noster, post omnium acclamationes, addit; nempe hæc de diris imprecationibus; quæ etiam inter Christianos in usu fuisse videntur. Jussit Demetrius nempe illos, ut ipsis est in more, imprecari diras illi, qui aliquid, in hac interpretatione) immutaturus esset, vel addendo, vel transferendo, vel auferendo. Quod recte fecerunt ideo, ut perpetuo conservarentur salva, & cum diuturnitate inviolata quæ sic versa fuerant.

Ἐξεραταί, seu *Diræ* ac *Devotiones* locum habebant tam apud Romanos quam apud Græcos. Apud Romanos fie-

bant illæ præeuntibus (ut Livius loquitur) execrabile carmen Sacerdotibus : quandoque & aliter; ficut in exemplo Ateii, apud Plutarchum, videmus, in vita Craffi; quin & in pervetufto illo exemplo Bileami, qui à Balaco conductus contra Ifraëlem fuerat : Quandoque fiebant illæ urgente neceffitate, (quod potiffimùm publicè accidebat :) quandoque etiam admodum temere. Atque exempla Dirarum imprecationum apud Veteres, five Poëtas, five Hiftoricos funt obvia.

Sic quoque qui monumentum aliquod, aram fcilicet, aut fepulchrum, aut ftatuam, aut aliud quid confecrabant, fæpe Diris, five imprecationibus, ac devotionibus utebantur in illos, qui talia demolirentur, aut aliter læderent : ficut exempla illarum attuli in Differtatione mea de *Confecrationibus Veterum Ethnicorum.*

Denique fiebat etiam (ut ita propius ad noftrum propofitum me convertam) à fcriptoribus librorum ; ne nempe ipforum libri demendo, immutando, aut aliud quid addendo, vel infarciendo læderentur, ac contra primorum fcriptorum mentem temerè, aut malignè, adulterarentur. Quale exemplum habemus in fine libri Apocalypfeos ; tum etiam in fine librorum Irenæi, qui ita lectores fuos adjurat, prout Hieronymus in vita hujus Irenæi tradit (namque in Latina editione Erafmi hæc non reperiuntur:) *Adjuro te, qui tranfcribis librum iftum, per Dominum Jefum Chriftum, & per gloriofum ejus adventum, quo judicaturus eft vivos & mortuos, ut conferas poftquam tranfcripferis, & emendes illum ad exemplar, unde fcripfifti, diligentiffime : hanc quoque obteftationem, fimiliter transferas, ut inveniſti in exemplari.*

Hæc tamen non talis dira devotio eft, qualis illa in fine libri Apocalypfeos ; fed potius adjuratio, ac vehemens obteftatio, non vero Dirarum imprecatio : uti nec illa quæ apud Eufebium in initio Chronici ipfius, reperitur, hoc modo:

modo : ὁρκίζω σε τὸν μεταγραψάμενον τὸ βιβλίον τοῦτο κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ, ἧς ἔρχεται κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς, ἵνα ἀντιλάβῃς ὃ μετεγράψω, καὶ κατορθώσῃς πρὸς τὸ ἀντίγραφον τοῦτο, ὅθεν μετεγράψω, ἐπιμελῶς· καὶ τὸν ὅρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψῃς, καὶ θήσῃς ἐν τῷ ἀντιγράφῳ. *Adjuro te , quicunque hos descripseris libros , per Dominum nostrum Jesum Christum, & ejus gloriosum adventum , in quo veniet judicare vivos & mortuos, ut conferas quod scripseris, & emendes ad exemplar illud, ex quo illos descripseris, diligenter ; & hanc adjurationem similiter transscribas, & transferas in istum codicem, quem descripseris.*

Quæ pene idem sonant, quod illa Ethnica : *Per Deos oro ne*, &c. ac similia, quæ sæpius occurrunt.

Vehementiorem illam in fine Apocalypseos adjurationem fere sequitur Aristoteles; nisi quod nullas pœnas exserte exprimat: sicut neque Eusebius, qui ipsius Aristotelis verbis utitur ; nisi quod pro διαράσασθαι supponat ἐπαρᾶσθαι. Interim reliqui omnes hîc Aristeam nostrum deserunt, etiam ipse Josephus : sicut nec Philo ejusmodi adjurationis ullo modo meminit. Namque Josephus (qui alias Aristeam sequitur) hîc cautior esse voluit, ipso alias non magis sincerus ac fidelis : hunc sequuntur reliqui (ut dixi) omnes, Justinus, Irenæus, Clemens Alexandrinus, &c. qui circa hanc adjurationem altum silentium tenent.

CAPUT XXVI.

De quæstione post Legis jam versæ prælectionem oborta, ac Demetrii ad illam responso. Narratiunculæ ipsius de Theopompo ac Theodecte, &c. tum & aliquid de prætensa versione Græca, quæ hac τῶν ἑβδομήκοντα anterior fuerit. An vetustissimi Poëtæ ac Philosophi legerint S. Scripturas Græce versas. Hucusque super hac re asserta paulò fusius refutantur: qua occasione etiam de poëtarum fabellis ex S. Scriptura, uti prætenditur, haustis agitur.

NUnc vero occurrit nobis quæstio illa à Rege Demetrio proposita, *postquam ipsi (quoque) omnia essent prælecta; atque ille inde Legislatoris mentem admiratus esset: Quare tanti operis* [quale erat Lex Judæorum] *nullus Historiographorum, aut Poetarum, mentionem fecerit, &c.* Ad quam gravissima Demetrii (si non potius ridicula) sequuntur responsa: quæ tamen ab eruditis nonnullis magni fiunt.

Narrat igitur Demetrius, quasi ipse quoque esset Judæus, bellas de Theopompo ac Theodecte fabellas; quæ æque apud Josephum, quam apud Aristeam reperiuntur.

Primam igitur causam reddit Aristeam, quod *Lex ista esset Sacrosancta, & Divinitus lata.* Quæ certe ex ore Philosophi Gentilis, ac qualem jam supra Demetrium descripsi, procedere non possunt: Et tamen ait (ut ipsa Græca ipsius, prætensa saltem verba afferam) Διὰ τὸ σεμνὴν εἶναι τὴν νομοθεσίαν, καὶ διὰ θεοῦ γεγονέναι. καὶ τῶν ἐπιβαλλομένων τινὲς, ὑπὸ τοῦ θεοῦ πληγέντες, τῆς ἐπιβολῆς ἀπέστησαν.

Secundam per exempla ita complectitur. Καὶ γὰρ ἔφησεν ἀκηκοέναι Θεοπόμπου, διότι μέλλων τινὰ τῶν προηρμηνευμένων ἐπισφαλέστερον ἐκ τοῦ νόμου προσιστορεῖν, ταραχὴν λαβεῖν τῆς διανοίας πλεῖον ἡμερῶν τριάκοντα. κατὰ δὲ τὴν ἄνεσιν ἐξιλάσκεσθαι τὸν θεὸν, σαφὲς αὐτῷ γενέσθαι, τίνος χάριν τὸ συμβαῖνόν ἐστι. δι' ὀνείρου δὲ σημανθέντος, ὅτι

τα

τὰ θεῖα βούλεσθαι περιεργασάμενος εἰς κοινοὺς ἀνθρώπους ἐκφέρειν. ἀποσχόμενον δὲ οὕτως ἀποκαταστῆναι· Καὶ παρὰ Θεοδέκτου δὲ, τοῦ τῶν τραγῳδιῶν ποιητοῦ, μετέλαβον ἐγὼ, διότι παραφέρειν μέλλοντός τι τῶν ἀναγεγραμμένων ἐν τῇ βίβλῳ πρός τι δρᾶμα, τὰς ὄψεις ἀπεγλαυκώθη. Καὶ λαβὼν ὑπόνοιαν, ὅτι διὰ τοῦτ' αὐτῷ τὸ σύμπτωμα γέγονεν, ἐξιλασάμενος τὸν θεὸν ἐν πολλαῖς ἡμέραις, ἀποκατέστη.

Namque audivi, dicebat, à Theopompo, quod cum vellet quædam ex ista Lege, TUM NON COMMODE VERSA in suam Historiam inserere, animo fuisse turbatum ultra dies triginta: & in morbi intermissione cum exorasset Deum votis, ut sibi declararet quam ob causam hoc sibi accidisset: ei fuisse revelatum, ob quam causam id accidisset. Cumque per somnium ipsi indicatum esset quod circa Divina nimis curiosus, illa inter homines divulgare voluisset: quoque (ab isto incepto) *desistens restitutus sanitati fuisset. Accepi etiam de Theodecte Tragico Poetâ, illum, cum voluisset aliquid, quod scriptum erat in hoc libro, transferre in quandam tragædiam, (seu Drama) oculis cæcum evasisse. cumque suspicatus esset hoc sibi propterea accidisse, Deumque per multos dies precibus suis placasset, sanatum fuisse.*

Hæc sic afferre volui, quod operæ pretium sit cum illis comparare, quæ Josephus quasi αὐτολεξεὶ ex ipso narrat. Ὁ δὲ Δημήτριος μηδένα τολμῆσαι τῆς τῶν νόμων τούτων ἀναγραφῆς ἅψασθαι· διὰ τὸ θείαν αὐτὴν εἶναι καὶ σεμνὴν ἔφασκε, καὶ ὅτι βλαβεῖεν ἤδη τινὲς τούτοις ἐπιχειρήσαντες, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. δηλῶν ὡς Θεόπομπός τε βουληθεὶς ἱστορῆσαί τι περὶ τούτων ἐταράχθη τὴν διάνοιαν, πλείοσιν ἢ τριάκοντα ἡμέραις, καὶ παρὰ τὰς ἀνέσεις ἱλάσκετο τὸν Θεὸν, ἐντεῦθεν αὐτῷ τὴν παραφροσύνην ὑπονοῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὄναρ εἶδεν, ὅτι τοῦτο αὐτῷ συμβαίη περιεργαζομένῳ τὰ θεῖα, καὶ ταῦτ' ἐκφέρειν ἐπὶ κοινοὺς ἀνθρώπους θελήσαντ'. Καὶ ἀποσχόμενος κατέστη τὴν διάνοιαν. Ἐδήλου δὲ καὶ περὶ Θεοδέκτου τοῦ τῶν τραγῳδιῶν ποιητοῦ ἀναφέρεσθαι, ὅτι βου-

ληθεὶς ἐν τινι δράματι τῶν ἐν τῇ ἱερᾷ βίβλῳ γεγραμμένων μνησθῆναι, τὰς ὄψεις γλαυκωθεὶς καὶ συνειδὼν τὴν αἰτίαν ἀπαλλαγείη τοῦ πάθους ἐξιλασάμενος τὸν Θεόν.

Tum Demetrius respondit, neminem ausum fuisse istarum Legum scripturam attingere, quod Divina esset & veneranda; ac punitos quosdam fuisse à Deo, qui talia facere aggressi essent, Indicans quomodo Theopompus, cum aliquid de istis commentari vellet, mente turbatus fuerit plus quam triginta diebus: quodque inter morbi remissiones placaverit Deum, suspicatus, quod inde ipsi ista dementia accidisset. Verum etiam vidit per insomnium, istud ei accidisse, quod circa Divina nimis curiosus fuisset, idque vellet propalare hominibus prophanis. Illum à cœpto desistentem fuisse restitutum. Narrabat quoque de Theodecte memorari, ipsum, quod in quodam dramate MEMINISSET illorum quæ in Libro Sacro scripta sunt, glaucomate oculorum affectum fuisse: quodque jam CAUSAM COGNOSSET, à morbo liberatum fuisse.

Hæc, mi Lector, si conferamus hos inter se, multùm inter se discrepant. Aristeas enim ait se ἀκηκοέναι Θεοπόμπου, δι' ὅτι μέλλων, *&c. se à Theopompo audiisse, quod cum vellet, &c.* Quæ ita iisque verbis quoque exscribuntur ex illo, ab Eusebio, qui hic fidelior exscriptor est quam noster Josephus: qui δηλῶν ὡς Θεόπομπός τι βουληθεὶς, &c. *Narrans, quod Theopompus, dum vellet.* Aristeas enim illa quasi ex ore ipsius *Theopompi* narrat.

Norunt namque omnes Grammatici verbum ἀκούειν semper conjungi cum genitivo personæ; quamvis quandoque genitivo, quandoque & accusativo rei jungatur.

Ille igitur loquitur [Aristeas] quasi id ex ipso audivisset Theopompi narrantis ore. At is Theopompus jam tempore Mausoli Regis Cariæ vixerat; ac simul cum Theodecte atque aliis ad hujus Mausoli monumentum (jam anno 352 ante Christum natum) decertaverat. Quare paulo cautius hîc

hîc agit Josephus: qui (uti pluribus in locis) non quidem refutat nostrum Aristeam, verum tacite illum sic corrigere atque emendare conatur.

Sic 2. quum dicit de Aristeâ, διότι μέλλων τινὰ τῶν προηρμηνευμένων ἐπισφαλέστερον ἐκ τοῦ νόμου προσιστορεῖν; *quod cum vellet nonnulla illorum, quæ jam ex Lege non commodè, (aut accuratè) versa erant, Historiæ suæ inserere.*

De tali autem versione altum silentium apud Josephum: verum an ulla translatio ante hanc, quæ vulgo τῶν ό seu Septuaginta Interpretum (sive Legis, sive aliorum librorum) facta sit, ubi de Aristobulo mihi loquendum erit, curatius paulo disquiram.

Verum enim vero, si Theopompo, ac Theodectæ talia accidere; ac quidem ob hanc causam, quod aliquid ex Lege Judæorum hîc scriptis suis Historicis, ille Poëmatibus, seu Tragædiis, inseruerint: cur non similia Homero, Hesiodo, Pythagoræ, Platoni similibusque, de quibus nonnulli Veteres eadem testantur, Divinitus contigerunt? Namque hos Scriptores, Sacram Scripturam ad fabulas suas adornandas detorsisse, ut Lectores suos delectarent (modo id verum sit) non vero ut istos redderent meliores, ex ipsorum operibus quivis primo aspectu pervidet. Ac Platonem, quæso, si excipias, an illa, quæ tam in *Symposio*, quam alibi *de Amore* disserit, ac quæ *Ambrosius* illum ex *Cantico Canticorum* desumpsisse vult, an illa, dico, quæ de puerorum amore (quem Sacra Scriptura abominatur ac quem serio detestatur ac dedocet) formandis moribus scripsisse; atque ideo à tali pœna ipsum immunem perstitisse credemus? præcipue si ipsius Epigrammata, (apud Laërtium reperiunda) consideremus: quæ sane pæderastiam ejus in Dionem, in Alexin, in Agathonem, & in alios nimis clare indicant.

De Platone autem, de Pythagora, Homero, Hesiodo aliisque, quod nempe multa ex Sacris Scriptoribus desumpse-

ſumpſerin,tid non D. Huëtius ſolus,verum & alii quoque,tam ante, quam poſt eum, teſtantur; quod multis oſtendere non opus eſt, ſed ex hiſce dicti Huëtii de Homero, verbis, quæ Propoſitione IV. ſectione 3. habentur, abunde liquet. Ita enim is ibi : *Cum autem dubitare nos non ſinant ea, quæ dicturi ſumus inferius, quin tum apud Ægyptios vigeret Moſis memoria, atque ILLUC JAM PENETRASSENT IPSIUS SCRIPTIONES, quis illas, unde tantarum rerum notitiam poterant comparare, neget ab iis LECTAS ac SUBLECTAS, qui illuc diſcendi gratia proficiſcebantur? Multis id confirmat Juſtinus in Paræneſi, & libri ipſi Homeri loquuntur, in quibus ſexcenta deprehendere licet EX MOSE DEPROMPTA. Velut cum ſcribit Deos peregrinorum habitu urbes circumire* [Odyſſ. ρ.] *ad exploranda hominum bene vel male facta. Id ipſi ſuppeditavit Moſes, cum tres Angelos Abrahamo apparuiſſe ſcribit. Augurium, ejuſque expoſitio, quæ habentur in Odyſſea, cum aquilas in capita procorum involantes mortem ipſis Augur portendere declarat* [Odyſſ. Ϲ.]; *Nonne ſimilis oſtenti imitatio eſt, quod Ægyptio piſtorum Magiſtro in ſomnis contigit, & in paris eventus ſignificationem traxit Joſephus? Multa etiam hujus generis apud Heſiodum nanciſcare. Græcanicæ Theogoniæ architectos fuiſſe ipſos diſertis verbis Herodotus, pronuntiat* [Lib. 2. c. 52.] *quam multa autem in tota hac Mythologia E MOSE MANIFESTO PETITA? Quod & infra probabimus. Chaos Heſiodo memoratum EX MOSIS VERBIS confictum eſſe agnoſcunt omnes*, &c.

Operæ pretium ſane eſt, ut hæc Huëtii verba breviter perpendamus, ſimulque iſta occaſione quibus, ſeu quorum tempore vixerit Homerus; numque ille aliquid ex Moſis ſcriptis Poëſi ſuæ inſerere potuerit. At igitur I°. Homeri ætate *apud Ægyptios viguiſſe Moſis memoriam.* At ſi qua fuit, mi Lector, qualis eſſe illa debuit? quum tantis cum Ægyptiorum damnis, qualia Exodi libro deſcribuntur, inde cum

Iſrae-

Iſraëlitis ſuis exceſſerit? Quando & aliàs illi Ægyptiis abominationi eſſent : hincque proceſſerint bellæ iſtæ Judæorum deſcriptiones, ratione ipſorum originis à Trogo Pompæo, ac Tacito aliiſque, traditæ ; ac procul dubio ab Ægyptiis, illorumve vicinis, hauſtæ ; imprimis, quæ de Sacris Ægyptiorum furto ablatis, Judæis ut calumnia impingeretur, narrantur ; tum quod Ægyptiis, illa armis repetentibus, tempeſtas ingruerit : ut ſic horum Ægyptiorum, circa illa, famæ conſuleretur ; ac pernicies in mari rubro obſcuraretur: quibus & alia de ſcabie ſimilibuſque ſuperaddi poſſent.

Nec certe male hinc Oroſius lib I. cap. 8. *Dehinc Sacerdotum Ægyptiorum fallax malitia confutanda eſt;qui vel aſtu,quod manifeſtius eſt, EVIDENTEM IRAM MISERICORDIAM QUE VERI DEI MEMORIÆ SUBTRAHERE CONATI SUNT; particulatim expoſitione confuſa, ne in contumeliam idolorum ſuorum eum colendum meritò oſtenderent : cujus conſilio annuntiata hæc mala, & auxilio evitata* [de Conſilio Joſephi loquitur, ut videtur] *docuiſſent ; vel forte, ut indulgentius accipiamus, obliti ſunt. Illius enim noſtri Joſephi, qui fuit veri Dei ſervus, & pro creatura Domini ſui pie intenteque ſollicitus, proviſione, ipſi abundabant frugibus; quaſi Sacerdotes. Sed quia falſi Sacerdotes erant, cum cæteris eſurientibus non dolebant. Enimvero, cui placet, obliviſcitur; cui dolet meminit.*

Nec certe in horum Ægyptiorum rem erat, poſterioribus tradere, quibus pœnis ob maligne afflictos Iſraëlitas, ipſos Deus affecerat : ſicut contra ipſis honeſtum magis videbatur, onerare hos Iſraëlitas dedecore, furtique aliorumque criminum reos facere; tum pudendis illos morbis infectos fuiſſe; juſtamque Dei iram tempeſtatibus adſcribere: qualia & plura alia cæteræ gentes, Judæis male volentes, ab ipſis hauſta avidè imbibebant.

Videmus itaque ex illis, qualis Judæorum inter Ægyptios viguerit memoria.

 Unde

Unde & 2°.considerandum,an,siquidem scriptiones Judæorum ad ipsos,ac quidem istis temporibus,penetrare potuissent, eæ ab ipsis *lectæ* ac *sublectæ* fuerint:tum & ab illis,qui in Ægyptum discendi gratia profecti erant. Quasi ita tunc Judæorum Lex, (seu Codices Legis) ipsis Ægyptiis familiaris atque accepta fuisset, ut quibuscunque illi exteris, Philosophis saltem, eam legendam ediscendamque, tradidissent.

At consideremus nunc 3°. ætatem nostri Homeri; atque in quo statu, tunc temporis res Judæorum atque Israëlitarum fuerint constitutæ.

Vixit Homerus itaque, si Chronologos consulamus, tempore Eliæ, & Achabi Regis Israëlitarum, i. e. 900 circiter annis, ante natum Salvatorem nostrum Jesum Christum; 179 ante Israëlitarum per Salmanassarem in Chaldæam, cæterasque regiones, avectionem; ac 300 circiter ante Judæorum, per Nebucadnesarem, captivitatem Babylonicam: postquam demum facta fuit reliquiarum Israëlis (comitante eos Propheta Jeremia) in Ægyptum transmigratio.

Ac quidem memorato jam Achabi tempore idololatria tam maxime inter Israëlitas dominabatur, ut hic Propheta Elias putaret, se solum atque unicum inter cultores veri Dei esse reliquum. Ostendit quidem ipsi Deus adhuc septem millia ex tota Israëlitarum gente tunc ibi superfuisse, *quorum omnium genua non curvaverant se Bahali*: sed qui ita latitarent, ut tali ac tanto Prophetæ ignoti essent. Eratque illud tempus quoque Josaphati Regis Judæ, pii quidem ac Deo vero devoti. Verum sub illo, in ipsa Judæa, tanta inopia Librorum Legis erat: ubi tamen minus perpetuo, quam in Israële idololatria vigebat [quamvis populus tamen perpetuo sacrificare, atque adolere in excelsis persisteret] ut cum mitteret Sacerdotes nonnullos ac Levitas, ut per totam Judæam Legem docerent populum; necesse fuerit, ut cum ipsis mitteret Librum Legis, forsan unicum tunc superstі-

perstitem; quod & iste postea, Josiæ Regis tempore, occasione reparandi Templi jam deperditus, reperiretur. Ac tam parum jam cognitus esset, nedum memoria teneretur [quum alias quoquo septennio is populo prælegi deberet, Rexque illum propria manu exscribere, secum tenere, ac quotidie eum legere, ex ipsoque populo judicare deberet:] ut, dico, nesciretur, qui ac qualis iste Liber esset.

Dicant igitur nunc Huëtius, ejusve in hac re sequaces, unde tanta copia Codicum Legis in Ægyptum penetrarit; ibique lecti ac sublecti fuerint, ab istis, qui eò discendi gratia proficiscebantur.

Ac quid, si jam ponamus (sicut alibi me puto ostendisse) Pentateuchum, nondum ante Esdram conscriptum fuisse; illumque ex reliquis libris Historicis (Propheticis tamen quoque) ac Lege à Mose, & Josua tradita, ab ipso compositum fuisse: unde, quæso, illi Ægyptii Historias istas Mosaicas, haurire potuerunt: Poetæve Græci (qui Hebraicam linguam minime callebant) multa ex istis inserere Poësi suæ valuerunt? Nam versam fuisse Legem ante captivitatem Babylonicam nemo adhuc asserere ausit: vel Homerum Hesiodumque, Pythagoram, Thaletem, Platonem, similesque Hebraicè calluisse, ostendere valuit.

In Ægypto tamen legerunt Legem Hebræorum: quam ne quidem in ipsa Palæstina legere potuissent, quamvis eò (quod de ipsis minime liquet) penetrassent. Quin & Scriptor Eruditus inter Anglos fuit, qui nobis *Homerum Hebraïzantem* composuit: de quo ita sub finem ejusdem τμήματος, seu sectionis tertiæ, idem Huëtius: *Omnia Homerum ex Oriente depromsisse, demonstraturum se spondet non semel Heinsius in Aristarcho Sacro. Prodiit libellus ante annos aliquot, quo locutiones Homericæ & Hesiodeæ, Mosis, ALIORUMQUE SCRIPTORUM SACRORUM locutionibus similes colliguntur. Ex quibus cognoscitur tantam Ebraïsmorum sege-*

ſegetem, *NON NISI EX LIBRORUM SACRORUM lectione ſuboriri potuiſſe.*

Quod D. Heinſium attinet, ſicut ille perplurimæ lectionis vir fuit; ita & audax circa multa; nec minus, certe filius ipſius Iſaacus, Eruditiſſimus homo, circa Septuaginta Interpretes noſtrumque Ariſteam.

Interim talia ipſum clare oſtendiſſe mallem. Magnus noſter Huëtius, vocat quidem ſua Propoſitiones ſuas Demonſtrationes Evangelicas;at pro Mathematicis taliumque ſimilibus,eas nullatenus habendas eſſe, quivis ſtatim pervidet, ac quidem maxime, ubi videt, illum 1°. Homericas, Heſiodeasque locutiones, non ſolummodo *Moſis*, *aliorumque ſcriptorum ſacrorum* [quod de Prophetis poſt Moſem accipio, ſive illi Prophetæ priores, ſive poſteriores fuerint] *locutionibus ſimiles* fuiſſe, ac 2°. illud *non niſi ex Librorum ſacrorum lectione ſuboriri potuiſſe.* Quæ ex incauto nimis, licet alias pio, Martyre Juſtino hauſiſſe videtur, ac nimis temeré in ſuas prætenſas Demonſtrationes Evangelicas tranſtuliſſe.

Hæc namque Juſtini verba ſunt: *ἵνα δείξωμεν τὸν ποιητὴν καὶ ἀπὸ τῆς θείας τῶν προφητῶν ἱστορίας πολλὰ εἰς τὴν ἑαυτοῦ μεταβαλόντα ποίησιν. Ut oſtendamus Poëtam etiam ab ipſa Prophetarum Divina hiſtoria multa in ſua poëmata tranſtuliſſe.*

Hinc ipſe, atque alii exempla afferunt de *Oto & Ephialto Oſſam Olympo ſuperſtruentibus;* quaſi à turri Babylonica deſumpta: atque *Aten* deſignare *Diabolum è cælo dejectum*; quem, vel quam potius, Aten poſteriores (ſimul cum *Pandora*, ut Huëtius vult, pro *Eva habent*, non pro *Diabolo.* Sic *hortos Adonidis* ac *Heſperidum* à *Paradiſo* tranſlatos volunt; pro quibus tamen Plato *Jovis hortum*, ut alii volunt, ſuppoſuit. Sic *Nioben* ab *uxore Lothi*; *Minervam* à Telemacho hoſpitio exceptam, à *Lotho* & *Angelis* ab illo exceptis deducunt. Quæ alii tamen à Philemone & Bauci, apud Ovidium, Deos hoſpitio excipientes deſumpta volunt.

At,

At, ne plura memorem (indigna enim ſunt ut diutius ipſis immoremur) *Catenam auream, quam Jupiter minatur, è cœlo demiſſurum ita ut omnes Dii Deæque illam ſimul apprehendentes, atque in contrarium nitentes, nihil contra ipſum valerent*, à *Scala* Jacobo in ſomnio viſâ, derivatam volunt. Adderem tamen & *Iphigeniæ* fabulam, à *Jephtæ* filia, ut exiſtimant, deſumptam : ſed nimium jam in his nugis verſamur.

Quis autem, ut hoc repetam, ſanæ mentis, perpenſis iſtis, quæ jam attuli, quæque alia plura afferri poſſent, credere poſſit, hæc aliaque hiſce ſimilia, Homerum, alioſque Poetas, (ſive ii ante vel poſt ipſum vixerint) ex S. Scriptura deſumpſiſſe. At videntur hiſce hominibus (qui talia aſſerunt) omnes Gentes tam diſſimiles olim inter ſe habuiſſe de Deo ac Religione opiniones ac traditiones, ut nihil ſimile, vel pene idem, excogitare, inter millena ab invicem diſcrepantia, potuerint : verum ſi aliquid in hac aut illa gente reperiatur, quod vel debilem umbram ſimilitudinis oſtendere videtur; id neceſſario, ſic illos ab alia Gente, gentiſve traditione aut ſtatutis eſſe mutuatas : atque ita nullas Gentes aliquid ſive hiſtoricum ſive fabuloſum potuiſſe confingere, quod aliqualem hîc aut illic ſimilitudinem habeat cum iis, quæ in Sacra Scriptura traduntur: verum iſta ex Hiſtoriis Sacris neceſſario debuiſſe deſumere.

CAPUT XXVII.

A Poëtarum prætensis testimoniis transitur ad Philosophos, Pythagoram, Platonem, &c. quatenus perhibetur, illos multa ex Hebræorum scriptis Sacro-Sanctis Hebræorum transtulisse, à Josepho, Justino, Augustino, aliisque hujus opinionis defensoribus. Quam bene Justinus S. Scripturam legerit. Rursus aliquid de Fl. Josephi fide. Denique de Lactantii circa hanc quæstionem opinione.

UT autem nunc ostendi, Homerum sua ex Sacra Scriptura mutuari non potuisse; sic idem de Pythagora, qui tempore captivitatis Babylonicæ, atque eodem tempore, quo Ezechiel Propheta vixit, ostendi posset. Et tamen reperti sunt homines, qui confingere audebant, ipsum cum Hieremia conversatum fuisse; quin etiam Hieremiam ipsius præceptorem extitisse. Uti & præterea hunc Pythagoram in Babylonia Danielem audiisse.

De Ezechiele fere non dubitat magnus ille Seldenus Syntag. 2. de Dîs Syris cap. 1. *Nec mirum est Pythagora ante alios nomen innotuisse, quippe qui Chaldæos, Magos, Nazaratum Assyrium, quem Ezechielem putabant nonnulli Veterum docentes audivit. De Nazarato scribit Alexander apud Clementem primo Stromat. Sed non vult Clemens eum fuisse Ezechielem. Certe accuratissima Chronologia Ezechielem & Pythagoram inter L. & LII Olympiadas simul floruisse docent. Ideo & Nazaratus ille, quin Ezechiel fuerit, non adversatur temporis ratio: utcumque certè, res Judaicas calluisse videtur.*

At certè, referente ita Fl. Josepho, tradit Hermippus hunc Pytagoram multas Judæorum Leges in suam traduxisse Philosophiam: cujus sane Josephi verba, ex libro I. contra Apionem huc transferre operæ pretium est, habent se itaque illa hoc modo: Αὐτῷ μὲν οὖν οὐδὲν ὁμολογεῖται σύγγραμμα. πολλοὶ δὲ

δὲ τὰ περὶ αὐτὸν ἱστορήκασι, καὶ τούτων ἐπισημότατός ἐστιν Ἕρμιππος, ἀνὴρ περὶ πᾶσαν ἱστορίαν ἐπιμελής. λέγει τοίνυν ἐν τῷ ά τῶν περὶ Πυθαγόρου βιβλίων, ὅτι Πυθαγόρας, ἑνὸς αὐτοῦ τῶν συνουσιαστῶν τελευτήσαντος, τοὔνομα Καλλιφῶντος, τὸ γένος Κροτωνιάτου, τὴν ἐκείνου ψυχὴν ἔλεγε συνδιατρίβειν αὐτῷ καὶ νύκτωρ καὶ μεθ᾽ ἡμέραν· καὶ ὅτι παρεκελεύετο μὴ διέρχεσθαι τόπον, ἐφ᾽ ὃν ἂν ὄνος ὀκλάσῃ, καὶ τῶν διψίων ὑδάτων ἀπέχεσθαι, καὶ πάσης ἀπέχειν βλασφημίας. εἶτα προστίθησι μετὰ ταῦτα καὶ τάδε ταῦτα ἔπραττε καὶ ἔλεγε, καὶ Ἰουδαίων καὶ Θρακῶν δόξας μιμούμενος, καὶ μεταφέρων εἰς ἑαυτόν. λέγεται γὰρ ὡς ἀληθῆς ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος πολλὰ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις νομίμων εἰς τὴν αὐτοῦ μετενέγκειν φιλοσοφίαν. ἦν δὲ καὶ κατὰ πόλεις οὐκ ἄγνωστον ἡμῶν πάλαι τὸ ἔθνος, καὶ πολλὰ τῶν ἐθῶν εἰς τινας ἤδη διαπεφοιτήκει, καὶ ζήλου παρ᾽ ἐνίοις ἠξιοῦτο. &c.

Et ejus quidem ſcripta nulla reperiuntur. Multi tamen de eo retulerunt : quorum inſignior eſt HERMIPPUS, vir circa omnem hiſtoriam diligentiſſimus indagator. Refert itaque in primo de Pythagora libro, quod Pythagoras uno familiarium ſuorum defuncto, nomine Calliphonte, genere Crotoniate, illius animam dicebat ſecum degere die noctuque : & quod præciperet, ut non tranſiret locum, ubi aſinus lapſus eſſet, & ab aqua fæculenta ſemetipſum abſtineret, & ab omni blaſphemia recederet. Deinde ſequitur : Hæc autem agebat ac dicebat, Judæorum & Thracum opiniones imitatus, ac transferens in ſemetipſum. Dicitur enim, quod revera [ita namque legendum credo λέγεται γὰρ, ὡς ἀληθῶς ὁ ἀνὴρ, &c.] *vir iſte multas Judæorum Leges in ſuam tranſtulit Philoſophiam. Et erat quidem per civitates* [Gentilium ſcilicet] *non ignota gens noſtra : & multi jam ad quaſdam tranſierant, & æmulatione digni à nonnullis habebantur.*

Quæ poſtrema, certè, malè conveniunt cum illis, quæ de averſione Gentium à Judæis, & Judæorum à Gentibus, jam ſupra clarè oſtendi.

Ac

At quam bene hic conveniunt Judæi, ratione morum ac religionis, cum Thracibus, quos *Acinacem* pro Deo coluisse traditio est! Interim consideret quoque Lector, num ista, de Calliphontis anima, quæ post mortem, ut alter Socratis *Genius*, seu *Dæmonium*, ipsum monebat; ac quidem, ne *transiret locum ubi asinus lapsus esset* &c. ex Judæismo hauserit; namque illa à Thracibus eum hausisse Josephus noster non addit: putarim sane à Judæis ob bellam istam Historiam Eleazari Dæmonia per radicem Baaram (de qua alibi locutus sum) expellentis quam tanta cum pompa libro septimo cap. XXIII. describit.

Interim asseverat quoque noster Josephus, hunc Hermippum [qui credulis nimium hominibus quantivis pretii est, & cui ob solum Hermippi nomen fasces submittere videntur, modo aliquid pro LXX. Interpretibus afferre videatur] *Pythagoram multas Judæorum leges in suam transtulisse Philosophiam*: ac talia ex Hermippo nobis exempla profert.

Atque hæc quidem de Pythagora. At quis nunc post talia dubitet de Platone? ut qui à Numenio (quo sensu autem, nescimus) Moses Atticizans appellatus fuit: nisi quod & ipse Legum libros scripserit. Quin & volunt ipsum in Ægypto cum Propheta Jeremia conversatum volunt. Quum interim Jeremias circa annum mundi 3320 vixit, Plato vero anno 3500. Legeritne Mosis scripta, atque an Hebraice callucrit, quum tam pauci Judæi Hebraicè intelligerent, judicent illi, qui unquam hujus Platonis scripta legerunt: videantque simul an dogmata Platonis, ullatenus cum Mosaicis conveniant: quantumvis multi veteres id sibi persuaserint. Augustinus interim Lib. II. c. 28 de Doctrina Christiana, ait: *Nonne memoratus Episcopus* [*Ambrosius*] *considerata historia gentium, cum Platonem rederisset Hieremiæ Prophetæ temporibus profectum fuisse in Ægyptum*,

ptum, ubi tunc ille Propheta erat, probabilius esse ostendit, quod Plato potius nostris literis per Hieremiam fuerit imbutus, ut illa posset docere, vel scribere, quæ jure laudantur? Quæ tamen fateor, postea ingenuè retractavit, in Retractationum libro, Platonemque centum annis Hieremia posteriorem posuit.

Justinus Martyr tamen id pluribus in locis tradit: ac quidem ut videamus, quam accurate ipse legerit Mosis scripta, hæc adducenda duco, ex *Apologia* ipsius *secunda*: Ἐν γὰρ ταῖς Μωσέως γραφαῖς ἀναγέγραπται, ὡς κατ᾽ ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Αἰγύπτου οἱ Ἰσραηλῖται, καὶ γεγόνασιν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀπήντησαν αὐτοῖς ἰοβόλα θηρία, ἔχιδναί τε καὶ ἀσπίδες, καὶ ὄφεων πᾶν γένος, ὃ ἐθανάτου τὸν λαόν. καὶ κατ᾽ ἐπίπνοιαν καὶ ἐνέργειαν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ λεγομένην, λαβεῖν τὸν Μωσέα χαλκὸν, καὶ ποιῆσαι τύπος σταυροῦ, καὶ τοῦτον στῆσαι ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ, καὶ εἰπεῖν τῷ λαῷ, ἐὰν προσβλέπητε τῷ τύπῳ τούτῳ, καὶ πιστεύητε, ἐν αὐτῷ σωθήσεσθε· καὶ γενομένου τούτου, τοὺς μὲν ὄφεις ἀποθανεῖν ἀνέγραψε· τὸν δὲ λαὸν ἐκφυγεῖν τὸν θάνατον. οὕτως παρέδωκεν ἀναγνοὺς Πλάτων, καὶ μὴ ἀκριβῶς ἐπιστάμενος μήδε νοήσας τύπον εἶναι σταυροῦ, ἀλλὰ χίασμα νοήσας, τὴν μετὰ τὸν πρῶτον Θεὸν δύναμιν κεχιάσθαι ἐν τῷ παντὶ εἶπεν, &c.

Namque in Mosis scripta relatum est, tempore eo, cum Israëlitæ ex Ægypto exirent, & in solitudine essent, obviam eis venisse feras venenosas, viperas, & aspides, & serpentum genus omne, populumque neci dedisse: Ac Mosen per eam, quæ Dei dicitur, inspirationem & instinctum, æs accepisse, & signum crucis fecisse, idque ad sanctum tabernaculum statuisse, ac populo dixisse: si inspexeritis typum & signum hoc, & credideritis, salvi in eo eritis. Quo facto serpentes extinctos esse scripsit, populum autem exitium effugisse. Ad hunc etiam videlicet modum, scripsit Plato, cum ea legisset. Verum quod non certo nosset, neque intelligeret Crucis esse figuram, sed de-

decussationis formam, quæ literam X refert, intelligentiâ complecteretur; eam, quæ secundum Principem [sed Primum] Deum est, virtutem, decussatum esse in universo dixit.

Ut autem clare conspiciamus, quam bene ipse Justinus legerit textum Sacræ Scripturæ; ponamus hîc ipsa verba scripturæ ex versione prætensorum septuaginta Senum, ad quam ipse, alibi plus semel provocat. Ista vero sic reperiuntur Numeri cap. XXI. v. 6. &c. Καὶ ἀπέστειλε Κύριος εἰς τὸν λαὸν τοὺς ὄφεις τοὺς θανατοῦντας, καὶ ἔδακνον τὸν λαὸν, καὶ ἀπέθανε λαὸς πολὺς τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. Καὶ παραγενόμενος ὁ λαὸς πρὸς Μωυσῆν ἔλεγον. ἡμαρτήκαμεν ὅτι κατελαλήσαμεν κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ κατὰ σοῦ. εὖξαι οὖν πρὸς Κύριον, καὶ ἀφελέτω ἀφ' ἡμῶν τὸν ὄφιν. Καὶ ηὔξατο Μωϋσῆς πρὸς Κύριον περὶ τοῦ λαοῦ, καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν. ποίησον σεαυτῷ ὄφιν, καὶ θὲς αὐτὸν ἐπὶ ΣΗΜΕΙΟΥ, καὶ ἔσαι ἐὰν δάκῃ ὁ ὄφις ἄνθρωπον, πᾶς ὁ δεδηγμένος ἰδὼν αὐτὸν ζήσεται. Καὶ ἐποίησε Μωϋσῆς ὄφιν χαλκοῦν, καὶ ἔστησεν, αὐτὸν ἐπὶ σημείου. Καὶ ἐγένετο ὅταν ἔδακνεν ὄφις ἄνθρωπον, καὶ ἐπίβλεψεν ἐπὶ τὸν ὄφιν τὸν χαλκοῦν; καὶ ἔζη.

Ubinam, quæso, hîc istud *Signum Crucis*, de quo Justinus? ne de cæteris aliquid addam; quæ Lector, comparando verba Justini, quasi ipsa illa S. Scripturæ essent cum vero Græco textu, observare poterit, simulque inde conjecturam facere, quam parum secure ejusmodi scriptoribus fidamus, circa illa, quæ aliunde minus verisimilia sunt; nullamve bene ista examinantibus umbram veritatis continent. Nam si Historias omnes, aut verba omnia, quæ aliquid hinc inde similitudinis, cum historiis aut verbis S. Scripturæ habent, inde necessario petita velimus; fabellasve ab Ethnicis inde confictas atque adornatas velimus, fere nihil reperiemus apud veteres, quod non inde petitum sit.

Quare etiam Fl. Josephus: [*Ecce iterum Crispinus, & est mihi*

mihi sæpe vocandus in partes] quod tam sæpe, ac quidem valde aperte, clara S. Scripturæ verba invertat ac pervertat, (ut jam olim in libro meo, de *Origine Idololatriæ* &c., tum & modo in hoc, de *Aristea* opusculo, ostendi) non usque adeo magnam fidem meretur, circa illa, quæ ex Scriptoribus Ethnicis (Beroso, aliisque) quæque tam magni fiunt J. Scaligero, aliisque pereruditis viris, qui hunc ipsum Josephum pro homine ingenuo, ac maxime veraci historico (cujus contrarium tamen liquet) amplectuntur.

Dicas forsan, ipsum magis cavisse circa Græcos: quibus etiam longe magis scripsisse videtur quam Judæis, ac ut Judæorum res sic quam maxime Gentilibus commendaret; quique ipsum circa talia longe facilius coarguere, eique falsitatis crimen impingere valerent, quam Judæi, quibus talium scriptorum lectura minus familiaris erat. Interim ostendunt hæc ipsius malam fidem, ac merito circa tum hæc, tum alia suspectum reddunt.

Circa hæc autem ut finem faciamus, ista tantum addam, quæ Lactantius (qui alias circa Sybillas fere insanire videtur) lib. IV. cap. secundo, habet. *Unde equidem soleo mirari, quod cum Pythagoras, ac postea Plato, amore indagandæ veritatis accensi ad Ægyptios, & Magos, & Persas usque penetrassent, ut earum gentium ritus & sacra cognoscerent (suspicabantur enim, sapientiam in religione versari) ad Judæos tantum non accesserint, penes quos tunc solos erat; & quò facilius ire possent. Sed aversos esse arbitror divinâ providentia, ne scire possent veritatem: quia nondum fas erat alienigenis hominibus religionem Dei veri, justitiamque cognoscere.*

De Theopompo ac Theodecte (qui nunc, ut ad eos redeamus, ab Aristea quoque in scenam producuntur) idem, procul omni dubio, testatus fuisset hic Lactantius: quum

illi, Platonis tempore viventes (quod tamen de Theopompo minime advertit Aristeas) non eo usque peregrinati fuerint.

CAPUT XXVIII.

Clementis Alexandrini de Aristobulo testimonium, tum & Anatolii (qui ipsum & inter LXX. Interpretes numerat); tum denique Eusebii. De Libro Macchabaico secundo, fideque ipsi adhibenda, cum circa Aristobulum, tum circa alia, conficta etiam miracula. De Morte Antiochi Epiphanis, in illo, atque à Josepho, narrata &c.

AN autem Mosis ac Prophetarum scripta (saltem multa ex iis) jam ante Philadelphum, imo & ante Alexandri, quin & Persarum imperium, in Græcam linguam translata fuerint (quamvis, ut noster Aristeas vult, non usque adeò accuratè, sed vitiosè conversa) nunc quoque, sicut & de ista re Aristobuli testimonium (quo plures maxime nituntur) examinandum est.

De Aristobulo ita loquitur Clemens Alexandrinus: Ἀριστόβουλος δὲ ἐν τῷ πρώτῳ τῷ πρὸς τὸν Φιλομήτορα κατὰ λέξιν γράφει. Κατηκολούθηκε δὲ καὶ ὁ Πλάτων τῇ καθ' ἡμᾶς νομοθεσίᾳ, καὶ φανερός ἐστι περιειργασμένος ἕκαστα τῶν ἐν αὐτῇ λεγομένων. διηρμήνευται δὲ πρὸ Δημητρίου, ὑφ' ἑτέρου, πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ Περσῶν ἐπικρατήσεως, τά τε κατὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἐξαγωγὴν τῶν Ἑβραίων τῶν ἡμετέρων πολιτῶν, καὶ ἡ τῶν γεγονότων ἁπάντων αὐτοῖς ἐπιφάνεια, καὶ κράτησις τῆς χώρας, καὶ τῆς ὅλης νομοθεσίας ἐπεξήγησις, ὥς τε εὔδηλον εἶναι τὸν προειρημένον φιλόσοφον εἰληφέναι πολλά. γέγονε γὰρ πολυμαθής. Καθὼς καὶ Πυθαγόρας πολλὰ τῶν παρ' ἡμῶν μετενέγκας εἰς τὴν ἑαυτοῦ δογματοποιίαν κατεχώρισεν.

Aristobulus autem, in primo ad Philometorem: scribit his ipsis verbis: Secutus autem est nostras quoque Leges Plato, & satis apertè ostendit se eorum, quæ in iis dicuntur, fuisse admodum stu-

ſtudioſum. Ante Demetrium autem [Phalereum] *ab alio verſæ ſunt, priuſquam rerum potiretur Alexander, ac Perſæ; nempe illa, quæ acciderant in exitu ex Ægypto, ac quæcunque inſignia ipſis facta ſunt & apparuerunt, & regionis per vim quæſita poſſeſſio, & omnium, quæ latæ ſunt, Legum deſcriptio. Adeo ut clarum ſit, hunc antè dictum Philoſophum multa ex iis deſumpſiſſe. Fuit enim multa doctrina præditus: ſicut & Pythagoras multa ex iis tranſtulit in ſuorum dogmatum traditionem.*

Pythagoras vero (quod ſupra oblitus eram) ſub Cyri ac Cambyſis imperio i. e. intra annos 545 & 525 ante natum Chriſtum, in Ægypto ac Chaldæa, uti tradunt, cum Chaldæis ac Magis verſatus fuit. An autem ibi tunc Sacras literas in Græcam Linguam converſas repererit, aut ante vel poſt alicubi in Græcia, judicet æquus Lector: quum, ut jam plus ſemel monui, illæ ne quidem Judæorum vulgo Hebraicè notæ eſſent.

Verum ut redeamus ad Ariſtobulum noſtrum, hunc Anatolius [in Euſebii Hiſt. Eccl. lib. 7. c. 32.] inter LXX. Senes numerat; cum ait: Ἀριστοβούλου τοῦ πάνυ, ὃς ἐν τοῖς ἑβδομήκοντα καταλελεγμένος τοῖς τὰς ἱερὰς καὶ θείας Ἑβραίων ἑρμηνεύσασι γραφὰς Πτολεμαίῳ τῷ Φιλαδέλφῳ καὶ τῷ τούτου πατρὶ, καὶ βίβλους ἐξηγητικὰς τοῦ Μωσέως νόμου τοῖς αὐτοῖς προσεφώνησε βασιλεῦσι. *Ariſtobuli (illius) illuſtris, qui inter ſeptuaginta ad hoc delectos, ut ſacras ac divinas Ebræorum ſcripturas interpretarentur, regibus Ptolemæo Philadelpho, ac patri hujus, libros, quibus Legem Moſis exponebat, nuncupavit.*

Hic videmus noſtrum Ariſtobulum non ſolum inter LXX. Interpretes; verum & ipſius Commentarios in Moſis Legem, regibus Ptolemæis, cum Philadelpho, tum & ipſi Lago dedicatos. Mirum, ſane, nullos alios horum Commentariorum meminiſſe, non hunc Pſeudariſteam.

 non

non Josephum, non Philonem, non Clementem, non ullos ex cæteris seu Judæis, seu Christanis, qui de hac versione aliquid dixerunt. Solus id, apud Eusebium, fecit Anatolius. Verum doctissimus Henricus Valesius, hunc Anatolium, etiam circa alia notat.

Nec sola tamen hæc scripsit iste Aristobulus, sed multa quoque alia, ut volunt. Namque hæc ex Antipatro Philosopho Stoico Clemens Alexandrinus (libro 5. Strom.) narrat: Ἀριστοβούλῳ δὲ τῷ κατὰ Πτολεμαῖον γεγονότι τὸν Φιλάδελφον, οὗ μέμνηται ὁ συνταξάμενος τὴν τῶν Μακκαβαϊκῶν ἐπιτομὴν, βιβλία γεγονέναι ἱκανά. δι' ὧν ἀποδείκνυσι τὴν περιπατητικὴν φιλοσοφίαν, ἔκ τε τοῦ κατὰ Μωϋσέα νόμου, καὶ τῶν ἄλλων ἠρτῆσθαι προφητῶν. *Ab Aristobulo vero, qui fuit tempore Ptolomæi Philadelphi; cujus meminit is, qui composuit Epitomen rerum gestarum à Macchabæis, multos fuisse libros conscriptos, quibus probat Peripateticam Philosophiam ex Lege Mosaica & aliis Prophetis dependisse.*

Si autem hic Aristobulus etiam tempore Philometoris vixit, sicut supra Clemens indicat, indicare clare videtur, oportet ipsum fuisse admodum longævum. Etenim inter mortem Ptolemæi Lagi & imperium à Philometore initum, plus quam centum annorum spatium intercurrit. Etjam Ptolemæo Lago æque ac Philadelpho (ac quidem ante versionem 70 Senum) suos eum in Legem commentarium scripsisse volunt: præterea & tum Senex fuisse debet, quod quoque inter Interpretes numeretur. Interim est, de quo, Eusebio Præpar. Evangel. lib. 3. c. 9., οὗτος καὶ ἐκεῖνος, οὗ καὶ ἡ δευτέρα τῶν Μακκαβαίων ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου μνημονεύει. *Hic etiam ille est, cujus & meminit liber secundus Macchabaicus in principio libri.*

Quin & præceptor istius Philometoris fuit, ut quis conjicere queat, ex illis, quæ ut ab ipso ad Philometorem conscripta exhibet (ibidem seq. cap.) idem Eusebius. Sicque & suos Commentarios scripserit, & tempore Lagi, & tempore Philometoris. Ex

Ex talibus autem conjectare licet, quam, quantamve fidem tribuere illis debemus, quæ sub hujus Aristobuli nomine, afferunt cum Clemens, tum Eusebius; qui posterior Aristobuli verbis istis jam supra ex Clemente allatis, ut ejusdem Aristobuli hæc subjungit: Ἡ δ' ὅλα ἑρμηνεία τῶν διὰ τοῦ νόμου πάντων ἐπὶ τοῦ προσαγορευθέντος Φιλαδέλφου βασιλέως, σοῦ δὲ προγόνου, προσενεγκαμένου μείζονα φιλοτιμίαν, Δημητρίου τοῦ Φαλερέως πραγματευσαμένου τὰ περὶ τούτων. *At integra interpretatio eorum omnium, quæ in Lege habentur, adornata est sub rege eo, QUI PHILADELPHI NOMEN TULIT, abavo tuo, à quo major rei huic adhibita est cura & studium: rei administrationem procurante Demetrio Phalereo.*

Nimirum huic regi, qui jam istam Legem legerat (sicuti colligendum est ex libri octavi cap. decimo) ac cum hoc Aristobulo, frequenter conferebat, inculcandum erat plus semel istud nomen Demetrii Phalerei (quod sic integrum occurrit in Eusebii verbis: licet priori loco apud Clementem, desit; qualia sæpius nobis in veterum citationibus, quæ αὐτολεξεὶ adductæ perhibentur, occurrunt. Nesciebat scilicet ille Demetrii istius nomen: nesciebat & quonam tempore versio illa septuaginta Senum confecta esset: nesciebat denique totam illam Historiam illius versionis: Nec sane absque causa, ut jam serio loquar, quod revera Philadelphi tempore, atque illa occasione, quamjam supra indicavi, nulla Legis versio Græca confecta fuerit; istæque duæ, tam quæ facta fuisse confingitur ante Alexandri ac Persarum imperium, quam illa, quæ sub hoc Philadelpho facta perhibetur, meræ fabulæ sint, atque Hellenistarum Judæorum nugamenta.

Ille rex Philometor talia (ut hæc repetam) ignorabat; dum interim omnes Philosophi exinde suam Philosophiam aut desumpsissent, aut adornassent saltem, Pythagoras, Thales

les, Plato, Peripatetici, & nescio quotnam præter istos alii: exemplarque istud Philadelphianum in Serapeo Alexandrino, aureis literis conscriptum conservaretur; annuumque festum eâ de causa adhuc Philonis tempore (ut sic ego etiam fabulis fabulas congeram) celebraretur.

Attamen, ex Libri Macchabaici secundi capite primo, discimus Aristobulum hunc fuisse Ptolemæi Philometoris præceptorem; ita enim volunt, quamvis nemo id (uti optime animadvertit Doctissimus G. Hody) ostendere valeat sed contra istos commentarios, alii Regi (si tamen Ptolemæo alicui, ac si ab ipso Aristobulo isto prætenso) conscriptos fuisse: de qua re Lector ipsum consulat Hody: cujus scrinia compilare non convenit.

Quam fidus autem præterea sit scriptor ille Libri secundi Macchabaici statim cuicunque, vel somnolento lectori apparet ex prioribus duobus capitibus: Exemplo sit ipsa ista epistola, in qua mentio Aristobuli fit, atque ita sonat:

Ἤτους ὀγδόου ἑκατοστοῦ, οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ ἡ γερουσία, καὶ Ἰούδας Ἀριστοβούλῳ διδασκάλῳ Πτολεμαίου βασιλέως, ὄντι δὲ ἀπὸ τοῦ τῶν χριστῶν ἱερέων γένους, καὶ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ Ἰουδαίοις χαίρειν καὶ ὑγιαίνειν. Ἐκ μεγάλων κινδύνων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ σεσωσμένοι, μεγάλως εὐχαριστοῦμεν αὐτῷ, ὡς ἂν πρὸς βασιλέα παρατασσόμενοι. Αὐτὸς γὰρ ἐξέβρασε τοὺς παραταξαμένους ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει. Εἰς τὴν Περσίδα γὰρ ὁ ἡγεμὼν, καὶ ἡ περὶ αὐτὸν ἀνυπόστατος δοκοῦσα εἶναι δύναμις, κατεκόπησαν ἐν τῷ τῆς Ναναίας, ἱερῷ, παραλογισμῷ χρησαμένων τῶν περὶ τὴν Ναναίαν ἱερέων. Ὡς γὰρ συνοικήσων αὐτῇ παρεγένετο εἰς τὸν τόπον ὅτε Ἀντίοχος, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ φίλοι, χάριν τοῦ λαβεῖν τὰ χρήματα εἰς φερνῆς λόγον. Καὶ προθέντων αὐτὰ τῶν ἱερέων τοῦ Ναναίου [vel *τῆς Ναναίας,*] *κἀκείνου προσελθόντος μετ' ὀλίγων εἰς τὸν περίβολον, τοῦ τεμένους, συγκλείσαντες τὸ ἱερὸν; ὡς εἰσῆλθεν ὁ Ἀντίοχος, ἀνοίξαντες τὴν τοῦ φατνώματος κρυπτὴν θύραν. Βάλλοντες πέτροις συνεκεραύνωσαν τὸν ἡγεμόνα καὶ τὰς κεφαλὰς ἀφελόντες τοῖς ἔξω παρέρριψαν.*

Anno

Anno centesimo octuagesimo octavo, qui Hierosolymis, & in Judæa sunt, Senatus & Populus Judæ & Aristobulo magistro Ptolemai regis, (qui & de gente unctorum Sacerdotum) & Judæis, qui sunt in Ægypto, salutem & incolumitatem. E magnis periculis à Deo servati, maximas gratias agimus ei; ut qui in Regem fuissemus dimicaturi. Is enim eduxit eos, qui dimicaverunt instructa acie contra civitatem sanctam. Nam veniens dux in Persida, & copiæ comitantes eum, quæ sustineri non posse videbantur, concisæ sunt in loco Sancto Nanææ; sacerdotibus, qui Nanææ ministrabant, verbis dolosis utentibus. Ut enim CONGRESSURUS CUM EA advenit in locum Antiochus & amici comitantes ipsum, accipiendarum pecuniarum causa DOTIS nomine (quas proponebaut ipsi sacerdotes Nanææ, ipso accedente cum paucis in ambitum fani) concludentes illi Templum: postquam introiisset Antiochus, aperuerunt abditam specus portam, & jacientes lapides, tanquam fulgure obruerunt ducem, eumque in membra dividentes, capita adempta iis, qui foris erant, projecerunt.

Reliqua, quæ sequuntur, de absconso in puteum igne altaris, ac post 70 annos in aquam Naphta, seu Nephtar, mutato; de scriptis Jeremiæ, atque occultatis ab ipso Tabernaculo, atque arca (ne plura hisce adnumerem) æque falsa, absurda, quin & ridicula sunt; taliaque, ut lector inde clare perspicere valeat, quæ fides ipsi tribuenda sit circa Aristobulum istum, quem & de gente unctorum Sacerdotum vocat: ne, scilicet, huic aliquid deesse videretur aut nobilitatis aut honoris; quum præceptor regis Ptolomæi esset.

At conferat cum hisce de Antiochi regis morte cum illis, quæ cap. IX. à versu 7 usque ad finem, de ejusdem Antiochi interitu narrat: quod nempe ceciderit de curru, ita vehementer membra illisus ac confractus, ut à vermibus inde erumpentibus commesus, in montanis regionibus obierit.

 Sed

Sed quam plane contraria, illis sibi contrariantibus historiis unius ejusdemque historici, de Antiochi morte Fl. Josephus narret, nunc quoque operæ pretium est audire. Ita igitur hic libro XII. cap. 13. loquitur : *Eodem tempore Antiochus rex superiores regni sui provincias obeundo audivit esse in Perside urbem, prædivitem Elimaida nomine, & in ea templum Dianæ opulentum, refertum omne genus donariis: scuta etiam ac thoraces ibi asservari quondam, relictos ab Alexandro Philippi filio, rege Macedonum. Motus igitur hac fama, admoto exercitu, expugnare conatus est. His vero, qui inerant, nec adventu ejus, nec oppugnatione territis, sed fortiter resistentibus, spe sua frustratus est. Non contenti enim repulisse eum à mœnibus, recedentem etiam persecuti sunt; ita ut plurimis desideratis fugientis more Babylonem se reciperet. Quam cladem cum ægre ferret, novus insuper accessit nuncius, de profligatis, quos ad Judaicum bellum reliquerat, ducibus, deque Judæorum indies crescente potentia. Accedente igitur, alia super alia curâ, impar solicitudini sibi morbum contraxit: quo magis ac magis invalescente, intelligens adesse fatale tempus, amicos convocat; eisque & vim morbi & causam indicat: nimirum quod pœnas ob afflictam Judæorum gentem lueret, atque ob spoliatum sacrilegio Templum, & contemptum cælestis numinis. Atque his dictis exhalavit animam.*

Hactenus Josephus; cujus Græca verba (quod jam longarum citationum me tædere incipiat) Lector apud ipsum legat scriptorem.

Doctissimus ille Franciscus Junius hunc, ad quem scripserit auctor hujus secundi Libri Macchabaici, non Ptolemæum *Philometorem*, sed *Lathyrum* fuisse putat; Grotius vero *Physcona*, *priorem hoc nomine*: qui Eusebio quoque *Euergetæ successor, ac coævus* fuit *Antiochis*, *Grypho*, & *Cyziceno*.

CA-

CAPUT XXIX.

De Hecatæo, ex Origene, ficut & ex nostro Aristea Josepho; denique ex Æliano, ac quantulæ auctori ανι is nobis esse debeat: postremo quando is vixerit, &c. De Adoratione Legis jam versæ à Philadelpho facta.

DE *Hecatæo* vero (quem omiseram, ubi de Demetrii ad Ptolemæum epistola loquebar) hac occasione etiam aliquid dicendum. De ipso igitur ita loquitur, libro Iº. contra Celsum, Origenes: Λέγεται δὲ καὶ Ἕρμιππον ἐν τῷ πρώτῳ τῷ περὶ νομοθετῶν ἱστορηκέναι, Πυθαγόραν τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν ἀπὸ Ἰουδαίων εἰς Ἕλληνα ἀγαγεῖν. Καὶ Ἑκαταίου δὲ τοῦ ἱστορικοῦ φέρεται περὶ Ἰουδαίων βιβλίον, ἐν ᾧ προστίθεται μᾶλλον πως ὡς σοφῷ τῷ ἔθνει ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ Ἑρέννιον Φίλωνα ἐν τῷ περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι, πρῶτον μὲν ἀμφιβάλλειν, εἰ τοῦ ἱστορικοῦ ἐστι τὸ σύγγραμμα, δεύτερον δὲ λέγειν, ὅτι εἴπερ ἐστὶν αὐτοῦ, εἰκὸς αὐτὸν συναρπάσθαι ἀπὸ τῆς παρὰ Ἰουδαίοις πιθανότητος, &c. *Dicitur & Hermippus, in primo de Legislatoribus, prodidisse, Pythagoram suam Philosophiam à JUDÆIS traduxisse in Græciam. ET FERTUR EXTARE;* [*Græcum namque verbum est* φέρεται, quod & *circumfertur* potest verti] *& Hecatæi historici de Judæis liber, in quo adeo probat gentis hujus sapientiam, ut Herennius Philo, in suis de Judæis Commentariis, primum DUBITET, an hujus historici id scriptum sit: deinde addat; siquidem ejus est, videri eum correptum Judæorum persuasionibus, probasseque ipsorum placita.*

Hic, videlicet, Hecatæus, ut volunt, de Judæis librum scripsit: de quo tamen Origenes tantum ait, φέρεται, i.e. *in manibus hominum versatur*, seu *vulgo circumfertur*: quæ idem valent, quod istud de Hermippo, λέγεται δὲ καὶ Ἕρμιππον, &c. Namque illa nihil aliud indicant, quam *hominum non-*

nullorum fama ita ferri. Sicut *fertur*, pro, *dicitur*, seu *fama fert*, intelligitur apud Latinos.

Quæ autem scripserit ille Hecatæus, teste Demetrio apud nostrum Aristeam, sunt hæc sequentia: Διὸ πόῤῥω [quod Lex illa sc. esset Divina] γεγόνασιν οἵ τε συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ, καὶ τὸ τῶν ἱστορικῶν πλῆθος τῆς ἐπιμνήσεως τῶν προειρημένων βιβλίων, καὶ τῶν κατ' αὐτὰ πεπολιτευμένων ἀνδρῶν, διὰ τὸ ἁγνὴν τινα καὶ σεμνὴν εἶναι τὴν ἐν τούτοις θεωρίαν, ὡς φησιν Ἑκαταῖος ὁ Ἀβδηρίτης.

Hinc enim cum alii scriptores Poëtæ, tum Historici omnes abstinuerunt à mentione librorum istorum, & virorum illorum, qui secundum Leges has administrarunt hanc, & administrant Rempublicam: quia ut Hecatæus Abderites asserit, plane sanctam quandam & venerandam contineant in se sententiam & contemplationem. Quæ à Josepho hoc modo concinnantur: Τὴν νομοθεσίαν φιλοσοφωτέραν καὶ ἀκέραιον εἶναι συμβέβηκεν, ὡς ἂν οὖσαν θεοῦ. Διὸ καὶ τοὺς ποιητὰς, καὶ συγγραφεῖς τῶν ἱστοριῶν, οὐκ ἐμνησθῆναι φησὶν Ἑκαταῖος ὁ Ἀβδηρίτης, οὐδὲ τῶν κατ' αὐτὴν πολιτευσαμένων ἀνδρῶν, ὡς ἁγνῆς οὔσης, καὶ μὴ δεῖν αὐτὴν βεβήλοις στόμασι διασαφεῖσθαι.

Quæ autem Josephus ab ipso de Judæis narrata in I. contra Apionem libro affert, illa certe minime indicant, eum Judaicæ religioni deditum, aut Proselytum, fuisse: Sed tantum illa, quæ scripsit, ex Judæorum narrationibus hausisse. Ac Josephus hîc, uti alibi solet, ex Ethnicis illa studiose colligit, quæ Judaicæ genti favent; alia vero omnia, quæ contra faciunt, omittit. Quam verò verax Historicus Hecatæus ille fuerit, videtur perspicuè ex illis, quæ de Hyperboreorum gente ex ipso, narrat Ælianus, Historiæ Animalium lib. XI. cap. 1. hoc modo: Ἀνθρώπων Ὑπερβορέων γένος, καὶ τιμὰς Ἀπόλλωνος ἐκεῖθι ᾄδουσιν μὲν καὶ ποιηταὶ, ὑμνοῦσι δὲ καὶ συγγραφεῖς. ἐν δὲ τοῖς καὶ Ἑκαταῖος οὐ Μιλήσιος, ἀλλὰ ὁ Ἀβδηρείτης. ὁ δὲ λέγει πολλά τε καὶ σεμνὰ ἕτερα, οὗ μοι νῦν ἡ

χρεία

χρεία περιλαβεῖν δοκεῖ οὖσα. καὶ οὖν καὶ εἰς ἄλλον ὑπερθήσομαι χρόνον ἕκαστα εἰπεῖν, ἡνίκα ἐμοί τι ἥδιον, καὶ τοῖς ἀκούουσι λῷον ἔσται. ἃ δέ μοι μόνα ἡ δε συγγραφὴ παραβάλλει, καὶ δεῖ λέγειν ταῦτα. Ἱεροί εἰσι τῷδε τῷ δαίμονι Βορέου καὶ Χιόνος υἱεῖς τρεῖς τὸν ἀριθμόν, ἀδελφοὶ τὴν φύσιν, ἑξαπήχεις τὸ μῆκος. ὅταν οὖν οὗτοι τὴν νενομισμένην ἱερουργίαν κατὰ τὴν συνήθη καιρὸν τὸν προειρημένον ἐπιτελῶσιν, ἐκ τῶν Ῥιπαίων οὕτω καλουμένων παρ' αὐτοῖς ὀρῶν, καταπέτονται κυκνῶν ἀμήχανα τῷ πλήθει τὰ νέφη· Καὶ περιελθόντες τὸν νεών, καὶ οἱονεὶ καθήραντες αὐτὸν τῇ πτήσει. εἶτα μέντοι καθιᾶσιν εἰς τὸν τοῦ νεὼ περίβολον μέγιστον τι μέγεθος, καὶ τὸ κάλλος ὡραιότατον ὄντα. ὅταν οὖν οἵ τε ᾠδοὶ τῇ σφετέρᾳ μούσῃ τῷ θεῷ προσᾴδουσι, καὶ μέντοι καὶ οἱ κιθαρισταὶ συγκεκραμένον τῷ θεῷ παναρμόνιον μέλος, ἐνταῦθά τοι καὶ οἱ κύκνοι συναναμέλπουσιν ὁμορροθοῦντες, καὶ οὐδαμῶς οὐδαμῇ ἀπηχές, καὶ ἀπῳδὸν ἐκεῖνοι μελῳδοῦντες. ἀλλ' ὥσπερ ἐκ τοῦ χοροδέκτου τὸ ἐνδόσιμον λαβόντες, καὶ τοῖς σοφισταῖς τῶν ἱερῶν μελῶν τοῖς ἐπιχωρίοις συνᾴσαντες. εἶτα τοῦ ὕμνου τελεσθέντος οἵδε ἀναχωροῦσι, τῇ πρὸς τὸν δαίμονα τιμῇ τὰ εἰθισμένα λατρεύσαντες, καὶ ἀκούσαντες τὸν θεῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν ἡμέραν, οἱ προειρημένοι, ὡς εἰπεῖν, χορευταὶ πτηνοί, προψάντες τε ἅμα καὶ ᾄσαντες.

Hyperboreorum gentem, & Apollinis apud eos honores, non modo Poetæ, ſed & alii etiam ſcriptores celebrant: & inter alios Hecatæus, non Mileſius ille, ſed Abderita. Is quum & alia quædam, nec pauca nec vilia referat, quæ in præſentia recitari nihil attinet, ea in aliud tempus differentur, quo & mihi narrare jucundius, & aliis forſan audire ſit commodius: quæ vero præſentis ſunt inſtituti, ea nunc ſolum exponam. Apollini igitur ſacri ſunt Boreæ & Chionis filii, tres numero fratres, ſex cubitorum proceritate. Hi quum ſolenne ſacrificium ſtato & præfinito tempore peragunt, innumera Cycnorum examina, è ripæis (ut ipſi appellant) montibus. Qui ubi templum volando circumvecti fuerint, & veluti luſtrarint, in ſep-

ſeptum templi deſcendunt, quod & ſpatio ampliſſimum eſt, & ſpecie pulcherrimum. Quum autem cantores vernaculo eis Muſæ genere, & ſimul cytharædi ſuaviſſima melodia Deum celebrant: Cygni etiam concinne ipſis accinunt, nec unquam abſona aut inepta voce aberrant. Sed tanquam incitamentum & auſpicium cantus à chorodidaſcalo editum ſecuti, peritiſſimis carminum decantatoribus concinunt. Hymno jam perfecto volucris ille chorus, ut ita dicam, recedit; poſtquam ſolito ſibi Dei celebrandi munere eſt defunctus, ac divinos honores per totum audivit diem, ſimulque & ipſe cantavit, & oblectavit alios.

Herennius Philo, interim, qui & ipſe de Judæis commentatus fuerat, dubitat, an id ſcriptum de Judæis, vere Hecatæi fuerit; ac ſi fuerit, credit illum aut Judæum, aut ſaltem pene Judæum fuiſſe. Exemplum tamen hoc ex Æliano contrarium plane probat, illumque non Judaicæ religioni, verum poëtarum inſulſis fictionibus faviſſe. Quantumvis Spencerus (in Annotationibus ad Origenem contra Celſum) hic Scaligerum fruſtra, quamvis magno cum ſtrepitu, redarguere conatus fuerit: quod in epiſtola 115 ad Caſaubonum (poſt alios ſcriptores vel falſos vel ſuppoſititios, enumeratos, hæc addiderit: *Quid Ariſteas ille, quam antiquus eſt, ut etiam à Joſepho citetur? quod eſt τῶν ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων παρεγχείρημα. Quid Hecatæus de Judæis, quem ab iiſdem Helleniſtis antiquitus confictum fuiſſe manifeſto ex Origene colligitur. Quid Pſeudoſibyllina oracula, quæ Chriſtiani Gentibus objiciebant, quum tamen è Chriſtianorum officina prodiiſſent, in Gentium autem Bibliothecis minime reperirentur? Adeo verbum Dei inefficax eſſe cenſuerunt, ut regnum Chriſti ſine mendaciis promoveri poſſe diffiderent.*

De Ariſtea vero noſtro Hecatæum citante, Valeſius in notis ad Euſebii lib. V. cap. 9. ita loquitur: *Certe epiſtola Demetrii Phalerei ad Ptolomæum Philadelphum falſitatem ſuam ſatis prodit. In ea quippe laudatur Hecatæus Abderites, ejusque*

que testimonium tanquam vetusti scriptoris adducitur, cum tamen constet eum Demetrio Phalereo haudquaquam antiquiorem esse. Vixit enim Hecatæus ille sub Alexandri Magni successoribus, ut testatur Suidas, aliique.

Non magis ergo verus ac genuinus fœtus ille Hecatæi liber de Judæis mihi videtur, quam Aristeæ hic liber de 70 Interpretibus.

Verum enim vero, ut jam properemus ad finem, Rex ejusmodi *auditis narratiunculis;* atque acceptis libris istis conversis (sicut Latini Interpretes id volunt) Legem religiosa veneratione [προσεκύνησεν enim, i. e. *adoravit* eam] & jussit, libros illos συντηρεῖν ἁγνῶς. Josephus interim hæc ita ex Aristea transfert, seu potius ipse ita narrat: Παραλαβὼν δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς [quam vocem ταῦτα æque ad dicta Demetrii, quam ad ipsos libros applicare possis] παρὰ τοῦ Δημητρίου καθὼς προείρηται, προσκυνήσας αὐτοὺς [viris, vel si mavis, libris,] ἐκέλευσε πολλὴν τῶν βιβλίων τὴν ἐπιμέλειαν, ἵνα διαμείνῃ ταῦτα καθαρῶς. τοὺς τε ἑρμηνεύσαντας, &c. *Acceptos deinde à Demetrio libros Rex cum adorasset, asservari jussit diligenter, ut incorrupti manerent, &c.*

Quæ ulterior verborum Aristeæ extensio facta videtur, ut eo majorem auctoritatem huic versioni, velut accuratissime conservatæ tribuamus.

CAPUT XXX.

De festo anniversario ob versionem celebrato, ex Philone, &c. Tum & gratiarum actione Philadelphi erga Interpretes, ac Pontificem Judæorum, &c.

At hîc minime omittenda, quæ Philo narrat, quæque ab Aristea (qui tamen prætenditur ipse hisce omnibus affuisse) nempe festum anniversarium ob hanc versionem in Insulâ Pharo fuisse institutum.

Du-

Duplex igitur festum anniversarium hîc prætenditur; primum ex assertione Js Vossii ob adventum Interpretum; secundum ob perfectam versionem; cujus neque Aristeas, neque ipse Vossius, mentionem faciunt; quodque tamen à Philone hoc modo memoratur: Διὸ καὶ μέχρι νῦν ἀνὰ πᾶν ἔτος, ἑορτὴ καὶ πανήγυρις ἄγεται κατὰ τὴν Φάρον νῆσον, εἰς ἣν οὐκ Ἰουδαῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ παμπληθεῖς ἕτεροι διαπλέουσι, τό τε χωρίον σεμνυνοῦντες, ἐν ᾧ πρῶτον τὸ τῆς ἑρμηνείας ἐξέλαμψε, καὶ παλαιᾶς ἕνεκα εὐεργεσίας ἀεὶ νεαζούσης εὐχαριστήσαντες τῷ θεῷ. μετὰ δὲ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς εὐχαριστίας, οἱ μὲν πηξάμενοι σκηνὰς ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ, οἱ δὲ ἐπὶ τῆς αἰγιαλίτιδος ψάμμου κατακλιθέντες ἐν ὑπαίθρῳ, μετ᾽ οἰκείων καὶ φίλων ἑστιῶνται, πολυτελεστέραν τῆς ἐν βασιλείοις κατασκευῆς τότε τὴν ἀκτὴν, &c. *Quapropter & adhuc hodierno tempore, singulis annis Festum celebratur, & panegyris* [seu publicus ac sacer conventus] *in insula Pharo; ad quod non solummodo Judæi, & permagna etiam aliorum turba transnavigant: tum locum illum laudibus celebrantes, in quo primum illud interpretationis lumen illuxit; tum & ob vetus beneficium, quod sic semper renovatur, Deo gratias agentes; atque hi quidem tentoria in littore extendentes, alii in littorali ibi arena sub dio sedentes, cum familiaribus & amicis convivantur, multo tunc pretiosius illud littus ducentes, quam apparatum in Regiis palatiis, &c.*

Itane non Judæi soli, verum & *alii*, nempe Gentiles, tale Festum in Pharo insula [de heptastadio hîc jam litem ullam movere nolo; quamvis hæc transnavigatio, æque atque illa Epiphanii ope 36 scapharum, occasionem subministrent] celebrarunt; neque *Aristeas*, neque Josephus, neque Justinus Martyr, neque ulli ex Christianis, hos secuti, ejus meminerunt? Id certe in animum meum inducere minus valeo. Ipse namque Aristeas ibi præsens, ut prætenditur, affuit; atque interfuit huic festo. Itane is alias circa ipsas mi-

minutias, tam diligens ſcriptor hujus feſti tam alte oblitus fuit?

At quales fuerunt iſti *alii præter Judæos:* Samaritani, an Chriſtiani, an Ethnici, qui ob talem cauſam (tranſlationis ſcilicet Legis Judaicæ) tale feſtum ſimul cum Judæis celebrarint? Samaritani certe illi non fuere; ut quibus cum Judæis internecivum odium intercedebat: nec Chriſtiani ante Philonis tempora ibi ita eſſe poterant; aut illius ævo illi jam tanti numero in Ægypto erant (quamquam, poſterioribus hoc tempore ævis illi Ægyptum atque Alexandriam frequenter habitarent) ut ſi qui forte ulli ibi adeſſent, ipſi numerum ullum conficere valerent: ſicut nec nomen Chriſtianorum, ipſorumve ſecta, à Philone ullibi memorantur. Fuerint itaque Gentiles, qui unà cum Judæis, ac quidem hanc ob cauſam, hoc tale feſtum celebrarint. *Quod credat Judæus Apella, non ego.*

Scio equidem Ægyptiorum levitatem, ut mirabilem deſcribi, a Cæſare Hadriano, in epiſtola ad Servianum; ac talem quidem ac tam magnam, ut nemo illic *Archiſynagogus Judæorum eſſet, qui non eſſet Mathematicus, nemo Samarites, qui non eſſet Aruſpex, nemo Chriſtianorum Preſbyter, qui non eſſet Aliptes; Chriſtianos nunc Serapin colere, nunc Chriſtum.* Quæ tamen minus valde ab ipſo exaggerantur.

At quis credat illos Gentiles in gratiam Judæorum, quos tanto odio perſequebantur, ut triſtiſſima ejus exempla nobis in ipſa Alexandria depromat Flavius Joſephus, tale feſtum cum ipſis celebraſſe.

Credam potius Philonem, vel incogitanter, vel ſtudio, hoc feſtum (ut aliis Ethnicis ſic imponeret) confudiſſe cum illo, quod à Strabone hoc modo deſcribitur: Κάνωβος δ' ἐςὶ πόλις ἐν εἴκοσι καὶ ἕκατον ςαδίοις ἀπὸ Ἀλεξανδρείας πεζῇ ἰοῦσιν, ἐπώνυμος Κανώβου τοῦ Μενελάου κυβερνήτου, ἀποθανόντος

αὐτόθι, ἔχουσα τὸ τοῦ Σαράπιδος ἱερὸν πολλῇ ἁγιστείᾳ τιμώμενον, καὶ θεραπείας ἐκφέρον, ὥστε καὶ τοὺς ἐλλογιμωτάτους ἄνδρας πιστεύειν καὶ ἐγκοιμᾶσθαι αὐτοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν ἢ ἑτέρων. Συγγράφουσι δέ τινες τὰς θεραπείας, ἄλλοι δὲ ἀρετὰς τῶν ἐνταῦθα λογίων. Ἀντὶ πάντων δ' ἐστὶν ὁ τῶν πανηγυριστῶν ὄχλος, τῶν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας κατιόντων τῇ διώρυγι: πᾶσα γὰρ ἡμέρα, καὶ πᾶσα νὺξ πληθύει τῶν ἐν τοῖς πλοιαρίοις καταυλουμένων καὶ κατορχουμένων ἀναίδην μετὰ τῆς ἐσχάτης ἀκολασίας, καὶ ἀνδρῶν, καὶ γυναικῶν. τῶν δ' ἐν αὐτῷ τῷ Κανώβῳ καταγωγὰς ἐχόντων, ἐπικειμένας τῇ διώρυγι εὐφυεῖς πρὸς τὴν τοιαύτην ἄνεσιν καὶ εὐωχίαν.

Canopus CXX stadiis distat ab Alexandria, terrestri itinere: cognominis Canopi qui Menelai gubernator fuerat, & ibi mortuus est. Habet Serapidis Templum religiose cultum, ut etiam nobilissimi viri ei credant, & pro se, vel pro aliis ibi insomnia captent. Sunt qui curationes conscribant: quidam virtutes ibi editorum Oraculorum. Sed ante omnia memorabilis est eorum turba, qui ad festivos conventus per fossam Alexandriâ descendunt. Nam singulis diebus ac noctibus navicularum plena est ea, viros ac mulieres vectantium, qui extrema cum lascivia cantant ac tripudiant. Et in ipso Canopo diversoria habent fossa imposita, ad hujusmodi levitatem & oblectationes idonea.

Quæ in utrorumque narratiunculis inter se conveniunt sunt *Transvectio* illa *per naviculas*, & *festivitates in littore*, & Ethnici hîc simul cum Judæis, vel Judæi cum Ethnicis, deliciantes. Quod postremum licet ex Strabonis verbis non ita appareat, ex Hadriani epistola ad Servianum apparere satis videtur; modo ista, quæ ab Hadriano narrantur, non etiam ejusdem fidei atque auctoritatis, nobis, quam illa Philonis esse debeant. Quod sane facile ostendi posset, si istam rem nunc agerem.

Si igitur tale festum, ac quidem anniversarium, in Pharo Alexandriæ fuit celebratum; facile perspici potest, quali

quali ac quanta cum pietate id fuerit transactum : quum ibi non soli Judæi, ad quos solos istud pertinere debebat; verum & illi, qui alias Judæis summo odio, quibusque hi Judæi abominationi erant, istud sic simul, uti Philo vult, celebraverint. Cautius igitur egit noster Aristeas, quod talem narratiunculam libello suo, quamvis aliàs undequaque fabuloso, non immiscuerit.

Quæ vero ulterius noster Aristeas addit sunt : Παρακαλέσας δὲ καὶ τοὺς ἑρμηνεῖς, ἵνα παραγίνωνται πυκνότερον πρὸς αὐτὸν, ἐὰν ἀποκαταστῶσιν εἰς τὴν Ἰουδαίαν. δίκαιον γὰρ, εἶπε, τὴν ἐκπομπὴν αὐτῶν γενέσθαι. παραγενηθέντας δὲ, ὡς θέμις, ἕξει αὐτοὺς φίλους, καὶ πολυδωρείας τῆς μεγίστης τεύξεσθαι παρ' αὐτοῦ.

Ipsos etiam Interpretes rogavit, ut post reditum suum in Judaam, crebrius ad se venire vellent. Jam enim justum esse ut illos dimittat. Sed si redirent ad se, ipsos ut par sit, pro amicis habiturum, & maximis muneribus ornaturum. Sic de ipsis ad Eleazarum scripsit, ut is id permittere vellet, & his quidem verbis : Ἔγραψε δὲ καὶ παρακαλῶν, ἵνα ἐάν τινες τῶν ἀνδρῶν προαιρῶνται πρὸς αὐτὸν ἀνακομισθῆναι, μὴ κωλύσῃ· περὶ πολλοῦ ποιούμενος τοῖς πεπαιδευμένοις συνεῖναι, εἰς τοιούτους τε τὸν πλοῦτον κατατίθεσθαι δαψιλῶς, καὶ οὐκ εἰς μάταια.

Præterea scripsit ad ipsum, & eum rogavit, ne prohibere vellet, si quando qui istorum virorum iter ad se suscepturi essent. Nam sibi gratissimam futuram conversationem cum tam doctis & intelligentibus viris : seque malle suas opes large & magnifice conferre in tales homines, quam in alias non tanti momenti res. Priora in hunc modum Josephus reddit: τοὺς τε ἑρμηνευτὰς παρεκάλεσε συνεχῶς πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς Ἰουδαίας παραγίνεσθαι. τοῦτο γὰρ αὐτοῖς καὶ πρὸς τιμὴν τὴν παρ' αὐτοῦ, καὶ πρὸς τὰς ἀπὸ τῶν δωρεῶν ὠφελείας λυσιτελήσειν. &c.

Rogavitque Interpretes, ut crebro è Judaa venientes, ipsum in-

inviserent. Id enim eis non minus commodum fore quam honorificum. Nunc enim æquum esse ut remittantur : Sed si suâ sponte ULTRO *ad eum venirent , consecuturos quicquid vel ipsorum sapientia dignum esset ; vel ipsius magnificentia tribuere valeret.* Sic nempe illa, quæ ad Eleazarum scripsisse perhibetur Ptolemæus, adornat.

Verum tum Irenæus, tum Clemens Alexandrinus, tum alii affirmant, Judæos isto tempore Macedonum (sive illorum, qui Macedones quidem genere existentes, nunc Ægypto potiebantur) sub imperio fuisse. Quod si verum est, minimè verisimile est, Ptolemæum sic Eleazarum rogaturum fuisse, tam ut Libros cum Interpretibus ille transmitteret, quam, ut si quandoque ad ipsum redire vellent, is id permitteret; verum potius Judæis suis subditis talia ex Regia ipsius auctoritate ac potestate imperasset. Ipse interim cum summa humanitate id eorum arbitrio relinquit, ac per splendida nunc denuo data munera, nec minora in posterum accipienda promissa, istos iterum ad se allicere conatur. Quæ certe inter se minimè conveniunt.

Tandem noster Aristeas, ne fabulas hîc conscripsisse videatur, opus istud suum denuo extollit : ac plura quidem his similia promittit : quibus tamen nulli eruditi ac veritatis amantes indigent.

Quæ magnus ille Jos. Scaliger, in epistola ad Gilbertum Seguinum (quæ XIV. epistolarum numero in editione Lugdunensi est) habet, digna sane mihi videntur, ut modo præcedentibus subjungantur. Verba itaque ejus sunt hæc : *De septuaginta interpretibus scito fabulam à Judæis confictam, à Ptolomæo arcessitos, in unum locum conjectos ; & non omnium, qui in unum locum convenissent, & capita contulissent, sed singulorum separatorum, qui Divinitus in eandem sententiam conspirassent , eam interpretationem fuisse. Quid ergo? cum coëgissent eos Ptolemæi Græcè contractus scribere , & annos à Pto-*

Ptolemao Philadelpho putare, attribuerunt eam interpretationem ei Regi, qui eis necessitatem Gracissandi imposuisset? Sed si hoc verum erat, opporteret reliquas Paraphrases, Chaldaicam, Persicam, Arabicam, quibus hodie utuntur, quodam rege jubente scriptas fuisse, quod & putare ineptum est. Igitur Septuaginta interpretum Paraphrasis, Graca est, non auctore Philadelpho, sed Judaorum suadente utilitate conscripta, qui parum Hebraice sciebant, Gracè autem loqui & scribere ab ipsis Regibus cogebantur. Ea sane, sive à septuaginta, sive ab uno, quod verius est, conscripta, mendosissima & falsissima est. Quibus Scaligeri verbis quam serio adstipulor : idque mecum facient, credo, qui rem hanc curatius examinarunt, quibusque non est cornea fibra. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν δὴ ταυτα.

ARISTEÆ

HISTORIA

LXXII. INTERPRETUM.

ΑΡΙΣΤΕΑΣ

ΦΙΛΟΚΡΑΤΕΙ.

Ἀξιολόγου διηγήσεως, ὦ Φιλόκρατες, περὶ τῆς γενηθείσης ἡμῖν ἐντυχίας πρὸς Ἐλεάζαρον τὸν τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερέα συνεσταμένης, διὰ τὸ σὲ περὶ πολλοῦ πεποιῆσθαι παρ' ἕκαστα ὑπομιμνήσκων, συνακοῦσαι περὶ ὧν ἀπεστάλημεν. καὶ διὰ τί. πεπείραμαι σαφῶς ἐκθέσθαι σοι, κατειληφὼς ἣν ἔχεις φιλομαθῆ διάθεσιν, ὅπερ μέγιστόν ἐστιν ἀνθρώπῳ, προσμανθάνειν ἀεί τι, καὶ προσλαμβάνειν, ἤτοι τι ἀπὸ τῆς ἱστορίας, ἢ καὶ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα πεπειραμένων. οὕτω γὰρ κατασκευάζεται ψυχῆς καθαρὰ διάθεσις, ἀναλαβοῦσα τὰ κάλλιστα· καὶ πρὸς τὸ πάντων κυριώτατον νενευκυῖα, τὴν εὐσέβειαν, ἀπλανεῖ κεχρημένη κανόνι, διοικεῖ τὴν προαίρεσιν.

Ἔχοντες ἡμεῖς πρὸς τὸ περιέργως τὰ θεῖα κατανοεῖν, ἑαυτοὺς ἐπιδώκαμεν εἰς τὸν προειρημένον ἄνδρα πρεσβείαν, καλοκαγαθίᾳ καὶ δόξῃ προτετιμη-

ARISTEAS

PHILOCRATI.

Cum, ô Philocrates! nostra ad Eleazarum summum Judæorum Sacerdotem profectio, & quæ apud ipsum agenda erant, memoratu sint digna, tuque magni hoc feceris, quia contigisset me præsentem sigillatim quæque cognoscere: ego dedi operam, ut de quibus & ob quam caussam missi fuissemus, plane exponerem tibi, qui semper sano animi tui judicio & proposito addiscere & assumere aliquid studes, vel ex historiis, vel ex negotiis & rebus ipsis vitæ. Ita enim informatur animus ad purum habitum, cum colligit optima, & in pietatem, rem omnium præstantissimam intentus, ea ut regula minime fallaci utitur in consiliis & actionibus suis gubernandis.

Cum ergo essem animo prono ad res divinas accuratius cognoscendas, obtuli me legatum ad virum modo nominatum,

vir-

τιμημένον, ὑπό τε τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ἄλλων· καὶ κατακεκτημένον μεγίστην ὠφέλειαν τοῖς σὺν ἑαυτῷ, καὶ τοῖς κατὰ τοὺς ἄλλους τόπους πολίταις, πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ θείου νόμου· διὰ τὸ γεγράφθαι παρ' αὐτοῖς ἐν διφθέραις ἑβραϊκοῖς γράμμασιν. ἣν δὴ καὶ ἐποιησάμεθα ἡμεῖς σπουδῇ, λαβόντες καιρὸν πρὸς τὸν βασιλέα περὶ τῶν μετοικισθέντων εἰς Αἴγυπτον ἐκ τῆς Ἰουδαίας ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ βασιλέως, πρώτως κεκτημένου τήν τε πόλιν, καὶ τὰ κατὰ τὴν Αἴγυπτον παρειληφότος.

Ἄξιόν ἐστι καὶ ταῦτά σοι δηλῶσαι. πέπεισμαι γὰρ, σὲ μᾶλλον ἔχοντα πρόσκλισιν πρὸς τὴν σεμνότητα, καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων διάθεσιν, τῶν κατὰ τὴν σεμνὴν νομοθεσίαν διεξαγόντων, περὶ ὧν προαιρούμεθα. δηλοῦντες μὲν ἄστε ἀκούσεσθαι, προσφάτως παραγεγενημένον ἐκ τῆς νήσου πρὸς ἡμᾶς, καὶ βουλόμενον ὑπακούειν ὅσα πρὸς ἐπισκευὴν ψυχῆς ὑπάρχει. καὶ πρότερον δὲ διεπεμψάμην σοὶ, περὶ ὧν ἐνόμιζον ἀξιομνημονεύτων εἶναι τὴν ἀναγραφήν. ἣν μετελάβομεν παρὰ τῶν κατὰ τὴν λογιωτάτην Αἴγυπτον, λογιω-

virtute & fama præ aliis celebrem, & apud suos cives & apud alios homines, quique apud se haberet rem valde utilem suis & aliarum terrarum civibus, quæ faceret ad interpretationem legis divinæ: propterea quod illa Hebraicis literis perscripta in membranis, apud ipsos Judæos extaret. Atque hanc quidem legationem studiose obivimus, ita ut inde acciperemus occasionem agendi cum rege de illis, qui ex Judæa in Ægyptum traducti erant à patre regis, qui primum & civitate potitus est, & Ægyptum occupavit.

Sunt quidem & hæc digna quæ tibi exponam, licet persuasum habeam magis invitare nos ad gravitatem & mores exponendos illorum hominum, qui secundum sanctas degunt leges: id quod est præcipue instituti nostri, ita tibi exponere, ut rem totam cognoscas: quoniam nuper ex insula ideo venisti ad nos, ut scires omnia quæ essent utilia ad informationem animi. Misi autem & ante ad te illorum, quæ putarem scitu digna, commentarios, quos consecuti sumus in

γνωτάτων ἀρχιερέων παρὰ τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων. Φιλομαθῶς γὰρ ἔχοντί σοι περὶ τῶν δυναμένων ὠφελῆσαι διάνοιαν δέον μεταδιδόναι, μάλιστα μὲν πᾶσι τοῖς ὁμοίοις, πολλῷ δὲ μᾶλλον γνησίαν ἔχοντί σοι τὴν αἵρεσιν, οὐ μόνον κατὰ τὸ συγγενὲς ἀδελφῷ καθεστῶτι τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ τῇ πρὸς τὸ καλὸν ὁρμῇ τὸν αὐτὸν ὄντα ἡμῖν. χρυσοῦ γὰρ χάρις, ἢ κατασκευή τις ἄλλη τῶν τετιμημένων παρὰ τοῖς κενοδόξοις, ὠφέλειαν οὐκ ἔχει τὴν αὐτήν, ὅσην ἡ παιδείας ἀγωγή, καὶ ἡ περὶ τούτων φροντίς. ἵνα δὲ μὴ περὶ τῶν προλεγομένων μηκύνοντες ἀδολεσχεῖν τι ποιῶμεν, ἐπὶ τὸ συνεχὲς τῆς διηγήσεως ἐπανήξομεν.

Κατασταθεὶς ἐπὶ τῆς τοῦ βασιλέως βιβλιοθήκης Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς, ἐχρηματίσθη πολλὰ διάφορα, πρὸς τὸ συναγαγεῖν, εἰ δυνατὸν, ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν οἰκουμένην βιβλία. καὶ ποιούμενος ἀγορασμοὺς καὶ μεταγραφὰς, ἐπὶ τέλος ἤγαγεν ὅσον ἐφ' ἑαυτοῦ, τὴν τοῦ βασιλέως πρόθεσιν. παρόντων γὰρ ἡμῶν ἐρωτηθεὶς, πόσαι τινὲς μυριάδες τυγχάνουσι βιβλίων,

εἶπεν

in Ægypto literatissima ab eruditissimis inter Judæos sacerdotibus. Cum enim tu magno tenearis studio eorum, quæ menti prodesse possint, æquum est talia communicare valde quidem omnibus tui similibus, maxime autem tibi ingenuo, qui non solum sanguine & moribus es frater, sed etiam par virtutis æstimator. Neque enim auri gratia, neque decus illarum rerum, quæ magni fiunt ab illis, qui vana gloria ducuntur, tantum afferunt utilitatis, quantum doctrinæ & eruditionis cultura, & quæ in hæc confertur cura & opera. Sed ne protrahendo præfationem, incidamus in vitium garrulitatis, accedere volumus ad persequendam commemorationem susceptam.

Demetrius ille Phalereus, cum esset præfectus regiæ Bibliothecæ, diligenti studio multa & varia impendit, ad colligendos, si quo modo fieri posset, omnes in mundo libros: nam & emptionibus & descriptionibus librorum à se procuratis studuit, quantum in se esset, regis perficere voluntatem. Ex quo præsentibus nobis interro-

εἶπεν, ὑπὲρ τὰς εἴκοσι, βασιλεῦ. πληρώσω δὲ σὺν ὀλίγῳ χρόνῳ πρὸς τὸ πληρωθῆναι πεντήκοντα μυριάδας τὰ λοιπά. προσαγγέλλεται δέ μοι, καὶ τῶν Ἰουδαίων νόμιμα μεταγραφῆς ἄξια, καὶ τῆς παρά σοι βιβλιοθήκης εἶναι. τί τὸ κωλύον σοῦ, εἶπεν, ἐστὶ, σε τοῦτο ποιῆσαι; πάντα γὰρ ὑποτέτακταί σοι τὰ πρὸς τὴν χρείαν. ὁ δὲ Δημήτριος εἶπεν. ἑρμηνείας προσδεῖται. χαρακτῆρσι γὰρ ἰδίοις κατὰ τὴν Ἰουδαίαν χρῶνται, καθάπερ Αἰγύπτιοι τῇ τῶν γραμμάτων θέσει, καθὸ καὶ φωνὴν ἰδίαν ἔχουσιν. ὑπολαμβάνονται Συριακῇ χρῆσθαι. τὸ δὲ οὐκ ἔστιν, ἀλλ᾽ ἕτερος τρόπος. Μεταλαβὼν δὲ ἕκαστα ὁ βασιλεὺς, εἶπε, γραφῆναι πρὸς τὸν ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων, ὅπως τὰ προειρημένα τελείωσιν λάβωσι.

gatus, quot jam myriades librorum adessent, respondit: Adsunt, rex, ultra viginti: sed brevi efficiam, ut reliquis adimpleantur myriades quinquaginta. Nam narratur mihi, Judæorum etiam leges dignas esse quæ describantur, & in tuam Bibliothecam reponantur. Tum rex: Quid ergo est, inquit, quod te prohibet facere hoc? nam tibi omnia quæ ad hujus rei procurationem faciunt, sunt commissa. Ad hæc Demetrius respondit: Indigent interpretatione leges illæ. Nam Judæi in sua regione, perinde ut Ægyptii literarum dispositione, ita illi characteribus propriis utuntur, juxta pronuntiationem quam propriam habent. Putatura nonnullis illa esse Syriaca, quod non ita est: verum est ejus alia ratio & forma. Rex his acceptis, dixit se scripturum ad summum Judæorum sacerdotem, ut quæ exposita essent, perficerentur.

Νομίσας δὲ ἐγὼ καιρὸν εἶναι, περὶ ὧν πολλάκις ἠξιώκειν Σωσίβιόν τε τὸν Ταραντῖνον, καὶ Ἀνδρέαν, τοὺς ἀρχισωματοφύλακας, περὶ τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν μετηγμένων ἐκ τῆς Ἰουδαίας ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ βασιλέως. ἐκεῖνος

γὰρ

Hic ego sum ratus adesse tempus agendi illa, de quibus sæpe ante Sosibium Tarentinum & Andream, primores regis custodes, allocutus fueram, ut liberarentur illi, qui à patre re-

gis

γὰρ ἐπελθὼν τὰ κατὰ κοίλην Συρίαν καὶ Φοινίκην ἅπαντα, συγχρώμενος εὐημερίᾳ μετ᾽ ἀνδρείας, τοὺς μὲν μετῴκισεν, τοὺς δὲ ᾐχμαλώτιζε, φόβῳ ἅπαντα ὑποχείρια ποιούμενος. ἐν ὅσῳ καὶ πρὸς δέκα μυριάδας ἐκ τῆς τῶν Ἰουδαίων χώρας εἰς Αἴγυπτον μετήγαγεν. ἀφ᾽ ὧν ὡσεὶ τρεῖς μυριάδας καθοπλίσας ἀνδρῶν ἐκλεκτῶν, εἰς τὴν χώραν κατῴκισεν ἐν τοῖς Φρουρίοις. ἤδη μὲν καὶ πρότερον ἱκανῶν εἰσεληλυθότων σὺν τῷ Πέρσῃ, καὶ πρὸ τούτων ἑτέρων συμμαχιῶν ἐξαπεσταλμένων πρὸς τὸν τῶν Αἰθιόπων βασιλέα μάχεσθαι σὺν Ψαμμητίχῳ. ἀλλ᾽ οὐ τοσοῦτοι πλήθει παρεγενήθησαν, ὅσους Πτολεμαῖος ὁ τοῦ Λάγου μετήγαγε.

Καθὼς δὲ προείπομεν, ἐπιλέξας τοὺς ἀρίστους ταῖς ἡλικίαις, καὶ ῥώμῃ διαφέροντας, καθώπλισεν. τὸ δὲ λοιπὸν χῦμα πρεσβυτέρων καὶ νεωτέρων, ἔτι δὲ γυναικῶν, εἴασεν εἰς τὴν οἰκετίαν, οὐχ οὕτως τῇ προαιρέσει κατὰ ψυχὴν ἔχων, ὡς κατακρατούμενος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, διὰ ἃς ἐπεπείηντο χρείας ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἀγῶσιν

gis traducti ex Judæa fuerant. Nam ille adortus partes cavæ Syriæ & Phœniciæ, cum & viribus præstaret, & ubique fortunam haberet faventem, alios in colonias traducebat, alios captos abducebat: passimque terrore injecto ita subegerat omnia, ut ad decem myriades ex Judæa in Ægyptum traduceret: ex quibus circiter tres myriades electos & armis instructos viros assumpsit in regionem, ut in præsidiis ipsius degerent. Sed ante quoque satis multi pervenerant in regionem cum rege Persarum, & ante hos alii ut auxiliarii missi erant ad Psametychum, quo cum pugnaret adversus regem Æthiopum: verum illi non tot multitudine erant, quot secum adduxerat Ptolemæus ille Lagi filius.

Quemadmodum autem prius diximus, electos præstantissimos, qui & ætate & robore præstarent, armis instruxit: reliquam vero turbam seniorum & juniorum, ac mulierum etiam, concessit militibus in servitutem, non tam sponte & consilio suo, quam exoratus ab illis, ad usus & necessaria in belli rebus

σιν, ἡμεῖς δὲ ἐπεί τινα παρεύρεσιν εἰς τὴν ἀπόλυσιν αὐτῶν ἀπολάβομεν, καθὼς προδεδήλωται, τοιούτοις ἐχρησάμεθα λόγοις πρὸς τὸν βασιλέα.

Μήποτε ἄλογον ᾖ, ἐλέγχεσθαι ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὦ βασιλεῦ. τῆς γὰρ νομοθεσίας κειμένης πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις, ἣν ἡμεῖς οὐ μόνον μεταγράψαι ἐπινοοῦμεν, ἀλλὰ καὶ διερμηνεῦσαι. τίνα λόγον ἕξομεν πρὸς ἀποστολὴν ἐν οἰκετείαις ὑπαρχόντων ἐν τῇ σῇ βασιλείᾳ πληθῶν ἱκανῶν; ἀλλὰ τελείᾳ καὶ πλουσίᾳ ψυχῇ ἀπόλυσον τοὺς συνεχομένους ἐν ταλαιπωρίαις, κατευθύνοντός σου τὴν βασιλείαν τοῦ τεθεικότος αὐτοῖς θεοῦ τὸν νόμον, καθὼς περιείργασμαι. τὸν γὰρ πάντων ἐπόπτην καὶ κτίστην θεὸν οὗτοι σέβονται, ὃν καὶ πάντες, ἡμεῖς δὲ μάλιστα, προσονομάζοντες ἑτέρως ΖΗΝΑ. καὶ διὰ τοῦτο δι' οὐκ ἀνοικείως οἱ πρῶτοι διεσήμαναν, δι' ὃν ζωοποιοῦνται τὰ πάντα, καὶ γίγνεται, οὗτον ἁπάντων ἡγεῖσθαί τε καὶ κυριεύειν. ὑπερηρκὼς δὲ σύμπαντας ἀνθρώπους τῇ λαμπρότητι τῆς ψυχῆς, ἀπόλυσιν ποίησαι τῶν ἐνεχομένων ταῖς οἰκετίαις.

ministeria. Nos ergo postquam nacti essemus quandam ansam ad liberandos eos, talibus usi sumus verbis ad regem:

Vide ne sit absurdum, te (Rex) redargui ex rebus ipsis. Nam cum ad omnes Judæos pertineant leges illæ, quas cupimus non solum describere, sed & interpretari: quam rationem habebimus mittendi ad illos legatos, dum tam multi Judæorum servituti obnoxii sunt in regno tuo? Quin age, animi voluntate perfecta & generosa libera eos, qui in ærumnis detinentur: præsertim cum idem Deus, qui ipsis legem dedit, te tuumque regnum feliciter gubernet, quemadmodum hoc ego diligenter perpendi. Nam illi Deum omnium inspectorem & creatorem colunt, quem etiam alii omnes homines, & nos in primis: sed nominantes aliter, vocamus Ζῆνα: qua & ipsa voce majores non incommode significarunt, eum esse omnium gubernatorem & Dominum, per quem omnia vivificarentur & fierent. Tu ergo, qui omnes homines superas magnificentia & splendore animi, libera eos, qui detinentur in servitute.

Οὐδὲ πολὺν χρόνον ἐπισχὼν, καὶ ἡμῶν κατὰ ψυχὴν πρὸς τὸν θεὸν δεομένων, τὴν διάνοιαν αὐτοῦ κατασκευάσαι πρὸς τὸ τοὺς ἅπαντας ἀπολυθῆναι. κτίσμα γὰρ ὂν θεοῦ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ μεταλλοιοῦται καὶ τρέπεται πάλιν ὑπ' αὐτοῦ. διὸ πολλαχῶς καὶ ποικίλως ἐπεκαλούμην τὸν κυριεύοντα κατὰ καρδίαν, ἵνα συναναγκασθῇ, καθὼς ἠξίουν, ἐπιπλέσαι. μεγάλην γὰρ εἶχον ἐλπίδα περὶ σωτηρίας ἀνθρώπων, προστιθέμενος λόγον, ὅτι τὴν ἐπιτέλειαν ὁ θεὸς ποιήσει τῶν ἀξιουμένων· ὃ γὰρ πρὸς δικαιοσύνην καὶ καλῶν ἔργων ἐπιμέλειαν ἐν ὁσιότητι νομίζουσιν ἄνθρωποι ποιεῖν, κατευθύνει τὰς πράξεις καὶ τὰς ἐπιβολὰς ὁ κυριεύων ἁπάντων θεός.

Ὁ δὲ διανακύψας, καὶ προσβλέψας ἱλαρῷ τῷ προσώπῳ, πόσας ὑπολαμβάνεις ἔσεσθαι μυριάδας; ἔφη. παρεστὼς δὲ Ἀνδρέας ἀπεφήνατο. βραχὺ πλεῖον μυριάδων δεκα. ὁ δὲ, μικρόν γε, εἶπεν, Ἀριστέας ἡμᾶς ἀξιοῖ

Nec vero ille ita diu suspensus mansit, cum nos etiam in animo ad Deum preces funderemus, ut mentem ipsius præpararet ad liberandos universos illos. Cum enim genus humanum sit Dei creatura, nimirum id pro voluntate ipsius & transformatur & flectitur. Itaque multis & variis precibus in corde meo invocabam Deum omnia administrantem, ut promoveretur rex ad perficienda illa, quæ petieram. Ac conceperam de salute illorum hominum magnam spem, ex hac ratione persuasionis meæ de voluntate Dei ad perficienda vota mea: quia quæ homines constituant in sanctitate animi facere ad justitiæ & bonorum operum industriam & procurationem, ad ea Deus omnia gubernans, actiones & conatus ipsorum feliciter dirigat atque promoveat.

Tum ergo ille erecto capite & hilari vultu me aspexit, & dixit: Quot putas fore myriades? Ibi Andreas, qui prope adstabat, respondit, paulo plus fore quam decem myriades. Tum ille: rem parvam, inquit, à nobis

ξιοῖ πρᾶγμα. Σωσίβιος δὲ, καὶ τῶν παρόντων τινὲς, τοῦτο εἶπον. καὶ γὰρ ἄξιόν ἐστι τῆς σῆς μεγαλοψυχίας, ὅπως χαριστήριον ἀναθῇ τῷ μεγίστῳ θεῷ, τὴν τούτων ἀπόλυσιν. μεγίστως γὰρ τετιμημένος ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος τὰ πάντα, καὶ δεδοξασμένος ὑπὲρ τοὺς προγόνους, εἰ καὶ μέγιστα ποιήσεις χαριστήρια, καθῆκόν ἐστί σοι.

Διαχυθεὶς δὲ εὖ μάλα τοῖς ὀψωνίοις, εἶπε προσθεῖναι, καὶ σώματος ἑκάστου κομίζεσθαι δραχμὰς εἴκοσι, καὶ περὶ τούτων ἐκθεῖναι πρόσταγμα. τὰς δὲ ἀπογραφὰς ποιεῖσθαι παρ' αὐτὰ μεγαλείως χρησάμενος τῇ προθυμίᾳ, τοῦ θεοῦ τὴν πᾶσαν ἐπιτελέσαντος ἡμῶν προαίρεσιν, καὶ συναναγκάσαντος αὐτὸν ἀπολυτρῶσαι μὴ μόνον τοὺς συνεληλυθότας τῷ στρατοπέδῳ τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ καὶ εἴ τινες προῆσαν, ἢ μετὰ ταῦτα παρήχθησαν εἰς τὴν βασιλείαν. ὑπὲρ τὰ τετρακόσια, τάλαντα τὴν δόσιν ἀπέφαινον εἶναι.

καὶ τοῦ προστάγματος δὲ τὸ ἀντίγραφον οὐκ ἄχρηστον, οἴομαι, κατακεχάρισαι.

nobis petit Aristeas. Tum Sosibius & nonnulli alii, qui aderant, dicebant: At dignum est tua magnanimitate, ut summo Deo offeras istorum liberationem, munus animi pii & grati. Nam cum à Deo omnium gubernatore ad maximos sis evectus honores, & gloria insignis supra majores tuos: convenit tibi, ut etiam maxima exhibeas munera, ad declarationem gratitudinis tuæ.

Hinc ille sub mensa, cum bene esset exhilaratus convivio, dixit se hoc etiam velle adjicere, ut pro singulis corporibus, illi, qui ea habeant, viginti accipiant drachmas: & hac de re promulgetur edictum, idque statim fiat, & simul perscripta omnia diligenter annotentur. Ita insigni usus est animi promptitudine. Deo omnia quæ cupiebamus peragente, & impellente ipsum ad redimendos non illos tantum, qui cum patris exercitu advenerant, sed illos etiam si qui ante aderant, aut postea in regnum fuerant adducti. Expensas autem referebant factas ultra QUADRINGENTA TALENTA. Ipsius etiam

edicti

σαι. πολλῷ γὰρ ἡ μεγαλομερεία φανε-
ρωτέρα καὶ εὔδηλος ἔσται τοῦ βα-
σιλέως, τοῦ θεοῦ κατισχύοντος αὐτὸν,
εἰς τὸ σωτηρίαν γίνεσθαι πλήθεσιν
ἱκανοῖς. ἦν δὲ τοιοῦτο τοῦ βασιλέως
προςτάξαντος.

Ὅσοι τῶν συνεστρατευμένων τῷ πα-
τρὶ ἡμῶν εἰς τοὺς κατὰ Συρίαν καὶ
Φοινίκην τόπους, ἐπελθόντες τῇ τῶν
Ἰουδαίων χώρᾳ, ἐγκρατεῖς ἐγένον-
το σωμάτων Ἰουδαϊκῶν, καὶ ταῦτα
διακεκομίκασιν εἰς τὴν πόλιν καὶ
τὴν χώραν, ἢ καὶ πεπράκασιν ἑ-
τέροις, ὁμοίως δὲ καὶ εἴ τινες προῆ-
σαν, ἢ καὶ μετὰ ταῦτα εἰσὶν εἰσηγ-
μένοι, τῶν τοιούτων ἀπολύειν παρα-
χρῆμα τοὺς ἔχοντας, κομιζομένους
αὐτίκα ἑκάστου σώματος τοὺς ἔχον-
τας δραχμὰς εἴκοσι, τοὺς μὲν στρα-
τιώτας τῇ τῶν ὀψωνίων δόσει, τοὺς
δὲ λοιποὺς ἀπὸ τῆς βασιλικῆς τρα-
πέζης. νομίζομεν γὰρ καὶ παρὰ τὴν
τοῦ πατρὸς ἡμῶν βούλησιν, καὶ παρὰ
τὸ καλῶς ἔχον, ᾐχμαλωτεῦσθαι
τούτους. διὰ δὲ τὴν στρατιωτικὴν προ-
πέτειαν

edicti exemplum non incommode, ut puto, est à me separatim expositum. Nam ita regis magnificentia fiet multo splendidior & illustrior, ad quam Deus confirmabat & impellebat ipsum ad hoc, ut contingeret salus multis hominum cœtibus. Tale autem erat edictum ex mandato regis conscriptum:

Quicunque militantes cum patre nostro in regionibus Syriæ & Phœniciæ, adorti terram Judæam obtinuerunt corpora Judaica, & ea secum perduxerunt huc in civitatem aut regionem, aut etiam aliis vendiderunt: similiter si qui vel ante aderant, vel postea sunt huc adducti ex Judæis, volumus, ut qui eos habent, illico dimittant à se liberos, & accipiant statim pro singulis corporibus drachmas viginti, milites quidem in distributione stipendiorum, alii vero de mensa regia. Nam arbitramur illos neque ex patris nostri voluntate, neque ut decet, & æquum est, captos fuisse: sed ex militari impetu & regionem vastatam, & Judæorum in Ægyptum

πέτειαν, τήν τε χώραν αὐτῶν κατεφθάρθαι, καὶ τὴν τῶν Ἰουδαίων μεταγωγὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον γεγονέναι. ἱκανὴ γὰρ ἦν ἡ παρὰ τὸ πεδίον γεγονυῖα ἐκ τῶν στρατιωτῶν ὠφέλεια. διὸ παντελῶς ἀνεπιεικής ἐστι καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων καταδυναστεία. πᾶσιν οὖν ἀνθρώποις τὸ δίκαιον ἀπονέμειν ὁμολογούμενοι, πολλῷ δὲ μᾶλλον τοῖς ἀλόγως καταδυναστευομένοις. καὶ κατὰ πᾶν ἐκζητοῦντες τὸ καλῶς ἔχον πρός τε τὸ δίκαιον καὶ τὴν κατὰ πάντων εὐσέβειαν· προστετάχαμεν, ὅσα τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐστι σωμάτων ἐν οἰκετίαις, παντὶ, καὶ καθ' ὃν τιν' οὖν τρόπον ἐν τῇ βασιλείᾳ, κομιζομένους τοὺς ἔχοντας τὸ προκείμενον κεφάλαιον ἀπολύειν, καὶ μηδένα κακοσχόλως περὶ τούτων μηδὲν οἰκονομεῖν. τὰς δὲ ἀπογραφὰς ἐν ἡμέραις τρισὶν, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐκκεῖται τὸ πρόσταγμα, ποιεῖσθαι πρὸς τοὺς κατεσταλμένους περὶ τούτων καταδεικνυῶτας εὐθὺ καὶ τὰ σώματα· διειλήφαμεν γὰρ, ἡμῖν συμφέρειν, καὶ τοῖς πράγμασι τούτων, ἐπιτελεσθῆναι. τὸν δὲ βουλόμενον προσαγγέλλειν περὶ τῶν ἀπειθησάντων, ἐπὶ

ξ

traductionem factam. Nam quod commodi contigit ex auxilio militum regionis, hoc satis magnum fuit: quia vero homines etiam ipsi sunt captivi abducti, hoc est omnino iniquum. Cum ergo constitutum habeamus reddere omnibus hominibus jus suum, & multo magis illis, qui sine ratione sunt sub imperio alieno: cumque ubique & in omni negotio eligamus quod rectum sit ratione & justitiæ & pietatis: ideo mandavimus, ut quotquot cuique Judæorum corpora sint obnoxia servituti, aut quocunque alio modo in regno detineantur nostro, qui habeant illa apud se, pro pretio à nobis instituto ea dimittant libera, neque quisquam hic callide aliquam fraudem usurpet. Intra triduum vero post hoc edictum publicatum, omnes profiteantur numerum suorum apud præfectos huic negotio, & simul statim exhibeant corpora ipsa. Nam ut hæc ita fierent, in nostra considerata deliberatione invenimus & nobis & negotio ipsi conducere. Qui autem volet

ali-

τοῦ φανέντος ἐνόχου τὴν κυρίαν ἕξειν. τὰ δε ὑπάρχοντα τῶν τοιούτων, εἰς τὸ βασιλικὸν ἀναληφθήσεται.

Εἰσδοθέντος δὲ τοῦ προστάγματος, ὅπως ἐπαναγνωσθῇ τῷ βασιλεῖ, τὰ ἄλλα πάντα ἔχοντος, πλὴν τοῦ, καὶ εἴ τινες προῆσαν, ἢ καὶ μετὰ ταῦτα εἰσὶν εἰσηγμένοι τῶν τοιούτων. αὐτὸ τοῦτο ὁ βασιλεὺς προσεθηκε, μεγαλομερίᾳ καὶ μεγαλοψυχίᾳ χρησάμενος, ἐκέλευσέ τε τῶν διαφόρων δόσιν ἀθρόαν οὖσαν ἀπομερίσαι τοῖς ὑπηρέταις τῶν πραγμάτων, καὶ βασιλικοῖς τραπεζίταις. οὕτω δοχθὲν ἐκεκύρωτο ἐν ἡμέραις ἑπτὰ. πλείων δὲ ταλάντων ἑξακοσίων ἑξήκοντα ἡ δόσις ἐγεγόνει. πολλὰ γὰρ καὶ τῶν ἐπιμαστιδίων τέκνων, σὺν ταῖς μητράσιν ἠλευθεροῦντο προσανενεχθέντος δὲ, εἰ καὶ περὶ τούτων εἴκοσι δραχμία δοθήσονται. καὶ τοῦτ' ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς ποιῶν, ὁλοσχερῶς περὶ τοῦ δοξαντος ἅπαντα ἐπιτελῶν.

Ὡς δὲ κατεπράχθη ταῦτα, τὸν Δημήτριον ἐκέλευσεν εἰσδοῦναι περὶ

aliquem ex contumacibus deferre, ille in deprehensum jus & potestatem habebit plenam, bona vero talium recipientur in fiscum regium.

Oblato hoc edicto, ut regi prælegeretur, cum id omnia complecteretur, hoc excepto, ET SI QUI VEL ANTE ADERANT, VEL POSTEA SUNT ADDUCTI EX JUDÆA: hoc rex, ex sua munificentia & magnanimitate adjecit: jussitque solutionem, ut quæ multiplex & cumulata esset futura, partiri & distribuere inter ministros mandatorum & regios numularios. Atque ita hoc negotium decretum, intra septem dies fuit confirmatum & absolutum, authoritate regia Summa autem muneris erat ultra SEXCENTA ET SEXAGINTA TALENTA. Nam multi etiam lactantes pueri, una cum matribus redimebantur. De quo & ipso cum esset ad regem delatum, num & pro istis essent viginti drachmæ pendendæ: Rex hoc etiam facere jussit, cum plene & integre omnia in re decreta perficere studeret.

His peractis, Demetrium jussit scripto comprehenso sen-

ρὶ τῆς τῶν Ἰουδαϊκῶν βιβλίων ἀντιγραφῆς. πάντα γὰρ διὰ προσταγμάτων καὶ μεγάλης ἀσφαλείας τοῖς βασιλεῦσι τούτοις διῳκεῖτο, οὐδὲν ἀπερριμμένως, οὐδὲ εἰκῇ. διόπερ καὶ τὰ τῆς εἰσδόσεως, καὶ τὰ τῶν ἐπιστολῶν ἀντίγραφα κατακεχώρικα, καὶ τὸ τῶν ἀπεσταλμένων πλῆθος, καὶ τὴν ἑκάστου κατασκευήν, διὰ τὸ μεγαλομερείᾳ καὶ τέχνῃ διαφέρειν ἕκαστον αὐτῶν. τῆς δὲ εἰσδόσεως ἐστὶν ἀντίγραφον τόδε Βασιλεῖ μεγάλῳ παρὰ Δημητρίου.

Προστάξαντός σου, βασιλεῦ, περὶ τῶν ἀπολιπόντων εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς βιβλιοθήκης βιβλίων, ὅπως ἐπισυναχθῇ, καὶ τὰ διαπεπτωκότα τύχῃ τῆς προσηκούσης ἐπισκευῆς. πεποιημένος οὐ παρέργως τὴν ἐν τούτοις ἐπιμέλειαν, προσαναφέρω σοὶ τάδε. τοῦ νόμου τῶν Ἰουδαίων βιβλία σὺν ἑτέροις ὀλίγοις τισὶν ἀπολείπει. τυγχάνει γὰρ Ἑβραϊκοῖς γράμμασι καὶ φωνῇ λεγόμενα. ἀμελέστερον δέ, καὶ οὐχ ὡς ὑπάρχει, σεσήμανται, καθὼς ὑπὸ τῶν εἰδότων προσαναφέρεται, προ-

tentiam suam offerre, de libris Judæorum describendis. Nam nihil inconsiderate & temere, sed omnia ex mandato & cum magna diligentia administrantur apud hos reges. Ex quo mihi visum fuit separatim exponere & eorum quæ fuerunt regi exhibita, & epistolarum exempla: ad hæc. & numerum & apparatum eorum quæ fuerunt dono missa Eleazaro, propterea quod eorum quodque excellebat & munificentia & arte. Ad hunc autem modum Demetrius sententiam suam regi exposuit:.

Cum Rex mandaveris mihi, ut qui deessent Bibliothecæ tuæ libri, eos curarem ad eam complendam conquisitos colligi: & simul si quid detrimenti cepissent, illos ad modum convenientem reficerem: hactenus non segnem in hac re operam navans de his ad te refero. Legum Judaicarum libri cum paucis quibusdam aliis desunt. Constant enim literis Hebraicis; sed negligentius, nec ita ut se habent (ut ab intelligentibus perhibetur) conscripti, quia non contigit illis regii animi.

προνοίας γὰρ βασιλικῆς οὐ τέτυχε. δέον δέ ἐστι, καὶ ταῦτα ὑπάρχειν παρά σοι διηκριβωμένα, διὰ τὸ καὶ φιλοσοφωτέραν εἶναι, καὶ ἀκέραιον τὴν νομοθεσίαν ταύτην, ὡς ἂν οὖσαν θείαν. διὸ πόρρω γεγόνασιν οἵ τε συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ, καὶ τὸ τῶν ἱστορικῶν πλῆθος, τῆς ἐπιμνήσεως τῶν προειρημένων βιβλίων, καὶ τῶν κατ' αὐτὰ πεπολιτευμένων καὶ πολιτευομένων ἀνδρῶν, διὰ τὸ ἁγνήν τινα καὶ σεμνὴν εἶναι τὴν ἐν τούτοις θεωρίαν, ὥς φησιν Ἑκαταῖος ὁ Ἀβδηρίτης. Ἐὰν οὖν φαίνηται, βασιλεῦ, γραφήσεται πρὸς τὸν ἀρχιερέα τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀποστεῖλαι τοὺς μάλιστα καλῶς βεβιωκότας καὶ πρεσβυτέρους ὄντας ἄνδρας, ἐμπείρους τῶν κατὰ τὸν νόμον τὸν ἑαυτῶν, ἀφ' ἑκάστης φυλῆς ἕξ, ὅπως τὸ σύμφωνον ἐκ τῶν πλειόνων ἐξετάσαντες, καὶ λαβόντες τὸ κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ἀκριβὲς, ἀξίως καὶ τῶν πραγμάτων, καὶ τῆς σῆς προαιρέσεως θῶμεν εὐσήμως. εὐτύχει διὰ παντός.

Τῆς δὲ εἰσόδου ταύτης γενομένης, ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς γραφῆναι πρὸς τὸν Ἐλεάζαρον περὶ τούτων, ση-

mi cura. Rectum autem fuerit, & hos libros accurate elaboratos extare inter tuos: quia hæ leges & ſapientiores & ſanctiores ſunt aliis, ut quæ ſunt divinæ. Hinc enim cum alii Scriptores & Poëtæ, tum Hiſtorici omnes abſtinuerunt à mentione & librorum iſtorum, & virorum, illorum qui ſecundum leges has adminiſtrarunt & adminiſtrant Rempublicam: quia, ut Hecatæus Abderites aſſerit, plane ſanctam quandam & venerandam contineant in ſe ſententiam & contemplationem. Si ergo viſum fuerit tibi Rex, ſcribetur ad principem ſacerdotum Hieroſolymis, ut mittat ad te ex quaque tribu ſex viros maxime honeſtate vitæ, ſenio & prudentia legum ſuarum præſtantes: ut ita ex pluribus per diligentem examinationem nacti conſentientem & accuratam interpretationem, hos libros præclare, ut & rei ipſius & tuæ voluntatis dignitas poſtulat, recondamus. Sis felix perpetuo.

Facto hoc initio, Rex juſſit ad Eleazarum iſtis de rebus ſcri: i, & indicari redemptio-

 nem

πικὸν σύνταγμα κατεχώρισεν ἐπὶ μείζοσι μισθοφορίαις. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς προόντας κρίνας πλείστους, φρούρια κτίσας ἀπέδωκεν αὐτοῖς, ὅπως τὸ τῶν Αἰγυπτίων ἔθνος φόβον μὴ ἔχῃ διὰ τούτων. καὶ ἡμεῖς δὲ παραλαβόντες τὴν βασιλείαν, φιλανθρωπότερον ἀπαντῶμεν τοῖς πᾶσι, πολὺ δὲ μᾶλλον τοῖς σοῖς πολίταις. ὧν ὑπὲρ δέκα μυριάδας αἰχμαλώτων ἠλευθερώκαμεν, ἀποδόντες τοῖς κρατοῦσι τὴν κατ' ἀξίαν ἀργυρικὴν τιμήν, διορθούμενοι, καὶ εἴ τι κακῶς ἐπράχθη διὰ τὰς τῶν ὄχλων ὁρμάς. διειληφότες ὅσιον τοῦτο πρᾶξαι, καὶ τῷ μεγίστῳ θεῷ χαριστικὸν ἀνατιθέντες, ὃς ἡμῖν τὴν βασιλείαν ἐν εἰρήνῃ καὶ δόξῃ κρατίστῃ παρ' ὅλην τὴν οἰκουμένην διατετήρηκεν. εἴς τε τὸ στράτευμα τοὺς ἀκμαιοτάτους τῇ ἡλικίᾳ τετάχαμεν. τοὺς δὲ δυναμένους καὶ περὶ ἡμᾶς εἶν, τῆς περὶ τὴν αὐλὴν πίστεως ἀξίους ἐπιχειρῶν κατεστάκαμεν. βουλομένων δὲ ἡμῶν καὶ τούτοις χαρίζεσθαι, καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἰουδαίοις, καὶ τοῖς μετέπειτα, προῃρήμεθα τὸν νόμον ὑμῶν μεθερμηνευθῆναι γράμμασιν ἑλ-

ercitum & ad militiæ usum stipendiis amplioribus recepit: & quia illos priores judicabat plurimos esse, his loca ad præsidia munita commisit, ne Ægypti populus sibi ab illis timeret: Nos etiam consecuti regni administrationem, cum aliis omnibus exhibemus nos humaniores, tum vero præcipue civibus tuis, quorum captivos ultra decem myriades liberavimus, persoluto singulis dominis pecuniæ pretio digno: & simul etiam corrigimus, si quæ ex impetu multitudinis perperam sunt acta. In quo persuasum habemus, nos pie agere, & offerre munus animi grati Deo maximo, qui nobis regnum conservavit in pace & gloria, quæ præstet in toto terrarum orbe. Præterea ætate & viribus præstantes in exercitum recepimus: qui vero idonei essent ut circa nos versarentur, illos dignos judicavimus, quibus negotia aulæ committeremus. Sed cum non solum his cupiamus gratificari, sed & omnibus aliis Judæis in orbe terrarum, illis etiam qui sunt in posterum futuri: constituimus

ἑλληνικοῖς, ἐκ τῶν περὶ ὑμῶν λεγομένων Ἑβραϊκῶν γραμμάτων, ἵνα ὑπάρχῃ καὶ ταῦτα παρ' ἡμῖν ἐν βιβλιοθήκῃ σὺν τοῖς ἄλλοις βασιλικοῖς βιβλίοις. καλῶς οὖν ποιήσεις καὶ τῆς ἡμετέρας σπουδῆς ἀξίως, ἐπιλεξάμενος ἄνδρας καλῶς βεβιωκότας πρεσβυτέρους, ἐμπειρίαν ἔχοντας τοῦ νόμου, καὶ δυνατοὺς ἑρμηνεῦσαι, ἀφ' ἑκάστης φυλῆς ἕξ, ὅπως ἐκ τῶν πλειόνων τὸ σύφωνον εὑρεθῇ, διὰ τὸ περὶ μειζόνων εἶναι τὴν σκέψιν. οἰόμεθα γὰρ, ἐπιτελεσθέντος τούτου, μεγάλην ἀποίσεσθαι δόξαν. ἀπεστάλκαμεν δὲ περὶ τούτου Ἀνδρέαν τῶν ἀρχισωματοφύλακα, καὶ Ἀρισταῖον, τιμωμένους παρ' ἡμῖν, διαλεξομένους σοι, καὶ κομίσοντας ἀπαρχὰς εἰς τὸ ἱερὸν ἀναθημάτων, καὶ εἰς θυσίας, καὶ τὰ ἄλλα, ἀργυρίου τάλαντα ἑκατόν. γράφων δὲ καὶ σὺ πρὸς ἡμᾶς περὶ ὧν ἂν βούλῃ, καὶ χαριούμενος ἔσῃ, καὶ φιλίας ἀξιόν τι πράξεις· ὡς ἐπιτελεσθησομένων τὴν ταχίστην, περὶ ὧν ἂν αἱρῇ. ἔρρωσο. Προς ταύτην

τὴν

mus, legem vestram ex Hebraica lingua interpretatione traducere in Græcam, ut hæ leges vestræ in nostra Bibliotheca extent, cum aliis regiis libris. Præclare ergo & pro dignitate instituti nostri feceris, si ad nos miseris electos ex quaque tribu sex viros seniores: qui & honeste vitam peregerunt suam, & in legum peritia sunt exercitati, & interpretandi facultate pollent, ut in studio & tractatione rei magnæ germana & consentiens ejus veritas à pluribus eruta deprehendatur Nam nos quidem ex hoc negotio peracto, arbitramur nobis magnam accessuram gloriam Ablegavimus autem ad te Andream, præcipuum corporis nostri custodem, & Aristeam: viros apud nos magno in honore constitutos, qui tecum hac de re agant, & afferant tibi secum & in templum primitias nostræ dedicationis, & ad sacra aliosque usus pecuniæ talenta centum. Si autem & tu ad nos scripseris de quibus placuerit, rem & nobis gratam, & amicitia tua erga nos dignam facies. Nam nos

statim

τῆς ἐπιστολῆς ἀντέγραψεν ἐνδεχομένως ὁ Ελεάζαρος ταῦτα.

effecta curabimus, de quibus nos voluntatem tuam cognoverimus. Vale. Ad hanc epistolam Eleazarus hæc benigne descripsit:

Ελεάζαρος ἀρχιερεὺς βασιλεῖ Πτολεμαίῳ φίλῳ γνησίῳ χαίρειν.

Eleazarus summus Sacerdos regi Ptolemao amico sincero salutem.

Αὐτός τε ἔρρωσο, καὶ ἡ βασίλισσα Αρσινόη ἡ ἀδελφὴ, καὶ τὰ τέκνα καλῶς ἂν ἔχοι, καὶ ὡς βουλόμεθα· καὶ αὐτοὶ δὲ ὑγιαίνομεν. λαβόντες τὴν παρά σου ἐπιστολὴν, μεγάλως ἐχάρημεν διὰ τὴν προαίρεσίν σου, καὶ τὴν καλὴν βουλήν. καὶ συναγαγόντες τὸ πᾶν πλῆθος, ἀνέγνωμεν αὐτοῖς, ἵνα ἴδωσιν ἣν ἔχεις πρὸς τὸν θεὸν ἡμῶν εὐσέβειαν· ἐπεδείξαμεν δὲ καὶ τὰς φιάλας, ἃς ἀπέστειλας, χρυσᾶς εἴκοσι, καὶ ἀργυρᾶς τριάκοντα· κρατῆρας πέντε. καὶ τράπεζαν εἰς ἀνάθεσιν, καὶ εἰς προσαγωγὴν θυσιῶν, καὶ εἰς ἐπισκευὰς, ὧν ἂν δέηται τὸ ἱερὸν, ἀργυρίου τάλαντα ἑκατόν. ἅπερ ἐκόμιζον Ανδρέας τῶν τετιμημένων παρά σοι, καὶ Αριστέας ἄνδρες καλοὶ κἀγαθοὶ, καὶ παιδείᾳ διαφέροντες, καὶ τῆς σῆς ἀγωγῆς

Valeas & tu, & regina Arsinoe soror tua: liberi etiam bene, &, ut cupimus, habeantur: valemus autem & nos. Accepta epistola tua valde gavisi sumus, ob institutum & consilium tuum tam præclarum: ac congregata universa multitudine perlegimus, ut cognoscerent tuam erga nostrum Deum piam voluntatem. Quibus monstravimus etiam phialas, quas aureas viginti, & argenteas triginta misisti: crateras item quinque, & mensam super quam fierent oblationes, & sacra peragerentur: tum talenta centum pecuniæ, ad conficienda alia quibus templum indigeret. Quæ quidem attulerunt Andreas tibi charissimus, & Aristeas, viri honesti & boni, ac doctrina præstantes, tuaque con-

ἀποκαταςαθῶσι πρὸς ἡμᾶς ἀσφαλῶς οἱ ἄνδρες. ἔῤῥωσο.

Εἰσὶ δὲ πρώτης φυλῆς.

Ιώσηφος, Εζεκίας, Ζαχαρίας, Ιωάννης, Εζεκίας, Ελισαῖος.

Δευτέρας.

Ιȣ́δας, Ζίμων, Σομόηλος, Αδαῖος, Ματταθίας, Εσχλεμίας.

Τρίτης.

Νεεμίας, Ιώσηφος, Θεοδόσιος, Βασαῖος, Ορνίας, Δάκης.

Τετάρτης.

Ιωναθας, Αβραῖος, Ελισαῖος, Ανανίας, Χαβρίας, Σάτȣς.

Πεμπλης·

Ισακος, Ιάκωβος, Ιησȣ̃ς, Σαββαταῖος, Ζίμον, Λεῦϊς.

Εκτης.

Ιȣ́δας, Ιώσηφος, Ζίμων, Ζαχαρίας, Σομόηλος, Σελεμίας.

Εβδόμης.

Σαββαταῖος, Σεδεκίας, Ιάκωβος, Ισαχος, Ισσίας, Ναθθαῖος.

Ογδόης·

Θεοδόσιος, Ιάσων, Ιησȣ̃ς, Θεόδοτος, Ιωάννης, Ιωνάθας.

Ενάτης·

Θεόφιλος, Αβραμος, Αρσαμος, Ενδεμίας, Ιάσων, Δανίηλος.

Δεκά-

ex mandato tuo deſcriptionem librorum, curabis ut iſti viri rurſus nobis tuto reſtituantur. Vale.

Ex prima autem tribu hi ſunt:

Joſephus, Ezekias, Zacharias, Joannes, Ezekias, Eliſeus.

Ex ſecunda tribu:

Judas, Simon, Somoelus, Adaus, Mattathias, Eſchlemias.

Ex tertia tribu:

Neemias, Joſephus, Theodoſius, Baſaus, Ornias, Daces.

Ex quarta:

Jonathas, Abraus, Eliſaus, Ananias, Chabrias, Satus.

Ex quinta:

Iſacus, Jacobus, Jeſus, Sabbataus, Simon, Levis.

Ex ſexta:

Judas, Joſephus, Simon, Zacharias, Simoelus, Selemias.

Ex ſeptima:

Sabbataus, Zedekias, Jacobus, Iſachus, Iſias, Natthaus.

Ex octava:

Theodoſius, Jaſon, Jeſus, Theodotus, Joannes, Jonathas.

Ex nona:

Theophilus, Abramus, Araſmus, Endemias, Iaſon, Danielus.

Δεκάτης.

Ἱερεμίας, Ἄρσαμος, Ἰάσων, Ενδεμίας, Ελεάζαρος, Δαθαῖος.

Ενδεκάτης.

Σαμȣ́ηλος, Ἰώσηφος, Ἰȣ́δας, Ἰωνάθας, Χαβεῦ, Δοσίθεος.

Δωδεκάτης.

Ἰσάηλος, Ἰωάννης, Θεοδόσιος, Ἄρσαμος, Αβιήτης, Εζεκίηλος.

οἱ πάντες, ἑβδομήκοντα δύο.

Καὶ τὰ μὲν πρὸς τὴν τοῦ βασιλέως ἐπιστολὴν τοιαύτης ἐτύγχανεν ἀντιγραφῆς ὑπὸ τῶν περὶ Ελεάζαρον.

Ὡς δὲ ἐπηγγειλάμην καὶ τὰ τῶν κατασκευασμάτων διασαφῆσαι, ποιήσω. πολυτεχνίᾳ γὰρ διαφέροντα συνετελέσθη, τοῦ βασιλέως πολλὴν ἐπίδοσιν ποιουμένου, καὶ παρ᾽ ἕκαστον ἐπιθεωροῦντος τοὺς τεχνίτας. διὸ παριδεῖν οὐδὲν ἠδύναντο, οὐδὲ εἰκῇ συντελέσαι. πρῶτον δὲ τὰ περὶ τῆς τραπέζης ἐξηγήσομαι.

Προεθυμεῖτο μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς ὑπέροπλόν τι ποιῆσαι τοῖς μέτροις τὸ κατασκεύασμα. προσέταξε δὲ πυθέσθαι τῶν κατὰ τὸν τόπον, πηλίκη τις

Ex decima:

Hieremias, Arsamus, Iason, Endemias, Eleazarus, Dathæus.

Ex undecima:

Samuelus, Josephus, Judas, Ionathas, Chabeu, Dositheus.

Ex duodecima:

Isaelus, Ioannes, Theodosius, Arsamus, Abietes, Ezekielus.

Hi omnes fuerunt numero duo & septuaginta. Atque hæc quidem ad epistolam Regis sunt ita ab Eleazaro rescripta.

Porro, ut promisi, explicabo etiam ornamenta & elaborationem munerum, quæ varia & præstanti solertia artificii fuerunt confecta. Cum enim rex & suppeditaret omnia largiter, & artifices in conficiendis singulis observaret, non potuit fieri ut illi per negligentiam aliquid vel omitterent, vel temere & perperam conficerent. Primum autem mensæ confectionem exponam.

Hanc rex mole quidem valde magnam volebat extruere: sed cum jussisset interrogare illos qui Hierosolymis fuissent, quanta

τὶς ἡ προοῦσα καὶ κειμένη κατὰ τὸ ἱερὸν ἐν Ἱεροσολύμοις; Ὡς δὲ ἀπεφήναντο τὰ μέτρα· προσεπηρώτησεν, εἰ κατασκευάσει μείζονα· τινὲς μὲν οὖν καὶ τῶν ἱερέων, καὶ τῶν ἄλλων ἔλεγον, μηδὲν ἐπικωλύειν. ὁ δὲ εἶπε, βούλεσθαι καὶ πενταπλῶ τοῖς μεγέθεσι ποιῆσαι· διστάζειν δὲ, μή ποτε ἄχρηστος γένηται πρὸς τὰς λειτουργίας· οὐ γὰρ αἱρεῖσθαι τὸ κεῖσθαι μόνον ἐν τῷ τόπῳ παρ' αὐτοῦ· πολὺ δὲ μᾶλλον χάριν ἕξειν, ἐὰν τὰς καθηκούσας λειτουργίας ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατεσκευασμένων, οἷς καθῆκε, ποιῶνται δεόντως. οὐ γὰρ ἕνεκα σπανέως χρυσοῦ τὰ προσωπτελεσμένα βραχύμετρα καθέστηκεν· ἀλλὰ φαίνεται πρός τινα λόγον, εἰπεῖν, οὕτω συνεστηκέναι τοῖς μέτροις. εἰ γὰρ ἐπὶ τὰ τῆς οὔσης οὐδὲν ἂν ἐσπάνιζε, διόπερ οὐ παραβατέον, οὐδὲ ὑπερθετέον τὰ καλῶς ἔχοντα. τῇ μὲν οὖν ποικιλίᾳ τῶν τεχνῶν ἐκέλευσεν ὅτι μάλιστα χρήσασθαι, σεμνῶς ἅπαντα διανοούμενος, καὶ φύσιν ἔχων ἀγαθὴν εἰς τὸ συνιδεῖν πραγμάτων ἔμφασιν.

ὅσα

quanta illa prior ibi foret, & illi indicassent modum, ipseque rursus quæsivisset an majorem conficere deberet? Ac quidem tum nonnulli ex sacerdotibus & aliis dixissent, nihil obstare: ipse dixit se paratum esse ad extruendam vel quintuplo majorem, sed vereri ne ad ministeria inutilis fiat. Nam se non hoc respicere, ut tantum à se oblata in templo persistat: sed judicare multo plus gratiæ consecuturum, si ministeria & sacra solita rite, quibus conveniat, essent peracturi supra illa opera quæ à se essent confecta. Neque enim ob penuriam auri, priorem mensam ita parvam factam: sed sibi videri eam, cum satis auri habeat, certa de causa & ratione ista magnitudine constare: propterea non velle, neque debere eam, cum justa & commoda sit, transgredi & transmutare. Porro secum omnia diligentissime perpendens, ut erat ingenio ad formas & imagines rerum contemplandas satis acri, jussit, ut quam plurimum in eam ingenii artiumq; varietatis conferretur. Et quidem quæ

cœ-

ὅσα δὲ ἂν ᾖ ἔγγραφα, πρὸς καλλονὴν ἐκέλευσε ποιεῖν. ὅσα δὲ δι' ἀγράπτων, μέτρα αὐτοῖς παρακολουθῆσαι. δύο γὰρ πήχεων τὸ μῆκος, τὸ δὲ ὕψος πήχεος καὶ ἡμίσους συνετέλουν, χρυσίου δοκίμου στερεὰν πάντοθεν τὴν ποίησιν ἐργασάμενοι. λέγω δὲ, οὐ περί τι περιεπλυγμένου τοῦ χρυσοῦ, τῶν δὲ ἐλασμὸν αὐτὸν ἐπιδεδέσθαι· στεφάνην δὲ ἐποίησαν παλαιστιαίαν κυκλόθεν· τὰ δὲ κυμάτια στρεπτὰ, τὴν ἀναγλυφὴν ἔχοντα σχοινιδῶν ἔκτυπον, τῇ τορείᾳ θαυμαστῶς ἔχουσαν ἐκ τῶν τριῶν μερῶν· ἦν γὰρ τριγωνία. καὶ καθ' ἕκαστον μέρος ἡ διατύπωσις τῆς ἐνεργείας τὴν αὐτὴν διάθεσιν εἶχεν. ὥστε καθ' ὃ ἂν μέρος στρέφοιτο, τὴν πρόσοψιν εἶναι τὴν αὐτὴν· κειμένου δὲ κατὰ τῆς στεφάνης, τὸ μὲν εἰς τὴν αὐτὴν τράπεζαν ἀπόκλιμα τὴν διατύπωσιν ἔχειν τῆς ὡραιότητος. τὸ δὲ ἐκτὸς κλίμα πρὸς τὴν τοῦ προσάγοντος εἶναι θεωρίαν. διὸ τὴν ὑπεροχὴν ὀξεῖαν εἶναι τῶν δύο κλιμάτων συνέβαινε, μετέωρον ἐπι-

cœlata debebant esse, illa jubebat facere quam speciosissime: quæ vero plana & nullo cœlo exornata, illis modum suum convenientem præcipiebat adhibere. Hinc longitudine duorum cubitorum, altitudine autem unius & semis, eam extruebat, undique ex auro probato solidam, non foliaceo extrinsecus circumvoluto obductam. Coronam autem palmarem circumdederunt. Plegmata vero & reticula circum labia & extremitates erant contorta ad modum funiculorum, in quibus supra modum mirabile artificium torni ex tribus lateribus erat. Nam figura triangulari erant, & à quaque parte formata ad eundem effectum dispositionis suæ ut in quamcunque partem verterentur, eandem aspicienti faciem præberent: à parte quidem juxta coronam, tractus ille qui in mensam tendebat, formam decentem habebat: sed ille qui foras spectabat, decentiorem, ut qui accommodatus esset ad comtemplationem accedentium. Quia autem, ut diximus, forma triangularis erat operis in

ἐπικειμένην, ὡς προειρήκαμεν. τετραγώνου κατεσκευασμένου, καθ' ὃ ἂν μέρος στρέφοιτο· λίθων τε πολυτελῶν ἐν αὐτῶν διαθέσεις ὑπῆρχον, ἀνὰ μέσον τῶν σχοινίδων. ἕτερος παρ' ἕτερον πλοκὴν ἔχον ἀμίμητον τῇ ποιήσει. πάντες δὲ ἦσαν διὰ τρημάτων κατειλημμένοι, χρυσαῖς περόναις πρὸς τὴν ἀσφάλειαν. ἐπὶ δὲ τῶν γωνιῶν αἱ κατακλῶδες συνέσφιγγον πρὸς τὴν συνοχήν. ἐκ πλαγίων δὲ κατὰ τὴν στεφάνην κυκλόθεν τὰ πρὸς τὴν ἄνω πρόσοψιν ὠοθετία κατεσκεύαστο διὰ λίθων, ἐκτύπωσιν ἔχουσα προσοχῆς συνεχέσιν ἀναγλυφαῖς ῥαβδωταῖς, πυκνὴν ἐχούσαις τὴν πρὸς ἄλληλα θέσιν περὶ ὅλην τὴν τράπεζαν. ὑπὸ δὲ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν λίθων τῆς ὠοθεσίας, στέφανον ἐποίησαν οἱ τεχνῖται πάγκαρπον, ἐν ὑπεροχῇ προδήλως ἔχοντα βοτρύων καὶ σταχύων, ἔτι δὲ φοινίκων καὶ μήλων, ἐλαίας τε καὶ ῥοῶν καὶ τῶν παραπλησίων. τοὺς δὲ λίθους ἐργασάμενοι πρὸς τὴν τῶν προειρημένων καρπῶν διατύπωσιν, ἔχοντας ἑκάστου γένους τὴν χρόαν, ἀνέδησαν τῷ χρυσῷ κύκλῳ περὶ ὅλην τὴν τῆς τραπέζης κατασκευὴν κατὰ κρό-

τα-

in quamcunque partem versi, hinc utriusque hujus tractus pars in summo acuta & elevata erat. In hoc etiam altero tractu erant pretiosi & varii lapides, in medio plegmatum funalium situ contiguo per vices inserti ad inimitabilem connexionis formam: omnes etiam per foramina fibulis aureis, ut firmi inessent, comprehensi. Angulorum juncturas clausuræ constringebant. Circa partes autem coronæ ad aspectum eminentes, per obliquum in circuitu erat ex lapidibus preciosis confecta quædam ovorum facies, cum effigie extante, & virgulis exsculptis, ad formam continui & densi inter se situs, quæ ambibat totam mensam. Sub hac lapidea ovorum effigie, artifices fecerant coronam feracem omnium frugum, ita ut illi fructus extarent, & conspicui essent: ut botri, spicæ, palmæ, poma, olivæ, punica mala, & id genus alii fructus: quos singulos lapides non tantum ad formam, sed & colorem fructuum elaboratos in circuitu totius mensæ alligarant ad summum orbis aurei. Post co-

ronam

ταφον. μετὰ δὲ τὴν τοῦ στεφάνου διάθεσιν, ὁμοίως κατὰ τὴν τῆς ὠοθεσίας διασκευήν, ἡ κατεσκεύαστο καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ῥαβδώσεως καὶ διαγλυφῆς, καὶ κατ' ἀμφότερα τὰ μέρη τὴν τράπεζαν πρὸς τὴν χρῆσιν πεποιῆσθαι, καθ' ὃ ἂν μέρος αἴρωνται. ὥστε καὶ τὴν τῶν κυμάτων θέσιν, καὶ τὴν τῆς στεφάνης, εἶναι κατ' τὸ τῶν ποδῶν μέρος· ἔλασμα γὰρ ἐποίησαν καθ' ὅλου τοῦ πλάτους τῆς τραπέζης στερεὸν, δακτύλων τεσσάρων· ὥστε τοὺς πόδας ἐνίεσθαι εἰς τοῦτο, περόνας κατάκλεισιν ἔχοντας ἐσφίγχθαι κατὰ τὴν στεφάνην· ἵνα καθ' ὃν ἂν αἴρωνται μέρος, ἡ χρῆσις ᾖ. τοῦτο δὲ κατ' ἐπιφάνειαν θεωρεῖται ἀμφοπροδεξίου τῆς κατασκευῆς οὔσης. ὑπ' αὐτῆς δὲ τῆς τραπέζης μαίανδρον ἔκτυπον ἐποίησαν, ἐν ὑπεροχῇ λίθους ἔχοντα κατὰ μέσον πολυτελεῖς, τῶν πυλιάδων, ἀνθράκων τε καὶ σμαράγδων, ἔτι δὲ καὶ ὄνυχος, καὶ τῶν ἄλλων γενῶν τῶν διαφερόντων ἐν ὡραιότητι. μετὰ δὲ τὴν τοῦ μαιάνδρου διάθεσιν ἐπέκειτο χιαστὴ πλοκή, θαυμασίως ἔχουσα, ῥομβωτὴν ἀποτελοῦσα τὴν ἀνὰ μέσον θεω-

ronam ita exornatam extabat in opere ſimiliter & ovicularis illa facies, & illa reliqua virgularum & cœlaturæ forma, ut cum menſa eſſet ad uſum ab utraque parte confecta, ad utram eam erexeris, ab illa uſque ad ima pedum eandem & plegmatum & coronæ ſpeciem referret. Nam laminam menſæ, quam lata ea erat, adjunxerant ſolidam, & latitudine quatuor digitorum, ad pedes in eam inferendos, qui fibularum clauſuris aſtringerentur, ut in utramvis partem erecta menſa, apta eſſet uſui. Atque hæc quidem in externa ſuperficie menſæ utrobique ad uſum accommodatæ cernebantur. Supra ipſam autem conſpicuum meandrum fecerant, qui in medio haberet extantes lapides pretioſos, ut pyliades, carbunculos, ſmaragdos, ad hæc onyches, & alios qui ſpeciei fulgore præſtarent. Juxta meandrum erat patens quædam textura miro artificio confecta, in medio exprimens ſublongam & rotundam figuram rhombo ſimilem, quæ cryſtallum, & quod vocant electrum, ita affabre

θεωρίαν· ἐφ' ᾗ κρυστάλλου λίθου, καὶ τὸ λεγόμενον ἤλεκτρον ἐνεπτύπωτο, ἀμίμητον θεωρίαν ἀποτελοῦν τοῖς θεωροῦσι. τοὺς δὲ πόδας ἐποίησαν τὰς κεφαλίδας ἔχοντας κρινωτάς, ἀνάκλασιν κρίνων ὑπὸ τὴν τράπεζαν λαμβανόντων. τὰ δὲ τῆς ἐκτὸς προσόψεως ὀρθὴν ἔχοντα τὴν πετάλωσιν· ἡ δὲ ἀπ' ἐδάφους ἔρεισις τοῦ ποδός, ἄνθραξ λίθος πάντοθεν παλαιστιαία, κρηπῖδος ἔχουσα τάξιν κατὰ τὴν πρόσοψιν, ὀκτὼ δὲ δακτύλων τὸ πλάτος ἔχουσα. ἐφ' ὃν ἐπίκειται τὸ παρέλασμα τοῦ ποδός. κατεσκεύασε δὲ ἐκφύοντα κισσὸν ἀκάνθῳ πλεκόμενον ἐκ τοῦ λίθου, σὺν ἀμπέλῳ περιπλεκόμενον κυκλόθεν τῷ ποδὶ σὺν τοῖς βότρυσιν ὡς λιθουργεῖς ἦσαν μέχρι τῆς κεφαλῆς. ἡ δὲ αὐτὴ διάθεσις ἦν τῶν τεσσάρων ποδῶν πάντα ἐνεργῶς πεποιημένα καὶ προσηγμένα, τῆς ἐμπειρίας καὶ τέχνης τὰς ὑπεροχὰς ἀπαραλλάκτως ἔχοντα πρὸς ἀλήθειαν, ὥστε καὶ ῥιπίζοντος τοῦ πνεύματος τοῦ κατὰ τὸν ἀέρα, κίνησιν ἐπιδέχεσθαι τὴν τῶν φύλλων θέσιν, πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας διάθεσιν, τετυπωμένων ἁπάντων. ἐποίησαν δὲ

bre figurata habebat inserta, ut contemplantibus videretur opus inimitabile. Pedes vero ita erant parati, ut haberent lilia, & ea repansa in summo qua incumberet mensa Subtus autem folia quæ sub aspectum venirent, essent erecta. Pars autem ima pedis cujusque, qua innitebatur pavimento, constabat carbunculo ex omni parte palmari, latitudine digitorum octo: quia erat loco fundamenti, cui pedi reliqua moles tota incumbebat. Ex eo etiam artificiose exsculpta prodibat hedera acantho implexa & viti, quæ circumvoluta toti pedi botros haberet ad summum usque ex lapidibus preciosis confectos. Atque hæc eadem forma erat pedum quatuor, in quibus omnia erant ita elaborata affabre, & coaptata, ut peritiæ & artis præstantia non solum nihil discreparent à veritate, sed etiam vento per aerem flante moverentur eorum folia omnia, & situ & habitu ad nativam imaginem sculpta. Labia autem mensæ constabant ex tribus partibus, & erant veluti triplicata, ac clavibus subtilibus

δὲ τριμερὲς τὸ σῶμα τῆς τραπέζης, οἱονεὶ τρίπτυχον, πελεκίνοις συναρμοζόμενον γομφώσεσι πρὸς ἑαυτὰ κατὰ τὸ πάχος τῆς κατασκευῆς ἀθέατον καὶ ἀνεύρετον τὴν τῶν ἁρμῶν κατασκευάσαντες συμβολήν. ἡμιπηχίου δὲ οὐκ ἔλασσον ἦν τὸ πάχος τῆς ὅλης τραπέζης, ὥστε πολλῶν εἶναι ταλάντων τὴν ὅλην διασκευήν. ἐπειδὴ γὰρ οὐ προῄρητο τοῖς μεγέθεσιν οὐδὲν προσθεῖναι ὁ βασιλεύς. ὅσον ἔδει δαπανηθῆναι κατασκευαζομένων μειζόνων, ταῦτα ἀπέδωκε πλείονα. καὶ κατὰ τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ πάντα ἐπετελέσθη θαυμασίως καὶ ἀξιολόγως ἔχοντα, καὶ τὴν τέχνην ἀμίμητα, καὶ τῇ καλλονῇ διαπρεπῆ.

Τῶν δὲ κρατήρων δύο μὲν ἦσαν, τὴν κατασκευὴν φολιδωτὴν ἔχοντες, ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρι τοῦ μέσου. τὴν διασκευὴν τῇ τορείᾳ, καὶ τὴν τῶν λίθων ἀνὰ μέσον τῶν φολίδων σύνδεσιν πολυτέχνως ἔχοντες. εἶτα μαίανδρος ἐπέκειτο πηχυαῖος ὕψει. τὴν δὲ ἐκτύπωσιν ἐνυπῆρχε διὰ λιθώσεως ποικίλης, ἐμφαῖνον σὺν ὡραιότητι τὸ τῆς τέχνης φιλόπονον. ἐπὶ δὲ τούτου ῥάβδωσις, ἐφ'

ἡ

bus ita inter se per crassitudinem operis coagmentata, ut neque cerni neque inveniri posset, qua juncturæ coirent. Crassitudo autem mensæ totius non minor erat semicubito: unde sumptus ad multa millia protrahebantur. Nam quia Rex semel constituerat, non esse magnitudine ampliorem faciendam, quæ insumenda fuissent in eam, illa, atque adeo plura, contulit in crassitudinem, omniaque sunt ex ipsius sententia perfecta ad ornatum excellentem & visu mirabilem, in quo & artificium superaret omnem imitationem, & speciei decor esset valde conspicuus.

Crateres autem duo erant ornatu sqammoso, ab imo usq; ad medium perquam artificiose torno exsculpti, in medio squammarum interseritis lapidibus preciosis. Hinc sequebatur meander altitudine cubitali, ita ex lapidibus variis figuratus, ut in eo præter speciem pulchritudinis, artis etiam insignis industria eluceret. Post hunc erat virgularum series, super quam usque ad labia rhom-

bi

ἡ διαπλοκὴ ῥόμβων, δικτυωτὴν ἔχουσαι τὴν πρόσοψιν ἕως ἐπὶ τὸ στόμα. τὰ δὲ ἀνὰ μέσον ἀσπιδίσκοι λίθων ἑτέρων παρ' ἑτέροις, τοῖς γένεσι παραλλαγὴν ἐχόντων, τετραδακτύλων οὐκ ἔλαττον, ἀνεπλήρουν τὸ τῆς καλλονῆς ἐναργές. ἐπὶ δὲ τῆς στεφάνης τοῦ στόματος κρίνων τύπωσις, σὺν ἀνθεμίσι καὶ βοτρύων σχοινίῳ διαπλοκεὶ διετυποῦντο κυκλόθεν. οἱ μὲν οὖν διὰ τοῦ χρυσοῦ τοιαύτην εἶχον τὴν κατασκευήν, χωροῦντες ὑπὲρ δύο μετρητάς. οἱ δὲ ἀργυροῖ λίαν εἶχον τὴν διασκευὴν ἔνοπτρον δὴ γεγονυῖαν, πρὸς αὐτὸ τοῦτο θαυμασίως ἔχουσαι, ὥστε πᾶν τὸ προσαχθὲν ἀπαυγάζεσθαι σαφέστερον μᾶλλον, ἢ ἐν τοῖς κατόπτροις. οὐκ ἐφικτὸν δέ ἐστιν ἐξηγήσασθαι τὰ προσυντελεσθέντα πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἔμφασιν. ὡς γὰρ ἐπετελέσθη, τεθέντων τῶν κατασκευασμάτων ἑτέρου παρ' ἕτερον, λέγω δὲ πρώτου ἀργυροῦ κρατῆρος, εἶτα χρυσοῦ, πάλιν ἀργυροῦ καὶ χρυσοῦ, παντελῶς ἀνεξήγητος ἐγένετο τῆς προσόψεως ἡ διάθεσις· καὶ τῶν πρὸς τὴν θεωρίαν προσιόντων οὐ δυναμένων

bi ad similitudinem retis complicati. In medio horum scuta ex lapidibus diversi generis, magnitudine non minore quatuor digitorum, ad summum illustrabant splendorem pulchritudinis illa sua perpetua lapidum discrepantia. In coronæ autem labiis erant expressa lilia, & anthemides, atque botri in ambitu intertexti. Talem formam habebant crateres aurei, qui capiebant plus quam duas urnas. Argentei autem erant, ad nitorem mirifice conspicuum & splendentem, propter hoc ipsum elaborati, ut quidvis adhibitum in iis multo expressius quam in ipsis speculis repræsentaretur: nec sane licet oratione assequi veram effigiem eorum. Nam postquam essent perfecti, & hoc ordine dispositi, ut primum locum haberet argenteus, secundum aureus, deinde rursus argenteus, postea aureus positus esset, plane inenarrabilis spectaculi facies reddebatur: ut accedentes ad contemplandum, non possent discedere, eo quod omnia splendore eorum illustrarentur, & quod in

μένων ἀφίςασθαι, διὰ τὴν περιεκό-
γειαν, καὶ τὸ τῆς ὄψεως τερπνόν.
ποικίλη γὰρ ἦν ἡ τῆς ἐπιφανείας
ἐνέργεια. περιορώντων γὰρ πρὸς
αὐτὴν τὴν τοῦ χρυσίου κατασκευὴν,
ψυχαγωγία τις ἦν μετὰ θαυμασ-
μοῦ, συνεχῶς ἐφ' ἕκαςον ἐπιβαλ-
λούσης τῆς διανοίας τεχνίτευμα.
καὶ πάλιν ὅτε πρὸς τὴν τῶν ἀργυ-
ρῶν προσβλέψαι τις θέσιν ἤθελεν,
ἀπέλαμπε τὰ πάντα κυκλόθεν,
ὡς ἄν τις ἕςηκε, καὶ διάχυσιν ἐ-
ποίει μείζονα τοῖς θεωμένοις· ὥςε
παντελῶς ἀνεξήγητον εἶναι τῶν ἐνηρ-
γημένων τὴν πολυτεχνίαν.

Τὰς δὲ χρυσᾶς φιάλας διετόρευ-
σαν ςεφάνοις ἀμπέλου κατὰ μέσον.
περὶ δὲ τὰ χείλη, κιττοῦ τε καὶ
μυρσίνης, ἔτι δὲ ἐλαίας ἀνέπλεξαν
ςέφανον ἔκτυπον, πολυτελεῖς ἐνέν-
τες λίθους· καὶ τὰς λοιπὰς δὲ
τορείας διηλλαγμένας ἐπετέλεσαν,
ἅπαντα φιλοτιμηθέντες εἰς ὑπερο-
χὴν δόξης τοῦ βασιλέως ποιῆσαι·
καθόλου γὰρ οὔτε ἐν τοῖς βασιλικοῖς
ὑπῆρχε ῥισκοφυλακίοις τοιαύτη
κατασκευὴ τῇ πολυτελείᾳ καὶ τε-
χνουργίᾳ, οὔτε ἐν τινι ἄλλῳ. προ-
νοιαν

contemplatione magna inesset jucunditas, & ea condita varia quadam vi apparitionis & specie ipsorum, dum contemplantes quidem decus aurearum craterarum sentirent perpetuam quandam voluptatem, cum admiratione animi assidue se ab una ad aliam artificii solertiam conferentis. Respicientibus ad argenteos, undique in oculos incurreret splendor, qui multo etiam magis caperet animos, & majori voluptate spectantium oculos mulceret: ex quo sane varietas & solertia artificii eorum non potest enarrari.

Porro phialas aureas ita torno expolierant, ut in medio haberent coronas vitis, circa labia hederæ & myrti: quibus etiam coronam oleæ illustrem & lapidibus valde pretiosis exornatam interseruerant, & reliqua similiter varietate sculpturæ speciosa reddiderant, dum singulari industria studerent omnia absolvere ad excellentiam gloriæ Regis. Nam prorsus neque in ærario regio, neque ullo alio extabant tanti sumptus & tam artificiosa opera.

νοιαν γὰρ οὐ μικρὰν ἐποιεῖτο ὁ βασιλεὺς, φιλοδοξῶν εἰς τὰ καλῶς ἔχοντα. πολλάκις γὰρ τὸν δημόσιον χρηματισμὸν παρίει. τοῖς δὲ τεχνίταις παρήδρευεν ἐπιμελῶς, ἵνα καθηκόντως τῷ τόπῳ συντελέσωσιν, εἰς ὃν ἀπεστέλλετο τὰ τῶν ἔργων. διὸ πάντα σεμνῶς ἐγεγόνει, καὶ καταξίως τοῦτε ἀποστέλλοντος βασιλέως, καὶ τοῦ προεστῶτος ἀρχιερέως τοῦ τόπου. καὶ γὰρ τὸ τῶν λίθων πλῆθος ἄφθονον, καὶ μεγάλοι τοῖς μεγέθεσιν, οὐκ ἔλαττον πενταχιλίων· καὶ ταῖς τέχναις κρατιστεύοντα πάντα, ὥστε πενταπλασίως τοῦ χρυσοῦ τιμιωτέραν εἶναι τὴν τῶν λίθων δόσιν, καὶ τὴν τῶν τεχνῶν ἐνέργειαν.

Ὑπολαμβάνων οὖν καὶ τούτων τὴν ἀναγραφὴν ἀναγκαίαν οὖσαν, δεδήλωκά σοι. τὰ δὲ ἑξῆς περιέχει τὴν πρὸς τὸν Ἐλεάζαρον ὁδὸν ἡμῖν γενομένην· τὴν δὲ θέσιν τῆς ὅλης χώρας πρῶτον δηλώσω. Ὡς γὰρ παρεγενήθημεν ἐπὶ τοὺς τόπους, ἐθεωροῦμεν τὴν πόλιν μέσην κειμένην ἐπ' ὄρους, ὑψηλὴν ἔχοντος τὴν ἀνάστασιν· ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς κατ-

σκεύαστο

ra. Rex enim, ut erat ambitiosus circa decus & splendorem, non parum adhibebat curæ & solicitudinis ad hoc suum institutum. Nam sæpe omissis publicis occupationibus, studiose assidebat artificibus, ut illi perficerent omnia, ut conveniret loco, in quem illa opera missurus erat. Unde quidem evenit, ut omnia essent absoluta honorifice, & pro dignitate tum regis mittentis, tum summi sacerdotis, qui præesset loco illi. Nam lapides & magnitudine conspicui, & numero multi, non pauciores quinque millibus adhibiti erant: tum artis solertia omnia ita excellebant, ut quintuplo pretium auri superarent lapides collati, & artificum industria navata.

Ita habes & hæc, quorum expositionem judicavi necessariam. Sequens narratio continebit iter nostrum ad Eleazarum: sed primum declarabo tibi totius regionis situm. Postquam ergo pervenimus in loca illa, cernebamus civitatem in medio regionis sitam super montem editum & subarduum. In hujus summo erat extru-

 ctum

σκεύαστο τὸ ἱερὸν ἐκπρεπῶς ἔχον· καὶ οἱ περίβολοι τρεῖς, ὑπὲρ ἑβδομήκοντα δὲ πήχεις τῷ μεγέθει, καὶ τὸ πλάτος ἀκόλουθον, καὶ τὸ μῆκος, τὸ κατὰ τὸν οἶκον διασκευῆς ὑπῆρχε· μεγαλομερείᾳ καὶ χορηγίᾳ κατὰ πάντα περιβαλλούσῃ διῳκοδομημένων ἁπάντων. καὶ τοῦ θυρώματος δὲ, καὶ τῶν περὶ αὐτὸ συνδέσμων κατὰ τὰς φλιὰς, καὶ τῆς τῶν ὑπερθύρων ἀσφαλείας, ἔκδηλος ἦν ἡ τῶν χρημάτων γεγονυῖα ἀφειδὴς δαπάνη· τοῦ τε καταπετάσματος ἡ διατύπωσις, θύρωσι κατὰ πᾶν ἐμφερεστάτη ὑπῆρχε. καὶ μάλιστα διὰ τὴν τοῦ πνεύματος ὑποδρομὴν, ἀδιάλειπτον κίνησιν λαμβανούσης τῆς ὑφῆς, διὰ τὸ ἀπ' ἐδάφους γινομένης τῆς ὑποδρομῆς κατὰ τὴν κόλπωσιν, μέχρι τῆς ἄνω διατάσεως, ἡδεῖαν τινα δυσαπάλλακτον τὴν θεωρίαν ἔχοντος τοῦ πράγματος.

Ἥ τε τοῦ θυσιαστηρίου κατασκευὴ, σύμμετρον ἔχουσα πρὸς τὸν τόπον, καὶ τὰ θύματα διὰ πυρὸς ἐξαναλούμενα, τὴν οἰκοδομὴν εἶχε· τῆς δὲ ἀναβάσεως τῆς πρὸς αὐτὸ, πρὸς τὴν εὐκοσμίαν ἔχοντος τοῦ τόπου, α-

,θη-

ctum Templum, cum insigni ornatu: circum quod erant tres muri altitudine supra septuaginta cubitos, & tum latitudine pro tali altitudine, tum longitudine pro structura & mole ædificii Atque hæc omnia erant exædificata perquam magnifice, cum sumptus ex omni parte excellentia. Conspicua etiam erat magnificentia expensarum in portas, & compages partium earum inferiorum, & in munitionem superliminarium. Velum item appensum erat, ad similitudinem januarum formatum, quod spectaculum quoddam jucundissimum, & quo nunquam facile satiari posses, præbebat: & quidem ideo præcipue, quia à vento subintrante perpetuo movebatur, & quidem sinuatione ab imo usque ad summum, ob ventum à pavimento subintrantem.

Altare etiam extructum erat apposite & ad locum illum, & hostias quæ ibi igne consumerentur. Qua vero parte ascensus erat ad illud, ea perquam decenter exornata erat, & pulchre accommodata ad mini-

steria

θηκόντας τὸ κλίμα τῶν λειτουργιῶν, τῶν ἱερέων κεκαλυμμένων μέχρι τῶν σφυρῶν βυσσίνοις χιτῶσι. ὁ δὲ οἶκος βλέπει πρὸς ἕω, τὰ δὲ ὀπίσθια αὐτοῦ πρὸς ἑσπέρας· τὸ δὲ πᾶν ἔδαφος λιθόστρωτον καθέστηκε. καὶ κλίματα πρὸς τοὺς καθήκοντας τόπους ἔχει τῆς τῶν ὑδάτων ἐπιφορᾶς ἕνεκεν, ἣ γίνεται διὰ τὴν σμῆξιν τῶν ἀπὸ τῶν θυσιῶν αἱμάτων. πολλαὶ γὰρ μυριάδες κτηνῶν προσάγονται κατὰ τὰς τῶν ἑορτῶν ἡμέρας. ὕδατος δὲ ἀνέκλειπτός ἐστι σύστασις ὡς ἂν καὶ πηγῆς ἔσωθεν πολυρρύτου φυσικῶς ἐπιρρεούσης. ἔτι δὲ θαυμασίων καὶ ἀδιηγήτων ὑποδοχείων ὑπερχόντων ὑπὸ γῆν, καθὼς ἀπέφαινον, πέντε σταδίων κυκλόθεν τῆς κατὰ τὸ ἱερὸν καταβολῆς· καὶ ἑκάστου τούτων σύριγγας ἀναριθμοὺς, καθ' ἕκαστον μέρος ἑαυτὰ συναπτόντων τῶν ῥευμάτων· καὶ πάντων ταῦτα μεμολιβδῶσθαι κατ' ἐδάφους καὶ τοῦ τοίχου· ἐπὶ δὲ τούτων κεχύσθαι πολύ τι πλῆθος κονίας, ἕως ἐνεργῶς γεγενημένων ἁπάντων. εἶναι δὲ πυκνὰ τὰ στόματα πρὸς τὴν βάσιν, ἀοράτως ἔχοντα τοῖς πᾶσι πλὴν αὐτοῖς οἷς ἐστι λειτουργία. ὡς ῥοπῇ

καὶ

steria sacra, & habitum sacerdotum ad talos usque indutorum tunicis ex bysso. Templum autem spectat ad ortum, posterioribus ejus ad occasum tendentibus. Et pavimentum totum est lapide constratum, tractusque habet aquæ immittendæ ad loca certa, quæ immittitur ad abluendum sanguinem hostiarum: quia in solennibus festis multa millia jumentorum offeruntur. Aquæ vero confluxus nunquam deficit: & quia fons intrinsecus magnus naturalem, & eam perennem scaturiginem habet, & quia subtus terram sunt mira & inenarrabili arte aquarum receptacula, confecta per quinque stadia, quemadmodum apparebat undequaque circum templum, quorum singula habent fistulas infinitas, utrinque in se invicem emittentes fluxus: atque hæc omnia in imo & à lateribus plumbo sunt obducta, & multa terra accurate cooperta. Sunt præterea multa ostia in fundo & basi, quæ nemo cernere potest, præter illos quibus ministerium est commissum: per hæc impetu &

ef-

καὶ πνεύματι πάντα καθαρίζεσθαι τὰ συναγόμενα παμπληθῆ τῶν θυμάτων αἵματα.

effluxu supermissæ aquæ, sanguis quantumvis copiosus à victimis collectus, abluitur & expurgatur.

Πεπεισμένος δὲ καὶ αὐτὸς τὴν τῶν ὑποδοχείων κατασκευὴν δηλώσω καθὼς ἐπιστώθην. προήγαγον γὰρ πλέον σταδίων τεσσάρων ἐκ τῆς πόλεως, καὶ πρός τινα τόπον ἐκέλευσέ τις κατακύψαντα συνακοῦσαι τοῦ γινομένου ψόφου τῆς ἀπαντήσεως τῶν ὑδάτων· ὥστε συμφανές μοι γεγονέναι τὸ μέγεθος τῶν ἀγγείων, καθὼς δεδήλωται.

Exponam etiam, quomodo ipse istorum receptaculorum molem & structuram ex singulari benevolentia monstratam cognovi. Nam abduxerunt me ex civitate ultra quatuor stadia, & jussit me unus capite ad locum quendam inclinato auscultare sonum, quem aquarum concursus ederet. Hinc ego aperte cognovi magnitudinem vasorum illorum, de quibus dixi.

Τῶν δὲ ἱερέων ἡ λειτουργία κατὰ πᾶν ἀνυπέρβλητός ἐστι τῇ ῥώμῃ, καὶ τῇ τῆς εὐκοσμίας καὶ σιγῆς διαθέσει. πάντες γὰρ αὐτοκελεύστως διαπονοῦσι, πολλῆς γινομένης κακοπαθείας. καὶ ἑκάστῳ τὸ διατεταγμένον μέλει· καὶ ἀδιαλείπτως ὑπηρετοῦσιν, οἱ μὲν τὴν ξυλείαν, οἱ δὲ ἔλαιον, οἱ δὲ σεμίδαλιν, οἱ δὲ τὰ τῶν ἀρωμάτων, ἕτεροι τὰ τῆς σαρκὸς ὁλοκαυτοῦντες ἰσχύϊ διαφερόντως συγχρώμενοι· διαλαβέντες γὰρ ἀμφοτέραις τῶν μόσχων τὰ

Sacerdotes vero ministeria peragentes, omnino virium robore præstant, cum summa ornatus ac silentii reverentia. Nam omnes sponte intenti sunt laboribus, licet valde molestis. Ac suæ cuique demandatæ partes sunt curæ, sine intermissione ministerii. Alii enim ligna, alii oleum, alii similam, alii aromata in ministerio suo curant: alii integras carnes hostiarum comburunt, utentes in hoc magna virium & intentione & dexteritate. Apprehensa enim utrisque manibus vitu-

τὰ σκέλη, πλεῖον ὄντα ταλάντου σχεδὸν ἑκάστου, ἀναρρίπτουσιν ἑκατέραις θαυμασίως ὕψος ἱκανόν, καὶ οὐχ ἁμαρτάνουσι τῆς ἐπιθέσεως. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τῶν προβάτων, ἔτι δὲ αἰγῶν, τοῖς βάρεσι καὶ πιμελῇ θαυμασίως ἔχει. κατὰ πᾶν γὰρ ἐκλεγομένων, οἷς ἐπιμελές ἐστιν, ἀμώμητα, καὶ τῇ παχύτητι διαφέροντα, τὸ προειρημένον ἐπιτελεῖται. πρὸς δὲ τὴν ἀνάπαυσιν τόπος αὐτοῖς ἐστιν ἀποτεταγμένος, οὗ καθίζουσιν οἱ διαναπαυόμενοι. τούτου δὲ γινομένου, τῶν διαλελοιπότων ἐγείρονται πρόθυμοι, οὐδενὸς ἐπιτάσσοντος τὰ τῆς λειτουργίας· ἥ τε πᾶσα σιγὴ καθέστηκεν, ὡς τόπον λαμβάνειν, μηδένα ἄνθρωπον ἐν τῷ τόπῳ παρεῖναι, πρὸς τοὺς ἑπτακοσίους παρόντων τῶν λειτουργῶν, καὶ τῶν προσαγόντων δὲ τὰ θύματα πολύ τι πλῆθος. ἀλλὰ φόβῳ καὶ καταξίως μεγάλης θειότητος ἅπαντα ἐπιτελεῖται.

Μεγάλην δὲ ἔκπληξιν ἡμῖν παρέσ-

vitulorum crura, quæ ſingula fere talenti pondo habebant, per vices utraque manu ſurſum porriciunt mira induſtria, in altitudinem ſatis magnam: nec in iis excipiendis errant. Simili modo porriciunt etiam ovium crura, nec non & caprarum, quæ mirifice & pondere & pinguedine excellunt. Nam quod jam dictum eſt, ita peragitur, ut ad id, à certis quibus hoc curæ eſt, per omnia ſeligantur, quæ & labe reprehenſionis omni vacent, & pinguedine excellant. Ad quietem autem habent locum certum, ubi quieſcentes recumbunt: atque inde uſi quiete, alacres & prompti excitantur, nemine ipſis miniſterii officia imperante. Tantumque ubique eſt ſilentium, ut putes in loco illo nullum prorſus eſſe hominem: cum interim & ſacerdotum miniſtrantium ſint circiter ſeptuaginta, & eorum qui hoſtias adducant valde magnus numerus. Ita omnia cum reverentia, & ut convenit magnæ divinitati, peraguntur.

Hinc vero magnus nos ſubibat

ρέσχεν, ὡς ἐθεασάμεθα τὸν Ελεάζαρον ἐν τῇ λειτουργίᾳ, τά τε τοῦ στολισμοῦ καὶ τῆς δόξης, ἣ συνίσταται διὰ τὴν ἔνδυσιν οὗ φορεῖ χιτῶνος, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν λίθων. χρυσοῖ γὰρ κώδωνες περὶ τὸν ποδήρη εἰσὶν αὐτοῦ, μέλους ἦχον ἀνιέντες ἰδιάζοντα. παρ' ἑκάτερον δὲ τούτων ἄνθεσι πεποικιλμένοι ῥοΐσκοι, τῇ χρόᾳ θαυμασίως ἔχοντες. κατέζωστο δὲ διαφόρῳ ζώνῃ διαπρεπεῖ, διϋφασμένῃ καλλίστοις χρώμασιν. ἐπὶ δὲ τοῦ στήθους φορεῖ τὸ λεγόμενον ΛΟΓΕΙΟΝ, ἐν ᾧ συνεσφιγμένοι λίθοι δεκαδύο, διαλλάσσοντες τοῖς γένεσι, χρυσῷ κεκολλημένοι, τὰ τῶν φυλάρχων ὀνόματα κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς διάταξιν γενηθεῖσαν ἀπαυγάζοντες, ἕκαστος ἀνεξήγητον τῆς ἰδιότητος τὴν φυσικὴν χρόαν. ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς ἔχει τὴν λεγομένην Κίδαριν. ἐπὶ δὲ ταύτης τὴν ἀμίμητον μίτραν, τὸ καθηγιασμένον βασίλειον. ἐκ τόπων, ἐπὶ πετάλῳ χρυσῷ γράμμασιν ἁγίοις τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ. κατὰ μέσον τῶν ὀφρύων, δόξῃ πεπληρωμένον· ὁ κριθεὶς ἄξιος τούτων ἐν ταῖς λειτουργ-

bat ſtupor, cum aſpexiſſemus Eleazarum ſacra tractantem, & ornatum illum ejus, & dignitatis reverentiam, emergentem ex tunica induta, & lapidibus in ea pretioſis. Nam aurea tintinabula ad pedes uſque ornatus ejus dependent, quæ ſingula harmoniæ edunt ſonum ſuum : inter quæ ſingula ſunt punica mala, & floribus variis & colore miro decorata. Zona autem cinctus erat valde decente, & variis ac pulcherrimis coloribus pertexta. Supra pectus geſtabat quod λογεῖον vocant : in quo implexi & auro alligati erant duodecim lapides generum diverſorum, qui ſplendentes ſpecie inenarrabili nativi & proprii coloris, inſcripta habebant nomina principum cujuſque tribus, juxta priſcam & ab initio inſtitutam ordinationem. Supra caput habebat tegumentum, quod Cidarim vocant : & ſupra hanc inimitabilis artificii mitram, ornamentum regale à conſecratum. Hinc ſupra laminam auream nomen Dei ſacris literis ſcriptum uſque ad medium ſupercilio-

τουργίαις. ἡ δὲ συμφάνεια τούτων ἐμποιεῖ φόβον καὶ ταραχὴν, ὥστε νομίζειν εἰς ἕτερον ἐληλυθέναι ἐκτὸς τοῦ κόσμου· καὶ διαβεβαιοῦμαι, πάντα ἄνθρωπον προσελθόντα, τῇ θεωρίᾳ εἰς ἔκπληξιν ἥξειν, καὶ θαυμασμὸν ἀδιήγητον, μετατραπέντα τῇ διανοίᾳ, διὰ τὴν περὶ ἕκαστον ἁγίαν κατασκευήν.

ciliorum maximo cum decore protendens. Ipse vero Eleazarus in tractatione sacrorum videbatur his omnibus dignus esse. Qui autem splendor inde existebat metu & turbatione quadam ita afficiebat spectantes, ut extra ornatum aliam induisse personam Eleazarus videretur: affirmoque omnem qui accessisset, ex illa contemplatione captum animo valde quidem stupere velle propter illum sanctum habitum, qui in singulis videbatur inesse.

Πρὸς δὲ τὴν ἐπίγνωσιν ἁπάντων, ἐπὶ τὴν παρακειμένην ἄκραν τῆς πόλεως ἀναβάντες, ἐθεωροῦμεν. ἣ κεῖται μὲν ἐν ὑψηλοτάτῳ τόπῳ, πύργοις ἐξησφαλισμένη πλείοσι μέχρι κορυφῆς, εὐμήκεσι λίθοις ἀνῳκοδομημένων αὐτῶν, ὡς μεταλαμβάνομεν, πρὸς φυλακὴν τῶν περὶ τὸ ἱερὸν τόπων· ἵνα, ἐὰν ἐπίθεσίς τις ἢ νεωτερισμὸς, ἢ πολεμίων ἔφοδος γένηται, μή τις δυνήται ὁδὸν εἰς τοὺς περιβόλους ποιήσασθαι τοὺς περὶ τὸν οἶκον· ἐπικειμένων καὶ ὀξυβελῶν ἐπὶ τῶν πύργων τῆς ἄκρας, καὶ ὀργάνων ποικίλων καὶ τοῦ τόπου κατα-

τὰ

Hinc, ut omnia cognosceremus, in adjacentem civitatis arcem ascendentes, eam perlustrabamus. Hæc sita in editissimo loco, munita est turribus ad summum usque longis lapidibus extructis, ad illorum quæ circum templum erant locorum, ut colligebamus, custodiam: ut si quæ insidiæ, aut qui tumultus, aut hostium ingressus existeret, ne quis posset aditum aperire ad illa circum templum munimenta. Nam in turribus arcis erant acuta jacula, & varia bellica instrumenta: locusque iste erat in vertice montis supereminens inter

alia

τὰ κορυφὴν ὄντος τῶν προειρημένων περιβόλων, ὡσανεὶ φυλασσομένων τῶν πύργων ὑπὸ τῶν πιστοτάτων ἀνδρῶν καὶ τῇ πατρίδι μεγάλας ἀποδείξεις δεδωκότων. οἵ τινες οὐκ εἶχον ἐξουσίαν ἐξιέναι τῆς ἄκρας, εἰ μὴ ταῖς ἑορταῖς, καὶ τοῦτο ἐκ μέρους. οὐδὲ εἰσοδεύειν εἴων οὐδένα. μετὰ ἀκριβείας δὲ πολλῆς εἶχον, εἰ καί τις ἐπιταγὴ γένοιτο διὰ τοῦ προκαθημένου, πρὸς θεωρίαν δέξασθαί τινας· οἷον καὶ καθ' ἡμᾶς ἐγεγόνει. μόλις γὰρ ἀνόπλους ὄντας ἡμᾶς δύο παρεδέξαντο, πρὸς τὸ καταννοῆσαι τὰ τῶν θυσιῶν· ἔλεγον δὲ καὶ δι' ὅρκων πεπιστῶσθαι τὸ τοιοῦτον. τοὺς δὴ πάντας ὀμωμοκέναι, κατ' ἀνάγκην ἐπιτελουμένου θείως, τὸ κατὰ τὸν ὁρισμὸν πρᾶγμα, ὄντας πεντακοσίους, μὴ παραδέξασθαι πλεῖον ἀνθρώπων πέντε κατὰ τὸ αὐτό. τοῦ δὴ ἱεροῦ τὴν πᾶσαν εἶναι φυλακὴν τὴν ἄκραν. καὶ τὸν καταβαλλόμενον αὐτὴν τὴν προφυλακὴν τῶν εἰρημένων, οὕτως ἠσφαλίσθαι.

Τῆς δὲ πόλεως ἐστὶ τὸ χύμα συμμέτρως ἔχον, οἷον τεσσαράκοντα σταδίων ὄντος τοῦ περιβόλου, καθόσον εἰκάσαι δυνατόν. ἔχει δὲ τὴν τῶν πύργων

alia munimenta: turribus præterea custoditis à fide dignissimis, & patriæ multis argumentis declaratis viris, qui non habebant facultatem egrediendi ex arce præterquam festis diebus, idque per partes & vices: neque sinebant ingredi quenquam. Et à præside jussi admittere aliquem contemplandi gratia, valde accurate eum observabant: quod etiam tum, cum nos adessemus, eveniebat. Nam ægre nos duos & inermes admittebant, ad perlustrandas res sacras. Dicebant enim, sibi sub fide commissam hanc curam: omnesque adductos ad hoc juramento, ut sancte hanc rem, ut esset sibi præscripta, curare vellent: nempe ut cum sint numero quingenti, nunquam admitterent simul plures quam quinque. Quippe templi munitionem omnem esse arcem & proinde fundatorem istius vigilias tam bene curasse.

Civitatis vero amplitudo est mediocritate quadam temperata: quæ, quantum colligere potuimus, in circuitu quadraginta stadia habet. Turres ejus sub-

γῶν θέσιν θεατροειδῆ. καὶ φαινομένων διόδων τῶν ὑποκειμένων, τῶν δὲ ἐπάνωθεν εἰθισμένων, καὶ τὰς διὰ τούτων διεξόδους· ἀνάκλασιν γὰρ ἔχει τὰ τῶν τόπων, ὡς ἂν ἐπ' ὄρους τῆς πόλεως ᾠκοδομημένης. εἰσὶ δὲ καὶ διαβάθραι πρὸς τὰς διόδους, οἱ μὲν μετέωροι τὴν ὁδείαν, οἱ δὲ ὑπ' αὐτὰς ποιοῦνται, καὶ μάλιστα διεστηκύιας τῆς ὁδείας, διὰ τοὺς ἐν ταῖς ἁγνείαις ὄντας· ὅπως μηδενὸς θιγγάνωσιν, ὧν οὐ δέον ἐστίν.

Οὐκ ἀλόγως δὲ τὴν πόλιν συμμετρίᾳ καθηκούσῃ κατεσκευάσαντο οἱ πρῶτοι, σοφῶς δὲ ἐπινοήσαντες. τῆς γὰρ χώρας πολλῆς οὔσης καὶ καλῆς, καὶ τινῶν μὲν πεδινῶν, τῶν κατὰ τὴν Σαμαρεῖτιν λεγομένων, καὶ τῶν συναπτόντων τῇ τῶν Ἰδουμαίων χώρᾳ· τινῶν δὲ ὀρεινῶν, τῶν πρὸς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς γῆς γίνεσθαι συνεχῶς, ἵνα καὶ διὰ τοῦτο οὗτοι τὴν εὐκαρπίαν ἔχωσιν· οὗ γενομένου, γεωργεῖται μὲν πάντα, δαψιλείας πολλῆς ἐν πάσῃ τῇ προειρημένῃ χώρᾳ. Τῶν δὲ πόλεων ὅσαι μέγεθος ἔχουσι, καὶ τὴν ἀκόλουθον εὐδαιμονίαν, ταύταις συμβέβη-

subtus videntur esse perviæ, supra vero transitus usitatos habent, & sunt ad formam theatralem dispositæ. Nam quia civitas in monte est sita, sunt reflexæ, & in se invicem pronæ. Ad illos transitus sunt etiam parati ascensus graduum editiores, ut alii in sublimi, alii subtus incederent. Quæ distinctio præcipue facta est ob sanctos & religioni deditos viros, ut neminem attingerent, quem non liceat.

Non temere autem illi primi conditores, civitatem hac convenienti amplitudinis dimensione condiderunt: sed sapienti hoc consilio fecerunt. Nam regio est ampla & bona. Versus quidem Samaritas, & qua attingit Idumæos, magna ex parte est campestris: in nonnullis etiam aliis locis est montosa, ubi agricolatione & diligenti terræ elaboratione indiget. Sed fere fit, ut etiam hi cultores ob suam industriam & diligentiam, abundantiam frugum habeant. Ex quo sane fit, ut omnia excolantur: & ubique in regione sit magna fructuum affluentia. At vero quæ civita-

 tes

βέβηκεν ἀνδρῶν, ἀμελεῖσθαι δὲ τὰς χώρας, πάντων ἐπὶ τὸ κατὰ ψυχὴν ἱλαροῦσθαι νενευκότων, καὶ τῇ κατασκευῇ πάντας ἀνθρώπους ἐπὶ τὰς ἡδονὰς καταφέρους εἶ. τοῦτο δὲ ἐγίνετο ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὑπερβάλλουσαν πάσας τῷ μεγέθει καὶ εὐδαιμονίᾳ τὰς πόλεις. οἱ γὰρ ἀπὸ τῆς χώρας εἰς αὐτὴν ἐπιξενούμενοι, καταμένοντες ἐφ' ἱκανὸν, εἰς ἐλάττωσιν ἦγον τὰ τῆς ἐργασίας· ὅθεν ὁ βασιλεὺς, ἵνα μὴ καταμένωσι, προσέταξε, μὴ πλέον εἴκοσιν ἡμερῶν παρεπιδημεῖν. καὶ τοῖς ἐπὶ τῶν χρειῶν ὁμοίως δι' ἐγγράπτων διαστολὰς ἔδωκεν, ἐὰν ἀναγκαῖον ᾖ κατακαλέσαι, διακρίνειν ἐν ἡμέραις πέντε. πρὸ πολλοῦ δὲ ποιούμενος καὶ χρηματιστὰς, καὶ τοὺς τούτων ὑπηρέτας, ἐπέταξε κατὰ νόμους· ὅπως μὴ πορισμὸν λαμβάνοντες οἱ γεωργοὶ, καὶ προστάται τῆς πόλεως, ἐλαττῶσι τὰ ταμιεῖα. λέγω δὲ, τὰ τῆς γεωργίας πρόσφορα.

Πα-

tes sunt amplæ, & pacem felicitatemque & affluentiam rerum habent, in illis evenit ut juventus quidem floreat, regiones vero negligantur, omnibus ad hilaritatem animi intentis, & à natura ad voluptatem maxime propensis. Id quod usu venit Alexandriæ, quæ cum omnes civitates & magnitudine & affluentia rerum superet, in eam ex omnibus regionis partibus commeantes incolæ ad hospitium, dum morantur diutius ibi, cultum terræ imminuunt. Unde rex, ne ibi ita morarentur, hoc mandatum promulgavit, ut ne ultra viginti dies liceret in civitate exteros versari. Etiam illis qui haberent negotia in civitate, præscripsit modum & tempus ad dijudicanda ea: ut si quis esset vocandus in jus, intra quinq; dies negotium ejus in judicio expediretur. Cumq; etiam frumentarios, commeatusq; curatores & eorum ministros magnifaceret, legibus ordinavit, ut ne agricolæ & præfecti civitatis quæstum facientes, minuerent cellas & horrea, id est, fructus agriculturæ.

In

Παρεξέβημεν δὲ ταῦτα, διὰ τὸ καλῶς ἡμῖν τὸν Ἐλεάζαρον ὑποδεδειχέναι τὰ προειρημένα. μεγάλη γὰρ ἐστιν ἡ τῶν γεωργουμένων φιλοπονία. καὶ γὰρ ἐλαικοῖς πλήθεσι σύνδενδρός ἐστι, καὶ σιτικοῖς καρποῖς αὐτῶν ἡ χώρα, καὶ ὀσπρίοις, ἔτι δὲ ἀμπέλῳ καὶ μέλιτι πολλῷ. τὰ μὲν τῶν ἄλλων ἀκροδρύων καὶ φοινίκων οὐδ' ἀριθμεῖται παρ' αὐτοῖς. κτήνη τε πολλὰ παμμιγῆ, καὶ δαψιλὴς ἡ τούτων νομή. διὸ καλῶς ἔβλεψαν, ὅτι πολυανθρωπίας οἱ τόποι προσδέονται καὶ τὴν κατασκευὴν τῆς πόλεως, καὶ τῶν κωμῶν ἔθεντο κατάλογον. πολὺ δὲ πλῆθος καὶ τῶν ἀρωμάτων, καὶ λίθων πολυτελῶν καὶ χρυσοῦ παρακομίζεται διὰ τῶν Ἀράβων εἰς τὸν τόπον. ἐργάσιμος γὰρ, καὶ πρὸς τὴν ἐμπορίαν ἐστὶν ἡ χώρα κατεσκευασμένη, καὶ πολύτεχνος ἡ πόλις. οὐ σπανίζει δὲ οὐδὲν τῶν διακομιζομένων διὰ τῆς θαλάσσης. ἔχει γὰρ καὶ λιμένας εὐκαίρους, χορηγοῦντας τά τε κατὰ τὴν Ἀσκαλῶνα καὶ Ἰόππην, καὶ Γάζαν, ὁμοίως δὲ Πτολεμαΐδα, τὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐκτισμένην. μέση δὲ κεῖται πρὸς τοὺς προειρημένους·

μέ-

In hæc autem ideo digreſſi ſumus, quia Eleazarus ea nobis accurate demonſtravit. Eſt ergo ibi magnum ſtudium agriculturæ : & ideo regio eorum conſita eſt arboribus olivarum, & ferax eſt omnis generis frumenti & leguminum: ad hæc, vineis, & mellificio abundat. Palmæ vero, & aliæ frugiferæ arbores ſunt innumerabiles apud ipſos: item jumenta & pecora omnis generis multa, & paſcua uberrima. Itaque præclare hoc perſpicientes, iſta loca multitudine hominum egere, ad hoc & civitatis conſtitutionem & pagorum numerum accommodarunt. Præterea immenſa copia aromatum, lapidum pretioſorum & auri, importatur eo per Arabes. Nam regio & ad cultum & ad negotiationem eſt idonea, & civitas abundat artificibus: nec deeſt ei quicquam eorum quæ mari advehi ſolent, cum habeat portus opportunos, qui abunde ſuppeditent res & Aſcalonæ, & Joppæ, & Gazæ, ſimiliter etiam Ptolemaidis, civitatis à rege conditæ. Jam in medio iſtorum loco-

co-

μένους τόπους, οὐκ ἀπέχουσα τούτων πολύ. ἔχει δὲ πάντα δαψιλῆ, κάθυγρος οὖσα πάντοθεν ἡ χώρα, καὶ μεγάλην ἀσφάλειαν ἔχουσα. περιρρεῖ δὲ αὐτὴν ὁ λεγόμενος Ἰορδάνης ποταμὸς ἀείρρους, οὐκ ἔλαττον ἑξακισχιλίων μυριάδων ἀρουρῶν κατὰ τὸ ἀρχαῖον οὔσης. μετέπειτα δὲ οἱ γειτνιῶντες ἐπέβησαν αὐτῆς, ἑξήκοντα μυριάδες ἀνδρῶν ἔγκληροι καθεστήκεισαν ἑκατονταρούροις. Πληρούμενος δὲ ποταμός, καθὼς ὁ Νεῖλος, ἐν ταῖς πρὸς τὸν θερισμὸν ἡμέραις, πολλὴν ἀρδεύει τῆς γῆς. ὃς εἰς ἕτερον ποταμὸν ἐκβάλλει τὸ ῥεῦμα, κατὰ τὴν Πτολεμαίων χώραν. οὗτος δὲ ἔξεισιν εἰς θάλασσαν. ἄλλοι δὲ χείμαρροι λεγόμενοι κατίασι περιλαμβάνοντες τὰ πρὸς τὴν Γάζαν μέρη, καὶ τὴν Ἀσωτίων χώραν. περιέχεται δὲ ἀσφαλείας αὐτοφυέσι, δυσείσβολος οὖσα, καὶ πλήθεσιν ἀπραγμάτευτος. διὰ τὸ στενὰς εἶναι τὰς παρόδους, κρημνῶν παρακειμένων, καὶ φαράγγων βαθέων· ἔτι δὲ τραχείας οὔσης τῆς περιεχούσης τὴν χώραν ὀρεινῆς.

Ἐλέγετο δέ, καὶ ἐκ τῶν παρακειμένων ὀρέων τῆς Ἀραβίας μέταλλα χαλκᾶ

corum est sita, nec ab illis multum distat, sed ipsa per se omnia abunde habet, cum sit & irrigua undique regio, & ad magnam securitatem munita. Nam Jordanus, fluvius ille perennis, circumfluit ipsam, in se ab antiquo continentem non minus arvorum quam sex millia myriadum. Deinde ex vicinia sexaginta myriades hominum in ipsam pervenerunt, qui singuli possessionem centum jugerum agri sunt consecuti. Fluvius autem, perinde ut Nilus, circa tempus messis exundans, multum terræ irrigat, & circa regionem Ptolemæorum in alium fluvium illabitur, qui deinde in mare ingreditur. Alii etiam qui vocantur Torrentes defluunt, qui loca illa ad Gazam & regionem Asotiorum inundant. Adhæc naturalibus munimentis circumdatur, cum ob angustias viarum & præcipitia ac fauces profundas, asperitatesque montium qui eam ambiunt, irruptiones excludat, nec ab aliqua multitudine invadi possit

Narrabatur etiam, ex montibus Arabiæ vicinis prius metalla

χαλκᾶ καὶ σιδηρᾶ συνίστασθαι πρότερον. ἐκλέλειπται δὲ ταῦτα, καθ' ὃν ἐπεκράτησαν χρόνον Πέρσαι. τῶν τότε προεστηκότων, ποιησαμένων διαβολὴν, ὡς ἄχρηστος ἡ κατεργασία γίνεται, καὶ πολυδάπανος· ὅπως μὴ διὰ τὴν μεταλλείαν τῶν εἰρημένων συμβῇ καὶ τὴν χώραν καταφθείρεσθαι, καὶ σχεδὸν διὰ τὴν ἐκείνων δυναστείαν ἀλλοτριωθῆναι, παρεύρεσιν λαβόντων εἰς τοὺς τόπους εἴσοδον, διὰ τὸ τὴν διαβολὴν γεγονέναι τοιαύτην. ὅσον οὖν καὶ περὶ τούτων ἔδει, κεφαλαιωδῶς σεσήμαγκά σοι, ὦ Φιλόκρατες ἀδελφέ. τὰ δὲ τῆς ἑρμηνείας ἑπομένως δηλώσομεν.

Ἐπιλέξας γὰρ τοὺς ἀρίστους ἄνδρας, καὶ παιδείᾳ διαφέροντας, ἅτε δὴ γονέων τετυχότας ἐνδόξων, οἵτινες οὐ μόνον τὴν τῶν Ἰουδαϊκῶν γραμμάτων ἕξιν περιεποίησαν αὑτοῖς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἑλληνικῶν ἐφρόντισαν οὐ παρέργως κατασκευῆς. διὸ καὶ πρὸς τὰς πρεσβείας εὔθετοι καθεστήκεισαν, καὶ τοῦτ' ἐπετέλουν ὅτε δέοι καὶ πρὸς τὰς ὁμιλίας καὶ ἐπερωτήσεις τοῦ νόμου μεγάλην εὐφυΐαν εἶχον. τὸ μέσον ἐζηλωκότες κατά-

talla æris & ferri fuiſſe eruta: quæ poſtea, quo tempore Perſæ rerum potirentur, fuerunt intermiſſa: quia qui tum præeſſent, culparent illa, ut inutilis & ſumptuoſi laboris, & per quæ etiam regio poſſet perdi. Ac quidem hæc ipſorum criminatio valuit: quia fere per potentiam illorum qui intenti iis erant, regio fuit perducta in alienas manus, cum illi inde in regionem nacti fuiſſent ingreſſum. Expoſui ita ſtrictim tibi, frater Philocrates, quæ etiam de his commemoranda fuerunt. Deinceps exponam illa, quæ ſunt ipſius interpretationis.

Elegit ergo Eleazarus optimos & eruditione præſtantes viros, utpote præclaris ortos parentibus: qui non ſolum exercitati erant in literis Judæorum, ſed etiam in ſtudia & mores Græcorum non ſegnem operam navarant: quique ideo idonei erant ad legationes, & eas obibant cum opus eſſet. Jam ad diſputationes de legibus explicandas valde ſolertes erant. Iidem amplexabantur ſtatum vitæ & morum medi-

κατάστημα (τοῦτο γὰρ κάλλιστόν ἐστιν) ἀποτεθειμένοι τὸ τραχὺ καὶ βάρβαρον τῆς διανοίας· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ κατοιεσθαι καὶ νομίζειν ὑπερφρονεῖν ἑτέρους, ὑπερβεβηκότες τὴν δ' ὁμιλίαν, καὶ τὸ συνακούειν, καὶ πρὸς ἕκαστον ἀποκρίνεσθαι δεόντως παραδεδεγμένοι, ὑπερφέρειν ἕτερον ἑτέρῳ, καὶ τοῦ καθηγουμένου πάντες ἄξιοι, καὶ τῆς περὶ αὐτὸν ἀρετῆς. νοῆσαι δὲ ἦν, ὡς ἠγάπησαν τὸν Ἐλεάζαρον, δυσαποσπάστως ἔχοντες, καὶ ἐκεῖνος αὐτούς. χωρὶς καὶ τοῦ πρὸς τὸν βασιλέα γεγραφέναι περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν, πολλὰ παρεκάλεσε τὸν Ἀνδρέαν ποιῆσαι, συναντιλαμβάνεσθαι παρακαλῶν, καθ' ὃ ἂν δυνώμεθα. καὶ ἡμῶν ἐπαγγελλομένων, φροντίσειν περὶ τούτων ἔφη, καὶ λίαν διαγωνιᾶν· εἰδέναι γὰρ, ὅτι φιλάγαθος ὢν ὁ βασιλεὺς, πάντων μέγιστον ἡγεῖται τὸ μεταπέμπεσθαι, καθ' ἣν ἂν τόπον ἀνεμάθη τις ἄνθρωπος διαφέρων ἀγωγῇ καὶ φρονήσει παρ' ἑτέρους. μετείληφα γὰρ καλῶς αὐτὸν λέγειν· ὅτι περὶ ἑαυτὸν ἔχων ἄνδρας δικαίους καὶ σώ-

um, qui eſt optimus, deponentes à ſe aſperitatem & barbariem animi: nec volebant videri arrogantes, nec adverſus inferiores ſuperbe ſe gerebant, ſed ſuavitatem animi in converſationibus, & facilitatem audiendi alios, ſolertiamque reſpondendi ad ſingula apte & ordine recto, declarare ſtudebant: denique omnes erant digni præſide ſuo, & virtute ipſius Quam vero ipſum Eleazarum amarent, hinc licebat cognoſcere, quia inviti & ægre ab ipſo diſcedebant: & quia præterquam quod ſcripſerat ad Regem de ipſis reſtituendis, multum etiam rogabat Andream, ut id negotii promoveret, & in aliis quibus poſſemus, ipſis gratificaremur. Cumque nos promiſiſſemus noſtram operam, & dixiſſemus ipſum non debere de iſtis ſollicitum eſſe: dixit ſe multum dubitare. Compertum enim habere, Regem, cum virtutis ſtudio flagraret, præcipue curare ut ubi aliquis doctrina prudentiaque maxime polleret, eum ad ſe accerſat. Et hoc quidem recte: nam ſi habeat apud ſe juſtos & mo-

σώφρονας, τὴν μεγίστην ἂν φυλακὴν τῆς βασιλείας ἔξειν, συμβουλευόντων παῤῥησίᾳ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν φίλων· ὃ δὴ συνέστι τοῖς ἀποστελλομένοις ὑπ᾽ αὐτοῦ. καὶ διὰ ὅρκων ἐπιστοῦτο, μὴ προΐεσθαι τοὺς ἀνθρώπους, εἴ τις ἑτέρα χρεία πρὸς τὰ κατ᾽ ἰδίαν αὐτοῦ καππείγοι· πρὸς δὲ τὴν κοινὴν πᾶσι τοῖς πολίταις ἐπανόρθωσιν, ἐξαπεστέλλειν αὐτούς· τὸ γὰρ καλῶς ζῆν, ἐν τῷ τὰ νόμιμα συντηρεῖν εἶναι· τοῦτο δὲ ἐπιτελεῖσθαι, διὰ τῆς ἀκροάσεως πολλῷ μᾶλλον, ἢ διὰ τῆς ἀναγνώσεως. προτιθέμενος οὖν ταῦτα, καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, φανερὸς ἦν τὴν διάθεσιν, ὃς ἦν πρὸς αὐτούς.

Ἄξιον δὲ ἐπιμνησθῆναι βραχέων τῶν ὑποδειχθέντων ὑπ᾽ αὐτοῦ, πρὸς δ᾽ ἡμῶν ἐπιζητηθέντων. νομίζειν γὰρ τοῖς πολλοῖς περιεργίαν ἔχειν τινὰ τῶν ἐν τῇ νομοθεσίᾳ περὶ τῆς τῶν βρωμάτων καὶ ποτῶν, καὶ τῶν νομιζομένων ἀκαθάρτων εἶναι κνωδάλων. πυνθανομένων γὰρ ἡμῶν, διὰ τί,

moderatos viros, habeat secum regni sui maximum præsidium & munimentum: eo quod illi libere & intrepide consulant, ad communem utilitatem illorum quibus ipse benevelit. Talesque dicebat se animadvertere, esse illos ab ipso missos. Præterea jurejurando affirmabat, se istos viros non dimissurum, si quod aliud suum negotium instaret. Nunc vero dimittere illos, ad emendationem rei communiter omnibus civibus utilis. Nam ut quis bene vivat, hoc situm esse in observantia & diligenti custodia legum: hoc vero acquiri & absolvi multo magis ex auditione, quam lectione. Ex horum ergo & similium commemoratione, satis declarabat animi sui erga illos viros affectum.

Nunc pauca quædam ex illis quæ ipse nobis interrogantibus explicuit, dignum fuerit commemorare, præsertim cum existimemus multis videri, nonnulla in lege temere comprehensa: ut illa quæ de cibo & potu, & animalibus illis, quæ habentur impura, sunt tradita.

τί, μιᾶς καταβολῆς οὔσης, τὰ μὲν ἀκάθαρτα νομίζεται πρὸς βρῶσιν, τὰ δὲ καὶ πρὸς τὴν ἁφὴν (δεισιδαι-μόνως γὰρ τὰ πλεῖστα τὴν νομοθεσίαν ἔχειν, ἐν δὲ τούτοις πάλιν πάνυ δεισιδαιμόνως) πρὸς ταῦτα οὕτως ἐνήρξατο.

Θεωρεῖς, ἔφη, τὰς ἀναστροφὰς καὶ τὰς ὁμιλίας, οἷον ἐνεργάζονται πρᾶγμα· διότι κακοῖς ἐνομιλήσαν-τες, διαστροφὰς ἐπιλαμβάνουσιν ἄνθρωποι, καὶ ταλαίπωροι δι' ὅ-λου τοῦ ζῆν εἰσίν. ἐὰν δὲ σοφοῖς καὶ φρονίμοις συζῶσιν, ἐξ ἀγνοίας, ἐ-πανορθώσεως εἰς τὸν βίον ἔτυχον. διαστειλάμενος τὰ τῆς εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης ὁ πρῶτος νομο-θέτης ἡμῶν, καὶ διδάξας ἕκαστα περὶ τούτων οὐκ ἀπαγορευτικῶς μόνον, ἀλλ' ἐνδίκως, καὶ τὰς βλά-βας προδήλους καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ θεοῦ γινομένας ἐπιπομπὰς τοῖς αἰ-τίοις. ὑπέδειξε γὰρ πάντων πρῶ-τον, ὅτι μόνος θεός ἐστι, καὶ διὰ πάντων ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐστι. φανερὰ δὲ γίνεται, πεπληρωμένου παντὸς τόπου τῆς δυναστείας, καὶ οὐθὲν αὐτὸν λανθάνει τῶν ἐπὶ γῆς γινο-

Interrogantibus ergo nobis, quare cum ſint unius creatione omnia condita, alia ad eſum impura habeantur, nonnulla etiam ad tactum. Hæc enim & alia multa videri ſuperſtitioſe tradita eſſe in lege, & obſervari etiam nimis ſuperſtitioſe. Ad hæc ipſe ita cœpit loqui:

Cernis, inquit, quid poſſint & efficiant converſatio & conſuetudo. Quia homines ex converſatione improborum depravantur, & fiunt miſeri per totam vitam. Si vero cum ſapientibus & prudentibus verſentur, ignorantiæ ſuæ emendationem ad vitæ rectitudinem conſequuntur. Hinc primus legiſlator noſter diſtincte & accurate præcepit, quæ ſunt pietatis & juſtitiæ: & ſingula de his tradidit non ſolum prohibitione, ſed etiam cum præſcriptione recti: ob oculos etiam poſitis malis & afflictionibus, quas Deus immittat authoribus delictorum. Nam primum omnium oſtendit, unum ſolum eſſe Deum, & ejus potentiam omnia pervadere, ita ut omnia ſint ea repleta, nec ipſam lateat quicquam eorum, quæ in terra

ab

γινομένων ὑπ' ἀνθρώπων κρυφίως. ἀλλ' ὅσα ποιεῖ τις αὐτῷ φανερὰ καθέστηκε, καὶ τὰ μέλλοντα γίνεσθαι. ταῦτα οὖν ἐξεργαζόμενος ἀκριβῶς, καὶ πρόδηλα θεὶς, ἔδειξεν, ὅτι κἂν ἐννοηθῇ τις κακίαν ἐπιτελεῖν, οὐκ ἂν λάθοι, μὴ ὅτι καὶ πράξας, διὰ πάσης τῆς νομοθεσίας τὸ τοῦ θεοῦ δυνατὸν ἐνδεικνύμενος. ποιησάμενος οὖν τὴν καταρχὴν ταύτην, καὶ δείξας ὅτι πάντες οἱ λοιποὶ παρ' ἡμᾶς ἄνθρωποι πολλοὺς θεοὺς εἶναι νομίζουσιν, αὐτοὶ δυναμικώτεροι πολλῷ καθεστῶτες ὧν σέβονται ματαίως· ἀγάλματα γὰρ ποιήσαντες ἐκ λίθων καὶ ξύλων, εἰκόνας φασὶν εἶναι τῶν ἐξευρόντων τι πρὸς τὸ ζῆν αὐτοῖς χρήσιμον. οἷς προσκυνοῦσι, παρὰ πόδας ἔχοντες τὴν ἀναισθησίαν· εἴτε γὰρ κατ' ἐκεῖνό τις θείη, κατὰ τὴν ἐξεύρεσιν παντελῶς ἀνόητοι. τῶν γὰρ ἐν τῇ κτίσει λαβόντες τινὰ συνέθηκαν καὶ προσυπέδειξαν εὔχρηστα, τὴν κατασκευὴν αὐτῶν οὐ ποιήσαντες αὐτοὶ, διὸ κενὸν καὶ μάταιον τοὺς ὁμοίους ἀποθεοῦν· καὶ γὰρ εἰ καὶ νῦν εὑρηματικώτεροι καὶ πολυμαθέστεροι τῶν ἀνθρώπων τῶν

πρὶν

ab hominibus clam fiant: sed quæcunque quis vel jam faciat, vel post sit facturus, ea sint illi aperta. Quibus quidem ita accurate traditis, hoc demonstravit & effecit, ut si quis tantum cogitet de aliquo improbo facinore peragendo, nedum si id peregisset, sciret Deum id non latere: sicque in tota lege sua Dei majestatem & potentiam illustravit. Hoc initio ita facto, demonstravit deinde, omnes alios homines, præter Judæos, stulte multos statuere Deos, & colere eos quibus ipsi sint multo præstantiores. Nam illos simulachra ex lapidibus & lignis confecta, habere pro imaginibus eorum, qui ipsis aliquid ad vitam utile invenerint: atq; ita adorare illa, quæ manifeste videant omni sensu destituta esse. Jam ut quis concedat, ipsos respicere ad facultatem, qua tempore inventionis præditi fuerint: hinc etiam stultos habendos, quia illi ipsorum inventores non crearint neq; produxerint quicquam, sed ex creatis & productis quædam aut ostenderint esse utilia, aut ad meliorem usum compo-

πρὶν εἰσὶ πολλοί, καὶ οὐκ ἂν φθάνοιεν αὐτοὺς προσκυνοῦντες. καὶ νομίζουσι οἱ ταῦτα διαπλάσαντες, καὶ μυθοποιήσαντες, τῶν Ἑλλήνων οἱ σοφώτατοι καθεστάναι· τῶν γὰρ ἄλλων πολυματαίων τί δεῖ καὶ λέγειν; Αἰγυπτίων τε, καὶ τῶν παραπλησίων· οἵ τινες ἐπὶ θηρία, καὶ τῶν ἑρπετῶν τὰ πλεῖστα, καὶ κνωδάλων, τὴν ἀπέρεισιν πεποίηνται, καὶ ταῦτα προσκυνοῦσι, καὶ θύουσι τούτοις καὶ ζῶσι καὶ τελευτήσασι; συνθεωρήσας οὖν ἕκαστα σοφὸς ὢν ὁ νομοθέτης, ὑπὸ θεοῦ κατεσκευασμένος εἰς ἐπίγνωσιν τῶν ἁπάντων, περιέφραξεν ἡμᾶς ἀδιακόποις χάραξι, καὶ σιδηροῖς τείχεσιν· ὅπως μηθενὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἐπιμισγώμεθα κατὰ μηδέν, ἁγνοὶ καθεστῶτες κατὰ σῶμα καὶ κατὰ ψυχήν, ἀπολελυμένοι ματαίων δοξῶν, τὸν μόνον θεὸν καὶ δυνατὸν σεβόμενοι παρ' ὅλην τὴν πᾶσαν κτίσιν· ὅθεν οἱ Αἰγυπτίων καθηγεμόνες ἱερεῖς, ἐγκεκυφότες εἰς

fuerint & proinde ſtulte & inaniter agere, dum habeant & colant pro diis ſui ſimiles : & eo magis, cum invenire liceat multos etiam nunc, qui illis prioribus inventoribus longe ſint ſolertiores & ad inveniendum & ad intelligendum, quos tamen illi nunquam adoraverint : & interim Græcos talia fingentes & commentos de diis, haberi apud ipſos ſapientiſſimos. De aliis vero, aiebat, longe ſtultioribus quid opus eſt dicere, ut de Ægyptiis & ſimilibus, qui ad beſtias & multa reptilia, aliaque animalia delapſi, ea venerantur, & iis tam mortuis quam vivis ſacrificant? Hæc ergo ſingula diligenter contemplatus, utpote ſapiens, & à Deo omnium rerum cognitione inſtructus legiſlator noſter, circummunivit nos vallis firmiſſimis, & ferreis mœnibus, ut cum nullis prorſus aliis populis poſſemus ulla in re commiſceri : ſed permanentes & corpore mundi, & animo liberi à falſis opinionibus, unum Deum, & eum potentem ſupra univerſam creaturam coleremus: Ex quo Ægy-

εἰς πολλὰ, καὶ μετεσχηκότες πραγμάτων, ἀνθρώπους θεοῦ προσονομάζουσιν ἡμᾶς· ὃ τοῖς λοιποῖς οὐ προσεστιν, εἰ μή τις σέβεται τὸν κατ' ἀλήθειαν θεὸν, ἀλλὰ εἰσὶν ἄνθρωποι βρωτῶν καὶ ποτῶν καὶ σκέπης· ἡ γὰρ πᾶσα διάθεσις αὐτῶν ἐπὶ ταῦτα καταφεύγει· τοῖς δὲ παρ' ἡμῶν ἐν οὐδενὶ ταῦτα λελόγισται, περὶ δὲ τῆς τοῦ θεοῦ δυναστείας δι' ὅλου τοῦ ζῆν ἡ σκέψις αὐτοῖς ἐστιν, ὅπως ἐν μηδενὶ συναλισγούμενοι, μηδ' ὁμιλοῦντες φαύλοις, διαστροφὰς λαμβάνωμεν· πάντοθεν ἡμᾶς περιέφραξεν ἁγνείαις καὶ διὰ βρωτῶν καὶ ποτῶν, καὶ ἁφῶν, καὶ ἀκοῆς καὶ ὁράσεως νομικῶς. τὸ γὰρ καθόλου πάντα πρὸς τὸν φυσικὸν λόγον ὅμοια καθέστηκεν, ὑπὸ μιᾶς δυνάμεως οἰκονομούμενα. καὶ καθ' ἓν ἕκαστον ἔχει λόγον βαθὺν, ἀφ' ὧν ἀπεχόμεθα κατὰ τὴν χρῆσιν, καὶ οἷς συγχρώμεθα. χάριν δὲ ὑποδείγματος ἓν ἢ καὶ δεύτερον ἐπιδραμὼν, σοὶ σημανῶ· μὴ γὰρ εἰς τὸν καταπεπτωκότα λόγον ἔλθῃς, ὅτι μυῶν, καὶ γαλῆς, ἢ τῶν τοιούτων χάριν, περιεργίας ποιούμενος ἐνομοθέτει ταῦτα Μωϋσῆς. ἀλλὰ

Ægyptiorum sacri præsides, postquam multa ex disciplina nostra intentius perpenderant, & inde assumpserant, nos Dei homines appellant: quod ex aliis nemini contingere potest, nisi verum Deum colat. Sed fere alii homines sunt cibi & potus & vestitus, in quo toto animo incumbunt. Nostri vero his pro nihilo habitis, per totam vitam versantur in contemplatione majestatis & omnipotentiæ Dei. Hinc ergo ne per ullius impietatis communicationem inficeremur, neve conversatione improborum depravaremur, circumsepsit nos legitima sanctitate & puritate cibi, potus, tactus, auditus & visus. Nam in universum omnia quæ ipse sanxit nobis, habent naturalem causam, & ita divinitus gubernantur: habetque unumquodque eorum, quo vel abstinemus vel utimur, caussam & rationem profundam. Ex quibus unum & alterum tibi, exempli causa, cursim exponam, ne in has abjectas & leves de legislatore nostro cogitationes incidas, quasi ipse pro muribus, mustelis & similibus tantopere solli-

λαὶ πρὸς ἁγνὴν ἐπίσκεψιν, καὶ τρόπων ἐξαρτισμὸν, δικαιοσύνης ἕνεκεν, σεμνῶς πάντα ἀνατέτακται. τῶν γὰρ πτηνῶν, οἷς χρώμεθα, πάντα ἥμερα καθέστηκε. διαφέρει καθαρότητι, πυροῖς καὶ ὀσπρίοις χρώμενα πρὸς τὴν τροφὴν· οἷον περιστεραὶ, τρυγόνες, ἀτλακεὶ, πέρδικες, ἔτι χῆνες, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τοιαῦτα. περὶ ὧν δὲ ἀπηγόρευται πτηνῶν, εὑρήσεις ἄγριά τε καὶ σαρκοφάγα, καὶ καταδυναστεύοντα τῇ περὶ ταῦτα δυνάμει τὰ λοιπὰ, καὶ τὴν τροφὴν ἔχοντα δαπάνησιν τῶν προειρημένων ἡμέρων μετ' ἀδικίας· οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄρνας καὶ ἐρίφους ἀναρπάζουσι, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀδικοῦσι νεκρούς τε καὶ ζῶντας. παράσημον οὖν ἔθετο διὰ τούτων, ἀκάθαρτα προσονομάσας· ὅτι δέον ἐστὶ κατὰ ψυχὴν, οἷς ἡ νομοθεσία διατέτακται, δικαιοσύνῃ συγχρῆσθαι. καὶ μηδένα καταδυναστεύειν, πεποιθότας ἰσχύϊ τῇ καθ' ἑαυτούς· μηδ' ἀφαιρεῖσθαι μηδὲν, ἀλλ' ἐκ δικαίου τὰ τοῦ βίου κυβερνᾶν, ὡς τὰ τῶν προειρημένων πτηνῶν ἥμερα ζῶα, τὰ φυόμενα τῶν ὀσπρίων

sollicitus, talia legibus suis ordinarit: sed ut perspicias, omnia ab ipso graviter & sancte instituta esse justitiæ causa, ad morum conformationem, & ad animos piis & sanctis cogitationibus imbuendos. Nam ex volatilibus, quibus utimur, omnia sunt mansueta, & excellunt puritate, nutriunturque tritico & leguminibus: ut sunt columbæ, turtures, attagenæ, perdices, anseres, & id genus alia volatilia. Quæ autem nobis sunt prohibitæ volucres, illas invenies esse agrestes, carnivoras, in alias violentas, & illas mansuetas ad suum nutrimentum diripientes: nec vero illas solum, sed & agnos & hœdos, ipsosque homines & mortuos & vivos, violenta sua rapacitate petunt. Ideo eas insigni apposita nota, vocavit immundas: hinc docens, eos quibus tulerat leges, debere etiam in animis suis justitia uti, nec quenquam potentia & viribus suis fretos opprimere, aut re ulla spoliare alios, sed totam vitam suam juste instituere, ad exemplum illorum mansuetorum animalium, quæ leguminibus

κτηνῶν ἐπὶ γῆς δαπανᾷ, καὶ οὐ καταδυναστεύει πρὸς τὴν ἐπαναίρεσιν τῶν συγγενικῶν. διὰ τῶν τοιούτων οὖν παραδέδωκεν ὁ νομοθέτης σημειοῦσθαι τοῖς συνετοῖς, εἶναι δικαίους τι, καὶ μηδὲν ἐπιτελεῖν, βίᾳ μηδὲ τῇ παρ' αὐτοῖς ἰσχύϊ πεποιθότας, ἑτέρους καταδυναστεύειν. ὅπου γὰρ οὐδ' ἅψασθαι καθήκει τῶν προειρημένων, διὰ τὴν περὶ ἕκαστα διάθεσιν. πῶς οὐ φυλακτέον παντάπασι, τοὺς τρόπους εἰς τοῦτο καταχλασθῆναι, πάντων τῆς συγχωρήσεως ἡμῖν ἐπὶ τούτων, καὶ τῶν κτηνῶν, τροπολογῶν ἐκτέθειται. τὸ γὰρ διχηλεύειν καὶ διαστέλλειν ὁπλῆς ὄνυχας, σημεῖόν ἐστι τοῦ διαστέλλειν ἕκαστα τῶν πράξεων ἐπὶ τὸ καλῶς ἔχον. ἡ γὰρ ἰσχὺς τῶν ὅλων σωμάτων μετ' ἐνεργείας ἀπέρεισιν ἐπὶ τοὺς ὤμους ἔχει καὶ τὰ σκέλη. μετὰ διαστολῆς οὖν ἅπαντα ἐπιτελεῖν πρὸς δικαιοσύνην ἀναγκάζει τὸ σημειοῦσθαι διὰ τούτων. ἔτι δὲ, διότι παρὰ πάντας ἀνθρώπους διεστάμεθα. οἱ γὰρ πλείονες τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ἑαυτοὺς μολύνουσιν ἐπιμισγόμενοι, συντελοῦντες μεγάλην ἀδικίαν, καὶ χῶραι

nibus ex terra naſcentibus veſcantur, & nullam vim uſurpent ad alia ſui generis abſumenda. His itaque quaſi ſymbolis quibuſdam, legiſlator voluit oſtenſum intelligentibus, ut cogitarent ſe debere eſſe juſtos, & nihil per vim agere, neque fiducia potentiæ & virium ſuarum alios opprimere. Nam cum non permiſit attingere jam enumerata animalia propter ſingulorum affectus: præcipue cavit ne moribus & vita ad ipſorum naturam afformaremur. Ita quæ nobis concedit in omnibus, ut volatilibus, ita pecoribus, figurate & ad morum informationem ſtatuit. Nam quod præcepit, pecora geminis & fiſſis debere eſſe ungulis: hoc ſymbolum eo tendit, ut diligenter, prout decet, diſcernamus actiones noſtras. Cum enim totius corporis robur quaſi in humeris & cruribus colligatur, hoc ſigno voluit monere ut omnia cum ſelectione juſte agamus: idque hanc etiam ob cauſam, qui ſimus ſejuncti ab aliis hominibus, quorum plerique ſe ipſi mutuo commercio inquinent,

χῶραι καὶ πόλεις ὅλαι σεμνύνονται ἐπὶ τούτοις. οὐ μόνον γὰρ προσάγουσι τοὺς ἄρσενας, ἀλλὰ καὶ τεκούσας, ἔτι δὲ καὶ θυγατέρας μολύνουσιν. ἡμεῖς δὲ ἀπὸ τούτων διεστάλμεθα. περὶ ὃν δέ ἐστιν ὁ προειρημένος τῆς διαστολῆς τρόπος, περὶ τοῦτον εἶναι καὶ τὸν τῆς μνήμης κεχαρακτηρικέναι. πάντα γὰρ ὅσα διχηλεῖ, καὶ μηρυκισμὸν ἀνάγει, σαφῶς τοῖς νοοῦσιν ἐκτίθεται τὸ τῆς μνήμης· ἡ γὰρ ἀναμηρύκησις οὐδὲν ἕτερον, ἀλλὰ τῆς ζωῆς καὶ συστάσεως ἐπίμνησις. τὸ γὰρ ζῆν διὰ τῆς τροφῆς συνεστάναι νομίζει. διὸ παρακελεύεται καὶ διὰ τῆς γραφῆς, ὁ λέγων οὕτως. μνείᾳ μνησθήσῃ τοῦ κυρίου, τοῦ ποιήσαντος ἐν σοὶ τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά. κατανοούμενα γὰρ, καὶ μεγάλα καὶ ἔνδοξα φαίνεται, πρῶτον μὲν ἡ σύμπηξις τοῦ σώματος, καὶ ἡ τῆς τροφῆς διοίκησις, καὶ ἡ περὶ ἕκαστον μέλος διαστολή· πολλῷ δὲ μᾶλλον ἡ τῶν αἰσθήσεων διακόσμησις, διανοίας ἐνέργημα, καὶ κίνησις ἀόρατος, ἥ τε ὀξύτης τοῦ πρὸς ἕκαστόν τι πράσσειν

cum magna iuſtitiæ violatione. Atque de hoc etiam regiones integræ gloriantur, quibus fas eſt, non ſolum cum maſculis commercium habere, ſed etiam puerperas & filias polluere: à quibus nos longe ſumus ſeiuncti. Quo autem in loco eſt hæc diſtinctionis admonitio, in eo eſt etiam ſuo charactere expreſſum memoriæ & recordationis præceptum. Nam cum dicit, quæcunque habent fiſſas ungulas, & ruminant: ibi manifeſte intelligentibus proponit ſignum memoriæ. Nam ruminatio ſignificat memoriam & recordationem, ac quidem præcipue vitæ & conſtitutionis noſtræ: & quod vita conſtat & conſervatur per alimenti ſumptionem. Unde ſimiliter etiam in Scriptura cohortatur ille qui dicit: Memoria recordator Domini, qui fecit in te magna & mirabilia. Apparent enim illa magna & admiranda, cum recte conſiderantur: ut primum ipſa corporis compages, nutrimenti diſpenſatio, & ſingulorum membrorum ſua certa figura: deinde, & multo magis, ſenſuum diſpoſitio, & mentis vis,

σειν, καὶ τεχνῶν εὕρεσις, ἀπέραστον περιέχει τρόπον, διὸ παρακελεύεται μνείαν ἔχειν, ὡς συντηρεῖται τὰ προειρημένα θείᾳ δυνάμει, σὺν κατασκευῇ. πάντα γὰρ χρόνον καὶ τόπον ὥρικε, πρὸς τὸ διὰ παντὸς μνημονεύειν τοῦ κρατοῦντος θεοῦ, καὶ συντηροῦντος. καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν βρωτῶν καὶ ποτῶν ἀπαρξαμένους, εὐθέως τότε συγχωρῆσαι κελεύει. καὶ μὴν καὶ ἐκ τῶν περιβολαίων παράσημον ἡμῖν μνείας δέδωκε, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πυλῶν καὶ θυρῶν προστέταχε μὲν ἡμῖν τιθέναι τὰ λόγια, πρὸς τὸ μνείαν εἶναι θεοῦ. καὶ ἐπὶ τῶν χειρῶν δὲ διαῤῥήδην τὸ σημεῖον κελεύει περιῆφθαι, σαφῶς ἀποδεικνὺς, ὅτι πᾶσαν ἐνέργειαν μετὰ δικαιοσύνης ἐπιτελεῖν δεῖ, μνήμην ἔχοντας τῆς ἡμετέρας συστάσεως, ἐπὶ πᾶσι δὲ τὸν περὶ θεοῦ φόβον. κελεύει δὲ καὶ κοιταζομένους, καὶ διανισταμένους, μελετᾶν τὰς τοῦ θεοῦ κατασκευὰς, οὐ μόνον λόγῳ, ἀλλὰ διαλήψει θεωροῦντας τὴν κίνησιν, καὶ ὑπόληψιν ἑαυτῶν, ὅταν εἰς ὕπνον ἔρχωνται, καὶ τὴν ἔγερσιν, ὡς

vis atque agitatio invisibilis: tum etiam ejus solertia ad quidvis agendum, & inventio artium in immensum sese extendunt. Idcirco jubet nos hæc considerare, & meminisse, quod omnia jam commemorata virtute divina, ut sunt condita, ita conserventur. Adhæc etiam distinxit tempora, & pulchre accomodavit ad perpetuam recordationem Dei, omnia gubernantis & conservantis. Nam cum cibus & potus est capiendus, tum statim jubet omnes convenire & adesse, ad libationes & precationes pias peragendas. Quinetiam in vestitu nobis indicia & signa illustria hujus memoriæ tradidit: similiter etiam in portis & januis mandavit præcepta Dei affigi, ad memoriam ejus habendam, Atque etiam in manibus jubet palam Dei signum gestare: quo hoc plane monstrat, omnia esse instituenda juste cum memoria creationis nostræ, & in primis cum timore Dei. Jubet præterea & cubitum enntes, & de lecto surgentes, non sermone solum sed cogitatione complecti Dei opera in divina

ὡς θεία τίς ἐστι καὶ ἀκατάληπτος τούτων μετάθεσις.

Δέδεικταί σοι καὶ τὸ περιττὸν τῆς λογίας, τὸ κατὰ τὴν διαστολὴν καὶ μνείαν· ὡς ἐξεθέμεθα τὴν διχηλίαν, καὶ τὸν μηρυκισμόν. οὐ γὰρ εἰκῆ κατὰ τὸ ἐμπεσὸν εἰς ψυχὴν νενομοθέτηται, πρὸς δὲ ἀλήθειαν καὶ σημείωσιν ὀρθοῦ λόγου. διατάξας γὰρ ἐπὶ βρωτῶν καὶ τῶν κατὰ τὰς ἁφὰς ἕκαστα, κελεύει μηθὲν εἰκῆ μήτε πράσσειν, μήτε ἀκούειν. μήτε τοῦ λόγου δυναστείᾳ συγχρωμένους, ἐπὶ τὴν ἀδικίαν τρέπεσθαι. καὶ ἐπὶ τῶν κνωδάλων δὲ ταὐτόν ἐστιν εὑρεῖν. κακοποιητικὸς γάρ ὁ τρόπος ἐστὶ καὶ γαλῆς, καὶ μυῶν, καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων, ὅσα διηγόρευται· πάντα γὰρ λυμαίνονται καὶ κακοποιοῦσι μύες, οὐ μόνον πρὸς τὴν ἑαυτῶν τροφήν, ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἄχρηστον γίνεται ἀνθρώπῳ, ὅταν δήποτοῦν ἐπιβάληται κακοποιεῖν. τό, τε τῆς γαλῆς γένος ἰδιάζον ἐστί. χωρὶς γὰρ τοῦ προειρημένου, ἔχει λυ-

illa viciſſitudine ſomni & vigiliarum.

Oſtendi ita tibi in expoſitione ungularum fiſſarum & ruminationis, præſtantiam oraculi legitimi, de diſtinctione, delectu & memoria, ut videres non temere iſta, prout in animum inciderint, à legiſlatore noſtro conſtituta eſſe, ſed ad veritatis & rectæ etiam rationis normam. Atque ut de eſu & de cibis diſpoſuit, ita etiam de ſingulis quæ ad tactum & auditum pertinent, diligenter præcepit: jubens ut neque ageremus neque audiremus quicquam temere: neque etiam orationis facultate confiſi, ad injuſta delaberemur. Horumque rationes & cauſas ſimiliter in naturis beſtiarum, quas prohibuit, eſt invenire. Nam muſtelæ & murium, & id genus aliarum beſtiarum quæ ſunt prohibitæ, natura eſt damnoſa, & ad nocendum prona. Mures enim omnia vaſtant & corrumpunt, non ſolum quantum ad ipſorum nutrimentum attinet: ſed etiam, quia quæ invadunt, illa omnino corrumpunt, & reddunt homini inutilia. Et mu-

λυμαντικὸν κατάστημα. διὰ γὰρ τῶν ὤτων συλλαμβάνει, τικνοποιεῖ δὲ τῷ στόματι. καὶ διὰ τοῦτο ὁ τοιοῦτος τρόπος τῶν ἀνθρώπων ἀκάθαρτός ἐστιν. ὅσα γὰρ διὰ ἀκοῆς λαβόντες, ταῦτα τῷ λόγῳ σωματοποιήσαντες, κακοῖς ἑτέρους ἐνεκύλισαν, ἀκαθαρσίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπιτέλεσται, μιανθέντες αὐτοὶ παντάπασι τῷ τῆς ἀσεβείας μολυσμῷ, καλῶς δὲ ποιῶν ὁ βασιλεὺς ὑμῶν, τοὺς τοιούτους ἀναιρεῖ, καθὼς μεταλαμβάνομεν. ἐγὼ δὲ εἶπον. τοὺς ἐμφανιστὰς οἴομαί σε λέγειν. καὶ γὰρ αἰκίαις καὶ θανάτοις ἐπαλγέσιν αὐτοὺς περιβάλλει συνεχῶς. ὁ δέ, τούτους γὰρ καὶ λέγω. ἡ γὰρ ἐπαγρύπνησις, ἀνθρώπων ἀπώλεια ἀνόσιος. ὁ δὲ νόμος ἡμῶν κελεύει, μήτε λόγῳ, μήτε ἔργῳ μηδένα κακοποιεῖν. καὶ περὶ τούτων οὖν, ὅσον ἐπὶ βραχεῖ διεξελθεῖν, προσυποδείξαντά σοι ὅτι πάντα κεκανόνισται πρὸς δικαιοσύνην, καὶ οὐδὲν εἰκῆ κατατέτακται διὰ τῆς γραφῆς, οὐδὲ μυθωδῶς, ἀλλ' ἵνα διὰ ὅλου τοῦ ζῆν καὶ

muſtelæ natura eſt peculiaris, quia hoc animal præter jam commemoratam nocendi inclinationem & facultatem, hoc etiam proprium habet, ut auribus concipiat, ore vero pariat fœtum ſuum. Quo ſignificatur, hanc naturam & conſuetudinem hominum eſſe impuram, qua quæ auribus percipiant, verbis exaggerata efferant ad alios malis afficiendos, inquinantes in hoc ſe immundicia non levi, dum plane impietatis fœditate contaminantur. Ex quo præclare Rex veſter facit, qui (ut accipimus) hoc genus hominum ſupplicio ſolet afficere. Hic ego: Tu videris mihi loqui de delatoribus. Nam hos ille tormentis & ſuppliciis capitalibus, iisque acerbis proſequitur. Tum ille: Hos ipſos & ego intelligo. Nam horum vigilantia eſt ſcelerata aliorum hominum pernicies. Noſtra vero lex jubet, ut neminem neque dicto neque facto quis lædat. Atque ita quantum brevitas permiſit, de his diſſeruimus, ad oſtendendum hoc tibi, omnia in legibus noſtris eſſe ſtatuta ad ju-

ἐν ταῖς πράξεσιν ἀσκῶμεν δικαιοσύνην πρὸς πάντας ἀνθρώπους, μεμνημένοι τοῦ δυναστεύοντος θεοῦ. περὶ βρωτῶν οὖν καὶ τῶν ἀκαθάρτων καὶ κνωδάλων, καὶ πᾶς λόγος ἀνατείνει πρὸς δικαιοσύνην, καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων συναναστροφὴν δικαίαν. ἐμοὶ μὲν οὖν ἐνόμιζε περὶ ἑκάστων ἀπολογεῖσθαι. καὶ γὰρ περὶ τῶν προσφερομένων ἔλεγε μόσχων τε καὶ κριῶν, καὶ χιμάρων. ὅτι ἀεὶ ταῦτα ἐκ βουκολίων καὶ ποιμνίων λαμβάνοντας ἥμερα θυσιάζειν, καὶ μηθὲν ἄγριον. ὅπως οἱ προσφέροντες τὰς θυσίας, μηθὲν ὑπερήφανον ἑαυτοῖς συνιστορῶσι, σημειώσει κεχρημένοι τοῦ διατάξαντος. τῆς γὰρ ἑαυτοῦ ψυχῆς τοῦ παντὸς τρόπου τὴν προσφορὰν ποιεῖται ὁ τὴν θυσίαν προσάγων. καὶ περὶ τούτων οὖν νομίζω τὰ τῆς ὁμιλίας ἀξιολόγου καθεστάναι, διὸ τὴν σεμνότητα καὶ φυσικὴν διάνοιαν τοῦ νόμου προῆγμαι διασαφῆσαί σοι Φιλόκρατη, δι᾿ ἣν ἔχεις φιλομάθειαν.

ſtitiam: neque quicquam temere aut ſeverius & durius eſſe ordinatum & propoſitum, ſed ut per totam vitam & in actionibus omnibus exerceremus juſtitiam erga omnes homines, memores Dei omnipotentis. Ita ergo, & quæ de cibis, & quæ de beſtiis ſunt tradita, omnia ſpectant eo, ut juſtitia excolatur, & hominum ſocietas & conſuetudo ſit juſta. Mihi itaque videbatur ſingulorum rationem pulchre expoſuiſſe. Nam dicebat etiam de vitulis, arietibus & hircis, qui offerrentur, quos omnes ex gregibus & armentis deligerent manſuetos, & nihil prorſus quod ferum & indomitum eſſet mactarent: ut ne ſacrificantes ex legiſlatoris ordinatione alicujus elationis & ſuperbiæ anſam arripere, & ſibi adſcribere poſſent, eo quod ſacrificans omnino faciat oblationem pro animi ſui affectione. Atque hæc fuerunt tractata in collocutione, memoratu (ut ego puto) digna: quæ tibi Philocrates, propter ſtudium tuum ſingulare, de legis ſanctitate & naturali inſtituto volui exponere.

Ο δὲ Ελεάζαρος ποιησάμενος θυσίαν, καὶ τοὺς ἄνδρας ἐπιλέξας, καὶ πολλὰ δῶρα τῷ βασιλεῖ κατασκευάσας, προέπεμψεν ἡμᾶς μετὰ ἀσφαλείας πολλῆς. ὡς δὲ παρεγενήθημεν εἰς Αλεξάνδρειαν, προσηγγέλη τῷ βασιλεῖ περὶ τῆς ἀφίξεως ἡμῶν. παρείμεν δὲ εἰς τὴν αὐλὴν Ανδρέας τε καὶ ἐγώ, φιλοφρόνως ἠσπασάμεθα τὸν βασιλέα, καὶ τὰς ἐπιστολὰς ἀποδεδώκαμεν τὰς παρὰ τοῦ Ελεαζάρου. περὶ πολλοῦ δὲ ποιούμενος τοῖς ἀπεσταλμένοις ἀνδράσιν ἐντυχεῖν, ἐκέλευσε τοὺς λοιποὺς πάντας ἀπολῦσαι, τοὺς ἐπὶ τῶν χρειῶν. καλεῖν δὲ τοὺς ἀνθρώπους. οὗ πᾶσι παραδόξου φανέντος, διὰ τὸ καθ' ἔθος εἶναι, πεμπταίους εἰς πρόσωπον ἔρχεσθαι βασιλεῖ τοὺς περὶ χρησίμων ἀφικνουμένους. τοὺς δὲ παρὰ βασιλέων ἢ πόλεων ἐν ὑπεροχαῖς, μόλις ἐν τριάκοντα εἰς τὴν αὐλὴν παρίεσθαι. τοὺς δὲ ἥκοντας τιμῆς ἀξιῶν μείζονος, καὶ τὴν ὑπεροχὴν κρίνων τοῦ πέμψαντος, ἀπολύσας οὓς ἐνόμιζε περισσούς, ὑπέμενε περιπατῶν, ἕως ἂν παραγινομένους ἀσπάσηται. παρελθόντων δὲ σὺν τοῖς ἀπεσταλμένοις δώροις.

Eleazarus peractis ſacris, & adornatis regi muneribus, dimiſit nos cum ſecuritate itineris. Poſtquam autem pervenimus Alexandriam, nunciatumque eſſet Regi nos adveniſſe, Andreas & ego ſtatim vocabamur in aulam: & Rege comiter ſalutato, obtulimus ei literas Eleazari. Qui cum valde cuperet ſecum habere viros illos miſſos, mandavit reliquos omnes, qui negotiorum cauſa adeſſent ſecedere, & illos vocare: quæ res ut inuſitata, movit omnibus admirationem. Quia hoc in more erat, ut qui ob privatum aliquod negotium veniſſent, quinto demum die in conſpectum regis pervenirent: qui vero à regibus & civitatibus præſtantibus miſſi eſſent, illi ægre poſt triginta dies in aulam admitterentur. Hos autem viros majori judicans honore dignos, & reſpiciens etiam ad excellentiam ejus à quo miſſi eſſent, remotis qui viderentur debere abeſſe, deambulans expectabat, donec advenientes ſalutaſſet. Quos quidem ingreſſos cum muneribus miſſis, & variis pellibus,

θύροις, καὶ ταῖς διαφόροις διφθέραις, ἐν αἷς ἡ νομοθεσία γεγραμμένη χρυσογραφίᾳ τοῖς Ἰουδαϊκοῖς γράμμασι, θαυμασίως εἰργασμένου τοῦ ὑμένος, καὶ τῆς πρὸς ἄλληλα συμβολῆς ἀνεπαισθήτου κατεσκευασμένης. ὡς εἶδεν ὁ βασιλεὺς τοὺς ἄνδρας, ἐπηρώτα περὶ τῶν βιβλίων. ὡς δὲ ἀπεκάλυψαν τὰ τῶν ἀνειλημμάτων, καὶ ὑμένας ἀνείλιξαν, πολὺν ἐπιστὰς χρόνον, καὶ προσκυνήσας σχεδὸν ἑπτάκις, εἶπεν. εὐχαριστῶ μὲν, ἄνδρες, ὑμῖν. τῷ δὲ ἐπιστείλαντι, μᾶλλον. μέγιστον δὲ; τῷ θεῷ, οὗ τινός ἐστι τὰ λόγια ταῦτα· ὁμοθυμαδὸν δὲ πάντων εἰπόντων ὑπὸ μίαν φωνήν, τῶν τε παραγεγονότων καὶ τῶν συμπαρόντων, εὖ βασιλεῦ, προήχθη δακρῦσαι, τῇ χαρᾷ πεπληρωμένος. ἡ γὰρ τῆς ψυχῆς ἔντασις, καὶ τὸ τῆς τιμῆς ὑπερτεῖνον, δακρύειν ἀναγκάζει κατὰ τὰς ἐπιτυχίας. κελεύσας δὲ εἰς τάξιν ἀποδοῦναι τὰ τεύχη, τὸ τηνικαῦτα ἀσπασάμενος τοὺς ἄνδρας, εἶπεν. δίκαιον ἦν, θεοσεβεῖς ἄνδρες, ὧν χάριν ἡμᾶς μετεπεμψάμην, ἐκείνοις πρῶτον σεβασμὸν ἀποδοῦναι μετὰ ταῦτα, τὴν δεξιὰν ὑμῖν προτεῖναι.

libus, in quibus lex aureis literis lingua Judæorum perscripta erat, quarumque membranæ mira arte elaboratæ erant, & ita compositæ, ut oculis discerni non posset earum compositio, Rex ut vidit, de libris interrogavit. Qui postquam illos involutos aperuissent, & membranas explicuissent: ille diu subsistens, cum adoratione fere septies ita est locutus: Gratias ago vobis, viri, sed majores ei qui vos misit, maximas vero Deo illi cujus hæc sunt oracula. Hæc unanimiter approbantibus, voceque una & illis qui advenerant, & qui cum Rege erant dicentibus, Bene Rex facis: ille repletus gaudio, lachrymas effundere cœpit: quia animi vehemens intentio ob aliquam rem magnam & gloriosam, quæ exoptata contigit, solet elicere lachrymas. Hinc jussit illos in ordinem redigere & seponere volumina legis. Hocque facto, salutans excepit illos, & dixit: Rectum erat, viri pietate insignes, me primum exhibere honorem illis ob quæ vos accersivi huc: deinde vobis præbere dex-

ναι· διὸ πεποίηκα τοῦτο πρῶτον. μεγάλην δὲ τέθειμαι τὴν ἡμέραν ταύτην, ἐν ᾗ παραγεγόνατε. καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἐπίσημος ἔσται πάντα τὸν ζωῆς ἡμῶν χρόνον. συνέτυχε δὲ καὶ κατὰ τὴν νίκην ἡμῖν προσπεπτωκέναι τῆς πρὸς Ἀντίγονον ναυμαχίας. διὸ δειπνῆσαι σήμερον μεθ' ὑμῶν βουλήσομαι. * πάντα δυνάμιν ἔστιν παρεστάναι καθηκόντως, οἷς συγχρήσησθε κἀμοὶ μεθ' ἡμῶν. τῶν δὲ ἀσμενισάντων, ἐκέλευσε καταλύματα δοθῆναι τὰ κάλλιστα, πλησίον τῆς ἄκρας αὐτοῖς. καὶ τὰ κατὰ τὸ συμπόσιον ἑτοιμάζειν.

dextram: ideo illud prius feci. Hic autem dies in ſingulos annos per totam vitam meam erit mihi ſolennis & magnus, quo vos ad me veniſtis. Et quia contigit ut ad me veniretis tempore illo, quo ego navali adverſus Antigonum prælio victoria ſum potitus: ideo volo hodie vobiſcum cœnare. *Juſſitque ſuo convenienti ordine & modo convenire & adeſſe omnes magnates & potentiores ſuos, interque eos nos quoque, cupidos & paratos.* Quibus aſſentientibus diverſoria, in quibus ſeniores quieſcerent & morarentur, mandavit ea dari quæ proxime arcem ſplendidiſſima eſſent, & ſimul quæ ad convivium attinerent parari.

Ὁ δὲ ἀρχίατρος Νικάνωρ Δωρόθεον προσκαλεσάμενος, ὃς ἦν ἐπὶ τούτων ἀποτεταγμένος, ἐκέλευσε τὴν ἑτοιμασίαν εἰς ἕκαστον ἐπιτελεῖν. ἦν γὰρ οὕτω διατεταγμένον ὑπὸ τοῦ βασιλέως (ἃ μὴν ἔτι καὶ νῦν ὁρᾷς) ὅσαι γὰρ πόλεις εἰσὶν, αἷς συγχρῶνται πρὸς τὰ ποτὰ καὶ βρωτὰ καὶ στρωμνὰς, τοσοῦτοι καὶ προεστῶτες ἦσαν. καὶ τὰ κατὰ τοὺς ἐθισμοὺς οὕτως ἐσκευάζοντο, ὅταν παραγίνοιντο

Nicanor autem, medicorum princeps, accerſitum Dorotheum, cui hoc muneris commiſſum erat, juſſit effectum curare ſingulorum apparatum. Nam ita à Rege ſtatutum erat, quod nunc etiam cernis, ut quot eſſent civitates, quæ ſuppeditarent ea quæ ad cibum, potum & lectiſternia attinerent: tot eſſent etiam præfecti eorum, qui exercitati & aſſuefacti,

νοιντο πρὸς τοὺς βασιλεῖς, ἵνα κατὰ μηθὲν δυσχεραίνοντες, ἱλαρῶς διεξάγωσιν. ὃ καὶ περὶ τούτους ἐγεγόνει. προσεχέστατος γὰρ ὢν ἄνθρωπος ὁ Δωρόθεος, εἶχε τὴν τῶν τοιούτων προστασίαν. συνέστρωσε δὲ πάντα τὰ διὰ αὐτοῦ χειριζόμενα, πρὸς τὰς τοιαύτας ὑποδοχὰς διαμεμερισμένα· διαμερῆ τε ἐποίησε τὰ τῶν κλισιῶν, καθὼς προσέταξεν ὁ βασιλεύς. τοὺς γὰρ ἡμίσεις ἐκέλευσε ἄναρχα κατακλῖναι, τοὺς δὲ λοιποὺς μετὰ τὴν ἑαυτοῦ κλισίαν, οὐδὲν ἐλλείπων εἰς τὸ τιμᾶν τοὺς ἄνδρας.

¶ Ὡς δὲ ἀνεκλίθησαν, ἐκέλευσε τῷ Δωροθέῳ, τοῖς ἐθισμοῖς, οἷς χρῶνται πάντες οἱ παραγινόμενοι πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, οὕτως ἐπιτελεῖν. διὸ τοὺς ἱεροκήρυκας καὶ θύτας καὶ τοὺς ἄλλους, οἷς ἔθος ἦν τὰς κατευχὰς ποιεῖσθαι, παρῃτήσατο· τῶν δὲ παραγεγονότων σὺν ἡμῖν, Ἐλεάζαρον ὄντα τῶν ἱερέων πρεσβύτερον παρεκάλεσαν ποιεῖσθαι κατευχήν, ὃς ἀξιολόγως στὰς εἶπεν. Πληρώσαι σε, βασιλεῦ, πάντων τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἔκτισεν, ὁ παν-

facti, cum qui ad Regem venissent, pro more omnia adornarent sine omni molestia & mora: id quod etiam circa hos hospites est factum. Nam Dorotheus, homo diligentissimus, illis præerat: qui curavit omnia sibi commissa, & ad hujuscemodi exceptiones destinata, expandi & substerni, & juxta Regis voluntatem sessionem etiam in duas partes divisit. Nam Rex voluit mediam partem illorum virorum ante se discumbere, reliquos post suum solium: nihilque intermittendum putavit, quod faceret ad honorandos illos viros.

¶ Postquam autem discubuissent, jussit Dorotheum omnia peragere pro more illorum qui ex Judæa advenire soleant. Is ergo sacros præcones, sacrificatores, & alios qui solerent peragere precationes, accersivit. Sed illi Eleazarum seniorem sacerdotem ex illis qui advenerant rogarunt, ut facerent vota. Qui cum convenienti reverentia stans dixit: Rex, impleat te Deus omnipotens omnibus illis bonis quæ creavit: detque & efficiat ut ea tu,

παντοκράτωρ θεός. καὶ δῴη σοι ταῦτ' ἔχειν, καὶ γυναικὶ, καὶ τέκνοις, καὶ τοῖς ὁμονοοῦσι, πάντα ἀνέκλειπτα τὸν τῆς ζωῆς χρόνον. Εἰπόντος δὲ ταῦτα τούτου, κατεῤῥάγη κρότος μετὰ κραυγῆς καὶ χαρᾶς εὐφροσυνὸς πλείονα χρόνον. καὶ τὸ τηνικαῦτα πρὸς τὸ τέρπεσθαι διὰ τῶν ἡτοιμασμένων ἐτράπησαν, τῶν λειτουργικῶν ἁπάντων διὰ τῆς τοῦ Δωροθέου συντάξεως ἐπιτελουμένων. ἐν οἷς καὶ βασιλικοὶ παῖδες ἦσαν, καὶ τῶν τιμωμένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως.

Ὅτι δὲ καιρὸν ἔλαβεν ἐκ διαστήματος, ἠρώτησε τὸν ἔχοντα τὴν πρώτην ἀνάκλισιν. (ἦσαν γὰρ καθ' ἡλικίαν τὴν ἀνάπτωσιν πεποιημένοι) α'. ΠΩΣ ἂν τὴν βασιλείαν μέχρι τέλους ἄπταιστον ἔχων διατελοῖ; βραχὺ δὲ ἐπισχὼν, εἶπεν. οὕτως ἂν μάλιστα διευθύνοις, μιμούμενος τὸ τοῦ θεοῦ διαπαντὸς ἐπιεικές. μακροθυμίᾳ γὰρ χρώμενος, καὶ βλιμάζων τοὺς ἀξίους ἐπιεικέστερον, καθὼς εἰσιν ἄξιοι, μεταπιθεὶς ἐκ τῆς κακίας, καὶ εἰς μετάνοιαν ἄξεις.

Επαι-

tu, uxor, liberi & amici habeatis per omne vitæ tempus affluentia & firma. Ad hæc ab illo dicta excitatus est magnus applausus, cum clamore & exultatione, qui satis diu duravit. Hinc conversi sunt ad oblectandum se illis quæ apparata erant. Tum ministri omnes, ex Dorothei præscripto & ordinatione ministrantes, expediebant sua munia: inter quos etiam regii pueri erant, quique apud regem in magno essent honore.

Ibi Rex post aliquantulum spacii, per occasionem captatam, sedentibus illis ordine secundum ætatem, eum qui primum locum in sessione habebat interrogavit: I. QUOMODO regnum ad finem usque retinuerit extra lapsum & offensionem? Ad quod ille paululum cunctatus, respondit: Si in tota tua gubernatione imitatus fueris æquitatem & mansuetudinem Dei. Nam dum ita indignos quidem prosequeris mansuetudine & longanimitate, dignos vero (quemadmodum par est) tractabis honorificentius & mitius, illos etiam

de ſua improbitate detrudes, & perduces ad pœnitentiam ejus.

Ἐπαινέσας ὁ βασιλεὺς, τὸν ἐχόμενον ἠρώτα. β′. ΠΩΣ ἂν ἕκαστον πράττοι; ὁ δὲ ἀπεκρίθη, τὸ δίκαιον εἰ πρὸς ἅπαντας διατηρεῖ ἑαυτὸν, καλῶς τὰ ἕκαστα πράξοι. διαλαμβάνων, ὅτι πᾶν ἐννόημα σαφές ἐστι θεῷ· καταρχὴν δὲ θείου φόβου λαμβάνων, ἐν οὐδενὶ διαπίπτοις.

Hoc collaudato, proximum interrogabat: 2. QUOMODO quodque inſtituat & agat? Ille reſpondit: Ita ipſum ſingula recte acturum, ſi quod juſtum eſt erga omnes conſervet, ex eo quod ſtatuat omnem cogitationem ſuam Deo notam eſſe: & in primis, ſi cum timore Dei actiones ſuas inchoet, in nulla earum interruptum & parum commodum proceſſum habiturum.

Καὶ τοῦτον δὲ εὖ μάλα προσδεξάμενος, ἕτερον ἐπηρώτα. γ′. ΠΩΣ ἂν ὁμόνους ἑαυτῷ ἔχοι τοὺς φίλους; κἀκεῖνος εἶπεν. εἰ θεωροίησαν πολλήν σε πρόνοιαν ποιούμενον, ὧν ἄρχεις, ὄχλων. σὺ δὲ τοῦτο πράξεις, ἐπιβλέπων ὡς ὁ θεὸς εὐεργετεῖ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὁ ὑγίειαν αὐτοῖς καὶ τροφὴν καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ καιρὸν παρασκευάζων ἅπαντα.

Hoc etiam admodum benigne audito, ſequentem interrogabat: 3. QUOMODO poſſet nanciſci & retinere ſibi animis conſentientes amicos? Cui ille: Si illi viderint te magnam curam habere illorum cœtuum, quibus præſis: tu vero ita hoc facies, ſi conſiderabis, quomodo Deus juvet genus humanum, qui valetudinem ipſis, alimenta, victum, & alia omnia præparat temporibus ſuis.

Συνεπιμαρτυρήσας δὲ τούτῳ, τὸν ἐχόμενον ἠρώτα. δ′. ΠΩΣ ἂν ἐν τοῖς χρηματισμοῖς καὶ διακρίσεσιν, εὐφημίας τυγχάνω καὶ ὑπὸ

τῶν

Suffragatus & huic, ſequentem interrogabat: 4. QUOMODO in jure dicendo, & judiciorum ſententiis ferendis, poſſit laudem

τῶν ἀποτυγχανόντων; ὁ δὲ εἶπεν. εἰ πᾶσιν ἴσος γίνοιο τῷ λόγῳ, καὶ μηδὲν ὑπερηφάνως, μηδὲ τῇ περὶ σεαυτὸν ἰσχύϊ, πράσσεις κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων. οὕτω δὲ ποιήσεις, τὴν διάταξιν βλέπων τὴν ὑπὸ τοῦ θεοῦ. τὰ γὰρ ἱκετευόμενα συντελεῖται τοῖς ἀξίοις. τοῖς δὲ ἀποτυγχάνουσιν, ἢ δι' ὀνείρων, ἢ πράξεων, σημαίνεσθαι τὸ βλαβερὸν αὐτοῖς. οὐ κατὰ ἁμαρτίας, οὐδὲ κατὰ τὴν μεγαλοσύνην τῆς ἰσχύος, τύπτοντος αὐτοὺς, ἀλλὰ ἐπιεικείᾳ χρωμένου τοῦ θεοῦ.

dem& approbationem assequi apud illos etiam qui non sint sui compotes facti voti? Ille dixit: Si omnibus te præbueris sermone æquabilem, & nihil neque superbe neque pro tua potentia egeris contra delinquentes. Hoc autem ita facies, si Dei observabis administrationem & constitutionem, qui dignis perficit vota ipsorum: quos autem non vult participes fieri suorum votorum, illis aut per insomnia, aut factis & actionibus ipsis ostendit, ipsorum vota esse noxia: neque eos vel pro ipsorum delicti, vel pro suæ potentiæ magnitudine affligit, sed æquitate erga illos utitur.

Ὁ δὲ καὶ τοῦτον καταπαινέσας, ἠρώτα τὸν καθεξῆς. ε΄ ΠΩΣ ἂν ἐν ταῖς πολεμικαῖς χρείαις ἀήττητος εἴη; ὁ δὲ εἶπεν. εἰ μὴ πεποιθὼς ὑπάρχοι τοῖς ὄχλοις, μηδὲ ταῖς δυνάμεσιν. ἀλλὰ τὸν θεὸν ἐπικαλοῖτο διὰ πάντων, ἵνα τὰς ἐπιβολὰς αὐτῷ κατευθύνῃ, δικαίως διεξάγοντι πάντα.

Et hunc suis laudibus prosecutus, interrogabat eum qui sequebatur: 5. QUOMODO in rebus bellicis posset esse invictus? Ille dixit: Si neque in multitudine, neque in potentia & viribus fiduciam tuam collocaveris: sed Deum semper invocaveris, ut tibi juste omnia agenti, conatus & consilia dirigat tua.

Ἀποδεξάμενος δὲ καὶ τοῦτον, τὸν ἕτερον ἠρώτα. ς΄. ΠΩΣ ἂν φοβερὸς εἴη

Cum hunc etiam approbasset, interrogabat alium: 6. QUO-

εἴη τοῖς ἐχθροῖς; ὁ δὲ εἶπεν. εἰ τῇ τῶν ὅπλων καὶ δυνάμεων κατασκευῇ πολλῇ χρώμενος εἴη. εἰ δὴ εἴη ταῦτα ὄντα κενὰ ἐπὶ πλείονα χρόνον, πρὸς τὸ συμπέρασμα δρᾶν τι. καὶ γὰρ ὁ θεὸς διδοὺς ἀνοχὰς, καὶ ἐνδεικνύμενος, τὰ τῆς δυναστείας φόβον ἐκατασκευάζει πάσῃ διανοίᾳ.

Καὶ τοῦτον δὲ ἐπαινέσας, εἶπεν πρὸς τὸν ἐχόμενον. ζ. ΤΙ κάλλιστον αὐτῷ πρὸς τὸ ζῆν ἂν εἴη; κἀκεῖνος ἔφη. τὸ γινώσκειν, ὅτι ὁ θεὸς δυναστεύει τῶν ἁπάντων. καὶ ἐπὶ τῶν καλλίστων πράξεων οὐκ αὐτοὶ κατευθυνόμεθα τὰ βουλευθέντα. θεὸς δὲ τελειοῖ τὰ πάντων, καὶ καθηγεῖται δυναστεύων.

Ἐπιφωνήσας δὲ καὶ τούτῳ καλῶς λέγειν, τὸν ἕτερον ἠρώτα. η. ΠΩΣ ἂν ἀκέραια συντηρήσας ἅπαντα, τοῖς ἐγγόνοις τὴν αὐτὴν παραδιδοῖ διάθεσιν ἐπὶ τέλει; ὁ δὲ εἶπεν. εὐχόμενος ἀεὶ πρὸς τὸν θεὸν, ἀγαθὰς ἐπινοίας λαμβάνειν πρὸς τὰ μέλλοντα πράσσεσθαι· καὶ τοῖς ἐγγόνοις παρακελευόμενος, μὴ ἐκπλητ-

MODO existat hostibus formidolosus? Ille dixit: Si & armorum & potentiæ multo apparatu instructus fueris, & hæc longiore tempore detinueris extra omnem rei aggressionem, tanquam inania prorsus essent & inutilia ad finem consequendum. Etenim & Deus utitur dilatione, & ita per declarationem potentiæ suæ omnium animis incutit terrorem.

Hoc etiam collaudato, ad sequentem dixit: 7. QUID sibi ad vitam degendam possit esse optimum? Ille ait: Hoc cognitum habere & statuere, Deum universorum dominari: nosque etiam in illis quæ nobis maxime sunt gloriosæ actiones, non dirigere consilia nostra, sed Deum omnia perficere & gubernare pro sua potentia.

Comprobata & hujus sententia, interrogabat alium: 8. QUOMODO & ipse posset omnia conservare & tueri integra & salva, & tandem eundem rerum suarum statum posteris etiam tradere ad perpetuitatem quandam? Ille dixit: Orando assidue Deum, ut bona de rebus agendis capias consilia: &

πλήττεσθαι τῇ δόξῃ, μηδὲ τῷ πλούτῳ. θεὸν γὰρ εἶναι τὸν χαριζόμενον ταῦτα. καὶ οὐ δι' ἑαυτῶν ἔχειν τὴν ὑπεροχὴν πάντων.

Ἐπιμαρτυρήσας δὲ τούτοις, τὸν μετὰ ταῦτα ἐπυνθάνετο. θ'. ΠΩΣ ἂν τὰ συμβαίνοντα μετρίως φέροι; ἐκεῖνος δὲ ἔφησεν. εἰ πρόληψιν λαμβάνοις, ὅτι γεγόνασιν ὑπὸ θεοῦ πάντες ἄνθρωποι, μετασχεῖν τῶν μεγίστων κακῶν, ὡσαύτως δὲ καὶ ἀγαθῶν. καὶ οὐκ ἔστιν ἄνθρωπον ὄντα τούτων ἀμιγῆ γενέσθαι. ὁ θεὸς δὲ τὴν εὐψυχίαν δίδωσιν, ὃν ἱκετεύειν ἀναγκαῖον.

Φιλοφρονηθεὶς δὲ καὶ τοῦτον, καλῶς εἶπεν ἅπαντας ἀποφαίνεσθαι. ἐπερωτήσας δὲ ἔτι ἕνα, καταλήξω τὸ νῦν ἔχον. ἵνα καὶ πρὸς τὸ τέρπεσθαι τραπέντες, ἡδέως διεξάγωμεν. ἐν δὲ ταῖς μετὰ ταῦτα ἐξ ἑξῆς ἡμέραις, καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν ἑξῆς μαθήσομαί τι πλέον. εἶτ' ἐπηρώτα τὸν ἄνδρα, ι'. ΤΙ πέρας ἀνδρείας ἐστίν; ὁ δὲ εἶπεν εἰ τὸ βουλευθὲν ὀρθῶς ἐν ταῖς τῶν κινδύνων πράξεσιν, ἐπιτελοῖτο κατὰ πρόθεσιν. τελειοῦται δὲ ὑπὸ τοῦ θεοῦ πάν-

τα

& monendo liberos, ne efferantur dignitate & opibus, neve putent se ista habere ex se, sed sciant Deum ea largiri.

Suffragatus & huic sententiæ, ex sequente percontabatur: 9. QUOMODO quosvis eventus moderate ferat? Ille inquit: Si tibi persuaseris, homines ita creatos à Deo, ut & malorum & bonorum maximorum in vita fiant participes: nec inveniri hominem, qui sit hujus vicissitudinis expers: Deum vero contribuere animum æquum, pro quo ille sit orandus.

Hoc etiam benigne & cum approbatione audito, dixit, Omnes præclare respondere: sed interrogato adhuc uno tantum, velle in præsens desistere, quo animos ad lætitiam & oblectationem penitus convertamus: sequentibus vero sex diebus, velle etiam ex reliquis aliquid addiscere. Deinde quæsivit ex proximo: 10. QUIS finis esset fortitudinis? Ille respondit: Si quod in rebus arduis & periculosis fuerit recte deliberatum & constitutum, id etiam ita pro animi sententia expediatur. Sed tibi,

ô

ταί σοι, καλῶς βουλομένῳ, βασιλεῦ, συμφερόντως. ἐπιφωνησάντων δὲ πάντων, καὶ κρότῳ σημηναμένων, πρὸς τοὺς φιλοσόφους εἶπεν ὁ βασιλεὺς (οὐκ ὀλίγοι γὰρ παρῆσαν τούτοις) οἴομαι διαφέρειν τοὺς ἄνδρας ἀρετῇ, καὶ συνιέναι πλεῖον. οἵ τινες ἐκ τοῦ καιροῦ τοιαύτας ἐρωτήσεις λαμβάνοντες, ὡς δέον ἐστὶν ἀποκέκρινται, πάντας ἀπὸ θεοῦ τοῦ λόγου τὴν καταρχὴν πεποιημένοι.

Μενέδημος δὲ ὁ Ἐρετριεὺς φιλόσοφος εἶπε· ναὶ βασιλεῦ. προνοίᾳ γὰρ τῶν ὅλων διοικουμένων, καὶ ὑπειληφότων ὀρθῶς τοῦτο, ὅτι θεόκτιστόν ἐστιν ἄνθρωπος, ἀκολουθεῖ, πᾶσαν δυναστείαν καὶ λόγου καλλονὴν ἀπὸ θεοῦ καταρχεσθαι. Τοῦ δὲ βασιλέως ἐπινεύσαντος τὰ περὶ τούτων, ἔληξεν. ἐτράπησαν δὲ πρὸς εὐφροσύνην. ἐπιλαβούσης δὲ τῆς ἑσπέρας, τὸ συμπόσιον ἐλύθη.

¶ Τῇ δὲ μετὰ ταῦτα, πάλιν κατὰ τὴν αὐτὴν διάταξιν τὰ τῆς ἀνακλίσεως καὶ συμποσίας ἐπετελεῖτο. καθὸ δὲ ἐνόμιζεν ὁ βασιλεὺς εὔκαιρον εἶναι πρὸς τὸ πυνθάνεσθαί τι τῶν ἀνδρῶν

ô Rex, à Deo præclare omnia perficiuntur, qui recta & salutaria habes proposita. Acclamantibus omnibus ad hæc, & applausu suam approbationem declarantibus, Rex ad philosophos, qui non pauci aderant, dixit: Ego arbitror istos homines excellere virtute, & præ aliis esse intelligentes, qui ex tempore ad hujusmodi quæstiones ita apte respondent, omnes à Deo sermonis sui initium capientes.

Tum Menedemus philosophus Eretriensis: Recte sane, inquit, Rex. Nam cum à Deo omnia gubernentur, & recte hoc statuamus, hominem esse Dei creaturam: consentaneum est, ut ii omnes sui sermonis vim & elegantiam à Deo præcipue petant. Hic cum Rex innuisset, ipse desiit de his verba facere: ac deinde conversi sunt ad hilaritatem convivii, quod ad vesperam demum est finitum.

¶ Postridie rursum eodem modo & ordine & convivium erat apparatum, & singuli discumbebant: ibi Rex, cum visum esset commodum interrogare

ἀνδρῶν, ἐπηρώτα τοὺς ἑξῆς τῶν ἀποκεκριμένων τῇ προτέρᾳ ἡμέρᾳ, πρὸς τὸν ἐνδέκατον δὲ ἤρξατο τῆς κοινολογίας ποιεῖσθαι· (δέκα γὰρ ἦσαν ἠρωτημένοι τῇ προτέρᾳ) σιγῆς δὲ γενομένης, ἐπυνθάνετο. ια'. ΠΩΣ ἂν πλούσιος διαμένοι; βραχὺ δὲ ἐπισχὼν ὁ τὴν ἐρώτησιν ἐκδεχόμενος, εἶπεν· εἰ μηδὲν ἀνάξιον τῆς ἀρχῆς, μηδὲ ἀσελγὲς πράσσοι. μηδὲ δαπανῇ εἰς τὰ κενὰ, καὶ μάταια συντελοῖ. τοὺς ὑποτεταγμένους εὐεργεσίᾳ πρὸς εὔνοιαν ἄγοι τὴν ἑαυτοῦ· καὶ γὰρ ὁ Θεὸς πᾶσιν. αἴτιος ἀγαθῶν ἐστιν. ᾧ κατακολουθεῖν ἀναγκαῖον.

Ἐπαινέσας δὲ ὁ βασιλεὺς τοῦτον, ἕτερον ἐπηρώτα. ιϐ'. ΠΩΣ ἂν τὴν ἀλήθειαν διατηροῖ; ὁ δὲ τοῦτο ἀπεκρίθη· γινώσκων, ὅτι μεγάλην αἰσχύνην ἀποφέροι τὸ ψεῦδος πᾶσιν ἀνθρώποις, πολλῷ μᾶλλον τοῖς βασιλεῦσιν· ἐξουσίαν γὰρ ἔχοντες, ὃ βούλονται πράσσειν. τίνος ἕνεκεν ἂν ψεύσαιντο; προσλαμβάνειν δὲ δεῖ τοῦτό σε, βασιλεῦ. διότι φιλαλήθης ὁ θεός ἐστιν.

Ἀποδεξάμενος δὲ εὖ μάλα καὶ τοῦτον, ἐπιβλέψας εἰς ἕτερον, εἶπεν.

rogare aliquid ex illis viris, qui ſequebantur eos qui pridie reſponderant ad interrogata, cœpit cum undecimo colloqui, quia decem die priori erant interrogati. Ac ſilentio facto, quærebat: XI. QUA ratione dives permanere poſſet? Tum, qui interrogatus erat, paululum moratus, dixit: Si nihil præter regni dignitatem & per luxum egeris, ſique ſumptus nullos inanes & inutiles impenderis: tuos vero ſubditos ſtudueris beneficiis tuis in tui amorem allicere. Nam Deus eſt ſumme beneficus, & omnium bonorum cauſa: quem imitari oportet.

Collaudato hoc, Rex alterum interrogabat: 12. QUOMODO veritatem diligere & colere poſſet? Ille reſpondit: Si primum ſtatueris, magnum dedecus eſſe omnibus hominibus, mentiri: multo vero magis, regibus: qui cum habeant poteſtatem agendi quæ velint, cur mentiantur? Deinde ſi hoc etiam conſideraveris: Deum eſſe veritatis amatorem.

Hoc etiam valde approbato, converſis oculis in ſequentem,

πὸν. ιγ΄. ΤΙ. ἐστι σοφίας διδαχή; ὁ δὲ ἕτερος ἀπεφήνατο. καθὼς οὐ βούλει σεαυτῷ τὰ κακὰ παρεῖναι, μέτοχος δὲ τῶν ἀγαθῶν ὑπάρχειν ἁπάντων, εἰ πράσσοις τοῦτο πρὸς τοὺς ὑποτεταγμένους, καὶ τοὺς ἀγαθοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐπιεικέστερον νουθετοῖς. καὶ γὰρ ὁ θεὸς τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντας ἐπιεικείᾳ ἄγει.

tem, dixit ad eum : 13. QUÆ esset doctrina, & qui fructus sapientiæ? Ille respondit: Quemadmodum tu mala quidem recusas habere, bonis vero omnibus abundare cupis, sapienter egeris, si similiter affectum te erga subditos & delinquentes exhibueris, honestos vero & probos viros humanius & animo æquiori monueris. Nam Deus etiam in sua administratione omnes homines æquitate prosequitur.

Ἐπαινέσας αὐτὸν, τῷ μετ' αὐτὸν εἶπε· ιδ΄. ΠΩΣ ἂν φιλάνθρωπος εἴη; κἀκεῖνος ἔφη. θεωρῶν, ὡς ἐν πολλῷ χρόνῳ, καὶ κακοπαθείαις μεγίσταις, αὔξει τε καὶ γεννᾶται τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. ὅθεν οὔτε εὐκόπως δεῖ κολάζειν, οὔτε αἰτίαις περιβάλλειν. γινώσκων, ὅτι τὸ τῶν ἀνθρώπων ζῆν, ἐν ὀδύναις τε καὶ τιμωρίαις καθέστηκεν. ἐπινοῶν οὖν ἕκαστα, πρὸς τὸν ἔλεον τραπήσῃ. καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἐλεήμων ἐστίν.

Collaudato hoc, ad sequentem dixit: 14. QUA ratione posset esse humanus? Ille respondit : Si consideraveris, quam longo tempore, & in quantis miseriis genus humanum nascatur & crescat : quodq; ideo nec facile punire oportet, neq; accusare alios, ex hac cogitatione, quia vita humana per se obnoxia sit doloribus & infortuniis. Ex horum enim diligenti consideratione pronus eris ad misericordiam : & eo magis, si Deum etiam cogitabis esse misericordem.

Ἀποδεξάμενος δὲ τοῦτον, ἐπυνθάνετο τοῦ καθεξῆς. ιε΄. ΤΙΣ ἀναγκαιότατος τρόπος βασιλείας; τὸ σωτη-

Approbato & hoc, proximum interrogavit : 15. QUI mores in regia administratione essent

συντηρεῖν, εἶπεν, αὑτὸν ἀδωροδόκητον. καὶ νήφειν τὸ πλεῖον μέρος τοῦ βίου καὶ δικαιοσύνην προτιμᾶν, καὶ τοὺς τοιούτους φιλοποιεῖσθαι. καὶ γὰρ ὁ θεὸς φιλοδίκαιός ἐστιν.

essent in primis necessarii? Ille dixit: Ut quis se servet immunem ab omnium munerum corruptione: ut sit sobrius majori vitæ tempore: ut justitiam omnibus rebus præferat, & ejus amatores amplectatur singulari benevolentia: quia & Deus amat justos.

Ἐπισημάνας καὶ τοῦτον, πρὸς τὸν ἕτερον εἶπεν. ιϛ΄. ΤΙ τὸ εὐσεβείας ἐστὶ κατάστημα; ἐκεῖνος δὲ ἔφη. τὸ διαλαμβάνειν, ὅτι πάντα διὰ παντὸς ὁ θεὸς ἐνεργεῖ καὶ γινώσκει. καὶ οὐθὲν ἂν λάθοι ἄδικον ποιήσας ἢ κακὸν ἐργαζόμενος ἄνθρωπος. ὡς γὰρ θεὸς εὐεργετεῖ τὸν ὅλον κόσμον, οὕτως καὶ σὺ μιμούμενος, ἀπρόσκοπος ἂν εἴης.

Hoc etiam suis laudibus ornato, ad alterum dixit: 16 IN quo consisteret pietas? Ille: In eo, inquit, ut persuasum habeas, Deum omnia in omnibus agere & scire, neque ipsum latere quicquam quod homo vel bene vel male agat. Proinde si, quemadmodum Deus totum mundum sua benignitate fovet, & tu similiter feceris, nunquam impinges & delinques.

Ἐπιφωνήσας δὲ τούτῳ, πρὸς τὸν ἕτερον εἶπεν. ιζ΄. ΤΙΣ ὅρος τοῦ βασιλεύειν ἐστίν; ὁ δὲ ἔφη. τὸ καλῶς ἄρχειν ἑαυτοῦ. καὶ μὴ τῷ πλούτῳ καὶ τῇ δόξῃ φαινόμενον ὑπερήφανον καὶ ἄσχημόν τι ἐπιθυμήσαιο, εἰ καλῶς λογίζοιο. πάντα γάρ σοι πάρεστιν, ὡς οὐδέν. ὁ θεὸς δὲ ἀπροσδεής ἐστι, καὶ ἐπιεικής. καὶ σὺ

Hoc etiam cum acclamatione approbato, dixit ad sequentem: 17. QUIS esset finis, & quod officium regnandi? Ille dixit: Recte seipsum regere, & quidem ita nihil ex confidentia opum & gloriæ concupisces, quod sit elatum & indecens, si sortem tuam diligenter perpenderis. Nam omnia tua ita tibi adsunt tanquam nihil

σὺ, καθόσον ἄνθρωπος, ἐννόει, καὶ μὴ πολλῶν ὀρέγου, τῶν δ' ἱκανῶν πρὸς τὸ βασιλεύειν.

Καταπαινέσας δὲ αὐτὸν, ἐπηρώτα τὸν ἕτερον. ιη'. ΠΩΣ ἂν τὰ κάλλιστα διαλογίζοιτο; ἀπεκρίθη δὲ ἐκεῖνος· εἰ τὸ δίκαιον ἐπὶ παντὸς προβάλλοι συνεχῶς. καὶ νομίζοι, τὴν ἀδικίαν, τοῦ ζῆν στέρησιν εἶναι. καὶ γὰρ ὁ θεὸς διαπαντὸς τοῖς δικαίοις ἀγαθὰ προσημαίνει μέγιστα.

Τοῦτον δὲ ἐπαινέσας, εἶπεν πρὸς τὸν ἑξῆς. ιθ'. ΠΩΣ ἂν ἐν τοῖς ὕπνοις ἀτάραχος εἴη; ὁ δὲ ἔφη. δυσαπολόγητον ἠρώτηκας πρᾶγμα. συναναφέρειν γὰρ οὐ δυνάμεθα ἐν τούτοις, τοῖς κατὰ τὸν ὕπνον, ἑαυτούς. ἀλλὰ περιεχόμεθα ἀλογίστῳ κατὰ τῆδε αἰσθήσει. πάσχομεν γὰρ κατὰ τύχην ἐν τοῖς ὑποπίπτουσιν, ὡς θεωρουμένοις. ἀλογιστοῦμεν δὲ, καθόσον ὑπολαμβανόμενοι, καὶ ἐπὶ πέλαγος, καὶ ἐν πλοίοις, ἢ πωλεῖν, ἢ πέτασθαι φερομένους, καὶ διαίρειν εἰς ἑτέρους τόπους, καὶ τοιαῦτα ἕτερα. καὶ ὁ ταῦτα ὑπολαμβάνων,

hil: & Deus vacat omni cupiditate plurium, & eſt æquus. Quod etiam tu, ut homo, conſideres: neque multas juriſdictiones ad tuum regnum pertrahere cupias.

Laudato eo, proximum interrogabat: 18. QUOMODO poſſet habere optimas cogitationes, deliberationeſque? Reſpondit ille: Si ſemper propoſueris tibi juſta, & ſtatueris injuſtitiam eſſe vitæ privationem & perniciem: juſtis vero Deum ſemper maxima largiri bona.

Hoc approbato, ad ſequentem dixit: 19. QUOMODO in ſomno quietus eſſe poſſit? Ille dixit: Quæris rem explicatu difficilem. Nam in illis, quæ in ſomno dormientibus eveniunt, non regimus nos ipſi, ſed ducimur ſenſu irrationali circum illa. Quæ enim utcunque inciderunt, illis afficimur tanquam iis quæ cernamus: idque fit ſine ratione, quatenus putamus nos vel in mare ferri, vel navibus vehi, aut vendere aliquid, aut volare ſublatos, aut peregrinari, idque genus alia facere, quæ poſtea experimur non extitiſſe. Licet autem

των, μὴ καθεστάναι· πλὴν ὅσον ἔμοιγ' ἐφικτὸν, οὕτω διείληφα κατὰ πάντα τρόπον σε, βασιλεῦ, καὶ τὰ λεγόμενα, καὶ τὰ πραττόμενα, πρὸς εὐσέβειαν ἐπανάγειν. ὅπως ἑαυτοῦ συνιστορεῖς, ὅτι τὸ κατ' ἀρετὴν συντηρῶν, οὔτε χαρίζεσθαι προαιρῇ παρὰ λόγον, οὐδὲ ἐξουσίᾳ χρώμενος, τὸ δίκαιον αἴρεις. ἐπὶ πλεῖον γὰρ, ἐν οἷς ἕκαστος πράγμασιν ἐγρηγορὼς τὴν διαγωγὴν ποιεῖται, καὶ καθ' ὕπνον ἐν τοῖς αὐτοῖς ἡ διάνοια τὴν ἀναστροφὴν ἔχει. ὃς δὲ πάντα διαλογισμὸν καὶ πρᾶξιν ἐπὶ τὰ κάλλιστα τετραμμένην κατευθύνει καὶ ἐγρηγορὼς, καὶ ἐν ὕπνῳ. διὸ καὶ περὶ σε διὰ παντός ἐστιν εὐστάθεια.

Κατευφημήσας δὲ καὶ τοῦτον, εἶπεν πρὸς τὸν ἕτερον. ἐπεὶ σὺ δέκατος τὴν ἀπόκρισιν ἔχεις, ὃς ἂν ἀποφήνῃ, ἐπὶ τὸ δεῖπνον τραπησόμεθα. ἠρώτα. δέ. κ΄. ΠΩΣ ἂν μηδὲν ἀνάξιον ἑαυτῶν πράσσοιμεν; Ο δὲ εἶπεν. ἐπίβλεπε διὰ παντὸς εἰς

tem hæc ſit difficultas in hoc negotio, tamen quantum ego poſſum aſſequi intelligentia mea, ita puto tibi faciendum eſſe Rex, ut omnia quæ & agenda & dicenda ſunt tibi, illa referas ad pietatem. Nam ut ipſe expertum habes, dum meditaris & agis ea quæ ſunt virtutis, interim neque gratificaris alicui præter rationem, neque potentia confiſus jus tollis. Fere autem, quibus in negotiis quis vigilans multum verſatur, in illis etiam in ſomno animus ejus occupatur. Hinc ergo, qui vigilans omnem cogitationem & actionem ſuam ad honeſtiſſima & optima habet deſtinatam, ille etiam in ſomno inde rectas habet commotiones: ſicut & tu Rex perpetua es animi æquabilitate præditus.

Hoc etiam cum applauſu audito, ad ſequentem dixit: Quoniam tibi decimo loco eſt reſpondendum, ubi pronuntiaris ſententiam tuam, convertemur ad cœnationem. Ex te autem cupio cognoſcere: 20. QUOMODO nihil egerimus indignum nobis? Ille inquit: In-

εἰς τὴν σεαυτοῦ δόξαν καὶ ὑπεροχὴν, ἵνα τούτοις ἀκόλουθα καὶ λέγοις καὶ διανοῇ· γινώσκων, ὅτι πάντες ὧν ἄρχεις, περὶ σοῦ καὶ διανοοῦνται, καὶ λαλοῦσιν. οὐ γὰρ ἐλάχιστόν σε δεῖ τῶν ὑποκριτῶν φαίνεσθαι. τὸ γὰρ πρόσωπον οὐδὲ αὐτό ἐστι ὑποκρίνεσθαι. τοῦτο συνθεωροῦντες, ἀκόλουθα πάντα πράσσουσιν σὺ δὲ οὐχ ὑπόκρισιν ἔχεις, ἀλλὰ ἀληθῶς βασιλεύεις, θεοῦ δόντος σοι καταξίως τῶν τρόπων τὴν ἡγεμονίαν.

Τοῦ δὲ βασιλέως εὖ μάλα συγκροτήσαντος, μετὰ φιλοφροσύνης ἐπὶ πλείονα χρόνον τοὺς ἀνθρώπους καθυπνοῦν παρεκάλουν. καὶ τὰ μὲν πρὸς τούτους ὡς ἔληξεν, ἐπὶ τὴν ἑξῆς ἐτράπησαν τῆς συμποσίας διάταξιν.

¶ Τῇ δὲ ἐχομένῃ, τῆς αὐτῆς διατάξεως γενηθείσης, ὅτε καὶ καιρὸν ὑπέλαβεν ὁ βασιλεὺς τοῦ πυνθάνεσθαί τι τῶν ἀνδρῶν. ἠρώτα τὸν πρῶτον τῶν ἀπολιπόντων πρὸς τὴν ἑξῆς ἐρώτησιν, ΤΙΣ ἐστὶν ἀρχὴ κρατίστη; ἐκεῖνος δὲ ἔφη. τὸ κρατεῖν ἑαυ-

τοῦ

ſpice aſſidue in tuam gloriam, & excellentiam dignitatis tuæ, ut ita conſentanea illis & loqui & cogitare ſtudeas, ex hac animi ſententia: Quia omnes, quibus tu imperas, de te cogitent & loquantur. Nam nihil in te debet eſſe ſimulatum: ſiquidem perſonam illam quam ſuſtines, neque fingere neque ſimulare potes. Hoc alii in te cernentes omnes ſimiliter ſtudebunt agere. Verum tu præſtas regem verum, ex gratia Dei. qui pro tuorum morum præſtantia tibi imperium dignum largitus eſt.

Hæc omnia cum Rex valde approbaſſet, tandem benigne dimiſit eos ad cubitum. Quo facto, & finita hac convivatione, apparabantur quæ in ſequentis diei convivium inſtruendum pertinerent.

¶ Sequenti ergo die, cum idem diſcumbentium ordo eſſet, Rex ubi putavit adeſſe tempus quærendi aliquid ex cæteris illis, rogavit: 21. QUOD imperium eſſet optimum? Reſpondit: Sibi ipſi imperare, nec rapi ab affectibus ſuis. Nam

hoc

τοῦ, καὶ μὴ συγκαταφέρεσθαι ταῖς ὁρμαῖς. πᾶσι γὰρ ἀνθρώποις φυσικόν ἐστι, τὸ πρός τι τὴν διάνοιαν ῥέπειν. τοῖς μὲν οὖν πολλοῖς ἐπὶ τὰ βρωτὰ, καὶ ποτὰ, καὶ τὰς ἡδονὰς, εἰκός ἐστι κεκλίσθαι. τοῖς δὲ βασιλεῦσιν, ἐπὶ χώρας κατάκτησιν, κατὰ τὸ τῆς δόξης μέγεθος. πλὴν ἐν πᾶσι μετριότης καλόν. ἃ δὲ ὁ θεὸς δίδωσι, ταῦτα λαμβάνων σύνεχε. τῶν δὲ ἀνεφίκτων μὴ ἐπιθύμει.

hoc quidem est omnium commune, ut sint animis proni ad aliquid prosequendum. Et hinc vulgus fere putat se debere inclinari ad commessationes, potationes, & alias hujus generis voluptates: Reges vere existimant, sibi pro suæ potentiæ & dignitatis amplitudine convenire regionum dominationem: sed modus in omnibus rebus rectus est, & probatur. Tu ergo Rex, conserves & tuearis illa quæ Deus tibi largitus est: quæ vero ad te non jure pertinent, ea ne concupiscas

Τοῖς δὲ ῥηθεῖσιν ἀρεσθεὶς, πρὸς τὸν ἐχόμενον εἶπεν. κβ΄. ΠΩΣ ἂν ἐκτὸς εἴη φθόνου; διαλιπὼν δὲ ἐκεῖνος, ἔφη. πρῶτον εἰ νοήσαιο, ὅτι ὁ θεὸς πᾶσι μερίζει δόξαν τε καὶ πλούτου μέγεθος τοῖς βασιλεῦσι. καὶ οὐδεὶς παρ᾽ ἑαυτοῦ ἐστι βασιλεύς. πάντες γὰρ θέλουσι μεταχεῖν ταύτης τῆς δόξης, ἀλλ᾽ οὐ δύνανται. θεοῦ γάρ ἐστι δόμα.

His delectatus ad sequentem dixit: 22. QUOMODO posset esse liber à vitio invidiæ, ita ut ipse nemini invideret? Ille interjecta brevi mora, dixit: Hoc præcipue modo, si ita tecum cogitaveris, Deum esse qui distribuat & largiatur regibus potentiam & opum affluentiam, nec esse quenquam regem ex sese. Id quod inde patet, quia omnes cupiunt consequi hanc dignitatem: sed non possunt, cum sit Dei donum.

Επαινέσας δὲ τὸν ἄνδρα διὰ πλει-

Hoc multis collaudato, ad se-

πλειόνων, ἠρώτα τὸν ἕτερον. κγ'. ΠΩΣ ἂν καταφρονοίη τῶν ἐχθρῶν; ὁ δὲ εἶπεν. ἠσκηκὼς πρὸς πάντας ἀνθρώπους εὔνοιαν, καὶ κατεργασάμενος φιλίας, λόγον οὐθενὸς ἂν ἔχοις. τὸ δὲ κεχαριτῶσθαι πρὸς πάντας ἀνθρώπους, καὶ καλὸν δῶρον εἰληφέναι παρὰ θεοῦ, τοῦτ' ἔστι κράτιστον.

Συναινέσας δὲ τούτοις, τὸν ἑξῆς ἐκέλευσεν ἀποκριθῆναι, πρὸς αὐτὸν εἴπας. κδ'. ΠΩΣ ἂν δοξαζόμενος διαμένοι; εἶπεν δέ. τῇ προθυμίᾳ, καὶ ταῖς χάρισι πρὸς τοὺς ἄλλους μεταδοτικὸς ὤν, καὶ μεγαλομερὴς, οὐδέποτ' ἂν ἀπολίποι δόξης. ἵνα δὲ τὰ προειρημένα σοι διαμένῃ, τὸν θεὸν ἐπικαλοῦ διαπαντός.

Εὐφημήσας δὲ τοῦτον, ἕτερον ἠρώτα. κε'. ΠΡΟΣ τίνα δεῖ φιλότιμον εἶναι; ἐκεῖνος δὲ ἔφη· πρὸς τοὺς φιλικῶς ἔχοντας ἡμῖν, οἴονται πάντες ὅτι πρὸς τούτους δέον. ἐγὼ δὲ ὑπολαμβάνω, πρὸς τοὺς ἀντιδοξοῦντας φιλοτιμίαν δεῖ χαριστικὴν ἔχειν, ἵνα τούτῳ τῷ τρόπῳ μετάγωμεν

sequentem dixit: 23. QUOMODO spreverit hostes? Ille dixit: Si studueris omnes homines benevolentia prosequi, & ita tibi paraveris amicitias illorum, non te turbabit hostis ullus: sed ita promeritum & in gratia esse apud omnes homines, est præclarum donum Dei, quo ab illo præstantius non licet consequi aliud.

His approbatis, sequentem respondere ad hanc quæstionem jussit: 24. QUOMODO posset esse in perpetua gloria & fama apud homines? Ille dixit: Si fueris munificus, & propensus ad alios promptitudine animi & beneficiis demerendos, nunquam te deficiet gloria. Sed ut ista jam dicta tibi perpetuo adsint, Deus semper *invocandus* erit.

Hoc cum approbatione excepto, proximum interrogabat: 25. APUD quos conveniret gloriose & honorifice se gerere? Ille dixit: Alii omnes putant hoc faciendum esse apud illos, qui amice erga nos sunt affecti: ego autem existimo hanc honorificam venditationem cum gratia civilis mode-

γωμεν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ καθῆκον καὶ συμφέρον ἑαυτοῖς. δεῖ δὲ τὸν θεὸν λιτανεύειν, ἵνα ταῦτα ἐπιτελῆται. τὰς γὰρ ἁπάντων διανοίας κρατεῖ.

Συνομολογήσας δὲ τούτοις, τὸν ἕκτον ἐκέλευσεν ἀποφήνασθαι πυνθανόμενος, κϛʹ. ΤΙΣΙ δεῖ χαρίζεσθαι; ἐκεῖνος δὲ ἀπεκρίθη· γονεῦσι διαπαντός. καὶ γὰρ ὁ θεὸς πεποίηται ἐντολὴν μεγίστην περὶ τῆς τῶν γονέων τιμῆς. ἑπομένως δὲ τὴν τῶν φίλων ἐγκρίνει διάθεσιν, προσονομάσας ἴσον τῇ ψυχῇ τὸν φίλον. σὺ δὲ καλῶς ποιεῖς, ἅπαντας ἀνθρώπους εἰς φιλίαν πρὸς ἑαυτὸν καθιστῶν.

Παρακαλέσας δὲ καὶ τοῦτον, ἐπυνθάνετο καὶ τοῦ μετέπειτα. κζʹ. ΤΙ καλλονῆς ἄξιόν ἐστι; Ο δὲ εἶπεν. εὐσέβεια. καὶ γὰρ αὕτη καλλονή τις ἐστὶ πρωτεύουσα. τὸ δυνατὸν αὐτῆς ἐστιν ἀγάπη. αὕτη γὰρ θεόδοτος ἐστιν. ἣν καὶ συγκέκτησαι, πάντα περιέπων ἐν αὐτῇ τἀγαθά.

moderationis usurpandam coram illis, qui in contrariis gloriam & laudem quærunt, ut hoc modo illos etiam traducamus ad id quod conveniat, & prosit illis. Sed Deus erit orandus, ut hæc ille perficiat, qui omnium animos gubernat & moderatur.

Suffragatus huic, sextum pronunciare jussit sententiam suam ad hanc quæstionem: 26. QUIBUS esset gratificandum? Ille dixit: Parentibus perpetuo, & in primis, quoniam Deus maximum dedit præceptum de honorandis parentibus: secundo loco amicis, quod idem vult cum dicit, Amicum ex æquo animæ tuæ. Sed tu Rex præclare facis, qui omnes homines in tuam amicitiam pertrahere studes.

Hoc etiam approbato, sciscitabatur ex sequenti: 27. QUID esset dignum cultu decente, & exornatione? Ille inquit: Pietas. Hæc enim & ipsa est excellens quædam pulchritudo, quæ vim suam sitam habet in charitate, dono Dei: quam tu etiam possides, & in ea omnia bona complecteris.

λίαν δὲ φιλοφρόνως ἐπικροτήσας, εἶπε πρὸς τὸν ἕτερον. κη'. ΠΩΣ ἂν πταίσας, πάλιν τῆς αὐτῆς κρατήσαι δόξης; Ὁ δὲ ἔφη. σὲ μὲν οὐ δυνατὸν πταῖσαι, πᾶσι γὰρ χάριτας ἔσπαρκας, αἳ βλαστάνουσιν εὔνοιαν· ἣ τὰ μέγιστα τῶν ὅπλων κατισχύουσα, περιλαμβάνει τὴν μεγίστην ἀσφάλειαν. εἰ δέ τινες πταίουσιν, ἐφ' οἷς πταίουσιν, οὐκ ἔτι χρὴ ταῦτα πράσσειν. ἀλλὰ φιλίαν κατακτησαμένους, δικαιοπραγεῖν. θεοῦ δὲ δῶρον, ἀγαθῶν ἐργάτην εἶναι, καὶ μὴ τῶν ἐναντίων.

Ad hæc amico admodum applausu edito, ad sequentem dixit : 28. QUOMODO offensione aliqua imminutam gloriam recuperare posset ? Ille inquit : Tu quidem non potes labi & offendere quenquam, qui in omnes beneficia confers, unde germinat benevolentia : quæ cum sit superior maximis armis, præstat maximum munimentum & præsidium. Sed si qui solent delabi in offensas, illi ea quibus offendunt alios, non amplius faciant : sed reconciliatis animis offensorum, justa agant. Verum hoc est donum Dei, bonis & non malis actionibus deditum esse.

Συναρεσθεὶς τούτοις, πρὸς τὸν ἕτερον εἶπεν. κθ'. ΠΩΣ ἂν ἐκτὸς γένοιτο λύπης; Ὁ δὲ ἔφησεν. εἰ μηδένα βλάπτοι, πάντας δὲ ὠφελοῖ, τῇ δικαιοσύνῃ κατακολουθῶν. τοὺς γὰρ ἀπ' αὐτῆς καρποὺς, ἀλυπίαν κατασκευάζειν. ἱκετεύειν δὲ τὸν θεὸν, ἵνα μὴ τὰ παρὰ τὴν προαίρεσιν ἡμῶν ἀνακύπτοντα βλάπτῃ. λέγω δὴ, οἷον θάνατοί τε καὶ νόσοι, καὶ λῦπαι, καὶ τὰ τοιαῦτα.

σὺ

His oblectatus, ad sequentem dixit : 29. QUOMODO quis vacuus esse possit à tristitia ? Ille respondit : Si neminem læserit, sed omnes ex amore & studio colendæ justitiæ juverit. Hujus enim fructus pariunt securitatem, & tranquillitatem animi. Interim tamen Deus erit orandus, ne quæ præter animi nostri voluntatem & sententiam incidere solent, ut obitus, morbi, mœstitia, & similia, illa etiam eum turbent.

σοὶ δὲ εὐσεβεῖ καθεστῶτι, τούτων οὐδὲν ἂν προσέλθοι.

Καλῶς δὲ καὶ τοῦτον ἐπαινέσας, τὸν δέκατον ἠρώτα. λ'. Τί μέγιστόν ἐστι δόξης; ὁ δὲ εἶπεν. τὸ τιμᾶν τὸν θεόν. τοῦτο δέ ἐστιν, οὐ δώροις, οὐδὲ θυσίαις, ἀλλὰ ψυχῆς καθαρότητι, καὶ διαλήψεως ὁσίας, καθὼς ὑπὸ τοῦ θεοῦ πάντα κατασκευάζεται καὶ διοικεῖται κατὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν. ἣν καὶ σὺ διατελεῖς ἔχων γνώμην, ᾗ πάρεστι σημειοῦσθαι πᾶσι ἐκ τῶν ὑπὸ σοῦ συντετελεσμένων καὶ συντελουμένων. μετὰ μείζονος δὲ φωνῆς ὁ βασιλεὺς πάντας αὐτοὺς ἠσπάζετο, καὶ παρεκάλει, συνεπιφωνούντων τῶν παρόντων, μάλιστα δὲ τῶν φιλοσόφων. καὶ γὰρ ταῖς ἀγωγαῖς καὶ τῷ λόγῳ πολὺ προεῖχον αὐτῶν, ὡς ἂν ἀπὸ θεοῦ τὴν καταρχὴν ποιούμενοι. μετὰ δὲ ταῦτα, ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ φιλοφρονεῖσθαι ἦλθε, διὰ τῶν προπόσεων.

¶ Τῇ δὴ ἐπιούσῃ, κατὰ τὰ αὐτὰ τῆς διατάξεως τοῦ συμποσίου γενομένης, καθὼς εὔκαιρον ἐγίνετο τῷ βασιλεῖ, τοὺς ἑξῆς ἠρώτα τῶν προα-

bent. Sed tibi, pietatis cultori, nihil horum accidere potest.

Recte autem & hoc approbato, decimum interrogabat: 30. QUID esset in primis gloriosum, & homine dignum? Ille dixit: colere & venerari Deum, non muneribus & sacris, sed animi puritate: & hoc sancto studio cogitandi & considerandi, ut omnia ab ipso creentur, & gubernentur, secundum voluntatem suam. Ad quem quidem tu es animo & sententia tua perpetuo conformatus: sicut hoc licet facile omnes cognoscere ex illis quæ egisti, & agis. Tum Rex majore acclamatione comprobationis suæ ipsos omnes prosequebatur: comprobantibus ipsos etiam aliis qui aderant, & præcipue philosophis, quibus illi longe præstantiores erant & studiis vitæ & orationis usu, ut qui à Deo omnium caperent initia. Hinc Rex ad hilaritatem convivii rediit.

¶ Postero die, convivio instructo ad eundem modum, cum Regi esset visum opportunum, incipiebat interrogare

πεκεκρμβύων, εἶπε δὲ τῷ πρώτῳ. λα΄. ΤΟ φρονεῖν εἰ διδακτόν ἐστι; ὁ δὲ εἶπεν. Ψυχῆς ἐστι κατασκδυή, διὰ θείας δυνάμεως ἀποδέχεσθαι πᾶν τὸ καλόν, ἀποςρέφεσθαι δὲ τἀναντία.

illos qui sequebantur eos qui jam responderant, ac ad primum dicebat: 31. NUM prudentia studiis & doctrina parari posset? Ille dixit: Est hic habitus animi, qui à divina virtute dirigitur ad prosequenda omnia honesta, & contraria aversanda.

Συνομολογήσας ἢ, τὸ ἐχόμβυον ἠρώτα. λβ΄. ΤΙ πρὸς ὑγίειαν μάλιςα συντείνει; ἐκεῖνος δ᾽ ἔφη. σωφροσιώη. ταύτης δ᾽ οὐκ ἐςι τυχεῖν, ἐὰν μὴ θεὸς κατασκδυάση τὴ διάνοιαν εἰς τοῦτο.

Suffragatus huic, sequentem interrogabat: 32. QUID in primis faceret ad valetudinem tuendam? Ille respondit: Temperantia. Sed hanc non licet assequi, nisi Deus ad eam mentem præparet, & conformet.

Παρακαλέσας δὲ τοῦτον, πρὸς τὸν ἕτερον ἔφη. λγ΄. ΠΩΣ ἂν γονεῦσι τὰς ἀξίας ἀποδώη χάριτας; ὁ δὲ εἶπεν. μηδὲν αὐτοὺς λυπῆσαι. τοῦτο δ᾽ οὐκ ἔςιν, εἰ μὴ θεὸς τῆς διανοίας ἡγεμὼν γένοιτο πρὸς τὰ κάλλιςα.

Hoc approbato, ad alium dixit: 33. QUOMODO parentibus dignas quis posset referre gratias? Ille dixit: Nulla prorsus tristitia & molestia ipsos afficiendo. Sed hoc non conceditur, nisi Deus mentis dux & gubernator extiterit in consiliis & actionibus dirigendis ad optima quæque.

Προσεπινεύσας δὲ τούτῳ, τὸ ἑξῆς ἠρώτα, λδ΄. ΠΩΣ ἂν φιλήκοος εἴη; ἐκεῖνος δὲ εἶπε. διαλαμβάνων, ὅτι πάντα συμφέρει γινώσκειν, ὅπως ἂν πρὸς τὰ συμβαίνοντα ἐκλε-

Suffragatus & huic, ad sequentem dixit: 34 QUOMODO quis fieri posset cupidus audiendi? Si, inquit ille, existimaverit utile esse omnia cognoscere, ad hoc, ut ex auditis ali-

κλεγόμενος τι τῶν ἠκροαμένων, ἀναθυμηθεὶς πρὸς τὰ τῶν καιρῶν ἀντιπεράσηται, σὺν χειραγωγίᾳ θεοῦ. τοῦτο δ' ἐστὶν, αἱ τῶν πράξεων τελειώσεις ὑπ' αὐτοῦ.

Τοῦτον δ' ἐπαινέσας, πρὸς τὸν ἕτερον εἶπεν· λε'. ΠΩΣ ἂν μηδὲν παραβαίνομεν πράσσοι; πρὸς τοῦτο ἔφησε· γινώσκων, ὅτι τὰς ἐπινοίας ὁ θεὸς δέδωκε τοῖς νομοθετήσασι, πρὸς τὸ σώζεσθαι τοὺς βίους τῶν ἀνθρώπων, ἀκόλουθος ἂν εἴη αὐτοῖς.

Ἀποδεξάμενος δὲ αὐτὸν, πρὸς ἕτερον εἶπεν. λς'. ΤΙΣ ὠφέλεια συγγενείας ἐστίν; ὁ δὲ ἀπεφήνατο. ἐὰν τοῖς συμβαίνουσι νομίζωμεν, ἀτυχῶσι μὲν ἐλαττοῦσθαι καὶ κακοπαθεῖν, ὡς αὐτῶν φαίνεται τὸ συγγενὲς, ὅσον ἰσχυόν ἐστι. (πλουμένων δὲ τούτων, καὶ δόξα καὶ προκοπὴ παρὰ τοῖς τοιούτοις ὑπάρξει. τὸ γὰρ συγγενὲς εὐνόως γινόμενον, ὡς ἐξ ἑαυτοῦ ἀδιάλυτον πρὸς ἅπαντα.) μετὰ δὲ εὐημερίας, μηδὲν προσδεῖσθαι

aliquid ſeligat, quod cum tempus poſtulet, depromat, & in agendo ſequatur : ſub gubernatione tamen & quaſi manuductione Dei, quia ab ipſo actiones ad ſuos eventus perducuntur.

Hoc comprobato, ad ſequentem dixit : 35. QUOMODO quis nihil egerit contra leges? Ad hoc dixit ille: Ita potuerit aliquis obtemperando ſequi leges, ſi ſtatuerit, Deum cogitatione & intelligentiam ſuggeſſiſſe legumlatori ad ferendas leges tales, in quibus ſalus hominum conſiſtat.

Approbato hoc, ad ſequentem dixit : 36. QUÆ eſſet cognationis utilitas? Ille reſpondit : Si rem exiſtimare volumus ex eventis, ut in adverſa quidem fortuna una dejiciantur, affliganturque, pro magnitudine ipſorum mutuæ cognationis (quæ cum fiunt, & gloria ſequitur, & cognationis vinculum fit arctius. Quoniam cognatio, benevolentia & beneficentia temperata, ſit omnino indiſſolubilis :) in fortuna vero ſecunda ultra res ipſorum nihil amplius requirant,

θαι τῶν ἐκείνων, ἀλλὰ θεὸν ἱκετεύειν, πάντα ἀγαθοποιεῖν.

Ὡσαύτως δὲ ἐκεῖνος ἀποδεξάμενος αὐτὸν, ἄλλον ἠρώτα. λζ'. ΠΩΣ ἀφοβία γίνεται; εἶπε δέ. συνιστορούσης τῆς διανοίας, μηδὲν κακὸν πεπραχέναι· θεοῦ κατευθύνοντος, εἰς τὸ καλῶς ἅπαντα βουλεύεσθαι.

Τούτῳ δὲ ἐπιφωνήσας, πρὸς ἄλλον εἶπεν. λη'. ΠΩΣ ἂν προχείρως ἔχοι τὸν ὀρθὸν λόγον; ὁ δὲ εἶπεν. εἰ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἀτυχήματα διὰ παντὸς ἐπιβλέποι. γινώσκων, ὅτι ὁ θεὸς ἀφαιρεῖται τὰς εὐημερίας, ἑτέρους δὲ δοξάζων εἰς τὸ τιμᾶσθαι προάγει.

Καλῶς δὲ καὶ τοῦτον ἀποδεξάμενος, τὸν ἑξῆς ἀποκριθῆναι παρεκάλει. λθ'. ΠΩΣ ἂν μὴ εἰς ῥαθυμίαν, μηδὲ ἐπὶ τὰς ἡδονὰς τρέποιτο; ὁ δὲ, προχείρως ἔχων (εἶπεν) ὅτι μεγάλης βασιλείας κατάρχει, καὶ πολλῶν ὄχλων ἀφηγεῖται· καὶ οὐ δεῖ περὶ ἕτερόν τι τὴν διάνοιαν εἶναι; τῆς δὲ τούτων ἐπιμελείας φροντίζειν. θεὸν δὲ ἀξιοῦν, ὅπως

& aliunde petant: ſed Deus orandus erit ſuppliciter, ut omnia proſperet.

Hoc ſimiliter approbato. Sequentem interrogabat: 37. QUOMODO quis poſſet ſine metu eſſe? Ille dixit: Si habuerit mentem nullius malæ actionis ſibi conſciam, ex beneficio Dei, dirigentis animum ad conſultationes ſemper bonas.

Huic ſuffragatus, ad alium dixit: 38. QUOMODO quis poſſet in promptu habere rationem rectam? Ille dixit: Si ſemper reſpexerit ad hominum infortunia, & inde hoc didicerit, Deum adimere aliis ſecundam fortunam, alios vero extollendo evehere ad dignitatis decus.

Hoc etiam approbato, ſequentem hortabatur oſtendere: 39. QUOMODO neque ad ignaviam neque ad voluptates diſtraheretur? Ille inquit: Si ob oculos habueris, & conſideraveris, te præeſſe magno regno, & multis imperare, nec debere mentem ad alia traducere, ſed circa iſtorum adminiſtrationem retinere animi cogitationes & curas: interim tamen

ὅπως μηδὲν ἐλλιπῇ τῶν καθηκόντων.

Ἐπαινέσας δὲ καὶ τοῦτον, τὸν δέκατον ἐρωτᾷ μ'. ΠΩΣ ἐπιγινώσκοι τοὺς δόλῳ τινὶ πρὸς αὐτὸν πράττοντας; ὁ δὲ ἀπεφήνατο πρὸς τοῦτο. εἰ παρατηροῖτο τὴν ἀγωγὴν ἐλευθέριον οὖσαν, καὶ τὴν εὐταξίαν διαμένουσαν ἐν τοῖς ἀσπασμοῖς, καὶ ταῖς συμβουλίαις, καὶ τῇ λοιπῇ συναναστροφῇ τῶν σὺν αὐτῷ. καὶ μηδὲν ὑπερτείνοντας τοῦ δέοντος ἐν ταῖς φιλοφρονήσεσι, καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς κατὰ τὴν ἀγωγήν. θεὸς δὲ τὴν διάνοιαν ἕξει σοι, βασιλεῦ, πρὸς τὰ κάλλιστα. ὁ δὲ βασιλεὺς συγκροτήσας, πάντας τ' ἐπαινέσας κατ' ὄνομα, καὶ τῶν παρόντων ταυτὰ ποιούντων, ἐπὶ τὸ μέλπειν ἐτράπησαν.

¶ Τῇ δὲ ἐχομένῃ, τὸν καιρὸν λαβὼν, ἐπηρώτα τὸν ἑξῆς. μα'. ΤΙΣ ἐστὶν ἀμέλεια μεγίστη; πρὸς τοῦτ' ἔφη. εἰ τέκνων ἄφροντις τις ᾖ, καὶ μὴ κατ' πάντα τρόπον ἀγαγεῖν. εὐχόμεθα γὰρ ἀεὶ πρὸς τὸν θεὸν, οὐχ οὕτως περὶ ἑαυτῶν, ὡς περὶ τῶν ἐγγόνων, ἵνα παρῇ πάντ' αὐτοῖς τὰ-

tamen orandus erit Deus, ne quid omittas eorum quæ sint officii tui.

Hoc collaudato, decimum interrogabat: 40. QUOMODO posset cognoscere dolose secum agentes? Ille respondit: Si observaveris, quam sit cuique vita libero homine digna, & quam constans certaque morum æquabilitas in salutationibus, consultationibus, & reliqua conversatione, in benevolentia & reliquis vitæ officiis nihil ultra modum agant. Deus autem tibi, Rex, mentem ad optima diriget. Rex cum applausu hoc accepto, & simul omnibus aliis nominatim collaudatis, idque etiam facientibus aliis qui aderant, deinde convertuntur ad hilaritatem canentium.

¶ Sequenti die Rex similiter captata opportunitate, interrogabat sequentem: 41. QUÆ esset maxima negligentia? Ille ad hoc respondit: Si quis non curat liberos, nec eos educando quam diligentissime informat. Nam oramus Deum semper non tam pro nobis, quam pro liberis nostris, ut illis

τἀγαθά. τὸ δὲ ἐπιδεῖσθαι παιδείαν σωφροσύνης μεταλαβεῖν, θεοῦ δυνάμει τοῦτο γίνεται.

illis adſint omnia bona. Ut autem vere cupiant & poſſint acceptare temperantiæ diſciplinam, hoc eſt gratiæ & virtutis divinæ.

Φήσας δὲ εὐλογεῖν, ἄλλον ἠρώτα. μβʹ. ΠΩΣ ἂν φιλόπατρις εἴη; προτιθέμενος (εἶπεν) ὅτι καλὸν ἐν ἰδίᾳ καὶ ζῆν καὶ τελευτᾶν. ἡ δὲ ξενητία τοῖς μὲν πένησι καταφρόνησιν ἐργάζεται, τοῖς δὲ πλουσίοις ὄνειδος, ὡς διὰ κακίαν ἐκπεπτωκόσι. εὐεργετῶν οὖν ἅπαντας, καθὼς συνεχῶς τοῦτο ἐπιτελεῖς, θεοῦ διδόντος σοὶ πρὸς πάντας χάριν, φιλόπατρις φανήσῃ.

Hunc faſſus recte dixiſſe, alium interrogabat : 42. QUOMODO amator patriæ quis exiterit? Ille dixit : Si ita ſtatuerit ſecum, honeſtum eſſe & vivere & mori domi : apud peregrinos vero, reputet egentes quidem contemni, divites vero male audire, tanquam ob turpitudinem aliquam exulent. Verum tu, Rex, ſi perges benefice tractare omnes, quemadmodum hoc diligenter facis, Deo contribuente tibi erga omnes tam benignam voluntatem, habeberis amator patriæ.

Τούτου δὲ ἀκούσας, τοῦ κατὰ τὸ ἑξῆς ἐπυνθάνετο. μγʹ. ΠΩΣ ἁρμόσαι γυναικί; ὁ δ᾽ ἔφη. ὅτι μὲν θρασύ ἐστι τὸ θῆλυ γένος, καὶ δραστικόν, ἐφ᾽ ὃ βούλεται πρᾶγμα· καὶ μεταπίπτον εὐκόπως διὰ παραλογισμοῦ, καὶ τῇ φύσει κατασκευάσαι ἀσθενές. δέον δ᾽ ἐστὶ κατὰ τὸ ὑγιὲς χρῆσθαι, καὶ μὴ πρὸς ἔριν ἀντι-

Hoc audito, ex eo qui ſequebatur quærebat : 43. QUOMODO quis cum uxore poſſet conſentienter degere? Ille dixit : Hoc quidem certum eſt, genus muliebre eſſe confidens, & idoneum ad quam rem cunque velit efficiendam : ad hæc, mutabile, ob conſilii & ſexus imbecillitatem naturalem : ſed cum ſana mente eſt tractandum,

ἀντιπεράσσειν· κατορθοῦται γὰρ βίος, ὅταν ὁ κυβερνῶν ἴδῃ, πρὸς τίνα σκοπὸν δεῖ τὴν διέξοδον ποιεῖσθαι· θεοῦ δ' ἐπικλήσει καὶ βίος κυβερνᾶται κατὰ πάντα.

Συναυθομολογησάμενος δὲ τούτῳ, τὸν ἑξῆς ἠρώτα. μδʹ. ΠΩΣ ἀναμάρτητος εἴη; ὁ δὲ ἔφησεν. ὡς ἅπαντα πράσσων μετὰ διαλογισμοῦ, καὶ μὴ πειθόμενος διαβολαῖς, ἀλλ' αὐτὸς ὢν δοκιμαστὴς τῶν λεγομένων· καὶ κρίσει κατευθύνων τὰ τῶν ἐντεύξεων, καὶ διὰ κρίσεως ἐπιτελῶν ταῦτα, ἀναμάρτητος (ἔφη) ἂν εἴης, ὦ βασιλεῦ. τὸ δὲ ἐπινοεῖν ταῦτα, καὶ ἐν τούτοις ἀναστρέφεσθαι, θείας δυνάμεώς ἐστιν ἔργον.

Διαχυθεὶς δὲ τοῖς εἰρημένοις, τὸν ἕτερον ἠρώτα. μεʹ. ΠΩΣ ἂν ἐκτὸς θυμοῦ γένοιτο; πρὸς τοῦτ' εἶπεν· γινώσκων, ὅτι πάντων ἐξουσίαν ἔχει καὶ εἰ χρήσαιτο θυμῷ, θάνατον ἐπιφέροι· ὅπερ ἀνωφελὲς καὶ ἀλγεινόν ἐστιν, εἰ τὸ ζῆν ἀφελεῖται πολλῶν

dum, nec irritandum adversando ad contentionem. Ita enim vita recto cursu agitur, cum gubernator ejus scit ad quem scopum omnes in ea actiones oporteat referre. Verum invocata ope divina hæc gubernatio fit fœlix.

Hoc cum assensione audito, ad sequentem dixit: 44. QUOMODO sine erratis vixerit? Ille dixit: Si egeris omnia cum diligenti consideratione, & non habueris fidem calumniis, sed putaveris tibi singula esse expendenda: sique cum judicio pariter & colloqueris cum aliis, & de quibus fueris locutus, illa perficies, ita, Rex, nunquam laberis & errabis. Sed hæc ita expendere, & in iis perseverare, est opus Divinæ virtutis.

His exhilaratus, sequentem interrogabat: 45. QUOMODO possit esse liber & vacuus ab ira? Ad hoc dixit ille: Si primum consideraveris, quod cum omnium potestatem habeas, si adjunxeris iram, mortem sis allaturus multis: id quod est inutile & triste, si quis ex eo quod omnia in sua pote-

λῶν, διὰ τὸ κύριον εἶναι. πάντων δὲ ὑπηκόων ὄντων, καὶ μηδενὸς ἐναντιουμένου, τίνος χάριν θυμωθήσεται; γινώσκειν οὖν δεῖ, διότι θεὸς τὸν πάντα κόσμον διοικεῖ μετ' εὐμενείας, καὶ χωρὶς ὀργῆς ἁπάσης. τούτῳ δὲ κατακολουθεῖν ἀναγκαῖον ἐστί σε, ἔφησεν, ὦ βασιλεῦ.

state habeat, multos vita privat; deinde si hoc etiam perpenderis, cum omnes habeas subjectos, & nullum adversantem, non esse cur tibi sit irascendum. Postremo, si & hoc expenderis, Deum totum mundum gubernare cum mansuetudine, sine indignatione omni: huncque, Rex, tibi esse imitandum.

Καλῶς δὲ ἀποκεκρίσθαι φήσας τοῦτον, ἐπυνθάνετο τοῦ μετέπειτα. μς'. ΤΙ ἐστιν εὐβουλία; τὸ καλῶς ἅπαντα πράττειν, ἀπεφήνατο, μετὰ διαλογισμοῦ, κατὰ τὴν βουλὴν παραθέντα καὶ βλαβερὰ τὰ κατὰ τὸ ἐναντίον τοῦ λόγου διάστημα. ἵνα πρὸς ἕκαστον ἐπινοήσαντες, ὦμεν εὖ βεβουλευμένοι, καὶ τὸ προτεθὲν ἡμῖν ἐπιτελῆται. τὸ δὲ αὖ κράτιστον θεοῦ δυναστείᾳ πᾶν βούλευμα, ἵνα ἐξισοῖ τὴν εὐσέβειαν ἀσκοῦντι.

Fassus hunc præclare respondisse, ex sequente percontabatur: 46. QUID esset recte deliberare, & sana capere consilia? Ille dixit: Omnia recte agere cum diligenti ponderatione, appositis ad consultationem ex contraria parte noxiis etiam, ut ita singulis inspectis perpensisque & rectum consilium capiatur, & quod constitutum sit peragatur. Sed illa demum sunt optima consilia, quæ divina virtute piis animis infunduntur.

Κατωρθωκέναι δὲ καὶ τοῦτον εἴπας, ἄλλον ἠρώτα. μζ. ΤΙ ἐστι φιλοσοφία; τὸ καλῶς διαλογίζεσθαι

Recte & hunc statuisse fassus, proximum interrogabat: 47. QUID esset Philosophia? Ille

θαι πρὸς ἕκαστα τῶν συμβαινόντων, ἀπεφήνατο, καὶ μὴ ἐκφέρεσθαι τῶν ὁρμαῖς, ἀλλὰ τὰς βλάβας καταμελετᾶν, τὰς ἐκ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐκβαινούσας. καὶ τὰ πρὸς τὸν καιρὸν πράσσειν δεόντως, μετριοπαθῆ καθεστῶτα. ἵνα δὲ ἐπίστασιν τούτων λαμβάνωμεν, θεραπεύειν δεῖ τὸν θεόν.

le dixit: Recte sentire & statuere de singulis quæ eveniunt in vita, nec de gradu moveri impetu ullius cupiditatis: sed perpensis incommodis, quæ ex cupiditatibus existant, pro tempore omnia agere, ut conveniat cum animi moderatione. Sed ut horum curam habere possimus, Deus erit colendus.

Ἐπισημήνας δὲ καὶ τοῦτον, ἕτερον ἠρώτα. μη΄. ΠΩΣ ἂν ἀποδοχῆς ἡ ξενιτεία τυγχάνῃ; πᾶσιν ἴσος γενόμενος, ἔφη. καὶ μᾶλλον ἥττων, ἢ καθυπερέχων φαινόμενος, πρὸς οὓς ξενιτεύει. κοινῶς γὰρ ὁ θεὸς, τὸ ταπεινούμενον προσδέχεται κατὰ φύσιν, καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος τοὺς ὑποτασσομένους φιλανθρωπεῖ.

Hunc etiam approbans ad proximum dixit: 48. QUOMODO peregrinos posset nancisci hospitales & faciles ad se excipiendum? Dixit ille: Si te erga omnes æqualem exhibueris, aut etiam inferiorem magis quam superiorem erga illos apud quos peregrineris. Nam primum Deus ipse in universum, quod se humiliat, acceptat ex sua natura. Deinde etiam homines ipsi demissos humanitate prosequuntur.

Ἐπιμαρτυρήσας δὲ τούτοις, ἄλλον ἠρώτα. μθ΄. ΠΩΣ ἂ ἂν κατασκευάσῃ, καὶ μετὰ ταῦτα διαμένῃ; πρὸς τοῦτ᾽ εἶπεν. εἰ μεγάλα καὶ σεμνὰ ταῖς ποιήσεσιν ἐπιτελοῖ, πρὸς τὸ φείσασθαι τοὺς θεωροῦντας διὰ τὴν καλλονὴν, καὶ μηθένα κα-

Suffragatus huic, alium interrogabat: 49. QUOMODO extruere posset, quæ sint futura diuturna? Ad hoc dixit ille: Si magna & honorifica perfeceris opera, ut contemplantes ea, ob pulchritudinem cogantur ab illis abstinere, nec ullus

κατεργαζόμενον τὰ τοιαῦτα παραπέμποι, μηδὲ τοὺς ἄλλους ἀμισθὶ συντελεῖν, ἀναγκάζοι τὰ πρὸς τὴν χρείαν. διανοούμενος γάρ, ὡς θεὸς πολυωρεῖ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, χορηγῶν αὐτοῖς καὶ ὑγίειαν, καὶ εὐαισθησίαν, καὶ τὰ λοιπά. καὶ αὐτὸς ἀκόλουθόν τι πράξει, τῶν κακοπαθειῶν ἀντιδιδοὺς τὴν ἀντάμειψιν. τὰ γὰρ ἐκ δικαιοσύνης τελούμενα, ταῦτα καὶ διαμένουσιν.

ullus similia ausit instituere; aut alios intentos curæ necessariæ ad ea perficienda perpellere possit sine mercede. Sed præcipue hoc ita assequeris, si consideraveris, Deum magna providentia gubernare & tueri genus humanum, & ipsis suppeditare valetudinem, integritatem sensuum, aliaque omnia; & tu simile quid, imitans ipsum, egeris, non neglecta interim etiam justa malorum compensatione. Nam quæ per justitiam peraguntur, illa habent diuturnitatem.

Εὖ δὲ καὶ τοῦτον εἰρηκέναι φήσας, τὸν δέκατον ἠρώτα. ν΄. ΤΙΣ ἐστι σοφίας καρπός; ὁ δὲ εἶπεν. τὸ μὴ συνιστορεῖν ἑαυτῷ κακὸν πεπραχότι, τὸν δὲ βίον ἐν ἀληθείᾳ διεξάγειν. ἐκ τούτων γὰρ κρατίστη χαρά, καὶ ψυχῆς εὐστάθειά σοι γίνεται, μέγιστε βασιλεῦ. καὶ ἐλπίδες ἐπὶ θεῷ καλαὶ κρατοῦντί σοι τῆς ἀρχῆς εὐσεβέως. ὡς δὲ συνήκουσαν οἱ πάντες, ἐπεφώνησαν σὺν κρότῳ πλείονι. καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς τὸ προπιεῖν ὁ βασιλεὺς λαμβάνειν ἐτράπη, χαρᾷ πεπληρωμένος.

Hunc etiam fassus recte dixisse, interrogabat decimum: 50. QUI esset fructus sapientiæ? Ille dixit: Non esse sibi conscium malarum actionum, & in tota vita degenda veritatem colere. Nam ex hoc maximum gaudium, & tranquillitas animi maxima tibi contingent, Rex. Spes etiam in Deo præclara continget tibi, pie administranti regnum. His auditis, omnes exclamarunt cum applausu magno. Deinde Rex lætitia repletus, ad propinandum est versus.

¶ Τ?

¶ Se-

¶ Τῇ δ᾽ ἑξῆς, καθὰ πρότερον ἡ διάταξις ἦν τῆς κατὰ τὴν πίτιν ἐπιπλυμένων, καιροῦ δὴ γενομένου, τοὺς ἀπολειπομένους ὁ βασιλεὺς ἐπηρώτα: πρὸς τὸν πρῶτον δ᾽ ἔφη. να΄. ΠΩΣ ἂν μὴ τραπείη τις εἰς ὑπερηφανίαν; ἀπεκρίθη δέ, εἰ τὴν ἰσότητα τηροῖ. καὶ παρ᾽ ἕκαστον ἑαυτὸν ὑπομιμνήσκοι, καθὼς ἄνθρωπος ὢν ἀνθρώπων ἡγεῖται. καὶ ὅτι ὁ θεὸς τοὺς ὑπερηφάνους καθαιρεῖ, τοὺς δὲ ἐπιεικεῖς καὶ ταπεινοὺς ὑψοῖ.

Παρακαλέσας δὲ αὐτόν, τὸν ἑξῆς ἐπηρώτα. νβ΄. ΤΙΣΙ δεῖ συμβούλοις χρῆσθαι; τοῖς διὰ πολλῶν, ἔφη, πεπειραμένοις πραγμάτων, καὶ τὴν εὔνοιαν συντηροῦσιν ἀκέραιον πρὸς αὐτόν, καὶ τῶν τρόπων ὅσοι μετέχουσιν αὐτῷ. θεοῦ δὲ ἐπιφάνεια, γίνεται πρὸς τὰ τοιαῦτα τοῖς ἀξίοις.

Ἐπαινέσας δὲ καὶ αὐτόν, ἄλλον ἠρώτα. νγ΄. ΤΙ ἐστι βασιλεῖ κτῆσις ἀναγκαιοτάτη; τῶν ὑποτεταγμένων φιλανθρωπία, καὶ ἀγάπησις, ἀπεκρίνατο· διὰ γὰρ τούτων ἄλυτος εὐνοίας δεσμὸς γίνεται. τὸ δὲ γίνεσθαι κατὰ προαίρεσιν ταῦτα, ὁ θεὸς ἐπιτελεῖ.

¶ Sequenti autem die apparato convivio, ſeries eadem, quæ ante, erat diſcumbentium. Ibi Rex data opportunitate, reliquos interrogare cæpit, ac ad primum dixit: 91. QUOMODO quis vitaverit, ut non in ſuperbiam incidat? Ille dixit: Si primum æqualitatem ſervaverit: deinde ubique ſibi ſubjecerit, quod ipſe homo præſit hominibus: tertio, ſi cogitaverit, Deum deprimere ſuperbos, & exaltare humiles.

Commendato eo, ſequentem interrogabat: 52. QUIBUS ſit utendum conſiliariis? Illis, inquit ille, qui in multis ſunt exercitati negotiis, & qui ſinceram erga te conſervant benevolentiam, quique eiſdem tecum præditi ſunt moribus: ſed horum cognitio contingit dignis, ex illuſtratione divina.

Collaudato & eo, ſequentem interrogabat: 53. QUÆ poſſeſſio eſſet regi in primis neceſſaria? Ille reſpondit: Subditorum humanitas & amor, quia ex his benevolentiæ nexus exiſtit indiſſolubilis. Sed Dei eſt, iſta ex animi ſententia perficere.

Eo.

Κατεπαινέσας δὲ αὐτὸν, ἑτέρου διεπυνθάνετο. νδ΄. ΤΙ πέρας ἐστὶ λόγου; κἀκεῖνος δὲ ἔφησε. τὸ πεῖσαι τὸν ἀντιλέγοντα, διὰ τῆς ὑποτεταγμένης τάξεως τὰς βλάβας ὑποδεικνύντα. οὕτω γὰρ λήψῃ τὸν ἀκροατὴν, οὐκ ἀντικείμενος, συγχρώμενος δὲ ἐπαίνῳ πρὸς τὸ πεῖσαι. θεοῦ δὲ ἐνεργείᾳ κατευθύνεται πειθώ.

Εὖ δὲ λέγειν φήσας αὐτὸν, ἕτερον ἠρώτα. νε΄. ΠΩΣ ἂν, παμμιγῶν ὄχλων ὄντων ἐν τῇ βασιλείᾳ, τούτοις ἁρμόσαι; τὸ πρέπον ἑκάστῳ συναποκρινόμενος, εἶπεν, καθηγεμόνα λαμβάνων δικαιοσύνην. ὡς καὶ ποιεῖς, θεοῦ σοι διδόντος εὖ λογίζεσθαι.

Φιλοφρονηθεὶς δὲ τοῦτον, πρὸς ἕτερον εἶπεν. νς΄. ΕΠΙ τίσι δεῖ λυπεῖσθαι; πρὸς ταῦτα, ἀπεκρίθη, τὰ συμβαίνοντα τοῖς φίλοις, ὅταν θεωρῶμεθα πολυχρόνια καὶ ἄφυκτα γινόμενα. τελευτήσασι γὰρ, καὶ κακῶν ἀπολελυμένοις, οὐχ ὑπο-

γράφει

Eo comprobato, ex ſequente percontabatur: 54. QUI finis eſſet orationis? Ille inquit: Perſuadere, ſed ita ut oſtendas, adverſarium ex argumentis & orationis ſuæ ſerie habere noxia propoſita. Ita enim conciliabis tibi auditorem ad ſententiam tuam acceptandam: non contra diſceptando rationibus, ſed adjutus ipſius adverſarii comprobatione. Verum Deus eſt, qui ſua virtute gubernat perſuaſionem, ad eventum exoptatum.

Præclare hunc faſſus dixiſſe, alium interrogabat: 55. QUOMODO, cum in regno ſit varia hominum multitudo, Regi cum illis convenire poſſit? Ille inquit: Duce juſtitia, cuique quod ei convenit attribuendo: quemadmodum tu Rex hoc facis, Deo ſuppeditante tibi ſanitatem & rectitudinem judicii.

Hunc benigne amplexus, ad alium dixit: 56. OB quæ ſit triſtandum? Ille reſpondit: Ob illa, quæ adverſa eveniunt amicis, ſi cernamus ea fore diuturna, & inevitabilia. Nam ob defunctos & liberatos malis, ratio non permittit triſtari. Sed

ad

χαίρει λύπην ὁ λόγος. ἀλλ' ἐφ' ἑαυτοὺς ἀναφέροντες, καὶ τὸ πρὸς ἑαυτοὺς συμφέρον, λυποῦνται πάντες ἄνθρωποι. τὸ δὲ ἐκφυγεῖν πᾶν κακὸν, θεοῦ δυνάμει γίνεται.

Ὡς δὲ ἔδει φήσας αὐτὸν ἀποκρίνεσθαι, πρὸς ἕτερον εἶπεν. νζ΄. ΠΩΣ ἀδοξία γίνεται; ἐκεῖνος δὲ ἔφησεν. ὅταν ὑπερηφανία καθηγῆται, καὶ θράσος ἄληκτον, ἀτιμασμὸς ἐπιφύεται, καὶ δόξης ἀναίρεσις. θεὸς δὲ δόξης πάσης κυριεύει, ῥέπων οὗ βούλεται.

Καὶ τούτῳ δὲ ἐπικυρώσας τὰ τῆς ἀποκρίσεως, τὸν ἑξῆς ἠρώτα. νη΄. ΤΙΣΙ δεῖ πιστεύειν ἑαυτόν; τοῖς διὰ τὴν εὔνοιαν (εἶπεν) συνοῦσί σοι, καὶ μὴ διὰ τὸν φόβον, μηδὲ διὰ πολυωρείαν, ἐπανάγοντας πάντα πρὸς τὸ κερδαίνειν. τὸ μὲν γὰρ ἀγαπήσεως σημεῖον, τὸ δὲ δυσνοίας καὶ καιροτηρησίας. ὃς γὰρ ἐπὶ τὸ πλεονεκτεῖν ὁρᾶται, προδότης πέφυκε. σὺ δὲ πάντας εὐνόους

ἔχεις

ad se & suum commodum respicientes, etiam ob hæc omnes homines tristantur. Cæterum ut quis effugiat omne malum, hoc non contingit nisi virtute Dei.

Fassus hunc respondisse ut oportebat, ad proximum dixit: 57. PER quæ veniat quis in contemptum, & amittat gloriam, & existimationis famam? Ille dixit: Quando in aliquo existit superbia & confidentia perpetua, tum supervenit contemptus & existimationis ejus eversio. Deus tamen omnem gloriam gubernans, quo vult eam inclinat.

Hujus etiam sententia pro rata accepta, sequentem interrogabat: 58. QUIBUS debeat se credere? Illis qui versantur tecum ob benevolentiam, non ob metum, neque ob potentiam tuam, referentes inde omnia ad suum commodum. Nam illud argumentum est amoris: hoc, malevolentiæ, & callidæ captationis opportunitatis, ad fraudem usurpandam. Nam qui ducitur cupiditate rerum suarum locupletandarum, solet esse proditor: verum tu omnes benevolos habes

bes

ἔχεις, θεοῦ σοι καλὴν βουλὴν διδόντος.

Σοφῶς δὲ αὐτὸν εἰπεῖν ἀποκεκρίσθαι, ἕτερον εἶπεν. νθ'. ΤΙ βασιλείαν διατηρεῖ; πρὸς τοῦτ' ἔφη· μέριμνα καὶ φροντὶς, ὡς οὐδὲν κακουργηθήσεται διὰ τῶν ἀποτεταγμένων εἰς τοὺς ὄχλους ταῖς χρείαις· καθὼς σὺ τοῦτο πράσσεις, θεοῦ σοι τὴν σεμνὴν ἐπίνοιαν διδόντος.

Θαρσυνθεὶς δὲ τοῦτον, ἕτερον ἐπηρώτα. ξ'. ΤΙ διαφυλάσσει χάριτα καὶ τιμήν; ὁ δὲ εἶπεν, ἀρετή· καλῶν γὰρ ἔργων ἐστὶν ἐπιτέλεια, τὸ δὲ κακὸν ἀποτρίβεται. καθὼς σὺ διατηρεῖς τὴν πρὸς ἅπαντας καλοκαγαθίαν, παρὰ θεοῦ δῶρον τοῦτ' ἔχων.

Κεχαρισμένως δὲ καὶ τοῦτον ἀποδεξάμενος, τὸν ἑνδέκατον ἐπηρώτα, διὰ τὸ δύο πλεονάζειν τῶν ἑβδομήκοντα. ξα'. ΠΩΣ ἂν κατὰ ψυχὴν καὶ ἐν τοῖς πολέμοις εἰρηνικῶς ἔχοι; ὁ δὲ ἀπεφήνατο. διαλαμβάνων, ὅτι κακὸν οὐδὲν εἴργασαι τῶν διατεταγμένων οὐδέν. πάν-

τες

bes, Deo ſuggerente tibi rectitudinem conſilii.

Faſſus eum ſapienter reſpondiſſe, dixit ſequenti : 59.
Quid conſervet regnum? Ad hæc reſpondit ille : Sollicita & diligens obſervatio & cura; ne à præfectis negotiis expediendis, quid perperam agatur, & mali aliquid inferatur in ſubditos. Quam quidem curam tu ſedulo adhibes, Deo ſubminiſtrante tibi animi cogitationes graves.

Hoc confirmato, ſequentem interrogabat: Quid conſervet gratiam & honorem? Ille dixit: Virtus, quæ bona peragit opera, & quod vitioſum eſt abolet. Quemadmodum tu hoc donum nactus divinum, erga omnes conſervas & uſurpas perfectam virtutis probitatem.

Hoc etiam libenter audito, undecimum, eo quod illorum duo ſupra ſeptuaginta eſſent, interrogabat: 61. Quomodo etiam in bello gerendo poſſet eſſe animo tranquillo? Ille dixit: Si tibi perſuaſeris, nihil eſſe à te temere & negligenter ordinatum, omneſque tuos ad edenda præclara facinora inde

cer-

της δὲ ἀγωνιοῦνται περὶ τῶν εὐεργετημάτων, εἰδότες, κἂν ἐκ τοῦ ζῆν ἀποτρέχωσιν, ἐπιμελητήν σε τῶν βίων. οὐδὲ γὰρ διαλείπεις ἐπανορθῶν ἅπαντας, τοῦ θεοῦ σοι καθ' εὐφροσύνην δεδωκότος. ἐπισημήνας δὲ κρότῳ πάντας, αὐτοὺς ἀπεδέξατο φιλοφρονούμενον, καὶ προπίνων ἑκάστῳ πλεῖόν τι, πρὸς τὸ τερφθῆναι μετ' εὐφροσύνης, τοῖς ἀνδράσιν συνών, καὶ μετὰ χαρᾶς πλείονος.

certaturos, quia sciant, ut maxime ex vita excesserint, te habituros curatorem rerum suarum. Neque enim, Dei beneficio nactus ex animi sententia rerum successum, cessas omnes tuos refocillare, & erigere tua munificentia, ad meliorem rerum suarum statum. Edita significatione approbationis suæ per applausum, ipsos omnes amice commendavit, & singulis paulo plus propinavit, ut eo plus oblectationis & gaudii haberet ista sua conversatio cum ipsis.

¶ Τῇ δὲ ἑβδόμῃ τῶν ἡμερῶν, πλείονος παρασκευῆς γινομένης, προσπαραγινομένων ἑτέρων πλειόνων ἀπὸ τῶν πόλεων (ἦσαν δὴ ἱκανοὶ πρέσβεις) ἐπηρώτησεν ὁ βασιλεύς, καιροῦ γινομένου, τὸν πρωτεύοντα τῶν ἀπολιπόντων τῆς ἐρωτήσεως. ξβ'. ΠΩΣ ἂν ἀπαραλόγιστος ἦ; ἐκεῖνος δὲ ἔφη. δοκιμάζων καὶ τὸν λέγοντα, καὶ τὸ λεγόμενον, καὶ περὶ τίνος λέγει. καὶ ἐν πλείονι χρόνῳ τὰ αὐτὰ δι' ἑτέρων τρόπων ἐπερωτῶν. τὸ δὲ νοῦν ἔχειν ὀξὺν, καὶ δύνασθαι κρίνειν ἕκαστα, θεοῦ δόρημα καλὸν

¶ Septimo die, instructo convivio cum majori apparatu, eo quod plures, & ii satis multi, advenerant legati ex civitatibus, cum tempus adesset, Rex primum ex reliquis ad interrogandum percunctabatur: 62. QUOMODO effecerit, ut non seducatur & decipiatur verbis aliorum? Ille inquit: Si expenderis & quis sit qui dicat, & quid dicat, & de quo dicat, & quidem longiori tempore eadem aliis modis sciscitando. Sed habere mentem acutam, & idoneam ad quævis dijudicanda,

καλόν ἐστιν. ὡς σὺ τοῦτο κέκτησαι, βασιλεῦ.

Κρότῳ δὲ ἐπισημηνάμενος ὁ βασιλεύς, ἕτερον ἐπηρώτα. ξγ'. ΔΙΑ τί τὴν ἀρετὴν οὐ παραδέχονταί τινες τῶν ἀνθρώπων οἱ πλείονες; ὅτι φυσικῶς ἅπαντες, εἶπεν, ἀκρατεῖς, καὶ ἐπὶ τὰς ἡδονὰς τετραμμένοι γεγόνασιν· ὧν χάριν ἀδικία πέφυκε, καὶ τὸ τῆς πλεονεξίας χῦμα. τὸ δὲ τῆς ἀρετῆς κατάστημα, κωλύει τοὺς ἐπιφερομένους ἐπὶ τὴν ἡδονοκρασίαν, ἐγκράτειαν δὲ κελεύει καὶ δικαιοσύνην προτιμᾶν. ὁ δὲ θεὸς πάντων ἡγεῖται τούτων.

Εὖ δὲ ἀποκεκρίσθαι τοῦτον εἴπας ὁ βασιλεύς, τὸν μετ' αὐτὸν ἠρώτα. ξδ'. ΤΙΣΙ δεῖ κατακολουθεῖν τοὺς βασιλεῖς; ὁ δὲ ἔφη· τοῖς νόμοις, ἵνα δικαιοπραγοῦντες, ἀνακτῶνται τοὺς δήμους τῶν ἀνθρώπων. καθὼς σὺ τοῦτο πράσσων, ἀέναον μνήμην καταβέβλησαι σεαυτοῦ, θείῳ προστάγματι κατακολουθῶν.

Εἴπας δὲ καὶ τοῦτον καλῶς λέγειν, τὸν ἐχόμενον ἠρώτα. ξε'. ΤΙΝΑΣ δεῖ καθιστάνειν στρατηγούς; ὁ δὲ εἶπεν· ὅσοι μισοπονηρίαν ἔχουσι,

καὶ

da, qualem tu habes, hoc eſt præclarum donum Dei.

Applauſu approbationis edito, alterum interrogabat: 63. QUARE plerique homines virtutem non amplexarentur? Ille dixit: Quia natura omnes homines ſunt incontinentes; & proclives ad voluptates: unde ſolet exiſtere injuſtitiæ & avaritiæ immenſitas. At virtus functione & vi ſua inhibet præcipites ad incontinentiam voluptatis, & jubet potius colere continentiam & juſtitiam: ſed hæc etiam omnia Deus adminiſtrat pro ſua voluntate.

Confeſſus hunc bene reſpondiſſe, proximum interrogabat: 64. QUIBUS Reges potiſſimum inſiſtere deberent? Ille inquit: Legibus, ut ſuo juſte agendi ſtudio demereantur omnium famam & approbationem: quemadmodum tu Rex, hoc modo obtemperans mandato divino, immortalem nominis tui memoriam es adeptus.

Faſſus & hunc præclare dixiſſe, ſequentem interrogabat: 65. QUI eſſent conſtituendi adminiſtratores functionum publi-

καὶ τὴν ἀγωγὴν αὐτοῦ μιμούμενοι, πρὸς τὸ διὰ παντὸς εὐδοξίαν ἔχειν αὐτοὺς, τὰ δίκαια πράσσουσι. καθὼς σὺ τοῦτο ἐπιτελεῖς, βασιλεῦ, θεοῦ σοι στέφανον δικαιοσύνης δεδωκότος.

Ἀποδεξάμενος δὲ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς μετὰ φωνῆς, ἐπὶ τὸν ἐχόμενον ἐπιβλέψας εἶπεν· ξϛʹ. ΤΙΝΑΣ δεῖ καθιστάνειν ἐπὶ τῶν δυνάμεων ἄρχοντας; ὁ δὲ ἀπεφήνατο. τοὺς ἀνδρείᾳ διαφέροντας, καὶ δικαιοσύνῃ· καὶ περὶ πολλοῦ ποιουμένους τὸ σώζειν τοὺς ἄνδρας ἢ τῷ νικᾷν, τῷ θράσει παραβαλλομένους τὸ ζῆν. ὡς γὰρ ὁ θεὸς εὖ ἐργάζεται πᾶσι. καὶ σὺ τοῦτον μιμούμενος, εὐεργετεῖς τοὺς ὑπὸ σεαυτόν.

Ο δὲ ἀποκεκρίσθαι φήσας αὐτὸν εὖ, ἄλλον ἠρώτα. ξζʹ. ΤΙΝΑ θαυμάζειν ἄξιον ἐστιν ἄνθρωπον; ὁ δὲ ἔφη. τὸν κεχορηγημένον δόξῃ καὶ πλούτῳ καὶ δυνάμει, καὶ ψυχῇ ἴσον πᾶσιν ὄντα. καθὼς σὺ δόξῃ καὶ πλούτῳ καὶ δυνάμει τοῦτο ποιῶν ἀξιοθαύμαστος εἶ, τοῦ θεοῦ σοι διδόντος εἰς ταῦτα τὴν ἐπιμέλειαν.

Επι-

blicarum? Ille dixit: Qui oderunt improbitatem & imitantes mores & vitæ tuæ rationem, ad retinendam perpetuam exiſtimationis ſuæ famam, juſta agunt: quemadmodum tu Rex hæc facis, quia divinitus conceſſam juſtitiæ coronam habes.

Approbato eo clara voce, & oculis in ſequentem conjectis, dixit ad eum: 66. QUOS oporteat in belli duces eligere? Ille reſpondit: Fortitudine & juſtitia præſtantes, & quibus potius eſt ſervare homines, quam cupiditate victoriæ per confidentiam perdere eorum vitam. Nam ut Deus beneficus eſt in omnes, ita tu imitatione ejus omnia beneficentia proſequeris.

Faſſus eum bene reſpondiſſe, alium interrogabat: 67. QUEM hominem conveniat proſequi admiratione? Ille dixit: Eum qui cum gloria, opibus & potentia abunde ſit exornatus, interim tamen animo æquali ſit erga omnes. Quemadmodum tu Rex, dignus es admiratione, qui dignitate, opibus & potentia excellens, hoc facis, Deo

tibi

Ἐπιφωνήσας δὲ καὶ τοῦτον, πρὸς τὸν ἕτερον εἶπεν. ξή. ΕΝ τίσι δεῖ πράγμασι τοὺς βασιλεῖς τὸν πλείω χρόνον διάγειν; ὁ δὲ εἶπεν. ἐν ταῖς ἀναγνώσεσι, καὶ ἐν ταῖς τῶν πρεσβειῶν ἀπογραφαῖς διατρίβειν, ὅσαι πρὸς τὰς βασιλείας ἀναγεγραμμέναι τυγχάνουσι, πρὸς ἐπανόρθωσιν καὶ διαμονὴν ἀνθρώπων. ὃ σὺ πράσσων, οὐκ ἐφικτὸν ἄλλοις δόξαν κέκτησαι. θεοῦ σοι τὰ βουλήματα συντελοῦντος.

Ἐνεργῶς δὲ καὶ τοῦτον προσειπας, ἕτερον ἠρώτα. ξθ'. ΤΙΝΑΣ δεῖ ποιεῖσθαι τὰς ἀγωγὰς ἐν ταῖς ἀνέσεσι καὶ ταῖς ῥαθυμίαις; ὁ δὲ ἔφη. θεωρεῖν, ὅσα ὁπλίζεται μετὰ περιστολῆς. καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν τιθέναι τὰ τοῦ βίου, μετ' εὐσχημοσύνης καὶ καταστολῆς γινόμενα, βιοῖς σωφρονῶν καὶ κατέχων. ἔνεστι γὰρ καὶ ἐν τούτοις ἐπισκευή τις. πολλάκις γὰρ καὶ ἐκ τῶν ἐλαχίστων αἱρετόν τι δείκνυται. σὺ δὲ πᾶσαν ἠσκηκὼς καταστολὴν διὰ τῶν ἐνεργειῶν, φιλοσοφεῖς.

tibi hujus rei curam injiciente.

Hoc quoque comprobato, ad proximum dixit: 68. IN quibus rebus reges majori tempore verſari deberent? Ille inquit: In legendo & in commentariis legationum illarum quæ extant perſcriptæ ad reges, ad inſtauranda illa quæ faciunt ad rectam, ſalutarem & diuturnam hominum gubernationem. Quo ſtudio tu, Deo promovente tuos conatus ad eventus ſuos, conſecutus es gloriam aliis ignotam.

Ut res ſe habeat, & hunc faſſus dixiſſe, ſequentem interrogabat: 69. QUALIS vitæ ratio ſit incunda, & quid agendum in otio & remiſſione animorum? Ille inquit: Contemplanda ſunt illa quæ ſobrie, & cum animi contractione adornantur: & ob oculos ponenda, quæ in vita cum decore, honeſtate & moderatione fiunt; geruntur que, ut moderate & continenter vivas. Ineſt enim & in his quædam informatio, & ſæpe ex minimis aliquid proſecutione dignum demonſtratur. Tu vero, cum ſenio uſuque vitæ & actionum ſis exercitatus, philoſopharis

σφεῖς διὰ καλοκαγαθίαν ὑπὸ θεοῦ τιμώμενος.

phaaris in ſtudio & actionibus virtutis perfectæ, ex illa præſtantia honoris, quæ tibi à Deo contigit.

Εὐαρεστήσας δὲ τοῖς προειρημένοις, πρὸς τὸν ἔνατον εἶπεν. ο΄. ΠΩΣ δεῖ διὰ τῶν συμποσίων διεξάγειν; ὁ δὲ ἔφησεν. προσλαμβάνοντα τοὺς φιλομαθεῖς, καὶ δυναμένους ὑπομιμνήσκειν τὰ χρήσιμα τῆς βασιλείας, καὶ τοὺς τῶν ἀρχομένων βίους, ἐμμελέστερον ἢ μουσικώτερον οὐκ ἂν εὕροις τι τούτων. οὗτοι γὰρ θεοφιλεῖς εἰσι, πρὸς τὰ κάλλιστα πεπαιδευκότες τὰς διανοίας. καθὼς καὶ σὺ τοῦτο πράσσεις, ὡς ἂν ὑπὸ θεοῦ σοι κατευθυνομένων ἁπάντων.

Delectatus oratione hujus, ad nonum dixit: 70. QUÆ ſit vitæ ratio in conviviis peragendis ineunda? Ille inquit: Si adjunxeris tibi diſcendi cupidos, quique poſſint tibi & regni negotia & ſubditorum mores vitamque commemorare, nihil his concinnius & ſuavius poteris habere. Nam tales, cum habeant animos eruditos, & conformatos ad res optimas, ſunt chari Deo. Quemadmodum & tu talibus es occupatus, ut cui omnia à Deo recte adminiſtrentur.

Διαχυθεὶς δὲ ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, ἐπυνθάνετο τοῦ μετέπειτα. οα΄. ΤΙ κάλλιστόν ἐστι τοῖς ὄχλοις, ἐξ ἰδιώτου βασιλέα κατασταθῆναι ὑπ᾽ αὐτῶν, ἢ ἐκ βασιλέως βασιλέα; ἐκεῖνος δὲ ἔφη. τὸ ἄριστον τῇ φύσει. καὶ γὰρ ἐκ βασιλέων βασιλεῖς γινόμενοι, πρὸς τοὺς ὑποτεταγμένους ἀνήμεροί τε καὶ σκληροὶ καθίστανται· πολλῷ δὲ μᾶλλον καί τινες τῶν ἰδιωτῶν, καὶ κακῶν πεπειρα-

Exhilaratus his dictis, ſequentem interrogabat? 71. UTRUM ſit ſatius populo ut ex privatis aliquem ſibi eligant regem, an vero ex regia ſtirpe genitum? Ille inquit: Id eſt eligendum, quod eſt naturæ gratum & exoptatum. Nam & ex regibus electi in gubernationem regni, adverſus ſubditos inclementes & duri ſolent exiſtere: & ex privatis, ac quidem multo magis, nonnulli & alia

πεπειραμένοι, καὶ πενίας μετεσχηκότες ἄρξαντες ὄχλον, χαλεπώτεροι τῶν ἀνοσίων τυράννων ἐξέβησαν. ἀλλά, ὡς προεῖπον, ἦθος χρηστὸν, καὶ παιδείας κεκοινωνηκὸς, δυνατὸν ἄρχειν ἐστί. καθὼς σὺ, βασιλεῦ, μέγας ὑπάρχεις, οὐ τοσοῦτον τῇ δόξῃ τῆς ἀρχῆς καὶ τῷ πλούτῳ προέχων, ὅσον ἐπιεικείᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ πάντας ἀνθρώπους ὑπερῆρκας, θεοῦ σοι δεδωρημένου ταῦτα ἐπὶ πλείονα χρόνον.

mala & paupertatem experti, cum ad imperia populorum fuerunt perducti, extiterunt intolerabiliores etiam impiis tyrannis. Sed quemadmodum dixi, indoles ingenii, & natura proba,& humanitatis cultu exornata, idonea est ad imperandum: quemadmodum tu Rex magnus es, qui non tam dignitate imperii & opibus præstas aliis,quam æquitate & humanitate omnes alios homines superas, Deo tibi ista in longius tempus sua benignitate suggerente.

Καὶ τοῦτον ἐπαινέσας, τὸν ἐπὶ πᾶσι ἠρώτα. οβʹ. ΤΙ μέγιστόν ἐστι βασιλείας; πρὸς τοῦτο εἶπε. τὸ διὰ παντὸς ἐν εἰρήνῃ καθεστάναι τοὺς ὑποτεταγμένους, καὶ κομίζεσθαι ταχέως τὸ δίκαιον ἐν ταῖς διακρίσεσι. ταῦτα δὲ γίνεται διὰ τὸν ἡγούμενον, ὅταν μισοπόνηρος ᾖ, καὶ φιλάγαθος, καὶ περὶ πολλοῦ ποιούμενος ψυχὴν ἀνθρώπου σώζειν. καθὼς καὶ σὺ μέγιστον ἥγησαι τὴν ἀδικίαν. δικαίως δὲ πάντα κυβερνῶν, ἀένναον τὴν περὶ σεαυτὸν δόξαν κατεσκεύασας. τοῦ θεοῦ σοι διδόντος

Hoc etiam collaudato, postremum interrogabat: 72.
QUID esset in Regia gubernatione maximum? Ad quod ille dixit: Ut subditi habeant perpetuam pacem, & celeriter consequantur in judiciis jus suum. Quæ quidem tum fiunt, quando qui præest imperio, malis adversatur, & probos diligit: ac maximi facit hoc, ut animam hominis conservet. Quemadmodum & tu maximum semper judicasti scelus injustitiam: juste vero omnia gubernando, perpetuam tibi consecutus es gloriam ex beneficio

δόντος ἔχειν ἁγνὴν, καὶ ἀμιγῆ παντὸς κακοῦ τὴν διάνοιαν.

Καταλήξαντος δὲ τούτου, κατερράγη κρότος μετὰ φωνῆς καὶ χαρᾶς ἐπὶ πλείονα χρόνον. ὡς δὲ ἐπαύσατο ὁ βασιλεὺς λαλῶν, ποτήριον ἐπιχέατο, καὶ τῶν παρόντων ἁπάντων, καὶ τῶν εἰρημένων λόγων. ἐπὶ πᾶσι δὲ εἶπε. τὰ μέγιστά μοι γέγονεν ἀγαθὰ, παραγενηθέντων ὑμῶν· πολλὰ γὰρ ὠφέλημαι, καταβεβλημένων ὑμῶν διδαχὴν ἐμοὶ πρὸς τὸ βασιλεύειν. ἑκάστῳ δὲ τρία τάλαντα προσέταξεν ἀργυρίου δοθῆναι, καὶ τὸν ἀποκαταστήσαντα παῖδα. συνεπιφωνησάντων δὲ πάντων, χαρᾶς ἐπληρώθη τὸ συμπόσιον; ἀδιαλείπτως τοῦ βασιλέως εἰς εὐφροσύνην τραπέντος.

Ἐγὼ δὲ εἶπα πλείονα. καὶ τούτοις, ὦ Φιλόκρατες, συγγνώμην ἔχειν. τεθαυμακὼς γὰρ τοὺς ἄνδρας ὑπὲρ τὸ δέον, ὡς ἐκ τοῦ καιροῦ τὰς ἀποκρίσεις ἐποιοῦντο, πολλοῦ χρόνου δεομένας. καὶ τοῦ μὲν ἐρωτῶντος, μεμεριμνηκότος ἕκαστα τῶν

ficio divino: unde tu mentem habes sanctam, & ab omni malorum labe immaculatam.

Finita hujus oratione, exortus est applausus cum acclamatione & gaudio: qui satis diu duravit. Postquam autem Rex finivit hujusmodi cum ipsis collocutionem, tum & aliis omnibus præsentibus, & iis qui sententias dixerant, craterem plenum vino libavit, & tandem in hunc modum loquutus est: Vestro adventu contigerunt mihi maxima bona. Nam multum utilitatis percepi ex doctrina vestra, mihi de regnandi ratione tradita. Hinc mandavit, singulis talenta tria donari, & puerum qui ea obtulerit. Hæc omnibus approbantibus, cum acclamatione convivium replebatur lætitia, Rege sine intermissione omnia ad hilaritatem referente.

Ego autem ô Philocrates fui longior in commemorandis istis: sed tu dabis veniam mihi. Nam ego supra modum admiratus sum istos viros, ita ex tempore respondentes de rebus meditationis longi temporis. Nec vero ego solum admirabar

τῶν δὲ ἀποκεκριμένων, ἀλλήλως χόντων τὰ πρὸς τὰς ἐρωτήσεις. ἄξιοι θαυμασμοῦ κατεφαίνοντό μοι, καὶ τοῖς παροῦσι, μάλιστα δὲ τοῖς φιλοσόφοις. οἴομαι δὲ καὶ πᾶσι τοῖς παραληψομένοις τὴν ἀναγραφὴν, ἄπιστον φανεῖται· ψεύσασθαι μὲν οὐ καθῆκόν ἐστι περὶ τῶν ἀναγραφομένων. εἰ δὲ καί τι παραβαίνω, οὐχ ὅσιον ἐν τούτοις. ἀλλὰ, ὡς γέγονεν, οὕτω διασαφοῦμεν, ἀφοσιούμενοι πᾶν ἁμάρτημα. διόπερ ἐπειράθην, ἀποδεξάμενος αὐτῶν τὴν τοῦ λόγου δύναμιν παρὰ τῶν ἀναγραφομένων ἕκαστα τῶν γινομένων ἔν τε τοῖς χρηματισμοῖς τοῦ βασιλέως, καὶ ταῖς συμποσίαις, μεταλαβεῖν. ἔθος γάρ ἐστι, καθὼς καὶ σὺ γινώσκεις, ἀφ' ἧς ἂν ἡμέρας ὁ βασιλεὺς ἄρξηται χρηματίζειν, μέχρις οὗ κατακοιμηθῇ πάντα ἀναγράφεσθαι τὰ λεγόμενα καὶ πρασσόμενα· καλῶς γινομένου καὶ συμφερόντως. τῇ γὰρ ἐπιούσῃ, τὰ τῇ πρότερον πεπραγμένα καὶ λελαλημένα, πρὸ τοῦ χρηματισμοῦ παραναγινώσκεται· καὶ εἴ τι δεόντως

rabar tum interrogantis ſolertiam in meditandis ſingulis quæſtionibus, tum facultatem tam promptam reſpondentium ita apte & ſapienter ad ſingulas interrogationes : ſed & aliis omnibus qui aderant, videbantur hæc admiratione digna, & præcipue Philoſophis. Exiſtimo autem fore, ut & aliis omnibus qui hæc ſunt lecturi, videantur ea ſupra fidem eſſe. Sed profecto non licet aliquid falſi narrare de illis quæ excepta & annotata ſunt, & nefas judicem etiam præterire aliquid in hujuſmodi rebus: ſed ut hæc ſunt acta, ita ea expoſui, ut vitarem omnem errorem. Licet ipſe hæc omnia percepiſſem, tamen ſtudioſe iſtam expoſitionem meam accepi ab illis, qui ſingula quæ fiunt & dicuntur in regiis negotiis & conviviis, excipere & annotare ſolent. Nam ut ipſe ſcis, hic mos eſt, ut quo die Rex incipiat publica negotia agere, omnia excipiantur ſcripto, & quæ dicantur & quæ gerantur: id quod recte & utiliter fit. Nam hinc ſequenti die & acta & dicta præcedentis, antequam quid denuo publice aga-

ὄντως μὴ γεγονὸς, διορθώσεως τυγχάνει τὸ πεπραγμένον. πάντ' οὖν, ἀκριβῶς πάντων ἀναγεγραμμένων, ὡς ἐλέχθη, μεταλαβόντες, καταχεχωρήκαμεν. εἰδότες, ἣν ἔχεις φιλομάθειαν εἰς τὰ χρήσιμα.

¶ Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας, ὁ Δημήτριος παραλαβὼν αὐτοὺς, καὶ διελθὼν τὸ τῶν ἑπτὰ σταδίων ἀνάχωμα τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν νῆσον, καὶ διαβὰς τὴν γέφυραν, καὶ προσελθὼν ὡς ἐπὶ τὰ βόρεια μέρη, συνέδριον ποιησάμενος εἰς κατασκευασμένον οἶκον παρὰ τὴν ἠϊόνα, διαπρεπῶς ἔχοντα, καὶ πολλῆς ἡσυχίας ἔφεδρον, παρεκάλει τοὺς ἄνδρας τὰ τῆς ἑρμηνείας ἐπιτελεῖν. παρόντων, ὅσα πρὸς τὴν χρείαν ἔδει, καλῶς. οἱ δὴ ἐπετέλουν ἕκαστα σύμφωνα ποιοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς ταῖς ἀντιβολαῖς. τὸ δὲ ἐκ τῆς συμφωνίας γινόμενον πρεπόντως, ἀναγραφῆς οὕτως ἐτύγχανε παρὰ τοῦ Δημητρίου. καὶ μέχρι μὲν ὥρας ἐννάτης τὰ τῆς συνεδρείας ἐγίνετο· μετὰ δὲ ταῦτα περὶ τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν ἀπελύοντο

τὸ

tur, præleguntur: & si quid parum recte est gestum, id emendatur. Inde ergo cum essent omnia accurate perscripta, nos hæc, sicut dictum est, desumpta & selecta ad te misimus: non ignari, quantum sit tuum studium ad cognoscenda utilia.

Post tres autem dies, quam illa quæ exposuimus, sunt acta, Demetrius assumpsit ad se illos viros, & in insulam per aggerem maris septem stadiorum est progressus, ac trajecto ponte partes versus septentrionem occupavit: ibi congregatis illis viris in domo splendide extructa juxta littus, & ab omni tumultu & strepitu remota, cum ibi etiam adessent omnia quibus opus foret, hortabatur eos ad interpretationem legis perficiendam. Illi autem rem aggressi, singula ex collationibus ad consonantiam elaborabant: & quod ita consonum & elaboratum erat, ut dignum esset descriptione, à Demetrio scripto excipiebatur. Ac quidem quotidie ad nonam usque horam in tali studio congregati erant:

το γίνεσθαι, χορηγουμένων αὐτοῖς δαψιλῶς, ὧν προῃροῦντο, πάντων. ἐκτὸς δέ, καθ᾽ ἡμέραν, ὅσα βασιλεῖ παρεσκευάζετο, καὶ τούτοις ὁ Δωρόθεος ἐπετέλει· προστεταγμένον γὰρ ἦν αὐτῷ διὰ τοῦ βασιλέως. ἅμα δὲ τῇ πρωΐᾳ παρεγίνοντο εἰς τὴν αὐλὴν καθημέραν, καὶ ποιησάμενοι τὸν ἀσπασμὸν τοῦ βασιλέως, ἀπελύοντο πρὸς τὸν ἑαυτῶν τόπον. ὡς δὲ ἔθος ἐστὶ πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις, ἀπονιψάμενοι τῇ θαλάσσῃ τὰς χεῖρας, ὡς ἂν ηὔξαντο πρὸς τὸν θεόν, ἐτρέποντο πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν, καὶ τὴν ἑκάστου διασάφειαν.

Επηρώτησαν δὲ καὶ τοῦτο· τίνος χάριν ἀπονιζόμενοι τὰς χεῖρας, τὸ τηνικαῦτα εὔχονται; διεσάφουν δέ, ὅτι μαρτύριόν ἐστι, τοῦ μηδὲν εἰργάσθαι κακόν. πᾶσα γὰρ ἐνέργεια διὰ τῶν χειρῶν γίνεται. καλῶς καὶ ὁσίως μεταφέροντες ἐπὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀλήθειαν, πάντα. καθὼς δὲ προειρήκαμεν, οὕτως καθ᾽ ἑκάστην εἰς τὸν τόπον, ἔχοντα τερπνότητα διὰ τὴν ἡσυχίαν καὶ καταύγειαν, συναγόμενοι, τὸ προκείμενον ἐπετέλουν. συνέτυχε δὲ οὕτως, ὥστε ἐν ἡμέραις ἑβδομήκοντα δυσὶ τε-

deinde discedebant ad curandum corpus, quibus omnia large suppeditabantur quæ cupiebant, & præter hæc quotidie de illis quæ regi apparabantur, & his Dorotheus ex mandato regio subministrabat. Atque etiam quotidie bene mane veniebant in aulam, & salutato Rege redibant ad suum locum: lotisque manibus pro communi omnium Judæorum more ex mari, & votis ad Deum peractis, pergebant legere, & singula interpretari.

Interrogati autem & de hoc, quare post lotas manus vota faciant? Respondebant: hoc fieri in argumentum & testimonium, nullius sceleris perpetrati, quoniam per manus omnes conatus soleant expediri. Ita pulchre & sancte omnia ad justitiam referebant. In singulos ergo dies, sicut ante diximus, convenientes in locum illum amœnum, jucundumque & ob silentium, & ob lucis claritatem, rem susceptam studebant perficere. Ac quidem ita cecidit, ut illa interpretatio eorum perficeretur die-

τελειωθῆναι τὰ τῆς μεταγραφῆς. οἱονεὶ κατὰ πρόθεσίν τινα τοῦ τοιούτου γεγενημένου.

Τελείωσιν, δὲ ὅτε ἔλαβε, συναγαγὼν ὁ Δημήτριος τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων εἰς τὸν τόπον, οὗ καὶ τὰ τῆς ἑρμηνείας ἐπλέσθη, παρανέγνω πᾶσι, παρόντων καὶ τῶν διερμηνευσάντων. οἵ τινες καὶ μεγάλης ἀποδοχῆς παρὰ τοῦ πλήθους ἔτυχον ὡς ἂν μεγάλων ἀγαθῶν παραίτιοι γεγονότες. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν Δημήτριον ἀποδεξάμενοι, παρεκάλεσαν δοῦναι τοῖς ἡγουμένοις αὐτῶν μεταγράψαντα τὸν πάντα νόμον. καθὼς δὲ ἀνεγνώσθη τὰ πύχη, στάντες οἱ ἱερεῖς, καὶ τῶν ἑρμηνέων οἱ πρεσβύτεροι, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ πολιτεύματος οἵ τε ἡγούμενοι τοῦ πλήθους, εἶπον· ἐπεὶ καλῶς καὶ ὁσίως διηρμήνευται, καὶ κατὰ πᾶν ἠκριβωμένως. καλῶς ἔχον ἐστὶν, ἵνα διαμένῃ ταῦτα οὕτως ἔχοντα, καὶ μὴ γένηται μηδεμία διασκευή. πάντων δὲ ἐπιφωνησάντων τοῖς εἰρημένοις, ἐκέλευσε διαράσασθαι, καθὼς ἔθος αὐτοῖς ἐστιν, εἴ τις διασκευάσει, προστιθεὶς, ἢ μεταφέρων τι τὸ σύνολον τῶν γεγραμμένων

diebus septuaginta duobus, perinde ac si data opera hoc ab illis factum fuisset.

Finita autem interpretatione, Demetrius illam Judæis omnibus congregatis in locum illum, ubi ea perfecta erat, prælegit, præsentibus etiam ipsis interpretibus: qui etiam ut authores magnorum bonorum, magna laude & approbatione sunt accepti ab ipsa Judæorum multitudine. Similiter & Demetrium prosequuti sunt sua laude, rogaruntque ut istam legem descriptam suis etiam principibus dare vellet. Ut autem perlecta sunt ista volumina legis, adstantes & sacerdotes & interpretes seniores, gubernatoresque civitatis, & ipsi principes multitudinis, ita dixerunt: Quoniam recte, sancte, & per omnia accurate perfecta est ista interpretatio par est, ut omnia permaneant in suo habitu, nec ulla fiat immutatio. Omnibus ad hæc cum approbatione acclamantibus: jussit Demetrius illos, ut haberent in more, imprecari dira illi, si quis immutaturus esset quid vel addendo, vel trans-

μένων, ἢ ποιούμενος ἀφαίρεσιν. καλῶς τοῦτο πράσσοντες, ἵνα διὰ παντὸς ἀέναα καὶ μένοντα φυλάσσηται.

Προσφωνηθέντων δὲ καὶ τούτων τῷ βασιλεῖ, μεγάλως ἐχάρη. τὴν γὰρ πρόθεσιν, ἣν εἶχεν, ἀσφαλῶς ἔδοξε τετελειῶσθαι· παρανεγνώσθη δὲ αὐτῷ πάντα, καὶ λίαν ἐξεθαύμασε τὴν τοῦ νομοθέτου διάνοιαν. καὶ πρὸς τὸν Δημήτριον εἶπε· πῶς τηλικούτων συντετελεσμένων οὐδεὶς ἐπεβάλετο τῶν Ἱστορικῶν ἢ Ποιητῶν ἐπιμνησθῆναι; ἐκεῖνος δὲ ἔφη, διὰ τὸ σεμνὴν εἶναι τὴν νομοθεσίαν, καὶ διὰ θεοῦ γεγονέναι. καὶ τῶν ἐπιβαλλομένων τινὲς, ὑπὸ τοῦ θεοῦ πληγέντες, τῆς ἐπιβολῆς ἀπέστησαν. καὶ γὰρ ἔφησεν ἀκηκοέναι Θεοπόμπου, διότι μέλλων τινὰ τῶν προηρμηνευμένων ἐπισφαλέστερον ἐκ τοῦ νόμου προσιστορεῖν, ταραχὴν λαβεῖν τῆς διανοίας πλεῖον ἡμερῶν τριάκοντα. κατὰ δὲ τὴν ἄνεσιν ἐξιλάσκεσθαι τὸν θεὸν, σαφὲς αὐτῷ γενέσθαι, τίνος χάριν τὸ συμβαῖνόν ἐστι· δι' ὀνείρου δὲ σημανθέντος, ὅτι τὰ θεῖα βούλεται περιεργασάμενος εἰς κοινοὺς,

ferendo, vel auferendo. Quod recte fecerunt, ad hoc ut perpetuo conservarentur illa salva, & cum diuturnitate inviolata.

Quæ & ipsa cum essent Regi denunciata, valde est gavisus. Nam putabat ita præclare suum institutum esse ad perpetuitatem confirmatum. Ac quidem cum ipsi omnia essent prælecta, valde admiratus est legislatoris mentem. Et ad ipsum Demetrium dixit: Quare tanti operis nullus Historiographorum aut Poetarum aggressus sit mentionem facere? Ille inquit: Quia ista lex est sacrosancta, & divinitus lata: tum quia nonnulli aggressi, divina plaga territi, ab instituto destiterunt. Nam audivi Theopompum, cum vellet quædam ex ista lege, tum non ita commode versa, in suam historiam inserere, animo fuisse turbatum ultra dies triginta: & in morbi intermissione cum exorasset Deum votis, ut sibi declararet, quam ob causam hoc sibi accidisset: in somno ei fuisse indicatum, ideo accidisse, quia divina studio suo evul-

νοὺς ἀνθρώπους ἐκφέρειν· ἀποσχόμενον δὲ, οὕτως ἀποκαταστῆναι. καὶ περὶ Θεοδέκτου δὲ, τοῦ τῶν τραγῳδιῶν ποιητοῦ, μετέλαβον ἐγὼ, διότι παραφέρειν μέλλοντός τι τῶν ἀναγεγραμμένων ἐν τῇ βίβλῳ πρός τι δρᾶμα, τὰς ὄψεις ἀπεγλαυκώθη· καὶ λαβὼν ὑπόνοιαν, ὅτι διὰ τοῦτ' αὐτῷ τὸ σύμπτωμα γέγονεν, ἐξιλασάμενος τὸν θεὸν ἐν πολλαῖς ἡμέραις, ἀποκατέστη.

Μεταλαβὼν δὲ ὁ βασιλεὺς, καθὼς προεῖπον, περὶ τῆς τοῦ Δημητρίου, προσκυνήσας, ἐκέλευσε μεγάλην ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι τῶν βιβλίων, καὶ συντηρεῖν ἁγνῶς. παρακαλέσας δὲ καὶ τοὺς ἑρμηνεῖς, ἵνα παραγίνωνται πυκνότερον πρὸς αὐτὸν, ἐὰν ἀποκαταστῶσιν εἰς τὴν Ἰουδαίαν. δίκαιον γὰρ, εἶπε, τὴν ἐκπομπὴν αὐτῶν γενέσθαι. παραγενηθέντας δὲ, ὡς θέμις, ἕξειν αὐτοὺς φίλους, καὶ πολυδωρίας τῆς μεγίστης τεύξεσθαι παρ' αὐτοῦ. τὰ δὲ πρὸς τὴν ἐκπομπὴν αὐτῶν ἐκέλευσεν ἑτοιμάζειν, μεγαλομερῶς τοῖς ἀνδράσι χρησάμενον, ἑκάστῳ στολὰς

evulgare conaretur, & referre ad multos homines. Hinc cum inſtitutum intermiſiſſet, dicitur fuiſſe liberatus à morbo. Accepi etiam de Theodecte tragico poeta, cum voluiſſet aliquid quod ſcriptum eſſet hoc libro, transferre in quandam ſuam fabulam, fuiſſe viſum ei ablatum, donec perpendiſſet hoc ſibi eveniſſe propter hoc ſuum factum, & per multos dies reconciliaſſet ſibi Deum votis ſuis.

Hic auditis Rex, & (ſicut diximus) accepta à Demetrio legis interpretatione, religioſa veneratione eſt eam proſecutus: & juſſit magnam curam haberi librorum iſtorum, eoſque religioſe obſervari. Ipſos etiam interpretes rogavit, ut poſt reditum ſuum in Judæam crebrius ad ſe venire vellent. Jam enim juſtum eſſe ut ipſos dimittat: ſed ſi redirent ad ſe, ipſos, ut par ſit, pro amicis habiturum, & maximis muneribus ornaturum. Hinc juſſit adornari quæ facerent ad illos deducendos, magnaque munificentia eſt in eos uſus. Dedit cuique tres pulcherrimas ſtolas, &

στολὰς ἔδωκε τῶν κρατίστων τρεῖς, καὶ χρυσίου τάλαντα δύο, καὶ κυλίκιον ταλάντου, καὶ τρικλίνου πᾶσαν κατάστρωσιν.

Ἔπεμπε δὲ καὶ τῷ Ἐλεαζάρῳ μετὰ τῆς ἐκπομπῆς αὐτῶν ἀργυρόποδας κλίνας δέκα, καὶ τὰ ἀκόλουθα πάντα· καὶ κυλίκιον ταλάντων τριάκοντα, καὶ στολὰς δέκα, καὶ πορφύραν, καὶ στέφανον διαπρεπῆ, καὶ βυσσίνων ὀθονίων εἰς τοὺς ἑκατὸν, καὶ φιάλας, καὶ τρυβλία, καὶ κρατῆρας χρυσοῦς δύο πρὸς ἀνάθεσιν· ἔγραψε δὲ καὶ παρακαλῶν, ἵνα ἐάν τινες τῶν ἀνδρῶν προαιρῶνται πρὸς αὐτὸν ἀνακομισθῆναι, μὴ κωλύσῃ. περὶ πολλοῦ ποιούμενος, τοῖς πεπαιδευμένοις συνεῖναι, καὶ εἰς τοιούτους τι τὸν πλοῦτον κατατίθεσθαι δαψιλῶς, καὶ οὐκ εἰς μάταια.

Σὺ δὲ, καθὼς ἐπηγγειλάμην, ἀπέχεις τὴν διήγησιν, ὦ Φιλόκρατες. τέρπειν γὰρ οἴομαί σε ταῦτα, ἢ τὰ τῶν μυθολόγων βιβλία. νένευκας γὰρ πρὸς περιεργίαν, καὶ ἐν τούτοις τὸ πλείονα χρόνον διατελεῖς.

duo talenta auri, & calicem talenti unius, & omnem ornatum qui in cœnaculis expandi solet.

Mittebat etiam Eleazaro simul in deductione illa, decem mensas argenteis pedibus præditas, & omnem earum ornatum, & calicem triginta talentorum. Stolas item decem, & purpuram, ac coronam insignem decore, tum circiter centum linteola byssina. Ad hæc, phialas & pelves, & duos aureos crateras ad libationes sacras. Præterea scripsit ad ipsum, & eum rogavit, ne prohibere vellet, si quando qui istorum virorum iter ad se suscepturi essent. Nam sibi gratissimam futuram conversationem cum tam doctis & intelligentibus viris, seque malle suas opes large & magnifice conferre in tales homines, quam in alias non tanti momenti res.

Atque ita, Philocrates, quemadmodum promisi tibi, habes historiam: quali puto te magis oblectari, quam libris eorum qui fabulas continent. Nam intentus es studio gravium rerum, & huc plus tem-

λεῖς. πειράσομαι δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀξιολόγων ἀναγράφειν· ἵνα διαπορευόμενος αὐτά, κομίζῃ τοῦ βουλεύματος τὸ κάλλιστον ἔπαθλον·

temporis impertis. Dabo autem operam, ut quæ alia commemoratu digna nanciſci potero, & illa ad te perſcribam: ut illis evolutis, conſequaris ſtudii tui pulcherrimum præmium.

F I N I S.

HISTORIA BAPTISMORUM,

CUM

HEBRAICORUM,

TUM

CHRISTIANORUM.

HISTORIA BAPTISMORUM, CUM HEBRAICORUM, TUM CHRISTIANORUM.

Qua occaſione etiam multi ritus ac conſuetudines primorum Chriſtianorum, tam circa Baptiſmum quam circa alia illuſtrantur.

E Aquæ Baptiſmo locuturo mihi non male convenire videtur, ut in anteceſſum inquiram in primam ipſius inter Judæos originem, quatenus in eam penetrare licet: atque hinc porrò, quali modo, (is nempe qui Initiationis, ſeu Proſelytiſmi Baptiſmus erat) in Chriſtianiſmum è Judaiſmo tranſierit.

Qui cæteris Judæis ſignantius de hoc Baptiſmo loquitur eſt Rabbi Moſes Ben Maimon, ſeu Maimonides; ut qui ipſum hoc modo, à Moſe Legiſlatore repetit, ulteriuſque deſcribit: בשלשה דברים נכנסו ישראל לבית &c. quorum ulterior במילה וטבילה וכרבן וג' Judaicus contextus, tum apud ipſum Maimonidem, *Iſchuri Bia* cap. 13. tum apud

 Selde-

Seldenum *de Synedriis* libro 1. c. 3. legi potest, dum hîc, compendii causâ, solam versionem exhibeo. *Triplici ritu in fœdus intrarunt Israëlitæ, Circumcisione, Baptismo & Oblatione. Circumcisionis usus erat in Ægypto, juxta quod dicitur* [Exod. XII. 48.] *NEMO DE INCIRCUMCISIS DE EO COMEDET. Circumcidit eos omnes Moses Magister noster: nam neglexerant universi fœdus circumcisionis in Ægypto, excepta Tribu Levi. Ideoque dicitur de eis* [Deut. XXXIII. 9.] *ET OBSERVABANT FOEDUS TUUM. Baptismus autem erat in deserto ante Legis dationem. De quo (seu de cujus origine) dicitur* [Exod. XIX. 10.] *SANCTIFICABIS EOS HODIE ET CRAS, ET LAVENT VESTIMENTA SUA. Oblatio autem, seu sacrificium huc ex illo spectat* [Exod. XXIV. 5.] *ET MISIT MOSES JUVENES DE FILIIS ISRAEL, QUI OBTULERUNT HOLOCAUSTA. Pro universo scilicet Israëlitarum cœtu, Republica, sive Ecclesia offerebant illa. Atque simili modo postea per omnia secula, quoties gentilis voluerit intrare in fœdus, atque sub alis Majestatis divinæ colligi, jugumque Legis in se suscipere, necesse fuit ut ei Circumcisio & Baptismus adhiberentur, præter Sparsionem Sacrificii. Et si fœmina fuerit, Baptismus & sacrificium. Nam & dicitur:* [Num. XV. 15.] *UT VOBIS SIC ET PROSELYTO. Quid vobis factum? in fœdus intraveratis, Circumcisione (scilicet) Baptismo, & Sparsione Sacrificii: ideo etiam Proselytus pariter Circumcisione, Baptismo & Sparsione sacrificii per omnia secula sequentia. At seculis in hisce, quibus sacrificium non habetur, necesse est, ut juxta jam dicta adhibeantur Circumcisio & Baptismus. Proselytus circumcisus nec BAPTIZATUS, Baptizatus nec circumcisus, revera Proselytus non fit usque dum Baptizatus fuerit, tum circumcisus. Baptizari autem debet coram Triumviris. Et cum sic res forensis sit, (seu, ad domum judicii spectet) non solent Baptizare*

ptizare quenquam in Sabbato, aut die festo, neque nocte. Licet si quis temporibus illis baptizatus fuerit, Proselytismum ipse interim nactus fuerit. Proselytum minorennem baptizare solent ex sententia (seu professione) Domus judicii : quod ita satis ipsi proficit. Gravida, si facta sit Proselyta, proli baptismo opus non est. Si quis clam baptizatus fuerit, & sic clam fuerit factus Proselytus; etiam si coram duobus, pro Proselyto tamen revera non habetur. Si dixerit se Proselytum factum esse in Domo judicii [*NB*] *ab eaque se baptizatum, fides ei non ita habetur, ut inde in congregationem (Ecclesiam, rempublicam) Israëlitarum admittatur, antequam attulerit de ea re testes. Si connubio sive Israëlitidi junctus fuerit, sive Proselytæ; & inde liberos habet; & dixerit se clam (*seu *secreto) per se proselytum esse factum, eousque fides ei habetur, ut inde ipse pro non legitimo Proselyto censeatur : unde tamen liberorum juri nihil derogatur. Ipse vero ablegatur ad forum, quo rite est baptizandus.*

Ut autem aliquid super hisce Maimonidis verbis notem; miror admodum tantum virum, hæc de *Lotione vestimentorum*, tam facile de *Lotione corporis* accipere, atque inde argumentum pro Baptismo Proselytorum desumere : cum clare constet *lotionem vestimentorum* satis accurate à Moyse distingui ab *Lotione ipsius corporis.* Namque Exodi cap. XIX. quidem habetur : *Ito ad populum, ut sanctifices eos hodie & cras, & lavent vestimenta sua : ut sint parati in diem tertium*, &c.

Verum hæc illustrantur per illa, quæ Num. cap. XXXI. 23. & 24. ita habentur : *Quicquid fert ignem transmittite per ignem, ut mundum sit : veruntamen aqua separationis purgator. Quicquid autem non fert ignem, transmittite per aquam. Et lavabitis vestimenta die horum septimo, ut mundi sitis; ac postmodum venietis in castra.*

Sicut vero hîc de præda loquitur, sic de attacto cadave-

 re

re Levit. XI. v. 25 & 28. & Levit. XIV. 47. de istis qui in leprosa domo cubuerant, vel comederant. Cum contra de ipsis leprosis hominibus dicatur, v. 8. & 9. *Tum qui purgandus est, abluens vestimenta sua, & radens totum pilum suum, lavabitur aqua, ut mundus sit, & postea veniet in castra : sed emanebit extra tentorium suum septem dies. Eritque die septimo ut radat totum pilum suum, caput suum, & barbam suam, superciliaque oculorum suorum, denique totum pilum suum abradat: &, ablutis vestimentis suis, lavabit carnem suam aqua, ut sit mundus.*

Ubi lotionem corporis à lotione vestimentorum diversam ac distinctam habemus: velut & Cap. XV. v. 13. *& abluet vestimenta sua: deinde lavabit carnem suam aqua viva.* Quibuscum plura alia loca (ut Cap. XVI. & XVII. & XIX, tum & Num. VIII. & XIX.) conferenda sunt. Cum de solius corporis lotione loquatur legislator Exod. XL. ubi de Aarone & filiis ejus ait (v. 12.) *Et lavabis eos aqua.*

Quum itaque *lotio vestimentorum* à *lotione corporis* distinguatur; *Lotioque* nunc *vestimentorum*, nunc *solius corporis*, nunc denique *utriusque*, *tum corporis*, *tum vestimentorum* præcipiatur; neque 2°. *lotio vestimentorum* habeatur pro initiatione; sed contra ut purificatio, ac sanctificatio consideretur; ut inde magis sancti ac puri accederent ad montem, ut spectarent ac viderent mirabilia illa ibi facta atque à Moyse descripta : & *Circumcisio* contra esset *signum fœderis jam olim cum Abrahamo, ac posteris ipsius initi ;* non certe inde petendus videtur Baptismus ille, quo post Circumcisionem Proselyti posteris temporibus ulterius initiabantur.

Adde quod verba illa, Num. XV. v. 15. *Ut vobis sic & Proselyto*, huc minime faciant, neque spectent ad Proselytismum, sed ad *sacrificia*, *holocausta* quæ erant, ad ingressum in terram promissam æque à peregrinis, inter ipsos versantibus, quam ab ipsis Israëlitis offerenda.

Præ-

Præterea, quod hîc maxime monendum, omnes Rabbini non fuerunt ejusdem cum Maimonide sententiæ. Quod ex Gemara (Tit. Jabimoth Cap. 4. fol. 46.) hoc modo liquet:
ת"ר (תנוי רבנן seu) גר שמל ולא טבל רבי אליעזר אומר הרי הוזה
גר שכן מצינו באבותינו שמלו ולא טבלו טבל ולא מל רבי יהושע
אומר הרי הוזה גר שכן מצינו באימהות שטבלו ולא מלו וחכמים
אומ' טבל ולא מל מל ולא טבל אין גר עד שימול וישבול

Tradunt Rabbini de eo, qui circumcisus fuerit, nec baptizatus, dixisse Rabbi Eliezer eum Proselytum fuisse: quoniam invenimus sic de Patribus nostris; eos scilicet Circumcisos esse nec Baptizatos. De Baptizato autem nec Circumciso dixisse Rabbi Josuam, Proselytum eum fuisse, quia sic invenimus de Matribus (nostris) quæ Baptizatæ sunt nec Circumcisæ. Sed Sapientes pronuntiarunt, si quis Baptizatus fuerit nec Circumcisus, aut Circumcisus nec Baptizatus, eum Proselytum non esse usque dum fuerit tam Baptizatus quam Circumcisus.

Quin & ipse Seldenus (cui, fateor, hæc debeo) tam parum fidere audet Maimonidæ, illisque, qui ejusdem cum ipso opinionis sunt, ut post illa, quæ tam large, ex ipsius (Maimonidis) Titulo *Ischuri Bia* cap. 13. adduxi, subjungat: *Sed nec defuere ex Judæis Christiani aliquot, qui Baptismum hunc toties à Magistris memoratum, non à Mosaico instituto manasse, nec adeo fuisse vetustum asseruerint; sed Christi exemplo etiam inter eos introductum, nec antea fuisse in usu.*

Quod tamen verum esse, non magis quam ipse Seldenus, crediderim: quum non sit verisimile, Judæos, qui tanto odio persequebantur Christianos, aliquid ab illis mutuatos fuisse: licet aliàs videamus (ex Juliani Epistola ad Arsacium, tum & aliunde) ipsos Gentiles multa Christianorum, serioribus seculis, imitatos fuisse.

Adde hisce, quod idem Joannes Seldenus dicat, Wilhelmum Schickardum, de Proselytorum per Circumcisionem admis-

admiſſione loquentem, aſſerere, ex Raf Alphes; *Judæos ad differentiam Samaritanorum, addidiſſe Baptiſmum quendam:* hunc ſcilicet, de quo nobis nunc ſermo eſt.

Neque omittendum eſt, hunc eundem Seldenum, ita verba ſua ſuper hoc Baptiſmo (lib. I. c. 3. de Synedriis,) concludere: *Veruntamen Patribus Chriſtianis, tum priſcis, tum recentioribus, paſſim eſt receptiſſimum, Baptiſmum Chriſtianiſmi in Circumciſionis locum ſucceſſiſſe, adeoque inſtar ejuſdem in poſteris repeti debere: cui eſt acquieſcendum.*

An autem hic Baptiſmus in Circumciſionis locum ſucceſſerit, infra latius examinabo: interim liquet ex modo allatis antiquitatem, ſive originem ipſius in Eremo nulla ſolida (ne quidem probabili) ratione, quenquam aſſerere poſſe: tum & ipſum Seldenum prioribus ſuis aſſertis plane diffidere.

Denique ipſe Joſephus, quam parum ſtare audeat Phariſæorum traditionibus (inter quas hic Baptiſmus certò numerandus eſt) Lib. XIII. cap. 18. Antiquitatum Judaicarum, his verbis ſatis clare oſtendit: Νῦν δὲ δηλῶσαι βούλομαι ὅτι νόμιμα πολλά τινα παρέδωσαν τῷ δήμῳ οἱ Φαρισαῖοι ἐκ πατέρων διαδοχῆς, ἅπερ οὐκ ἀναγέγραπται ἐν τοῖς Μωσέως νόμοις. καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα τὸ Σαδδουκαίων γένος ἐκβάλλει, λέγον ἐκεῖνα δεῖν ἡγεῖσθαι νόμιμα ἃ γεγραμμένα· τὰ δ᾽ ἐκ παραδόσεως τῶν πατέρων μὴ τηρεῖν. *Nunc enim indicandum eſt, quod multas conſtitutionum à Majoribus (ſeu Patribus) acceptas Phariſæi tradiderint populo, quæ non ſunt ſcriptæ inter Leges Moſaicas: & ideo Sadducæi his auctoritatem abrogant, dicentes, opportere eas tantum ſervari, quæ ſcripto continentur.*

Certe ut origo Euchariſtiæ à Judæis petenda eſt (ſicuti jam olim id ab aliis oſtenſum fuit;) ita & Baptiſmus Chriſtianorum à Judaiſmo repetendus.

At multos ac varios illi jam habebant Baptiſmos, qui nulla-

nullatenus erant initiationis in Judæorum Sectam, seu religionem. Namque præter illos tum vestimentorum, tum vestimentorum simul ac corporis, tum denique solius corporis, Baptismos, qui jam ipsius Mosis tempore in usu erant; ut Baptismus pœnitentiæ: unde Elias de Wides in *Reschit Cochma*, seu *Initio Sapientiæ*, ubi de pœnitentia loquitur: לטהר עצמו בטבילה ואח״כ לקדש עצמו בתעניג וגו *Opportet pœnitentem purgare se LAVACRO, & postmodum sanctificare se JEIUNIO, &c.* Et Petrus Blesensis, *contra perfidiam Judæorum*, cap. XXVI. *Crediderunt Judæi, & adhuc credunt, sibi per aquam frigidam peccata dimitti. Unde & ipsi solent multis baptismatibus exerceri.* Quæ duo loca, fateor, magno Joanni Seldeno debeo: quem ulterius inspice cap. XXVI. de *Successionibus ad Leges Hebræorum.*

Sicut autem illi corporis sui καθαρισμοὺς observabant per ipsius Baptismum; ita etiam aliarum rerum, seu instrumentorum purificationes per Baptismos exercebant. Hinc namque apud Marcum Evangelistam, de Pharisæis (qui maxime istis addicti erant, seseque, quoties à foro reveniebant forte ab aliquo ex vulgo sive עם ארץ, ex contactu, vel attactu impuri redditi essent, lavabant) hæc cap. VII. v. 4. habemus: καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσι, καὶ ἄλλα πολλά ἐστιν ἃ παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεστῶν, καὶ χαλκίων, καὶ κλινῶν. *Et à foro (venientes) nisi Loti fuerint, non edunt. Et alia multa sunt, quæ acceperunt tenenda, (nempe) lotiones poculorum, & sextariorum, & æramentorum, & lectorum.*

Cui adde vers. 7 & 8. μάτην δὲ σέβονταί με, διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων. Ἀφέντες γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, βαπτισμοὺς καὶ ποτηρίων· καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε. *Frustra vero me colunt, docentes doctrinas, quæ sunt mandata hominum. Namque omisso*

so mandato Dei, tenetis traditionem hominum, Lotiones sextariorum & poculorum; aliaque similia hujusmodi multa facitis.

Ortum vero Sectæ Pharisaicæ non altius repetere possumus quam à temporibus Hasmonæorum: ac quidem (prout Josephus Lib. XIII. c. 9. tradit, non ante annum 140 nativitatem Salvatoris nostri J. Christi antecedentem noti fuerint. Nec dubitandum est, quin *traditiones* ac dogmata ipsorum, sensim ac temporum tractu multiplicata increverunt: sicuti id in *Traditionibus* ac *ritibus* Veterum Christianorum, quos pro Apostolicis venditabant, perspicimus. Atque hinc, puto, accidit, quod 24 circiter annis post constructum illud Oniæ Templum in Ægypto, ac tempore Hyrcani qui anno circiter, 126 ante-Christ. N. Idumæos ad Judaismum convertit. Circumcisionis quidem, at nulla Baptismi, in ipsorum initiatione, seu Proselytismo, mentio fiat.

Ita enim de ipsis modo nominatus Josephus, Lib. XIII. cap. 17. Antiquit. Ὑρκανὸς δὲ καὶ τῆς Ἰδουμαίας αἱρεῖ πόλεις Ἄδωρα, καὶ Μάρισσαν. καὶ ἅπαντας τοὺς Ἰδουμαίους ὑποχειρίους ποιησάμενος, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς μένειν ἐν τῇ χώρᾳ, εἰ περιτέμνοιεν τε τὰ αἰδοῖα, καὶ τοῖς Ἰουδαίοις νόμοις χρῆσθαι θέλοιεν. οἱ δὲ πόθῳ τῆς πατρίου γῆς καὶ τὴν περιτομὴν καὶ τὴν ἄλλην τοῦ βίου δίαιταν ὑπέμειναν τὴν αὐτὴν Ἰουδαίοις ποιήσασθαι. κἀκεῖνος αὐτοῖς χρόνος ὑπῆρχεν, ὥστε εἶναι τὸ λοιπὸν Ἰουδαίους.

Hyrcanus vero etiam Idumaæ urbes cepit, Adora & Marissam, subjugatisque omnibus Idumæis, edixit ut circumciderentur; & legibus Judaicis se subjicerent, nisi mallent è propriis pelli sedibus. At illi amore patriæ admiserunt & circumcisionem, & reliquum juxta judaicos ritus vivendi modum; atque ex eo primum tempore inter Judæos censeri cœpti sunt.

Neque alibi in toto quoque Josepho ejusmodi Baptismus,

mus, circa Proselytos exercendus memoratur. Cujus tamen, vel semel, ut existimo, Josephus meminisset, si in tali usu, ac tam antiquæ originis, fuisset: quum occasio ipsi minime defuerit. An vero Pharisæismus tam antiquus sit, quam quidem Josephus prætendit, merito in dubium revocari potest: cujus dubii forsan alibi rationes reddere conabor.

Ex illis quæ de pœnitentiæ, sive expiationis Baptismo dixi, perspici potest, Baptismum Joannis non novum omnino fuisse, visumve novum: quod ad illum cujuscunque fere sortis ac conditionis homines, quin & permagna turba, accederent: neque ulla quæstio super eo moveretur; sed solummodo dubitatio an is Joannes ipse Christus esset. Unde & conjectura fieri potest, ipsos Christum, seu Messiam, cum tali Baptismo venturum exspectasse.

At Christi nostri Baptismus, ut ad illum accedamus, Baptismus non solummodo resipiscentiæ, verum & *initiationis* seu Proselytismi erat. Atque in eo cum Judaico conveniebat, quod hic etiam aliquomodo *relinquendi erant pater, mater, frater, soror, &c.*

Videmus enim *regenerationem* illam *Mysticam* Judæorum, in eo quoque constitisse, quod hi Judæi, dum Proselyti fierent, quasi regenerarentur; repudiatisque veris parentibus ac cognatis, in longe aliam familiam transirent. Quod satis bene ex Rabbinis ostendit Eruditissimus. J. Seldenus, cum in libro de Successionibus (cap. 26.) tum & compendiose magis Lib. II. c. 4. *De Jure Naturali & Gentium*, his verbis: *Quemadmodum autem novum sic nomen Proselyto accessit, ita etiam Natales plane novi. Adeo ut simulac initiabatur, Regeneratus haberetur. Non semel Talmudici* [Gemar. Babylon. ad tit. *Jabimoth* C. 2. fol. 22. a. & Cap. 11. fol. 97. b. Maimon. Halach. *Jebom Wechalitza* Cap. 1. & *Isuri Bia* Cap. 14. Moses Mikotzi præc. affirm. 51. fol. 135.

 col.

col. 4. *Schulcan Aruch* Lib. *Aben Haaser* Cap. 157. sect. 3.] גר שנתגייר כקטן שנולד דמי *Proselytus, ex quo Proselytus, velut infans, qui recens nascitur, habetur; idque perinde ac si ex nova aliqua matre renasceretur. Unde evenit, ut nulla dein ei restaret pristina cognatio, seu sanguinis relatio, nec fratrem, sororem, patrem, matrem, liberos antegenitos omnino in suis haberet. Nomina hæc, etiamsi naturalia, esse desiere. Quin si pater, mater, filius, frater simul fierent Proselyti, nulla prorsus restabat cognatio seu sanguinis inter eos relatio, & pro regula habetur:* כל שאר בשר שהיו לו כשהוא גוי אינן שאר בשר *Quisquis Proselyto consanguineus erat, dum fuit Gentilis, consanguineus plane jam non est. Nempe jam velut primò creatus, aut è cœlo lapsus omnino novus homo fiebat, consanguinitate pristina non minus ac Gentilismo prorsus exutus. Unde nec ex jure sanguinis pristini ei succedere quis potuit; ut alibi* [De Successionibus in bona Cap. 26] *ostendimus.*

Neque solus Tacitus huc respexit, dum lib. V. Historiarum sic loquitur: *Circumcidere genitalia instituere, &c. transgressi in morem eorum, idem usurpant. Nec quicquam prius imbuuntur, quam contemnere Deos, exuere patriam, parentes, liberos, fratres, vilia habere.* Verum & ipse Salvator noster huc respexisse videtur, cum Matth. X. v. 37. ubi ait: *Qui diligit patrem aut matrem amplius quam me, non est dignus me: & qui diligit filium aut filiam amplius quam me, non est dignus me:* tum Luc. XIV. 26. *Qui venit ad me, & non odit patrem suum & matrem suam, & fratres suos, & uxorem suam & filios suos, & etiam animam suam, discipulus non potest esse mihi.* tum denique Matth. XIX. v. 28. & 29. *Vos qui secuti estis me in Regeneratione, &c. Et quisquis reliquerit domos, aut fratres aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut liberos, aut agros CAUSA NOMINIS MEI, centuplicia accipiet*, &c. Quasi dicere vellet: *Vos cum Proselytismo regeneramini ob nomen Israëlita, seu civitatem Judaicam acquirendam, derelinquitis.*

tis patrem, matrem, &c. *At vos ipſi, ſi ob nomen meum* (Chriſti) ac civitatem *cæleſtem, quæ inde acquirenda eſt, non relinquitis Patrem, &c. me indigni eſtis, ac diſcipuli mei eſſe non poteſtis. Contra autem vos, qui in Regeneratione iſta* (ſeu παλιγγενεσία) *quæ, ut de novo nati, fratres mei facti eſtis, me ſequimini: ac quidem CAUSA NOMINIS MEI reliquiſtis familias, patres, matres, &c. centuplicia accipietis, ac loco civitatis Judaicæ, juriſque illius ac prærogativarum, ac hæreditatum, quæ inde dependent, accipietis, vitam æternam, & hæreditatis jure poſſidebitis.*

Illi namque Baptizati Chriſtum induerant, i. e. fidem in Chriſtum, ejuſque Evangelium per regenerationem ex aqua ac ſpiritu teſtati fuerant, ſicut Proſelyti Judaiſmum per ſuam Baptiſmi regenerationem, per aquam ſolam: additis tamen cæteris ritibus ac confeſſionibus, quæ circa ipſorum Baptiſmum ſolennes erant.

Notandum porrò quod Baptiſmus ille Proſelytorum apud Judæos res forenſis fuerit; neque Eccleſiaſticus, niſi quatenus Eccleſia Judaica, totam rempublicam Judaicam deſignaret, non vero ritus mere ſacer: ſed potiſſimum politica ſpectaret. Hinc namque Maimon. [*Schan Aruch* lib. *Jore Dea* C. 268. 9. 3.]

נר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול וצריך מטבול בפני שלשה והואיל והדבר צריך בית דין אין מטבלין בשבת ולא ביום טוב ולא בלילא ואם הטביל והו הרי זה גר

Proſelytus, qui circumciditur, nec tamen baptizatur, aut qui baptizatur, nec circumciditur, Proſelytus neutiquam habendus, antequam tam baptizetur, quam circumcidatur. Neque legitimus erat Baptiſmus, niſi coram Triumviris perageretur. Et quum ACTUS ſit FORENSIS, ideo nec ſabbato rite ſatis adhibebatur, nec die feſto, nec noctu. Quibus temporibus nihilominus, ſi forte adhiberetur, Proſelytus quidem is erat, qui ſic baptizatus. Ad quæ poſteriora Maimonidis verba, de

 Trium-

Triumviris, Eruditiſſimus Seldenus hæc notat :. *Triumviri nempe , qui huic negotio ſic præerant , Fori genus erant , ſive auctoritate publica , ſive velut ex compromiſſo , ſeu auſpiciis eorum , quorum intererat , ut & in rebus aliis aſſolebat , ſelectum.*

Multa hic addi poſſent ad rem hanc ulterius illuſtrandam ; quamvis minus neceſſaria : ſed illa commode apud dictum Seldenum , tum & alios reperiri poſſunt.

Ut igitur ad Chriſtianos me convertam ; illorum Baptiſmus mere Eccleſiaſticus ac ſpiritualis erat , res ſacra ac (quod magis ſtringit) mandatum Divinum : uti ex ſequentibus clarius patebit. Hunc , præterea , unusquiſque, ac fidem Chriſtianam , ſeu Evangelii , converſus pro ſolo ſemetipſo , non vero ſimul pro poſt futuris ſuſcipiebat. Hinc enim iſta:

Qui crediderit , ac baptizatus fuerit.

Interim *Regeneratio* illa Chriſtianorum , ſicut plane myſtica , ſeu ſpiritualis , atque adeo Eccleſiaſtica erat , ſic , cum Seldeno, exiſtimo , eò reſpexiſſe Salvatorem noſtrum , in colloquio iſto nocturno cum Nicodemo habito ; dum aiebat : Ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. *Si quis non ſit natus denuò , non poteſt intrare in Regnum Dei :* Porro, mere myſticum , ſeu Eccleſiaſticum , minime vero forenſem , fuiſſe Baptiſmum Chriſtianorum, ulterius oſtendunt illa, quod ipſe Salvator noſter dicat [Joan. XVIII. v. 36.] *Regnum ſuum non eſſe mundanum* , ſed cœleſte : quod propterea fere perpetuo *Regnum Cælorum* ac *Regnum patris ſui ac Dei* , nominat : quibus Reges hujus mundi opponit.

Secundo , quod Baptiſmus ſolummodo ab Apoſtolis , ab Evangeliſtis , atque à Diaconis , Eccleſiæ Chriſtianæ capitibus , aut miniſtris , adminiſtraretur ; niſi quandoque tempore ac caſu neceſſitatis , etiam à Laicis. Quod tamen cir-

circa tempora Apoſtolica, non ita liquet fuiſſe factum: quamvis Tertullianus id (neque plane abſque ratione, ut puto,) in Euchariſtia approbet; ut & in hoc Chriſtianorum Baptiſmo (libro de Baptiſmo cap. XVII.) his verbis: *Dandi quidem habet jus ſummus Sacerdos, qui eſt Epiſcopus. Dehinc Preſbyteri & Diaconi, non tamen ſine Epiſcopi auctoritate, propter Eccleſiæ honorem. Quo ſalvo ſalva pax eſt. Alioquin etiam Laicis jus eſt. Quod enim ex æquo accipitur, ex æquo dari poteſt, niſi Epiſcopi jam aut Preſbyteri, aut Diaconi vocantur dicentes Domini ſermo non debet abſcondi ab ullo. Proinde & Baptiſmus æque Dei cenſus ab omnibus exerceri poteſt: ſed quanto magis laicis diſciplina verecundiæ & modeſtiæ incumbit, cum ea majoribus competat, ne ſibi adſumant dicatum Epiſcopi officium, Epiſcopatus. Æmulatio ſciſmatum mater eſt. Omnia licere dixit ſanctiſſimus Apoſtolus, ſed non omnia expedire ſufficiat ſcilicet in neceſſitatibus ut utaris, ſicubi, aut loci aut temporis, aut perſonæ conditio compellit. Tunc enim conſtantia ſuccurrentis excipitur, cum urget circumſtantia periclitantis.* Quibus adſtipulatur Hieronymus, (ratione Laicorum) adverſus Luciferianos.

Accedat, quod (ab Apoſtolis ſaltem) ſi non ſemper, ſæpe tamen ſimul daretur donum Spiritus Sancti: quod & in familia Cornelii etiam ante Aquæ Baptiſmum accidebat. Namque ita S. Lucas cap. X. v. 44. *Ἔτι λαλοῦντος τοῦ Πέτρου τὰ ῥήματα ταῦτα, ἐπέπεσε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον*, &c.

Tertio conſiderandum, quod Judæorum Baptiſmus Proſelytiſmi non continuaretur in poſteris; ſed (ſicuti jam ſupra ex Maimonide adduxi) quod *gravidæ, ſi facta eſſet proſelyta, proli Baptiſmo opus non eſſet.* Baptiſmus nempe in matre adminiſtratus, etiam proli nondum nato, pro Baptiſmo erat. Quin & ſi quis ſuſpectus eſſet, quod revera non

non esset proselytus; *modò Israëlitidi, aut Proselytæ connubio junctus esset*, id liberorum juri, quo minus inter Judæos numerarentur, nihil derogabat. Ita ut, hic Proselytismi Baptismus, in parentibus, sive utrisque, sive altero alterave eorum semel administratus, in æternum perduraret; neque in posteris iterandus esset.

Contra autem Baptismus Christianus renovandus, sive iterandus erat in posteris: ita scilicet, ut fidelium, seu jam ante Baptizatorum liberi, in testimonium fidei suæ in Jesum Christum; ac quod sese ipsius Legibus, præceptisve Evangelicis, adeoque Christianæ disciplinæ subjicerent, æque atque ipsorum parentes fideles Baptismo initiandi essent: quum circumcisio Judæorum, nullam pœnitentiam, nullam resipiscentiam, nullamve regenerationem mysticam, per veteris hominis abjectionem &c. desideraret, aut exigeret. Quod simul argumento est Baptismum hunc non in locum Circumcisionis successisse. Verum aliquid infra adhuc latius de hac re afferam. Interim nullum exemplum extat ullum hominem, vel tempore Apostolorum, vel primis post illos seculis, absque hoc Baptismo membrum Ecclesiæ Christianæ factum fuisse, aut ad Eucharistiæ Christianæ communionem fuisse admissum.

Exsurgunt tamen inter nos nunc homines, Fausti Socini (hac saltem in parte) imbuti doctrina sive opinione, qui asseverant, hunc Christianorum Baptismum non ulterius continuationis suæ terminos extendisse, quam ad primos ex Judæismo vel Ethnicismo ab Apostolis, virisve Apostolicis, conversos: hincque Baptismum nullatenus perpetuam ceremoniam (qualis Circumcisio erat) permansisse: sed, æque ac Baptismus Judaicus, desiisse in primitus baptizatis, neque in posteris Christianis obtinuisse: nisi quod post Apostolorum tempora, ex erronea seu falsa traditione, illum ita in Christianismum intruserint, perpetuumque fecerint.

rint. Quæ opinio, ſane, operæ pretium eſt, ut paulo curatius examinetur: quum addant, nulla exempla extare in S. S. quibus oſtendi queat, ullos in Eccleſiam Chriſtianam intrantes; ſi à baptizatis parentibus orti eſſent, fuiſſe baptizatos.

Ad quæ optime reſponderi poteſt; non mirum eſſe nulla talia comparere exempla, quod non eo uſque ſeſe extendat Hiſtoria Sacræ Scripturæ, quum à die Pentecoſtes illius qua 3000 hominum baptizati fuerant, uſque ad iſtam S. Pauli captivitatem, qua Cæſareâ Romam devectus fuit, ſolummodo 23 annorum ſpatium intercurrat: ac poſt illius Pentecoſtes diem pauci admodum Baptizati exprimantur; neque ullus dum per biennium dictus Paulus cum omni libertate in ipſa urbe Roma Evangelium Chriſti prædicavit. Quis autem inde concludere auderet, nullos alios interim baptizatos fuiſſe? Præterea S. Lucas nobis deſcribit Hiſtoriam fere ſolorum Apoſtolorum Joannis, Petri ac Pauli, quibus ipſe pro magna parte præſens fuit: nullamque fere facit mentionem prædicationum, aut Baptizationis, cæterorum Apoſtolorum aut Evangeliſtarum; ſicut illa neque in Epiſtolis occurrunt. An vero inde concludendum quis putet iſtos cæteros Apoſtolos atque Evangeliſtas Evangelium non prædicaſſe; ſaltem nullos baptizaſſe?

At primi inter Chriſtianos Scriptores, Juſtinus, Tertullianus aliique de Baptiſmo, ut de Ceremonia ex præcepto Divino continuata, loquuntur. Sic namque de illo Tertullianus, initio libri de Baptiſmo, dum contra Marcionitas, (ac quidem ſpeciali modo contra Quartillam, fœminam iſtius ſectæ) diſputat: *Fœlix Sacramentum aquæ noſtræ, quia ablutis delictis priſtinæ cæcitatis, in vitam æternam liberamur.* Marcionitæ, interim, non plane aquæ Baptiſmum abrogatum volebant, ſed illum non niſi in in-

 nuptis

nuptis probabant. Hinc enim de Marcione idem Tertullianus, cap. 29. Libri 1. contra Marcionem. *Non tinguitur apud illum caro nisi virgo, nisi vidua, nisi cælebs, nisi divortio Baptismum mercata*, &c. Quod nempe is Marcion, perhibente Tertulliano (qui in omnibus fere nimia acredine contra adversarios utitur.) *Matrimonium ut malum, & impudicitiæ negotium reprobaret*: ac contra ipse (ubi de pædobaptismo loquitur) *Baptismum differri tutius, confert in innuptis, virginibus & viduis*, dum ita cap. XVIII. loquitur: *Non minore de causa innupti quoque procrastinandi; in quibus tentatio præparata est, tam virginibus per maturitatem, quam viduis per vagationem: donec aut nubant, aut continentiæ roborentur.*

Hæc autem dicta fuisse de solis istis, qui ex Judæismo aut Ethnicismo transeuntes sese Christianæ Doctrinæ ac disciplinæ vel sectæ (uti ipse Tertullianus in Apologetico loquitur) tradiderant, minime verisimile est: imprimis si illis addas quæ, libro de Resurrectione carnis cap. XLVIII de Baptismo *pro mortuis* adducit.

Quin non tantummodo ipsum Baptismum pro mandato Christi atque Apostolorum habet; sed & ritus multos ipsi adjunctos, ex traditione Apostolica fluxisse firmiter credit. Ita enim ille, libro de Corona cap. III. *Aquam adituri ibidem, sed & aliquanto prius in Ecclesia sub Antistitis manu contestamur nos renunciare Diabolo, & pompæ, & Angelis ejus. Dehinc ter mergitamur, amplius aliquid respondentes, quam Dominus in Evangelio determinavit. Inde suscepti, lactis & mellis concordiam prægustamus. Exque ea die lavacro quotidiano per totam hebdomadam abstinemus.* Ac post nonnullos alios ritus interjectos (quos tamen omnes si ab Apostolica ætate, non ab auctoritate Apostolica fluxisse, omnes credant: nam multa jam Apostolorum ætate, inter Christianos, saltem nonnullos, obtinebant, quæ non Apo-

stolicæ

ſtolicæ Doctrinæ aut inſtitutionis eſſent) ita pergit : *Harum & aliarum ejuſmodi diſciplinarum ſi legem expoſtules Scripturarum, nullam invenies : traditio tibi prætendetur auctrix, conſuetudo confirmatrix, & fides obſervatrix. Rationem traditioni, & conſuetudini & fidei patrocinaturam aut ipſe perſpicies, aut ab aliquo qui perſpexerit diſces. Interim nonnullam eſſe crede, cui debeatur obſequium.*

Hæc ille non Ethnicis, ſed Chriſtianis (quod notandum) ſcribit : Juſtinus vero ita ſolis Ethnicis; unde magis ille videtur ad ſolos Ethnicos reſpicere : cum tamen illa, quæ de Baptiſmo (in Apologia 2.) narrat, æque ad Chriſtianos, eoſve qui ex Chriſtianis nati erant, ſpectent : ὅσοι ἂν πεισθῶσι καὶ πιστεύωσιν ἀληθῆ ταῦτα τὰ ὑφ' ἡμῶν διδασκόμενα καὶ λεγόμενα εἶναι, καὶ βιοῦν οὕτως δύνασθαι ὑπισχνῶνται, εὔχεσθαί τε καὶ αἰτεῖν νηστεύοντες παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν προημαρτημένων ἄφεσιν διδάσκονται, &c. *Quicunque perſuaſi fuerint, & crediderint vera eſſe quæ à nobis traduntur & dicuntur, ac vivere ſe ita poſſe receperint; orare jejunantes, & petere à Deo priorum peccatorum remiſſionem docentur, nobis cum illis una & orantibus & jejunantibus. Deinde eo ducuntur à nobis ubi aqua eſt; atque eo regenerationis modo, quo ipſi regenerati ſumus, regenerantur.*

Ad hunc Baptiſmum reſpicere Plinium Juniorem in Ep. 97. libri ad Trajanum mihi nullum dubium eſt, dum inter alia de Chriſtianis ait : *Seque Sacramento non in ſcelus aliquod obſtringere, ſed ne furta, ne latrocinia, ne ad ulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depoſitum abnegarent.* Etenim Chriſtianos, jam iſto ævo Baptiſmum Sacramentum appellaſſe, ſatis clare patet ex hiſce Tertulliani verbis (initio libri de Baptiſmo). *Felix Sacramentum aqua noſtra; quia ablutis delictis priſtinæ cæcitatis in vitam æternam liberamur.* Tum & ex his verbis quæ habet lib. I. c.

 adver-

adversus Marcionem : *Et in hoc totum salutis Sacramentum carnem mergit.* Sicut & alibi simpliciter aut lavacri aut *Baptismi Sacramentum* illud vocat. Quæ vox Sacramentum à militia desumpta Christianis fuit. Ita namque Servius ad Virgilii 2. (ac quidem verba Sinonis) *Legitima erat militia, qua singuli jurabant se pro republica facturos, nec discedere nisi completis stipendiis, i. e. militiæ temporibus; & id Sacramentum vocabatur.* Etenim jurabant sic in nomen sui Ducis seu Imperatoris. Unde Tacitus lib. I. *Addebat Messala Valerius renovandum per annos Sacramentum in nomen Tiberii.* Græci utebantur vocabulo ὅρκος. Unde Herodianus lib. II. de Pertinace : Εἴς τε τὸ ἐκείνου ὄνομα τοὺς συνήθεις ὅρκους ὀμόσαντες καὶ θύσαντες καὶ δαφνηφοροῦντες πᾶς ὁ δῆμος καὶ τὸ στρατιωτικόν. *Atque in ipsius nomen consuetum Sacramentum præstantes, factaque re divina, laureati omnes, populus atque exercitus prosequebantur.*

Hincque rursus Tertullianus, ad Martyres : *Vocati sumus ad militiam Dei vivi, jam tunc cum in Sacramenti verba spondimus.* Quid quod & ipsi Gentiles (ut hoc ὡς ἐν παρενθέσει addam) *Sacramentum suum militare etiam Mysterium* appellarint. Ita enim Herodianus lib. VIII. de Maximino: Ὁ στρατιωτικὸς ὅρκος τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς σεμνὸν μυστήριον. *Juramentum (seu Sacramentum) militare Romani Imperii venerabile Mysterium est.* Porro, Apostolum Paulum Christianam Disciplinam appellare, plus semel, militiam, notius est, quam quod id operose ostendatur.

Quando autem Salvator noster Matth. cap. XXVIII. v. 19. ait : Βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. *Baptizantes eos in nomen Patris, Filii, ac Spiritus Sancti.* Minimè (quod notandum est) formula, circa Baptismi ritum observanda præscribitur. Sed tantummodo ibi indicatur, in quorum nomen illud Sacramentum istis

Bapti-

Baptizandis præſtandum eſſet : ut nempe non ſolum Patrem (quem unicum Judæi agnoſcebant ; ſicuti nec Gentiles aut *Filium* aut *Spiritum Sanctum* noverant) ſed etiam *Filium* agnoſcerent jam miſſum ; tum & *Spiritum Sanctum*, *adhuc mittendum ;* ſicut dona etiam, poſt miſſionem, per Apoſtolorum mediationem, ſæpe, quamvis non ſemper, jam Baptizatis per ipſos donabantur : dum interim Apoſtoli, virique Apoſtolici, ut à Magiſtro ac Domino ſuo Jeſu miſſi, illos, qui jam in ipſum credebant, *in nomen Jeſu*, ſeu Jeſu Chriſti baptizarent. Quæ verba tamen, (*in nomen Patris, Filii ac Spiritus Sancti*) poſteriores Chriſtiani, quod nulla alia formula ab Apoſtolis præſcripta videretur, tandem pro *formula*, in Baptiſmo, aſſumpſerunt.

Unde optime Erudit. G. J. Voſſius (quod poſt hæc jam à me conſcripta tandem apud ipſum lego) Diſput. II. Theſ. V. *de Baptiſmo : Neceſſaria verborum formula, qua in baptizando uti nos juſſerit Chriſtus, nulla, ut putamus, in Scripturis invenitur. Neque neſcimus, non junioribus modo, ſed etiam veteribus, fere ita perſuaſum eſſe, Salvatorem nos iſtis verbis adſtrinxiſſe : BAPTIZO TE IN NOMINE PATRIS, FILII, & SPIRITUS S. Verum huic ſententiæ obſtat, quod non ait Chriſtus : Ite, & docete omnes gentes, DICENTES : Baptizo te in nomine Patris, Filii, & Spiritus S. Sed contentus ſit dixiſſe, BAPTIZANTES : quod fieri poteſt*, etiamſi ſimpliciter dicatur, *BAPTIZO TE IN NOMINE DEI*, vel *JESU CHRISTI. Nam Baptizari in alicujus nomen, eſt ei per ablutionem initiari, & conſecrari in religionem & cultum, ut illius arbitrio vivamus. Atqui hoc fit, ſeu dicas in nomen Dei, ſeu Trinitatis, ſeu Patris, Filii, & Spiritus Sancti, ſeu Jeſu Chriſti, ſeu ſimile quid ; ſed ἰσοδυναμοῦν. Itaque licet in Actis legamus.* [Act. II. 38. VIII. 16. & XIX. 5.] *Apoſtolos baptizaſſe IN NOMEN JESU : non tamen hac formulâ eſſe uſos conſequitur, EGO TE BAPTIZO IN NOMEN JE-*

JESU : ſimiliter nec cum juſſi ſint baptizare IN NOMEN PATRIS, FILII ET SPIRITUS SANCTI, eo juſſi ſunt hanc formulam uſurpare, BAPTIZATE IN NOMEN PATRIS, FILII, ET SPIRITUS S. Sed tum qui diceret, BAPTIZO TE IN NOMEN PATRIS, FILII, ET SPIRITUS SANCTI, baptizaret IN NOMINE CHRISTI : tum qui dicat, BAPTIZO TE IN NOMINE CHRISTI, baptizet in nomine Patris, Filii, ac Spiritus Sancti, &c.

Interim ſenſim plura alia quoque acceſſerunt, hic locorum ſerius, alibi vero citius, pro captu, ingenio, pietate, (ac quandoque ſuperſtitione) Antiſtitum : quod plurimæ Eccleſiæ initio, aut ex prædicatione Apoſtolicorum, aut ex ſola tranſitione crediderint : uti ex Antiquitate liquet. Ac ratione Reſponſionis in Actu Baptiſmi, id hæc verba Tertulliani indicant : *etiam aliquid amplius promittentes, quam Dominus in Evangelio determinavit.* Hæc tamen formula : (*in Nomen Patris, Filii, & Spiritus S.*) jam fere ab initio, poſt Apoſtolos, quod alia non ſcripto compareret, videtur ſucceſſu temporis aſſumpta, ac tandem facta fuiſſe quaſi univerſalis.

Quamvis ipſe Juſtinus Martyr id non diſerte indicet, dum in ſecunda Apologia ait : Ἐπ' ὀνόματος γὰρ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων καὶ δεσπότου Θεοῦ, καὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ Πνεύματος ἁγίου, ἐν τῷ ὕδατι τότε λουτρὸν ποιοῦνται. *Nam in nomen rerum cunctarum Parentis & Domini Dei, & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, & Spiritus Sancti, tunc in aqua lavantur.*

Irenæi autem tempore diverſas (ſaltem inter hæreticos, ſic ab ipſo appellatos) obtinuiſſe formulas, is indicat lib. I. c. 17. ſicut & exempla affert. Neque plura hiſce addam: quod res hæc non ita hujus loci ſit, ut ambitioſe ille nunc tractetur. Hoc ſolummodo addam, etiam ipſos Arrianos, iſta formula: *in nomen Patris, Filii, ac Spiritus Sancti*, uſos fuiſſe, ſimul cum trina, in Baptiſmo, merſione.

Porro

Porro pro continuatione hujus ritus per aquam facit etiam *Anabaptismus* circa Hæreticos; qui (quod notandum) jam Tertulliani ævo apud quosdam Christianos in usu (sive mavis abusu) erat. Quantumvis ille maxime in Africa, tempore Cypriani viguerit. De quo Anabaptismo tamen adhuc infra latius loquar.

2. Pro hac continuatione Baptismi stat etiam *Baptismus pro mortuis*; qui & jam Apostoli Pauli tempore apud nonnullos Christianos obtinebat; cujus quoque Tertullianus libro de Resurrectione carnis, hoc modo meminit: *Si autem & Baptizantur quidam pro mortuis, videbimus an ratione. Certe illa præsumptione hoc eos constituisse contendit, qua alii etiam carni Vicarium Baptisma profuturum existimarent ad spem resurrectionis, quæ nisi corporalis, non aliàs sic Baptismate corporali obligaretur. Quid & ipsos baptizari ait, si non quæ baptizantur corpora resurgunt? Anima enim non lavatione, sed responsione sancitur.*

Ipsius autem Chrysostomi tempore hunc sive ritum, sive superstitionem inter nonnullos adhuc obtinuisse, ostendunt Epiphanius, Theophylactus, & ipse quoque Chrysostomus; cujus verba pag. 137. in Dissertatione de Sacris Tauroboliis, attuli.

Hisce accedant & gradus Catechumenorum, qui jam Tertulliani ævo obtinebant. Quos Catechumenorum gradus & Anabaptismum, ad solos illos respexisse, qui ex Judæismo aut Gentilismo ad Christianismum convertebantur, nec temporum, nec historiæ, nec personarum ratio patitur; cum videamus ab Apostolis, virisque Apostolicis baptizatos fuisse etiam illos, qui Spiritu Sancto jam Baptizati erant (sicut ex Cornelii familia Act. c. X. liquet) quin & istos, qui ex ante jam Baptismo Joannis baptizati fuerant; & ante illud secundum Apostoli Pauli Baptismo, in Jesum Christum crediderant. Ita namque habemus Actor. cap. XIX.

Εγέ-

Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ Ἀπολλὼ εἶναι ἐν Κορίνθῳ, Παῦλον διελθόντα τὰ ἀνωτερικὰ μέρη, ἐλθεῖν εἰς Ἔφεσον. καὶ εὑρών τινας μαθητὰς, εἶπε πρὸς αὐτούς. Εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες; Οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν. Ἀλλ᾽ οὐδὲ εἰ πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν ἠκούσαμεν. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· Εἰς τί οὖν ἐβαπτίσθητε; Οἱ δὲ εἶπον· Εἰς τὸ Ἰωάννου βάπτισμα. Εἶπε δὲ Παῦλος. Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισε βάπτισμα μετανοίας, τῷ λαῷ λέγων, εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ᾽ αὐτὸν ἵνα πιστεύσωσι, εἰς τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν. Ἀκούσαντες δὲ ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. καὶ ἐπιθέντος αὐτοῖς τοῦ Παύλου τὰς χεῖρας, ἦλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ᾽ αὐτούς. ἐλάλουν τε γλώσσαις, καὶ ἐπροφήτευον. Ἦσαν δὲ οἱ πάντες ἄνδρες ὡσεὶ δεκαδύο.

Factum est autem dum Apollos esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum : ubi quum discipulos quosdam invenisset, dixit eis : num Spiritum Sanctum accepistis posteaquam credidistis? Illi vero dixerunt ei, imò sitne Spiritus Sanctus ne audivimus quidem. Tunc dixit eis, in quid erga Baptizati estis? Ipsi vero dixerunt, in Joannis baptisma. Dixit autem Paulus, Joannes quidem baptizavit Baptismo resipiscentiæ, dicens populo ut in eum, qui venturus erat post ipsum crederent, hoc est in Christum Jesum. Qui vero (illum) audierunt, baptizati sunt in nomen Domini Jesu. Et quum imposuisset eis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus in eos, & loquebantur linguis, & prophetabant. Erant autem omnes isti viri circiter duodecim.

Quin & ipse Apollos (à quo procul dubio hi 12 discipuli baptizati fuerant Baptismate Joannis) jam per aliquod tempus Evangelium Jesu Christi prædicaverat, dum nihil adhucdum de illo Baptismate, in quo etiam Spiritus Sanctus donabatur, inaudiverat; donec Aquila ac Priscilla eum ulterius super Evangelio hoc, ac quæ ad illud pertinerent, erudiverant. Ista enim habemus Act. XVIII v. 24.

v. 24. & seqq. Ἰουδαῖος δέ τις Ἀπολλὼς ὀνόματι, Ἀλεξανδρεὺς τῷ γένει, ἀνὴρ λόγιος κατήντησεν εἰς Ἔφεσον, δυνατὸς ὢν ἐν ταῖς γραφαῖς. Οὗτος ἦν κατηχημένος τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου. καὶ ζέων τῷ πνεύματι, ἐλάλει καὶ ἐδίδασκεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ Κυρίου, ἐπιστάμενος μόνον τὸ βάπτισμα Ἰωάννου. Οὗτός τε ἤρξατο παῤῥησιάζεσθαι ἐν τῇ συναγωγῇ. Ἀκούσαντες δὲ αὐτοῦ Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα προσελάβοντο αὐτὸν, καὶ ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο τὴν τοῦ Θεοῦ ὁδόν.

Judæus autem quidam Apollos nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, pervenit Ephesum, potens in Scripturis. Hic erat initiatus via Domini, & fervens Spiritu, loquebatur & docebat diligenter ea, quæ sunt Domini, sciens tantum baptisma Joannis. Cœpitque libere loqui Synagoga. Quem auditum Aquila & Priscilla assumserunt, & penitius ei exposuerunt viam Domini.

Quis, quæso, talibus perpensis, credat Baptismum non fuisse ritum in posterum etiam in Christianorum liberis, jam fide imbutis, at nondum baptizatis exercendum? Quum ipsi Apostoli (quod jam in Paulo ostendimus) illos, qui jam baptizati in Jesum Christum credebant, denuo baptizaverint? vel ob hanc fere causam, ut ostenderent etiam Spiritum Sanctum per Baptismum quandoque donari. Qui tamen Spiritus Sanctus in Cornelii familia (Act. cap. X. v. 44) Baptismum aquæ prævorterat. Contra tamen non semper in Baptismate, quod in nomine Christ fiebat, Spiritus Sancti dona accessisse, ostendit tum exemplum Philippi atque Eunuchi Act. cap. VIII. v. 37. &c. tum & ipsius Apostoli Pauli tam in familia Lydiæ (cap. XVI. 15. & 33.) uti & in illâ Custodis carcerum, seu δεσμοφύλακος.

Denique si Baptismus sese non ultra illos, qui aut ex Judæismo, aut ex Ethnicismo, ad Christianismum transibant, extenderit, perlibenter discere velim ab hujus opi-

 nionis

nionis patronis, quonam circiter tempore, per quos vel quales, quanamque occasione, tandem post Apostolorum, Apostolicorumque virorum, tempora, ille Baptismus, quo etiam à Christianis parentibus nati natæve baptizabantur, in Christianismum irrepserit: quum primi post Apostolos, Apostolicosque viros Christiani (quibus occasio erat de Baptismo loquendi) eum pro mandato, ac traditione Christi, atque Apostolornm habuerint. Sicut & libenter rescirem, unde illi affirment Eucharistiam, seu Sacram Cœnam magis esse cæremoniam perpetuandam (ut sic loquar) quam quidem Baptismus sit: magisque eam esse ex mandato, atque institutione D. Salvatoris, ipsiusve Apostolorum: quoniam illa ne quidem directe, seu disertis verbis mandata fuit. Ac solummodo Dominus noster Lucæ cap XXII. v. 19. dicat: Τῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ubi id solis Apostolis dicit; neque exserte mandat, istum ritum esse in perpetuum continuandum.

Neque aliter fere Apostolus Paulus ad Corinthios (Epist. I. cap. XI. v. 24.) Τῦτο ποιεῖτε ὁσάκις ἂν πίνετε, εἰς τὴν ἀνάμνησιν. in quibus verbis nullam ritum hunc continuandi necessitatem impositam reperimus: quamvis primi illi, quos dixi, Christiani (ac quidem recte) id ita ceperint.

At manifestum mandatum habemus in hisce J. Christi verbis (Matth. XXVIII. v. 19.) Πορευθέντες ἦν μαθητεύσατε, &c. Tum & in hisce (Marci cap. XVI. v. 15.) πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, Κηρύξατε τὸ Ευαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει· ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται &c. Nec dubito, quin istud *Evangelizandi* munus, cujus consequens hic Baptismus ponitur, pro munere perpetuo, etiam inter Christianos, eosque, qui à Christianis parentibus nati sunt, retinendum sit.

Meo saltem judicio, sicut Eucharistia instituta, ac continuata fuit in signum mutuæ Christianorum fraternitatis, &c. ac speciem Sacramenti, quo eam sic publice inter nos,

ac

ac solenni ritu, testamur; ita & Baptismus in signum ac ritum solennem, quo ceu Sacramento publice (coram Deo atque Ecclesia) testamur ac promittimus, nos quam serio nosmet ipsos submittere, (cum acceptatione fidei Christianæ) obedientiæ mandatorum Dei ac Jesu Christi, simulque Disciplinæ vere Christianæ.

Si jam oggerant illi, qui circa hæc F. Socini dogmatibus patrocinantur, de nullis ad fidem tunc (Apostolorum sc. tempore,) conversis constare ex ipsa Sacra Scriptura, eos sive ab Apostolis, sive viris Apostolicis fuisse baptizatos, si à parentibus fidem Christianam profitentibus, atque inde baptizatis nati essent; considerent illi, nos sola ista possidere Acta Apostolica, quæ à S. Luca conscripta fuerunt; quæ paucorum valde Apostolorum acta, neque sane omnia, comprehendunt. Perpauca enim Joannis ac Petri; plura Pauli, (decimi tertii istius Apostoli) nec tamen ipsius omnia, complectuntur: dum interim illorum, quæ Bartholomæus, Thaddæus, Matthias, cæterique, ratione Evangelii deprædicandi, &c. gesserunt, nullibi in S. Scriptura mentio fiat], sic, ut inde nostri homines inde minime argumentari valeant.

Ac, si circa hanc rem, neque Tertulliano, neque aliis, fides habenda est; cur, quæso, ipsis tam secure credimus, quando loquuntur de Canone Sacræ Scripturæ, super quo tam diu, imo per secula aliquot, etiam ipsi, qui Orthodoxorum nomine veniebant, discreparunt. Ne jam de multis, quæ olim pro Canonicis habita, ac posteris temporibus rejecta fuere, loquar; ut de quibus tum alii satis multa attulerunt; atque à me aliis occasionibus allata fuerunt.

Præterquam, quod sero admodum omnia illa, quæ nunc (& recte quidem) pro Canonicis habemus, scripta Evangelica atque Apostolica ubique nota essent, & in omni-

um manibus versarentur. Etenim hinc jam tempore Irenæi (qui anno post natum Christum 198 denatus est) multi Christiani adhuc Scriptura carentes, soli traditioni circa fidem innitebantur. Unde & hic Irenæus lib. III. cap. 4. ita loquitur : *Quid autem, si neque Apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis, nonne opportebant ordinem sequi traditionis, quam tradebant iis, quibus committebat Ecclesias? Cui ordinationi assentiunt* [nos diceremus *assentiuntur*] *multæ gentes Barbarorum, eorum, qui in Christum credunt, sine Charactere vel atramento scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes, &c.*

Sic exserte quoque Chrysostomus, initio Commentariorum in Acta Apostolica hæc tradit : Πολλοῖς τοῦτι τὸ βιβλίον οὐδ᾽ ὅτι ἐστὶ γνώριμόν ἐστιν, οὔτε αὐτὸ, οὔτε ὁ τοῦτο συνθείς. διὸ καὶ μάλιστα εἰς ταύτην ἐμαυτὸν καθῆκα τὴν πραγματείαν. ὥστε καὶ τοὺς ἀγνοοῦντας ἐπισπάσασθαι, καὶ μὴ ἀφεῖναι τοσοῦτον λανθάνειν καὶ ἀποκρύπτεσθαι θησαυρόν. *Multis liber iste plane ignotus est, sicuti & ignotum, quis illum composuerit. Quare etiam maxime hunc laborem suscepi : ut (nempe) ad ipsum ignorantes ille traducatur : neque permittam ut talis thesaurus lateat, atque absconsus maneat.*

Et interim hic Joan. Chrysostomus] vixit, ac scripsit, circiter anno post natum Christum 400. quo tempore tamen adhuc multis Christianis Acta illa, quæ sola habemus, adhuc ignota erant.

Scimus quoque quam diu inter se Christiani (illi ipsi etiam, qui hactenus Orthodoxi audierunt) discreparint inter se, ac dubitarint, super Epistola ad Hebræos; super I. & II. Joannis; secunda Petri, & Epistola Judæ : unde & illæ (exceptâ Epistolâ ad Hebræos) in veteribus Syrorum codicibus non comparent; multoque minus Apocalypsis

lypsis Joannis, quem multi Orthodoxi etiam post annum 700 pro Canonico haberi nolebant. Ne jam loquamur de multis libris, qui primis Christianismi seculis pro Canonicis habiti, ab ipsis Orthodoxis, (si non à cunctis, certe à plurimis) postea ex eodem Canone detrusi fuerunt.

Et tamen, quum tam secure huic veterum traditioni circa Canonem fidem adhibeant, idem facere nolunt circa Baptismum; de quo hi iidem *unanimi consensu* testantur, eum esse ceremoniam in perpetuum observandam, seu continuandam: ac quidem ex mandato J. Christi, ac traditione Apostolorum: tum & tam insignibus exemplis ipsius Pauli Apostoli; quem tamen ad suas partes pertrahere conantur, quod dixerit I. Cor. XII. *Non me misit Christus Baptizare, sed Evangelizare.* Interim vidimus illum, licet aliorum manibus, baptizasse (ne dicam rebaptizasse) qui jam semel baptizati fuerant. Ac si hoc ad literam (uti vulgo loquuntur) fuisset intelligendum, ad solum id Paulum pertinuisset. Nam cæteris Apostolis, ut *per totum mundum baptizarent omnes gentes* &c. disertis verbis, ac quidem *ultimo mandato*, à Domino Jesu Christo mandatum fuerat. Neque ulterius hæc verba trahi possent, quam ista Dei, apud Esaiam: *Volo obedientiam, & non sacrificium.* Cum tamen minime Sacrificia per hæc Dei verba abrogata fuerint.

Verum enim vero non necesse est nobis, talia quærere subterfugia; ac quidem contra mentem S. Scripturæ, atque adeo ipsius quoque Apostoli Pauli.

At *gratias egit Deo* (I. Cor. I. v. 14.) quod tam paucos homines *Corinthi* baptizasset. Neque mirum id, quod inde argumentum ac patrocinium sectarum, diversarumque opinionum, contra alios defensarum desumerentur; quod hic à Paulo, alius ab Apollo, alius vero à Cepha (seu Petro) baptizatus, aliam quasi doctrinam, aliasve Sacr.

 Scri-

Scripturarum, vel Prophetiarum ſenſa hauſiſſent; ut ſic auctoritate hi illius, alii iſtius, alii denique alterius cujuſdam Apoſtoli contra adverſarios (quos nullos ratione opinionum, habere debuerant) pugnarent. Inde enim illud: *Ego ſum Pauli*; namque ab iſto baptizatus ſum; & is mihi talia tradidit; Ego ſum Apollos diſcipulus, ab ipſo quippe baptizatus; & is mihi talia tradidit: *Ego Cephæ*; &c.

Quæ quò tenderent, ac denique terminarent, bene pervidens Apoſtolus Paulus, de hac re Corinthios monet, ac gratias agit Deo, quod tam paucos *ipſe* baptizaverit; ut inde minus in titulum Schiſmatis ipſius nomen, (quaſi Hæreſiarchæ) uſurpari poſſet.

At μεγα εὕρημα ſibi reperiſſe videntur hi homines [ipſi præcipue Socinus atque Oſtorodius] in verbo Græco βαπτίζειν, quando illud pro *docere* capi, atque adeo pro *per doctrinam initiare* intelligi volunt, ac quidem ita, ut Act. XVIII. v. 25. & XIX. v. 3, & 4. τὶ βαπτισμα Ιωάννȣ (quo ad Jordanem baptizabat) pro *doctrina*, atque adeo *inſtitutione* Joannis (non aquæ Baptiſmo) capiendum ſit: & Matth. c. XXVIII. ubi dicitur: Πορευθέντες ȣ̃ν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες ἀυτȣ̀ς, &c. vertendum eſſe: *Facite diſcipulos omnes gentes DOCENTES ipſos in nomine Patris, Filii, ac Spiritus Sancti: DOCENTES ipſos obſervare omnia iſta, quæ vobis mandavi.* Quam tamen abſurdam ταυτολογίαν pro figura Rhetorica haberi vult F Socinus, homo alias ſatis acutus; ſicut & Marci (cap. XVI. v. 16.) verba, hæc ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, *qui crediderit, & doctus fuerit*, legenda atque intelligenda putat: quum interim ſecundum Apoſtolum Paulum . . *fides ex auditu*, i. e. inſtitutione audita ac percepta oriatur; ſemperque in converſis doctrina, ſeu prædicatio Evangelii præceſſerit: quamvis ſæpe ulterior inſtitutio (ne ſemper circa prima initia hærerent illi, qui

qui jam discipuli facti erant, quod primordia Christianismi jam didicissent) accesserit.

Verum enim vero, sicut ipsa quæstio hîc pro argumento sumitur (nempe Act. XVIII. & XIX. ubi Baptismum Joannis, ut dixi, pro Doctrina Joannis sumunt) sic verissime constat, nullibi apud Græcos scriptores verbum illud βαπτίζειν sumi pro *docere*. Unde tamen illud absurdissimum *Docete in nomen* (εἰς ὄνομα, vel ἐπὶ ὀνόματι: namque ἐν ὀνόματι *per nomen* significat, uti ex Marci c. XVI. v. 17. liquet) *Patris*, *Filii*, *& Spiritus Sancti*, extundunt.

Itane etiam Ap. Paulus istos Discipulos Ephesinos, qui jam in Jesum Christum credebant, quin & ipsi prædicabant Jesum esse Christum, interrogavit, *quanam Doctrina docti essent?*

At Joannes ἐβάπτισεν ὕδατι baptizabat aqua, sicut ipse testatur; quamvis addat (Marc. I. v. 8.) αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ. Quod tamen non contigit, nisi post ipsius (Salvatoris nempe) ascensionem in cœlos.

Interim secure admodum hi homines præterire videntur hæc Evang. Joannis verba (cap. III. v 22. &c.) Μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν. καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζεν. Ἦν δὲ καὶ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν Αἰνὼν, ἐγγὺς τοῦ Σαλὶμ, ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ. καὶ παρεγίνοντο καὶ ἐβαπτίζοντο, &c. Ἐγίνετο οὖν ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίων περὶ καθαρισμοῦ καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰωάννην, καὶ εἶπον αὐτῷ· Ῥαββὶ, ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε, οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν. *Postea venit Jesus & discipuli ejus in Judææ territorium; & ille versabatur inter eos, & baptizabat, baptizabat autem etiam Joannes in Ænonprope Salim; quoniam aquæ multæ erant illic, & veniebant, & bapti-*

za-

zabantur. . . . . Orta igitur est quæstio (quibusdam) ex discipulis Joannis cum Judæis de Purificatione : Veneruntque ad Joannem, & dixerunt ei : Rabbi, is qui tecum erat apud trajectum Jordanis (cui tu testimonium dedisti:) ecce (is) BAPTIZAT; & omnes veniunt ad eum.

Tum & hæc (cap. 4.) Ὡς οὖν ἔγνω ὁ Κύριος ὅτι ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ ΚΑΙ βαπτίζει ἢ Ἰωάννης (καίτοιγε Ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. *Ut ergo cognovit Dominus Pharisæos audiisse, ipsum plures DISCIPULOS FACERE, & BAPTIZARE, quam Joannem : quamvis ipse Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus, &c.*

Ast quænam, quæso, hîc differentia, ratione materiæ, inter Jesu ac Joannis Baptismum ? Jesus baptizabat, Joannes baptizabat : Itane Discipuli Jesu (qui ipsius vice fungebantur) *Spiritu Sancto*, quem ne ipsi adhuc acceperant ? Aut docebant illi (si Baptismus hîc pro *doctrina* sumendus est) Evangelium Jesu Christi, ac doctrinam, quam ipsi adhuc minime intelligebant ? Sicut ex ipsorum interrogationibus liquet; quæ totalem fere ignorantiam religionis Christianæ, adhuc ulterius per missionem Spiritus Sancti tradendæ clare indicant.

Baptizabant itaque *doctrina*, cum ipsi nondum docti essent. Baptizabant Sp. Sancto, quem ipsi necdum acceperant, quoque adeo adhuc carebant. Ac postquam jam ipso Pentecostes die illo Spiritu & igne baptizati Apostoli erant, aquæ baptismo baptizabant, etiam istos, qui jam Spiritu Sancto Baptizati erant : & *accepto jam Spiritu Sancto* illo, qui ipsos, ratione Doctrinæ Evangelicæ, in omnem veritatem ducebat, tam male mentem, ac mandata Salvatoris nostri, Magistrique ipsorum, intelligebant, ut non solum modo istos baptizarent, qui jam Spiritu Sancto baptizati

ptizati erant; verum & illos, qui jam ſemel Aqua baptizati fuerant. Quam belle, ſane, hæc procedunt.

Urgent vero & hæc verba Apoſtoli Pauli Gal. III 27. ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. *Quotcunque in Chriſtum* [ſeu Chriſti *nomen*] *baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.. Hæc*, ait Socinus, *aperte oſtendunt aliquos fuiſſe inter eos, ad quos ſcribit, qui vel non eſſent, vel poſſent non eſſe baptizati*: Quaſi ad ſolos illos, qui inter ipſos baptizati erant hæc Apoſtolus locutus eſſet & alii fuiſſent non baptizati fratres.

Verum ingenue atque intregre Apoſtoli verba adducenda erant; quæ ita habent: Πάντες γὰρ υἱοὶ Θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὐδὲ Ἕλλην. οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐδὲ ἐλεύθερος· οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Quæ ſatis clare oſtendunt Apoſtolum hîc ad omnia iſtius Eccleſiæ membra loqui; quin & pluribus Eccleſiis ſimul: quum capit, I. v. 2. dicat: ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας. *Eccleſiis Galatiæ*: quæ tam magna certe Provincia erat.

Ac plane contrarium hinc concludendum eſt. Nam ſi omnes illi, qui baptizati erant, *Chriſtum induerant*, ſequitur illos, qui nondum baptizati erant, Chriſtum nondum induiſſe.

Ludit interim Socinus hîc in verbo *induiſtis*, dum id interpretatur *vere*, vel *revera* induiſtis: quum omnes iſti Galatæ quidem per Baptiſmum *ſe Chriſtum induiſſe* profeſſi eſſent: ſed tamen illum non revera, aut ſicut quidem oportebat, *induiſſent*, prout Socinus iſtud *induere* hîc præter rem explicat. Namque per Baptiſmum aperte teſtati erant ſeſe Chriſti Evangelio, ac fidei, id, eſt, *Doctrinæ* ac Diſciplinæ, quæque porrò ad iſta pertinent, ſubjicere: quum tamen poſt hunc Baptiſmum ipſis tam multa deficerent: quo minus ad τελειότητα, ſeu ἄνδρα τέλειον ſinguli

Aa a pro-

proficerent; neque ipsi τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ aut integram, aut ita, ut quidem opportebat, *induissent*. Quod tam serio Apostolus Ephesiis commendat; quando cap. 6. v. 11. ait: *ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ*. At quis non videt per talia ipsum proprium suum argumentum à voce *πάντες*, sive *Omnes*, desumptum subvertere?

Quod vero quartum Socini argumentum attinet, ex verbis Apostoli ad Hebræos cap. 6. *QUAPROPTER intermittentes* &c. id nullo modo stringit: eo quod Apostolus, postquam Hebræos Christianos incusaverat, quod cum magistri jam esse deberent, majorique quam hactenus profectu gaudere circa doctrinam ac praxin Christianismi, illi adhuc quasi pueri essent; dum primis fundamentis quin & rudimentis; quæ alias quidem necessaria erant: sed quibus non semper inhærendum esset sine ulteriori progressu ac profectu: inhærerent illos admonet, ut istis non semper immanentes, vel ad ista denuo revoluti, manerent pueri (semper disputantes de principiis quasi post pœnitentiam, post fidem in Christum, post Baptismum, post notitiam doctrinarum de manuum impositione, de resurrectione mortuorum, de æterna salute &c. nihil aliud esset peragendum; verum in istis subsistendum) sed, dico, ut ulterius progressi ad scientiam, & ad ipsam praxim, ad quas illa fundamenta deducebant, evaderent in viros perfectos, & patres in Christo Jesu; exercentes illa, in quibus verè Religio Christiana consistebat. At hic ἕρμαιον seu bellum inventum, reperisse sibi videtur Socinus, dum ita ad hæc Apostoli verba: *Hic rudimenta Christianæ disciplinæ enarrantur; nec tamen ipse Aquæ Baptismus inter ea commemoratur*. Vossius interim optime, quamvis breviter, respondet: *At nos plane ejus mentionem fieri statuimus, cum mentio sit BAPTISMATUM DOCTRINÆ, hoc est initialis doctrinæ de Baptismatis. Baptismata vero dicuntur, non quia plu-*

ria;

ria; sed quia plurium: nam unum quidem specie; sed numero sunt multa. Addere sane potuisset, hæc quoque intelligi posse de diversis illis Baptismis Joannis ac Jesu Christi: cum Christiani super illis (ut adhuc hodie) in quo convenirent, in quo vero differrent, inter se disputarent &c.

Præterea cum Christiani ex Hebræis conversi, suis traditionibus, atque institutis (sive Mosaicis, sive aliis) adhuc maxime inhærerent (sicut inde circa πνικτὰ, circa circumcisionem &c. hærentes manebant) ita illi & circa lotiones, purificationes, adeoque & Baptismos immorantes, profectum suum ad ulteriora ac magis perfecta Religionis morabantur, & impediebant.

Quam autem multiplicibus Baptismis dediti fuerint Hebræi, illi nempe, qui ex Pharisaica secta erant (quæ longe maximam partem Judæorum constituebat; & ex qua fere omnes erant illi Judæi, qui ad Christi fidem convertebantur) satis superque jam supra ostendi: neque plura hisce eatenus, addere necesse duco.

Quod multi quoque ex Judaica, procul dubio, origine Christiani, hac superstitione multiplicatorum Baptismorum adhuc Tertulliani tempore laborarint, ostendunt hæc ipsius verba, libro de Oratione cap. XI. *Ceterum quæ ratio est manibus quidem ablutis, spiritu vero sordente Orationem obire? quando & ipsis manibus spiritales munditiæ sint necessariæ, ut à falso, à cæde, à veneficiis, ab idololatria, ceterisque maculis, quæ spiritu concepta manuum opera transiguntur, puræ abluantur. Hæ sunt veræ munditiæ; non quas plerique superstitiose curant, ad omnem Orationem etiam, cum lavacro totius corporis aquam, sumentes, &c.*

Quintum superaddit Socinus testimonium ex S. Scriptura, nempe, Apostoli Petri verba, quæ habentur. I. Epistola, cap. 3. *Cui rei respondens exemplar Baptismi nos quoque servat; non quo carnis sordes abjiciuntur; sed quo fit, ut*

bona conscientia Deum interroget; respondetque : *Ex quibus verbis perspicuum est, Petrum Baptismatis nomine, non aquæ Baptismum intellexisse, de quo nos loquimur, sed aliud omnino baptismi genus*: ac post multa interposita (etiam Vatabli Scholia, quæ tamen ipsum minime juvant) tandem addit: *Quo circa quod paucissimi hodie sunt, qui aquæ nomine Baptismum ibi significatum minime fuisse non animadverterint, id in præsentia pro responsione ad quamcumque rationem inde ductam satis esse putabimus*, &c.

Quum autem Socinus asserit, ut putat, paucissimos amplius hîc aquæ Baptismum intelligere, audiamus, quæso, hic Jonam Slichtingium, qui ita in hæc Petri verba commentatur, dum totum 21 hujus capitis versum hoc modo explicat: Vers: 21., „ *Cui & nos* &c. [*Cui*, „ scilicet aquæ. Nectit enim Apostolus suo more perio„ dos inter se per nomina in fine unius, & per nomina re„ lativa in principio alterius posita.

„ *Respondens exemplar.*] Ἀντίτυπον, in neutro genere, id „ est, exemplar è regione respondens.

„ *Et nunc nos.*] Sic enim ordinanda sunt verba: quasi „ dicat, sicut illos olim, sic & nos nunc, nisi quod illi „ octo tantum fuerint, nos autem qui Christo prædicanti „ obedivimus, multi sumus; ut appareat Christi prædi„ cationem multo fuisse efficaciorem quam Noe.

„ *Servat.*] Illos quidem aqua servavit, ne deluvio peri„ rent, & ut vitam mortalem viverent; nos vero *aquæ*, „ illius antitypus servat, ne ignis æterni exitio pereamus, „ & vitam adipiscamur immortalem. Servare dicitur, quod „ causa salutis est.

„ *Baptismus.*] Nempe in Jesu nomen. Baptismum vo„ cat aquæ illius servatricis antitypum, non solum ob vim „ servandi similem; qui enim crediderit, & baptizatus fue„ rit servabitur Marc. XVI. 16. sed quod etiam per aquam „ fiat, seu mersatione in aqua constet. *Non*

„ *Non carnis depositio sordium.*] Scilicet addit hæc Apo-„ stolus, ne quis existimet ipsam per se Baptismi ceremo-„ niam, seu externam carnis, quæ aqua materiali fit in „ Baptismo, ablutionem servare; quid enim facilius foret, „ quam hac ratione salutem æternam adipisci?

„ *O nimium faciles*, dixit ille, *qui tristia crimina cædis*
„ *Fluminea tolli posse putatis aqua.*

„ Non hoc nos servat, quod totum corpus in baptismo „ mersatione abluatur; non, etiamsi sordium carnis om-„ nium accuratissima fierit depositio. Carnis sordes oppo-„ nit animi sordibus, scilicet peccatis.

„ *Sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum.* Docet quid in „ Baptismo sit quod nos servet, seu nobis causa sit salutis.

„ *Interrogatio in Deum.*] Scilicet Dei, per Hebraismum, „ quo *Lamed* præponitur nominibus, & à Græcis interpre-„ tibus exprimitur præpositione εἰς, sicut in illo: *duo erunt* „ in carnem unam, *ero vobis in Deum*, *tres sunt in unum*, „ &c. Interrogatio Dei parrhesiam illam erga Deum si-„ gnificat. De qua I. Joan. III. 21. & v. 14. per synecdo-„ chen speciei vel partis. Interrogare enim aliquem libe-„ re, parrhesias erga illum species vel pars est. Parrhesia „ autem erga Deum includit fiduciam erga Deum, tan-„ quam filii dilecti erga patrem, qua quis ad Deum libere „ semper accedere audet, & de gratia illius paterna, proin-„ de etiam de salute sua plane certus est. Utitur autem „ Apostolus interrogationis voce, qua alludit [N B.] ad „ interrogationem in Baptismo fieri solitam, qua baptizan-„ di interrogabantur, an peccatis omnibus renunciarent in „ perpetuum &c. quod cum sese facturos affirmassent, bap-„ tismum inibant, istius in rei tesseram & signum. Quia „ vero simul ablutionem Baptismi signum & tesseram ac-

 ci-

„ cipiebant, remissionis peccatorum omnium à Deo, hinc „ vicissim excitabatur in baptizatorum animis interrogatio, „ qua Deum libere de sua interrogabant salute, & sic in- „ ter Deum & ipsos stipulatio quædam mutua fiebat. Un- „ de & Deus pro pignore & Arrhabone salutis Spiritum „ Sanctum dare solebat baptizatis.

„ *Conscientiæ bonæ.*] Causam exprimit istius parrhesiæ & „ fiduciæ in Deum, per genitivum causæ. Conscientia bo- „ na est bene sibi conscire, nullius sibi mali conscium esse. „ Hæc in baptizatis erat. Nam præteritorum omnium cri- „ minum reatu per Baptismum erant soluti, eodem & Bap- „ tismi *Sacramento* semet ad omnem in posterum justitiam, „ ac vitæ puritatem obstrinxerant. Proinde, nisi perfidi ac „ perjuri essent, ab omni crimine, quod conscientiam pol- „ lueret, puri erant. Hactenus igitur Baptismus nos ser- „ vat, quatenus non carnis depositionem sordium aliquam „ continet, sed quatenus id continet, cujus externa carnis „ ablutio signum & Sacramentum est: nempe bonæ con- „ scientiæ interrogationem in Deum. Tribuitur autem bo- „ næ conscientiæ interrogatio, quæ proprie competit homi- „ ni propter bonam conscientiam. Ex his autem Apostoli „ verbis manifestum est, Baptismum totius corporis ablu- „ tione, non partis tantum alicujus adspersione, aut levi „ aliqua perfusione constare, & ab illis tantum rite susci- „ pi, qui conscientiæ bonæ interrogationem in Deum ha- „ bere possunt, non ab infantibus, qui secum, quid rerum „ geratur, plane non intelligunt.

Cujusnam opinionis circa hunc Petri contextum sit J. Crellius satis bene liquet ex istis, quæ inter alia in cap. VI. ad Hebræos his verbis habet: *Non minus autem eleganti sensu hæc verba: BAPTISMATUUM DOCTRINÆ, IMPOSITIONISQUE MANUUM, posteriori modo accipi possunt, ut significent doctrinam ad eos, qui baptizan-*

zantur, & quibus manus imponuntur, pertinentem: quasi dicat auctor, ne redeamus ad discendam doctrinam de pœnitentiâ & fide in Deum, quæ iis proponi solet, qui baptizantur, & quibus manus imponuntur. Nos autem jam olim baptizati sumus, manusque nobis sunt imposita. Relinquamus ista Novitiis, & nunc primum ad Christi disciplinam accedentibus. Hunc sensum si admittamus, qui & aliis placuit [J. Calvino sc.] *hæc verba tanquam in parenthesi legenda erunt, nempe ista quæ inter illa,* Διὸ καὶ ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον, ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα, & hæc: καὶ τοῦτο ποιήσομεν, ἐάνπερ ἐπιτρέπῃ ὁ Θεός.

Sicut & J. Ludovicus Wolzogius in cap. XXVIII. ad verba versus. 19. *Baptizantes eos* habet, hæc sequentia: *Christus Apostolis mandans, ut discipulos faciant omnes gentes, de duobus eos instruit. Primum quo MEDIO uti debeant ad faciendos discipulos. Secundo cujus Discipulos eos facere debeant. MEDIUM istud vocat Baptismum supra cap.* III. 6. *annotatum est inter Judæos receptum fuisse, ut, qui ex Paganismo in Judaicam religionem transibant, aqua baptizarentur, quo ritu tanquam signo manifesto profitebantur, quod sicut sordes corporis aquâ abluuntur, ita ipsi quoque conversi ad Deum, ac veram pœnitentiam agentes, omnem idololatriam abjicere, totosque sese Dei servitiis consecrare ac devovere velint. Hunc proinde ritum vult Christus ab Apostolis quoque servari in omnibus Judæis ac Gentibus, fidem in ipsum suscipientibus, tanquam publico confessionis eorum signo, populo suo adjungendis ac inserendis, atque ad id, ut discipuli ac servi ejus fiant, obligandis. Nullum vero est dubium quin Christus vocem baptizandi hoc loco in ampliori significatione acceperit, ita ut per synecdochen partis simul prædicationem Evangelii; quæ omnino Baptismum præcedere debet; complexus sit. Apostoli enim certe neminem nisi eos, qui sibi placere doctrinam Christi professi*

fessi sunt, & discipuli ejus fieri sponte sua voluerunt. Ita è contrario apud Marcum, ubi idem Christi mandatum describitur, sub prædicatione Evangelii etiam Baptismus, qui prædicationem Evangelii consequi debet, comprehenditur. Nam ubi dixisset : ITE IN *universum orbem, prædicate Evangelium omni creaturæ.* Cap. XVI. v. 15. *addit mox: QUI CREDIDERIT ET BAPTIZATUS fuerit, salvus erit. Nimirum qui prædicationi Evangelii (quæ fidem antecedat necesse est.* Rom. X. 14.*) credit, & porro baptizabitur, salvabitur. Ex quo satis luculenter patet, eum prædicationi Evangelii etiam Baptismum includere. In sequentibus Marci verbis, qui autem non crediderit damnabitur, Baptismi non meminit; indicans, Baptismum frustra adhiberi, & non habere omnino locum, nisi fides, quæ ex prædicatione oritur, præcedat, &c.*

Quod ad hæc similiaque testimonia attinet (quibus opus hoc, ut ex supra allatis patet, non indiget) illa tantummodo adduco ut videat Lector, multos Socini Asseclas, ac quidem, maximi nominis inter istos viros, Aquæ Baptismum non solummodo approbare, verum & eundem perpetuandum statuere; adeoque ut mandatum à Christo Apostolis datum esse considerandum. Sicut (ut hisce citationibus finem imponam) Slichtingius in I. ad Corinthios epistola, atque ibi in verba hæc: *Aut in nomen Pauli baptizati estis?* hæc cæteris suis ibi dictis subjungit : *Docemur, etiam hoc Apostoli loco, Baptismi ritum IN ECCLESIA retinendum esse, quo sciant omnes, in cujus nomen initiati sint, & coargui possint, si quid contra Baptismum peccent.*

DISSER-

DISSERTATIO
DE
PÆDOBAPTISMO.

VErum enim vero, ſicuti jam illum perpetuandum (ut hoc verbo utar) puto me ſatis ſuperque oſtendiſſe, de Pædobaptiſmi Origine aliquid diſſerendum mihi videtur, ut alii videant illis, quos Anabaptiſtas vocant (quamvis, ut oſtendetur, immerito) non deeſſe argumenta, quibus ſuum dogma cum ex ipſa Sacra Scriptura, tum ex prima Antiquitate Chriſtiana firment.

De Origine ac progreſſu igitur hujus Pædobaptiſmi aliquid dicendum eſt: quam ex Cl. Salmaſio, tam magni nominis, inter Reformatos, viro, ipſius verbis, ex Epiſtola ad Juſtum Pacium, ſub nomine Simplicii Verini, ſic primùm oſtendo: *Primis duobus ſæculis nemo Baptiſmum accipiebat, niſi qui in fide inſtructus, & doctrina Chriſti imbutus teſtari poſſet ſe credere, propter illa verba, QUI CREDIDERIT & baptizatus fuerit. Ergo prius erat credere. Inde ordo Catechumenorum in Eccleſia. Mos etiam tum perpetuus conſtanter tenuit, ut ſecundum Baptiſmum Catechumenis illis ſtatim daretur Euchariſtia. Poſtea opinio invaluit neminem ſalvari poſſe, niſi qui baptizatus fuiſſet. Ideo & conſuetudo nata infantibus Baptiſmum conferendi. Quia autem Catechumenis adultis, ſimul ac loti fuiſſent ſacro Baptiſmate, dabatur Euchariſtia, nullo interjecto temporis ſpatio, hoc etiam in infantibus ut fieret inſtitutum, poſt Pædobaptiſmum introductum, &c.*

Audiamus hîc, quæſo, Tertullianum, cujus tempore ille Baptiſmus videtur introductus ſenſim, ſive potius exortus

ortus

ortus [ex quibus vero caufis, in fequentibus difquiram] ac quam parùm neceffarium, imo potius quam intempeftivum huc Pædobaptifmum judicet, illumque contrà improbet, ut periculofum & ipfis infantibus & ipforum fponforibus; quorum mentio apud ipfum prima; ac qui fimul cum hoc pædobaptifmo exorti funt. Verba ejus Lib. de Bapt. cap. 18. ita habent: *Itaque pro cujufcunque perfona conditione ac difpofitione, ETIAM ÆTATE, cunctatio Baptifmi utilior eft: præcipue tamen circa parvulos. Quid enim neceffe, fi non tam neceffe, fponfores periculo? qui & ipfi per mortalitatem deftituere promiffiones fuas poffunt, & proventu malæ indolis falli. Ait quidem Dominus: nolite illos prohibere ad me venire. Veniant ergo dum ADOLESCUNT: veniant DUM DISCUNT, dum quo veniant DOCENTUR: fiant Chriftiani dum Chriftum NOSSE potuerint. Quid feftinat innocens ætas ad remiffionem peccatorum? cautius agetur in fecularibus, ut cui fubftantia terrena non creditur, divina credatur. Norint petere falutem, ut petenti dediffe videaris. Non minore de caufa innupti quoque procraftinandi, in quibus tentatio præparata eft, tam virginibus per maturitatem, quam viduis per vagationem; donec aut nubant, aut continentia corroborentur. Si qui pondus intelligant Baptifmi, magis timebunt confecutionem quam dilationem Fides integra fecura eft de falute.*

Si nunc Pædobaptifmus vel mandatis S. Scripturæ, vel exemplis, aut traditione ita demonftrari potuiffet, ut id à Tertulliano comprehendi potuiffet: non certe is tam ferio fefe ipfi oppofuiffet: cum alias facile admodum traditionibus, de quibus tamen minime clarum eft illas fuiffe vere Apoftolicas, crediderit. Quod, ne de aliis, quam quæ ad Baptifmum pertinent, loquamur, ex hifce fequentibus (ex lib. de Corona) videre licet: *Aquam adituri ibidem, fed & aliquanto prius in Ecclefia, fub Antiftitis manu conteftamur nos renunciare Diabolo, & pompæ, & Angelis*

Angelis ejus. Dehinc ter mergitamur, amplius aliquid respondentes, quam Dominus in Evangelio determinavit. Inde suscepti lactis ac mellis concordiam prægustamus: exque ea die lavacro quotidiano per totam hebdomadam abstinemus. Post quas, & alias ibi allatas, traditiones, superaddit: *Harum & aliarum ejusmodi disciplinarum, si legem expostules Scripturarum, nullam invenies: traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides observatrix, &c.*

At nec Bonifacius ille, Episcopus Thessalonicæ, cujus verba ipse Augustinus (Epist. XXIII. ad Bonifacium hunc) affert, talem super Pædobaptismo traditionem Apostolicam novisse videtur: dum ita contra Pædobaptistas differit: *Si constituam, inquit, ante te puerum, & interrogem, utrum is, cum creverit futurus sit castus, vel fur non sit futurus, sine dubio respondebis, Nescio. Et utrum in eadem parvula ætate constitutus cogitet aliquid boni vel mali, dices, Nescio. Si itaque de moribus ejus futuris nihil audes certi promittere, & de ejus præsenti cogitatione; quid est illud, quod, quando ad Baptismum offeruntur, pro eis parentes, tanquam fidei doctores respondent, & dicunt, illos facere, quod illa ætas cogitare non potest, aut si potest, occultum est? Interrogamus enim eos, à quibus offeruntur, & dicimus, Credit in Deum? de illa ætate, quæ utrum Deus sit ignorat, respondent, Credit: & ad cætera sic respondetur, ac singula geruntur. Unde miror parentes in istis rebus tam fidenter pro parvulo respondere; ut dicant eum tanta bona facere, quæ ad horam, qua baptizatur, baptizator interrogat. Tamen eadem hora si subjiciam: erit castus qui baptizatur? aut non erit fur? Nescio utrum audet dicere aliquis, aliquid horum erit vel non erit: sicut mihi sine dubitatione respondet, quod credat in Deum, & quod se convertat ad Deum.*

Quibus quam bene respondeat Augustinus, legere quoque operæ pretium est; sunt autem hæc: *Itaque parvulum,*

etsi nondum fides illa, quæ in credentium voluntate consistit, jam tamen ipsius fidei Sacramentum fidelem facit. Nam sicut credere respondetur, ita & fidelis vocatur, non rem ipsa mente annuendo, sed ipsius rei Sacramentum percipiendo. Cum autem homo sapere cœperit, non illud Sacramentum repetit, sed intelligit, ejusque veritati consona etiam voluntate coaptabitur. Hoc quamdiu non potest, valebit Sacramentum ad ejus tutelam adversus contrarias potestates: & tantum valebit, ut, si ante rationis usum ex hac vita migraverit, per ipsum Sacramentum, commendante Ecclesiæ charitate, ab illa condemnatione, quæ per unum hominem intravit in mundum, Christiano adjutorio liberetur. Hoc qui non credit, & fieri non posse arbitratur, infidelis est; etsi habeat fidei Sacramentum: Longeque melior est ille parvulus, qui etiamsi fidem non habeat in cogitatione, non tamen ei obicem contrariæ cogitationis opponit: unde Sacramentum ejus salubriter percipit.

Hic autem Augustinus, sicuti diversis in locis hunc Pædobaptismum pro Apostolica traditione venditat, ita & ad Cyprianum (Tomo 2. Ep. 28. ad Hieronymum) his verbis provocat: *Beatus quidem Cyprianus non aliquod decretum condens novum, sed Ecclesiæ fidem firmissimam servans, ad corrigendum eos, qui putabant ante octavum diem nativitatis non esse parvulum baptizandum; non carnem sed animam dixit esse perdendam, & mox natum rite baptizari posse cum suis quibusdam Episcopis censuit.* Quamvis ipse Augustinus (in sequentibus) ei in totum non adstipuletur.

Ipse autem Cyprianus, Epistola ad Fidum, hoc modo loquitur: *Quantum vero ad causam infantium pertinet, quos dixisti intra secundum vel tertium diem, quo nati sunt, constitutos baptizari non opportere, & considerandum esse legem circumcisionis antiquæ, vel intra octavum diem eum, qui natus est baptizandum non putares; longe aliud in Concilio nostro omni-*

omnibus visum est. In hoc enim, quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit, sed universi potius judicavimus nulli hominum nato misericordiam Dei & gratiam esse denegandam. Nam cum Dominus in Evangelio suo dicat: Filius hominis non venit animas hominum perdere, sed salvare; quantum in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est.

Ac paucis interjectis, *Nam Deus ut personam non accipit, sic nec ætatem; cum se omnibus ad cælestis gratiæ consecutionem æqualitate librata prabeat patrem. Nam & quod vestigium infantis in primis partus sui diebus constituti, mundum non esse dixisti; quod unusquisque nostrum adhuc horreat osculari, nec hoc putamus ad cælestem gratiam dandam impedimento esse oportere. Scriptum est enim: Omnia munda sunt mundis. Nec aliquis nostrum id debet horrere, quod Deus dignatus est facere. Nam etsi adhuc infans à partu novus est, non ita est tamen, ut quisquam illum in gratia danda atque in pace facienda horrere debeat osculari. Quando in osculo infantis unusquisque nostrum, pro sua religione, ipsas adhuc recentes Dei manus debeat cogitare, quas in homine modò formato, & recens nato quodammodo osculamur, quando id, quod Deus fecit, amplectimur.*

Circa hæc, in transcursu notandum osculum Pacis etiam infantibus fuisse datum in Baptismo (quamvis putem hic illum ad Eucharistiam etiam infantibus brevi post baptissmum datam respicere) de quo osculo Pacis forsan alibi latius loquar.

Ut autem nunc in originem Pædobaptismi inter Christianos inquiramus, ac videamus quibusnam fundamentis hæc opinio innitatur, primum est, Baptismum non tam esse mandatum ac statutum Domini nostri Jesu Christi, quam quidem *prærogativam ac beneficium*; ac quidem tale, ut per illud Regnum cœleste ac vita æterna dari putaretur, quatenus tantum Baptismus esset.

Hæc quidem opinio jam Tertulliani ævo oborta erat.

 Hinc

Hinc enim ille initio libri, de Baptiſmo : *Fœlix Sacramentum aquæ noſtræ, quia ablutis delictis priſtinæ cæcitatis, in vitam æternam liberamur.* Quod tamen ille de adultis prolocutus videtur.

Qui tamen Tertullianus hîc vehementius loquitur, quod contra ejuſmodi homines ipſi res eſſet, qui aquæ Baptiſmum aut tollebant, aut plane nihili faciebant.

At Cyprianus, quamvis non contra tales argumentetur, Baptiſmum omnino ultra modum extollit : hinc, ut modò vidimus, *gratiam illam* infantibus non denegandam pertendit: atque ut omnes infantes illam conſequantur, à prima partus hora eam illis communicari vult : quaſi alias anima pueri, ſeu infantis, ſi ante iſtam (i. e. acceptum Baptiſmum) moreretur, plane perdita fuiſſet.

Secundum fundamentum erat opinio iſta', revera Spiritum Sanctum in Baptiſmo per manus impoſitionem dari. Unde Firmilianus......... *Utique qui illic in Chriſtum baptizatus eſt induit Chriſtum, ſi autem induit Chriſtum, accipere potuit & Spiritum Sanctum, qui à Chriſto miſſus eſt : & fruſtra illi venienti manus imponitur, niſi ſi à Chriſto Spiritum induit, &c.*

Ipſe autem Cyprianus . . . . *Porro autem non per manus impoſitionem quis naſcitur, quando accipit Spiritum Sanctum, ſed in Baptiſmo, ut Spiritum jam natus accipiat; ſicut in primo homine Adam factum eſt. Ante enim Deus eum plaſmavit, & tunc inſlavit in faciem ejus flatum vitæ. Nec enim poteſt accipi Spiritus, niſi prius fuerit natus qui accipiat.*

Hinc & aliis in locis idem Cyprianus aſſerit, non ſolum per Baptiſmum renaſci homines; & Baptiſmum illum eſſe *lavacrum aquæ ſalutaris* (ſine qua ſalvi eſſe aut fieri nequeamus) *illum nos ſanctificare, in novum hominem reformare, nos filios Dei facere;* ſed & *ſpiritaliter reformare* ; quin & *revera*

revera per Baptiſmum *Spiritum Sanctum dari* per orationem, & manus impoſitionem baptizantis. Sicut ipſi, qu baptizati ſunt, ſoli evadunt æterna ſupplicia; ac ſine illo ad regnum (cœleſte) pervenire non poſſunt.

Atque hinc urgetur ab illo iſta Baptiſmi neceſſitas, Teſtimoniorum Lib. III. *Ad regnum Dei, niſi baptizatus & renatus quis fuerit, perveniri non poſſe, in Evangelio κατὰ Joannem: Niſi quis ornatus fuerit ex aqua & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Quod enim natum eſt de carne caro eſt: & quod natum eſt de Spiritu Spiritus eſt. Item illic: niſi ederitis carnem filii hominis, & biberitis ſanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis.*

Poſtremis quoque illis S. Scripturæ verbis adducti fuere tum hic noſter Cyprianus, tum alii ipſius, in hac re, ſeu prædeceſſores, ſeu ſocii, ſeu denique ſequaces, ut non pueris tantum, verum & infantibus recens natis (ſicut ex ſupra allatis ſatis eluceſcit) Euchariſtia quoque daretur. Cujus inſigne exemplum habemus in ſequenti hiſtoria, cujus præſentem ſe teſtem fuiſſe, dictus Cyprianus affirmat, libro de Lapſis: *Præſente ac teſte me ipſo, accipite quid evenerit. Parentes forte fugientes dum trepidi minus ſibi conſulunt, ſub nutricis alimento parvulam filiam reliquerunt, relictam nutrix detulit ad Magiſtratus. Illi & apud Idolum, quo populus confluebat, quod carnem necdum poſſet edere per ætatem; panem mero mixtum, quod tamen & ipſum de immolatione pereuntium ſupererat, tradiderunt. Recepit filiam poſtmodum mater. Sed facinus puella commiſſum tam loqui & indicare non potuit, quam nec intelligere prius potuit, nec arcere. Ignoratione igitur obreptum eſt, ut ſacrificantibus nobis eam ſecum mater inferret. Sed enim puella mixta cum ſanctis, precis noſtræ & orationis impatiens; nunc ploratu concuti, nunc mentis æſtu cœpit fluctuabunda jactari, & velut tortore cogente, quibus poterat indiciis conſcientiam facti in ſimplicibus adhuc annis rudis anima fate-*

fatebatur. Ubi vero, ſolemnibus adimpletis, calicem Diaconus offerre præſentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus ejus advenit; faciem ſuam parvula inſtinctu Divinæ Majeſtatis avertere, os labiis obturantibus premere, calicem recuſare. Perſtitit tamen Diaconus, & reluctanti licet, de Sacramento calicis infudit. Tunc ſequitur ſingultus & vomitus. In corpore atque ore violato Euchariſtia permanere non potuit. Sanctificatus in Domini ſanguine potus, de pollutis viſceribus erupit. Tanta eſt poteſtas Domini, tanta Majeſtas. Secreta tenebrarum ſub ejus luce detecta ſunt, Sacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt. Hoc circa infantem, quæ ad eloquendum alienum crimen necdum habuit ætatem.

Quæ hîc noſter Cyprianus Miraculo deputat, forſan alius quiſpiam, morbo puerili, ac caſui deputaret; nec forſan ſine riſu Verum de hac re nunc anxie diſquirere nolim, Interim clare patet inde, Euchariſtiam, tunc etiam infantibus, atque ex ſuprà memorata cauſa, fuiſſe adminiſtratam.

Ut autem hîc jam recordemur Baptiſmi iſtius Judaïci, cui nonnulli ex eruditioribus Chriſtianis ſuperſtructum volunt Pædobaptiſmum Chriſtianorum; quis, quæſo, inter ſcriptores primitivæ Eccleſiæ, alioſve per aliquot ſecula iſtius ullibi meminit? Loquuntur illi quidem de Circumciſione, ut Baptiſmi Chriſtiani typo ac figura; ut in cujus locum ille Chriſtianorum Baptiſmus ſucceſſerit: at nullibi talem Judæorum Baptiſmum ſe cognoviſſe, nedum agnoviſſe, oſtendunt. Quod vero attinet Circumciſionem Judaicam, certe iſti primi ex Judæis Chriſtiani, qui etiam Circumciſionem continuari volebant, atque ob quos Apoſtolus Paulus Timotheum ſuum circumcidit, de tali ſucceſſione Baptiſmi ne ſomniaſſe quidem videntur: neque Apoſtoli memorantur ullibi hoc vel ſimili argumento uſi contra ipſos.

Præceperat quidem Moſes ex mandato Dei Circumciſionem,

ſionem præputiorum carnalium in pueris poſtfuturis temporibus continuandam, uti videmus, cum Levit. cap. XII. v. 3. tum & alibi: verum & mandaverat Circumciſionem ſpiritualem Deut. X. v. 16. quando ibi dicebat: *Circumcidetis ergo præputium cordis veſtri*, &c. Quali modo & eod. Deut cap. XXX. v. 6. loquitur, dum ait: *Et circumcidet Jehova Deus tuus animum tuum, & animum ſeminis tui, ad diligendum Jehovam Deum tuum ex toto corde tuo* &c. Quæ ulterius illuſtrantur ab Apoſtolo Rom. cap. II. v. 29. Coloſſ. II. 11. tum & Philipp. III. v. 3.

Habemus itaque jam ſub ipſo Vet. Teſtamento duplicem Circumciſionem, carnalem, videlicet, ac ſpiritualem: de qua loquitur Apoſtolus quando ipſam vocat, *non manibus factam*: quæ certe in Chriſtianis in prioris cordis Circumciſionem ſuccedere debuit, per renovationem animi mediante Spiritu Sancto, &c.

Nec ſane aliter veteres Chriſtiani hæc Apoſtoli (tum & Moſis poſtremo allata) verba intellexiſſe videntur: ii ſaltem qui Baptiſmum (quamvis alias pædobaptiſmo aliquatenus patrocinarentur) differebant ultra adoleſcentiam, & uſque ad juvenilem, quin & virilem ætatem. Talia namque exempla habemus, non in ſola Monica Auguſtini matre, verum & in ipſo Auguſtino, qui ab iſta educatus Baptiſmum ſuum uſque in 33. ætatis annum diſtulit. Sicuti & Gregorius Nazianzenus Chriſtianis parentibus, ac quidem patre Epiſcopo natus, anno ætatis ſuæ vigeſimo baptizatus fuit. Patent hæc de hoc Auguſtino ex lib. II. cap. 3. & lib. IX. cap. 8. & 13. Confeſſionum; tum & Gr. Nazianzeno alibi.

Qui Gregorius, ſicuti in Oratione ſua quadrageſima, invehitur in illos, qui Baptiſmum in trigeſimum ætatis annum differebant, ut ſic ipſius Chriſti exemplo uterentur; ita eo in contrariam partem (quantumvis, uti dictum, ipſe

20 anno baptizatus) provehitur, ut & triennes pueros baptizari velit, nec infantes nisi urgente summa necessitate, triennes autem admittens, quod illi (uti perhibet) jam tunc aliquid Mystici audire ac respondere valeant, &c.

Videmus interim, ex tota ipsius hâc Oratione, non solum unum alterumve in ea tunc fuisse opinione, ut Baptismum ob certas ac non ita contemnendas rationes, usque ad virilem ætatem differrent; sed etiam plurimos numero. Quod non tantum in Cappadocia, ubi ille Episcopus erat, sed etiam in Thessalia (nec procul dubio pluribus aliis in locis, uti ex sequentibus patebit) obtinebat. Ita enim Socrates lib. V. c. 22. asserit, dum ait: Καὶ ἄλλο δὲ ἔθος οἶδα ἐν Θεσσαλίᾳ γινόμενον, ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ πάσχα μόνον βαπτίζουσι. διὸ σφόδρα πλὴν ὀλίγων οἱ λοιποὶ, μὴ βαπτισθέντες ἀποθνήσκουσι. *Aliam præterea consuetudinem in Thessalia esse cognovi: nimirum ut diebus festis, Paschatis duntaxat, baptizent: ob quam causam omnes, paucis admodum exceptis, absque baptismate moriuntur.* Qui Thessali etiam ista ætate Socratis (qui anno circiter 440 vixit) summam istam necessitatem, quam Gregorius Nazianzenus excipit, nondum agnovisse videntur. Et tamen hi homines Thessali, non audiebant hæretici; aut Catholicorum communione carebant.

Adde quod inter Cæsares (sive mavis Augustos) Christianos non solus Constantinus Magnus Nicomediæ jam senex baptizatus fuerit; verum & Theodosius, eodem Socrate lib. V. c. 6. id ita testante: Θεοδόσιος δὲ μετὰ τὰ τρόπαια, ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν σπεύδων, τὴν Θεσσαλονίκην καταλαμβάνει. ἐκεῖ τε ἀρρωστίᾳ περιπεσὼν, ἀξιωθῆναι τοῦ χριστιανικοῦ βαπτίσματος ἐπεθύμησεν, ἄνωθεν μὲν ἐκ προγόνων χριστιανὸς ὑπάρχων. &c. *Theodosius autem, post erecta trophæa, Constantinopolim ire maturans, Thessalonicam pervenit. Ibi in morbum incidens*

cupie-

cupiebat Baptismo donari : quippe ex majoribus suis religionem jam olim doctus Christianam.

Ac Constantinus quidem ex Ethnicismo ad religionem Christianam transierat, quamvis satis mature (in adolescentia scilicet) hanc amplexus fuisset : Theodosius vero hic, non tantummodo parentibus, verum & ex avis atque atavis Christianis ortus , tamen usque ad senectutem distulit Baptismum. Quod idem fere cum & in Valente, tum & Valentiniano Juniore observare licet.

Ita enim de ipsis loquitur Lib. VI. c. 6. de iisdem (ne plura adducam) Sozomenus : Ἄμφω δὲ χριστιανὼ τὴν θρησκείαν ἐγνωρίσθην. διαφόρω δὲ τὴν δόξαν καὶ τὸν τρόπον. Οὐάλης μὲν γὰρ Εὐδοξίῳ τῷ ἐπισκόπῳ μυσταγωγῷ χρησάμενος ἡνίκα ἐβαπτίσθη, τὴν Ἀρείου πίστιν ἐζήλου, καὶ δεινὸν ἡγεῖτο μὴ βιάζεσθαι πάντας ὁμοδόξους αὐτῷ ποιεῖν. Οὐαλεντινιανὸς δὲ τὰ αὐτὰ φρονῶν τοῖς ἐν Νικαίᾳ συνελθοῦσι, τούτοις μὲν ὠφέλει. τοῖς δὲ ἑτέρως δοξάζουσιν, οὐδὲν ἠνώχλει. *Ambo quidem professione Christiani nati sunt , sed tamen opinione discrepebant & moribus. Nam Valens , quo salutari aqua baptismatis expiaretur , Eudoxio Episcopo ad illius mysterii initiationem ministro usus est , fidei Arianæ se addixit : atque iniquo animo passus est, quod non sibi liceret omnes vi ad eandem secum amplectendam cogere. Valentinianus autem fidei Concilii Niceni adhærescens , sicut iis, qui ei favebant, opitulatus est, sic contrariam doctrinam sequentibus nihil omnino exhibuit negotii.*

Cum ergo sic ipsi Imperatores Romani , Græcique tamdiu distulerint Baptismum : illorum si non ad exemplum, certe iisdem fere ex rationibus nullum dubium est, quin plurimi alii idem quoque fecerint. Neque sane alias ob causas Gr. Nazianzenus in illos invehitur, qui Baptismum ita procrastinabant. Quos tamen plurimos numero

fuisse (uti dictum) ex ipsius Oratione satis constat. Quibus si addas illa, quæ de Thessalis attuli, videbimus satis clare, quod quantumvis jam maximum progressum fecisset Pædobaptismus, illum non ita obtinuisse, ut necessarius haberetur: imprimis vero, si denique superaddas magnos illos Ecclesiæ antistites Augustinum, Greg. Nazianzenum, pluresque, sine dubio, alios: qui id minime Regis ad exemplum (uti in proverbio est) faciebant; aut Imperatorum obsequiis in ista re obsequebantur.

Ultimum mihi exemplum erit puerilis ille baptismus, qui cum à Ruffino lib. I. c. 14. tum à Sozomeno lib. II. c. 16. narratur: hocque sequenti modo ab ipso Ruffino, historiolæ hujus primo narratore. *Tempore quo apud Alexandriam Petri martyris diem Alexander Episcopus agebat, cum post completa solemnia conventuros ad convivium suum Clericos exspectaret, in loco mari vicino videt eminus puerorum super oram maris ludum imitantium, ut fieri solet, episcopum, atque ea quæ in Ecclesiis geri mos est. Sed cum intentius diutine pueros inspectaret, videt ab his geri quædam etiam SECRETIORA ET MYSTICA. Perturbatus illico vocari ad se Clericos jubet, atque eis, quid eminus ipse videret, ostendit. Tum abire eos, & comprehensos ad se perducere omnes pueros imperat. Cumque adessent, quis eis ludus, & quid egissent, vel quomodo, percunctatur. Illi, ut talis habet ætas, pavidi, negare primò, deinde rem gestam per ordinem pandunt, & baptizatos à se esse quosdam CATECHUMENOS confitentur per Athanasium, qui ludi illius puerilis episcopus fuerat simulatus. Tum ille diligenter ab his, qui baptizati dicebantur, QUID INTERROGATI fuerint, quidve RESPONDERINT, simul & ab eo, qui interrogaverat, ubi vidit se secundum religionis nostræ ritum cuncta constare, collocutus cum concilio Clericorum statuisse TRADITUR, illis, quibus integris interro-*

rogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum non debere, sed adimpleri ea, quæ Sacerdotibus mos est.

Cum hiscce autem (priusquam ulterius pergamus) comparemus ista, quæ Socrates lib. 3. cap. XVI. ex hoc Ruffino (saltem ut perhibet) affert: *Non multo post Alexandriæ Episcopo mortuo, illi Ecclesiæ præficitur Athanasius. Ruffinus quidem narrat, istum, cum adhuc puer esset, sacrum quendam* (seu Mysticum) *ludum cum aliis æqualibus lusisse. Qui ejusmodi fuit: In ipso ludo pueri sacerdotii effigiem exprimere, & delectum eorum, quæ ad sacra obeunda assumuntur, adumbrare conantur: in quo quidem Athanasius Episcopatus gradum ac sedem sortito capit: ex cæteris autem pueris singuli agunt vel Presbyteri partes vel Diaconi. Atque ad hunc modum à pueris lusum est, eo ipso die quo memoria Petri Episcopi & martyris celebrari solet. Eodem tempore Alexander Alexandriæ Episcopus forte prætergrediens* (ludum Mysticum) *universum ludendi modum contemplatur. Pueros accersit ad se, rogat quem quisque locum in eo ludo obtinuisset: ratus ex eo quod gestum erat, aliquid singulis præsignificatum esse.*

Hîc I. merito dubitari queat unde hæc Mystica, ac quidem talia, ut Alexander inde ita perturbaretur ipso aspectu, didicerint: si non ex Christianis parentibus nati fuissent: quibus moti hi Clerici, quandoquidem hæc puerorum gesta ludendi tantum gratia, nec seriò, nisi quatenus ita simularentur, peracta fuerant, illa pro vere Mysticis, adeoque non ludo, sed quamseriò peracta, acceptarint. Atqui examinavit Alexander *interrogata* ac *responsa*, quæ hi pueri reddiderant (& tamen, quod maxime notandum est, per lusum ac jocum:) unde & pro serio ac justo Baptismo hunc lusum haberi voluerunt.]

Verum enim vero intercurrunt hæc apud Ruffinum. *statuisse TRADITUR*, & apud Sozomenum, *evenisse MEMORANT.* Quæ sane historiolæ veritati multum detrahunt.

Præterea Socrates, qui tamen, ut vidimus, sua se ex Ruffino hausisse fatetur, ne ullam quidem Baptismi, rituumve ad illum pertinentium, mentionem facit: sed tantum de muneribus Ecclesiasticis sortitò tributis loquitur; indeque Alexandrum de futuris ipsorum horum puerorum gradibus, seu muneribus conjecturam fecisse, &c.

At quod (supposita hujus historiolæ veritate) hinc discimus, est, rarum etiam adhuc istis sive Athanasii, sive mavis Alexandri, ætate fuisse Pædobaptismum: quum isti pueri, qui ibi ita per lusum baptizabantur, antea nondum in Ecclesia baptizati fuissent; quod hic puerilis (atque ut sic loquar, ridiculus) ipsorum Baptismus, pro vero Baptismo, non pro Anabaptismo, acceptatus, seu probatus fuerit.

Vide, quæso, interim hîc illorum Alexandri, cæterorumque circa fidem facilitatem. Pueri illi, qui Mystica Sacramentorum adhuc minime capiebant, per ludum (sive talia ipsi viderant, sive audierant ab aliis) illa circumstantiis adumbrabant: Clerici vero illa ut vere Mystica approbabant.

NUnc sane non male responderetur illis, quæ per consequentias ex S.Scriptura pro pædobaptismo afferuntur: ut inde perspiciatur, quatenus Mennonitæ [quos invidioso nomine *Anabaptistarum* appellant, & Cl. Tillius, & alii: quamvis nec nomen hoc, nec rem agnoscant] consequentias rejiciant, aut contra sibi assumant.

Fuit ante aliquot annos Minister quidam Remonstrantium Joan. Verryn, (ut initio hujus Dissertationis indicavi) qui pædobaptismum ex Baptismo Judaico proselytorum

rum

rum adſtruere conatus, tandem ſe ſpeciali modo ad Mennonitas [qui tamen lubentius Chriſtianorum appellatione gaudent] convertebat; ut ſic ipſos diſtinctius refutaret: eamque rem exorſus ita loquebatur: **Ik kom dan eyndelijk tot het geene de Doopgezinden zouden konnen zeggen tegen den Kinderdoop. Doch alſo ik nimmermeer een ordentelijke verklaring / en bewijs van haar gevoelen in eenig Boek gevonden hebbe / en kan ik my geen andere dingen tegenwerpen / als die ik of by geval nu en dan gehoord hebb' / of de ſaake ſelfs my in gedagten brengd.** Scilicet ipſorum forſan ſcripta polemica legerat, non vero ipſorum *Confeſſiones* publice editas.

Vereor ſane id ipſum accidiſſe & Clariſſimo Tillio; quod uterque magis legerint dictorum ita Mennonitarum [qui tamen Chriſtianorum nomine uti dictum magis gaudent] ſcripta inter ſe polemica, quam ipſorum Confeſſiones publicas. Ita enim hic Tillius; dum ipſis quoque πρῶτα ψεύδη imputat: *Anabaptiſtæ nihil aliud admittendum rati, niſi quod tot literis in S. S. comprehenderetur, omnem conſequentiam atque illationis uſum rejecere.* At non magis fere id faciunt quam cæteri Proteſtantes; qui minime ſecundum literam capiunt hæc: *hoc enim eſt corpus meum:* ſicut & de aliis permultis conſequentiis id oſtendi poſſet, ſi res ea hujus loci eſſet.

Addit interim idem Tillius: *Secundus error primarius ex prima hyphotheſi, de non admittendis conſequentiis profluens, erat de PÆDOBAPTISMO. Negabant enim ullibi expreſſis verbis præceptum datum eſſe de baptizandis infantibus: cumque id dogma per conſequentias adſtrui viderent, illud tanquam hominum commentum rejecerunt.*

Quod ſane Mennonitæ non feciſſent, ſi per *legitimas* conſequentias ille pædobaptiſmus adſtructus fuiſſet.

Con-

Confitetur interim per consequentias Baptismum adstrui, unde non male feret, spero, illas consequentias à nobis examinari: Ac I. quidem consideremus verba Marci Cap. XVI. v. 16. Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει. ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, &c. *Profecti in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit*, &c. Certe infantes creaturæ sunt: sed non isti solummodo, verum omnia animalia bruta, insecta, &c. Additurque *: qui crediderit, & baptizatus fuerit*; ita ut fides ex prædicatione Evangelii præcedat Baptismum. Quæ auditio Evangelii ac fides inde orta an in infantibus locum obtineant, consideret lector. Ego sane hîc cum Tertulliano ac Bonifacio, jam supra allatis responderem.

Quin & apud Matthæum, cap. 28. v. 19. ac 20. in verbis istis: Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα, &c. *Profecti ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris, Filii, ac Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia quæ mandavi vobis.* Ubi sane videmus, quod τὸ docere antecedat, τὸ βαπτίζοντες seu baptizantes vero sequatur, quæ doctrina in infantes cadere nequit; nisi statuamus fidem innatam esse infantibns Judæorum & Ethnicorum; quæ in adultis tantum per prædicationem oriebatur.

Ac quidem duplex Doctrina indicatur in Evangelistæ Matthæi verbis: prima sc. prædicatio Evangelii; secunda vero ulterior institutio; quæ ne ipsa quidem in infantes cadit. Per primam, nempe prædicationem Evangelii discebant Jesum esse Christum: cujus Evangelio credere debebant. Per secundam ulterius docebantur, sive instituebantur, quæ ac qualia post fidem in Salvatorem nostrum ipsis observanda essent: ut sic per fidem in Jesum Christum, gratiamque cooperantem, moraliumque (qualia

ex

ex Gr. Matthei cap. 5, 6. & 7. Lucæ . . comprehenduntur) ſalvari poſſent in æternum.

Fidem autem ante Baptiſmum requiri ſatis indicant iſta verba Philippi ad Eunuchum (Act. VIII. v. 36.) *Si credis ex toto corde, licet.*

Verum enim vero etiam totæ producuntur familiæ ab Apoſtolis baptizatæ: inter quos itaque infantes numerandos putant. Quare & hanc examinemus conſequentiam. I. occurrit *domus* ſeu *familia Stephanæ* : de qua ita Apoſtolus I. Cor. 1. 16. ἐβάπτισα καὶ τὸν Στεφανᾶ οἶκον : quam, ut totas familias ſimul cum infantibus (ut qui partem quoque familiæ conſtituant) baptizatas fuiſſe oſtendant, adducunt. Affert huic poſitioni firmandæ Celeberrimus Vitringa illa I. Chronicor, X. 6. וכות שאול ושלשת בניו וכל ביתו יחדו מתו *Et mortuus eſt Saul & tres filii ejus, & OMNIS DOMUS ejus pariter mortui ſunt.* Et tamen tres alii hujus Sauli filii in vivis remanſerunt, *Isboſeth* ſc: & *Armoni*, & *Mephiboſeth*; ille nempe non Jonathanis, ſed Riſpæ ex Saulo filius.

Neque prætcrea aliquis crediderit, ut puto, infantes aut fœminas in prælio ibi adfuiſſe : quum id virorum, ac quidem fortium, negotium ſit. Unde hæc habemus I. Sam. XXXI. v. 6. *Mortuus itaque eſt Saul, & tres filii ejus, & armiger ejus : Omnes denique viri ejus eodem die ſimul.* Inter quos viros tamen potiſſimum ad illos reſpici, qui familiæ ipſius pars erant, crediderim.

Neque obſtant verba illa I. Cor. XVI. 15. Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς ἀδελφοὶ, οἴδατε τὴν οἰκίαν Στεφανᾶ, ὅτι ἐστὶν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας, καὶ εἰς διακονίαν τοῖς ἁγίοις ἔταξαν ἑαυτούς. *Precor autem vos, fratres; noſtis familiam Stephanæ eſſe primitias Achaiæ, & ſeſe in miniſterium Sanctis addidiſſe.* Quæ ſane, ſi quid judicare valeo, de infantibus capi nequeunt.

 Af-

Affertur 2°. exemplum de Lydia Actor. c. XVI. & verba, ὡς δὲ ἐβαπτίσθη καὶ ὁ οἶκος αὐτῆς. Verum ista verba altius repetenda sunt, ab initio sc. v. 14. Καί τις γυνὴ ὀνόματι Λυδία, πορφυρόπωλις πόλεως Θυατείρων, σεβομένη τὸν Θεὸν, ἤκουεν· ἧς ὁ Κύριος διήνοιξε τὴν καρδίαν, προσέχειν τοῖς λαλουμένοις ὑπὸ τοῦ Παύλου. Ὡς δὲ ἐβαπτίσθη, καὶ ὁ οἶκος αὐτῆς, παρεκάλεσε, &c. *Quadam autem mulier nomine Lydia, quæ purpuram vendebat in urbe Thyatirorum, Deum colens, nos audivit: cujus Dominus aperuit cor, ut attenderet iis quæ dicebantur à Paulo. Quum igitur baptizata esset, & domus ejus, rogavit, &c.*

Hic minime tota exprimitur Lydiæ familia, in exemplo Sauli omnis vel tota exprimitur: & tamen non tota erat, ut modo ostendi: itaque pars pro toto sumitur.

Ut ergo videmus aliquando οἶκον sumi pro *tota familia*; sic contra videmus *totam familiam*, seu כל הבית sumi quandoque pro parte tantum totius familiæ.

Quod autem non semper, ubi de familia sermo fit, infantes simul intelligantur, ostendunt vel hæc à Cl. Vitringa ex Targum ad Canticum, allata. משבה יהון בפמליא דמלאכיא קדישיא *Laudat eos in familia Angelorum Sanctorum.* Tunc & hoc de familiis Sauli ac Davidis ותהי המלחמה ארכה בין בית שאול ובין בית דוד ודוד הלך וחזק ובית שאול הלכים ודלים: *Diutinum itaque bellum fuit inter domum Sauli, & inter domum Davidis. Promovit interim David & confortabatur: Domus Sauli autem attenuabatur.* Ex quibus, sicuti & ex multis aliis, quæ afferri possent, clare perspici potest, non semper includi, præter *Parentes, Liberos, cujuscunque ætatis, &* οἰκόνομον [על הבית] *servos, servas, & ex iis natos cujuscunque etiam ætatis. Ex quibus Stephanæ hujus familiam constitisse vero est simillimum*, ut Celeb. Vitringa ponit.

Addamus hisce exemplum istius δεσμοφύλακος, seu Commen-

mentarienſis, de quo Act. c. XVI. v. 32. ita Lucas: Καὶ ἐλάλησαν αὐτῷ, τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. *Et locuti ſunt ei ſermonem Domini, & omnibus qui erant domi ipſius.* Sicuti & ἠγαλλιάσατο πανοικὶ ſuper menſa nempe, πεπιστευκὼς τῷ Θεῷ; quæ Beza reddit: *Et exultavit quod cum univerſa domo ſua credidiſſet Deo.*

At vero verſu 33 habemus: Καὶ ἐβαπτίσθη αὐτὸς καὶ οἱ αὐτοῦ πάντες παραχρῆμα. Et *Baptizatus eſt ipſe, & omnes ipſius (Domeſtici) illico.*

Syrus, ne quid hîc denegare velle videamur, habet: עמר הו ובני ביתה כלהון, & *cum omnibus Filiis domus ſuæ.* Quos filios Tremellius recte reddit *Domeſticos.* Namque aute (nempe verſu præcedenti) dixerat ומללו עמה מלתא דמריא ועם כלהון בני ביתה. *Et locuti ſunt cum eo ſermonem Domini, & cum omnibus filiis domus ſuæ.* Quæ certe de infantibus intelligi nequeunt: qui ut prædicationem Evangelii intelligere non valebant; ſic Baptiſmus ipſis ob fidem inde exortam baptizari non potuerunt: optime vero Domeſtici, qui hanc Evangelii annunciationem mente comprehendere poterant.

At miror valde Cornelii exemplum, ex Act. cap. X. huc adduci; quod de hoc Cornelio S. Script. dicat: ὁ δὲ Κορνήλιος ἦν προσδοκῶν αὐτοὺς, συγκαλεσάμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους. *Cornelius autem exſpectabat eos, convocatis cognatis ſuis, ac familiaribus amicis*: Qui certe *infantes* non erant; ac de quibus poſtea (verſ. 44.) dicitur: Ἔτι λαλοῦντος τοῦ Πέτρου τὰ ῥήματα ταῦτα, ἐπέπεσε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον. *Adhuc loquente Petro verba iſta: illapſus eſt Spiritus Sanctus in omnes, qui audiebant hunc ſermonem.* Ac verſu 46. Ἤκουον γὰρ αὐτῶν λαλούντων γλώσσαις καὶ μεγαλυνόντων τὸν Θεόν. *Audiebant enim eos loquentes linguis, ac magnificantes Deum.* Unde Petrus (v. 47.) Μήτι τὸ ὕδωρ κωλῦσαι

λῦσαι

λῦσαι δύναταί τις, ἢ μὴ βαπτισθῆναι τούτους, οἵτινες τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλαβον καθὼς καὶ ἡμεῖς; Προσέταξέ τε αὐτοὺς βαπτισθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου. *Num quis aquam prohibere potest, quo minus baptizentur isti, qui Spiritum Sanctum acceperunt, sicuti nos? Et praecepit eos baptizari in nomen Domini.*

Ad hæc interim Celeb. Vitringa: *Colligimus tamen idem factum in Cornelii familia, explicante Petro*, Cap. XI. 14. Ὃς λαλήσει ῥήματα πρός σε ἐν οἷς σωθήσῃ, σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου. At dixerat jam S. Lucas ex quibus constiterit hæc οἶκος Cornelii; nempe ex *cognatis*, ac *familiaribus* amicis: inter quos *infantes* sane locum non obtinebant: quum præterea illi nec loqui linguis (intellige) alienis, neque adeo vernaculis, valerent, nec *magnificare Deum.*

Neque obstant illa verba Salvatoris nostri Matth. 21. 16. Ὅτι ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον. *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.*

Quod illa Psalmistæ, tum & Salvatoris nostri ea allegantis, verba illustrentur per ista, quæ apud Lucam c. XIX, v. 39. & 40. habentur ita: Καί τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπον πρὸς αὐτόν. Διδάσκαλε ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς. Λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται. *Et aliqui Pharisæorum è turba dixerunt ei: Magister objurga Discipulos tuos. Ipse vero respondens dixit eis: Dico vobis, si siluerint isti, mox lapides clamaturos.* Et tamen nullibi in Sacra Scriptura lapides locutos reperimus. Sunt igitur figuratæ locutiones.

Operæ pretium quoque videtur huc afferre ea, quæ in eodem Observationum libro secundo, eodemque capite XVI. observat jam plus semel mihi laudatus Vitringa; hæc nempe sequentia: *Quæ ex Irenæo & Tertulliano proferuntur à Forbesio obscura sunt initio, clariora tamen attendenti. Cypriani illud evidentius est; licet ex omnibus nihil colligi possit præter*

ter hoc, infantes baptizari posse, & aliquando baptizatos esse; non vero moris fuisse in prima Ecclesia, ut mox à partu baptizati sint, sicuti fit nostris in Conventibus sacris. Satis enim aliunde constat, stata baptizandi tempora fuisse in Ecclesia prisca, Paschatis puta & Pentecostis, extra quæ Baptismus non aliis, quam qui in extremo mortis periculo versabantur, impertitus fuit. Ex Eusebio hoc ad argumentum nihil admodum notavi. Atque hæc sane recordari me faciunt verborum Ludovici Vives, quæ quondam mirari solebam, ad Cap. XXVII. lib. I. De Civitate Dei. Hæc Augustini sunt: Quid igitur causæ est, cur in iis exhortationibus tempora consumamus, quibus baptizatos alloquendo studeamus accendere sive ad virginalem integritatem, sive ad continentiam vidualem, sive ad ipsam thori conjugalis fidem. Ad quæ Vives: Ne quis fallatur hoc loco, nemo olim sacro admovebatur Baptisterio, nisi adulta jam ætate, & cum idem ipse & sciret, quid sibi mystica illa vellet aqua, & se ablui peteret, nec semel peteret, &c.

Videmus hic *Vivem* plane concordare cum C. Salmasio, P. 494. ad Justum Pacium de Transsubstantiatione; qui ita ibi loquitur: *Primis duobus sæculis nemo Baptismum accipiebat, nisi qui in fide instructus, & doctrina Christi imbutus, testari posset se credere; propter illa verba, QUI CREDIDERIT ET BAPTIZATUS FUERIT. Ergo prius erat credere. Inde ordo Catechumenorum in Ecclesia. Mos etiam tum perpetuus constanter tenuit, ut secundum Baptismum Catechumenis illis statim daretur Eucharistia. Postea [NB] opinio invaluit neminem salvari posse, nisi qui baptizatus fuisset. Ideo & consuetudo nata infantibus Baptismum conferendi.*

Non temperare mihi possum, quin & hæc ipsius optimas observationes subjungam: *Quia aut Catechumenis adultis olim, simul ac loti fuissent Sacro Baptismate, dabatur Eucharistia, nullo interjecto temporis spatio, hoc etiam in infantibus, ut fieret institutum, post Pædobaptismum introductum.*

 Sed

Sed infantes tenelli & recens nati cum in vino & pane communionem non possent accipere, ut in iis, quæ sumere possent, acciperent, receptum est, id est in cibo & potu infantium proprio. Quem infantium primum cibum porro ex Aëtio, ex Ægineta, & Oribasio perdocte adstruit: Tandemque subjungit: *Ex illa igitur credulitate Veterum quod recens in lucem editis pueris dandus esset necessario Baptismus, & in continenti Eucharistia, hic etiam mos ortus est, ut in melle, & lacte eam acciperent, quia non alium cibum, nec alium potum sumere poterant.*

Veruntamen jam Tertulliani ævo traditio Apostolica *in ipsis adultis* habebatur, Lactis ac mellis prægustatio. Ita enim ille cap. 3. de Corona: *Inde suscepti lactis ac mellis concordiam prægustamus.* Ut nempe sic infantiam suam in Christo testarentur. Namque, quod illa non vice Eucharistiæ in adultis essent, ostendunt illa sequentia: *exque eo die lavacro quotidiano* (ne sc. sic abluere viderentur lavacrum Baptismatis) *per totam hebdomadam abstinemus.*

Quibus tunc sic, sine interruptione, subjungit: *Eucharistiæ Sacramentum, & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quam præsidentium sumimus.*

Optime notat interim Celeb. Vitringa, *stata baptizandi tempora à Paschate ad Pentecostem.* Quod uti ex Tertulliano clare liquet, sic etiam ex Socrate, Historiæ Ecclesiasticæ lib. V. cap. 22. ubi ait (dum & de multis aliis ritibus, hîc tali modo, alibi vero alio observatis tractat) Καὶ ἄλλο δὲ ἔθος οἶδα ἐν Θεσσαλίᾳ γινόμενον, ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Πάσχα μόνον βαπτίζουσι. διὸ σφόδρα πλὴν ὀλίγων οἱ λοιποὶ, μὴ βαπτισθέντες ἀποθνήσκουσιν. *Aliam præterea consuetudinem in Thessalia esse cognovi: nimirum ut diebus festi Paschatis duntaxat baptizent. Ob quam causam omnes, paucis admodum exceptis, absque Baptismate moriuntur.*

Qui

Qui Socrates anno circiter 440 post natum Salvatorem scripsit.

Hinc, quæso, perpendat Lector, quam parum hi Thessali Baptismum in adultis, nedum in infantibus, necessarium duxerint. Et hæc erant inter illa quæ alias, manente doctrinæ concordia, mutuo tolerabantur.

Cætera autem, quæ de Nazianzeno affert idem Celeb. Vitringa, in sequentibus (ubi de Catechumenis ago) sibi locum invenient. Optime autem quod idem Celeberr. Vir illud confictum *externum fœdus gratiæ* excludat; hinc namque ulterius destruitur Baptismus infantium, qui cum ipsis simul parentibus jam modo ex Ethnicismo, aut Judæismo conversi baptizabantur.

Plura hûc afferri in rem, de qua agimus, possent: Sed hæc pro hac vice suffecerint, pluraque forsan addam, si aliquis hisce sese opponere non immodeste velit: quod ego circa hæc nemini legem imponere sentiendi aut faciendi velim; sed unicuique liberam relinquam (sicut & debeo) sentiendi ac faciendi potestatem; prout aut hoc aut illud magis Sacræ Scripturæ, propriæque conscientiæ conveniens credat.

EX opinione autem ista quod Baptismus esset ad salutem necessarius, nec quis sine illo salvari posset, exortus quoque fuit atque adauctus *Anabaptismus*: qui jam Tertulliani tempore originem suam habuit, huncque Tertullianum (quantumvis adhucdum circa alia Catholicus) patronum: licet aliàs, sicut vidimus, non tam pro necessitate Baptismi staret, ut infantibus illum impartiri vellet. Verba ipsius super Anabaptismo habentur lib. de Baptismo, cap. XV. *Sane retexam, quod supra omisi; ne imminentes sensus videar intercidere. UNUS OMNINO BAPTISMUS est nobis; tam ex Domini Evangelio, quam ex Apostoli literis: quoniam unus Dominus, & unum Baptisma,*

&

& una Ecclesia in cœlis. Sed circa Hæreticos sane quid custodiendum sit, digne quis retractet? Ad nos enim editum est. Hæretici autem nullum habent consortium nostræ disciplinæ; quos extraneos utique testatur ipsa ademptio communicationis. Non debeo in illis cognoscere, quod mihi est præceptum: quia non idem Deus est nobis & illis; nec unus Christus, id est, idem: ideoque nec Baptismus unus, quia non idem: quem cum rite non habeant, sine dubio non habent: nec cupit numerari, quod non habetur: ita nec possunt accipere, quia non habent. Sed de isto plenius jam nobis in Græco digestum.

Nec solus in ista opinione erat Tertullianus, sed & cum, vel post ipsum Agrippinus, ac cum ipso quoque Concilium Africæ ac Numidio ab hoc Agrippino congregatum: Quod Cyprianus cum in Epistola 71 ad Quintium, tum in alia ad Jubajanum, clare indicat. In priori enim ad hunc modum loquitur: *Quod quidem & Agrippinus, bonæ memoriæ vir, cum cæteris Episcopis suis, qui illo tempore in provincia Africa, & Numidia Ecclesiam Dei gubernabant, statuit, & librato Consilii communis examine firmavit. Quorum sententiam & religiosam, & legitimam, & salutarem fidei, & Ecclesiæ Catholicæ congruentem, nos etiam secuti sumus.*

In posteriori (ad Jubajanum) hisce verbis utitur: *Apud nos autem non nova, aut repentina res est, ut baptizandos censeamus eos, qui ab Hæreticis ad Ecclesiam pervenerint: cum multi jam anni sint & longa ætas, ex quo sub Agrippino, bonæ memoriæ viro, convenientes in unum episcopi plurimi hoc statuerunt.*

Hinc quoque Epist. 70, sententiam illam vocat *non novam*, sed *ab antecessoribus ejus statutam, atque à se observatam.* Interim non ad Apostolica tempora, nedum ad Apostolos ipsos, provocare audet.

Sy-

Synodum quoque habitam fuisse hujus Cypriani tempore, imo & alteram post hanc; quin & tertiam super Anabaptismo, ac quidem (si simul numeretur illa sub Agrippino, jam annis duobus post Tertulliani mortem, i. e. anno 217.) quartam, clare ex ipso Cypriano innotescit. De Agrippini Synodo jam locuti sumus, de altera illa, quæ prima Cypriani sub Episcopatu, seu primatu fuit, ita ipse Epist. 70. (cum sociis 231.) ad Januarium & cæteros Numidiæ Episcopos: *Cum simul in Concilio essemus, fratres charissimi, legimus literas vestras, quas ad nos fecistis de iis, qui apud hæreticos ac schismaticos baptizari videntur, an ad Ecclesiam Catholicam, quæ una est, venientes baptizari debeant. De qua re quanquam & ipsi illic veritatem & firmitatem Catholicæ regulæ teneatis; tamen, quoniam consulendos nos pro communi dilectione existimastis, sententiam nostram non novam promimus, sed JAM PRIDEM ab antecessoribus nostris statutam, & à nobis observatam vobiscum pari consensione conjungimus: censentes scilicet, & pro certo tenentes, neminem foris baptizari extra Ecclesiam posse, &c.*

Posterioris, seu secundæ meminit Epist. 73. ad Jubajanum hoc modo: *Et nunc quoque, cum in unum convenissemus, tam Provinciæ Africæ, quam Numidiæ Episcopi septuaginta & unus, hoc idem denuo nostra sententia firmavimus, statuentes unum Baptisma esse, quod sit in Ecclesia Catholica constitutum, ac per hoc non REBAPTIZARI* [ita enim partes adversæ loquebantur] *sed baptizari à nobis. Quicunque ergo ab adultera & prophana aqua veniunt, abluendi sunt & sanctificandi salutaris aquæ veritate. Nec nos movet, frater charissime, quod in literis tuis complexus es; Novatianenses rebaptizare eos, quos à nobis sollicitant: quando ad nos omnino non pertineat quid hostes Ecclesiæ faciant, dummodo teneamus ipsi potestatis nostræ honorem, & rationis ac veritatis firmitatem. Nam Novatianus Simiarum more, quæ cum homines non sint, homines*

tamen imitantur, vult Ecclesiæ Catholicæ auctoritatem sibi & veritatem vindicare, quando ipse in Ecclesia non sit. Imo adhuc insuper contra Ecclesiam rebellis & hostis extiterit; sciens enim unum esse Baptisma, hoc unum sibi vindicat, ut apud se esse Ecclesiam dicat, & nos hæreticos faciat. Nos autem, &c.

At tertiam non ex solis Africæ ac Numidiæ, verum & ex Mauritaniæ Episcopis N°. 87. compositam, pro magna parte hîc inseram: ut videamus ex illa, qualibus ac quantis argumentis huic Anabaptismo suppetias ire studuerint. Neque Aur. Augustinum libris 6 ac 7 contra Donatistas, hoc Concilium totum inserere tæduit, ac singulis horum Episcoporum sententiis *suas opponere rationes.* Hæc itaque ex illa Synodo excerpere volui:

Cum in unum Carthagine convenissent Calend. Septembris Episcopi plurimi ex provincia Africa, Numidia, Mauritania, cum Presbyteris & Diaconibus, presente etiam plebis maxima parte, & lecta essent literæ Jubajani ad Cyprianum facta, item Cypriani ad Jubajanum rescripta, de hæreticis baptizandis, quidque postmodum Cypriano Jubajanus idem rescripserit, Cyprianus dixit: Audistis, collegæ dilectissimi, quid mihi Jubajanus coëpiscopus noster scripserit, consulens mediocritatem nostram de illicito & profano hæreticorum Baptismo; & quod ego ei rescripserim; censens scilicet, quod semel atque iterum & sæpe censuimus, hæreticos ad Ecclesiam venientes Ecclesiæ Baptismo baptizari & sanctificari opportere. Item lectæ sunt vobis & aliæ Jubajani literæ, quibus pro sua sincera & religiosa devotione ad Epistolam nostram rescribens, non tantum consensit, sed etiam instructum se esse gratias egit. Superest ut de hac ipsa re singuli quid sentiamus proferamus: neminem judicantes, aut à jure communionis aliquem, si diversum senserit, amoventes. Neque enim quisquam nostrûm Episcopum se esse Episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit,

adigit, quando habeat omnis Episcopus pro licentia libertatis & potestatis suæ, arbitrium proprium, tamque judicari ab alio non possit, quam nec ipse potest alterum judicare. Sed exspectemus universi judicium Domini nostri Jesu Christi, qui unus & solus habet potestatem & præponendi nos in Ecclesiæ suæ gubernatione, & de actu nostro judicandi.

CÆCILIUS à BILTA dixit:

EGo unum Baptisma in Ecclesia sola scio, & extra Ecclesiam nullum. Hic erit unum, ubi spes vera est, & fides certa; sic enim scriptum est: una fides, una spes, unum Baptisma: non apud hæreticos, ubi spes nulla est, & fides falsa, ubi omnia per mendacium aguntur, ubi EXORCIZAT Dæmoniacus, sacramentum interrogat, cujus os & verba cancer emittunt; fidem dat infidelis; veniam delictorum tribuit sceleratus, & in nomine Christi tingit Anti-Christus; benedicit à Deo maledictus: vitam pollicetur mortuus: pacem dat impacificus: Deum invocat blasphemus: sacerdotium administrat prophanus: ponit altare sacrilegus. Ad hæc omnia accedit & illud malum, ut ANTISTITES DIABOLI *audeant Eucharistiam facere, aut qui illis assistunt, dicant hæc omnia falsa esse de hæreticis. Ecce ad qualia cogitur Ecclesia, et sine Baptismo ac venia delictorum communicare compellitur. Quam rem, fratres, fugere ac vitare debemus, & à tanto scelere nos separare, & unum Baptisma tenere, quod soli Ecclesiæ à Deo concessum est.*

PRIMUS à MISGIRPA dixit:

CEnseo omnem hominem ab hæresi venientem baptizandum. frustra enim illic putat se esse baptizatum; cum non sit Baptisma, nisi in Ecclesia unum, & verum: quia & Deus unus, & fides una, & Ecclesia una est, in qua stat unum Baptisma & sanctitas, & cætera. Nam quæ foris exercentur, nullum habent salutis effectum.

 PO-

POLYCARPUS ab ADRUMETO dixit:

Qui hæreticorum Baptisma probant, nostrum evacuant.

NONATUS à THAMULGADE dixit:

Licet sciamus omnes Scripturas sibi testimonium reddere de salutari Baptismo, DEBEMUS tamen fidem nostram exprimere; HÆRETICOS & SCHISMATICOS ad Ecclesiam venientes, qui Pseudobaptizari videntur, debere eos in fonte perenni baptizari. Et ideo secundum testimonium scripturarum, & secundum decretum collegarum nostrorum sanctissimæ memoriæ virorum, omnes Schismaticos & Hæreticos, qui ad Ecclesiam conversi sunt, baptizari, sed & eos, qui ordinati videbantur, inter Laicos recipi.

NEMESIANUS à THUBUNIS dixit:

Baptisma, quod dant Hæretici & SCHISMATICI, non esse verum, ubique in Scripturis Sanctis declaratum est. Quoniam ipsi præpositi eorum falsi Christi sunt, & falsi Prophetæ, dicente Deo per Salomonem: Qui fidus est in falsis, hic pascit ventos: idem autem ipse sequitur aves volantes. Deserit enim vias vineæ suæ, à semitis vero agelli sui erravit. Ingreditur autem per avia loca & arida: & terram destinatam in sitim: contrahit autem manibus infructuosa. Et iterum: ab aqua aliena abstine te, & de fonte alieno ne biberis, ut longum vivas tempus, adjiciantur etiam tibi anni vitæ. Et in Evangelio divina sua voce Dominus noster Jesus Christus locutus est dicens: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Hic est Spiritus, qui ab initio ferebatur super aquam. Neque enim Spiritus sine aqua operari potest, neque aqua sine Spiritu. Male ergo sibi interpretantur, ut dicant, quod per manus impositionem Spiritum Sanctum accipiant, & sic recipiantur: cum mani-

manifestum sit utroque sacramento debere eos renasci in Ecclesia Catholica. Tunc quippe poterunt filii Dei esse, dicente Apostolo: Curantes servare unitatem Spiritus in conjunctione pacis: unum corpus & unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestra: unus Dominus, una fides, unum Baptisma, unus Deus. HÆC OMNIA ECCLESIA CATHOLICA LOQUITUR.

Hæc gustus gratia dicta sunto, quum tota illa Synodus, seu sententiæ ab unoquoque horum Episcoporum lectu dignissimæ sint, ut inde conspiciamus, *quò discordia cives deduxerit miseros.*

Ac quidem ex hisce jam allatis, *Hæreticos* haberi *Dæmoniacos*, i.e. *Diabolo obsessos*, ipsorumque Episcopos ac Presbyteros, *Antistites Diaboli*: tum & *schismaticos* eodem ordine cum *Hæreticis* haberi cæperunt, sicque simul ipsis conjungi: hincque ex sententia horum Episcoporum, seu membrorum Synodi, æque esse baptizandos: quum & Martyr Petrus ab Hippone dixerit: *Cum Baptisma unum sit in Catholica Ecclesia, manifestum est, non posse extra Ecclesiam baptizari. Et ideo in hæresi tinctos, sive in Schismate, venientes ad Ecclesiam censeo baptizari opportere.* Dum interim Augustinus (qui circa hæc plane contrarium sentit) dicat Homilia. 11. super Matthæo: *Schismaticos non fides diversa facit, sed communionis disrupta societas*; neque aliter alibi loquatur ipse Cyprianus, dum de rupta Fraternitate loquitur.

Interim Hæreticos quippe (ut jam vidimus) Dæmoniacos, *sicut aque Schismaticos* (quod notandum) esse exorcizandos simul & baptizandos, censet *ibi Crescens à Cirta*; his verbis: *Censeo omnes hæreticos & schismaticos, qui ad Catholicam Ecclesiam voluerint venire, non ante ingredi nisi exorcizati & baptizati prius fuerint; exceptis his, qui in Eccle-*

clesia Catholica fuerint ante baptizati : ita tamen ut PER MANUS IMPOSITIONEM in pœnitentiam Ecclesiæ reconcilientur.

Neque mirum; quum ex sententia Secundini à Cedias *ii, qui ab Ecclesia exeunt*, [inter quos & Schismatici numerantur] *indubitanter hostes Christi, atque Antichristi nominati sint :* quod testimonio Joan. Apostoli firmare is nititur.

Ac cur non Antichristi illi habendi, qui, asserente Vincentio à Thibari, *pejores Ethnicis sunt.* Ita enim iste *: Hæreticos scimus esse pejores quam Ethnicos. Si ergo conversi ad Dominum venire voluerint, habemus utique regulam veritatis, quam Dominus præcepto Divino mandavit Apostolis, dicens: Ite, in nomine meo manum imponite, Dæmonia expellite. Et alio loco : Ite, & docete gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ergo primo per manus impositionem IN EXORCISMO, secundo per Baptismi regenerationem tunc possunt ad Christi pollicitationem venire. Aliàs autem fieri censeo non debere.*

Cur autem Hæretici pejores sint Ethnicis, hanc bellam rationem reddit *Saturninus à Tucca his verbis* : *Gentiles, quamvis idola colant, tamen summum Deum patrem Creatorem COGNOSCUNT ac confitentur, in hunc Marcion blasphemat*, &c.

At præter Marcionem plurimæ Hæreticorum (saltem ita appellatorum) sectæ erant; & inter illos (ut infra videbimus) qui tantum levi argumento ab Ecclesia Catholica differebant*:* quique, si hujus ratiocinatio valeret, omnes illi pejores Ethnicis, ac Deum Patrem, &c. abnegantes haberi debebant.

Ac quamvis ipsi confiterentur hi Episcopi consuetudinem Christianorum Catholicorum jam ab antiquo aliam fuisse, tamen consuetudinem hic minime considerandam censebant. Unde *Saturninus ab Avitinis* dixit : *In Hæreticis*

sine

sine Ecclesiæ Baptismo admittendis, nemo consuetudinem rationi & veritati præponat: quia consuetudinem ratio & veritas semper excludit. Atque *Honoratus à Tucca* non inferiora secutus, ita: *Cum Christus veritas sit, magis veritatem quam consuetudinem sequi debemus*, &c. Quasi ipse Christus Hæreticos baptizandos esse jussisset; & tamen perversa consuetudo introducta fuisset.

Nec tamen hæc opinio à solis Africanis defensa fuit; sed & in Ægyptum ex Africa, & in Asiam minorem penetravit. Hinc enim Dionysius Alexandrinus, Epistola ad Xystum (Euseb. lib. 7. cap. 4. Historiæ Ecclesiasticæ) ita loquitur: *Scias autem nunc frater, unitas esse cunctas per Orientem & adhuc ulteriores Ecclesias, quæ antea divisæ à se invicem fuerunt. Concordes sunt omnes ubique Ecclesiarum præsides, vehementer gaudentes super pace, quæ præter exspectationem est facta. Demetrianus Antiochiæ, Theoctistus Cæsareæ, Mezabantes Hierosolymis, Marinus Tyri, mortuo Alexandro, Heliodorus Laodiceæ, post obitum Thelimydris, Helenus Tarsi, & cunctæ Ecclesiæ Ciliciæ; Firmilianus & omnis Cappadocia: solos autem præclariores Episcopos nominavi, ne Epistolam prolixiorem & narrationem molestam redderem. Universa Syria, & ipsa Arabia, quibus singulis contenti estis, & quibus jam scribitis, & Mesopotamia, Pontus etiam & Bithynia, & ut in summa dicam, exultant ubique omnes, in concordia & fraterna dilectione Deum glorificantes.*

Sic idem ille Dionysius testatur, & Iconii, & Synnadis; in Phrygia nempe, in Galatia atque in Cappadocia ac Cilicia, hunc eundem morem obtinuisse: in qua re & Firmilianus (ad Cyprianum data Epistola) ei astipulatur. Verba autem Dionysii, apud Eusebium lib. 7. cap. 6. legi possunt; sicut cap. VIII. in exemplo senis apud Hæreticos baptizati, quem ipse denuo baptizare non ausus,

absque

absque Baptismo tali (quamvis is illum flagitaret) ad Communionem corporis Christi adhibuerat.

At quam facile homines, qui non per omnia cum Orthodoxis illis (quos nunc non pro Orthodoxis, circa cuncta doctrinæ capita haberemus) sentiebant, pro Hereticis habiti fuerint; ostendunt Imperatores Christiani: sicut ex hoc sequenti edicto patet, quod Cod. Justin. lib. I, titulo V. habetur:

IMPP. GRATIANUS, VALENTIN. ET THEOD. A.A.A. AD HESPERIUM PR. P.

Omnes vetitæ legibus Divinis & Imperialibus constitutionibus hæreses perpetuo quiescant.

¶ *Nemo ulterius conetur quæ repererit profana præcepta vel docere, vel discere; nec Antistites earundem audeant fidem insinuare, quam non habent: nec ministros creare, qui non sunt. Nec per conniventiam Judicantium, omniumque, quibus per constitutiones paternas super hoc cura mandata est, ejusmodi audacia negligatur, & crescat.* 1¶ *HÆRETICORUM autem vocabulo continentur, & latis adversus eos sanctionibus succumbere debent, qui* [NB] *VEL LEVI ARGUMENTO à judicio Catholicæ religionis, & tramite, detecti fuerint deviare.* Dat. III. Non. *August. Mediolani, Ausonio & Olybrio Conss.* 379.

Si quis jam nosse velit quænam Sanctiones aut Leges in illos statutæ fuerint, viderit is hoc sequens edictum, quod novem annis post ab Arcadio & Honorio Impp. latum fuit: ne de edicto Impp. Constantini, Constantii ac Constantis, quod a°. 326. Constantino A. VII. & Constantio Conss. prodiit loquar.

IMPP.

IMPP. ARCAD. & HONOR. A.A. CLEARCHO PRÆFECTO URBI.

Cuncti Hæretici procul dubio noverint omnia sibi loca adimenda esse : sive sub Ecclesiarum nomine teneantur, sive Diaconica appellentur, vel etiam Decanica : sive in privatis ædibus, vel locis hujusmodi cœtibus copiam præbere videantur : his ædibus, vel locis privatis, Ecclesiæ Catholicæ vindicandis. 1¶ *Ad hoc interdicatur his omnibus ad litanias faciendas nocte, vel die coire profanis conventibus : statuta videlicet condemnatione centum librarum auri contra officium sublimitatis tuæ ; vel præsidiale, quinquaginta, si quid hujusmodi fieri vel in publico, vel in privatis ædibus concedatur. Dat. V. Non. Martii Arcadio IV. & Honorio, A. A. Conss.*

At cum sepulchris (familiaribus saltem, ac gentilitiis) etiam (præterquam quod hæreditates adire non possent, aliis privilegiis ac commodis privati essent, etiam capitis pœna in ipsos constituta) ipsis interdictum esset, Imperator Martianus hoc contra edictum emanavit:

IMPERATOR MARTIANVS.

Ἀνθρώπινον καὶ ὅσιον λογισάμενοι, τοὺς αἱρετικοὺς ἐπιτρέπομεν θάπτεσθαι ταῖς νενομισμέναις ταφαῖς.

Humanum ac pium hoc arbitrati Hæreticos permittimus sepeliri legitimis sepulchris. D. Constantinop. id. August. Constant. & Rufo Conss. 457.

Interim ut ex ejusdem V tituli constitutione 12. patet, manebat ista sententia : *Omnis non Orthodoxus est Hæreticus.*

Verum enim vero, ut rursum paulo altius, atque ad Cypriani tempora, adscendamus, non omnes Orthodoxi in eadem erant opinione. Nam certe Romanus Episcopus Ste-

 phanus

phanus talia ſentientibus opponebat veterem (ut vidimus) conſuetudinem, ceu traditionem Apoſtolicam: quam tamen ut non Apoſtolicam rejiciebat Cyprianus; qui bene longam, ſuper hac controverſia, ad hunc Stephanum Epiſtolam ſcripſit, quæ inter Cyprianicas n°. . . . . eſt. Sed, quamvis magno cum fervore hæc quæſtio Cypriani tempore agitata fuerit: fervor ille ſenſim deferbuit, atque obtinuit tandem rurſus *vetus conſuetudo*. Diſtinguebant tamen poſteriores, inprimis Catholici Chriſtiani, inter Hæreticos atque Hæreticos, ſicut ex Conciliis, Niceno, Laodiceno, & Conſtantinopolitano primo liquet. Neque obſervabant Anabaptiſmum in Arianis (ſicut ex Concilio Arelatenſi primo patet) quod illi quoque, licet aliter ac Catholici ſentientes, in Nominibus Patris, Filii, ac Spiritus Sancti baptizarent.

Quod ad Nicæum concilium attinet, id Canone 8 ita loquitur: Περὶ δὲ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἑαυτοὺς καθαρούς ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς, μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ. πρὸ πάντων δὲ τοῦτο ὁμολογῆσαι αὐτοὺς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόγμασι, τουτέστι καὶ διγάμοις κοινωνεῖν, καὶ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπτωκόσιν. ἐφ' ὧν καὶ χρόνος τέτακται, καὶ καιρὸς ὥρισται. ὥστε αὐτοὺς ἀκολουθεῖν, ἐν πᾶσι, τοῖς δόγμασι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. ἔνθα μὲν οὖν πάντες εἴτε ἐν κώμαις, εἴτε ἐν πόλεσιν αὐτοὶ μόνοι εὑρίσκοιντο χειροτονηθέντες, οἱ εὑρισκόμενοι ἐν τῷ κλήρῳ ἔσονται ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι. εἰ δὲ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ὄντος, προσέρχονταί τινες, πρόδηλον ὡς ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας ἕξει τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου. ὁ δὲ ὀνομαζόμενος παρὰ τοῖς λεγομένοις καθαροῖς, τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἕξει. πλὴν εἰ μὴ ἄρα δοκοίη τῷ ἐπισκόπῳ τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματος αὐτὸν μετέχειν. εἰ δὲ τοῦτο αὐτῷ μὴ ἀρέσκοι, ἐπινοήσει τόπον ἢ χωρ-

χωρεπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου, ὑπὲρ τοῦ ἐν τῷ κλήρῳ ὅλως δοκεῖν εἶναι, ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν.

De his, qui se CATHOROS, id est puros nominant, si aliquando ad Catholicam & Apostolicam Ecclesiam redierint, visum est Sanctæ & magnæ Synodo, ut accepta manuum impositione, sic in Clero maneant. Præ omnibus autem eos scripto profiteri opportet, quod consentiant, ac sequantur dogmata Ecclesiæ Catholicæ, & Apostolicæ, id est & cum Digamis communicare, & his qui in persecutione lapsi sunt; quibus etiam tempus constitutum est, & opportunitas definita, ut in omnibus sequantur dogmata Catholicæ Ecclesiæ. Ubicunque autem, sive in vicis, sive in civitatibus, ipsi soli inventi fuerint ordinati, qui inveniuntur in Clero, in eodem ordine permaneant. Si autem Catholicæ Ecclesiæ Episcopo aut Presbytero existente quidam accedunt, manifestum est, quod Episcopus Ecclesiæ dignitatem Episcopi habeat. Qui autem apud eos, qui dicuntur Cathari, nominatur Episcopus, habeat honorem Presbyteri, nisi forte placuerit Episcopo nominis honorem illi concedere. Si hoc autem ei minime placuerit, inveniat ei locum Chorepiscopi, aut Presbyteri, ut in Clero omnino esse videatur; ne in civitate duo sint Episcopi.

At Canone XIX. de *Paulianistis*, *seu Samosatenianis*, hoc modo statuunt: Περὶ τῶν Παυλιανισάντων, εἶτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτίθειται ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος· εἰ δέ τινες τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξητάσθησαν, εἰ μὲν ἄμεμπτοι καὶ ἀνεπίληπτοι φανεῖεν, ἀναβαπτισθέντες χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου. εἰ δὲ ἡ ἀνάκρισις ἀνεπιτηδείους αὐτοὺς εὑρίσκοι, καθαιρεῖσθαι αὐτοὺς προσήκει. ὡσαύτως δὲ περὶ τῶν Διακονισσῶν, καὶ ὅλως περὶ τῶν ἐν κανόνι ἐξεταζομένων ὁ αὐτὸς τύπος παραφυλαχθήσεται. ἐμνήσθημεν δὲ τῶν Διακονισσῶν τῶν ἐν τῷ σχήματι ἐξετασθεισῶν, ἐπεὶ μηδὲ χειροθεσίαν τινὰ ἔχωσι, ὥστε ἐξάπαντος ἐν τοῖς λαϊκοῖς αὐτὰς ἐξετάζεσθαι.

De PAULIANISTIS, si ad Ecclesiam Catholicam confugerint, definitum est eos omnino REBAPTIZARI. Si qui verò præterito tempore in Clero fuerint, siquidem inculpati & irreprehensibiles, REBAPTIZATI ordinentur ab Episcopo Catholicæ Ecclesiæ. Si vero examinati, minus apti deprehensi fuerint, deponi eos convenit. Similiter autem & de Diaconissis, & omnino de his, qui sub Canone versantur, eadem forma servabitur. Diaconissarum autem meminimus, quæ in habitu quidem esse censentur: quia vero nullam manus impositionem habent, ut omnino inter laicos ipsæ deputentur.

Agnoscunt hîc hi Patres *Anabaptismum*, quem Cyprianus, sociique ipsius, quamvis ipsorum Baptismus in Hæreticis, &c. conversis revera idem fuerit, ratione nominis, non agnoscunt: licet hi tales, si Clerici jam inter Hæreticos fuissent, atque inter Catholicos tales permanere vellent, rebaptizarent.

Laodiceni Patres hæc de Hæreticis, per illos nominatis, statuunt Can. VII. Περὶ δὲ τῶν, τοὺς ἐκ τῶν αἱρέσεων, τουτέστι ναυατιανῶν ἤτοι Φωτεινιανῶν ἢ τεσσαρεσκαιδεκατιτῶν, ἐπιστρεφομένους, ἤ τε πιστοὺς τοὺς παρ᾽ ἐκείνοις. μὴ προσδέχεσθαι πρὶν ἀναθεματίσωσι πᾶσαν αἵρεσιν, ἐξαιρέτως δὲ ἐν ᾗ κατείχοντο. καὶ τότε λοιπὸν τοὺς λεγομένους παρ᾽ αὐτοῖς πιστοὺς, ἐκμανθάνοντας τὰ τῆς πίστεως σύμβολα, χρισθέντας τε τῷ ἁγίῳ χρίσματι, οὕτω κοινωνεῖν τῷ μυστηρίῳ τῷ ἁγίῳ.

De his qui ab Hæreticis, id est Novatianis, aut Photinianis, aut Tessarescædecatitis, sive baptizati sint illi, sive Catechumeni: non ante suscipiantur, quam omnes hæreses anathematizent, & præcipue illam qua detinebantur. Et tum demum hi, qui apud eos dicebantur fideles nostræ doceantur fidei Symbolum, & uncti sancto Chrismate sic mysteriis communicent sacrosanctis.

Tum quoque Canon. VIII. Περὶ τῶν, τοὺς ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν λεγομένων

γομένων Φρυγῶν ἐπιστρέφοντας, εἰ καὶ ἐν κλήρῳ νομιζομένῳ παρ᾽ αὐτοῖς τυγχάνοιεν, εἰ καὶ μέγιστοι λέγοιντο, τοὺς τοιούτους μετὰ πάσης ἐπιμελείας κατηχεῖσθαί τε καὶ βαπτίζεσθαι ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπων τε καὶ πρεσβυτέρων.

De his, qui convertuntur ab hæresi, quæ dicitur Cataphrygarum, etsi in Clero, qui apud eos esse creditur, fuerint, etsi MAXIMI dicantur; hos sub omni diligentia ab Episcopis Ecclesiæ, vel Presbyteris, instrui & baptizari conveniet.

Denique Concilium Constantinopolitanum, Can. VII, ita loquitur: Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζομένων ἀπὸ αἱρετικῶν, δεχόμεθα κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην ἀκολουθίαν καὶ συνήθειαν. Ἀρειανοὺς μὲν καὶ μακεδονιανοὺς καὶ σαββατιανοὺς καὶ ναυατιανοὺς τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς καθαροὺς καὶ ἀρίστους καὶ τοὺς τεσσαρεσκαιδεκατίτας ἤγουν τετραδίτας, καὶ ἀπολλιναριστὰς δεχόμεθα διδόντας λιβέλλους καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν, μὴ φρονοῦσαν ὡς φρονεῖ ἡ ἁγία τοῦ θεοῦ Καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία. καὶ σφραγιζομένους ἤτοι χριομένους πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ τό τε μέτωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς ῥῖνας καὶ τὸ στόμα καὶ τὰ ὦτα. καὶ σφραγίζοντες αὐτοὺς λέγομεν, σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. Εὐνομιανοὺς μέντοι τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους, καὶ μοντανιστὰς τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ σαβελλιανοὺς τοὺς υἱοπατορίαν διδάσκοντας, καὶ ἕτερά τινα χαλεπὰ ποιοῦντας, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας αἱρετικοὺς (ἐπειδὴ πολλοί εἰσιν ἐνταῦθα, μάλιστα οἱ ἀπὸ τῆς γαλατῶν χώρας ἐρχόμενοι) πάντας τοὺς ἀπ᾽ αὐτῶν θέλοντας προστίθεσθαι τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ὡς ἕλληνας δεχόμεθα, καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς Χριστιανούς, τὴν δὲ δευτέραν κατηχουμένους, εἶτα τῇ τρίτῃ ἐξορκίζομεν αὐτοὺς μετὰ τοῦ ἐμφυσᾷν τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ εἰς τὰ ὦτα. καὶ οὕτως κατηχοῦμεν αὐτούς, καὶ ποιοῦμεν χρονίζειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν γραφῶν. καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν.

Eos, qui ex hæreticis rectæ fidei & parte eorum, qui salvantur, ad-

adhærere cupiunt, admittimus secundum subjectum ordinem & consuetudinem. Arianos quidem & Macedonianos, & Sabbatianos, & Novatianos, qui se puros & optimos vocant, & Quartodecimanos sive Quaterniarios, & Apollinaristas recipimus, dantes quidem libellos, & omnem hæresim execrantes, quæ non conveniat cum Sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesiâ. Et signatos sive unctos primum sacro unguento, & frontem, & oculos, & os, & aures: & eos signantes dicimus: signaculum doni Spiritûs Sancti. Eunomianos autem, qui UNA IMMERSIONE baptizantur: Item Montanistas, qui hîc vocantur Phryges, & Sabellianos, qui eundem esse patrem & filium opinantur, & alia quædam indigna faciunt: aliasque omnes hæreses (quoniam hic multi sunt hæretici, & maxime qui & Galatarum regione veniunt) quicunque ex his rectæ fidei adscribi volunt, velut paganos admittimus: ac primò quidem die eos Christianos designamus, altero Catechumenos, dein tertio die adjuramus eos, ter simul in faciem eorum & aures insufflando. Et sic instituimus & erudimus eos, damusque operam, ut longo tempore in Ecclesia versentur, & audiant scripturas: & tunc eos baptizamus.

Tandem afferamus Concilii Arelatensis primi Canon. 8. qui ita habet, *de Arianis, qui propria lege sua utuntur, ut rebaptizentur placuit. Si ad Ecclesiam aliqui de hac hæresi venerint, interrogent eos nostræ fidei sacerdotes symbolum, & si præviderint in Patre, Filio, & Spiritu Sancto eos baptizatos, manus tantum eis imponatur, ut ACCIPIANT SPIRITUM SANCTUM. Quod si interrogati non responderint hanc Trinitatem, non baptizentur.*

Secundi Concilii Arel. Can. XVI. habet: *Fotinianos sive Paulianistas secundum Patrum statuta baptizari opportet.*

Can. XVII. *Bononianos autem ex eodem errore venientes (quos sicut Arianos baptizari in Trinitate*

tate manifestum est) dum interrogati fidem nostram ex toto corde confessi fuerint, cum Chrismate & manus impositione in Ecclesiam recipi sufficit.

Post Catholicos ἀναβαπτίζοντας illos, qui ipsis vel Hæretici, vel (quandoque etiam) Schismatici erant, transeamus ad istos Hæreticos, qui vice versa, ac quasi ex talionis lege, Catholicos rebaptizabant.

Primi illorum fuere Novatiani: quod sicut à Catholicis habebantur pro Schismaticis, propter opinionem scilicet super Lapsis ac Libellaticis (i. e. illis, qui in persecutione securitatem pecunia sua per libellos obtinuerant, quasi Ethnici forent, cum tamen essent Christiani:) an tales nimirum, mediantibus Martyrum precibus, essent iterum pœnitentes suscipiendi, an vero Ecclesiæ regulis super pœnitentia factis essent subjiciendi, &c. Novatianis statuentibus illos ob Martyrum intercessiones non statim esse suscipiendos. Hi quoque cum viderent se pro hæreticis haberi, istosque, qui ab ipsis baptizati fuerant, ac postea ad Catholicos redibant, novo Baptismo iterum baptizari; sic vice versa illos, qui à Catholicis ad ipsorum cœtum transibant, æque rebaptizabant: nec magis Catholicorum Baptismum pro vero ac legitimo habebant, quam illorum Baptismum Catholici.

Idem & in Donatistis locum habebat: ut qui simili modo à Catholicis baptizatos rebaptizabant.

Hinc enim Augustinus libro de Hæresibus, hæresi 69. *Audent etiam (Donatistæ) rebaptizare Catholicos, ubi se amplius hæreticos esse firmarunt; cum Ecclesiæ Catholicæ universæ placuerit, nec in ipsis Hæreticis Baptisma commune rescindere.*

Nempe jam ante Augustini tempus, imo diu, Catholici non amplius omnes sine discrimine rebaptizabant hæreticos (quamvis & essent Augustini tempore, quos reba-

baptizabant, Paulianos nempe, & alios quosdam.

Sed ipso fere Cypriano vivente, plurimi inter illos, qui cum ipso hunc anabaptismum urserant, veterem consuetudinem denuò amplexi sunt; uti Hieronymus testatur, Dialogo contra Luciferianos, hoc modo: *Conatus est B. Cyprianus lacus contritos fugere, bibere de aqua aliena, & idcirco hæreticorum baptisma reprobans, ad Stephanum tunc Romanæ urbis Episcopum, qui a B. Petro decimus sextus fuit, super hac re Africanam Synodum. . . . Sed conatus ejus frustra fuit. Denique illi ipsi Episcopi, qui rebaptizandos hæreticos cum ipso statuerant, ad antiquam consuetudinem revoluti, novum emisere decretum.*

Arrianos autem rebaptizasse illos, qui à Catholicis ad ipsos deficerent, cum ex Augustini hæresi XLIX. ad Quodvultdeum Episcopum, patet; ubi ita habet: *Rebaptizari quoque ab his* [Arrianis] *Catholicos novimus: utrum & non Catholicos nescio*; tum ex Lib. *de quinque Hæresibus*, sub finem.

De Aëtianis sive Anomæis idem testatur Epiphanius hæresi 76. hoc modo: Ὁ τούτων διάδοχος Εὐνόμιός τις ψευδωνύμως καλούμενος, ἔτι καὶ δεῦρο παρίων τῷ βίῳ, μέγα καὶ κακὸν τόλμημα ἀναβαπτίζει τοὺς ἤδη βαπτισθέντας, οὐ μόνον τοὺς ἀπὸ ὀρθοδόξων πρὸς αὐτὸν ἐγχομένους, καὶ αἱρέσεων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπ' αὐτῶν Ἀρειανῶν. *Horum (Aëtianorum) successor Eunomius falsò nomine ita appellatur, qui adhuc in vita superest, magnum & temerarium (quod est) flagitium, jam baptizatos rebaptizat; ac non solum eos, qui ab Orthodoxis, & hæresibus quoque, ad ipsum transeunt: sed etiam qui ab ipsis Arrianis.*

Damnabant interim Leges Cæsareæ hæreticos illos, qui Orthodoxos rebaptizabant. Sic enim Impp. Valent. Valens & Gratianus; sive ut reponendum censet Gothofredus: *Valens, Gratianus & Valentinianus. A. A. A. ad Flavianum Vicarium Africæ.* An-

Antistitem, qui sanctitatem Baptismatis illicita usurpatione geminaverit, Sacerdotio indignum esse censemus. Eorum enim condemnamus errorem, qui Apostolorum praecepta calcantes, Christiani nominis Sacramenta sortitos alio rursus Baptismate non purificant, sed incessant lavacri nomine polluentes. Datum XVI, Cal. Novemb, Constant. Gratiano A. IIII. & Merobaude Consf. 377. Ad hæreticos autem spectat sequens edictum:

IMPP. HONOR & THEOD. A.A. ANTHONIO PRÆFECTO PRÆTORIO.

Si quis rebaptizare quempiam de ministris Catholicæ sectæ fuerit detectus, una cum eo, qui piaculare crimen commisit, (SI TAMEN CRIMINIS PER ÆTATEM CAPAX SIT) & hic cui persuasum sit, ultimo supplicio percellatur. Dat. XII. Calend. Aprilis Constant. Lucio V. C. Conf. 413.

Sic quoque hoc sequens :

IMPP. THEODOSIUS & VALENT. A.A. FLORENTIO PRÆFECTO PRÆTORIO.

Nulli hæreticorum danda licentia est, vel ingenuos, vel SERVOS PROPRIOS, qui Orthodoxorum sunt initiati mysteriis, ad suum rursus Baptisma deducendi, necnon illos, quos emerint, vel qualitercunque habuerint, necdum suæ superstitioni conjunctos, prohibendi Catholicæ sequi religionem Ecclesiæ. Quod qui fecerint, vel, cum sit ingenuus, in se fieri passus sit, vel factum non detulerit, exilio, ac decem librarum auri multa damnabitur: Testamenti & donationis faciendæ utrisque denegandа licentia. Quæ omnia ita custodiri decernimus, ut nulli judicum liceat delatum ad se crimen minori, aut nulli coercitioni mandare: nisi ipse idem pati velit, quod aliis dissimulando concesserit. Datum III. Calend. Jun. Constantinopoli, Felice & Tauro Consf. 428.

TEmperare mihi nequeo, dum de Origine Baptiſmi, Pædobaptiſmi, tum & Anabaptiſmi, loquor, quin aliquid addam de Catechumenis veteris Eccleſiæ, eorumque catecheſi: quæ, certe, in infantibus locum habere non potuit. Verum, ſicut iſta tractatio de Catecheſi, ac Catechumenorum gradibus hîc magis ad rem facit; ſic & alii ritus ac circumſtantiæ, huc aliquatenus facientes, alibi forſan, ac meliori data occaſione, ſibi locum reperient; ubi ſcilicet (ſi Deus mihi vitam commodamque occaſionem ſua bonitate præbeat) omnes Veteris Eccleſiæ ritus ac ceremonias; tum & munera Eccleſiaſtica Apoſtolorum, Evangeliſtarum, Epiſcoporum, Metrapolitanorum, &c. tum & minoris gradus Clericorum; ipſorumque tam ex Judæiſmo quam ex Ethniciſmo, tractare ac pro viribus pertractare conabor. Vox κατηχέμενος reperitur in Scriptura Novi Teſtamenti; ut Lucæ I. v. 4. Ἵνα ἐπιγνῷς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν. Sic & Act. XVIII. 25. de Apollo: οὗτος ἦν κατηχημένος τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου: tum & XXI. 24. Rom. II. 18. 1. Cor. XIV. 19. tandemque Gal. VI. v. 6. ſed non plane eodem ubique ſenſu: neque exiſtimandum eſt Apoſtolorum tempore eam Catecheſin locum habuiſſe, quæ ſequentibus ſeculis obtinuit: præſertim cum jam ævis potiſſimum quarto ac quinto, in certos gradus atque ordines ipſi Catechumeni diſtincti eſſent.

Ut enim primo iſto Chriſtianiſmi ſeculo, quo & ipſi Apoſtoli Evangelium Jeſu Chriſti prædicabant, multa ac diverſa dona extraordinaria ac miraculoſa Spiritus Sancti locum habebant; ſic etiam maxime in Apoſtolis illud donum probandi Spiritus, an ex Deo eſſent. Hinc enim & de Hypocriſi, tam Ananiæ ac Sephyræ, quam Simonis Magi, aliorumque, certo ſatis judicare poterant: neque ita neceſſaria tunc erat Catecheſis illa poſteriorum temporum, quod nec

nec ratio horum Apoſtolicorum temporum, aut circumſtantiarum id ſæpe paterentur, in primis iſtis Chriſtianiſmi incunabulis.

At poſt mortem horum Apoſtolorum, ac conſtitutas jam Eccleſias; ſicuti præter Baptiſmum atque Euchariſtiam, ab ipſo Domino J. Chriſto inſtitutas, etiam reliquum ordinem, & ritus Eccleſiaſticos ex Judæiſmo mutuati ſunt Chriſtiani, ita & hanc Catecheſin, licet alio modo inſtitutam, tractuque temporum adauctam, ac magis magiſque gradibus diſtinctam. Judæi enim ante Baptiſmum illum Proſelytiſmi, de quo ſupra locutus ſum, Catecheſin quandam, ſive examen inſtituebant illorum, qui ex Gentiliſmo ad Judæiſmum tranſire parati erant. Quæ tamen Catecheſis an tam antiqua fuerit, quam ipſe illorum Baptiſmus, Judæis diſpiciendum relinquo. Tempore autem Salvatoris noſtri, eum circa Proſelytos in uſu fuiſſe crediderim; quod Sacri Scriptores (locis modo allatis) ad iſtam alludere videantur.

Modus autem ille Proſelytos catechizandi nobis deſcribitur à Maimonide; atque ex ipſo ita à Buxtorfio, in Lexico Chaldaico, Talmudico, & Rabbinico, in verbo, ſeu radice גור transfertur: *Antequam vero alicui circumciſio vel Baptiſmus conferatur, examinandus probe eſt, & explorandus, utrum ſpe lucri, aut honoris, vel metu compulſus id faciat. Et ſi quidem vir fuerit, an amore virginis alicujus Iſraelitidis forte illectus: Si fœmina, àn amore juvenis Iſraelitici capta, Religionem Judaicam amplecti velit? Si hic tale quid animadvertant, neminem recipiunt:* שכל החוזר מן הכותים בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגירי צדק: *Quicunque enim ob vanitatem aliquam mundanam ſe convertit, is non eſt ex Proſelytis juſtitiæ. Quod ſi vero nulla talis cauſa ſubeſſe deprehendatur, ulterius pergunt, & ei ob oculos ponunt gravitatem præceptorum Legis, & moleſtiam, qua in illo-*

illorum observatione inest; quin etiam in memoriam ipsi revocant Persecutiones, & tribulationes, quibus hoc tempore Judæi sunt expositi: Quod si hisce quoque non absterreatur, recipiunt ipsum, & instruunt eum de præcipuis articulis Judaicæ religionis, ut de unitate Dei, & de prohibitione Idololatriæ, idque prolixe, & multis verbis. Post hæc exponunt illi præcepta tam levia, quam gravia, sed non ita prolixe: Pœnas item quæ transgressoribus, & Præmia illa, quæ præcepta illa observantibus sunt proposita; causas etiam, ob quas Judæi affliguntur, & similia. Post hæc omnia si constans maneat in proposito, sine longiori mora eum recipiunt, & è vestigio circumcidunt. Circumcisione peracta, sanguine circumcisionis eum conspergunt, & exspectare jubent, donec plane sit curatus. Ubi curatus est, baptizatur, & ipso stante in aqua, tres à latere ipsi denuo recensent Præcepta Legis tam gravia quam levia. Si mulier sit, mulieres eam in aquam demergunt usque ad collum, judices vero foris stant, & proponunt ipsi præcepta singula, dum in aqua commoratur. Postea in conspectu mulierum illarum se immergit: illæ autem aversa facie egrediuntur, ne eam ex aqua egredientem conspiciant.

Et hæc quidem de suo tempore Maimonides.

Sic fere primis hujus Catecheseos rudimentis inter Christianos, (prout sequentibus seculis locum habuere) uti videmus apud Justinum Apologia secunda. Ita enim ibi ille loquitur: Ὅσοι ἂν πεισθῶσι καὶ πιστεύωσιν ἀληθῆ ταῦτα τὰ ὑφ' ἡμῶν διδασκόμενα, καὶ λεγόμενα εἶναι, καὶ βιοῦν οὕτως δύνασθαι ὑπισχνῶνται, εὔχεσθαί τε καὶ αἰτεῖν νηστεύοντες παρὰ τοῦ θεοῦ τῶν προημαρτημένων ἄφεσιν διδάσκονται, ἡμῶν συνευχομένων καὶ συννηστευόντων αὐτοῖς. ἔπειτα ἄγονται ὑφ' ἡμῶν ἔνθα ὕδωρ ἐστὶ, &c.

Quotquot igitur persuasi fuerint, ac crediderint vera esse, quæ à nobis traduntur & dicuntur, ac vivere se ita posse receperint, orare jejunantes, & petere à Deo priorum peccatorum remissionem

nem docentur, nobis cum illis unà & orantibus & jejunantibus: Deinde à nobis ducuntur eò, ubi aqua eſt, &c.

Hi, qui ſic inſtituebantur, erant (quos ita vocabant) *Catechumeni:* quæ vox etiam apud Latinos in uſu erat; licet aliàs iſti, qui ſic per auditum Sacræ Scripturæ inſtituebantur, *Audientes* quoque appellarentur. Hinc enim Tertullianus Lib. de Pœnitentia, c. 6. *Nemo ergo ſibi aduletur, quia inter AUDITORUM tyrocinia deputatur, quaſi eo etiam nunc delinquere liceat. Dominum ſimul cognoveris timeas; ſimul inſpexeris revercaris. Ceterum quid te cognoviſſe intereſt, cum iisdem incubas quibus retro ignarus? Quid autem te à perfecto Dei ſervo ſeparat? An alius eſt intinctis Chriſtus, alius AUDIENTIBUS? Num ſpes alia vel merces? alia formido judicii, alia neceſſitas pœnitentiæ? Lavacrum illud eſt obſignatio fidei, quæ fides à pœnitentiæ fide incipitur & commendatur. Non ideo abluimur ut delinquere deſinamus; ſed quia deſiimus, quoniam jam corde loti ſumus. Hæc enim prima AUDIENTIS intinctio eſt, metus integer.* Ac paulo poſt: *Itaque AUDIENTES optare intinctionem, non præſumere oportet.*

Hi etiam ſive *Audientes*, ſive *Catechumeni*, ſuos ſingulares, temporis tractu, Doctores habebant; qui à Græcis *Catechiſtæ* appellabantur. Qualemque legimus Origenem Alexandriæ fuiſſe, necdum annum decimum nonum ætatis ſuæ agentem. Ita enim de ipſo teſtatur Euſebius Lib. VI. c. 3. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ: ἔτος δ' ἦγεν ὀκτωκαιδέκατον καθ' ὃ τοῦ κατηχήσεως προέστη διδασκαλείου. *Quum autem Scholæ vacaret, ſicut & ipſe alibi ſcribit, nec quiſquam Alexandriæ muneri catechizandi inſerviret, ſed cuncti comminatione perſecutionis abacti eſſent, acceſſerunt ad eum nonnulli ex gentibus, audituri ex eo ſermonem Dei.* Ac paucis interjectis: *Agebatur jam Origeni decimus octavus vitæ annus, in quo Scholaſticæ inſtitutioni præerat: quo etiam tempore feliciter promovit*, &c.

Hujus Origenis autem ætate jam diversi Catechumenorum gradus erant constituti; sicut ex hisce ipsius verbis sat clare perspicimus (Lib. 3. nempe contra Celsum:) οἱ μὲν γὰρ δημοσίᾳ διαλεγόμενοι φιλόσοφοι, οὐ φιλοκρινοῦσι τοὺς ἀκούοντας. ἀλλ' ὁ βουλόμενος ἕστηκε καὶ ἀκούει. Χριστιανοὶ δὲ κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτοῖς προεπάσαντες, ἐπὰν δοκῶσιν αὐτάρκως οἱ ἀκροαταὶ, πρὶν εἰς τὸ κοινὸν εἰσελθεῖν, ἐπιδεδωκέναι πρὸς τὸ θέλειν καλῶς βιοῦν, τὸ τηνικάδε αὐτοὺς εἰσάγουσιν, ἰδίᾳ ποιήσαντες τάγμα τῶν ἄρτι ἀρχομένων, καὶ οὐδέπω τὸ σύμβολον τοῦ ἀποκεκαθάρθαι ἀνειληφότων. ἕτερον δὲ τὸ τῶν κατὰ τὸ δυνατὸν παραστησάντων ἑαυτῶν τὴν προαίρεσιν, οὐκ ἄλλό τι βούλεσθαι ἢ τὰ Χριστιανοῖς δοκοῦντα. παρ' οἷς εἰσί τινες τεταγμένοι τὸ φιλοπευστεῖν τοὺς βίους, καὶ τὰς ἀγωγὰς τῶν προσιόντων, ἵνα τοὺς μὲν τὰ ἐπίρρητα [lege ἀπόρρητα] πράττοντας ἀποκωλύσωσιν ἥκειν ἐπὶ τὸν κοινὸν αὐτῶν σύλλογον, τοὺς δὲ μὴ τοιούτους ὅλῃ ψυχῇ ἀποδεχόμενοι, βελτίους ὁσημέραι κατασκευάζωσιν.

Nam illi [*Philosophi*] *propalam apud vulgus hominum differentes, non sunt curiosi in discernendis auditoribus; sed promiscuè qui vult adstat & auscultat. Christiani vero, quantum possunt, præexaminant animos se audire cupientium; ac primo privatim incantatos, priusquam in cœtum recipiantur, ubi videntur eò profecisse, ut honestæ vitæ sint cupidi, tum demum introducunt, distinctis ordinibus, altero recens admissorum, necdum assecutorum lustrationis Symbolum; altero eorum, qui quantum in se est, demonstrant sibi propositum esse nihil aliud, nisi cum Christianis velle & sentire: inter quos nonnulli præpositi sunt, qui in vitam & mores eorum, qui admittuntur, inquirant, ut non concessa facientes candidatos religionis arceant à suis conventibus; cæteros horum dissimiles excipiant ex animo, & quotidianis accessibus meliores faciant.*

Videmus hic igitur fere tres Catechumenorum gradus; quorum primus illorum, qui adhuc privatim instituebantur,

tur, ſecundus illorum, qui recenter admiſſi erant ad auditum concionum Eccleſiaſticarum; unde & Audientes nominabantur apud Latinos, & ἀκροώμενοι apud Græcos. Hinc Concilii Neocæſarienſis Canone 5. dicitur: Κατηχούμενος ἐὰν εἰσερχόμενος εἰς τὸ κυριακὸν ἐν τῇ κατηχουμένων τάξει στήκῃ. οὗτος δὲ ἁμαρτάνων, ἐὰν μὲν γόνυ κλίνων, ἀκροάσθω, μηκέτι ἁμαρτάνων. ἐὰν δὲ καὶ ἀκροώμενος ἔτι ἁμαρτάνῃ, ἐξωθείσθω. *Catechumenus ſi in Dominicum ingrediens, in ordine Catechumenorum ſteterit, is autem peccet; ſi genu quidem flectens audiat; non amplius peccans. Sin autem etiam audiens peccet, expellatur.*

Ad quæ verba Balſamo, & Græcus Scholiaſtes Hermenupuli: Δύο τῶν κατηχουμένων ἦσαν τάξεις. ἡ μὲν τῶν γόνυ κλινόντων, ἡ πλειοτέρα. ἡ δὲ τῶν ἀκροωμένων, ἡ ἀπλεστέρα λέγει γοῦν, εἰ τῶν γόνυ κλινόντων εἴη, καὶ ἁμάρτοι, παυσάμενος τοῦ ἁμαρτάνειν, γινέσθω τῶν ἀκροωμένων· εἰ ἦ τῶν ἀκροωμένων, ἔξω στήτω τῆς ἐκκλησίας. καὶ οἱ ἀκροώμενοι γὰρ, ἐκτὸς ἵσταντο τῆς ἐκκλησίας μέχρι τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου. *Duo Ordines erant Catechumenorum; unus quidem genu flectentium, qui perfectior gradus erat; alter vero Audientium, qui imperfectior erat. Ait itaque, ſi ex numero genu flectentium ſit, ac peccet, converſus à peccando, fiat ex numero Audientium: ſi vero fuerit è numero Audientium, fiet extra Eccleſiam. Namque & Audientes ſtabant extra Eccleſiam, uſque ad lectionem ſacri Evangelii.*

Secundus igitur Audientium gradus (aliàs tertius) erat illorum, qui vocabantur *genu flectentes*, ſive aliter Latine *Competentes*. Qui ſi in iſto gradu conſtituti peccarent, ex iſto dejiciebantur, ac removebantur ad illum, qui ſimpliciter *Audientium* erat. Qui *Audientes*, extra Eccleſiam ἐν νάρθηκι, ſive in *porticu* ipſius ſtabant; donec Evangelium Joannis legeretur; poſt quod, atque Orationem

pro

pro Catechumenis, illi exibant ex Ecclesia. Hinc & lapsi, ac pœnitentes certo temporis spatio (pro delictis) sive annuo, sive longiori, inter, vel ad, *Audientes* relegabantur.

De quorum pœnitentium ordine ac gradibus (qui quatuor erant) operæ pretium esset, aliquid etiam hîc disserere: verum sic nimis extra oleas divagari viderer. Quare ad secundum (seu potius tertium) Catechumenorum gradum potius revertar: quem *Competentium* ita illustrat Augustinus lib. de Fide & operibus cap. 6. *An usque adeo dissimulamus à sensibus nostris, ut vel nos ipsos non recordemur, quam fuerimus attenti atque solliciti, quid nobis præciperent à quibus Catechizabamur, cum fontis illius Sacramentum peteremus, atque ob hoc COMPETENTES vocaremur? vel non intueamur alios, qui PER ANNOS SINGULOS ad lavacrum regenerationis accurrunt, quales sint ipsis diebus, quibus Catechizantur, scrutantur, quanta vigilantia conveniant, quo studio ferveant, qua cura pendeant? Si tunc tempus non est discendi quæ vita congruat tanto, quod accipere desiderant, Sacramento, quando erit?*

Hinc quoque idem lib. *de Cura pro mortuis habenda*, cap. 12. *Pascha appropinquante, dedit nomen inter alios competentes.* Sic & idem de orationibus pro Catechumenis faciendis (ut & illa hîc addam, quæ de Orationibus modo dixi) Epist. 107. *Audit Sacerdotem exhortantem populum Dei, orare pro Catechumenis, ut eis desiderium regenerationis inspiret*, i. e. (si bene hæc comprehendo) ut illos ad *Competentium* gradum; atque inde ad ipsum Baptismum aspirare faciat.

De eadem Oratione quoque Concilium Laodicenum, Can. 19. loquitur: Περὶ τοῦ, *δεῖν ἰδίᾳ πρῶτον μετὰ τὰς ὁμιλίας τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν κατηχουμένων εὐχὴν ἐπιτελεῖσθαι, καὶ μετὰ τὸ ἐξέλ-*

θεῖν

θεῖν τὺς κατηχυμένυς, τῶν ἐν μετανοίᾳ τὴν εὐχὴν γίνεσθαι, καὶ τύτων προσελθόντων ὑπὸ χεῖρα καὶ ὑποχωρησάντων, ὕτως τῶν πιςῶν τὰς εὐχὰς γίνεσθ τρεῖς, &c.

Quod opportet, seorsum primum, post sermones Episcoporum Catechumenorum orationem peragi; & postquam exierint Catechumeni, pœnitentium orationem fieri; iisque accepta manuum impositione abscedentibus, sic fidelium tres orationes fieri, &c.

Et ista erat *missa Catechumenorum*, apud Latinos ita appellata, quod tunc ex Ecclesia, ac quidem ante illationem munerum, sive Eucharistiæ, dimitterentur: cum alias toti Ecclesiæ, post peracta Mysteria, ac Benedictiones, diceretur *ite missa est*, (subaudi) *concio*.

Unde & Dionysius ille Pseudareopagita, in Hierarchia sua Ecclesiastica cap. Καὶ μετὰ ταῦτα ἔξω γίγνονται τ ἱερᾶς περιοχῆς οἱ κατηχύμενοι: καὶ πρὸς αὐτοῖς οἱ ἐνεργύμενοι, καὶ οἱ ἐν μετανοίᾳ ὄντες. μένυσι ἢ οἱ τ τ θείων ἐποψίας καὶ κοινωνίας ἄξιοι. *Postea extra templi ambitum collocantur Catechumeni, & unà cum eis possessi, atque pœnitentes: manent autem ii, qui Divinarum rerum aspectu & communione digni sunt.*

Sicuti & Maximus in Mystagogia. cap. 14. Μετὰ τ θείαν τ ἁγίυ εὐαγγελίυ ἀνάγνωσιν; καὶ ἡ τ κατηχυμένων, κ ἡ τ λοιπῶν τῶν ἀναξίων τ θείας τ δειχθησομένων μυςηρίων θεωρίας, ἀπόλυσίς τι καὶ ἐκβολὴ διὰ τῶν λειτυργῶν γίνεται. *Post Divinam Sancti Evangelii lectionem, & Catechumenorum, & reliquorum, qui divina ostendendorum Sacramentorum contemplatione INDIGNI sunt, fit per sacros ministros dimissio & ejectio.*

Quæ dimissio ad tertii gradus Catechumenos quoque pertinuit, sicut statim latius videbitur.

Nunc autem ad vocem illam μυςηρίων aliqua digressione mihi utenda est: Namque inde videbimus, sicut ex imitatione lustrationum Ethnicismi Baptismus, ipsiusque præ-

gressa Catechesis in majus majusque elatus fuit; sic & Eucharistiam ad æmulationem Mysteriorum Gentilium pro Mysterio, non nisi ἐπόπ]αις aspiciendo, ac participando fuisse habitam: non quidem primis Christianismi incunabulis sed paulatim cum sensim magis magisque accedentibus Ethnicis, adeoque & irrepente æmulatione Ethnicismi.

Multa sane Mysteria, seu multiplicia, erant inter Ethnicos, multisque in locis; ut *Hecates*, *Bacchi*, *Orphei*, *Isidis*, *Jovis*, *Mythræ*, *Eleusinia Cereris & Proserpinæ*; tum *Samothracia* aliaque; sæpe tamen magis diversa ratione locorum, quam numinum. De quibus forsan alibi, aliaque occasione, agam, & jam alibi egi; tum & jam alii ante me egerunt.

Eleusinia autem (Cereris ac Proserpinæ) peculiari modo in Attica: ubi & *τὰ μικρὰ μυστήρια*, quæ quasi introductio majorum erant, & *τὰ μεγάλα μυστήρια*, celebrabantur: quæ Eleusinia (sicut & Mithriaca) ad comparationem hîc Christianismi ratione ceremoniarum, cum Ethnicismo, nobis melius quam cætera inservire possunt.

Finis, seu scopus ipsorum si consideretur, ita de ipso loquuntur Ethnici; ac primum quidem Olympiodorus in Phædonem Platonis: Σκοπὸς τῶν τελετῶν ἐστιν, εἰς τέλος ἀναγαγεῖν τὰς ψυχὰς ἐκεῖνο ἀφ' οὗ τὴν πρώτην ἐποιήσαντο κάθοδον, ὡς ἀπ' ἀρχῆς. *Scopus Mysteriorum est animas perducere ad finem istum, à quo primum fecerant descensum, velut ab initio*, id est (si rem bene capio) ad *regenerationem*.

Ipse autem Plato: Κινδυνεύουσιν οἱ τὰς τελετὰς ἡμῖν καταστήσαντες, οὐ φαῦλοι τινες εἶναι, ἀλλὰ τῷ ὄντι πάλαι αἰνίττεσθαι, ὅτι ὃς ἂν ἀμύητος καὶ ἀτέλεστος εἰς ᾅδου ἀφίκηται, ἐν βορβόρῳ κείσεται. ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε καὶ τετελεσμένος, ἐκεῖσε ἀφικόμενος μετὰ θεῶν οἰκήσει. *Videntur illi, qui nobis Mysteria instituerunt, non homines viles, aut nihili fuisse; sed revera per ænigmata indicasse, quod quisquis non initiatus, atque ad intima admissus arcana*,

na, ita perfectus ad inferna abierit, in luto ac fordibus jacebit: ille contra, qui purificatus ac perfectus fuerit, eo deveniens cum Dîs habitaturus sit.

Neque aliter fere Plutarchus, Diogenes Laërtius, in vita Antisthenis, item Diogenis Cynici; Arrianus in Epictetum Lib. 3. cap. 20. ubi ita hunc Epictetum loquentem inducit: Οὕτως ὠφέλιμα γίνεται τὰ μυστήρια οὕτως εἰς φαντασίαν .... ὅτι ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἐπανορθώσει τοῦ βίου κατεστάθη πάντα ταῦτα ὑπὸ παλαιῶν. *Sic utilia* (seu *proficua*) *fiunt mysteria*, &c...... *quod illa in eum finem instituta sint, ut doctrinæ atque emendationis gratia vitæ (humanæ) omnia illa ab antiquis instituta fuerint.*

Quin & Cicero Lib. II. de Legibus: *Mihi cum multa eximia divinaque videntur Athenæ tuæ peperisse, atque in vitam hominum intulisse, tum nihil melius illis mysteriis, quibus ex agresti immanique vita exculti ad humanitatem & mitigati sumus, initiaque, ut appellantur, ita revera principia vitæ cognovimus. Neque solum lætitiæ vivendi rationem accepimus; sed etiam cum spe meliori moriendi.*

Nec crediderim initio scopum malum fuisse repertoribus istorum Mysteriorum, sed finem istis hominibus, quem Cicero aliique perhibent, proposuisse: verum istam pietatem non usque adeo diu perdurasse: sicut, proh dolor! & in ipso Christianismo, id ante multa jam secula videmus accidisse. Hinc enim non una solennitas Christianorum pietatis causa instituta, abrogata fuit; ut Agapæ, pervigilia, pluraque alia: atque in quam profana temporum tractu, solennia ista Nativitatis Christi, Paschatis, Pentecostes, Encæniarumque degeneraverint (magis pios ac probos Christianos hinc excludo) non magis videmus, quam quod id deplorandum sit. Verum ut ad Ethnicos redeam, erant illa prætensa sacra plena profanationis, atque impietatis, etiam tunc, cum modo adducti Ethnici tam magnifice de

ipsis loquerentur : ut quod, præter jam allatos, non modo Sophocles facit his verbis : .... ὡς τρισόλβιοι κεῖνοι βροτῶν, οἱ ταῦτα δερχθέντες τέλη Μόλωσ᾽ εἰς ἅδου. τοῖς γὰρ μόνοις ἐκεῖ, ζῆν ἐστι τοῖς δ᾽ ἄλλοισι πάντ᾽ ἐκεῖ κακά. *Ter felices isti homines sunt, qui, postquam ista mysteria conspexerunt, in infernum descendunt. Namque illis solis ibi vivere* [ɪ. e. bene ac læte *vivere*] *dum cæteris omnia mala superveniunt.* Verum & omnis impietatis, obscœnitatis, scurrilitatis, ac profanationis plenus Aristophanes, in Nubibus suis, his sequentibus dictis :

Ἡμῖν ἥλιος καὶ φέγγος ἱλαρόν ἐστιν
Ὅσοι μεμυήμεθ᾽ εὐσεβῆ τε διήγομεν
Τρόπον περὶ τοὺς ξένους, καὶ τοὺς ἰδιώτας.

Nobis, qui initiati sumus, solem atque lumen hilare habemus, ac pium felicemque in modum vivimus; cum circa hospites (*seu peregrinos*) *tum & circa idiotas* (seu *commune vulgus*) ɪ. e. non initatos.

Scopus igitur primus esse potuit emendatio vitæ, ac purificatio, ut sic loquar, conscientiæ; atque ut sacrum ac religiosum timorem animis hominum injicerent, præmia pietatis, ac pœnas scelerum post hanc vitam, majori cum emphasi docerent : atque ita homines justitiam ac benevolentiam erga proximos necessariam persuaderent; atque ad illa Sacramentis hujusmodi obligarent : quæ tamen, qualia tandem devenerint, primorum seculorum Christiani ab Ethnicis ad Christianismum conversi, nobis æque detegunt, quam Ethnicis exprobrant.

Hunc tamen religiosum timorem &c. Christiani, ut in Ethnicis vituperare non potuere, ita & ipsi in sacris suis imitari voluerunt : atque hinc tanta cum emphasi de Eucharistia loqui cœperunt; eamque æque in mysterium converterunt : neque ullos, quamvis ex Christianis natos, ad illud admiserunt; nisi qui per varia (septena scilicet) scrutinia,

tinia, ac per varios gradus eò devenissent. Quod ut longe simplicius fiebat primo ac secundo Christianismi seculo; tamen illud subsequentibus longe majori cum ambitu majorique cum pompa perficiebatur. Sicut id ex solo Dionysio Pseudareopagita, qui post seculum quartum scripsit, (ne alios adducam) clare perspicitur.

De circumstantiis Ethnicorum mysteria præcedentibus ita loquitur Olympiodorus: *Ἐν τοῖς ἱεροῖς ἡγοῦντο μὲν αἱ πάνδημοι καθάρσεις· εἶτα ἐπὶ ταύταις αἱ ἀπορρητότεραι· μετὰ ταῦτα* [NB] *συστάσεις, καὶ ἐπὶ ταύταις μυήσεις, ἐν τέλει δὲ ἐποπτεῖαι. In sacris (mysticis) præcedebant initiationes, quæ ad omnes (initiandos) pertinebant: post illas ea quæ magis abstrusa erant: post quæ rursus præsentior ad mysteria accessus; hinc initiationes: ac tandem ipsa præsens mysteriorum inspectio.* Tertullianus autem: *Idcirco & aditu prius cruciant, diutius initiant quam consignant* [vel ut ad Historias Augustas Cl. Salmasius legit ac multis defendit, *os signant*] *cum epoptas antè quinquennium instituunt, ut opinionem suspendio cognitionis ædificent, atque ita tantam majestatem exhibere videantur, quantam præstruxerunt cupiditatem. Sequitur jam silentii officium, attente custoditur quod tarde invenitur, &c.*

Ut autem, testante Seneca, Naturalium Quæstionum Lib. VII. cap. 32. *Non semel quædam Sacra tradebantur, verum Eleusina servabat quod ostenderet revisentibus:* sic quoque alia mysteriosa, ac silentio obsignanda tradebantur [loquor de seculis post primum, secundum, ac fere tertium] in administratione Baptismi, & alia ostendebantur, non aspicienda *ἀμυήτοις*, seu (per Baptismum) non initiatis.

Quod talia & in ipso Baptismo observarentur ostendit clare satis ista Historia apud Rufinum & Socratem, de Baptismo illo per puerum Athanasium ejusque ibi socios, reliquis ibi quoque præsentibus pueris, administrato. Quam Historiam, uti supra jam adduxi, ita tantum hæc verba hîc

 no-

notabo : Καὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας ἔθη, ἐφ᾽ ὅσον ἀκίνδυνον ἑώρα τὴν μίμησιν, ἥδετο τῇ θέᾳ, καὶ τοῖς γινομένοις ἔχαιρεν. ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἀπορρήτων ψαυντο, ἐταράχθη· καὶ μετακαλεσάμενος τοὺς ἐν τέλει τοῦ κλήρου, ἐπέδειξε τοὺς παῖδας, καὶ συλληφθέντας αὐτοὺς ἀχθῆναι κελεύσας, ἐπυνθάνετο, τίς αὐτοῖς ἦν ἡ παιδιά, καὶ ποδαποὶ οἱ ἐπὶ ταύτῃ λόγοι καὶ πράξεις. οἱ δὲ δείσαντες τὰ πρῶτα ἠρνοῦντο. ἐπιμείναντος δὲ αὐτοῦ τῇ βασάνῳ, κατεμήνυσαν, &c. *Et rituum Ecclesiæ, quatenus ii sine periculo fieri poterant, aspiciebat imitamenta, gaudebatque visu illo, ac factis istis delectabatur. At quando jam (nonnulla) abstrusa facere aggrediebantur, turbatus fuit: ac convocatis ad se Cleri Antistitibus, ostendit (ipsis) pueros* [quasi tamdiu in unico solo actu perdurassent: quod ego vix crediderim] *& comprehensos illos ad se perduci cum jussisset, interrogabat ipsos, quemnam luderent ludum; ac qualibus circa illum uterentur verbis & actibus? Illi vero metu perculsi primùm quidem negabant: instante verò ipso, ac pœnas interminante, indicarunt*, &c.

Videmus hîc ergo ἀπόῤῥητα, sive talia, quæ effari apud ἀμυήτους non liceret: sicuti & talia fuisse peracta, quæ præsentibus ἀμυήτοις peragere Antistitibus non licuit.

At quæstio hinc moveri queat; unde igitur pueris istis illarum rerum notitia fuerit. Verum melius est, ut ad Catechumenos nostros, ac quidem *Competentes* istos redeamus. De istis *Competentibus* Tertullianus quoque loqui videtur, cum ait, (Lib. de Præscriptione Hæreticorum cap. 41) de Hæreticis: *Omnes tument, omnes scientiam pollicentur. Ante sunt PERFECTI Catechumeni, quam EDOCTI.* Erant igitur illi, qui jam secundum Justinum persuasi ac credentes: quosque Isidorus Hispalensis hoc modo describit : *Competentes sunt, qui jam post doctrinam fidei, post continentiam vitæ ad gratiam Christi percipiendam festinabant, ideoque Competentes appellabantur, i. e. gratiam Christi petentes.* Quales jam supra ex Augustino descriptos vidimus: ac de qualibus,

ut

ut jam ad Baptiſmum paratis, ita Tertullianus de Baptiſmo: *Ingreſſuros Baptiſmum Orationibus crebris, jejuniis & geniculationibus* [unde nimirum οἱ γόνυ κλίνοντες] *& pervigiliis, ORARE oportet, & cum confeſſione omnium retro delictorum*, &c.

Quando autem ita *Competentes* fierent, declarat nobis Iſidorus, cum poſt verba modo ex ipſo allata, addit: *Fiebant autem Competentes ipſa Dominica Palmarum, vel cum Paſcha appropinquaret.*

Hi *Competentes* autem Symbolum addiſcere debebant. Unde & Origenes, loco ſupra allato, ubi de Audientibus loquitur, de ipſis (ut jam ſupra vidimus) ait: *Altero recens admiſſorum, necdum aſſecutorum luſtrationis Symbolum.* Quod ipſum Baptiſmum Luſtrationem hîc vocet, ad exemplum Ethnicorum, quibus vel una vel plures Luſtrationes Myſteriorum ἐποπτείαν præcedebant. Hinc autem in Concilii Laodiceni Can. 46. legimus: Ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους, τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν, καὶ τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ἀπαγγέλλειν τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις. *Quod opporteat eos, qui ad Baptiſma veniunt, fidem diſcere, & quinta feriâ ſeptimanæ Majoris, Epiſcopo, aut Presbyteris reddere.*

Quod ſi in ægrotis baptizandis id minus fieri potuiſſet; illi jam, poſtquam convaluerant, ad id obligabantur; ſicut id ibidem ſequens Canon indicat, hoc modo: Ὅτι δεῖ τοὺς ἐν νόσῳ παραλαμβάνοντας τὸ Φώτισμα, καὶ εἶτα ἀναστάντας, ἐκμανθάνειν τὴν πίστιν, καὶ γινώσκειν ὅτι θείας δωρεᾶς κατηξιώθησαν. Quæ non male hoc modo vertuntur: *Quod opporteat eos, qui in ægritudine accipiunt Baptiſma, poſtquam convaluerint, fidem perdiſcere, & ſcire cujus muneris participes facti fuerint.*

Hoc autem Symbolum ipſe memoriter reddere deinde in Baptiſmo debebat; ſicut & Orationem Dominicam. Id nobis indicat Ferrandus Diaconus in Epiſt. ad Fulgentium, his verbis: *Univerſæ quoque Religionis Catholicæ veneranda Myſteria*

steria cognoscens, atque percipiens, celebrato solenniter SCRUTINIO, per exorcismum contra diabolum vindicatur: cui se renunciare constanter, sicut hic consuetudo poscebat, auditurus Symbolum profitetur. Ipsa insuper Sancta Symboli verba MEMORITER in conspectu populi clara voce pronuncians, piam regulam Dominicæ Orationis accepit.

Sic & Augustinus ad Competentes Lib. II. de Symbolis: *Sacramentum Symboli quod accepistis, memoriaque mandatum pro vestra salute retinetis, noveritis hoc esse fidei Catholicæ fundamentum*, &c.

Tertullianus, quando (lib. de Corona) loquitur de traditionibus, ait: *Aquam adituri ibidem, sed & aliquanto prius in Ecclesia sub Antistitis manu contestamur nos renunciare diabolo, & pompæ, & angelis ejus. Dehinc ter mergitamur*, &c. [Ipse adversus Praxeam: *Nam nec semel, sed ter ad singula nomina, ad personas singulas tinguimur*] Sic idem libro de Patientia: *Cum aquam ingressi Christianam fidem* [ad Symbolum respicit] *in legis suæ verba profitemur, renunciasse nos Diabolo, & pompæ, & Angelis ejus ore nostro contestamur*, Rogati nempe respondebant. Unde Cyprianus Epist. 70. *Sed & ipsa INTERROGATIO, quæ fit in Baptismo, testis est veritatis. Nam cum dicimus, credis in vitam æternam, & remissionem per Sanctam Ecclesiam? intelligimus remissionem Peccatorum non nisi in Ecclesia dari.* Similia videas in Epistola ejus 76. Symbolum igitur proponebatur eis, atque ad illud respondebant. Quod tamen Symbolum longe simplicius à Tertulliano (lib. de velandis Virginibus) proponitur hoc modo, cum ait: *Regula quidem fidei una omnino est, sola immobilis & irreformabilis, credendi scilicet in unum Deum omnipotentem mundi conditorem, & filium ejus Jesum Christum, natum ex Virgine Maria, crucifixum sub Pontio Pilato, tertia die resuscitatum à mortuis, receptum in cœlis, sedentem nunc ad dextram Patris, venturum judicare vivos & mortuos, per carnis resurrectionem.* At

At quam ſæpe ac diverſimode diverſis temporibus, ac diverſis in locis, iſtud Symbolum adauctum ac reformatum fuerit, facillime pervideat, qui modo illa, quæ tam G. J. Voſſius, quam J. Uſſerius Armachanus de Symbolis habent, legerit. Quæ perpendere hujus loci non eſt. Sicuti neque illa, quæ ulterius de *Septem Scrutiniis* tradunt veteres, de Benedictione aquæ Baptiſmatis, de Unctione ante Baptiſmum, de Exorciſmis, de Inſufflationibus, Tactu narium atque aurium, aliiſque pluribus. Hæc tantum ex Cyrilli Hieroſolymitani Catecheſi Myſtagogica addam: *Statim igitur ut ingreſſi eſtis* [in Baptiſterium, ſeu locum, ubi Baptiſmus peragebatur] *veſtem exuiſtis. . . . . Deinde vero, jam exuti, exorcizato oleo* [nam & oleum exorcizabatur, & aqua præterea Baptiſmatis, ſaltem iſtis ſerioribus temporibus] *à ſummis capillis ad infimos uſque peruncti eſtis. . . . . Poſtea deducebamini ad ſanctum Divini Baptiſmi lavacrum: quemadmodum Chriſtus à cruce ad deſtinatum ſepulchrum ducebatur: atque tunc UNUSQUISQUE interrogabatur, an crederet in nomen Patris, Filii, & Spiritus ſancti: & confeſſi eſtis ſalutarem confeſſionem, & merſi ter in aqua rurſus emerſiſtis: atque ita per hæc Symbola triduanam Chriſti ſignificaſtis ſepulturam.*

Circa hanc trinam merſionem notabilia quoque ſunt verba Ambroſii (Lib. II. cap. 7. de Sacramentis) hæc ſequentia: *Interrogatus es, Credis in Deum Patrem omnipotentem? dixiſti, Credo, & merſiſti, hoc eſt ſepultus es. Iterum interrogatus es, Credis in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum & in crucem ejus? dixiſti, Credo, & merſiſti. Ideo & Chriſto es conſepultus. Qui enim Chriſto conſepelitur, cum Chriſto reſurgit. Tertiò interrogatus es, Credis & in Spiritum ſanctum? dixiſti, Credo, tertio merſiſti, ut multiplicem lapſum ſuperioris ætatis abſolveret trina confeſſio.*

Ut autem videmus hic *trinam* iſtam à Tertulliano *merſionem* memoratam confirmari; ſic etiam diſcimus, quid

 ſibi

ſibi velint ipſius illa verba: *Amplius aliquid reſpondentes, quam Dominus in Evangelio determinavit.* Is etenim solummodo dixerat: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit.*

Operæ pretium certe eſt hîc perſequi paulò ulterius iſta verba Tertulliani (ex libro de Corona) quæ jam pro parte adduximus; ut ſic hinc guſtum demus rituum primitivæ, & eam ſubſequentis Eccleſiæ ratione traditionum; iſtaque occaſione & alia Tertulliani ſuperaddamus. Libro autem de Baptiſmo cap. VII. hæc habet: *Exinde egreſſi de lavacro perungimur benedicta unctione, de priſtina diſciplina, qua ungi oleo de cornu in Sacerdotium ſolebant*, &c. Id certe etiam in muliebri ſexu locum obtinebat: verum ut hîc pudori ſive virginum, ſive maritatarum ſubveniretur, Diaconiſſæ providebant; uti nos docent verba illa, quæ Lib. III. cap. 15. Conſtitutionum Apoſtolicarum hoc modo habentur: Εἰς πολλὰς χρείας, γυναικὸς χρήζομεν διακόνου. καὶ πρῶτον μὲν ἐν τῷ φωτίζεσθαι γυναῖκας, ὁ διάκονος χρίσει μὲν μόνον τὸ μέτωπον αὐτῶν τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ, καὶ μετ' αὐτὸν ἡ διάκονος ἀλείψει αὐτάς. οὐ γὰρ ἀνάγκη τὰς γυναῖκας ὑπὸ ἀνδρῶν καθοπτεύεσθαι. ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ χειροθεσίᾳ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς χρίσει ὁ Ἐπίσκοπος. *Ad multos uſus muliere Diaconiſſa indigemus. Ac primum quidem cum baptizantur mulieres Diaconus ungit frontem ipſarum Oleo ſancto: Deinde Diaconiſſa eas ungit. Non enim neceſſe eſt mulieres (nudas) conſpici à viris: ſed ſolum in manus impoſitione caput illis ungit Epiſcopus.* Ad quænam plura, aut qualia, adminiſtranda Diaconiſſæ, cum circa Baptiſmum mulierum, tum & circa alia, inſervirent forſan alibi latius à me tractabitur. Hæc tantum de ipſarum denudatione addam, ex Chryſoſthomi Epiſtola ad Papam Innocentium, de tumultu, qui à Theophilo Epiſcopo Alexandrino concitatus fuerat. Ubi inter alia ita loquitur: Καὶ ὅπλοις τὸ βῆμα περιεστοίχιστο, καὶ γυναῖκες ἐκ τῶν εὐκτηρίων οἴκων πρὸς τὸ βάπτισμα ἀποδυσάμεναι, κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν γυμναὶ ἔφυγον,

ἀπὸ

ὑπὸ τοῦ φόβου τῆς χαλεπῆς ταύτης ἐφόδου, οὐδὲ τὴν πρέπουσαν γυναιξὶν εὐσχημοσύνην συγχωρούμεναι περιθέσθαι· πολλαὶ δὲ καὶ τραύματα δεξάμεναι ἐξεβάλλοντο, καὶ αἵματος αἱ κολυμβήθραι ἐπληροῦντο, καὶ τὰ ἱερὰ ἀπὸ τῶν αἱμάτων ἐφοινίσσετο νάματα.

Mulieres quæ intra Ecclesiam, ut baptizarentur, sese veste nudaverant, per idem tempus nudæ fugiebant, metu hujus acerbissimæ commotionis impulsæ: neque sexus verecundiæ, & honestati permittebatur præ pavore consulere, &c.

Verum redeamus ad Tertullianum. Addit idem cap. VII. de Baptismo: *Dehinc* [nempe post trinam immersionem] *manus imponitur, per benedictionem advocans & INVITANS Spiritum sanctum.* Atque in libro de Corona, post illa, quæ de responsione dixerat, pergit: *Inde suscepti lactis & mellis concordiam prægustamus.* Quocum convenit Clemens Alexandrinus, qui eodem fere modo loquitur Protreptici libro primo.

Quæ de *lactis & mellis concordia* affert, eo respiciunt, quod renati illi per Baptismum, adeoque infantes in Christo, istis signis mysticis significarent suam ex ista regeneratione infantiam; mellis scilicet & lactis prægustatione, antequam ad Eucharistiæ admitterentur cibum spiritualem: quod tamen Justini tempore, aut saltem in istis regionibus, ubi ipse degebat, nondum observatum fuisse videtur. Neque id adeo mirum videri debet: eo quod aliis in regionibus alii ritus, rituumve circumstantiæ aliæ, cum circa Baptismum, tum circa Eucharistiam, tum & circa alia observarentur. Quod Socrates, Historiæ Ecclesiasticæ Lib. V. cap. 22. multis exemplis ostendit. Post quæ adducta, tum subjungit: Ἔπρει γὰρ ὡς ἡγοῦμαι, τῆς τοιαύτης διαφωνίας οἱ κατὰ καιρὸν τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτες, οἱ δὲ ταῦτα παραλαβόντες, ὡς νόμον τοῖς ἐσομένοις παρέγραψαν. πάντα δὲ τὰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἔθη κατὰ πόλεις καὶ χώρας γινόμενα, ἐγγράφειν ἐργῶδες. *Causæ quidem & Auctores ejusmo-*

di discordiæ & discrepantiæ fuerunt Episcopi, qui variis temporibus Ecclesiis præerant, &c.

Unde autem ista mellis ac lactis prægustatio in Ecclesia Christiana circa recens baptizatos originem traxerit, non obscure perspicitur ex Epistola Barnabæ, qui inter alia ita loquitur : Οὐκοῦν ἡμεῖς ἐσμεν, οὓς εἰσήγαγεν εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθήν; τί οὖν τὸ γάλα καὶ μέλι; ὅτι πρῶτον τὸ παιδίον μέλιτι, εἶτα γάλακτι ζωοποιεῖται· οὕτω καὶ ἡμεῖς τῇ πίστει τῆς ἐπαγγελίας, καὶ τῷ λόγῳ ζωοποιούμενοι ζήσομεν κατακυριεύοντες τῆς γῆς. *Nos ergo sumus, quos induxit in terram bonam. Quid ergo lac & mel? Quia ab initio melle & lacte vivificatur: sic & per fidem promissionis verbo dum adnutrimur, sic vivificamur, dominatum agentes terræ.* Ita, quam edidit Isaacus Vossius, vetus versio Latina habet.

Sic quoque Medici veteres nos docent infantibus statim post nativitatem mel, post vero lac fuisse nutrimento datum. Ita enim Aëtius Lib. IV. cap. 4. Δοτέον δὲ αὐτῷ [βρέφει] πρὸ πάσης τροφῆς μέλι κάλλιστον ἀπηφρισμένον ἐκλείχειν. *Præbendum ipsi* (infanti) *ante omnia alia alimenta lingendum mel optimum ac despumatum.*

Atque ita quoque Paulus Ægineta [qui hæc, sicut & multa alia, verbotenus ex Oribasio exscripsit] Lib. I. cap... loquitur; nempe: Πρώτην τροφὴν εἰσφέρειν δεῖ τῷ νεογνῷ παιδίῳ τὸ μέλιτος, μετὰ δὲ τοῦ γάλακτος διδόναι δὶς τῆς ἡμέρας, ἢ τρὶς τὸ πλεῖστον.

Porrò addit Tertullianus: (ut nos demuo ad ipsius verba ex libro de Corona convertamus) *Ex eaque die lavacro per totam hebdomadam abstinemus.*

Quòd ad lavacra attinet, illis iisdem cum Gentilibus hominibus utebantur; quod non obscurè liquet ex verbis istius ejusdem Tertulliani, Libro II. ad Uxorem: *Ut si statio facienda est, maritus de die condicat ad balneas.* Nec

Chri-

Christiani suas balneas communes separatim habere potuerunt, quamdiu persecutiones aut perdurarent, aut hæ tam brevia post tempora, usque ad Constantinum, illos obruerent. Interim illæ frequentabantur apud Romanos usque in horam diei nonam. Hinc Martialis (ne plura adducam)

Nuntiat octavam Phariæ sua turba juventa,
Atque pilata redit, jamque subitque cohors
Temperat hac thermas.

Sic Lampridius in Alexandri vita; ita legente oculatissimo sæpius Salmasio: *Addidit & oleum luminibus Thermarum, cum & ante ad nonam paterent, & ante solis occasum clauderentur.* Plura de hisce afferri possent: sed hujus loci non sunt.

Itaque illas iterabant, vel ibi convocabantur diemque terebant, ibi cœnabant, quin & convivia celebrabant, iisque æque luxus ac voluptatis, quam valetudinis gratia utebantur: neque ab opprobriis atque infamia liberæ erant, [quod de publicis potissimum dictum sit: quamvis privata etiam maximè frequentarentur;] eò quod omnis turba eo conflueret; multaque ibi committerentur, quibus honesti homines communicare nolebant: imprimis ubi Balnea mixta obtinebant; quamvis alias pro sexibus distincta. Hæc prima causa esse potuerat cur initio φωτισμοῦ, seu primis post acceptum Baptismum diebus à balneis quibuscumque abstinerent. At longe potior causa erat, atque ad quam, si quod verum fuit hîc conjicio, respexit noster Tertullianus: nempe ne unctio ista sacra, qua peruncti in Regale Sacerdotium fuerant, nimis citò abolesceret: verum magis magisque in corpus per sacrum lavacrum nunc sanctificatum, adeoque Deo Patri, ac filio ipsius consecratum, penetraret, ac quasi in succum ac sanguinem converteretur.

 Hacte-

HActenus quidem ad verba Tertulliani, quæ spectant Baptismum: ut autem demus gustum aliquem aliorum rituum antiquorum, qui inter Christianos obtinuere, ac circa quos mutua tolerantia obtinere debuit, (quin & in multis locis aliquandiu valuit,) sequentia ibi ipsius verba, sic data occasione aliquantulum illustrare conabor. Nec puto ista cunctis lectoribus æque ingrata futura.

Pergit igitur Tertullianus noster ad Eucharistiam, hoc modo: *Eucharistiæ Sacramentum, & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quàm Præsidentium sumimus.* Huc iterum faciunt illa, quæ modo occasione prægustandorum [ante Eucharistiam] Lactis ac Mellis, ex Socrate adduxi; nec minus ista, quæ ex Augustini Epistola CXVIII. uti & CXIX. ad Januarium quoque huc adducenda utile censeo; quod & traditionibus Ecclesiæ primitivæ, & ritibus Ecclesiasticis multum lucis afferant. Sunt autem hæc: *Illa autem, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe observantur, dantur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri: sicut quod Domini Passio & Resurrectio, & Adscensio in cœlum, & adventus de cœlo Spiritus Sancti anniversaria solennitate celebrantur: & si quid aliud tale occurrerit, quod servatur ab universa, quacumque se diffundit, Ecclesia. Alia quæ per loca terrarum, regionesque variantur; sicut est, quod alii jejunant Sabbato, alii vero non: alii quotidie communicant corpori & sanguini Dominico, alii certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur; alibi Sabbato tantum & Dominico: alibi tantum Dominico: & si quid aliud hujusmodi animadverti potest, totum hoc genus rerum liberas habet observationes: nec disciplina est in his melior gravi prudentique*

Chri-

Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcunque forte devenerit. Quod enim neque contra Fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum, inter quos vivitur, societate servandum est.

Quibus adde hæc, ex Epistola CXIX. ad eundem Januarium: *Miror sane, quod ita volueris ut de his, quæ varie per diversa loca observantur, tibi aliqua conscriberem; cum & non sit necessarium, & una in his saluberrima regula tenenda sit, ut quæ non sunt contra fidem & bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, ubicumque institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando & imitando sectemur; si aliquorum infirmitas non ita impedit, ut amplius detrimentum sit. Si enim eo modo impediat, ut majora studiorum lucra speranda sint, quam calumniatorum detrimenta metuenda, sine dubitatione faciendum est, maxime illud quod & de Scripturis defendi potest; sicut de Hymnis & Psalmis canendis, cum & ipsius Domini, & Apostolorum habeamus documenta, & exempla, & præcepta de hac re tam utilia. Ad movendum piè animum, & ad accendendum divinæ lectionis affectum varia consuetudo est: & pleraque in Africa Ecclesiæ membra pigriora sunt, ita ut Donatistæ nos reprehendant, quod sobrie Psallimus Divina Cantica Prophetarum; cum ipsi ebrietates suas* [Ecce hîc bilem concitatam in adversarios!] *ad canticum Psalmorum humano ingenio compositorum, quasi tubas exhortationis inflamment. Quando autem non est tempus, cum in Ecclesia fratres congregantur, sancta cantandi; nisi cum legitur, aut disputatur, aut Antistites clara voce deprecantur, aut communis Oratio Diaconi indicitur?* [Quæ certe verba justum Commentariolum mererentur; si non jam aliud quid ageremus]. *Aliis vero particulis temporum quid melius à congregatis Christianis fiat, quid utilius, quid sanctius, omnino non video.*

Quod

Quod autem instituitur præter consuetudinem, ut quasi observatio Sacramenti sit, approbare non possum: etiam si multa hujusmodi propter nonnullarum vel turbulentarum personarum scandala devitanda, liberius improbare non audeo. Sed hoc nimis doleo, quia multa, quæ in Divinis libris saluberrima præcepta sunt, minus curantur; & tam multa præsumptionibus sic plena sunt, ut gravius corripiatur, qui per Octavas suas terram nudo pede tetigerit, quam qui mentem vinolentiâ sepelierit.

His, quæso, subjungamus illa, quæ, post discursum super tempore Paschatis celebrandi, habet Socrates, in Ecclesiasticæ Historiæ Lib. VI. cap. 21. hoc modo: *Verum nemo istorum omnium testimonium de his rebus scriptis proditum proferre potest. Et quod ex consuetudine potius in singulis locis, quam ex ulla alia causa cœpta sit festi Paschatis celebratio, hinc facio conjecturam. Cujusque religionis & sectæ varii sunt ritus, licet eadem de illis ipsis habeatur opinio. Etenim qui in eadem fide consentiunt, iidem in ritibus & cæremoniis inter ipsos discrepant. Proinde pauca de variis Ecclesiarum ritibus hoc loco disserere non erit incommodum. Jejuniorum rationem, quæ ante Pascha fiunt, aliter ab aliis observatam esse, facile est reperire. Nam qui sunt Romæ tres septimanas ante Pascha, Sabbato, & Dominica exceptis, simul jejunant: qui autem in Illyria, & tota Græcia, quique Alexandriæ habitant, ante sex septimanas jejunia, quæ ante Pascha fiunt, ordiuntur, illudque tempus Quadragesimam nuncupant. Alii præter horum consuetudinem, septem septimanas ante illud festum initium jejunandi facientes, quamvis quindecim dies solùm, quibusdam intervallis interpositis, jejunent, tamen tempus illud Quadragesimam vocant. Unde non mediocris me capit admiratio, qua ratione isti, licet de numero dierum dissentiant, omnes eodem nomine Quadragesimam appellent. Alii aliam causam hujus nominis, suopte ingenio excogitatam tradunt.*

dunt. Quin etiam de numero dierum non solùm discrepant, verum etiam de abstinentia à cibis, variam sequuntur rationem. Nam alii cum piscibus volucres etiam manducant, easque ex aqua (ut est apud Moysen) nasci asserunt. Alii à fructibus, duris integumentis involutis, & ab ovis temperant: alii arido pane solo vescuntur: alii ne illo quidem. Sunt, qui cum ad horam nonam jejunaverint, variis ciborum generibus utuntur. Alia ratione apud alias gentes jejunatur: cujus rei sunt causæ prope infinitæ. Ac quoniam nemo de eâ præceptum literarum monumentis proditum potest ostendere, perspicuum est, Apostolos liberam potestatem in eadem cujusque menti & arbitrio permisisse, ut quisque nec metu, nec necessitate inductus, quod bonum sit ageret. Hanc disparem jejuniorum rationem in Ecclesiis esse cognoscimus. Porrò de Synaxi variæ consuetudines sunt. Nam quamquam omnes ubique in orbe terrarum Ecclesiæ, singulis septimanis vertentibus, die Sabbati mysteria celebrant: Alexandrini tamen & Romani ex antiqua traditione istud fere renuunt. At Ægyptii, qui Alexandrinis finitimi sunt, & illi, qui Thebaidem incolunt, sabbato Synaxin exsequuntur illi quidem: sed non ut mos fert Christianorum, mysteria participant. Nam ubi epulati sunt, & variis cibariis se saturarunt, sub vesperam oblatione facta, mysteriis communicant. Rursus Alexandriæ, quarta feria, & ea, quæ dicitur Parasceve, & leguntur Scripturæ, & Doctores eas interpretantur: omniaque quæ ad Synaxin pertinent administrantur, præter mysteriorum celebrationem. Atque hæc quidem est vetus apud Alexandrinos consuetudo. Itemque Alexandriæ lectores & interpretes sive Catechumeni sint, sive baptizati, nullo discrimine fiunt: cum omnes aliæ ubique Ecclesiæ baptizatos solum ad hoc munus deligant. Ipse porro in Thessalia aliam consuetudinem invaluisse novi, ut ubi quis Clericus sit, si cum uxore, quam, cum esset Laïcus, ducebat, postquam Clericus factus sit dormierit, clericatu abdicatus sit: id adeo cum omnes illustres Presbyteri in Oriente, & Epis-

copi etiam, modo ipsi voluerint, nullâ lege coacti ab uxoribus abstineant. Nam non pauci illorum, dum Episcopatum gerunt, etiam liberos ex uxore legitima procreant......... Eadem consuetudo etiam Thessalonicæ, & in Macedonia, & in Hellade servatur. Aliam præterea consuetudinem in Thessalia esse cognovi: nimirum ut diebus festi Paschatis duntaxat baptizent. Ob quam causam omnes, paucis admodum exceptis, absque Baptismate moriuntur. Ecclesia Antiochiæ Syriæ contrarium ab aliis Ecclesiis situm habet; nam altare non ad Orientem, sed ad Occidentem spectat. In Hellade, Hierosolymis, & in Thessalia preces, dum accenduntur lucernæ, fiunt ad consuetudinem Novatianorum, qui sunt Constantinopoli. Pari ratione & Cæsareæ Cappadociæ, & in Cypro, die Sabbati & Dominico, semper sub vesperum, accensis lucernis, Presbyteri & Episcopi Scripturas interpretantur. Novatiani, qui sunt in Hellesponto, non eundem penitus morem in precationibus faciendis observant, quem Novatiani, qui sunt Constantinopoli: sed tamen ex multo majore parte, primariæ apud illos Ecclesiæ consuetudinem sequuntur. Ad summam, apud omnes religionum & sectarum formas nusquam reperire poteris duas, quæ in precandi more inter se consentiant. Quin etiam Alexandriæ non concionatur Presbyter: qui mos eo tempore initium habuit, quo Arius perturbavit Ecclesiam. Romæ singulis Sabbatis jejunant. Cæsareæ Cappadociæ eos, qui post Baptismum peccaverint, ejiciunt à communione, more Novatianorum. Idem faciunt & in Hellesponto Macedoniani, & in Asia, qui 14 die Mensis Pascha celebrant. Novatiani, qui sunt in Phrygia, secundas nuptias non recipiunt: qui Constantinopoli habitant, neque recipiunt omnino, neque omnino rejiciunt: qui partes in Occidente sitas incolunt, omnino recipiunt. Causæ quidem & auctores ejusmodi discordiæ & discrepantiæ fuerunt [NB] Episcopi, qui variis temporibus Ecclesiis præerant. Qui autem istos ritus accipiunt, eos tanquam Legem ad posteros transmittunt, &c.

Verum

Verum (ne addam Sozomenum eadem fere ſcripſiſſe) hàc occaſione etiam aliquid addendum videtur de diæta veterum, quæ jentaculo, prandio, cœna, aliquando & comeſſationibus, conſtabat. Ut autem jentaculis ſobrie; ſic nec prandiis aliter fere utebantur; illi præſertim qui ſanitati magis ſtudebant: at cœna lautiori ſemper pro ſobrietate luxuve majori minorive.

In Jentaculo fere pane ſicco utebantur, idque circa horam diei tertiam, quæ circiter nona ante meridiem apud nos eſt, ſi de tempore verno aut autumnali, adeoque de æquinoctiis cogitemus: cum aliàs Romani dies ſuos ſive æſtivos, ſive hyemales, ſemper in partes duodecim (noctes vero aliter) diviſos haberent. Jentaculo igitur fere hora tertia utebantur, vel paulò maturius quoque aut ſerius. Unde putem à Galeno, Lib. 2. de Compoſitione Medicamentorum ſecundum locos, dici: οὕτω τε πειρᾶσθαι διαιτᾶσθαι τὸ λοιπὸν, ὡς ἄγαν αὐτοὺς εὐπεπτήσαντας ἄρτου προσφέρεσθαι βραχὺ κατὰ τρίτην ὥραν ἢ τετάρτην, ἢ βραχὺ πρωϊαίτερον ἢ ὀψιαίτερον, ὡς διάστημα χρόνου ἱκανὸν ἐπὶ τὴν εἰθισμένην ὥραν τοῦ λουτροῦ. οἷς δὲ οὐ δύνανται τὸν ἄρτον ἐσθίειν χωρὶς ὄψου, τούτοις ἢ ἐλαιῶν, ἢ φοινίκων, ἢ σταφυλῆς, ἢ τινὸς τοιούτου διδόναι. *Sicque tentare, ut ita porro diæta obſervetur; ut bene concoquentibus paulum panis circa tertiam aut quartam diei horam exhibeatur, aut paulo maturius ſeriusve: ut ſic ſufficiens interſtitium fiat ad conſuetum balnei tempus: qui vero panem edere nequeunt abſque obſonio, iſtis aut olivas, aut dactylos, aut uvas paſſas, aut ſimile quid præbere.*

Sic, ratione temporis ſive horæ diei, idem Lib. 2. περὶ ὑγιεινῶν. Ἐν δὲ τῷ κατὰ τὴν ἀγορὰν χωρίῳ περὶ τρίτην ὥραν, ἢ τὸ μακρότερον περὶ τετάρτην ἐσθίειν ἄρτον μετὰ μέλιτος Ἀττικοῦ.

Ac ratione alimenti, idem Lib. VI. ὑγιεινῶν de ſemetipſo ita: Ὅπερ οὖν εἴωθα ποιεῖν αὐτὸς ἐγὼ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὀψιαίτερον

ἤγημαι λούεσθαι δι' ἀῤῥώστων ἐπισκέψεις ἢ τινὰ πολιτικὴν πρᾶξιν, εἰπεῖν οὐκ ὀκνήσω. ὑποκείσθω μὲν ἡμέρα καθ' ἣν τοῦτο γίνεται ιγ τῆς ἰσημερινῶν ὡρῶν. ἐλπίζεσθαι δὲ περὶ δεκάτην ὥραν ἡ τοῦ σώματος ἐπιμέλεια γενήσεσθαι. κατὰ ταύτην, τὴν ὑπόθεσιν ἔδοξε μοι περὶ τετάρτην ὥραν προσφέρεσθαι τροφὴν ἁπλουστάτην, ἥτις ἐστιν ἄρτος μόνος. ἐγὼ μὲν οὕτως αὐτὸς ἔπραξα. τινὲς δὲ οὐχ ὑπομένουσιν ἄρτον ἐσθίειν μόνον ὄψων χωρὶς, ἀλλὰ ἤτοι μετὰ βαλάνων, ἢ φοινίκων, ἢ ἐλαιῶν, ἢ μέλιτος, ἢ ἄλλων ἐσθίουσιν. εἶτα καὶ πίνουσιν, ἔνιοι τινες αὐτῶν. ἐγὼ δ' οὐκ ἔπιον ποτὲ ἐπὶ ταύτῃ τροφῇ, καὶ μόνον ἔφαγον τὸν ἄρτον. *Quo modò autem ego diatam observare soleam, per dies illos, quibus seriùs lavacro uti constitui, ob ægrorum visitationes aut alias actiones civiles, dicere non gravabor. Sit (ex. gr.) dies, quo id fit, decimus tertius post æquinoctium, ac sit spes, quod circa horam decimam cura corporis obtingere poterit: secundum illam hypothesin mihi visum est, circa quartam horam capere cibum simplicissimum, qualis est panis solus; Atque ita quidem ego facio: quidam vero solum sumere nequeunt panem absque obsoniis; verum illum comedunt cum glandibus, aut dactylis, aut olivis, aut melle, aut (denique) cum aliis. Post vero nonnulli ipsorum superbibunt. Ego autem nunquam bibo post ejusmodi alimentum; ac solummodo panem comedo.*

Certos autem, seu peculiares panes, seu ratione formæ, seu ratione substantiæ, in hunc finem paratos atque divenditos cibos fuisse à pistoribus (apud Romanos, pueris saltem atque adolescentibus) ostendere videntur hæc verba Martialis, dum Lib. XIV. Epigrammate ultimo, ita:

Surgite, jam vendit pueris jentacula pistor,
Cristatæque sonant undique lucis aves.

Ubi simul indicare videtur ibi (sicuti & apud nos utplurimum

mum contingit) pueros non ita, ut adultos, inediæ patientes fuisse, cum illi jam cum galli cantu istius rei gratia ad pistores currerent. Quin & temporibus Homericis, atque ante illa, Heroas ipsius non tertiam quartamve exspectasse, videre licet ex versu sequenti:

Ἐντύνοντο δὲ ἄριστον ἅμ' ἠοῖ κειαμένω πυρ.

Et alibi:

Ἀρτύνοντας ἄριστον, ἅμ' ἠοῖ φαινομένηφι.

Unde & Didymus: Τρίσι τροφαῖς οἱ παλαιοὶ ἐχρῶντο, καὶ τὴν μὲν πρώτην ἐκάλουν ἄριστον, ἣν ἐλάμβανον πρωΐας, σχεδὸν ἔτι σκοτίας οὔσης, ἀπὸ τοῦ προσφέρεσθαι ταύτην πρώτην τροφὴν, παρὰ τὸ ἄειρε ὠνομασμένης τῆς λέξεως, τὴν δευτέραν δεῖπνον μεθ' ὃ ἔδει πονεῖν, ὅ ἐστιν ἐνεργεῖν.....

Alii tamen Jentaculum cum prandio: hincque Athenæus Lib. I. Ἀριστωμένης.

Ακρατιοῦμαι μικρὸν, εἶθ' ἥξω πάλιν,
Ἄρτου δὶς ἢ τρὶς ἀποδακών.

Φιλήμον δέ φησι, ὅτι τροφαῖς ἐχρῶντο οἱ παλαιοὶ ἀκρατίσματι, ἀρίστῳ, ἑσπερίσματι, δείπνῳ. τὸ μὲν οὖν ἀκρατισμὸν, διανηστισμὸν ἔλεγον. τὸ δὲ ἄριστον, δορπιστόν. τὸ δὲ δεῖπνον ἐπιδορπίδα. Ἔστι δὲ ἡ τάξις καὶ παρ' Αἰσχύλῳ τῶν ὀνομάτων. ἐν οἷς ὁ Παλαμήδης πεποίηται λέγων,

Καὶ ταξιάρχας καὶ στρατάρχας καὶ ἑκατοντάρχας
Ἔταξα; σῖτον δ' εἰδέναι διώρισα
Ἄριστα, δεῖπνα, δόρπα θ' αἱρεῖσθαι τρίτα.
Τῆς δὲ τετάρτης τροφῆς οὕτως Ὅμηρος μέμνηται,
Σὺ δ' ἔρχεο δειελιήσας.

Ὁ καλοῦσί τινες δειλινὸν, ὅ ἐστι μεταξὺ τοῦ ὑφ' ἡμῶν λεγομένου ἀρίστου καὶ δείπνου.

δείπνου. καὶ ἄριστον μέν ἐστι, τὸ ὑπὸ τὴν ἕω λαμβανόμενον. δεῖπνον δὲ μεσημβρινὸν, ὃ ἡμεῖς ἄριστον. δόρπον δὲ τὸ ἑσπέρινον. μήποτε δὲ καὶ συνωνυμεῖ τὸ ἄριστον τῷ δείπνῳ. ἐπὶ γὰρ τῆς πρωϊνῆς που τροφῆς ἔφη,

Οἳ δ' ἄρα δεῖπνον ἕλοντ', ἀπὸ δ' αὐτοῦ θωρήσσοντο.

μετὰ γὰρ τὴν ἀνατολὴν εὐθὺς δειπνοποιησάμενοι, προήρχοντο εἰς τὴν μάχην. [Secundo Æschyli versu, etiam aliter disposito, legit Celeb. Casaubonus, σῖτον αὖ διαιρεῖσθαι.]

Aristomenes, (scribit scilicet):

,, Pauxillum jentabo; deinde rursum veniam,
,, Bis aut ter non nihil panis ubi momordero.

Philemon tradit antiquis cibi sumendi tempora fuisse, ἀκρατισμὸν jentaculum, ἄριστον prandium, ἑσπέρισμα merendam, δεῖπνον Cœnam seu vespernam. Jentaculum autem διανηστισμὸν appellarunt, & prandium δορπιστὸν, & Cœnam ἐπιδορπίδα. Harum dictionum ordo apud Æschylum extat, quo in loco Palamedes ait.

Tribunos, imperatores, centuriones
Præfeci, & quando cibum capiant præfinivi:
Jentaculum, cœnam, prandium, sumant ut tertium,
Quarti cibi meminit Homerus. his verbis:
Post merendam ipse venito.

Δειλινὸν *hunc cibum quidam nominant, interpositum prandio & cœnæ.* Ἄριστον, *id est, jentaculum, sumitur auroræ exortu:* δεῖπνον, *prandium, quod nos ἄριστον dicimus, ad meridiem:* δόρπον, *cœna vesperi. Aliquando τοῦ ἀρίστου & τοῦ δείπνου idem significatus est. Nam de matutino cibo Poeta dixit:*

Οἱ δ' ἄρα δεῖπνον ἕλοντ', ἀπὸ δ' αὐτοῦ θωρήσσοντο.

,, Illi ut jentarunt, pectus thorace tegebant.
Nam statim ut illuxit dies jentaculo refecti ad pugnam progrediebantur.

Ad

Ad alimenta porrò in jentaculis ſumpta, ſicut & in prandiis, ut revertamur, videmus alios aliter hîc ſe geſſiſſe. Unde & Seneca de ſemetipſo, Epiſt. 83. *Panis deinde ſiccus, & ſine menſa prandium; poſt quod non ſunt lavandæ manus. Atque Ep.* 87. *De prandio nihil detrahi potuit. Paratum fuit non magis hora nuſquam ſine caricis, nuſquam ſine pugillaribus. Illæ, ſi panem habeo, pro pulmentario ſunt : ſi non pro pane.* Quali diæta & per totum diem quandoque utebatur Auguſtus; de quo hæc ſequentia Suetonius : *Cibi (nam ne hoc quidem omiſerim) minimi erat, atque vulgaris fere. Secundarium panem, & piſciculos minutos, & caſeum bubulum manu preſſum, & ficos virides biferas maximè appetebat : veſcebaturque & ante cœnam quocunque tempore & loco ſtomachus deſideraſſet. Verba ipſius ex Epiſtolis ſunt, NOS IN ESSEDO PANEM ET PALMULAS GUSTAVIMUS. Et iterum: Dum Lectica ex regia domum redeo, panis unciam cum paucis acinis uvæ duracinæ comedi*, &c.

Quod ad caſeum pertinet, iſte & in Jentaculo dabatur, & (quod mage fiebat) in prandio. De Jentaculo Apulejus (Libro I.) non diu poſt ortum ſolem : *En, inquam, paratum tibi eſt jentaculum. Et cum dicto manticam meam humero exuo, caſeum cum pane propere ei porrigo.*

Potius tamen in prandio locum habuiſſe videtur; modo apud Martialem Lib. XIII. Epigram. 32. pro prandio jentaculum ſumatur. Ita enim ille de caſeo Veſtino, atque optimæ, ut videtur, notæ:

Si ſine carne voles jentacula ſumere frugi:
Hæc tibi Veſtino de grege maſſa venit.

De caſeo Lunenſi Ep. 30 dixerat:

Caſeus Etruſcæ ſignatus imagine lunæ,
Præſtabit pueris prandia mille tuis.

In

In prandio quoque & panem ἀκράτῳ miſcebant; unde & ἀκρατίζεσθαι: ſicut ſæpius in jentaculo ſolo pane ſicco veſcebantur: quod & de Tacito Cæſare Vopiſcus: *Panem niſi ſiccum nunquam comedit.* Quæ tamen & de prandio an dicta ſint valde dubito, cum quia additur, *eundemque ſale atque aliis rebus conditum;* tum quod hic prandii nulla ſpecialis mentio fiat, ac jam paulo ſuperius de ipſius Conviviis locutus fuerit.

Ratione ſanitatis hyeme prandium Celſus (Lib. I.) minus commendat: atque ideo forſan Jentaculum tunc ſæpius pro prandio ſimul veniebat: æſtate vero, (ut loquitur, ubi prandium commendat) *& potione, & cibo ſæpius corpus eget; ideo prandere quoque commodum eſt. Eo tempore*, pergit, *aptiſſima ſunt & caro, & olus.* cum de hiemali prandio dicat: *Si prandet aliquis, utilius eſt exiguum aliquid, & ipſum ſiccum ſine carne, ſine potione ſumere.*

Plura ſane huc de Jentaculo & prandio congeri poſſent, plurimaque de Cœna, &c. addi: verum & apud alios (Stukkium, Bulengerum, alioſque plures) tractantur illa; & cunctis magis nota, quam hæc modo allata, ſunt. Quare rurſus accedamus ad Tertullianum; qui cum de tempore victus loquitur, de cœna id intelligit: verum ubi lib. ad uxorem, ita loquitur: *Non ſciet maritus quid ſecretò ante omnem cibum guſtes?* Et de Euchariſtiâ id intelligit, & de eadem ante ortam lucem, adeoque & ante *jentaculi ſumptâ*; ſed non in Antelucanis cœtibus, verum domum deportata. De qua re forſan adhuc infra.

Huic itaque (ut illa Tertulliani verba, de quibus nunc poſtremo tracto, repetam) hæc ſubjungit: *Euchariſtiam .... etiam antelucanis cœtibus ..... ſumimus.* Nempe coibant ob metum gentilium Chriſtiani, & in cœmeteriis, & temporibus nocturnis: de quibus ita Libro X. Ep. 97. Plinius ad Trajanum, ubi de ipſorum confeſſionibus loquitur: *Affirmabant*

Affirmabant autem hanc fuiſſe ſummam vel culpæ ſuæ, vel erroris, quod eſſent ſoliti ſtato die ANTE LUCEM convenire : carmenque Chriſto, quaſi Deo, dicere ſecum invicem: ſeque ſacramento non in ſcelus aliquod obſtringere, ſed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depoſitum appellati abnegarent : quibus peractis morem ſibi diſcedendi fuiſſe, rurſusque coëundi ad capiendum cibum, promiſcuum tamen & innoxium.

Quæ num de ſolis *Agapis*, an ſimul de Euchariſtiâ capienda ſint dubium eſt. Ille namque *cibus promiſcuus* magis ad *Agapas*, quam ad Euchariſtiam pertinere videtur : præterquam quod non exprimatur ſat clare an iſte cœtus, ad quem denuo conveniebant, temporibus collectus fuerit antelucanis : quod tamen ex ſequentibus hîc liquere debebit.

Certe ad priorem horum Tertulliani verborum partem videntur pertinere illa ipſius ad Uxorem, cap. IV. *Quis* [maritus ſc. gentilis] *nocturnis convocationibus, ſi ita opportuerit, à latere ſuo eximi libenter ferat? Quis denique ſolennibus Paſchæ abnoctantem ſecurus ſuſtinebit?* Forſan & illa cap. V. *Cum etiam per noctem ſurgis oratum.* At melius ad Euchariſtiam antelucanis cœtibus ſumptam hæc ſequentia: *Quis ad convivium illud Dominicum, quod infamant, ſine ſua ſuſpicione dimittet?*

Duplicem nobis Plinius (ut ad illum redeam) deſcribit cœtum : 1°. illum, in quo & orationi & admonitionibus, ſive homiliis, &c. faciendis incumbebant. 2°. In quo Agapas ſuas celebrabant; illas ſc. quas Tertullianus noſter eodem capite ita deſcribit : *Cœna noſtra de nomine rationem ſui oſtendit. Vocatur enim ἀγάπη*, &c. Cum per hæc (Apol. c. 39.) *Cogimur ad Divinarum literarum, commemorationem* &c. ad priorem cœtum reſpiciat.

At neque in hujus, neque in illius deſcriptione ulla Euchariſtiæ mentio fit. In Agapis illam ſumptam fuiſſe non

ita credibile eſt; quod jejuni Euchariſtiam celebrarent, ac non tempore victus, verum in cœtibus *Antelucanis*, & quidem ante omnem cibum.

In ſolis Antelucanis cœtibus eam fuiſſe celebratam minus crediderim, ob iſta; *etiam antelucanis cœtibus*: quaſi diceret, non ſolum aliàs, verum & ita. Ob perſecutionem quippe gentilium cogebantur, & ſi non ſemper aut ubique, ſaltem alicubi & aliquando, ita noctu atque ante lucem convenire: quod ex Actis etiam de Apoſtolis liquet. Stato vero die ſuos cœtus collegiſſe Chriſtianos; idque circa primam cœtuum ſpeciem obtinuiſſe (cum circa Agapas id non ita neceſſarium eſſet) ex Juſtino Martyre (ac quidem duobus in locis, cum quibus Tertulliani verba conferenda ſunt) ſat clare conſtare videtur.

Nam quamvis iſtarum commemorationum ſacrarum literarum, non tam late, attamen ſatis diſtincte Juſtinus meminerit; tamen credendum eſt, eas ibi fuiſſe exercitas ante adminiſtrationem Euchariſtiæ. Interim huc faciunt illa verba: *Convivium Dominicum, quod infamant*: ob nocturnas ſcilicet convocationes.

Quin & alios nocturnos cœtus obſervabant Chriſtiani; ſicut ſtatim vidimus ex verbis iſtis: *Quis denique ſolennibus Paſchæ* (ob pervigilia nempe) *abnoctantem ſecurus ſuſtinebit?* Verum de hiſce ac ſimilibus forſan alibi ulterior loquendi occaſio dabitur.

Ignatius igitur, qui, (quamvis pro regimine Epiſcopali primitivæ Eccleſiæ potius ſtare velim) mihi nimium ſuſpectus eſt; quod tam perpetuo Epiſcoporum auctoritatem inculcet, quaſi ob id ſolum ſuas conſcripſerit Epiſtolas; in illa quam ad Smyrnenſes ſcripſit, (ſcripſiſſe ſaltem perhibetur) ita loquitur: Οὐκ ἐξὸν ἐστιν χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου, οὔτε βαπτίζειν, οὔτε ἀγάπην ποιεῖν... *Non permiſſum eſt aut baptizare, aut Agapas celebrare, ſine præſentia aut permiſſu Epiſcopi.*

In

In quibus verbis & *Agape* & *Cœna Dominica*, sive Eucharistiæ administratio, pro una eademque re sumi videntur.

Separare tamen videtur celebrationem Eucharistiæ (quam jam Sacrificium appellare incipiebant) noster Tertullianus ab isto cœtu, in quo Admonitiones, &c. quas nunc conciones vocamus, administrabantur; libro *de Cultu Fœminarum*, Cap. XI. quando ita loquitur: *Vobis autem nulla procedendi causa non tetrica. Aut imbecillus aliquis ex fratribus visitatur, aut sacrificium offertur, aut Dei sermo administratur.*

Interim sicut Justinus nullam Agaparum facit mentionem, ita nec hîc Tertullianus: quum tamen credibile sit Eucharistiam saltem statis illis diebus, inter quos diem Dominicum potissimum liquet fuisse (quando nec statio solvenda esset) fuisse administratam, & aliis quoque, quum statio, si non ab omnibus, saltem nonnullis observaretur, adeoque & in Agapis fuisse sumptam; ab iisque, quibus jejunia ista (stationis) solvere religio erat, illam domum fuisse comportatam.

Hinc illi quoque ita jejunantes, post communes Orationes, seu preces, Osculum pacis refugiebant; sive, ut Tertullianus loquitur, *subtrahebant*: cum tamen id signaculum *Orationis* esset, atque sacrificium antecederet. Stationes inde crediderim voluntarias (quamvis certi dies illis fuerint, in Africa præsertim, destinati, nempe dies Mercurii ac Veneris) quod noster, Libro de Oratione: *Similiter & stationum diebus, non putant plerique sacrificiorum Orationibus interveniendum; quod statio solvenda sit accepto corpore Domini. Ergo devotum Deo obsequium Eucharistia resolvit? An magis Deo obligat? Nonne solennior erit statio tua, si ad aram Dei steteris? Accepto corpore Domini & RESERVATO utrumque salvum est, & participatio sacrificii, & executio officii.* Ex quibus videmus non solo die Dominico Eucharistiam fuisse celebratam. Qualibus itaque diebus illi, qui jejunantes ad-

erant, secum domum illam deportabant. Quod illustratur istis, Libro ad Uxorem : *Non sciet maritus* [Gentilis] *quid secreto ante omnem cibum gustes? & si sciverit panem, non illum credit esse qui dicitur?* Ubi de pane Eucharistiæ domum deportato, ac clam marito gentili, quantum pote, comeso, loquitur.

At non omittenda hîc exempla ex Cypriani Libro de Lapsis : quæ tamen ab harum rerum curiosis reperiri ibi possunt. Hoc autem deportare postea vetitum fuisse patet tam ex Can..... Concilii Cæsaraugustani (Anno 380) quam ex Toletano (Anno 400) ubi jubentur ibi præsentes in Ecclesia sumere Eucharistiam.

Ut autem consuetudo jam Tertulliani ævo obtinebat *osculi pacis* ante Eucharistiam; sic illud jejunantes, seu stationem observantes, licet alias ad Ecclesiam accederent, non dabant aliis, eò quod non communicarent : quod culpatur à Tertulliano his verbis : *Alia jam consuetudo invaluit, jejunantes habita Oratione cum fratribus subtrahunt osculum pacis, quod est signaculum Orationis* [post quod scilicet ad communicationem accedebant] *Quando autem magis conferenda cum fratribus pax est, nisi cum oratio commendabilior ascendit ut ipsi de nostra operatione participes jam audeant de sua pace fratri transigere? Quæ oratio cum divortio sancti osculi integra, quem Domino officium facientem impedit pax? quale sacrificium est à quo sine pace receditur? Quæcunque operatio sit, non erit potior præcepti observatione, quo jubemur jejunia nostra celare Jam enim de abstinentia osculi agnoscimur jejunantes. Sed & si qua ratio est, ne tamen huic præcepto reus sis, potes domi, si forte inter quos latere jejunium in totum non datur, differre pacem.* Hoc est, si rem bene capio, deportata jam domum Eucharistia.

In jejunio autem Sabbati ante Pascha, (quod noster *jejunium Paschatis* vocat, & alibi, nempe Libro de Jejuniis,

Para-

Parasceven; quin & ſimpliciter *Paſcha*, ubi de iſto jejunio loquitur) Oſculum pacis ſubtrahebant. i. e. ut ex antedictis patet, ab illo dando abſtinebant: Cujus rei hanc rationem reddit ibidem: *Sic & die Paſchæ, quo communis & quaſi publica jejunii religio eſt, merito deponimus oſculum, nihil curantes de occultando, quod cum omnibus faciamus.*

Præcedebat igitur Oſculum pacis, poſt communes preces, Euchariſtiam, poſt quam Euchariſtiam quandoque (non tamen ſemper) ſequebantur Agapæ.

Unde autem fluxerint *Agapæ*, ac in quem finem primum celebratæ fuerint, diſcimus ex hiſce ſequentibus. Apoſtolorum temporibus Euchariſtiam celebraturi, unusquiſque fratrum apportabat in Eccleſiam cibum ac potum: (uti videmus ex I. Epiſt. ad Cor. cap. X.) cænaſve ſuas, eaſque cum reliquis fratribus &c. ſeu membris Eccleſiæ communicabant, illamque communem cænam appellabant cænam Dominicam, exinde quod ſimul ipſius mortui ibi commemoratio fieret, adeoque & Euchariſtia. Verum ut plurimi abuſus jam ab initio Chriſtianiſmi in Eccleſiam irrepebant, ſic non ex minimis, (ſaltem inter Corinthios) erat, quod divites quidem inter ſe cænas, ſeu partes ſuas, communicarent, inde ſplendide epularentur, dum pauperes ex inopia aut parum aut nihil afferentes negligebant ac contemnebant; neque illis ſua communicarent; illoſque ita triſtitia ac mœrore afficerent. Unde Apoſtolus, ut hoc inter illos corrigeret, eos admonet, ut ſi convivari vellent, corque exhilarare potius, quam religioſe cœnare, id potius domi, atque ita abſque ſcandalo, ſeu offenſa inopum fratrum (imprimis ſi ſeſe inebriarent) facerent: ne ſic ipſis paupertatem ſuam exprobrare viderentur: quare poſtea addit; verſu 33. ἐκδέχεσθε ἀλλήλους. *excipite vos invicem*, mutuo ſcilicet convivio æque ino-

pes seu pauperes, quam divites : ac si esurirent, potius domi cænarent : quod istud convivium inserviret potius conferendis partibus, (ab unoquoque) suis, indeque sumendis illis quæ Eucharistiæ inservirent, adeoque oblatio esset Ecclesiastica (ut sic loquar) quam quod inserviret epulis fami, aut luxuriei, saltem voluptati, domandæ : nisi id in gratiam pauperum fieret, quos hinc fraterne consolari debebant.

Certe verba ἐκδέχεσθε ἀλλήλους minime vertenda sunt *exspectate*, sed *excipite alius alium*, quali modo & ἐκδέχομαι sumi potest hîc, & alias ἐνδέχομαι, & καταδέχομαι, & προσδέχομαι, & ὑποδέχομαι, sumuntur quandoque. Atque Latinis id familiare *excipere aliquem*, *pluresve*, *convivio*. Quid enim juvare id pauperes seu inopes potuisset, si quidem omnes simul, divites cum pauperibus uno eodemque temporis puncto hic splendide epularentur; at pauperes vix cibum caperent, ac, si non plane, tamen fere esurirent? Nec referas huc male illud δοχὴν ποιεῖσθαι. Luc. 14. 13. Verum ut rursus me propius ad Agapas convertam, bene has considerat Chrysosthomus ad hunc locum dum ait. . . . *In Ecclesia convenientes oblationes suas separatim offerebant, & post communionem, quæcunque eis de sacrificiis superfuissent, illic in Ecclesia communem cænam comedentes, PARITER consumebant.*

Ex jam allatis interim quoque videmus, unde Agapæ nomen istis post Eucharistiam conviviis fuerit impositum. Quæ appellatio etiam jam in Apostoli Judæ epistola comparet; ubi versu 12. ait. Οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες συνευωχούμενοι, ἀφόβως ἑαυτοὺς ποιμαίνοντες, &c. *Hi sunt in Agapis vestris maculæ, dum vobiscum convivantur, secure* [quasi sine consideratione aliorum] *seipsos pascentes.* Quibus sane indicat, & alibi quam apud Corinthios has ἀγάπας à pluribus impie in commessationes conversas fuisse : quamvis aliàs in optimum finem à multis frequentatas. Nec

Nec veretur Tertullianus jam Montanista hæc Catholicis (acerbe satis , nec tamen forsan immerito) objicere, lib. de Jejuniis. *Apud te Agape in cacabis fervet , fides in culinis friget, spes in ferculis jacet. Sed major est Agape, quia per hanc adolescentes tui cum sororibus dormiunt , appendices scilicet gulæ lascivia atque luxuria sunt. Quam societatem & Apostolus sciens, cum præmisisset non in ebrietatibus, nec in comessationibus, adjunxit nec in cubilibus & libidinibus, ad elogium gulæ tuæ pertinet, quod duplex apud te præsidentibus honor binis partibus deputatur ; cum Apostolus duplicem honorem dederit ut & fratribus & præpositis. Qui sanctior inter vos, nisi convivandi frequentior , nisi obsonandi pollucibilior , nisi calicibus instructior* , &c.

Sub persecutionibus magis sævis credibile tamen est magis sobrias fuisse has agapas : At sequentibus temporibus idem illis accidisse existimem , quod pervigiliis fere Ethnicorum : de quibus occasione alia. 2°. Dissert. de Oraculis Ethnicorum locutus sum.

Unde & in Concilio Gangrensi (quod A. D. 314, habitum fuit) habetur, cap. XI. Εἴ τις καταφρονοίη τῶν ἐκ πίστεως ἀγάπας ποιούντων, καὶ διὰ τιμὴν τοῦ Κυρίου συγκαλούντων τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ μὴ ἐθέλοι κοινονεῖν ταῖς κλήσεσι, διὰ τὸ ἐξευτελίζειν τὸ γινόμενον, ἀνάθημα ἔστω. *Si quis despicit eos , qui fideliter Agapas , i. e. convivia pauperibus exhibent , & propter honorem Dei convocant fratres , & noluerit communicare hujusmodi vocationibus , parvi pendens quod geritur , Anathema sit.*

Non respicit tamen hic Canon , ut mihi videtur, ejusmodi cænas , quæ simul Eucharistiæ celebrandæ causâ instituebantur : verum tales, quæ ab hoc illove fratre, (hac illave sorore) solum pauperibus pie exhilarandis factæ fuerant : illosque, qui vocati illas contemnerent , &c. Interim Clericos quoque ad illas vocatos fuisse, cum ex natura

tura

tura rei aliquomodo, tum ex Can. Concilii Laodiceni clarius constet: Ita enim Canon. XXVII. *Quod non oporteat sacro ministerio deditos Clericos aut Laicos ad Agapen vocatos ciborum partes accipere: propterea quod hinc Ecclesiastico ordini fiat injuria.*

Nempe mos erat, uti eruditis notum, convivas ex conviviis partes sibi sumere datas, ac reportare domum; sicut tam ex Athenæo quam ex aliis discimus: quod id & apud Græcos & apud Romanos obtinuerit. Quamvis autem id Trajani tempore locum (teste Athenæo Lib. I.) nondum habuerit, tamen de posterioribus id cum ex eadem, tum ex Aristeneti Epistola quinta libri primi constat, in mœcha virum per illas, cum vicina illudente, tum denique (ne plura congeram) ex Suetonii Galba, Capite ultimo, ipsius Galbæ exemplo. Nec dubitem huc respicere Clementem Alexandrinum, ubi de Agapis ita Lib. I. Pædag ait: *δι' ἀγάπην γίνεσθαι τὸ δεῖπνον, ἀλλ' οὐκ ἀγάπην εἶναι τὸ δεῖπνον, δεῖγμα δὲ εὐνοίας κοινωνικῆς, καὶ εὐμεταδότου. Convivium istud fieri ob charitatem; verum ipsum convivium non esse charitatem, sed documentum benevolentiæ, quæ se libenter communicat.*

Causam itaque hujus postremi Canonis facile perspicimus; quod nimirum, quamvis pauperibus partes illæ destinatæ essent, ipsi Clerici, aliique non pauperes, velut in conviviis profanis, sibi partes ejusmodi aut deposcerent, aut sponte sumerent; saltem non curarent ut æque pauperes (quorum gratia hoc potissimum convivii genus institutum fuerat) partes de cæna secum domum deportarent: quod in ipsorum dedecus redundare, atque adeo injuriam, judicabat hoc Concilium Laodicenum.

Neque hoc solum vetavit idem Concilium; verum & Canone sequenti etiam alium abusum. Nempe, uti sub persecutionibus Gentilium Christiani congregabantur, iis tempo-

poribus iisque locis, ubi magis securi ab Ethnicorum insultibus ac persecutionibus sacra sua administrare possent; omniaque pietatis religionisque officia ibi peragebant; sic temporibus istis, quibus jam liberius respirare poterant, tamen in Ecclesiis suis, domibusve sacris conventibus destinatis talia continuabant; nec tamen sine scandalo: eo quod ibi talia nonnunquam perpetrarentur, qualia in Catholicis Tertullianus jam Montanista criminatur. Quapropter in isto Canone XXVIII. decernit. ὅτι οὐ δεῖ ἐν τοῖς κυριακοῖς, ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἐσθίειν καὶ ἀκούβιτα στρωννύειν. *Quod non opporteat in domiciliis divinis i. e. in Ecclesiis convivia, quæ vocantur Agapæ, fieri: nec intra domum Dei comedere, vel accubitus sternere.* Quod & in ipsa Africa vetatur à Concilio Carthaginensi tertio, cujus Canon trigesimus ita sonat: *Ut nulli Episcopi vel Clerici in Ecclesia conviventur, nisi forte transeuntes hospitiorum necessitate illic reficiantur. Populi etiam ab hujusmodi conviviis, quantum fieri potest, prohibeantur.*

Verum enim vero, ut rursus verba nostri Tertulliani de Corona persequamur, addit ille: *Nec* [Eucharistiam] *de aliorum manu quam præsidentium sumimus.* Nempe ut *baptizandi jus* habebat Episcopus, sicut alibi loquitur, ita & administrandæ (nisi in tempore necessitatis) Eucharistiæ. Quocum concordant ista Justini verba, quæ de Eucharistia jam superius attuli; istaque quæ adduxi ex Ignatii ad Smyrnenses epistola.

Dixerat ante (ut vidimus) noster: *Eucharistiæ sacramentum & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino*, &c. Quibus tum demum subjungit, *nec de aliorum manu quam præsidentium sumimus.* Quibus verbis illustrandis maxime faciunt (quamvis & ipsa *illustratione* indigeant) hæc sequentia, contenta libro de Exhortatione castitatis cap. 7. *Sed dices: Ergo ceteris licet quos excipit.*

[Digamos esse nimirum.] *Vani erimus si putaverimus quod sacerdotibus non liceat, laicis licere. Nonne & laici sacerdotes sumus? Scriptum est, Regnum quoque nos & sacerdotes Deo & Patri suo fecit. Differentiam inter Ordinem & Plebem constituit Ecclesiæ auctoritas, & honor per Ordinem sanctificatus à Deo. Ubi Ecclesiastici ordinis non est consessus, & offers, & tinguis, & sacerdos es tibi solus. Sed ubi tres, Ecclesia est; licet laici. Nec est personarum acceptio apud Deum, quoniam non auditores legis justificabuntur à Deo, sed factores, secundum quod & Paulus dicit. Igitur si habes jus sacerdotii in te, ubi necesse est, habeas opportet etiam disciplinam sacerdotis, ubi necesse sit habere jus sacerdotis. Digamus tinguis? digamus offers? quanto magis laico digamo capitale est agere pro Sacerdote, quum ipsi Sacerdoti digamo facto auferatur agere Sacerdotem?* &c.

Quæ hic primum observanda veniunt sunt verba, *Differentiam inter Ordinem & Plebem constituit Ecclesiæ auctoritas, & honor per Ordinem sanctificatus à Deo.* Ad quæ illustranda latissimus se aperit campus, arctandus tamen mihi, quod alibi (scilicet Dissertat. de vera Prophetia, pag. 209. &c.) de ista re locutus fuerim; ostenderimque ista Cleri Christiani munera ex Judæismo in Christianismum, sub aliis licet nominibus, (rebusque circa nonnulla immutatis) defluxisse; atque adeo (quod jam magnus ille H. Grotius ostenderat) eatenus Christianismum fuisse Judæismum reformatum. Itaque non ista distinctio inter Ordinem & Plebem instituit, aut invexit ipse Dominus noster J. Christus, neque ipsius Apostoli: quantumvis ibi locorum ubi Episcopi aut Presbyteri non essent; quod in Ecclesiis ab ipsis vel per Evangelistas formatis, ex meris, vel pene meris, Gentilibus jam ad Christi fidem conversis, ille necesse habuerint, constantibus tales, exemplo aliarum Ecclesiarum jam formatarum, instituere: sicut & ista occasione requisitæ ad ista munera qualitates, &c. Apostolus Paulus descripsit.

Quod

Quod vero ad *honorem* attinet, duplici honore dignos censuit illos idem Apostolus, non qui simpliciter verbum Dei docebant populum; sed istos, qui circa illud negotium summo cum zelo atque enixe laborabant; adeoque eximie Doctrina Evangelica imbuendo plebi incumbebant. Ita enim ibi (I. Timoth. V. 17.) intelligendum istud verbum κοπιάω, ut non solummodo sit *operari*, & *laborare* sicut ἐργάζεσθαι, similiaque, verum ita quoque, ut id cum molestia ac lassitudine fiat: sicut κόπος inde *molestia* ac lassitudo, &c. designat; ut Matth. 26. 10. τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικί. Luc. II. 7. μή μοι κόπους πάρεχε. sic 2 Cor. 6. 5. ἐν κόποις καὶ ἀγρυπνίαις atque II. 13. ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως. Sic & 2 Thessal. 3. 8. ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ. Atque ut ipsum verbum κοπιάω consideremus, Joh. 4. 6. κεκοπιακὼς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας. I Cor. 4. 12. καὶ κοπιῶμεν ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσί. Et 16. 16. καὶ παντὶ τῷ κοπιῶντι καὶ συνεργοῦντι. Denique in eadem prima ad Timotheum Epistola cap. 4. 10. εἰς τοῦτο γὰρ καὶ κοπιῶμεν καὶ ὀνειδιζόμεθα. Quibuscum itaque hæc ad Timotheum verba conferantur; quæ ita habent: Οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν. μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ. Λέγει γὰρ ἡ γραφή. Βοῦν ἀλοῶντα οὐ φιμώσεις. Καὶ Ἄξιος ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ. Quæ duo ex Vet. Test. allegata loca, simul sensum, qui hîc voci τιμὴ tribuendus est, satis clare explicant.

Interim ipse Tertullianus ita *honorem* videtur explicare, ut fuerit dignitas atque auctoritas, cum Apolog. cap. 39. ait: *Præsident probati quique seniores honorem istum non pretio, sed testimonio adepti.*

Quum autem & Baptismus & Eucharistia pari passu (sicuti vidimus) apud ipsum ambulent; videndum quoque ex ipso est, quid de Episcopali dignitate atque auctoritate sentiat; adeoque quomodo semetipsum super hac re explicet.

In Libro igitur de Baptismo, cap. XVII. ita loquitur:

 Dandi

Dandi quidem [Baptiſmum] *habet jus ſummus Sacerdos qui eſt Epiſcopus : dehinc Presbyteri & Diaconi, non tamen ſine Epiſcopi auctoritate, propter Eccleſiæ honorem : quo ſalvo ſalva pax eſt. Alioquin etiam laicis jus eſt* : Quod jus tam ſupra ex ipſo oſtenſum eſt : nempe tempore neceſſitatis : uti id explicat.

Tranſit porrò noſter ad alia, ac primo quidem ſuperaddit : *Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.* Quare perpendendum quoque primo eſt, quid hîc per oblationes ſit intelligendum. Eleëmoſynas per illas *Oblationes* intelligit; ſicut & eaſdem *refrigerium* appellat : quo refrigerii voce etiam utitur Apolog. c. 39. ſic : *Quantiſcunque ſumptibus conſtet* [cæna, quam ibidem ἀγάπην vocat] *lucrum eſt pietatis nomine facere ſumptum; ſiquidem inopes quoque refrigerio iſto juvamus.* Uti & de Virginibus velandis cap. IX. *Cui ſi quid refrigerii debuerat Epiſcopus, aliter utique, ſalvo reſpectu diſciplinæ, præſtare potuiſſet, &c.*

ApudEpiſcopos illas depoſitas & ſervatas, ab eoque diſtributas fuiſſe nos docet Juſtinus Martyr his verbis: Οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ βουλόμενοι, κατὰ προαίρεσιν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ, ὁ βούλεται δίδωσι. καὶ τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῷ προεστῶτι ἀποτίθεται, καὶ αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὀρφανοῖς τε καὶ χήραις, καὶ τοῖς διὰ νόσον ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν λειπομένοις, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς οὖσι, καὶ τοῖς παρεπιδήμοις οὖσι ξένοις, καὶ ἁπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρείᾳ οὖσι κηδεμὼν γίνεται.

Cæterum qui ditiores ſunt, & volunt, pro arbitrio quiſque ſuo quod viſum eſt contribuunt : & quod ita colligitur, apud Præpoſitum deponitur : atque inde ille opitulatur pupillis & viduis, & his qui propter morbum aut aliquam aliam cauſam egent; quique in vinculis ſunt, & peragre advenientibus hoſpitibus : & ut ſimpliciter dicam, indigentium is omnium curator eſt.

Eleëmoſynarum atque adeo *Oblationum* promus condus, ac diſtributor itaque erat Epiſcopus: ſive illæ hoc illove die aut tem-

tempore, ac quacunque denique ex causa vel affectu; sive pro defunctis illæ, & ob memorias ipsorum celebrandas offerrentur . . . . *Quæ tamen offerebantur pro defunctis*, ut jam vidimus, *annua die*, ac quidem ista, ut puto, qua *commemorationes* eorum fiebant. Quod satis clare quoque indicat noster Lib. de Exhortatione castitatis Cap. XI. hoc modo: *Nec enim pristinam* [uxorem] *poteris odisse, quia etiam religiosiorem reservas affectionem, ut jam receptæ apud Deum, pro cujus spiritu postulas, pro qua oblationes annuas reddis. Stabis ergo ad Deum cum tot uxoribus quot in oratione commemoras? & offeres pro duabus? & commendabis illas duas per Sacerdotem de Monogamia ordinatum, aut etiam de Virginitate sancitum? Circumdatum virginibus & univiris? & ascendet sacrificium tuum libera fronte? &c.*

Fiebant itaque nec solæ *commemorationes*; verum & *orabant pro defunctorum spiritu*, pro quo *annuas oblationes* reddebant; *& commendabant istos Deo per Sacerdotem*; sive is Episcopus esset, sive aliquis ex Presbyteris. Vide igitur hic initium precationum pro *mortuis*: unde minus mirum fieri debet etiam aliquos pro mortuis fuisse baptizatos. Verum de ista ceremonia alibi agimus.

Si porro causam quærimus cur orarint, quin & offerrent pro mortuis, sive ipsorum animis (vel ut loquitur spiritu) illa est, quod eas crederent ante supremum judicium certo loco determinatas conservari eo usque: ut ex pluribus hujus Tertulliani locis (qui sinum Abrahæ piis animis, inferos impiorum adscribit) clare perspicitur; cum libro de Anima, tum Lib. 4. adversus Marcionem, tum libro de Monogamia, tum denique aliis locis. Nec aliter fere Irenæus: qui Libro 5. in fine ita loquitur: *Cum enim Dominus in medio umbræ mortis abierit, ubi animæ mortuorum erant, post deinde corporaliter resurrexit, & post resurrectionem assumptus est: manifestum est quia & discipulorum ejus,*

 propter

propter quos hæc operatus est Dominus, animæ abibunt in invisibilem locum, definitum eis à Deo, & ibi ad resurrectionem commorabuntur, sustinentes resurrectionem: post recipientes corpora, & perfecte resurgentes, hoc est corporaliter, quemadmodum & Dominus resurrexit, sic venient ad conspectum Dei.

Quum autem, invisibilis illis locus ubi sit, non indicet Irenæus, tamen Tertullianus eum hoc modo designat; contra Marcionem Lib. 4. c. 34. *Eam itaque regionem sinum dico Abrahæ, etsi non cælestem, sublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus justorum, donec consummatio rerum resurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat, &c.* Quod *expungere* hic pro perfici, compleri, &c. apud Tertullianum efferri, illi sciunt, qui stilo Tertullianico parumper assueti sunt: sicut & illud *refrigerium* (ac quidem diverso, ut videmus, sensu) ipsi proprium est.

Refrigerium interim istud (de alio jam locutus sum) consistebat in eo, ut sic etiam post mortem, atque ante extremum judicium, per preces, &c. fidelium ipsis major gratia (sive in meliori statu jàm essent constituti, sive pejori, nec tamen plane damnati) apud Deum, ac peccatorum remissio accederet.

Etenim huic idem Tertullianus, libro de Monogamia, cap. X. ita loquitur: *Etenim pro anima ejus orat, & refrigerium interim postulat, & in prima resurrectione consortium, & offert annuis diebus dormitionis ejus.*

Commemorationes vero fidelium defunctorum, piorum nempe, ac præcipue Martyrum, in istum finem fiebant, ut ipsorum sic commemoraretur memoria, & recitata vitâ illorum ac pietate, alii adhuc viventes sic ad veram pietatem eo magis quoque incenderentur. Sed nimis extra viam propositam divagaremur, si talia latius hoc loco explicare præsumeremus. Quare jam nonnulla præterii, quæ forsan aliquibus non ingrata fuissent.

Addit

Addit porro Tertullianus noster *Natalitia*, ac quidem Martyrum; quorum commemoratio piorum animos maxime ad omnia perferenda, ob religionem, pietatem, atque hinc exspectandam æternam salutem, accendere debebat. Hinc enim Cyprianus Epist. XXXVII. *Denique & dies eorum, quibus excedunt, annotate, ut commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare possimus .... & celebrentur hic à nobis oblationes & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ cito vobiscum, Domino protegente, celebrabimus.*

Ast in quem finem id facerent adhuc magis declarant Smyrnenses (sicut in ipsa Epistola de Polycarpi Martyrio habetur) dum ita loquuntur: *Namque hunc quidem* [Christum] *tanquam filium Dei adoramus, Martyres vero tanquam discipulos & imitatores Domini, digne propter insuperabilem in regem ipsorum ac præceptorem benevolentiam diligimus: quorum & nos consortes & discipuli fieri optamus.* Ac post narrationem sepulturæ ejus: *Ubi etiam, quoad fieri potest, congregatis cum exultatione & gaudio Dominus natalem Martyris sui diem, cum ad memoriam eorum, qui antea certarunt, & futurorum præparationem celebrare largiatur.*

Hinc & Gregorius Nazianzenus, περὶ φιλοπτωχίας ita loquitur: Τοῖς μάρτυρσι τῆς ἀληθείας πανηγυρίζομεν, ἵνα ὧν τοὺς ἀγῶνας τιμῶμεν, μιμώμεθα τὴν εὐσέβειαν. Sicut & Basilius τῶν μαρτύρων ἐγκώμιον vocat τὴν πρὸς ἀρετὴν παράκλησιν τῶν συνειλεγμένων.

De his annuis solennitatibus (istaque occasione de pervigilio Paschatis, aliisque) plura addi possent: verum sufficit hîc adduxisse illa, quæ ad Uxorem (Lib. 2.) affert: *Quis* [uxorem] *nocturnis convocationibus, si ita oportuerit, à latere sua eximi libenter ferat? Quis denique solennibus Paschæ abnoctantem securus sustinebit?*

Certe omnes nocturni conventus Gentilibus ipsis maxime suspecti erant, omniaque sacra nocturna. Hinc sola sacra Bonæ Deæ tolerabantur apud Romanos, cæteraque

omnia

omnia vetita erant. Quin ne iſta quidem ob exempla ſat bene audiebant ; atque à Juvenale hoc modo deſcribuntur. Sat. 6.

Nota bonæ ſecreta Deæ, cum tibi lumbos
Incitat : & cornu pariter, vinoque feruntur
Attonitæ, crinemque rotant, ululantque Priapi
Mænades : O quantus tunc illis mentibus ardor
Concubitus! quæ vox ſaltante libidine! quantus
Ille meri veteris per crura madentia torrens! &c.

Ut autem videamus quam non fruſtra Tertullianus jam Montaniſta, Catholicos (ut ſupra jam vidimus) accuſet; repetamus hic & iſta Hieronymi, Auguſtinique de ſuis temporibus loquentium verba : quorum primus contra Vigilantium, qui harum Vigiliarum infenſus hoſtis, nec immerito, erat, illas hoc modo defendit : *Error autem & culpa juvenum viliſſimarumque mulierum, qui per noctem ſæpe deprehenditur, non eſt religioſis hominibus imputandus. Quia & in Vigiliis Paſchæ tale quid fieri plerumque convincitur: & tamen paucorum culpa non præjudicat religioni, qui & abſque Vigiliis poſſunt errare, vel in ſuis vel in alienis domibus.* Et paucis interjectis : *Non vigilemus itaque diebus Paſchæ, ne exſpectata diu adulterorum deſideria compleantur, ne occaſionem peccandi adultor inveniat, ne maritali non poſſit recludi clave.*

Alter autem Epiſtolâ 64. in hunc modum de iſtis, quæ minime defendit, verum ſublata vellet, conqueritur : *Commeſſationes enim & ebrietates ita conceſſa & licitæ putantur, ut in honorem etiam beatiſſimorum Martyrum non ſolum per dies ſolennes, quod ipſum quis non lugendum videat, qui hæc carnis oculis aſpicit, ſed etiam quotidie celebrentur. Quæ fæditas ſi tantum non flagitioſa, & non etiam ſacrilega eſſet, quibuſcunque tolerantiæ viribus ſuſtentandum putaremus. Quanquam*

quam ubi est illud quod, cum multa vitia enumerasset idem Apostolus, inter quæ posuit ebriosos, ita conclusisset, ut diceret, cum talibus nec panem edere. Sed feramus hæc in luxu & labe domestica, & eorum conviviorum, quæ privatis parietibus continentur: accipiamus cum eis corpus Domini, cum quibus panem edere prohibemur: saltem de Sanctorum corporum sepulchris, saltem de locis sacrorum, de domibus orationum tantum dedecus arceatur. Quis enim audet negare privatim, quod cum frequentatur in sanctis locis honor Martyrum nominatur? Hæc si prima Africa tentaret auferre à cæteris terris, imitatione digna esse debere. Cum vero per Italiæ maximam partem, & in aliis omnibus, aut prope omnibus, transmarinis Ecclesiis, partim quia nunquam facta sunt, partim quia vel orta & inveterata Sanctorum & vere debita futura cogitantium Episcoporum diligentia & animadversione extincta & deleta sint, dubitamus quo possumus tantam morum labem, vel proposito tam lato exemplo emendare. Et nos quidem illarum partium hominem habemus Episcopum; unde magnas agimus gratias Deo: quanquam ejus modestiæ ac lenitatis est, ejus denique prudentiæ & solicitudinis in Domino, ut etiam, si Afer esset, cito illi de scripturis persuaderetur curandum, quod licentiosa & male libera consuetudo vulnus inflixit. Sed tanta pestilentia est hujus mali, ut sanari prorsus, quantum mihi videtur, nisi concilii autoritate non possit. Aut si ab una Ecclesia inchoanda est medicina, sicut videtur, audaciæ, mutare conari quod Carthaginensis Ecclesia tenet, sic magnæ impudentiæ est, velle servare quæ Carthaginensis Ecclesia correxit. Ad hanc autem rem quis alius Episcopus esset optandus, nisi qui ea Diaconus execrabatur? Sed quod erat tunc dolendum, nunc auferendum est, non aspere, sed sicut scriptum est, in Spiritu lenitatis & mansuetudinis, &c.

Admodum diversa est hæc, ad Episcopum Aurelium, Au-

gustini, tunc adhuc Presbyteri admonitio, ab Hieronymi istis, quæ modo attuli, verbis.

Interim observamus ex hac Augustini admonitione, 1°. quam late hæc consuetudo pervagata fuerit. 2°. Eam non solummodo per dies solennes; verum & quotidie (quod & ipse Hieronymus non dissimulat) in abusu fuisse. 3°. In cœmeteriis, tum & in locis sacrorum, sive Orationum domibus, seu locis sanctis, i. e. Ecclesiis obtinuisse. 4°. In Africana Ecclesia etiam diu perdurasse hunc malum morem; etiam sub hoc Aurelio, quem propterea super eo admonet. Ac licet in Concilio Gangrensi illi, qui Agapas damnabant, feriantur anathemate, tamen & ante illos Tertullianus damnaverat; ac postea Concilium Laodicenum; tum & Concilium Carthaginense tertium; ut ex mox sequentibus videbitur.

Hinc autem datam fuisse ansam Christianos, circa hæc & lia, calumniandi (nec semper immeritò accusandi,) facile quivis lector pervidere potest. Verum transeanus ad alia.

Pergit igitur noster, & ait: *Die Dominico jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate à die Pascha in Pentecosten usque gaudemus.* Hinc certe Hieronymus in prologo Epistolæ ad Ephesios: *Pentecosten tempus lætitiæ atque victoriæ, quo non genu flectitur, nec curvamur; sed cum Domino ad cœlorum alta sustollimur.* Nec aliter Augustinus Epist. 119. ad Januarium (cap. 15.): *Propter hoc jejunia relaxamus, & stantes oramus: quod est signum resurrectionis, unde & omnibus diebus Dominicis ad altare id observatur.* Atque inferius (cap. 17.) *Ut autem stantes in illis diebus, & omnibus Dominicis oremus*, &c.

Habemus hic igitur & testimonia, & rationes cur id fecerint. Interim & ex Tertulliano notare operæ pretium est, quomodo (ac quare) sese in ipsa oratione gesserint. Nem-

Nempe cap. XI. de Oratione, ita habet: *Nos vero non attollimus tantum* [manus] *ſed & expandimus, & Dominica paſſione modulantes, & orantes confitemur Chriſtum:* eundemque, ſcilicet, crucifixum: crucem ita ipſius repræſentantes.

Hîc ſane ſe latus admodum aperit campus, loquendi ſc. de jejuniis cum quartæ ac ſextæ feriæ [ſeu diebus Mercurii ac Saturni] obſervatis; adeoque de Stationibus vel ad nonam horam, (ut ordinarie) vel uſque ad veſperam (quod præcipue inter Montaniſtas obtinebat) extenſis, tum de Sabbati jejunio apud alios obſervato, apud alios iterum damnato, aut ignoto (ut Romæ & alibi) tum denique diebus jejuniorum vel unicuique liberis, vel ab Epiſcopo ratione temporum indictis, vel etiam ab Eccleſia certis temporibus obſervandis: tum denique (quod tamen huc facit) quæ jejunia ſecundo ac tertio ſeculo locum habuerint; quando circa Quadrageſimæ exortum, quantumque, pro temporibus ac locis, ratione durationis per dies aut ſeptimanas, diu variatum fuerit. Quibus & addi poſſet *oſculum* Pacis in illis aut datum, aut ſubtractum, de quo tamen pauca hic addere debeo.

Chriſtiani igitur & in Orationibus, quas ſimul Deo offerebant in συνάξιν, & in, ſeu potius ante celebrationem Euchariſtiæ ſe mutuo ſalutabant Pacis oſculo: quod tamen jejuniorum temporibus multi non obſervabant: ne ſic jejunium ſolverent, aut hilaritatis ſpeciem præferrent, dum triſtitiam ac luctum per jejunium prætenderent.

De hoc igitur oſculo ita loquitur Tertullianus, de Oratione cap. XIV. *Alia jam conſuetudo invaluit: jejunantes habita oratione cum fratribus ſubtrahunt oſculum pacis, quod eſt ſignaculum orationis. Quando autem magis conferenda cum fratribus pax eſt, niſi cum oratio commendabilior aſcendit, ut ipſi de noſtra operatione participes jam audeant de ſua pace*

fratri transigere? Quæ Oratio cum divortio sancti osculi integra? Quem Domino officium facientem impedit pax? Quale sacrificium est, à quo sine pace receditur? Quæcunque operatio sit, non erit potior præcepti observatione, qua jubemur jejunia nostra celare. Jam enim de abstinentia osculi agnoscimur jejunantes. Sed & si qua ratio est, ne tamen huic præcepto reus sis, potes domi, si fortè inter quos latere jejunium in totum non datur, differre pacem. Ubicunque autem alibi operationem tuam abscondere potes, debes meminisse præcepti: ita & disciplinæ foris, & consuetudini domi satisfacies. Sic & die Paschæ, quo communis & quasi publica jejunii religio est, meritò deponimus osculum, nihil curantes de occultando, quod cum omnibus faciamus. Similiter & stationum diebus non putant plerique Sacrificiorum orationibus interveniendum, quod statio solvenda sit accepto corpore Domini. Ergo devotum Deo obsequium Eucharistia resolvit? An magis Deo obligat? Nonne solemnior erit statio tua, si & ad aram Dei steteris? Accepto corpore Domini & reservato utrumque salvum est, & participatio sacrificii, & executio officii. Si statio de militari exemplo nomen accipit; (nam & militia Dei sumus) utique nulla lætitia sive tristitia obveniens castris, stationes militum rescindit. Nam lætitia libentius, tristitia sollicitius administrabit disciplinam.

Videmus hîc, mi Lector, *Osculum pacis*, seu sanctum osculum, hîc quoque solius *pacis* appellatione exprimi; adeoque abstinentiam osculi & differre pacem unum idemque ipsi denotare; quod alibi quoque deponere (i.e. differre) osculum vocat.

Quæ porro de Stationibus ac Paschæ jejunio addit, faciunt ut cum de istis Stationibus, tum de Jejuniis aliis, quæ secundo ac tertio Christianismi seculo observabantur, aliquid quoque addendum videatur.

Christianorum jejunia erant aut publica aut privata; publi-

blica autem indicebantur ab Episcopis, seu Ecclesiarum præsidibus, (vel Episcopo & presbyteris) prout ipsis id vel necessarium, vel conducibile videretur: quare neque statum ac perpetuum ordinem obtinebant. Interim, quantumvis voluntaria essent ac libera singulorum, seu privatorum, jejunia, temporis tractu auctoritatem quasi sibi scriptæ legis usurpaverunt (ut Hieronymi verbis utar) ac quidem quarta & sexta septimanæ feria, i. e. die Mercurii ac Sabbati, seu Saturni. Istis vero diebus sacri conventus fiebant, quos Stationes appellabant; ad quos ex consuetudine, (ac jejuni quidem) conveniebant. Hinc enim Augustinus Epist. 86. *Ego in Evangelicis & Apostolicis literis, totoque instrumento, quod appellatur Testamentum Novum, animo id revolvens video præceptum esse jejunium. Quibus autem diebus non opporteat jejunare, & quibus opporteat, præcepto Domini vel Apostolorum non invenio definitum.*

Erant igitur vel ex traditione, vel tacito quodam consensu tandem quasi instituta, quamvis jejunandi aut non jejunandi istis diebus libertas remaneret. Unde & Tertullianus tam ab hisce, quam ab aliis excipere videtur Sabbatum illud (seu Parasceven) quod Festum Paschatis antecedebat, de quo ipso tamen non omnimodam necessitatem jejunandi asserit; quantumvis illud *quasi* jejunium publicum vocet. Fuisse tamen semper homines magis rigidos, qui istis diebus in memoriam mortis Dominicæ, passionisque Christi per crucem, legem sibi jejunandi imponerent, (licet & Romæ & Mediolani & aliis pluribus in locis Occidentalibus jejunium sextæ feriæ, seu Sabbati non observaretur) ex Tertulliano liquet; cum alias stationes, ut semijejunia, solum ad horam nonam perdurarent: iique, qui stationes illas observabant, tum jejunia solverent accipiendo Eucharistiam, &c. Quamvis alii in jejunando persistantes Eucharistiam secum domum deportarent, eam-

que finito jam ipforum jejunio fumerent.

Huc pertinent ifta obfervata Rigaltii ad verba Tertulliani cap. XIII. de Oratione: *Ceterum hoc ipfo argumento probari videtur, ævo Tertulliani in Africa integrum, five folidum jejunium, commune ac publicum non fuiffe, nifi Dominicæ paffionis die, eoque die ac jejunio omiffas fuiffe facrificiorum orationes, omiffa Pacis ofcula. Sed ufitatiffima certis per reliquum annum diebus fpontanea feu priva & propria cuique pro fua religione jejunia; folida quidem & in vefperam ufque producta, quibus tamen ad facrificiorum orationes & pacis ofcula convenirent. Præterea ftatos fuiffe dies, quibus ad martyrum fepulcra conventus indicerentur: atque ibi ftatim ab exortu folis, orationibus, hortamentis, facrarum lectionum interpretationibus vacantes & jejuni, fed non ultra nonam perftarent: horâ nona, poft Euchariftiam & ofcula, conventus & jejunia folverent. Hæ tunc temporis ftationes: hæ caftrorum difciplina Chriftianorum. Interea vero minime prohibebantur, nec ipfis quidem ftationum diebus, privata & fpontanea, de quibus dixi .jejunia: & fi privata illa folida effent atque in vefperam continua: ftationaria vero tantum in horam ufque nonam fuftinerentur, ac præ illis effent quafi femijejunia. Sed privatim operantium nonnulli operationem five jejunium ante vefperam folvere religioni ducebant; ideoque ad Euchariftiam, quæ hora nona diftribuebatur, non accedebant. Hunc fcrupulum Tertullianus ferri poffe ait eadem illa* συγκαταβάσει, *ut jejunium privatum integrumque jejunantes, interfint nihilominus ftationum femijejuniis, acceptoque hora nona corpore Domini; de ftatione quidem una cum ceteris difcedant, fed buccellam facram in vefperam ufque, jejunii proprii terminum, refervent. Sic utrumque falvum fore, & participationem facrificii, & executionem officii.*

Salmafius interim contra Rigaltium aliofque (quos tamen non

non nominat) opinatur hoc modo: *Longe autem errant viri docti, dum putant illis stationum diebus Christianos ab exortu solis in templo perstitisse usque ad horam nonam, orationi & verbi divini auditioni vacantes. Ad nonam quippe horam, aut paulo ante convenientes in templum, non plus temporis in eo manebant, quam Eucharistiæ celebratio maneret, ut ostendi facile posset si hoc ageretur.*

Ex hisce simul privata cuivis jejunia illustrantur: nec necesse est de illis multa addere. Quare pergamus ad reliqua. Itaque pergit noster: *Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxiè patimur.* Hancne consuetudinem, an superstitionem, an vero traditionem potius nominem fere nescio. Imprimis si hæc de pane vulgari ac calice vulgari intelligenda sint; sicut id volunt tum B. Rhenanus, tum & Gab. Albaspinæus. Prioris verba sunt: *Propter crebram Sacramentorum tractationem inolita fuit illis religio quædam, etiam vulgarem panem & vulgare poculum reverenter tractandi.* Alter vero pene contrariis astipulatus, tamen ex judicio 1. Card. Peronii huc inclinavit; & quod ex consuetudine (ut putat) nullum hæc religio circa Eucharistiam incessere posset; & quod istud etiam ipsi voci panis jungendum ei videatur: quarum duarum rationum tamen nulla consequentia est. Etenim videmus clare ex antiquitate Ecclesiastica, religionem, quin imo superstitionem & circa panem calicemque Eucharistiæ, & circa plura alia tractu temporis, maxime fuisse adauctas, ac 2°. nihil nos cogere, quo voculam *etiam* non pro verè conjunctiva, periodumque hanc præcedenti annectente sumere debeamus. Pamelius interim putat Tertullianum hîc de pane ac calice Eucharistiæ loqui; fretus verbis non solis hujus Tertulliani (lib. de Orat. cap. VI.) verum & Cypriani, libro de Oratione Dominica: qui tamen ambo verba ista: *Da nobis panem*, &c. & pro pane Eu-

Euchariſtiæ & pro pane vulgari (atque ſic quotidiano) accipi poſſe defendunt. Habent utique ambæ iſtæ tam diverſæ ab invicem opiniones ſua patrocinia, quæ apud hos modo nominatos videre licet : neque ego aut huic aut iſti litem movere hîc velim opinioni : quod id plane præter propoſitum eſſet.

Addit denique hæc ſequentia : *Ad omnem progreſſum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad veſtitum & calceatum, ad lavacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quacunque nos converſatio exercet, frontem crucis ſignaculo terimus.*

Huc certe ſpectant illa lib. 2. ad Uxor. *Latebiſne tu, cum lectulum, cum corpuſculum tuum ſignas?* Videmus hic ſuperſtitioſas ſatis obſervationes; quæ prioribus ſeculis in piam memoriam Crucifixi noſtri Salvatoris mortiſque ipſius ſalvificæ cum in uſu eſſent; poſt ut magnarum virium operationes, ut ſic in fugam daretur Diabolus &c. obſervatæ fuere. Nec deeſſe debuit hîc exemplum ex S. S. Vet. Teſtamenti depromptum : quare huc iſta verba Prophetæ Ezechielis cap. 9. v. 4. tracta fuere.

Nempe iſtud *ſigna ſignum* (namque תו ſignum ſimpliciter denotat) convertunt in *& ſigna Tau ſuper frontes &c.* ut Vulgata, vel ut Tertullianus, *& da ſignum Tau in frontibus*, &c. Qui & illud (lib. 3. adv. Marcion.) addit : *Ipſa enim litera Græcorum Tau, noſtra autem* T *ſpecies crucis, quam portendebat futuram in frontibus noſtris apud veram & catholicam Jeruſalem, in qua fratres Chriſti*, &c. Quaſi vero Propheta ſcripſiſſet Græce, vel ad Græcorum, *Tau* vel *Latinorum T.* reſpexiſſet. Alii autem hunc Tertullianum ſequuntur, ut Hieronymus, ac neſcio quot quidem alii: cum veteres Origenes, Clem. Alex. Hieronymus, Auguſtinus & Ambroſius (quor. tamen plures Græcæ verſioni, quæ iſtud Tau minime agnoſcit, adhærent) tum recentiores

tes Sixtus Senensis, Maldonatus, Estius, Corn. Lapide aliique. Quorum posteriorum tamen multi hîc ad *Tau* Samaritanorum confugiunt; ac quidem maxime ad istud, quod in nummis Samaritanis (verisne an confictis alibi latius disquiram) ut ad sacram anchoram : ut ita istud *crucis signum* ex Scriptura ipsis suppetias veniat : sicque multa mira de lente somniant (si mihi hic liceat ita loqui) & mysteria ex figmentis sui cerebri depromunt. Non defuere tamen inter antiquos qui cum 70 Senibus, ac Symmacho aliter legerunt; Cyprianus scilicet ac Chrysosthomus; qui & Munsterum &, Lutherum, & Junium, & Casaubonum sibi assentientes habent.

Nec mirum; cum neque Salomon Jarchi, neque Abrabanel, neque ipse Paraphrastes Chaldaicus (ne de versionibus Syriaca, & Arabica, utpote ex Græca versione depromptis aliquid dicam) ejusmodi literam *Tau* in contextu S. Scripturæ agnoscant.

Unde & quam optimè versio nostra Belgica : **Ende teekend een teeken op de voorhoofden** / &c. Sicut & in margine notant : **Dese teekeninge is niet lichamelijk geschied door een zigtbaar en uytterlijk teeken aan het lichaam / maar geestelijk / door een onsienlijk en inwendig teeken aan den geest / het welke de ware geloovigen / van alle hypocryten en ongeloovigen onderscheyd. Want dit al is geschied in een geestelijk gezichte / en volgens niet door eene lichamelijke daad.** Verg. Apoc. 7. 3.

DISSERTATIO
SUPER
SANCHONIATONE,
Ejusque concordia cum Sacris nostris Scripturis.

GRæcos Philosophiam suam ac Theologiam, magna saltem ex parte, à Barbaris, Ægyptiis nempe, Phœnicibus Syriisque, Asiæ minori adjacentibus, imo aliquanta ex parte à Chaldæis, Persisque hausisse, nullum dubium est: Quin & aliquid ab Hebræis eo defluxisse non ita mirum; licet id serioribus seculis (sicut infra ostendetur) acciderit. Nam si quid temporibus magis antiquis inde ad Gentiles (præsertim vero Græcos) pervenerit, id ex sola traditione, ac quidem narrationibus illorum, qui ipsi Legis scripta non versabant (quæ multitudini non ita communicabatur) vel à Proselytis inquilinis; vel denique ex illis, quæ à Judæis sic externe, circa religionis ipsorum observantias peragi videbant. Quod tamen in Chaldæis, cum ibi per 70 annos exules agerent, maxime locum habuisse (exceptis illis, quæ ad sacrificia spectabant) mihi firmiter persuadeo. Quamvis illa, quæ Græci inde hauserunt, longe pauciora sint, quam quidem multi, imo vulgo, eruditi sibi imaginantur.

Ut hoc melius perspiciatur, considerandi sunt Israëlitæ, 1°. prout sese habebant, circa cognitionem Creationis mundi

di cæteramque ſubſecutam mundi hujus hiſtoriam. Illam paulo curatius paucos admodum habuiſſe nullum dubium eſt; idque fere ex ſola à parentibus accepta traditione: cum non conſtet ulla ante Moſem de his ſcripta extitiſſe.

Patet & ex illa ipſorum ignorantia; ob quam Deus hoc ſequenti modo (Exodi c. III. v. 13. &c.) eis ſe manifeſtare debuit per miracula ac ſigna, &c. *Dixit autem Moſes Deo, ecce, me veniente ad filios Iſraelis, quum dixero eis, Deus Patrum veſtrorum miſit me ad vos: ſi dicerent mihi, quod eſt nomen ejus? quid dicerem illis? Dixit itaque Jehova Moſi, Eheje, qui ſum: dixitque, ita dices filiis Iſraelis, Eheje miſit me ad vos. Edixitque iterum Deus Moſi, ſic dicito filiis Iſraelis; Jehova Deus Patrum veſtrorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacobi miſit me ad vos: hoc eſt nomen meum in ſeculum, & hoc memoriale meum in omnem ætatem*, &c.

2°. Conſiderandi ſunt ſub Moſe, uſque ad tempora Judicum. Namque jam ante legem datam, poſt tot tamen brevi ante facta miracula Idololatriæ Ægyptiorum adhuc plane dediti erant. Quod oſtendit iſte Vitulus aureus erectus cum paululum Moſes abeſſet, cujus Idololatriæ & Capita Tribuum &c. imo & ipſe Aaron participes erant. Notabilis admodum eſt iſta ipſorum ab Aarone poſtulatio: *Surge, fac nobis Deos*, &c. quæ legimus Exodi cap. XXII. Sic quoque videmus Numeri libro cap. XXV. quomodo hic populus cum jam tam Nubis quam Ignis columna nocte dieque ipſis aut viam monſtrarent, aut præfulgerent; ſicut & Miraculum Mannæ continuaret (ne loquar de horribili pœna Coracho ſociiſque ipſius inflicta) multaque alia quotidie contingerent, quæ Dei veri præſens numen teſtarentur; quomodo, dico, hic populus in ipſo deſerto (ubi illa contigerant) denuo ad Idololatriam collapſus fuerit.

Interim toto vitæ Mosis tempore aut in Ægypto degebant, aut in eremo, absque ullo cum aliis gentibus commercio, aliarumque gentium cum illis: adeo ut, si vel maxime Legis &c. scientes fuissent, eam Gentes illæ ab iis minime discere potuissent. Si porro 3°. consideremus tempus illud à Mosis morte usque ad Samuelem, Israelitæ tunc aut cum gentibus circumvicinis belligerarunt, aut illis ob Idololatriam subjecti fuere: aut si pace fruerentur ex pœnitentia, sese ab omni cum aliis gentibus commercio abstinere debebant. Ita ut illæ gentes quidem suos ritus ac mores in Israelitas transfuderint, non vero hi in Gentes, quibus aut hostes, aut servitute subjecti, ac simul Idololatræ essent: sub quibus servitutibus illi oppressi Legis quoque cognitione, quam à Sacerdotibus habere debebant, sub quorum custodia illa erat, cujusque illi fuere interpretes: si non (quod sæpe contigit) etiam hi ipsi illam penitus neglexissent, atque oblivioni tradidissent: sub quibus, dico, servitutibus contempti ac irrisi erant: ipsorumque religio, ritus atque historiæ, si illorum aliquid memoria tenuissent, victoribus gentibus abominationi erant.

Ac si Judicum tempora spectemus, videbimus ibi Gideonem Idololatriæ signiferum, Michamque Levitam, Sacerdotem Idololatricum; illamque, uti & cultum Baalim atque Astheroth publice in populo usque ad Samuelem perdurasse, paucosque adeo vero Dei veri cultui adhæsisse: qui simul se ab aliarum gentium communicatione, conversatione ac commerciis abstinebant; ac quidem ex mandato ipsius Legis: ne sc. illi sic aliarum gentium mores, ac ritus Idololatricos, adeoque & ipsam Idololatriam, addiscerent. Unde & ista occasio, quam volunt eruditi, Gentibus addiscendi non tantum ipsorum Legem, eamque ipsam (quod plus est) manibus tractandi atque legendi plane præclusa fuit. Præsertim quod nec ipsum vulgus,

gus, seu promiscua multitudo Judæorum, illam legeret: cum Sacerdotes soli ἀπόγραφα (temporibus ab Idololatria liberis) possiderent ac servarent: Adde demum non aliunde institutum fuisse ut Lex quoquo septennio publice populo prælegeretur. An autem libri ulli historici in vulgi manibus versati sint, nihil plane liquet: atque an isti unquam (si fuerint ulli, ne memorem commentarios propheticos, qui sub sacerdotum custodia erant) Ethnicis fuerint communicati, statim latius videbimus.

Idololatria interim cum à Gideone per Ephod erectum, quod hîc ex κακοζήλῳ æmulatione ab Ephod summi Sacerdotis desumptum, ac pro oraculo publico mihi constitutum videtur: quale & istud Michæ (Jud. Cap. XVII.) fuisse crediderim, partim adaucta, partim renovata fuit: tum etiam occasione simulacrorum & Ephodi Michæ: tum denique per Baalim & Astheroth, ad quorum cultum Idololatricum perpetuo fere delabebantur; donec tandem à Samuele, post arcæ ex Philisthæorum regione [1 Sam. cap. 7. v. 2. & 3.] reductionem Deos alienos, Bahalim & Astheroth ex medio ipsorum, sive ex abusu publico removerent. Quo tempore an Simulacra illa Michæ (quorum mentio Judicum libro) sublata fuerint, incertum est: cultus certe ille, si non publicus, saltem privatus videtur inter Danitas remansisse usque ad *demigrationem captivitatis terræ*. Scio vulgo interpretes id de migratione Arcæ Domini, istoque tempore intelligere: at de nulla populi captivitate ibi loquitur S. Scriptura; sed capite IV. v. 10. tantum dicitur: *Pugnantibus itaque Philisthæis, iterum plaga affecti Israelitæ fugerunt ad tentoria sua; fuitque plaga illa magna valde: nam ceciderunt ex Israële triginta millia peditum.* Et Arca Dei capta est; duoque filii Heli mortui sunt, Chophni & Pinehas.

Nec Philisthæi cum Arca remittebant Israëlitas ullos

 (quan-

(quantum ex S. S. patet) ex captivitate; verum Arcam ad Israëlitas reducebant, ex quibus Israëlitis Levitæ occurrentes Arcam deponebant &c. Ac tantum abest: ut Israëlitæ in captivitatem devecti tunc fuerint, ut Arca Domini revertente *Bethsemitæ messem suam triticeam demetiendo occupati fuerint*: ac deposita jam ista arca, holocausta obtulerint, ac Sacrificia isto die Jehovæ sacrificaverint: Nec si ulli captivi cum Arca Domini à Philisthæis abducti fuerint: qui & Levitæ illi fuissent, qui Arcam portaverant, (de quo tamen ex S. S. non constat) inde dici posset terram, i. e. si bene capio hunc modum loquendi, universum populum, in captivitatem abductam fuisse: cujus contrarium ex Bethsemitis clare patet.

Crediderim igitur à Samuele simulacra illa (ac notatum quidem istud sculptile) fuisse remota, ac sub Saule, Davide ac Salomone quidem, si non qublice, privatim saltem, ac magis clam, cultum istum perdurasse, perdurantibus quoque Sacerdotibus: donec ista Idololatria rursus sub finem imperii Salomonis denuo in publicum abusum eruperit: tandemque cum Israëlis per Salmanasserem devectione penitus abolitus fuerit: adeoque & Sacerdotium, quod tamdiu perduraverat (ut ex Judic. videmus) abolitum fuisse.

Reliqua hinc Judaismi tempora ante, sub, ac post captivitatem Babylonicam considerabimus, ubi de Homero Hebraizante loquemur. Nunc vero nobis perpendendum est, an ulla cum verisimilitudine asseri queat, Taauten Sanchoniathonis fuisse Mosem, Gideonem fuisse ipsius Hierambalem; ab eoque hunc Sanchoniathonem accepisse Legis Codices, ex iisque sua hausisse ac tradidisse.

Verba autem illa, quibus Celeberrimus Huëtius id audenter admodum affirmat, sibique id clare ostendere videtur, habentur Propositionis quartæ capite secundo ac ter-

tertio; quæ afferre huc ac perpendere operæ pretium fuerit. Ita igitur ille loquitur : *Id observandum nobis est quod tradidit Porphyrius, & est ad rem, quam tractamus, appositum, commentaria accepisse Sanchoniathonem ab Jerombalo Sacerdote Dei Jevo, & de Judæis verissima prodidisse. Jerombalum autem eum esse Gedeonem, ex libro Judicum, ubi non semel Jerobaal nominatur, sciunt eruditi, & docuit Suidas, sed in vocis originatione falsus est; quemadmodum in ipsa re Georgius Syncellus, qui Jerombalum Gideonis fratrem esse credidit, nominis duplicis ambiguitate deceptus. Quæ autem à Gedeone commentaria Sanchoniathon accepit, quid aliud esse dicamus, quam ipsos Mosis libros, quorum doctrina tincta sunt & aspersæ, ut dixi, superstites Sanchoniathonis reliquiæ? Omnem vero dubitationem tollit, quod notatum est à Philone Byblio, Sanchoniathonem, cum de rerum principiis & mundi origine commentaturus esset, summa diligentia Taauti libros evolvisse, utpote quem sciret esse literarum repertorem, & primum commentaria reliquisse; ab eoque sumpsisse scribendi argumentum. Tum, posteaquam Sanchoniathonis dissertationes de mundi & animalium procreatione exposuit, hæc omnia, ait, in Taauti Cosmogonia fuisse descripta, quæ sibi comperta ex signis & conjecturis mens ipsius nos docuit : atque hunc Taautum ab Ægyptiis Thoyth, à Græcis Mercurium appellari. Jam vero hæc omnia mecum argumenta recollige : De mundi generatione scripsit Taautus; scripsit & Moses : literarum inventio Taauto tribuitur, tribuitur & Mosi ab Eupolemo, Theodoreto & Isidoro : Taauti libris ad opus suum lucubrandum usus est Sanchoniathon, idem à Gedeone commentaria ad id ipsum accepit; Mosis doctrinam spirant passim, & repræsentant Sanchoniathonis reliquiæ. Quis non inde conjiciat Taautum illum fuisse Mosem? At nos id quoque infra multiplici argumentorum congerie clarius etiam ac certius approbabimus.*

Quam

Quam argumentorum congeriem antequam nos producamus, videamus quanti nobis valere debeant hæc jam modo allata.

Primò igitur ait : *Id observandum nobis est, quod tradidit Porphyrius*, &c. Cujus ergo Porphyrii testimonio, ut veraci ac magnæ auctoritatis innititur. At hunc Porphyrium ficuti alibi eum mendacissimum vocat, sic & libro X. præparat. Evangelicarum, τὸν πάντων δυσμενέστατον καὶ πολεμιώτατον ἑβραίων τε καὶ ἡμῶν (Christianorum)..... ὅς τὴν καθ᾽ ἡμῶν συσκευὴν ὑπερβολῇ μίσους προβεβλημένος, οὐ μόνους ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἑβραίους, αὐτόν τε μωσέα καὶ τοὺς μετ᾽ αὐτὸν προφήτας ταῖς ἴσαις ὑπηγάγετο δυσφημίαις. *Illum omnium infestissimum, & infensissimum (sive hostilem) contra Habræos & contra nos : qui ex immani odio in nos invectus opus contra nos protulit, quo non solummodo nos, verum & Hebræos, & ipsum Mosem, ac qui post illum venere Prophetas, plane similibus oneravit calumniis.*

De ipsius mendaciis idem Eusebius (uti statim videbimus) loquitur hoc modo : *Is qui nostra memoria opus illud adversum nos mendaciis fraudibusque textum consarcinavit*, &c.

Hujus itaque tam veracis Porphyrii auctoritate credendum nobis, Sanchoniathonem quæ scripsit summa fide conscripsisse : nec mirum, ipsius nomen Phœnicium Græce Φιλαλήθης denotat; unde necessario veracissimus est habendus ; nec minora inde de Philone Byblio, ut fideli interprete, credenda fuerint.

Ut autem de cæteris hinc judicium feramus, consideremus ex ipso, quando ille vixerit Sanchoniathon. Statuit nempe Pophyrius illum ante Trojana tempora, parumque infra Mosis tempora, vixisse ; opusque suum Abibalo (qui Hierami pater fuit, ac Davidis tempore vixit) dedicasse :

caſſe : interim ille quoque (eodem teſtante) Semiramidis tempore, illaque circa Trojana tempora vixit : idemque ille iſta, ex quibus ſua compoſuit, ab Hierombalo, qui noſtro Huetio uti & Bocharto Gedeon fuit, accepit. Nunc quæſo temporum rationes utcunque ſubducamus, ut videamus quam belle hæc inter ſe conveniant.

Semiramis vixit a°. ab orbe condito 1996. Moſes mortuus fuit a°. 2492. Gideon mortuus fuit a°. 2718. Troja capta fuit a°. 2767. Tyrus condita fuit (namque & hoc conſiderandum veniet) a°. 2695. Abibalus autem vixit tempore Sauli ac Davidis, quippe qui Hierami, qui cum Salomone vixit, pater fuit. David vero in regem unctus fuit a°. 2882. & huic Abibalo Sanchoniathon, qui cum Gedeone vixit, ab eoque ſua Commentaria accepit, ſua ſcripta dedicavit, ſic ut ultra 200. annos vixiſſe debuerit. Et tamen etiam Semiramidis Aſſyriorum Reginæ tempore vixit i. e. a°. 1996. Atqui à Semiramide ad Abibalum ſpatium intercurrit 886. annorum.

Verum, ut nunc me ad ipſum convertam Huetium, ac ſciamus ab ipſo (uti & à Bocharto) unde Jerombalus fuerit Gedeon. Jerombalus ille pro uno eodemque cum Jerubbaal habendus eſt, quod æque bene nobis valere debet quam quod Suidas (ad quem Huetius provocat) tradit : Ἱερόβααλ, (nam & hanc mutationem hoc nomen à prætenſis 70 & Suida ſubire debet) ὅτως ἐκαλεῖτο ὁ Γίδεων διὰ τὸ καταβαλεῖν τὸ ἱερὸν τοῦ Βάαλ. *Ita appellabatur Gideon, quod Templum Bahalis ſubverterit.*

Nec minus ſcite Georgius Syncellus Gedeonem Jerombali fratrem fecit.

At 2°. hic Sanchoniathon Taauti libros ſeu commentarios accepit, ac quidem ab ipſo Jerombalo ſeu Gedeone. Ita enim Huetius : Taauti libris ad opus ſuum lucubrandum uſus eſt Sanchoniathon, idem à Gedeone commen-

taria ad id ipsum accepit. Ergo Sanchoniathon fideliter admodum illa Mosis scripta (quod de Pentateucho, seu quinque libris Mosis intelligendum fuerit) in suum opus transtulit : namque uti asserit Huetius ; *Mosis doctrinam spirant passim & repræsentant Sanchoniathonis reliquiæ : quis* (addit) *non inde conjiciat Taautum illum fuisse Mosem?* Quam belle autem istis Sanchoniathonis cum Mosis scriptis conveniat, ipsa illa statim ostendent quæ ex Eusebio afferam. Ut gustum det vero , nam plura, ut vidimus, promittit; quæ & infra examinabimus , ait : *De mundi generatione scripsit Taautus*; *scripsit & Moses* firmissimum sane argumentum: duo de eodem scripsere argumento (at quam bene hi duo conveniant statim, ut dixi, videbimus) ergo hi duo unus & idem fuere.

Nec minus belle procedunt illa : Literarum inventio Taauto tribuitur; tribuitur & Mosi ab Eupolemo, Theodoreto & Isidoro. Ne jam de Taauto (qui fueritne in mundo, nec ne, nescimus recte, multo minus quando vixerit, nisi ex Philonis istius Byblii ac Porphyrii testimonio) aliquid hîc dicam : de Mose certe id negabit Flavius Josephus ; ut qui literas ac scripturam jam ante Diluvium obtinuisse affirmat. Hoc enim ostendunt illa, quæ de Setho, seu potius ipsius posteris, ac de columnis ante Diluvium istud inscriptis, hoc modo narrat : Οἱ δὲ πάντες ἀγαθοὶ φύντες γῆν τε τὴν αὐτὴν ἀστασίαστοι κατῳκήσαντες, εὐδαιμονήσαντες μηδενὸς αὐτοῖς ἄχρι τελευτῆς δυσκόλου προσπεσόντος. σοφίαν τε περὶ τὰ οὐράνια καὶ τὴν τούτων διακόσμησιν ἐπενόησαν. ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ διαφυγεῖν τὰ εὑρημένα, μὴ δὲ πρὶν εἰς γνῶσιν ἐλθεῖν διαφθαρῆναι, προειρηκότος ἀφανισμὸν Ἀδάμου τῶν ὅλων ἔσεσθαι, τὸν μὲν κατ' ἰσχὺν πυρὸς, τὸν ἕτερον δὲ κατὰ βίαν καὶ πλῆθος ὕδατος, στήλας δύο ποιησάμενοι, τὴν ἐκ πλίνθου, τὴν δὲ ἑτέραν ἐκ λίθων, ἀμφοτέραις ἐνέγραψαν τὰ εὑρημένα. ἵνα καὶ τῆς πλινθίνης ἀφανισθείσης ὑπὸ τῆς ἐπομβρίας ἡ λιθίνη μείνασα:

μείνασα παρέσχη μαθεῖν τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἐγγεγραμμένα δηλοῦσα. καὶ πλινθίνην δ' ὑπ' αὐτῶν ἀναστῆναι, μέχρι δ' ἄχρι τὸ δεῦρο κατὰ τὴν Συριάδα.

Qui [Sethi posteri] *quoniam erant omnes bona indole præditi, & patriam absque seditione incolebant, in perpetua felicitate ætatem exegerunt : & sideralem scientiam ac cælestium rerum cognitionem excogitaverunt. Ne autem inventa sua ex hominum notitia dilaberentur, & prius perirent quam noscerentur; scientes Adamum universalem rerum interitum præcecinisse, unum incendio, diluvio alterum, excitatis duabus columnis utrique sua inventa inscripserunt : ut si lateritiam diluvio deleri contingeret, lapidea superstes hominibus discendi copiam faceret, & quæ inscripta continebat, spectanda exhiberet. Ajunt enim lapideam illam ab ipsis dedicatam, quæ & nostris temporibus extat in terra Syriâ.*

Quæ historia, (de Sethi posteris) quamvis & ipsa fabulosa sit, tamen plus apud nos obtinere debet quam illa, quæ de Taauti literarum inventione ex Sanchoniathone traduntur : aut quæ de Mose Eupolemus, Theodoretus atque Isidorus, sic gratis, ac temere, testantur.

Eusebius autem lib. I. Præparationum Evangelicarum, hæc ita de Philone Byblio, atque ex illo de Sanchoniathone tradit: „ Res autem istas Sanchoniathon quidam me-
„ moriæ prodidit vir antiquissimus, quemque *ante Trojana*
„ *tempora* floruisse, summâque cum diligentiæ, tum veri-
„ tatis laude Phœnicum historiam &c. scripsisse testantur.
„ Hujus opera omnia Philo, non Hebræus ille, sed By-
„ blius, ex Phœnicum idiomate Græcam in linguam con-
„ versa vulgavit. Ejusdem quoque meminit is, qui nostra
„ memoria opus illud adversum nos *mendaciis fraudibusque*
„ *textum* consarcinavit, dum libro quarto ipsum hujus te-
„ stimonii sui prædicatione commendat. *Rerum*, inquit,

„ [Porphyrius] *ad Judæos pertinentium historiam Sancho-„ niathon Berytius SUMMA FIDE conscripsit, quippe quæ cum „ eorum locis* atque nominibus apprime consentiat, cum „ *præcipua rerum illarum capita* ab Hierombalo quodam Je-„ vi Dei sacerdote accepisset. Hoc illius opus Abibalo „ Regi Berytiorum dedicatum non modo Rex, sed etiam „ ii, quorum apud ipsum erat de scriptorum veritate co-„ gnoscere, omnes comprobarunt. Atque istorum quidem „ ætas Trojanis temporibus antiquior, *proximè ad Mosem „ ipsum* accedit, ut ex Phœniciæ Regum serie quivis col-„ ligere potest. Hic igitur Sanchoniathon, qui Phœnicia „ lingua veterem historiam *partim ex singularum urbium „ Actis, partim ex Templorum monumentis*, coagmentatam sin-„ gulari veritatis studio perscripsit, Semiramide, quam „ Iliacis temporibus vel antiquiorem, *vel æqualem fuisse me-„ morant*, apud Assyrios regnante, vixit. Ejusdem porrò „ Sanchoniathonis opera Philo Berytius Græco sermone „ donavit. Hæc ille, quibus istius Theologi cum in scri-„ bendo *veritatem, tum ETIAM VETUSTATEM nobis te-„ statam reliquit*. Verum in operis suscepti progressu non „ jam Deum universi moderatorem, imo ne cœli quidem „ incolas; sed viros quosdam ac mulierculas morti ob-„ noxios, eosque non ea morum honestate, ut propter „ virtutem suscipi ac probari mereantur, aut eâ præditos „ sapientia, quæ nos ad ipsorum æmulationem invitet, „ sed omnibus flagitiis ac sceleribus coopertos nobis pro „ Diis obtrudit, ac simul eos esse confirmat, qui passim „ etiamnum omnibus in oppidis ac regionibus Deorum lo-„ co celebrantur. Quarum tu rerum certas etiam ex illo-„ rum scriptis depromptas accipe probationes. Philo igi-„ tur, qui Sanchoniathonis opus universum novem in libros „ distribuit, ipso statim primi libri proœmio hæc ad ver-„ bum de eodem auctore præfatur. Hæc cum ita se habe-rent,

„ rent, Sanchoniathon vir inprimis eruditus, cum operam in rerum plurimarum studio posuisset, cumque gentium omnium historiam *jam usque à prima universi molitione* nosse vehementer optaret, præcipuam quandam in perverstigandis Taauti rebus diligentiam adhibuit; quod satis intelligeret, omnium, qui lucem hanc aspexerant, eum literas principem invenisse; ac scribendorum commentariorum auctorem fuisse. Ab illo autem auspicatum esse, quem ab Ægyptiis Thoyth, ab Alexandrinis Thoth nominatum, Græci ἑρμῆν, hoc est Mercurium, reddidere.

„ His commemoratis, *recentiores illos*, qui postea emerserant eo nomine, reprehendit, *quod quæ de Diis vulgo ferebantur, ad allegorias nescio quas, & physicas explicationes vi facta veritati traducerent.* Is ergo sic in progressu loquitur: Sed enim qui novissime rerum sacrarum disputationem attigere, cum eorum, quæ facta erant, ipso statim initio veritatem rejecissent, allegoriis quibusdam ac fabulis excogitatis, cumque rebus iis, quæ hujus universi naturam consequuntur affinitate confictâ, Mysteria densis obducta tenebris instituerunt, ne quis eorum, quæ reapse gesta erant, veritatem intueri facile posset. Ille autem cum in arcana quædam *Ammoneorum* volumina incidisset, *quæ ex interioribus Templorum penetralibus, ubi ante jacuerant, educta*, cum obvia passim non essent, omnium sententiam diligenti meditatione quæsivit, lætumque suscepti laboris exitum consecutus, quæ in ipso aditu occurrebant, *fabulis cum allegoriis de medio sublatis*, institutum opus suam ad perfectionem maturitatemque perduxit: donec qui post illum extitere sacerdotes, idem ipsum occultare denuo atque ad priscarum fabularum commenta revocare postea voluissent, unde mysticus ille sensus emersit, qui nunquam antea Græcorum men-

„ tes occuparat. Quibus deinceps ista subjungit. Hæc „ tandem à nobis reperta sunt, cum vehementi cognoscen„ dæ Phœnicum historiæ desiderio teneremur, *ac postea„ quam ingentem librorum monumentorumque sylvam* cupide „ scrutati essemus, non eam tamen, quæ apud Græcos erat, „ quod ipsam magna cum dissensione animorum, & con„ tentionis potius quam veritatis studio conflatam, à non„ nullis esse perviderem. Tum quibusdam interjectis: Ad „ fidem, inquit, illius scriptis adhibendam, eo maximè, „ quod oculis intuemur, Græcorum hominum diffidio ad„ ducti sumus: quo de quoque tria volumina, quorum „ inscriptio est: *De incredibili historia*, studiose ac dili„ genter elaboravimus. Ac rursum post alia nonnulla „ subdit: Jam vero quo illustrior habeatur magisque di„ stincta rei totius intelligentia hoc etiam ante omnia po„ nere nos opportet, Barbarorum antiquissimos, Phœni„ ces inprimis & Ægyptios, à quibus cæteri deinceps po„ puli illum morem accepere, in maximorum Deorum lo„ co eos omnes habuisse, qui res ad vitam agendam ne„ cessarias invenissent, quique beneficium aliquod in genus „ humanum contulissent. Eos nimirum, quod sibi pluri„ morum auctores bonorum esse persuaderent, divinis ho„ noribus coluere; ac Templorum usu, quæ jam ante con„ structa fuerant, hoc ad munus officiumque traducto, „ columnas insuper statuasque ligneas ipsorum nomini „ consecrarunt, eaque præcipuo religionis cultu prosecuti „ Phœnices, festos illis quoque dies longe celeberrimos „ dedicarunt. In quo quidem eximium illud fuit, quod „ Regum suorum nomina universi hujus elementis, ac qui„ busdam eorum, quibus Divinitatem ipsi tribuebant, im„ ponerent. Naturales porrò Deos, Solem, Lunam, re„ liquasque stellas inerrantes, cum Elementis ac cæteris, „ cum ejusdem affinitate conjunctis, solos ex omnibus agno-

sce-

„ ſcebant; ut mortales quidem alios, alios autem immor-
„ tales Deos haberent. Quibus Philo breviter in procemio
„ conſtitutis, ad Sanchoniathonis interpretationem aggre-
„ ditur, his verbis Phœnicum Theologiam ediſſerens.
„ Principium hujus univerſitatis ponit *Aërem tenebroſum*
„ ac *ſpiritu fœtum*, ſeu mavis tenebroſi aëris flatum ac ſpi-
„ ritum, chaoſque turbidum altaque caligine circumfuſum.
„ Hæc porrò infinita eſſe, nullumque niſi longo ſeculorum
„ intervallo terminum habere. Verum ubi ſpiritus, in-
„ quit, amore principiorum ſuorum flagrare cœpiſſet,
„ cumque ſimul eſſet *mixtio conſecuta*, nexum hunc mutuum
„ *Cupidinem* appellarunt. Is quidem omnium rerum pro-
„ creationis principium fuit. *Spiritus vero ſuam ipſius pro-*
„ *creationem minime agnoſcebat.* Ex hac illius procreatio-
„ ne prodiit *Mot*; id quod *limum* nonnulli, alii aquoſæ
„ mixtionis corruptionem eſſe volunt; ex qua ſecutæ pro-
„ ductionis ſemina, ipſaque adeo rerum univerſarum gene-
„ ratio extiterit. *Cæterum animantia* quædam erant *omni*
„ *ſenſu carentia*, quæ poſtmodum *intelligentia præditos ani-*
„ *mantes procrearunt.* Eos illi Zophaſemim, hoc eſt cœli
„ contemplatores nominarunt, *in ovi figuram* conformatos.
„ *Illico autem Mot, cum Sole, Luna, ſtellis, ac reliqua aſtro-*
„ *rum multitudine emicuit.* Hujuſmodi à *Phœnicibus mundi*
„ *ortus ponitur, qui omnem planè Divinitatem exterminet.*
„ Jam qualis ab iisdem invehatur animalium generatio,
„ videamus. Sic ergo philoſophatur: *Cum igneum ſplen-*
„ *dorem* aër emiſiſſet, ex ardenti maris ac terrarum inflam-
„ matione venti, nubes, magnoque ruentium impetu cœ-
„ leſtium imbrium ac nimborum effuſiones extitere. Cum
„ autem hæc omnia, quæ diſtincta paulo ante, ac propter
„ vehementiorem Solis æſtum à propria ſede disjuncta fue-
„ rant, in eodem rurſus aëre concurrerent, atque alia cum
„ aliis committerentur, tonitrua ſimul ac fulgura pepere-
re:

„ re : quorum ad tonitruum fulgorem descripti antea in-
„ tellectu prædìti animantes velut è somno excitati, hor-
„ rendoque sonitu exterriti , mares pariter ac fœminæ,
„ tam in terra quam in mari moveri cœpere. *Ejusmodi est*,
„ *quæ ab istis somniatur animalium generatio* : quam hæc e-
„ jusdem Auctoris verba excipiunt. Hæc in Taauti de
„ mundi ortu commentariis scripta reperta sunt, quæ qui-
„ dem ipse cum Argumentis & conjecturis, quas mentis
„ acie perviderat, excogitavit : tum eorum quoque facem
„ nobis lumenque prætulit. Mox Austri ac Boreæ, cæte-
„ rorum ventorum nominibus explicatis , ita prosequitur:
„ At illi omnium principes terræ germina consecrarunt;
„ iisque Deorum in loco habitis adorationis cultum tribue-
„ runt , quibus vitam non ipsi modò , sed ipsorum etiam
„ posteri , majoresque omnes tolerarunt , inferiasque ac
„ libamina perfecerunt. Atque hæ divini cultus cogitatio-
„ nes, inquit, cum eorum imbecillitate animique angustiis
„ congruebant. *Tum scribit*, *ex Colpia* vento , atque ejus
„ uxore Baau, quam Græci Νύκτα, hoc est Noctem, inter-
„ pretantur , Ævum ac Primogenitum , mortales ambos
„ procreatos; Ævumque cibi ex arboribus petendi aucto-
„ rem fuisse. Qui ab illis geniti sint , eos Genus ac Pro-
„ geniem appellatos , Phœnicem incoluisse : cumque ve-
„ hementior æstus urgeret , in cœlum manus *ad Solem* su-
„ stulisse. Quippe, *Deum enim hunc*, inquit, unum cœ-
„ li moderatorem esse credebant, eumque propterea Beel-
„ samen , id est , Phœnicum lingua , Cœli Dominum,
„ Græcâ vero Δία, hoc est Jovem, nominabant. Deinceps
„ Græcorum his verbis traducit errorem. Neque enim sine
„ ratione pluribus ista modis explicatè distinguenda puta-
„ vimus, sed varias hac etiam in parte nominum, quæ re-
„ bus attribuuntur, notiones ac significationes secuti sumus:
„ quæ Græci homines cum ignorarent , alieno sensu acce-
pere,

„ pere, in errorem ambiguitate significationis inducti. Porrò ex Genere Ævi ac primogeniti filio natos *ait* esse liberos morti similiter obnoxios, eosque Lucis, Ignis, ac Flammæ nominibus appellatos: qui cum ignem ex mutua lignorum collisione reperissent, ejusdem usum homines docuerint. Iidem filios genuere, qui mole ac proceritate corporis vulgus hominum longe superarent, quorum nomina montibus iis attributa sunt, quos ipsi prius occuparant. Quare montes Cassius, Libanus, Antilibanus, & Brathyus ab illis nomen accepere. Cæterum ab iis Memrumus & Hypsuranius procreati sunt; qui à matribus ejusmodi appellationes invenere, mulierculis inquam illis, quæ sui copiam eo tempore obvio cuilibet impudentissimè faciebant. Jam vero Hypsuranium *in insula Tyro* domicilium suum collocasse, ac tuguriorum ex calamis cum junco papyroque contextis efficiendorum artem excogitasse, gravesque cum Usoo fratre inimicitias exercuisse tradit. Ac princeps quidem pellibus, quas feris ab se captis detraxerat, corpus tegere Usous instituit: cumque turbulenta imbrium ventorumque tempestate coortâ, ex Tyri arborum collisione ignis exarsisset, quæque ibidem erat sylvam incendisset, arbore, cujus ante ramos amputarat, navigii loco usus, nequaquam sese mari, nullo licet exemplo, committere dubitavit.

„ Geminos quoque cippos cum igni ventoque dedicasset, mox utrique adorationis cultum exhibuit, quasque venando ceperat ferarum sanguinem libavit. Posteaquam autem supremum isti diem obiissent, qui superstites, inquit, remansere, virgas ac cippos in eorum honorem consecratos adorarunt, festosque dies solenni ritu quotannis peregerunt. At vero multis post seculis, ex illius Hypsuranii sobole Venator ac Piscator nati sunt,

" qui piscationis ac venationis artem invenere, ac toti pi-
" scatorum venatorumque nationi suum postea nomen in-
" didere.
" Ab iisdem fratres procreati duo, qui ferrum ac mul-
" tiplicem ferri usum reperere. Quorum alter Chrysor no-
" mine, quem Vulcanum esse ait, plurimum operæ ac stu-
" dii partim in eloquentia, partim in incantationibus ac
" divinandi artibus collocavit. Is etiam hamum atque
" escam, piscatorum lineam, ac tumultuarias rates inve-
" nit, primusque mortalium omnium navigavit. Quamob-
" rem eum quoque post obitum instar Dei coluerunt, ip-
" sumque præterea Damichii nomine appellarunt: nec de-
" sunt etiam, qui ab ejusdem fratribus struendorum ex la-
" teribus murorum ac parietum rationem excogitatam esse
" velint. Ab ejusdem posteris geniti adolescentes duo,
" quorum unus Artifex, alter vero Terrestris Indigena nun-
" cupatus. Hi quisquiliarum [limi] cum lateritio luto
" miscendarum, utriusque vero Solis calore exsiccandi, ac
" tectorum ædibus imponendorum auctores fuere. Alios
" autem duos procrearunt, quorum unus Agri, alter Rusti-
" ci sive Agricolæ nomen accepit. Et huic quidem simu-
" lacrum eximio cultu dedicatum est, addito quoque in
" Phœnice templo, quod ab aliquot jugatorum boum pa-
" ribus gestabatur; quin etiam in veterum libris Deorum
" maximus elogio plane singulari nominatur. Ambo præ-
" terea construendis ædibus non solum atria, verum etiam
" ducta in orbem septa cum speluncis addidere. Ab iis
" tam agricolarum, quam venatorum, qui canibus uteren-
" tur, genus propagatum. Iisdem Erronum ac Titanum
" attributum nomen. Filios reliquere Amynum & Magum,
" quibus villarum gregumque alendorum rationes fuerunt
" acceptæ. Ex istis Misor & Sydyc, hoc est Solutu faci-
" lis, ac Justus, qui salis usum reperere. Misor filium

Taau-

„ *Taautum habuit, primorum in scribendo elementorum inventorem*, quem Ægyptii Thoor, Alexandrini Thoyth, „ Græci Mercurium nominarunt. Ex Sydyc vero Dioscu- „ ri, seu Cabiri, seu Corybantes, seu denique Samothra- „ ces originem accepere. Ambos quoque navigium exco- „ gitasse ferunt. Ab utroque procreati alii, qui non her- „ bas modò, sed etiam venenatorum morsuum curatio- „ nem, & incantationes invenere. Eorundem ætate natus „ est Eliun quidam nomine Altissimus, itemque fœmina „ Beruth appellata. Hi loca Byblo vicina tenuere, ac „ Terrestrem quendam, sive Indigenam, Cœlum postea nun- „ cupatum, genuere, à quo etiam illud sublime Elemen- „ tum, quod supra nos volvitur, propter eximiam pulchri- „ tudinis & formæ speciem cœlum vocarunt. Is sororem „ habuit iisdem parentibus natam, cui nomen Terra, quod „ propter singularem ejus corporis dignitatem, cum ea, „ quam terram vocamus, postea communicarunt. Parens „ autem illorum Altissimus, cum ferarum congressione pe- „ risset, Deorum in numerum est relatus, quem libatio- „ nibus ac sacrificiis liberi coluere. At Cœlus ubi pater- „ num in imperium successisset, Terram sororem matrimo- „ nio sibi junxit, ex eaque liberos quatuor suscepit, Ilum „ qui Saturnus dictus est, Betylum, Dagonem qui Sito, „ hoc est frumenti præses, nominatur, & Atlantem. Ex „ aliis autem uxoribus ingentem liberorum multitudinem „ genuit; id quod adeo grave & acerbum Terræ accidit, „ ut Zelotypia vehementiore succensa, abs Cœlo multis „ ante probris onerato divortium fecerit. Cœlus autem, „ etsi ab ipsa discesserat, vi tamen quotiens libitum erat, „ eâdem oppressa, domum se denuò recipiebat. Verum „ quod susceptos ex ipsa filios interficere conaretur, Ter- „ ra convocatis auxiliaribus copiis, ejus impetum sæpe pro- „ pulsabat. Interea Saturnus, ubi virilem ætatem attigis-

„ set, Mercurii Trismegisti, qui ipsi à tabulis & codicil-
„ lis erat, consilio atque opibus maternas ulturus inju-
„ rias, Cœlo patri sese acriter objecit. Idem liberos pro-
„ creavit Proserpinam & Minervam; ac prior quidem vir-
„ go diem obiit; Minervâ autem Mercurioque auctoribus,
„ falcem ex ferro hastamque conflavit: tum Mercurius
„ Saturni sociis vehementer contra Cœlum pro Terrâ di-
„ micandi studium magicis incantationibus injecit. Satur-
„ nus igitur his instructis copiis, bellum cum patre com-
„ mittit, eoque imperii finibus ejecto, regnum capessit.
„ Hoc in certamine capta Cœli concubina gestans uterum,
„ cujus ille singulari amore flagrabat; eam Saturnus Da-
„ goni in uxorem dedit, apud quem susceptum ex Cœlo
„ fœtum enixa Demaroontem nominavit. Tum vero Sa-
„ turnus ædes suas muro cingit, Byblumque condit urbem
„ Phœniciæ principem. Mox Atlantem fratrem, quod
„ eum suspectum haberet, suadente Mercurio altâ terra
„ defossum obruit. Per idem ferme tempus Dioscurorum
„ nepotes, cum tumultuariis ratibus navigiisque conflatis
„ navigarent, ad Cassium montem ejecti templum eo loco
„ dedicarunt. Jam vero socios Ili, qui Saturnus idem e-
„ rat, Eloim quasi Saturnos appellarunt, qui ejusdem Sa-
„ turni æquales etiam dicebantur. *Porrò Sadidum filium Sa-*
„ *turnus, quod secus aliquid de illo suspicaretur, gladio suo ju-*
„ *gulavit, manusque paternas exstincti sanguine cruentavit, ac*
„ *paulò post filiam quoque suam capite truncavit*; ut reli-
„ qui omnes Dii hanc Saturni mentem penitus obstupesce-
„ rent. At Cœlus cum interim exularet, post aliquod
„ temporis intervallum, Astartem filiam virginem cum
„ duabus aliis sororibus, Rhea nimirum ac Dione, sum-
„ misit, quæ Saturnum fraude insidiisque tollerent. Verum
„ Saturnus puellas amore blanditiisque captas, sorores am-
„ bas secum matrimonio copulavit. Quod ubi Cœlus au-
diisset,

„ diiſſet, Fatum ac Pulchritudinem cum aliis ſociis adverſus eum expeditionem ſuſcipere juſſit, quam pariter utramque Saturnus illecebris delinitam apud ſe retinuit. „ Præterea Cœlus, inquit, Deus Betylia reperit, animatos lapides inſolenti arte molitus. Cæterum Aſtarte filias ſeptem Titanidas, ſive Dianas, Saturno peperit, ſimulque Rhea totidem filios; quorum poſtremus, ut primum lucem aſpexit, conſecratus eſt. Quin etiam ex Dione quidem puellas; ex Aſtarte vero mares, præterea duos Cupidinem & Amorem ſuſcepit. Dagon autem, quod frumentum & aratrum inveniſſet, Aratrius Jupiter nuncupatus eſt. Sydico, quem juſtum interpretamur, una ex Titanidis Æſculapium genuit. Saturno præterea liberi tres in Peræa nati, Saturnus ejuſdem cum patre nominis, Jupiter Belus, & Apollo. His propemodum æquales Pontus, Typho, & Nereus Ponti pater. Ex Ponto Neptunus ac Sido naſcuntur. Sidonis autem ea ſuavitas & elegantia vocis erat, ut hymni modulate canendi artem princeps inveniret. A Demaroonte Melicarthus & Hercules procreantur; moxque Cœlus ad Demaroontis ſeſe partes adjungens, Ponto à quo defecerat denuo bellum movet. At Pontus Demaroontem, qui magno impetu ſuos in fines incubuerat, in fugam verrit. Ille autem felicis fugæ gratia ſacrificium vovit. „ *Porro Saturnus anno occupati regni altero ſupra triceſimum*, ubi Cœlum patrem mediterraneo quodam in loco ſtructis inſidiis captum in poteſtatem habuiſſet, *verenda ipſi juxta fontes* fluviosque circumfuſos amputavit: quo loco Cœlus poſtea conſecratus eſt. Tum vero diſpertitus ejus ac diſſipatus ſpiritus eſt, & ſanguis è vulnere defluens in vicinorum fontium ac fluviorum aquas deſtillavit. Locus etiamnum oſtenditur. Hæ ſunt cum Saturni, tum eorum, qui Saturni ætate vixerunt, decantati à

„ Græcis ævi laudes egregiæ ; quos etiam , *princeps atque* „ *aureum hominum lingua discrepantium genus*, ob jactatam „ illam veterem felicitatem , nuncupare solent. Verum „ noster hic scriptor interjectis quibusdam ita persequitur: „ Astarte vero, quæ maxima nominatur, Jupiter Demaroon, „ & Rex Deorum Adodus, in ea regione Saturno consen- „ tiente regnarunt. Astarte capiti suo , tanquam insigne „ regni, Tauri caput imposuit : cumque terrarum orbem „ peragraret lapsam de cœlo stellam reperit , eamque *in* „ *Tyro Sancta insula* consecravit. Cæterum hanc ipsam A- „ startem Phœnices Venerem esse memorant. At vero *Sa-* „ *turnus* , dum orbem lustrat universum , Minervæ filiæ „ totius Atticæ regnum tradit , ac diræ pestilentiæ incle- „ mentia exitioque commotus *filium, quem unum ex legi-* „ *tima uxore susceperat, Cœlo patri totum flammis consumptum* „ *immolat, tum sibi ipse verenda præscindit , sociosque omnes* „ *ad simile factum per vim adigit : nec multo post* Muth „ filium, quem ex Rhea genuerat, vita functum consecrat; „ quem Phœnices modò Mortem , modò Plutonem appel- „ lant. Deinde Saturnus Byblum urbem Deæ Baaltidi , „ quæ etiam Dione vocabatur, Neptuno autem & Caberis, „ Agricolis item & Piscatoribus Berytum dono dedit, ubi „ Ponti reliquias iidem consecrarunt. *TAAUTUS vero Deus* „ cum jam ante Cœli imaginem effinxisset, *mox Saturni* „ *etiam atque Dagonis cæterorumque Deorum vultus , unaque* „ *sacros elementorum characteres expressit*. Quinetiam insi- „ gne regni Saturno ejusmodi excogitavit ; oculos in vultu „ binos ac totidem in occipite , quorum duo placide con- „ nivere ac nictare viderentur : alas item singulis in hu- „ meris geminas, è quibus explicatæ duæ, duæ vero con- „ tractæ ac demissæ forent. Atque Oraculorum symbolo „ significatum volebat , Saturnum & dormiendo cernere, „ & dormire vigilando : alacrem autem, eundem & vola-
re

„ re quiescendo , & volando quiescere : cæteris vero Dis „ alas in humeris duas tantum attribuit ; quippe qui Saturnum ipsum volando sequerentur. Ad ejusdem Saturni „ caput alas propterea geminas affinxit , quarum altera „ mentis principatum , altera sentiendi vim indicaret. Saturnus autem cum in meridiem venisset, *Taautum Deum* „ *Ægypti universæ Regem creavit.* Atque hæc principes omnium , inquit , Cabiri septem liberi Sydec , cum Æsculapio fratre octavo , ipsiusmet *Taauti jussu, in commentarios tabulasque* retulerant. Thabionis autem filius , primus apud phœnices ex omni memoria sacrorum interpres , eadem Allegoriis quibusdam ementitus , cum rerum naturalium & eorum , quæ passim hoc in mundo contingunt , affectionibus conjuncta , Prophetis Orgia celebrantibus , & sacrificiorum mysteriorumque principibus „ tradidit. Qui deinceps inanem hanc ostentationem , „ quam omni ope omnique studio augere conati erant , „ suis quoque successoribus & initiatis reliquerunt. Horum „ unus Osiris quidam fuit , trium literarum inventor , frater illius Chnæ , qui primus postea Phœnix appellatus „ fuit. Quibus deinde subjicit. At vero Græci , homines „ præ cæteris gentibus politi admodum & elegantis ingenii , „ primum quidem istorum pleraque sibi tanquam propria „ vindicarunt : sed cum aures atque animos fabularum voluptate permulcere vellent , novis eadem ac multiplicibus postea commentorum quasi ornamentorum accessionibus supra modum exaggerarunt. Atque hinc Hesiodus , ac reliqui circulares poëtæ , quorum fabellis omnia „ circumsonant , propria quædam Gigantum ac Titanum „ certamina , sectionesque alias confinxere. Quæ cum illi „ passim & ubique jactarent , veritatem ipsam tandem oppresserunt. Aures vero nostræ jam inde ab infantia illorum fictionibus assuetæ , & opinionibus per multa secula pro-

„ propagatis occupatæ, quam semel accepere fabularum „ vanitatem perinde ac depositum aliquod, ut statim ab „ initio dixi, custodiunt. Itaque quod ab ipso tempore „ vires ac robur acceperit, possessionem ita confirmavit suam, „ ut eam excutere longe difficillimum sit, jamque veritas „ ipsa nugarum, adulterinæ vero ac spuriæ narrationes loco „ veritatis habeantur.

„ Verum satis ista sunto. quæ ex Sanchoniathonis operi- „ bus huc usque retulimus; quæ cum à Philone Byblio „ conversa, Græcèque reddita sint, tum Porphyrii philo- „ sophi testimonio tanquam vera comprobantur. Cæterum „ idem in eo, quem de Judæis scriptum reliquit, hæc præ- „ terea de Saturno commemorat. *Thaautus ille*, quem „ Thoyth Ægyptii vocant, cum ingenti apud Phœnices sa- „ pientiæ laude floreret, quæ ad religionem cultumque „ Deorum pertinebant, primus ex humilium ac plebejo- „ rum capitum inscientia vindicata, eleganti & accommo- „ dato ad scientiæ leges ordine disposuit. Cui cum Sur- „ mubelus Deus, & Thuro, quæ deinceps mutato nomine „ Chrysarthis appellata est, *longo ætatum* intervallo suc- „ cessissent, occultam ipsius & allegoriarum involutam um- „ bris Theologiam illustrarunt. Ac paulo post: Hoc in- „ quit, apud Veteres in more positum erat, ut in summis „ Reipublicæ calamitatibus, penes quos aut civitatis aut „ Gentis imperium esset, ii liberorum carissimi *ultoribus* „ *Dæmonibus jugulati sanguine*, *quasi pretio*, publicum exi- „ tium pestemque redimerent. Qui vero tum ad Sacrifi- „ cium devovebantur, eos mysticis quibusdam ceremoniis „ adhibitis jugulabant. *Saturnus* igitur, quem *Phœnices* „ *Israëlem* nominant, quemque post obitum in Astrum e- „ jusdem nominis consecrarunt, cum iis in locis regnaret, „ *ac filium unigenam ex Nympha quadam* indigenâ, quam A- „ nabretem vocabant, suscepisset, cumque propterea no- mine

„ mine Jeiidem appellatum, quod ea vox apud Phœnices „ unigenam etiam significet; *cumque gravissimum belli periculum universam in regionem incubuisset, illum ipsum regio cultu ornatum ad aram ab se prius erectam & instructam immolavit.* Jam vero considera, cujusmodi ea sint, „ quæ idem ipse Philo ex Sanchoniathonis opere de Phœnicum elementis conscripto, Græcis expressa verbis de „ reptilibus quibusdam ac venenum jaculantibus animalibus commemorat. Quæ cum nullam hominibus utilitatem afferant, tum pestem iis atque interitum creant, in „ quos tetrum illud suum & exitiale venenum excusserint. „ Sic igitur ad verbum ille: Taautus quidem *Draconis Serpentiumque* naturæ divinitatem aliquam tribuebat; quam „ ejus opinionem Phœnices & Ægyptii postea comprobarunt. Enimvero hoc genus animantis præ cunctis reptilibus, vi & copia spiritus abundare docet, ejusque naturam igneam esse: quod etiam celeritatem, inquit, præ „ se fert omni exceptione majorem; cum neque pedum, „ neque manuum, neque alterius cujusquam exterioris „ membri adminiculum habeat: cujusmodi sunt quibus ad „ motum reliquæ animantes uti solent. Præterea varias ac „ multiplices corporis formas ostendit, ac sinuosis intortum spiris, sese quam libuerit incitato librat impetu. „ Diuturnæ admodum vitæ est, nec solum exuto senio juvenescit, verum etiam majora corporis simul & virium „ accipit incrementa, donec tandem confecto certo quodam annorum curriculo in seipsum iterum dissolvatur, *quemadmodum in sacris etiam tabulis idem Taautus scriptum reliquit.*

„ Id quod in causa fuit, cur hoc animantium genus in „ sacris pariter atque mysteriis adhiberi solet, &c. *Præparat. Evang.* lib. X.

„ Porphyrius igitur, libro sui in nos operis quarto, „ hunc in modum, verbis omnino totidem loquitur: Porrò

„in scribenda, inquit, rerum Judaicarum historia, *veri-„tatis amantissimus est Sanchoniathon ille Berytius*, quippe „qui commentarios cum eorum sive locis sive nominibus „maxime congruentes ab Hierombalo Jevo Dei sacerdote „acceperit: qui suam historiam Abelbalo Berytiorum Re-„gi nuncupatam, cum illi ipsi, tum iis etiam, quibus in „explorando vero consiliariis atque arbitris utebatur, pro-„bavit. Quorum sane tempora Trojanis etiam illis anti-„quiora sunt, parumque admodum à Mosis ætate disjun-„cta; ut ex Phœniciæ Regum successione cognoscitur. I-„dem autem Sanchoniathon, qui universam historiam, „cum ex publicis urbis, tum è sacris tabulis haustam, „summo cum veritatis studio Phœnicia lingua conscripsit, „Semiramidis Assyriorum Reginæ temporibus floruit.

Hæc nimirum sunt ista præclara quibus constet *Taautum fuisse ipsum Mosem. Nam postquam Sanchoniathonis disser-tationes de mundi & animalium procreatione exposuit*; ait Huetius, *hac omnia ait* [*Philo Byblius*] *in Taauti Cosmo-genia fuisse descripta*, &c. At qualia tandem sunt illa? *A-nimantia omni sensu carentia, qua postmodum intelligentiâ praditos animantes procrearunt.*

Interim nihil in ista eorum, quæ maxime ad creationem mundi, atque ipsam primi mundi historiam pertinent: qualia sunt quæ de Adamo & Eva, de lapsu horum pri-morum parentum (ne de Creationis sex diebus loquar) de Paradiso, de Fratricida, ac post primo urbis Conditore Caino, de Diluvio; cujus certe inter alia maxime memi-nisse debuerat (quum Græci tam procul à Phœnicibus dis-siti illius meminerint) deque urbe ac turri Babel, adeo-que & de dispersione gentium, aliisve maxime notandis, S. Scriptura loquitur. Forsan illa fuerint de Colpia ven-to & uxore ipsius Baau (seu nocte) qui ævum ac primo-

ge-

genitum procrearunt; illique rursus Genus ac Primogenitum, qui Phœnicem incoluerunt, &c.

Nunc videamus qualia ulterius producat Huëtius argumenta, *ut rei veritas* (prout perhibet) *inde liquido cognoscatur*; & an *multiplex ipsius Argumentorum congeries id clarius etiam ac certius approbet*. Verba igitur ipsius sunt hæc sequentia: *Ac initium capiemus à Phœnicibus, in quorum antiquitatibus Mosem latentem deprehendere licet sub Taauti persona, qui Deus ab ipsis habitus est. Quam multa ei cum Mose conveniant, jam supra breviter ostendimus, cum ageremus de Sanchoniathone; & idem quoque tam certis infra evincemus rationibus, cum de Thoyth Ægyptiorum (quem Mercurium esse Græcorum, & Taautum Phœnicum non semel affirmant Philo Byblius & Porphyrius) differemus, ut nulli dubitationi possit locus superesse. Nunc pauca hæc præmittamus in antecessum, unde rei veritas liquido cognoscatur. Ægypti regem fuisse Taautum narrat idem Philo: Mosem paterni regni successorem destinaverat Thermuthis Ægyptiorum regis filia; eique rex ipse diadema suum imposuerat, ut legitur apud Josephum: atque hunc etiam σοφὸν, βασιλέα, νομοθέτην, Clemens appellat. Sapientia inter Phœnices præstitisse Taautum tradit Porphyrius in libro de Judæis: eruditum fuisse Mosem omni sapientiâ Ægyptiorum Acta Apostolorum indicant. Literarum Taautus repertor creditus est: idem de Mose tradiderunt Eupolemus, Theodoretus & Isidorus, ut jam ante à me notatum est. Cum gentium Origines ab Orbe condito Sanchoniathon vellet cognoscere, Taauti commentarios consuluit, quibus Cosmogenia continebatur: Moses initia gentium à mundi exordio diligenter est persecutus. Primus quæ ad Dei pertinerent cultum Taautus retulit in literas; primus retulit & Moses. Sacras appellat Porphyrius Taauti lucubrationes: sacris notis inscriptæ erant columnæ Mercurii, & ex iis descripti fue-*

fuerant sacri Ægyptiorum libri, quibus Mosis, ut superius observavi, doctrina explicabatur. Prima rerum exordia Chaos & Spiritum ponit Sanchoniathon, Taauti disciplina eruditus: hæc ex Mosaica geneseos initio sunt manifeste deprompta: ut & alia pleraque quæ à Bocharto annotata prætereo. Unam repetam Abrahami & Saræ, & Isaaci immolandi historiam, quam sub Israëlis, sive Saturni, Anobret & Jehud nominibus exponi, à Porphyrio, ante Bochartum notavit Scaliger. Et Jehud quidem esse יחיד, *unigenam, uterque vidit. Anobret alii aliter interpretantur; optime Bochartus* EX GRATIA *concipientem. Israël mihi positum videtur pro* ἶλ. *Sic enim Saturnum dictum docet ibidem Philo Byblius Sanchoniathonem interpretans. Nam librarii vocem* Ἰσραὴλ *sic contrahere solent,* ἰὴλ *&* ἶλ. *Cum ergo à Phœnicibus dictum Saturum* ἶλ *legisset incautus librarius, hoc est,* אל, *id significare putavit* Ἰσραὴλ, *atque ita rescripsit. Nihil tamen affirmare velim. Alia porro memoratu digna de Abrahamo, sub Saturni nomine, refert ex Sanchoniathone Philo; Cœlo nempe patri unigenam filium totum flammis absumptum sacrificasse; tum sibi circumcidisse virilia, & commilitones omnes ut id facerent adegisse. Quis negare potest hæc ex Mose esse petita? Scribit Porphyrius* SUMMA FIDE *de Judæis Sanchoniathonem disseruisse, cum ab Hierombalo, quem Gedeonem esse superius docui, Commentarios accepisset: Commentarios illos fuisse libros Mosis, ex eo qui tradidit, conjecturam ducere licet. Atqui iidem videntur esse qui traditi sunt ab Hierombalo Commentarii ac Commentarii Taauti, quibus ad id operis itidem lucubrationem usus est Sanchoniathon. Taautus denique serpentibus divinitatem quandam adscripsit: Moses serpentem æneum mirifica quadam & divina vi pollentem palam proposuit. Minime porrò credendum est, Mosis libros ità fuisse affectatum Sanchoniathonem, ut rerum principia describens nusquam ab iis recesserit.*

rit. Ea excerpsit duntaxat, quæ cum gentis suæ religionibus, & receptis dogmatibus consentirent. Neque vero quæ à Sanchoniathone scripta erant, fideliter retulit Philo Byblius. Ex iis quæ extant apud Eusebium facile agnoscas, quam multa sibi in interpretando permiserit. Mosem itaque Sanchoniathon, Sanchoniathonem Philo Byblius interpolavit. Hinc plurima è Taauti libris à Sanchoniathone deprompta esse dicuntur, quæ à Mosaica tamen doctrina prorsus abhorrent.

Plura hic adhuc δείγματα addit, ac majora longe promittit se alibi daturum, quæ an necesse erit ut etiam perpendantur Lector facillime ex hisce nunc sequentibus perspiciet. *Ægypti Regem fuisse Taautum* (ait Huetius) *narrat Philo: Mosem paterni regni successorem destinaverat Thermuthis Ægyptiorum regis filia: eique rex ipse diadema suum imposuerat*, &c. De Philone viderit Porphyrius: at de Mose scimus ne ipsum quidem Josephum (qui alias hic maxime nugatur) talia ita scripsisse. Verum operæ pretium fuerit, huc afferre illa, quæ de Mose hic Josephus narrat; ut inde videamus quantum sibi concedat Huëtius.

Post tertium vero annum ætatis admirandam gratiam ei Deus addidit: nemo erat enim adeo tetricus, ut visa Mosis pulchritudine non obstupesceret: ac persæpe accidebat ut dum gestatur, ac circumfertur, obvios quosque in se converteret, ita ut relictis seriis negotiis, mallent præcellenti ejus forma oculos pascere: tanta erat puerilis gratia, ut inviti homines ab hoc spectaculo discederent. Quo factum est ut Thermuthis hunc sibi filium adoptaverit; cum alioquin germanis liberis careret: allatumque patri ostentabat, dicens de successore se cogitare, etiamsi Deus illi nullum filium gignere dederit. Hunc puerum, inquit, ego educavi non minus indole quam pulchritudine divina excellentem, quem Nilus ipse in sinum meum tradidisse videri potest, quem decrevi adoptare mihi filium, tibi

vero in principatu ac imperio regni successorem : & cum dicto patri infantem in manus imposuit. At ille postquam acceptum adspectus appressisset filiæ gratificaturus comiter diadema suum ejus capiti imposuit. Moses verò capiti pueriliter detractum prolabi in humum passus, pedibus etiam calcavit; id quod mox ominosum est visum, & regno nihil boni portendere.

Ne autem ipsum Josephum hic ad examen revocem; ut qui cum in hisce, tum in sequentibus, quibus vitam Mosis persequitur, multa præter, quin & multa contra Sacram Scripturam, tradit [cum ex gr. ex. S.Scr. constet, Pharaonem legitimis minime caruisse successoribus, primigenitumque eorum per plagas divinitus immissas fuisse peremptum : neque ille propterea successore alienigena, sive Hebræo, adeoque ex gente ipsi tam maxime exosa, indiguerit] ne, dico, hunc Josephum hic examinem; videamus quam bene aut male Huëtius noster ex isto argumentetur, nisi potius dicendum sit argutetur. Conferenda sunt itaque hæc Josephi verba cum verbis D. Huëtii; quibus ita historiam narrat, quasi Pharaoni liberis, adeoque & legitimis successoribus carenti, non solum illa Mosem hæredem destinasset; verum & ipse Pharao imponendo ei regium diadema electionem illam comprobare voluisset: quod minime Josephi verba indicant. Quamvis non ita multum referat, an inter se concordent magis minusve in fabulosa narratiuncula hi duo scriptores : cui tamen confirmandæ Huëtius Clementis quoque verba affert; quasi illis is indicasset Mosen Ægypti regem fuisse. Nam, quorsum aliàs illa huc sic attulisset firmandis Josephi verbis, plane non video.

Taautum porro Porphyrius in libro de Judæis [quam fideliter autem ille de Judæis scripserit jam supra ex Eusebio didicimus] *sapientia præstitisse inter Ægyptios*; (Phœni-

ces

ces dicere debuerat) itidem Moses, S. Scripturâ testante : Ergo idem *Taautus* cum *Mose*. At eadem S. Scriptura Mosen vocat Deum Aaronis ; Sanchoniathon vero *Taautum* Deum vocat, atque ab Saturno totius Ægypti regem creatum asserit : Saturnus interim Huëtio Abrahamus est : cujus tempore quoque & literæ Chaldaicæ, & Chananææ, quas nunc vulgo eruditi Samaritanas vocant, in usu fuerint ; easque Abrahamus relictis Chaldaicis, postquam in Chanaanam venerat, amplexus. Quæ (ut hoc sic in transcursu notem) quam bene cum Mose literarum primo inventore concordent lector eruditus dijudicet.

De *Taauti*, *ac Mosis*, *Cosmogenia* jam supra aliquid dixi, nec opus est plura addere. Consideremus igitur hæc sequentia : *Sacras appellat Porphyrius Taauti lucubrationes : sacris notis inscripta erant COLUMNÆ MERCURII, & ex iis descripti fuerant sacri Ægyptiorum libri, quibus Mosis* [NB.] *ut superius observavi, doctrina explicabatur.* Quæ observata igitur huc apponenda duco : ut scilicet inde videamus jam Ægyptios ante Israëlitarum exitum ex Ægypto jam Mosis scripta, ac quidem publice possedisse. Verba Huëtii sunt : *Mosen autem Mercurium esse, certissimis rationibus infra conficiam. Suspicor igitur doctrinam Mosis de principiis rerum ipsiusque Leges, cum pro veris & aquis haberent Ægyptii, & apud se ratas esse vellent, in columnis ligneis vel lapideis descriptas publice proposuisse ; atque has Columnas, quod doctrinam continerent Mosis, qui Mercurius dicebatur, Columnas Mercurii esse dictas. Historiam vero creationis rerum iis inscriptam, interpolatam fortassis, & figmentis, quibus dedita ea gens est, perspersam,* γενικὰ τοῦ Ἑρμοῦ *appellat Manethos apud Eusebium: quod interpretor Mosis Genesin; quam &* ספר תולדות, *librum generationum, dictam ab Ebræis ostendit Scaliger. Fallor, an ea sint quæ Deorum stemmata appellat Martianus Ca-*

Capella, in subterraneis adytis Ægyptiorum adscripta eminentibus saxis, quæ nominat stelas, &c.

Hæc sane ita ibi conscripta fuisse opportet, ante exitum Mosis atque Israëlitarum. Namque post tot plagas inflictas, postque Pharaonis, cum toto ipsius exercitu, exitium, Ægyptios Mosis libros ac Leges sic amplexos fuisse, *non sanorum hominum non sanus juret Orestes.* Verum eheu jam satis est : ad alia transeamus. *Prima rerum exordia Chaos & Spiritum ponit Sanchoniathon, Taauti disciplina eruditus : Hæc ex Mosaica geneseos initio sunt manifeste deprompta.*

Aliquam confusam notitiam veteres nonnullos de primo rerum ortu, ex traditione habuisse negare minime velim: At si hic Sanchoniathon tam antiquus est, ut vult noster Huëtius, certissimum est, illum ista ex Mosis libris, seu Pentateucho non potuisse excerpere : quod clarissime patet, tam ex istis quæ supra, (sub initium hujus tractatuli) quam alibi, ostendi : nisi absurde admodum credamus Librum Geneseos jam vel ante Mosis exitum ex Ægypto conscriptum fuisse; vel eum saltem Gideonis tempore Sanchoniathoni (de cujus antiquitate Porphyrius sibi minime constat) lectum ac descriptum fuisse.

At *scribit* Porphyrius *summa fide* de Judæis Sanchoniathonem disseruisse : quem tamen Bochartus (ad quem noster Huëtius provocat) Scriptorem fabulosum vocat, qui omnia involvit. Dum interim omnia conatur (quo cum successu judicent eruditione ac judicio prædìti) ut aliquid veri illis intermixtum reperiat atque ostentet. Neque adeo mirum Phœnices aliquid inaudiisse, obscuraque traditione accepisse de Abrahamo similibusque, suisque id Dis & Heroibus applicuisse. Verum, uti supra ostendi, illa quæ, si mundi historiam tradere voluerint, præcipua esse clarum est, præterire sitentio non debuissent. Interim quam bene talia, quæ ex ipsis sacris libris haurire non potuerunt,

quæ-

quæque vix tenui fama ad ipſorum aures, atque ne ſic quidem ullatenus intellecta, fuerant ſublapſa; quam bene, dico, illa inter iſta Sanchoniathonis compareant, ex iſtis quæ jam ſupra ex Porphyrio (ſicut ille ex Philone Byblio) adduxi optime dijudicari poteſt. Quæ repeti igitur hic à lectore operæ pretium ſit.

Interim μέγα εὕρημα iſtud Huetio noſtro videtur: *Tantus denique ſerpentibus divinitatem quandam adſcripſit: Moſes ſerpentem æneum mirifica quadam & divina vi pollentem palam propoſuit.* Quod argumentum de Serpente æque ſtringit atque illud Taubmanni & Mœbii de Aurea catena per Jovem è cœlo demittenda, qua omnes Dii Deæque ſuſpenſi nihil contra Jovem valeant: illam nempe Homerum à Scala Jacobi, ex S. Scriptura fuiſſe mutuatum; ita enim Mœbius in Dedicatione libri ſui de Oraculis Taubmannum loquentem affert: *Quid Jovis catena aurea apud Homerum Iliad. 8. v. 15. de vertice Olympi ſuſpenſa tam videtur adumbrare, quam ſcalam à Jacobo viſam, quæ cœlum uſque pertingebat?* At præſtat ipſius Homeri verſus huc apponere, ſicut & illa, ex libro Geneſeos, ſacræ Scripturæ verba: ut bella iſta παραπίνησις inde eo melius eluceſcat. Poſt alias ergo minas admodum horrendas, ita ibi pergit Jupiter.

Εἰ δ' ἄγε πειρήσασθε θεοὶ, ἵνα εἴδετε πάντες.
Σειρὴν χρυσείην ἐξ οὐρανόθεν κρεμάσαντες
Πάντες δ' ἐξάπτεσθε θεοὶ πᾶσαί τε θέαιναι.
Ἀλλ' οὐκ ἂν ἐρύσαιτ' ἐξ οὐρανόθεν πεδίονδε
Ζῆν' ὕπατον μήστωρ' οὐδ' εἰ μάλα πολλὰ κάμοιτε·
Ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ ἐγὼ πρόφρων ἐθέλοιμι ἐρύσσαι,
Αὐτῇ κεν γαίῃ ἐρύσαιμ' αὐτῇ τε θαλάσσῃ.
Σειρὴν μὲν κεν ἔπειτα περὶ ῥίον Οὐλύμποιο,

Δησαίμην· τὰ δὲ κ' αὖτε μετήορα πάντα γένοιτο.
Τόσον ἐγὼ περί τ' εἰμὶ θεῶν. περί τ' εἰμὶ ἀνθρώπων.

Quin agite, periculum facite, o Dii, ut videatis omnes,
Catenam auream de cælo suspendentes
Omnes appendamini Dii omnesque Deæ;
Non tamen traxeritis ex cælo in terram
Jovem summum consiliarium, neque si valde multum laboraveritis
Sed quando jam ego lubens voluero trahere,
Cum ipsa terra (Deos) traxero, ipsoque cum mari.
Catenam quidem dein ad verticem Olympi
Alligavero: illa vero suspensa omnia fuerint.
Tantum ego supero Deos, superoque homines.

Sacræ autem Scripturæ verba sunt: *Igitur egressus Jacob de Bersabee pergebat Haran. Cumque venisset ad quendam locum, & vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus qui jacebant, & supponens capiti suo, dormivit in eodem loco. tiditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen ejus Vangens cælum: angelos quoque Dei adscendentes & descendentes per eam: & Dominum innixum scalæ dicentem sibi, &c. Surgens ergo Jacob mane, tulit lapidem quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum, fundens oleum desuper.*

Hæc de lapide addere volui, ut videat Lector quoque secundum hunc eundem Huetium, originem Bætyliorum: ita enim de iis loquitur: *Lapis à Jacobo erectus in titulum, & dictus Bethel, originem dedit fabulæ Bætyliorum qui* [NB] *lapides animati fuerunt, & à Cælo excogitati, si quid credimus Philoni Byblio hæc ex Sanchoniathone differenti. Hoc deinde nomen à Græcis tributum est lapidibus quos Saturno vorandos Rhea objecit* [atqui Saturnus secundum Huetium Abrahamus fuit] *& lapidibus quibusdam sacris, quos vivos appellabant,*

bant, ut ex Damascio, Hesychio, Etymologo, Lampridio aliisque discere licet.

Longe tamen aliter ante ipsum Bochartus; quamvis & hæc Bætylia quoque inde statuat originem traxisse. Ita enim ille: *Sequitur:* ἐπενόησε θεὸς οὐρανὸς Βαιτύλια, λίθους ἐμψύχους, *excogitavit Deus Uranus* (id est, cœlum) *Bætylia, cum fabricasset lapides animatos. Itane vero? Lapides animatos?*

O rem ridiculam, Calo, & jocosam!

Scripserat, credo, Sanchoniathon אבנים נשפים *lapides unctos, à radice* שוף *in ungendi notione apud Syros usitata. Sed* פ & ש *transpositis* pro נשפים *scriptum* נפשים [tantæ molis erat hinc unctos condere cippos!] *Unde factum ut lapides uncti mutarentur in animatos. Quod tamen deinceps creditum, Diabolo forte illos movente, & plebis credulitati suis præstigiis illudenti Damascius scriptor Ethnicus valde superstitiosus Justiniani avo:* εἶδον τὸν Βαίτυλον διὰ τοῦ ἀέρος κινούμενον, *vidi Bætylum (lapidem) in aëre motum. Ibidem dicit Isidorus Philosophus* εἶναί τινα δαίμονα τὸν κινοῦντα αὐτὸν, *aliquem esse dæmonem à quo movetur.*

Tamen verum est quod dixi à Sanchoniathone Bætylia vocari lapides unctos. Quod factum exemplo Jacobi, qui Gen. 28. 18. *lapidem, quem habuerat pro cervicali, legitur in titulum erexisse, & effudisse oleum in summitatem ejus, & locum vocasse Bethel.*

Dat nobis igitur Bochartus lapides [ac quidem ex lapide Jacobi oriundos] non solum unctos, verum & à Diabolo motos, quin & per aërem volantes. Cui ego fane similiter occinere cogor istud, atque reponere:

O rem ridiculam; &c.

Verum enim vero, ne plura congerendo Lectori fiam tædio, quod ipſi jam forſan obrepſit, egerendo huic Augeæ ſtabulo fabularum ſuperſedebo. Lector eruditus ſatis ſuperque ex hoc guſtu nunc dato dijudicabit, quales conjecturas nobis pro demonſtrationibus eruditiſſimus ſane aliàs atque immenſæ lectionis Huëtius obtrudat: Qualibus certe S. Scriptura non indiget.

F I N I S.

